NORASKOGS ARKIV

BERGSHISTORISKA
SAMLINGAR OCH ANTECKNINGAR.

SJUNDE HÄFTET.

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1895.

FÖRORD.

Anmodad att ordna *Lindesbergs* stadsarkiv, särskildt den del däraf, som står under Drätselkammarens vård och som i följd af 1869 års eldsvåda kommit i den största oordning, har jag ej kunnat underlåta att i sammanhang därmed göra åtskilliga anteckningar till stadens och den närmast omliggande bygdens historia. Dessa anteckningar tillika med äldre sådana, som blifvit gjorda under mångåriga forskningar i flera af hufvudstadens offentliga arkiv, framläggas härmed, mer eller mindre fullständiga, till tjenst och, som man hoppas, äfven till gagn för stadens och ortens invånare. Jag har funnit en ytterligare anledning härtill i den omständigheten, *att staden*, medelst framläggandet af dessa anteckningar, *velat fira sin 250-åriga tillvaro*, samt att enskilda medlemmar af samhället, isynnerhet *stadens borgmästare* hr Ingel Bergöö och *Drätselkammarens ordförande* hr A. Aug. Andersson, med den största beredvillighet och tillmötesgående främjat denna utgifning, till och med på ett sätt, som icke någonsin förut vid likartade tillfällen kommit mig till del. På samma gång jag således vill uttrycka min tacksamhet härför, tillåter jag mig ock vördsamt anhålla om ett vänligt öfverseende med de bristfälligheter och misstag, hvilka sannolikt, oaktadt all omsorg, insmugit sig i föreliggande anteckningar.

Tvänne kartor, en äldre och en nyare, öfver staden och dess omgifningar, som varit afsedda att åtfölja detta häfte, måste anstå till ett följande.

December 1895.

J. Johansson
fr. Noraskog.

NORASKOGS ARKIV

BERGSHISTORISKA

SAMLINGAR OCH ANTECKNINGAR.

TREDJE BANDET.

(HÄFT. 7, 8.)

STOCKHOLM
IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI
1895—1897.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

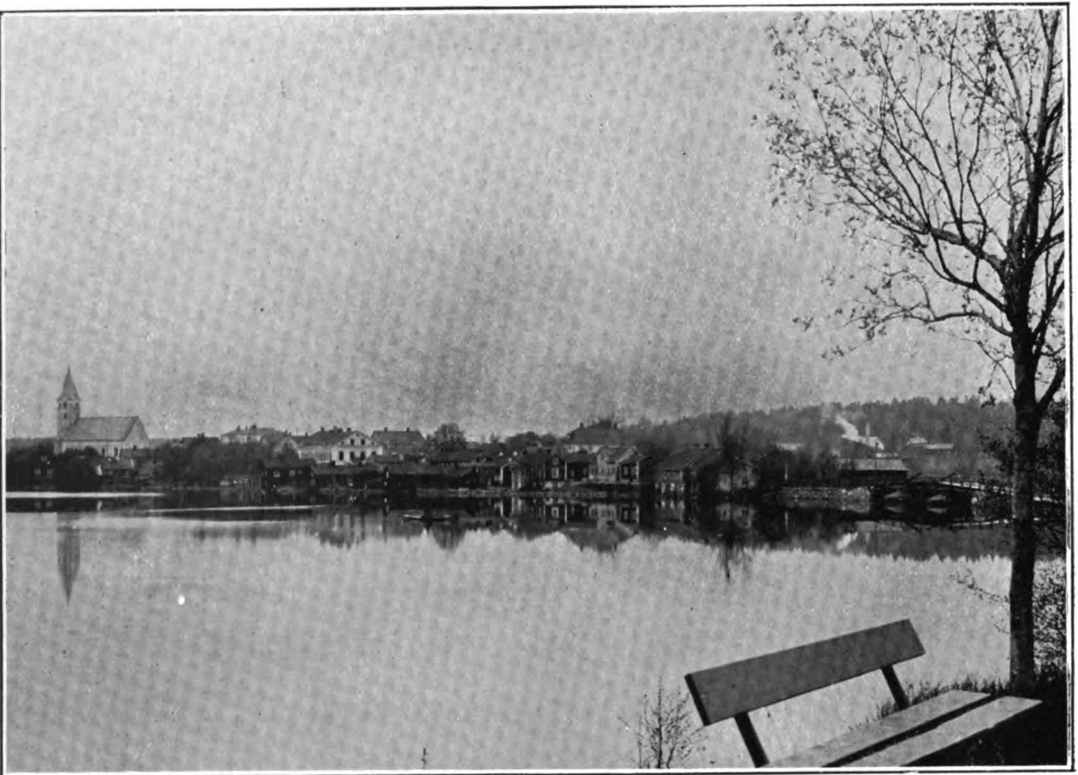
Innehåll.

Tillhör Noraskogs arkiv III. 1895.

LINDESBERGS STAD.

H	Skolmästarens Tomt	5	Bytesgatan	13	Qvarngatan
				14	Återvändsgränden

Fotolit. Gen. Stab. Lit. Anst. Stockh.

LINDESBERG 1895.

Lindesbygdens äldsta odling.

Man kan med säkerhet antaga — säger O. R. BELLANDER i sina »anteckningar om *Vestmanlands* härader i fordna tider»[1] — att det område, inom hvilket bynamn med ändelsen *-sta* äro mer eller mindre tätt utsådda, äro häradernas äldsta bygder, och det är sannolikt att deras anläggare inflyttat från Upland på en tid, då det ännu var sed hos Svearna, att på detta sätt uppnämna bosättningsställena i bygder, som för dem voro nya. Namnens form synes till och med gifva en svag antydning därom, att de inflyttade männen delat landet mellan sig och med *sitt* namn utmärkt *stället*, som de valt till bostad. — Samme författare yttrar härom vidare:

»Om man finge anse antalet af de inom hvarje härad befintliga bynamn med ändelsen *-sta* såsom mätare på den inflyttade flockens styrka åtminstone af män med något anseende, ty de, som fästade sina namn vid de nya bostäderna, ville säkerligen icke anses såsom de sämsta; så kunde man i allmänhet säga om de härader i öster, till hvilka inflyttningen skett sjöledes, att de äro grundlagda af mindre manstarka flockar, hvaremot mantalet varit större, ju längre det bar af åt vester. De östra trakterna hafva blifvit först befolkade af Svear, hufvudsakligen genom utflyttningar från Fjerdhundra; de vestra trakterna, särdeles Snefringe och Åkerbo, hafva senare blifvit af Svear intagne, och Fjerdhundra torde dervid haft en öfverlägsen medtäflare i Tiunda. Bosättningen i Åkerbo har kanske förberedt Svearnas inträngande i Nerike, hvars ursprungliga invånare säkerligen varit af götisk börd, hvarom frånvaron af ordet hundare i häradernas benämning utom annat vittnar.

De byar och gårdar, som hafva annorledes bildade namn och ligga blandade med byar på *-sta* inom här ofvan utstakade bälte[2], kunna hafva ett trefaldigt upphof. Här funnos kanske före Svearnas ankomst äldre, spridda inbyggare, hvilka fingo bo qvar och ställdes i en viss underdånighet under landets nya herrar. De inflyttade, mera betydande männen förde äfven med sig tjenare och trälar, åt hvilka de upplåto mark i sitt grannskap, den de emot arbete eller afrad fingo bebygga och uppodla. Slutligen hafva ock troligtvis husfädren låtit söner och mågar bilda egna gårdar antingen vid sjelfva

[1] Tryckta i Köping 1869.

[2] Detta bälte skulle, enligt en förf:s föregående uppgift, sträcka sig tvärs öfver hela Vestmanland från öster till vester och hafva sin största bredd mellan norr och söder vid Uplandsgränsen. — *Utg:s anm.*

hufvudgården, så att flere grannar blefvo i byn, eller på afstånd från hufvudgården inom det ännu rymliga ägoområdet, hvarigenom nya gårdar och byar uppstodo. På sistnämde tvänne sätt ske ännu i dag nya bosättningar, ehuru de nu endast blifva torp på de gamla hemmanens ägor. Så länge i forntiden öfverloppsjord fanns i grannskapet, behöfde man icke företaga långväga utflyttningar för att bota öfverbefolkningen.»

Det område af provinsen, som var beläget norr om ifrågavarande midtelbälte och som saknar bynamn med ändelsen *-sta*, har med all sannolikhet i hufvudsaklig måtto blifvit befolkadt genom utflyttningar från midtelbältet, hvarvid de utflyttande bibehöllo det sociala sambandet med de härader, från hvilka de utgått. Häraderna blefvo derigenom utvidgade, och ju manstarkare de från början varit, desto vidsträcktare blefvo utflyttningarna. BELLANDER framhåller vidare att alla Vestmanlands härader hafva berört Mälaren. Han anser rätta orsaken härtill vara den, att inflyttningen hade skett sjöledes och att de inflyttade varit i allmänhet angelägna att på Mälaren bibehålla samfärdseln med folk på andra trakter, då till lands inga vägar funnos. Från denna regel gåfvos dock ett par undantag. Det ena gälde Tjurbo härad, dit kolonisterna kommit öfver Sagån, dels på båtar och dels på vadställen. Det andra undantaget anser förf. böra vara trakten vid Arboga å, tillhörande Åkerbo härad, från hvilket härad *Fellingsbro* först vid medlet af 1500-talet blef afsöndradt. »Den fullkomliga saknaden af bynamn med ändelsen *-sta* i den östliga delen af denna trakt och det jemförelsevis ringa antalet af dylika namn i den vestliga antyda, att bosättningen här skett under andra förhållanden, än inom midtelbältet. Därtill kommer att i den östliga delen ligga de största byarna. Då byarna eljest sällan öfverstiga tre hemman, finnas här byar af 4—10.»

I Fellingsbro, där ej mindre än 15 särskilda bynamn förekomma med ändelsen *-sta*, finnas många byar på 4 à 5 hemman, men där är dock rikare tillgång på mindre byar, hvilket äfven är förhållandet i Näsby och Ervalla. Inflyttningarna till denna trakt hafva troligtvis skett öfver Arboga å, i den östliga delen från Södermanland, i den vestliga från Nerike, hvarför ock allmogemålet i den sistnämda delen skall hafva en frändskap med nerkingarnas. De inflyttande i denna del voro sannolikt Götar, såsom Nerikes invånare i allmänhet. »Af hvilken ras de hafva varit, som bosatt sig i den östliga delen, är ovisst. De hafva kunnat vara Götar, som gifvit sig undan för Svearna, när desse inbröto i Södermanlands nordliga del; de kunna äfven hafva hört till Svea-stammen och för öfverbefolkning i hemmet sökt sig nya bostäder.»

Huru det än må hafva förhållit sig med inflyttningarna till denna del af Åkerbo härad, så mycket torde dock vara visst, att inbyggarna inom Fellingsbrodelen, lika väl som befolkningen annorstädes, till någon del hade inrättat fäbodeställen i den norrut liggande skogstrakten. Så synes åtminstone händelsen hafva varit med Hökasta, fordom Hökesta i Fellingsbro socken, och Hökestaboda, nuvarande Högstaboda inom Lindes socken. Fryggesboda och Kofverboda (fordom Tofveboda, hvarför icke Toijeboda?) torde på enahanda sätt varit gamla fäbodeställen för gårdar inom Fellingsbro. Fäbodarna blefvo slutligen hem för stadigvarande åboar och sålunda särskilda hemman. Dessutom begåfvo sig många på olika tider, hvar för sig eller i hopar, ännu längre in i skogsbygden, när ut-

rymmet blef trångt i hemmen. Den enskilde bosatte sig tarfligt; stället kallades vanligen *boda* med nybyggarens namn såsom prefix. Hit torde kunna räknas *Forneboda, Garpeboda, Germundeboda* (sedermera förvrängdt till Ermundboda), *Siggeboda, Skrymteboda, Uske-* eller *Öskaboda*, hvilka alla uppräknas i 1539 års skattelängd, den äldsta, som för närvarande är känd. Bosatte sig flere på ett ställe, blef der en *by*, uppkallad efter något naturföremål i grannskapet. Såsom exempel härpå må anföras ur samma längd: *Björka* af björk. *Bor*, antagligen samma stam, som förekommer i ordet *born* = bryn, med hvilket namn vanligen betecknas en backe, mindre höjd eller landtunga, *skogsbryn*, till större eller mindre del omgifven af vatten, vattenbryn. *Gussaleby*, numera Gusselby; detta ords förklaring är svår, ty antingen ligger hufvudbetydelsen i ordet *sel* eller *sele*, som betyder lugnvatten mellan forsar, men denna by är belägen vid sjö, eller ock nödgas man, i likhet med språkforskaren Ihre, antaga att ordet *sala*, som ursprungligen torde ha ingått i förevarande bynamn, är beslägtadt ettdera med anglosaxiska ordet *sale*, gärdesgård eller gärdesgårdsstör, eller med *saljan*, som skall betyda offra[1]. Måhända kommer man sanningen närmast om man antager att här i hednatiden varit ett inhägnadt offerställe, en guds sal. *Haffsta* eller *Havesta* med därinvid belägna hemmanet *Limnäs* synes ock utmärka en mycket hög odlingsålder. *Linde* eller *Lindö*, senare Lindesby, ett område bevuxet med lind. *Råsvarsby*, vid norra ändan af sjön Råsvar. *Rya, Ryda* af rödja, således en odlad bygd. *Vedevåg*, möjligen af *vid* = skog, sköljd af *våg* eller vågor från närliggande sjö. *Väng*, det forna *vang* eller *vång* = inägor o. s. v.

Såsom säkert torde få antagas, att de inflyttades hufvudstyrka varit från det härad, till hvilket hvarje trakt fordom hört eller ännu hör; och att Lindesbygden i äldre tider tillhört Åkerbo härad med det därifrån sedermera afsöndrade Fellingsbro lärer icke vara tvifvel underkastadt, likasom det äfven kan anses såsom visst, att hufvudsakliga inflyttningen ägt rum utefter den dalgång, hvari *Råsvars* ganska betydliga vattensystem slutligen utmynnar i sjön Väringen, för att sedermera fortsätta i Arboga å. Man kan till och med i dessa båda sjöars namn, Rås-*var* eller Rås-*varen* och *Väringen*, spåra en viss frändskap. Råmärkenas bestämmande »högst i ås och lägst i rås», hvarigenom rinnande vatten gjorts till gränsskillnader, bör jemväl märkas såsom ett genomgående drag efter nämda dalgång.

Samma förhållande äger ock rum efter den dalgång, som hör till Arbogaåns vestra källflod, *Jerledn*. Under en ganska lång sträcka af sitt lopp utgör denna å än i dag gränsskillnad mellan Vestmanland och Nerike. En del af Lindesortens första befolkning har ock vid inflyttningen kommit från detta håll, under det att andra nybyggare antagligen samtidigt spredo sig vester och norrut i det närgränsande *Noraskog*.

Om tiden för de sålunda skedda inflyttningarna till dessa nejder är

[1] Jfr Bellander, sid. 92. — Det torde icke heller böra lemnas oanmärkt, att *Sale* fordom varit ett ingalunda ovanligt mansnamn, hvilket återfinnes i *Saleboda*, nuvarande *Salbo*, samt att man i folkspråket ännu i dag kan få höra att med ordet *såle* betecknas någonting mycket stort och ovanligt, t. ex. dä' ä' en riktig såle te' oxe, liksom en mycket storväxt och groflemmad karl äfven anses vara en riktig *såle* o. s. v.

man i saknad af alla underrättelser. Lindesbygdens, liksom Noraskogs anor stiga utan tvifvel upp till hednatiden, ehuru man ännu icke lyckats uppvisa några graffält eller andra minnesmärken från denna tid, och jordfynden — en och annan stenyxa oberäknad — äro ännu mindre upplysande. I dessa trakter, där man nu möter leende bygder med rik odling och rörligt lif, funnos då endast ödeskogar, hvarest sannolikt mången biltog och fredlös man sökte skydd för lif och egendom undan lagens och blodshämdens straffande arm, samt af nödtvång gjordes till nybyggare. Under tiden gjorde kristendomen småningom sitt segrande intåg äfven i dessa, då ännu glest befolkade nejder, och därmed uppstod äfven behofvet af en gemensam samlingspunkt, ett *kapell* eller en *kyrka* med sin lärare, för vidt omkring spridda församlingsmedlemmar, hvilka väl till en början torde hafva begagnat sig af närmast söderut belägna kyrkor, såsom Fellingsbro eller andra, intilldess man kunde förena sig om en egen sådan. Vid hvilken tidpunkt denna nya kyrka sålunda tillkommit, vet man heller icke, enär namnet *Linde* först åren 1354 och 1383 möter i bevarade handlingar, men då likväl under sådana förhållanden, att församlingen redan dessförinnan måste hafva varit bildad.

Det berättas emellertid om biskop *Carolus* eller *Karl Johansson* i Vesterås, att han under sin tjenstetid skall hafva invigt ej mindre än 20 nybygda kyrkor inom sitt stift, i Vestmanland och Dalarne. Månne en gissning, att *Lindes* kyrka varit en bland dessa, kan anses för mycket vågad? Om så icke är händelsen, torde man kunna antaga att hon tillkommit under något af åren mellan 1259 och 1283, hvilket sistnämda år denne i många afseenden nitiske biskop afled.

På samma sätt som inom Noraskog är det antagligt, att äfven inom Lindesbygden *jordbruket gått före bergsbruket;* »ty om också här liksom flerstädes i Nerike beredningen af osmundsjern vid primitiva blästerverk länge idkats såsom hemslöjd, så torde dock någon egentlig bergshandtering, grundad på grufbrytning, icke hafva förekommit tidigare än emot slutet af 1200-talet, åtminstone finnas inga handlingar, som vittna därom, och allt tal om hednagrufvor lemna vi alldeles åsido», yttrar en framstående fornforskare i detta ämne[1]. Det är till och med sannolikt att bergshandteringen inom Lindesbygden först ett halft århundrade senare eller omkring medlet af 1300-talet tagit sin början. Emellertid torde få anses såsom säkert, att församlingen bildats och den ursprungliga kyrkan blifvit bygd åtskilliga decennier *innan* bergshandteringen ännu härstädes gjort sitt inträde. I korthet sagdt: det har tvifvelsutan varit den äldsta jordbrukande befolkningen inom bygden, »Lindes bönder», som de äfven kallades, hvilka grundlagt och bildat Lindes församling.

Både traditioner och historiska vittnesbörd intyga att denna församling ursprungligen varit ganska vidsträckt. Att densamma tillika omfattat större delen af nuvarande Ramsbergs och Ljusnarsbergs socknar har man ingen anledning betvifla, men att församlingen därjemte skulle hafva sträckt sig ännu längre norrut, torde dock få anses såsom mera osäkert. Den bekante reseskildraren Hülphers berättar visserligen i sin dagbok öfver resan genom Dalarne 1757, att de första nybyggare i *Grangärdes* socken, som ännu på 1300-talet skall ha varit öde, utgjorts af »hitflyttadt folk ifrån

[1] G. Djurklou i hist. tidskrift för 1882, sid. XX.

Linde, Tuna och gamla Kopparbergs socknar, hvilka, genom fiskande och skjutande, sägas här haft sin vinning», samt att Grangärdes kyrka »vid dess första byggnad förmenas varit annex under Linde»; men dessa berättelser, om de också hafva någon sannolikhet för sig, torde endast äga betydelse såsom på den tiden gängse traditioner. Härmed må dock vara huru som helst. En mera lämplig plats för kyrkobyggnad i Lindes nybildade och vidsträckta, men ännu glest befolkade församling kunde våra byggande förfäder svårligen uppleta än den, som då valdes, eller den till stor del kringflutna och antagligen vid denna tid med *lindar* rikt bevuxna *ås,* hvilken plats ock i anledning häraf sedermera under sekler kallades *Lindesås.*

Det torde emellertid kunna ifrågasättas, om ej den äldsta, ursprungliga kapell- eller kyrkobyggnaden härstädes varit belägen å annan plats än den nuvarande. Det från äldre tider kända namnet *kyrkoberget* gifver en antydan härom. I närheten häraf har ock fordom funnits en vret, som burit namnet *kapellvreten* (»kapalevreten»), hvarjemte den nuvarande skolgatan under 1600-talet kallades *kapellegatan.* En annan vret, ej långt från kyrkoberget, kallades under nyssnämda århundrade *munkevreten*, förmodligen efter dess första odlare. Denna vret var belägen å ömse sidor om den nuvarande Dalkarlshyttevägen, intill vattendraget. Sammanläggas alla dessa omständigheter, synes däraf framgå att, innan kyrkan bygdes å sin nuvarande tomt, ett kapell varit uppfördt invid kyrkoberget. Att detta kapell åter varit en mindre träbyggnad torde ock vara sannolikt, då några spår därefter, så vidt utg. har sig bekant, icke äro eller under mannaminne hafva varit synliga eller kända.

I sammanhang härmed må ock anföras en annan iakttagelse, som blifvit gjord under upprepade ströftåg i stadens närmaste omgifningar. I den s. k. Linkvreten, som fått sitt namn efter en under förra hälften af 1800-talet inom staden bosatt borgare, hvilken vret är belägen strax norr om jernvägsstationen mellan jernvägen och österlånggatan, förekomma 3 eller 4 mindre genom åkerns odling och bruk till viss grad utjemnade kullar, som hafva en förunderlig likhet med smärre *ättehögar.* Men just å högsta punkten framsticker i dagen en liten *berghäll*, af ett par qvadratmeters rymd, hvars tillvaro är egnad att helt och hållet förstöra den på något afstånd illusoriska likheten med en ättehög, hvarmed ock all tanke på ett urgammalt minnesmärke från hednatiden, snart sagdt midt i staden, måste anses vara förfallen. Vår kritiska tid fordrar bevis för all ting och det må öppet erkännas, att utg. ej är mäktig åstadkomma någon bevisning för tillvaron af vare sig en eller flere ättehögar inom stadens område eller i den kringliggande bygden.

Lindesås såsom kyrkoby.

Den äldsta handling om bygden, som för närvarande är känd, lärer vara konung Magnus Erikssons ordning och stadga för Noreberg, gifven 24 Februari 1354, hvari det heter att *»Lindaberg»* och några andra bergslagsorter skulle hafva samma lag och rätt som gamla Norbergs bergslag.

Drotset Bo Jonsson (Grip eller Griphufvud), hvilken såsom pant af kronan innehade en å Towabodha *(Kofverboda)* ägor i *Lindes socken* belägen hyttestad (hytteställe) afstod, enligt bref dat. Arboga 3 Mars 1383, samma pant med åtföljande frälserätt till Vadstena kloster och meddelade, å konungens och kronans vägnar, Birger i *Bor* rättighet att för klostrets räkning därstädes uppföra en hytta, med förbindelse dock för Birger att till detta frälse ej draga mera folk än han hade i sin gård.

De knapphändiga upplysningar, som för öfrigt äro att tillgå om Lindes bergslag under medeltiden, inskränka sig därtill, att i en omkring år 1413 upprättad s. k. skattebok »Lindzeberg» blifvit upptaget såsom utgörande i årlig ränta eller skatt 5 läster osmundsjern; att Arboga med »bergslagen däromkring af sölf och bly», hvilken bergslag efter all sannolikhet motsvarade Lindesberg, som 1420 innehades af konung Eriks af Pommern kapellan Nikolaus, var inbegripet i det storartadt tillämnade lifgeding åt sin drottning Filippa, hvarom nämde konung samma år skall hafva förordnat; att koppar- och silfverbrukning inom Lindes bergslag ägt rum under konung Karl Knutssons tid (1448—1470) dels vid Håkansbo koppargrufvor och dels vid Guldsmedshytte silfvergrufvor[1]; att »her Peder Jønisson, kyrkioprest i Lijndes soken, som och kallas Lijndsåås», anföres med Mårten Bonneatz, konungens fogde härstädes, såsom vittne i ett salubref på jord 1462; att i ett fastebref på en tomt i Arboga, utfärdadt af magistraten därstädes 18 Mars 1465, »Hidin Pædersson, bergxfogote på Lindizbergh», anföres som vittne; samt att bergsmän och allmoge å Noreskoga och Lindesberg i broderlig förening deltagit i de politiska rörelser under Sturarnas tidehvarf, som på annat ställe utförligen omtalats.

Slutligen må icke heller glömmas det bref från Lindesberg, antagligen till riksföreståndaren Svante Sture, hvari bergsmännen härstädes kärligen bedja att för Guds skull och för sin fattigdoms skull slippa ett tillämnadt besök. De förklarade sig nämligen icke ha råd att så mottaga sin herre och husbonde som vederborde, emedan de under året lidit af vattenbrist, så att deras brukningar blifvit eftersatta, hvarjemte de upptagit en svår grufva, som icke varit brukad i en mansålder och hvarpå de nedlagt mycken kostnad[2].

---

[1] Från denna tid omtalas i 1547 års fogdehandling, att på Lindesås fanns ett »boderum», där ett konung Karls hus var bygdt, som användes till förvaringsrum. Jfr *»om Noraskog»*, II: 173.

[2] Jfr *Noraskogs arkiv,* I: 401, 402 med där anförda källor. För sammanhangets skull har föregående öfversigt, något förkortad, här åter blifvit meddelad.

1539 års skattelängd för Lindesås.

Denna skattelängd, som är den äldsta kända, innehåller att »desse efterskrefne bo uppå *Åsen vid kyrkone* och skatta som här efter utvises», nämligen:

	Osmund.		Osmund.
Per Olsson	120	Klemet Olsson	60
Per Larsson (80+40)	120	Olof Tomasson	60
Joen Månsson	80	Per Skräddare	120
Joen Värme	120	Lasse Bagge	60
Lasse Skräddare	240	Per Skinnare	88
Torpet	120	Karin Torsdotter	60
Nils Målare	80	Lasse Tofflemakare	80
Gudmund Skomakare	120	Per Rumbo	120
Olof Månsson	120	Långe Mårten	60
Per Nilsson	60	Prytse-gården	120
Lasse Nilsson (i loftstugan)	120	Jöns Pungemakare	60
Karin, Per Jönssons (enka)	30	Sigge Ersson	80
Måns Bälsås	120	Erik Andersson	120
Gillberga-Måns (hr Kristofer Anderssons gård)	60	Måns Krismansson	60
Hustru Brita, Stefans (enka)	60	Mattes Albrektsson	60
Godval Hansson	120	Hustru Ingrid, Sigfrids (enka)	80
		Summa	2,978

eller, såsom det i räkenskapen angifves, 4 fat 4 hundr. 98 osm.[1].

Antalet »Lindesåsbor», som de vanligen kallades, utgjorde således 32, men bland dem saknas dock församlingens kyrkoherde, hvilken först långt senare finnes värdig ett rum i kyrkobyns — skattelängder, ehuru det ingalunda kan vara tvifvel underkastadt att han alltid varit bosatt i den samtidigt med kyrkans anläggande och församlingens bildande anskaffade prestgården härstädes.

Följande året (1540) är antalet oförändradt. Fyra gårdar hafva dock ombytt ägare. Men därjemte redovisas såsom en ny inkomst *tomtöresjern* af s. k. boderum, eller »*gatubodar*, som äro uppå Lindesås». För hvarje sådan gatubod utgjordes såsom skatt i regeln 30 osmund eller däremot svarande 2 pund tackjern, enligt det samma år utgifna mandatet[2].

[1] Jfr *Noraskogs arkiv* I: 410, där jemväl personer och skattebelopp för 1540 finnas upptagna. Genom missförstånd har den härifrån meddelade förteckningen i »anteckningar som beröra *Lindesbergs stad* med dess tillhörigheter af A—n», sid. 25, blifvit så till vida oriktig, att denna upptager äfven namn å några personer, hvilka väl finnas i 1540, men *icke* i 1539 års skattelängd.

[2] I detta mandat, utfärdadt 20 Oktober 1540 »till Noraskoga, Lindesberg och Skinnsäckeberg om deras årliga skatt», förklarade Gustaf I sig icke vidare i kronans uppbörd vilja mottaga bergsmännens osmundsjern, utan skulle de i stället utgöra sin skatt i tackjern, därvid för 1 fat eller 5 hundr. osmundsjern (= 1 skeppund) skulle utgöras dubbla beloppet eller 2 skeppund tackjern. Jfr »*om Noraskog*», II: 130.

Detta tomtöresjern, som förut antagligen erlagts till kyrkan eller till kyrkoherden, och som då redovisades med 94½ pund tackjern, upptages under de närmast följande åren i medeltal till 2½ fat osmund. Det uppgifna antalet å dessa gatubodar vexlar dock nästan för hvarje år. De uppgifvas sålunda 1540 till 69, men 1543 till endast 47 och några år senare till 52, ehuru det årliga skattebeloppet är i det närmaste oförändradt. År 1556 ökas antalet boderum på en gång till 132, hvilken siffra därefter blir oförändrad.

Från 1543 och 1544 tillkommer ytterligare tomtöresjern, »som Peder (Nilsson) i Björka och Lasse Månsson ibidem lång tid sig till frihet haft hafva af några gårdar, som ligga på Lindesås», uppgående detta jern då till blott 3½ hundr. osm. Härom innehåller sedermera 1546 års räkenskap följande mera fullständiga och här ordagrannt återgifna anteckning:

Thetta Effterscreffna Tacka Jernn haffuer Tiillförenne wnder legatth En by benempd Byörcka, och är nw Ther Iffrå sagtth, bliffuer effter thenna dag Årlig Renta och kallas Byörcka Tomptöre, wttgörs oppå Lyndisååls.

Dessa gårdar med därå åsatt skattejern uppräknas sålunda:

Sven Skräddare	8	l:℔	Peder Nilsson	4	l:℔
Jöns Nilsson	8	»	Joen Nilsson	4	»
Lasse Nilsson	8	»	Peder Nilsson	4	»
Hans Skräddare	8	»	Jöns Värme	4	»
Hans Olsson	8	»	Nils Henningsson	4	»
Olof Tomasson	8	»	Summa 3 sk:℔	8	l:℔,

eller motsvarande 8½ hundr. osmund. Men redan följande året »förbättrades» denna skatt för en vret, tillhörig Peder Nilsson i Björka, med ytterligare 1 hundr. osmund eller 8 l:℔ tackjern, så att detta skattejern då utföres i osmund med 1 fat 4½ hundr., och det däremot svarande tackjernet till 3 sk:℔ 16 l:℔, hvarjemte finnes antecknadt att dessa tomter »är utaf skogen till hemmanen», d. v. s. att de upptagits på skogen till Björka hemman. Efter all sannolikhet utgöra de första början till den *nuvarande södra stadsdelen i Lindesberg.*

Af nyssberörda, *1547 års räkenskap* kan äfven inhemtas, att årliga skatten eller räntan inom Lindes bergslag då redovisades af 178 bergsmän med dem tillhörande 32 »gångande jernhyttor», af 37 Lindesåsboar, 52 boderum samt af 11 tomter och 1 vret, hitlagda från Björka. Till ytterligare bekräftelse härpå innehåller räkenskapen följande anteckningar:

Item är uppå Lindesås 37 besutna gårdar och skatta årligen 11 skepp. 4 l:℔ 10 ℔ tackjern (= 5 fat 3 hundr. 4 osm.).

Item är uppå Lindesås 52 boderum, som bergsmännerna hafva sina bodar uppå, och skattas däraf årligen 5 sk:℔ 12 l:℔ tackjern (= 2 fat 4 hundr.).

Item är uppå Lindesås 11 tomter och en vret, som tillförene hafver underlegat en by, benämd Björka, och hafva utgjort dess tomtören under stora byn, och äro nu underlagda skatten och ränta årligen 3 sk:℔ 16 l:℔ tackjern (= 1 fat 4½ hundr.).

Antalet besutna gårdar hade således under åren 1541—1547 ökats med 5, utom nyssnämda Björka-tomter. Bland tillkomna nya gårdsägare må särskildt här antecknas *Sven Helsing*, som genom ett k. bref, dat. Gripsholm 30 September 1544, erhöll skattefrihet »på en gård vid Lindesås,

till en behaglig tid», i följd hvaraf så väl den årliga skatten af gården 1 hundr. osmund som $^1/_2$ hundr. tomtöresjern för honom tillhöriga 2:ne gatubodar afkortas i kronans räkenskaper. Likaledes afkortas från 1547 för hr *Sten Eriksson* tomtöresjernet för en bod, som han »brukar till sin köpenskap uppå Lindesås». Utom dessa köpmansbodar innehades flera sådana af *borgare från Arboga*, af hvilka några uppräknas redan 1544, såsom Lasse Laggare, Markus Finne, Olof Jonsson, Lasse Larsson och Peder Skräddare, men sannolikt voro de ännu flera, hvarom här nedan anförda 1549 års skattelängd lemnar närmare upplysning.

Af 1547 års fogdehandling synes framgå att fogden Bengt Skrifvare sig »till minnes» velat anteckna, om han »skulle kännas vid (= till kronan indraga) de tomtören, som presten på Lindesberg uppbär af 23 tomter och är 3 fat 4 hundr. 80 osm.» Dessa tomter — heter det vidare — »äro bygda utaf prestens åker», och fogden antager att »K. M:t vill honom vederlägga något spanmål igen». Att denna ifrågasatta indragning verkligen kom till stånd, kan synas af här nedan införda 1549 års skattelängd.

Af en i 1548 års fogdehandling intagen saköreslängd kan inhemtas, att samma år »vardt Lasse Nilsson på Lindesås *saker för hemgång*, för det han slog Mats Klockare hemma uti sin bod; saken var efter lagboken biltogsmål, belades utaf Nils Tulesson[1] uti 12 skepp. tackjern; dem ville han icke gifva ut, utan sökte K. M:t uti egen person och förvärfvade hans nådes tillgiftsbref på 6 skepp.», hvaremot öfriga 6 skepp. tackjern af Lasse Nilsson utgjordes.

Den i 1549 års fogdehandling intagna jordeboken för Lindesberg inledes med denna undervisning: »Och är vetandes, att årliga räntan blef detta året förbättrad utaf tolf män, som skatten 'brootto' (bestämde eller fastställde); och bevises här efter uti längden hvar han förbättrad är efter som (de) tolf män honom lagt och brotidt hafva». Efter denna upplysning om sålunda verkstäld skattereglering, framläggas här nedan de blad ur längden, som röra

Räntan utaf Lindesås 1549.

»Lindesås räntade osmundsjern 5 fat 3 hundradt 12 osmunder; förbättradt med 1 fat 53 osmunder. Och utgöra samma män tomtöre, och utaf några vretar som de bruka, efter som uti längden befinnes under hvar mans namn.» Den härefter följande skattelängden har ungefärligen detta utseende:

Peder Olssons gård: räntar osm. 1 h:t, tomtöre $^1/_2$ h:t 30 osm., utaf en vret 30 osm., löper i tackjern 16 l:℔; hjelpekol 4 foror.

Tidika Olssons gård: räntar osm. 1 h:t, tomtöre 1 h:t; utgör i tackjern 16 l:℔; hjelpekol 4 foror.

Jöns Värmes gård: räntar osm. jern 1 h:t, tomtöre 2 h:t, löper tackjern 1 sk:℔ 4 l:℔; hjelpekol en stig.

[1] Kronans befallningsman i Arboga fögderi, hvarifrån Noraskog och Lindesberg ett par år förut blifvit frånskildt. Nils Tulesson fortfor dock att utöfva domsrätten i det nya fögderiet.

Då emellertid detta utseende antagligen icke tillfredsställer en nutidens räkenskapsförare eller statistiker, må det tillåtas att modernisera ifrågavarande skattelängd sålunda[1]:

	Skatte-jern osm.	Tomt-öres-jern osm.	Vrete-jern osm.	Summa osm.	*Utgjord skatt i tackjern* l℔	*Hjelpe-kol* foror
Peder Olssons gård	120	90	30	240	16	4
Tidika Olssons »	120	120	—	240	16	4
Jöns Värmes[2] »	120	240	—	360	24	6
Jon Värmes »	120	—	30	150	10	2½
Jon Månssons »	120	120	—	240	16	4
Nils Målares »	75	120	—	195	13	3¼
Lasse Pederssons »	150	30	150	330	22	5½
Sven Skräddares »	75	120	75	270	18	4½
Hans Larssons »	120	—	—	120	8	2
Utgöres utaf en loftstuga	120	—	—	120	8	2
Sven Pederssons gård	120	120	—	240	16	4
Peder Nilssons i Björka »	60	—	—	60	4	1
Jon Snages »	60	60	—	120	8	2
Lasse Nilssons[3] »	120	120	—	240	16	4
Fru Birgittas »	120	120	—	240	16	4
Hans Olssons »	90	120	—	210	14	3½
Peder Nilssons[4] »	120	60	—	180	12	3
Olof Tomessons »	60	120	—	180	12	3
Lasse Vestgötes »	60	—	—	60	4	1
Nils Henningssons »	60	60	—	120	8	2
Nils Östgötes »	60	60	—	120	8	2
Kolare-Matses' »	60	60	—	120	8	2
Jon Larssons »	60	90	—	150	10	2½
Nils Skräddares »	60	30	—	90	6	1½
Peder Skräddares »	90	45	—	135	9	2¼
Olof Bruns »	60	60	—	120	8	2
Gillberga-Månses' »	90	60	—	150	10	2½
Måns Matssons »	90	120	—	210	14	3½
Börje Skomakares »	120	120	—	240	16	4
Rumbogården	150	150	—	300	20	5
Transport	2,850	2,415	285	5,550	370	92½

[1] Att utg. därvid äfven tillåtit sig att rätta några uppenbara skriffel i originallängden, torde böra erinras.

[2] Synes ha varit samma person som den nästföljande Jon Värme, hvilken således ägde 2, om icke 3 gårdar, då Jöns Värme förekommer ånyo längre fram i denna längd.

[3] Äfven kallad Fingerbo-Lasse.

[4] Äfven denna gård tillhörde Peder Nilsson i Björka och kallades till åtskillnad den »söndre gården».

	Skatte-jern osm.	Tomt-öres-jern osm.	Vrete-jern osm.	Summa osm.	*Utgjord skatt i tackjern* 1℔	*Hjelpe-kol* foror
Transport	2,850	2,415	285	5,550	370	$92\frac{1}{2}$
Lasse Domares gård	60	120	—	180	12	3
Prysse-Peders »	120	120	—	240	16	4
Hustru Cecilia i Hällagården	60	60	—	120	8	2
Jöns Halvarssons gård	90	90	30	210	14	$3\frac{1}{2}$
Jöns Värmes »	90	135	—	225	15	$3\frac{3}{4}$
Erik Anderssons »	120	150	—	270	18	$4\frac{1}{2}$
Måns Krismanssons »	120	60	—	180	12	3
Olof Skomakares »	75	60	—	135	9	$2\frac{1}{4}$
Sven Helsings »	120	—	—	120	8	2
Nils Ångermans »	60	—	—	60	4	1
Peder Nilssons i Björka »[1]	60	—	120	180	12	3
Summa	3,825	3,210	435	7,470	498	$124\frac{1}{2}$

Till jemförelse härmed må jemväl anföras den summariska redovisning, som förekommer i originalskattelängden af detta innehåll:

»*Summa på det jern, som Lindesåsbor utgöra:*

skattejern	6 fat	$1^1/_2$	hund:t	45	osm.
preste-tomtöresjern	3 fat	$2^1/_2$	hund:t	45	osm.
Björka tomtöresjern		1	hund:t	45	osm.
vretejern		$3^1/_2$	hund:t	15	osm.
Summa	1 läst	2	hund:t	30	osm.

Denna redovisning lemnar ett ytterligare bidrag till de många utg. vid föregående tillfällen meddelat, om den vårdslöshet och det slarf, som är ett utmärkande drag i kronans gamla fogderäkenskaper och handlingar. De i föregående redovisning meddelade siffror äro riktiga endast i afseende å beloppen af skattejern och vretejern, hvarjemte, egendomligt nog, totalsumman är rätt angifven. Rätta beloppet af det s. k. preste-tomtöresjernet — samma jern, hvars indragning till kronan 1548 ifrågasattes — utgör nämligen 3 fat 2 hundr. 30 osmund. Björka-tomtöresjernet åter utgör, enligt hvad förut är sagdt, 1 fat $4^1/_2$ hundr. — Med iakttagande af dessa rättelser borde redovisningen alltså erhålla detta utseende:

skattejern	6 fat	$1^1/_2$ hundr.	45 osm.	=		3,825
preste-tomtöresjern	3 »	2 »	30 »	=	2,070	3,210
Björka-tomtöresjern	1 »	$4^1/_2$ »	——	=	1,140	
vretejern	——	$3^1/_2$ »	15 »	=		435
Summa	1 läst	2 hundr.	30 osm.	=		7,470.

[1] Enligt anteckning i 1550 års räkenskap utgjorde Per Nilsson i Björka »af en vret vid kyrkan» 1 hundr. osm., hvilket vretejern inräknats i slutsumman, ehuru detsamma ej finnes intaget i 1549 års längd. Denna olikhet har rättats i det föregående.

Att för öfrigt nyssberörda summa af skattejernet är olika mot den, som angifves i början af skattelängden, må den, som har lust, söka att förklara. Omförmälda 1549 års skattelängd upptager slutligen en förteckning på

Tomtören utaf de bodar, som köpmännen uti Arboga hafva uppå Lindesås:
Först en stor kyrkebod, som Bengt Skrifvare brukar till K. M:ts behof, hafver räntat tomtöresjern $^1/_2$ hund:t.
Item än en bod, som brukas till K. M:ts behof, hafver räntat 30 osm.
Item än en kyrkebod, som hr Sten Eriksson brukar till sitt gods, hafver räntat 30 osm.

Hans Tysk	i Arboga	....	tomtöresjern	30	osm.
Börje Jönsson	»	....	»	15	»
Olof Jonsson	»	....	»	30	»
Anders Bårdskärare	»	....	»	30	»
Tomas Finne	»	....	»	30	»
Mikel Ersson	»	....	»	45	»
Bertil Fatmäster	»	....	»	30	»
Lasse Larsson	»	....	»	30	»
Peder Skräddare[1]	»	....	»	45	»
Erik Smältare	»	....	»	15	»
Jakob Gregson[2]	»	....	»	30	»
Sven Helsing	på Lindesås	....	»	60	»
Godskalk	» Öskebohytta	....	»	15	»

Totalsumman af detta tomtöresjern utföres med 4 hundr. 45 osm., hvaraf dock 1 hundr. för kyrkebodarna och $^1/_2$ hundr. för Sven Helsings bodar, i räkenskapen *afkortas.*

Fru Brita på Ervalla och hennes måg Sten Eriksson.

I 1550 års fogdehandling äro föregående skatte- och tomtöreslängder återgifna utan nämnvärda förändringar. Den enda, som synes vara af någon vigt, är den att Sten Erikssons förut omtalade köpmansbod nu öfvergått till en Anders Månsson i Arboga. Af 1551 års handling, som icke heller företer några märkliga förändringar angående Lindesås, får man dock veta, att »fru Birgittas gård» härstädes redan 1549 blifvit öde. Denna Birgitta eller »*fru Brita på Ervalla*», såsom hon vanligen skrifves i dessa fogdehandlingar, var enda ättlingen af Jöns Ulfsson (Roos) till Ervalla[3]. Fru Brita var gift 3:ne gånger: 1) med rikshofmästaren *Erik Nilsson Gyllenstjerna*, halshuggen i Stockholms blodbad 8 November 1520 och broder till Sten Sture den yngres ädla maka Kristina Gyllenstjerna;

---

[1] Kallas äfven Bleke-Peder.
[2] Kallas äfven Lille-Jakob.
[3] Omtalad i »*Noraskog*» III: 450.

2) 1528 med det sorgligt namnkunniga riksrådet *Måns Bryntesson Lilliehöök*, som för den roll han spelade i Vestgötaherrarnas uppror mot konung Gustaf I blef halshuggen och steglad 7 September 1529; 3) 1530 med riksrådet och kansleren *Kristofer Andersson* (Röd), som dog i landsflykt 1548. Fru Brita sjelf afled 1580 och lemnade efter sig endast en dotter *Ebba* i andra giftet, den för sin tilltagsenhet, stolthet och oroliga sinne namnkunniga »gref Ebba», född 1529, död 1611; gift 1548 med konung Gustafs svåger, den här ofvan nämnde *Sten Eriksson Leijonhufvud*, grefve samma dag han afled 5 Oktober 1568 i Stockholm af ett hillebardssting, hvilket honom tillfogades af en kon. Erik XIV:s drabant 29 nästföregående September på stortorget, då hertigarna Johan och Karl, hvilkas parti han tagit, intogo Stockholm. Han ligger med sin fru begrafven i Upsala domkyrka med en präktig vård af marmor, prydd med hvarderas inhuggna 16 anors vapen[1]. — Sten Eriksson ägde utom andra gods äfven Käggleholm i Ödeby socken af Nerike, och det ansågs väl lönande att i egen gatubod på Lindesås genom ombud afyttra sin egendoms produkter till de omkring boende bergsmännen, då han finnes antecknad såsom innehafvare af en sådan bod under åren 1547—1550.

Fru Britas gård på Lindesås finnes upptagen såsom »öde» eller obegagnad ända till i början af 1560-talet. Den finnes då åter antecknad med åbo under några år, men det påförda skatte- och tomtöresjernet, 2 hundr. osmund, äfvensom öfriga pålagor och »hjelper» afkortas på grund af ett k. bref, dat. 10 Januari 1563, hvarigenom skattelindring beviljades så väl för denna gård som för ett stort antal af hennes hemman och gårdar i Ervalla och Näsby socknar.

Från slutet af 1560-talet och framgent allt vidare mot århundradets slut finnes »fru Britas gård» antecknad i alla jordeböcker tillika med sitt skattejern utan afkortning, hvaraf man torde kunna sluta att gården kommit i annans ägo, ehuru den fortfarande fick behålla sitt gamla och häfdvunna namn.

Kapellvreten och Kapellgården.

I 1551 års jordebok uppföres ränta »utaf ett torp och en vret vid Lindesås, (som) kallas *kapellvreten*» (kappalevreten) med 1 hundr. osmund. Denna vreteskatt, som är densamma, hvilken finnes upptagen i 1549 års skattelängd här ofvan, utgjordes af vretens innehafvare, Peder Nilsson i Björka. Den utgick oförändrad under de närmast följande åren, till dess man 1556 bland nya gårdar å Lindesås äfven finner *kapellgården* (kappalegården) uppförd till skattejern 1/2 hundr., tomtöresjern 1/2 hundr., »item utaf sin vret vreteskatt 1/2 hundr.», hvarjemte Peder Nilsson fortfarande påföres skatt för den andra hälften af vreten med 1/2 hundr. Härmed fortsättes under några år, då man i en af 1560-talets ännu be-

[1] *Biogr. lex.* XII: 146. — Anrep: Adelns ättartaflor II: 664.

varade jordeböcker plötsligt finner gården af en förnumstig fogdeskrifvare omdöpt till »klockaregården», utan att den innehafves af någon klockare, hvilka deremot hvar efter annan uppföras för någon annan gård i kyrkobyn, hvilket förhållande sedermera fortgår ända till i början af 1600-talet. Huruledes kapellvreten 1612 blef kommunens egendom omtalas på annat ställe.

Gustaf I såsom bruksanläggare i Lindes bergslag.

Att denne verksamme konung kan anses såsom grundläggare af det svenska stångjernssmidet har utg. på annat ställe omtalat[1]. Den första hammarsmedjan i Noraskog, sedermera kallad *Kungshammaren*, uppfördes under September—November 1544, och redan följande året bygdes en stångjernshammare vid *Qvarnbacka* i Lindes bergslag. För att betrygga denna senare bruksanläggning inköptes hemmanet Qvarnbacka »*af skatte* för 50 mark örtuger anno 1547»[2], och af en i Lindes kyrka förvarad handling kan inhemtas att säljaren varit Torbjörn Jonsson, klockare i Götlunda i Nerike. Det årliga smidesbeloppet vid dessa båda kronohamrar vexlade sedermera under en lång följd af år mellan 1 och 200 skeppund. Detta smide drefs med de »hjelpekol», hvilka bergsmännen samtidigt ålades att utgöra såsom *tillökning i sina årliga skatter*.

Vidare inköptes 1549 »af Nils i *Siggeboda* för 15 fat jern» hans ägande hemman i denna by med tillhörande hyttedel, varande denna köpesumma upptagen bland utgifterna i 1553 års kronoräkenskap[3].

Samtidigt härmed började konungen i nästan alla delar af riket upprätta s. k. *afvelsgårdar* af egendomar, som ställdes under kronans förvaltning, för att där tillika kunna underhålla ett antal ryttare eller knektar till landets försvar. En dylik afvelsgård inrättades 1551 vid *Guldsmedshyttan*. Af en skrifvelse till fogdarna Nils Tulesson och Bengt Skrifvare, dat. Hacksta (i Upland) 13 Augusti samma år säger konungen sig hafva funnit, »att ingenstädes uti Lindes bergslag skall finnas bättre lägenhet till att upprätta afvel och bygga sätesgård, än vid *Råsvar,* hvilket vi ock väl tro kunna», tillägger konungen. Han yttrar vidare, det han gerna såge »att I velen finna råd till att skaffa oss en god karl, som där till vårt behof med det första bygga och bruka ville; och kunna vi väl tänka att till Råsvar är icke mycken *äng*, all den stund jernbergsmännen många ängestycken därifrån under sig rappat hafva, så kunde man dock med tiden laga att samma ängestycken måtte komma igen till föreskrifne Råsvar. Vi förlita oss ock att där står väl råd till att borträdja skogen och tillpynta igen i stället så mycket äng, som man sig väl med hjelpa kan».

Enligt en anteckning i 1551 års fogdehandling betaltes detta år »för en gård på Lindesberg, som K. M:t köpt, 8 fat 1 hundr. osm.», hvilken

---

[1] »*Om Noraskog*» II: 132.

[2] Enligt ÖRNHIELMS anteckningar om kloster- och kyrkogods i Vesterås stift (Kammararkivet).

[3] »*Om Noraskog*» II: 271.

gård var belägen vid Guldsmedshyttan. Vidare inköptes af flera bergsmän tillsammans 17 öresland jord i Råsvars ägor, efter 6 mark öreslandet, för 102 mark, samt af Erik Bengtsson i Björkhyttan hans ägande gård och vret vid Guldsmedshyttan för 6 fat osm., hvilka senare båda köpesummor uppföras bland utgifterna i 1553 års räkenskap.

På detta sätt kom *Guldsmedshytte kronogård och bruk* till stånd. De följande årens bevarade fogderäkenskaper innehålla vidlyftiga och stundom ganska fullständiga upplysningar angående så väl den yttre som den inre hushållningen därstädes. Denna verksamhet blef så mycket mera betydelsefull, som vid samma tid ett ganska forceradt arbete för kronans räkning begynte drifvas dels efter kopparmalm vid Håkansboda och Mårtenshyttan, nuvarande Mårshyttan, dels ock efter silfver- och blyglansanledningar vid Guldsmedshyttan och Siggeboda. Men dessa arbeten hade äfven ökade utskylder och pålagor med sig i släptåg för allmoge och bergsmän, både i Lindes och Noraskogs bergslager. Icke ens »Lindesåsborna» gingo fria därför. De betungades stundom lika hårdt med dagsverken och andra hjelper som någonsin de besutna bergsmännen: man ville nämligen helst räkna efter *mannatalet,* d. v. s. efter antalet husfäder, utan hänsyn till den personliga skatteförmågan. Icke desto mindre ökade sig dock småningom antalet af både gårdar och vretar, så att vid konung Gustafs död 1560 beräknades antalet Lindesåsbor till 46 med lika många bebygda gårdstomter, ägande tillsammans 10 stycken vretar, för hvilka större eller mindre belopp »vretejern», öfver 2 fat osmund, erlades i skatt.

Lindesås privilegier 1554.

En bidragande orsak till den utveckling kyrkobyn, oaktadt alla skatter och hjelper, småningom lyckades vinna, torde hafva varit det frihetsbref, dat. Käggleholm 20 Augusti 1554, hvilket konung Gustaf utfärdade till sina undersåtar, som bygga och bo uppå Lindesås, hvarigenom dessa af gunst och nåde till behaglig tid fingo sig efterlåtna några skogsdelar af Björka, Linde, Torp, Ryda, Bor, Yxe och Björkhytte byar, att bruka till vedebrand m. m.[1] Dessa skogslotter blefvo efterhand röjda och uppodlade till hagar och vretar, hvilka omedelbart skattlades till utgörande af årligt »vretejern», och de gingo sedermera i arf och köp såsom all annan skatteegendom. På samma sätt var det ock med de s. k. gatubodarna eller boderummen. Deras antal, inberäknadt det 20-tal, som innehades af Arboga borgare, uppgifves oförändradt från 1556 under en lång följd af år till 132, och den däraf utgjorda årliga skatten till omkring 4 fat osmundsjern eller däremot svarande 8 skepp. tackjern.

[1] Ifrågavarande bref återfinnes icke i konungens registratur och någon afskrift har ej heller anträffats. Det omtalas och refereras emellertid dels i ett rikskammarrådens bref till ståthållaren Karl Bonde 22 Juni 1632, hvilket bref längre fram meddelas, och dels i Lindes häradsrätts protokoll af 19 Januari 1681, som äfvenledes torde blifva föremål för vidare uppmärksamhet.

Knekte- och ödesgårdar under 1560-talet.

Redan under Gustafs tid innehades flera gårdar vid Lindesås af *knektar*. Sålunda uppgifves 1556 att 4 sådana, nämligen Håkan Hammarsmed, Sven Persson, Nils Blacke och Påvel Andersson, tillika varit gårdsägare. Den skattefrihet, som enligt särskilda mandat beviljades för innehafvande gård eller hemman, var naturligtvis ett kraftigt medel att vinna folk till knektetjensten. Under de snart sagdt ständiga krig, som voro ett utmärkande drag för Vasa-sönernas, Erik XIV och Johan III, regeringar, ökades ock knektarnas antal vid Lindesås ganska betydligt. År 1569 uppräknades ej mindre än 14 knektegårdar; men i deras följe voro äfven ett ej ringa antal — *ödesgårdar*. En stor del af knektarna kommo icke tillbaka från krigen. Andra rymde, och äfven åtskilliga åbor, som ej kunde uthärda med de dryga skatterna, öfvergåfvo sina gårdar och såsom en sista utväg togo till — käppen och säcken, d. v. s. blefvo tiggare, eller såsom de nu för tiden på ett mera raffineradt språk kallas — luffare. Följderna visade sig ock småningom. Vid den skattskrifning, som ägde rum i och för Elfsborgs lösen 1571, visade det sig att de besutna gårdarnas antal nedgått till 30, deraf mer än 1/3 innehades af — knektar. Några år senare voro knappast 20 gårdar i den belägenhet att de med eller utan knektetjenst kunde prestera sina utlagor. Sålunda uppräknas i fråga om den *silfverhjelp*, som uttogs 1573, endast 15 gårdsägare, dervid »två voro räknade emot en fullsätes bergsman», som hvardera kunde utgöra ett lod silfver, 8 befriades därifrån såsom varande knektar, hvaremot 25 gårdar antecknades såsom »öde». De besutna bergsmännen utgjorde hvardera 2 lod silfver.

Hammarsmidet under konung Gustafs tid.

Under de 15 år, som följde närmast efter den för kronans räkning 1545 uppbygda Qvarnbackahammaren, uppfördes och skattlades i den hithörande Lindesbergslagen nästan lika många särskilda »skattehammarsmedjor» i ungefär följande ordning och med nedanstående *årliga skattebelopp i stångjern:*

Gamle hammaren	vid	Ramshyttan	4	skepp.	16	lisp.
Öfre »	»	»	4	»	16	»
Rista (eller Kifnäbbs)	»	»	3	»	4	»
Grinde (å prestgården)	»	»	3	»	4	»
Glie (= Ramsbergs)	»	»	1	»	12	»
Vedevågs hammaren	»	Vedevåg	4	»	16	»
Dalkarls »	»	Dalkarlshyttan	7	»	4	»
		Transp.	29	skepp.	12	lisp.

		Transp.	29 skepp.	12 lisp.,
Björka hammaren	vid	Björka	7 »	4 »
Lindshytte eller Hidens	»	Hidingen	4 »	—
Guslehytte hammare	»	Guslehyttan	4 »	4 »
Gusleby »	»	Gusleby	1 »	12 »
Qvarsjö »	»	Qvarnaberget(?)	4 »	4 »
Bergs »	»	Bergshyttan	1 »	12 »
Gräns »	»	Gränshyttan	2 »	—
Bors »	»	Bor	3 »	—
		Summa	57 skepp.	8 lisp.,

motsvarande ett årligt tillverkningsbelopp af omkring 575 skepp. stångjern; men äfven hamrarna voro utsatta för vexlande konjunkturer och de talrika afkortningarna för ödesdelar låta oss ana de svårigheter, för hvilka bergsmanssmederna kunde vara utsatta. Några »hammarpatroner» funnos ännu icke. Det är först under det följande århundradet, som »kapitalet» visar sitt inflytande i fråga om bergshandtering och jerntillverkning.

En bytesaffär mellan konung Erik XIV och hr Peder i Lule angående Rumbogården å Lindesås 1566.

Angående denna bytesaffär må här meddelas n:r 337 af Kammararkivets pergamentsbref, så lydande:

»Bekennes iagh Petrus Matthei Kyrckeheerde i Lula Sockn i Westre Botnen, och gör witterligit med thette mit öpne breff, att iagh aff frij wilie, och berådde mode, Så och medh mine käre slechtz och weners gode ia och samptycke, haffuer giort ett lagligit iordeskipte medh then Stormecht:te Högeborne Furste och Herre, Her Erich then Fiortonde, Swerigis, Göthis, Wendis, sampt flere thes tilbehöringers Konungh, min alder nåd:te herre, vti så motte, att iagh hans Kon:ge M:tt vnder Suerigis Crone vplatit haffuer: En gård på Lindesbergh, benempd *Rumbogården,* Renter Tackeiern halffannet skippundh, Koll halffannen stigh, som är mit rette arff och eigit. Theremoth haff:r Högztbe:te Kon:ge M:tt vnth och wederlagt migh och mine effter:de erffuinger igen Ett Cronones Kyrckegodz, liggiendes i Pyti Sochn vti Pythi Kyrckeby i Westre Botnen, som Renter Affradz pn:r Tre march och Sex öre, Hestestondz pn:r Sex öre. Huarföre affhender iagh migh och mine effter:de erffuinger för:ne gård, Rumbogård, och tilegner honom högztbe:te Kon:ge M:tt och Swerigis Crone med hus, iord, Åker, Eng, skogh, fiskeuatn, i wåte och torre, intit vndentagendes, som samme gård nu tilligger, och aff alder tilleget haff:r till euerdelig ege. Och thes till ytermere wisse, och högre föruaringh, henger iagh mitt Signete her neden före, och beder iagh ganske wenligen then erlige och welförstondige man Peder Larson Borgare i Stocholm min kåre Stiuffader, at han sit Signete, brede wed thette mitt eigit hengie wille. Dat. Stocholm then Fiortende Februarij Anno etc. 66.»

Endast prestens sigill, visande P M i vaxkupa, finnes i behåll.

Angående denna gård, antagligen densamma som i 1539 års skattelängd upptages såsom tillhörig *Per Rumbo*, finnes antecknadt i 1566 års jordebok öfver Lindesås: »item hafver K. M:t bekommit en gård ibidem i byte af presten i Lula i Botnen, som stod öde anno 66; räntar skattejern 1 h:t 30 osm., tomtöresjern 1 h:t 30 osm., vretejern 90 osm.» För detta jern, utgörande tillsammans 3 hundr. 30 osm., utgjordes i tackjern 1 skepp. 6 lisp., således 4 lisp. mindre än hvad här ofvan uppgifves. De däremot svarande hjelpekolen uppgingo till 6 ½ foror eller 26 tunnor, alltså äfven i detta fall oriktig uppgift i bytesbrefvet.

Förenämda anteckning upprepas äfven i följande årens jordeböcker, vanligen under rubrik: »K. M:ts gård som förbyttes från Norrbotten», med oförändrade skattebelopp. Under åren 1569—1571 »hade K. M:t gunsteligen efterlåtit Anders Herligsson på Lindesås en gård kallad Rumbogården» med frihet från berörda skatt 3 hundr. 30 osm. Om gårdens vidare öden hänvisas till en följande afdelning (sid. 28).

Huruvida den i 1539 års skattelängd uppförde Per Rumbo är identisk med den sedermera vordne kyrkoherden Petrus Matthiæ eller med dennes styffader Peder Larsson, borgare i Stockholm, torde vara osäkert. Måhända är det senare antagandet sannolikast. Namnet Rumbo antyder att mannen i fråga varit bördig från »Rumbolandet», hvarmed fordom betecknades ett vidsträcktare slättland, antagligen i detta fall Arbogaådalen[1]. Att Peder Larsson någon tid kunnat vara boende vid Lindesås, möjligen i anledning af sitt giftermål med kyrkoherdens moder, och att han sedermera flyttat såsom borgare till Stockholm, är ju i och för sig ingen orimlighet. Gården å Lindesås brukades under tiden af andra för den verklige ägarens räkning. I 1556 års jordebok innehades eller brukades gården af »Rumbo-Elin» och under de följande åren upptages en Lasse Hammarsmed såsom dess innehafvare.

Rörande en kyrkoherde med namnet »*Dominus Petrus* (omkring 1545—69)» innehåller Hernösands stifts historia och herdaminne[2] II: 272 följande:

»Tillf. Pastor i Luleå vid pass 1545; hofpred. hos kon. Erik XIV, ss. kronprins, 1555; erhöll s. å. sanktion å Luleå pastorat och kallades att förestå det derjemte; afsatt i Luleå för oordentlighet och politiska invecklingar 1569, uppå angifvelse af sin egen slägtinge och efterträdare i Luleå, kyrkoherden mag. And. Petri Grubb, samt † 1587 ss. bisk. i Linköping och är troligen ingen annan än bisk. ibm mag. Petrus Caroli Skenningensis.»

Då mannen ifråga hette *Petrus Matthiæ* (Per Matsson) eller, såsom han skref sig i föregående bytesbref, »Petrus Matthei», ett förhållande som varit okändt för förf. af Hernösands herdaminne, så förfalla dermed alla dennes vidlyftiga spekulationer, att dom. Petrus i Lule skulle vara densamme som den sorgligt ryktbare biskopen i Linköping Petrus Caroli. Att emellertid »herr Peder» i Lule varit en värdig själafrände till nyssnämda biskop torde man icke böra betvifla, och den orlofssedel som egnas »herr Peder» jäfvar icke detta intryck. Det heter nämligen härom ytterligare i ofvan åberopade herdaminne: »Efter afsättningen 1569 är dom.

---

[1] Jfr *Noraskogs arkiv* I: 162 och der förekommande tal om Rumbolandet.
[2] Författadt af J. F. Biberg.

Petrus visserligen obekant, men hvad som bragt honom till detta hans fall var hans ostadighet och dåligheter, hans oordentligheter och politiska förbrytelser, såsom kon. Erik XIV:s anhängare m. m., i hvilkens nåd han länge bibehållit sig»; och förf. tillägger, att »med kon. Erik XIV:s störtande blef det ock slut med dom. Petri verksamhet i Luleå, men så länge han var regent bibehöll han sig».

För Lindesås är det således knappast någon heder, att bland sina minnesvärda män möjligen kunna räkna *herr Peder i Lule.*

Lindesås 1571.

På hårda vilkor hade fred afslutats med Danmark i Stettin 1570. Med en offervillighet, som måste förefalla nutiden beundransvärd, beviljade »menige riksens ständer» på herredag i Stockholm i Januari 1571 till igenlösen af Elfsborgs slott, till det främmande krigsfolkets betalning och andra rikets »anliggende nödtorffter», en *hjelpeskatt* med icke mindre än »*een tijendedeel af alle wåre löszörer, udi guld, sölff, penninger, kopper, theen och boskap*». De beskattningslängder, som i anledning häraf upprättades och till stor del ännu finnas i behåll, bilda helt visst en af de dyrbaraste och rikhaltigaste urkunderna till vårt inre samhällslifs historia. »De äro i sjelfva verket ett *bouppteckningsprotokoll* öfver den *lösa förmögenheten* i Sveriges rike, eller åtminstone öfver den allra största delen deraf, och då man bonde för bonde, borgare för borgare, följer dessa torra register igenom, tycker man sig af dem få en klarare insigt i denna tids hela skaplynne och de då lefvande menniskornas lefnadsvilkor än af de flesta andra historiska dokument.» I 1571 års taxeringsregister är det icke värdering af »förmögenheten», icke uppskattning af »tillgång» eller »inkomst» efter mätismanna ordom som föreligga, utan noga specificerade förteckningar öfver de särskilda »persedlar» af hvars och ens *lösa* egendom, som hade något synnerligt värde.

Man får egentligen icke veta, huru mycket hvarje taxerad bonde eller borgare kunde anses ega i samlad förmögenhet efter tidens penningemåttstock därå, men man får veta, huru många stycken *guld* och huru många lod *silfver* han hade i sitt skrin, huru många lispund *koppar, messing, tenn,* hans grytor, kannor, fat eller stånkor vägde, huru många *hästar, ston, oxar, kor, ungnöt, får, getter* och *svin* funnos i hans stall och ladugård, huru många mark i *penningar* han ägde sjelf eller i förvar för omyndiga barn; och om borgaren dessutom huru mycket *köpmansvaror* han förvarade i sina bodar och källare. »Och därmed känna vi också ungefär allt hvad som behöfver kännas om den lösa egendomen i landet; ty hvad därutöfver fanns i ett svenskt bonde- eller borgarehem i 16:de seklet, var troligen icke mycket värdt. Möbler spelade då icke samma roll som nu i ett bo; endast gång- och sängkläderna voro väl därutöfver att betrakta som en tillgång af nämnvärd betydenhet»[1].

[1] Jfr FORSSELL: Sverige 1571, sid. 6 och följ.

Det sätt, hvarpå taxeringen utfördes och de vittnesbörd om dess verkställande, som längderna afgifva, lemnar en ganska god säkerhet för uppgifternas noggrannhet. Man får till och med det intryck att taxeringsförrättarne — som i dessa bygder voro presten, fogden, fogdeskrifvaren och minst 8 af tolfmännen — gått tillväga med synnerlig stränghet; att här skrapades och synades allt, från det största till det minsta. Huru härmed än må hafva varit: sådana dessa handlingar äro, hafva de fullständigt officiel karakter, och åtminstone icke mindre, snarare mer trovärdighet, än de flesta andra taxeringshandlingar så i äldre som nyare tider. De öfverträffa alldeles säkert de samtida jordeböckerna och fastighetslängderna, ty dessa afskrefvos från det ena året till det andra, synbarligen utan den ringaste kollationering eller kontrollräkning, och äro därför allt utom mönstergilla, vare sig det gäller deras uppställning eller innehåll.

Huruledes den här ofvan beskrifna lösöre-bouppteckningen utföll vid Lindesås, framgår af nedanstående tabell:

Lindesåsbor.	Penningar.	Silfver.	Koppar.	Tenn.	Hästar.	Oxar.	Kor.	Ungnöt.	Får.	Getter.	Svin.	Tackjern.	Skattebelopp.		
	Mark	Lod	skålp.	skålp.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	st.	skpp.	Mark	öre	pgr.
Herr Anders i Linde...	—	70	150	30	2	2	11	5	26	—	5	2	65	1	—
Tidika Olsson..........	—	37½	146	10	2	—	3	—	—	—	1	1	30	2	19⅕
Gudmund..................	4	4¼	67	—	1	—	2	—	—	—	3	—	8	7	7⅓
Erik Olsson (knekt)...	—	6	35	—	—	—	1	—	1	—	1	—	5	4	12
Anders Olsson (d:o)...	—	9	20	—	1	—	2	—	—	—	—	—	8	2	—
Sven Skräddare........	—	2½	70	—	1	—	2	2	1	—	—	—	7	2	—
Eskil Lodsmed..........	—	10¼	75	—	1	—	2	1	1	—	2	—	12	3	9⅗
Bengt Jute (knekt)...	—	—	14	—	1	—	1	1	—	—	—	—	3	1	4⅘
Fingerbo-Nils (d:o)...	—	6	60	—	1	—	2	1	—	—	1	—	8	3	9⅗
Olof Stålsmed..........	—	29	138	—	1	—	1	—	—	—	2	—	21	7	9⅗
Nils Skräddare........	—	½	30	3	1	—	2	1	—	—	1	—	4	6	4⅘
Klockar-Pelle..........	—	—	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	14⅘
Joen Hammarsmed......	—	4	68	—	1	—	2	1	—	—	1	—	8	6	9⅗
Snägels-Lasse..........	—	—	16	—	1	—	2	—	—	—	—	—	3	4	2⅗
Hustru Ragnil..........	—	5¼	65	—	—	—	2	—	—	—	—	—	7	—	12
Sigfrids Marit..........	—	4	19	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	5	16⅘
Elof Klockare..........	—	—	38	—	—	—	1	1	—	—	—	—	2	5	9⅗
Henrik Skinnare........	—	—	10	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1	4	—
Lasse Månsson..........	—	48	228	13	1	—	2	—	—	—	1	—	36	2	14⅗
Jöns Ersson (knekt)...	—	—	10	—	—	—	1	1	—	—	—	—	1	4	—
Erik Halstensson (d:o)	—	30	80	4	1	—	6	—	2	2	1	—	25	6	14⅗
Olof Nilsson (d:o)......	—	—	15	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2	4	12
Hustru Anna, Bengt Skinnares..............	—	20	80	—	—	—	3	—	3	—	1	—	11	4	—
Nils Black (knekt)......	—	11¼	30	12	1	—	2	—	—	—	1	—	10	3	19⅕
Jöns Larsson (d:o)......	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	4	—	—
Hustru Elsa..............	—	—	25	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	7	12
Nils Olsson hammarsmed (afkortn.)......	—	18	60	10	2	—	4	2	5	—	2	—	19	7	—
Nils Larsson (knekt)...	—	—	5	4	—	—	1	—	—	—	1	—	1	4	2⅗
Hustru Marit..........	—	—	20	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	—
Bengt Unger (knekt)...	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—
Summa	4	305½	1586	86	21	2	62	16	39	2	25	3	321	1	—

I originallängden föres bland Lindesåsbor äfven Bertil Lodstöpare med ett skattebelopp af 76 mark 5 öre, men som denne Bertil var boende vid Guldsmedshyttan, där han äfven hade sin gjuteriverksamhet, har han i föregående längd blifvit utesluten.

Enligt anteckning, som här ofvan återgifves, skulle hammarsmeden Nils Olsson njuta afkortning för sin skatt, hvaremot dylik anteckning saknas för *Olof Stålsmed*. Sannolikt har här någon förvexling ägt rum, så att afkortningen skall gälla för Olof. Denne hade nämligen genom ett konung Johans bref af 27 Juni 1569 »för sin långlige tienst» beviljats skattefrihet under sin återstående lifstid för sitt »kyrkebordshemman» på Lindesås, och såsom en följd af denna frihet afkortades för honom äfven öfriga utskylder, hvilket förhållande fortfor till dess man finner honom antecknad såsom »död anno 89».

Vid bestämmandet af här ofvan utförda skattebelopp beräknades ett lod silfver till ett värde af 5 mark, 1 pund koppar till $7^1/_2$ mark, 1 pund messing till 10 mark, hästar och ston, »efter som de äro gode till», från 10 till 45 mark, en gill oxe till 15 mark, en ko till 10 mark, ungnöt efter beskaffenheten från $1^1/_4$ till $7^1/_2$ mark, en bock eller get, ett får och ett svin till 10 öre stycket, samt ett skepp. tackjern till 10 mark, hvaraf tiondedelen sedermera skulle utgöras i skatt.

Det må vidare anmärkas, att hela det skattebelopp, som sålunda utgjordes från dåvarande Lindes socken med Lindesås, uppgick till 2,956 mark 1 öre 17 pgr, hvaraf således ungefär $^1/_9$ belöpte sig på kyrkobyn. Slutligen må tilläggas att den officiella jordbruksstatistiken för *Lindesbergs stad* för 1893 — det sista år, för hvilket uppgifter varit tillgängliga — upptager en kreatursbesättning af 31 hästar och föl, 4 oxar, 3 tjurar, 147 kor, 19 ungnöt, 20 får, 6 getter och 28 svin. Den, som vill, kan alltså anställa sina jemförelser om tillväxten och utvecklingen i detta hänseende under den mellanliggande tidrymden af något öfver 320 år.

Kyrkoherden Anders Erikssons tionde af Guldsmedshytte kronogård.

Angående denna sak, som gjorts till föremål för anmärkning vid granskningen af fogderäkenskaperna, finnes i Vestmanlands handl. 1576, n:r 9, instucket ett gammalt bref från nämde kyrkoherde, dat. 29 December 1575, som med utskrifna förkortningar lyder sålunda:

Min ödmijukllghe helsan altid till förende sent mz Gud alzmectigh. Käre Matz en wenligh tacksejelsse for manga velgerningar. Käre Matz iak haff:r för ståth aff Mårten Hammarsmed at i wele wetha huru lenge iak haff:r hafft the 4 skepnd tacke iärn i opbörd aff garden etc. giff:r iak eder tillkenna at then tid saliigh k. Götstaff laat optagha Gulsmedzhytte gård tha flytthe Siigh vndan hans nådz brukn thesse epther screffne

Af annan hand:
6 bönnd. löp. 2 skpd 8 l:℔.

Per Biörsson i Röndeholman 8 l:℔ tackeiärn
Hans Vnger 8 l:℔ tackeiärn
Hijnse Olsson 8 l:℔ tackeiärn
Mekell Finne 8 l:℔ tackeiärn
Halsten Eriksson 8 l:℔ tackeiärn
Fremund Eriksson 8 l:℔ tackeiärn

Saa mykit haffde iak i opbörd aff huar tera

ther före lades migh 2 skepnd tacke iärn ijghen aff gården årligen, om the haffua fort them in i regenskapen wet iak icke, Ock 2 skepnd bliff:r megh epther lathne for anner tyende oc quick tyend och offer töa(?) aff gården. Och sedan haff:r iak haft them i opbörd årligha. Käre Matz maa i wetha att Benct Scriffuare fordom Saliigh K. Götzstaff fogthe togh ij från meg 4 fatt Ossmundz iärn och lade them in i Cronones skatth, iak haff:r ther aldrigh på en peningh i weder lagh ijghen, och skall iak nu mijsta mera tha nögas iak at sija gället op. Käre Matz raman miitt besta som iak eder om besveri, iak skall wara eder tiänare ijgen huar i haffue mik behoff, eder sampt mz hustru och barn then Evighe Gud beff:d. Af Lindesberg then 5 dag iull anno 75

Forsambligenes tiänare pa
Lindesberg overdiigh Anders Erici.

iak bekom intet thz breffuet i sende mek mz Mårten Hamersmed, iak scriffuer epther hans ordom.

Utanskriften lyder sålunda:

K. M. velbetrogne mand och Kamererare erliig och forstandiigh *Matz Tørne* ødmyukligha tiil hande.

Den förklaring kyrkoherden sålunda afgifvit, ansågs antagligen tillfredsställande, enär man sedermera finner de 4 skeppunden årligen redovisade bland gårdens utgifter.

Angående de 4 fat osmund, hvaröfver kyrkoherden klagar att fogden Bengt Skrifvare fråntagit honom, utgjordes denna inkomstpost af det »prestetomtöres-» och vretejern, som enligt hvad förut (sid. 9) blifvit antydt från och med 1549 redovisas såsom en kronans skatteinkomst.

I sammanhang härmed må ock nämnas, att från och med 1554 hade Anders Eriksson blifvit ålagd att utgöra årlig s. k. *taxa* med 16 mark. Denna utskyld utgjordes på olika sätt: stundom i penningar, stundom medelst s. k. borgläger, d. v. s. skyldighet att under viss tid föda och underhålla några knektar. Ett tredje sätt förekom äfven, nämligen att utgöra en motsvarande »hjelp» eller skattebidrag till »Salberget», silfvergrufvan vid Sala. Emot denna taxe-skyldighet förunnades dock »herr Anders», såsom flera andra prester, förmånen af ett vederlag i spanmål, hvilket i allmänhet synes hafva utgått med 3 pund, motsvarande *12 tunnor korn*, af Fellingsbro kyrkotionde. Men vissa år vill det synas som om kyrkoherden i stället för denna spanmål fått tillgodonjuta den kyrkotionde, som utgjordes af hans egen församling, utgörande »i årlig stadga» = ett bestämdt belopp, af 7 fat osmundsjern. Härmed synes ock hafva följt skyldighet att hålla kyrkan med vin och »öffläte» (oblater), ty det är först 1580 man af kronans räkenskaper kan finna att Lindes kyrka för berörda ändamål erhållit ett årsanslag af 2 fat osmund.

»Herr Anders», som kan anses vara den egentlige grundläggaren af Dalkarlshytte bruk, enär den s. k. Dalkarlshyttehammaren af honom bygdes

under 1550-talet, samt under någon tid var ensam egare däraf, erhöll genom ett k. bref 11 Juli 1581 en skattelindring så till vida, att honom »till en behaglig tid» förunnades frihet på halfparten af den hammarskatt, som han skulle utgöra af nämda hammare, hvilken eftergift i räkenskaperna afkortades med 1 skepp. 16 l:℔ stångjern om året. Brefvet härom, som i original finnes intaget i Vestmanlands handling 1581, n:r 6, lyder i sin helhet sålunda:

Jahan thenn Tridie medh Gudz nåde, Sweriges, Göthes och Wendes etc. Konungh. Må dw wethe Carll Erichson, att wij för Her Anderses Ålderdom schuldh widh Lindesåhs, haffue bewilligedt och efterlatidt att hann må och skall här efther (: Oss till en behaglig tijdh :) niwthe tillgift och Förskoningh på halfparthen af then Skatt som bör vttgöres aff then Hamer han brwker widh Dalekarls Hytton. Befale tigh fördenschuldh här medh, att thw icke gör honom här emott thenne wår gunstige efterlatelse något Hinder vthen lather honom för:ne Frijheet owägerligen niuthe, Ther dw hafuer tigh efther rätthe. Schrifuidt på wårth Konungl:e Slott Stocholm then 11. Julij Anno (81) udi wår Regementztijdh på dett Trettonde.

Utanskrift:
Till wår tienere och Fougdte på Noreskogh och Lindesbärgh Carll Erichsonh.

Skattejernet från Lindesås under konung Johans regeringstid.

Till och med 1576 redovisas i jordeböckerna särskildt för hvarje gård å Lindesås skattejern, tomtöresjern och vretejern, men från och med det följande året sammanföras dessa tre slag af skatter, så att därefter endast den större eller mindre summan för hvarje gård i jordeboken uppföres. Men detta oaktadt utföres *summorna* af de olika skatteslagen hvar för sig äfven sedermera under en följd af år. Ifrågavarande summor redovisades 1576 sålunda:

skattejern eller ränta	7 fat	1 hundr.	30 osm.	
tomtöresjern	6 »	4 »	105 »	
vretejern	3 »	— »	— »	
Summa 1 läst	5 fat	1 hundr.	15 osm.	

Redan följande året ökades dock nyssnämda skattejern med $1^1/_2$ hundr., dock utan närmare redogörelse därför; men af 1578 års jordebok får man veta, att »en tomt är inskrifven uti årliga räntan, som är liggandes vid Lindesås och hafver *af ålder legat till klockarebordet* vid Linde, och aldrig hafver något utgjort däraf; räntar osmundsjern $1^1/_2$ hundr.». Från denna tid utföres ock summan af skattejernet till 7 fat 2 hundr. 90 osm.

Samtidigt uppgick det tomtöresjern, som erlades för bergsmännens »boderum» å Lindesås till ... 3 fat 1 hundr. 45 osm.
samt af 19 Arbogaborgare för 23 boderum till ... — 5 » 30 »
så att summan af detta jern uppgick till ... 4 fat 1 hundr. 75 osm.,

hvilket belopp sedermera oförändradt redovisas under åtskilliga år. Lika oföränderligt uppgifves antalet »Lindesåsbor» till 49, gårdstomterna till 45 à 46 och boderummen till 132.

Af 1580 års räkenskap kan inhemtas att kyrkebordsmännen, både här och i Nora, »utgöra hvarken gärder eller någon hjelp och hafva icke heller tillförene utgjort gärder». Ehuru denna anteckning icke är fullt sanningsenlig, är det dock ett faktum, att i regeln undsluppo Lindesåsborna nästan alla de olika slag af gärder och hjelper, som under konung Johans regering rent af öfverflödade för »skattskyldiga» bergsmän och bönder. Presterna fingo jemväl sin dryga andel, till och med fogdarna blefvo icke heller fritagna, men dessa förstodo visserligen att hålla sig skadeslösa på annat sätt.

Ett nytt bidrag till bränvinets historia.

Genom ett kungligt s. k. gärdebref, dat. Drottningholm 5 Augusti 1581, utskrefs en betydande »kostgärd», en af de många förelöparna till Gustaf II Adolfs sorgligt minnesvärda *landtdagsgärd.* I sammanhang därmed ålades hvarje landtprest att utgöra *2 kannor bränvin,* likaså häradsfogden 2 k:or, hvaremot skrifvaren slapp med 1 kanna. Fogden Karl Eriksson, som synes ha varit boende i den förut omtalade Rumbogården, redovisade i anledning häraf från sitt fögderis landtprester, som voro 7 till antalet — »med Noraskoga och Lindesbergspresterna» — 14 kannor bränvin, hvartill kom hans egen och fogdeskrifvarens tribut 3 kannor, således tillhopa 17 kannor. Det är i sanning ganska betecknande för den tidens uppfattning, att just presterskapet och embetsmännen skulle tillhandahålla bränvin för statsverkets räkning.

Knekte- och ödesgårdar i slutet af 1500-talet.

Antalet ödesgårdar var fortfarande ganska stort. De uppgifvas 1576 uppgå till 15, 1580 till 13, 1584 till 10, hvilket antal därefter under de följande 20 åren knappast undergår någon förändring. Däremot hade antalet knektar, bosatta vid Lindesås, samtidigt minskats ganska betydligt, så att 1581 blott en enda namngifves, nämligen *Nils Black* eller Blacke. Denne erhöll genom ett k. bref 11 Juli s. år lifstids frihet för sin gård vid Lindesås. Genom ett annat bref, dat. Stockholm 3 Februari 1582 blef denna skattefrihet ej blott bekräftad, utan han tillförsäkrades därjemte »fri mat och öl» å Guldsmedshyttegård till döddagar för sin långvariga och trogna tjenst, särskildt mot »den svåra fienden ryssen». Men i samma års räkenskap finnes antecknadt att den gamle krigaren »blef död nu i sommar 83».

I 1585 års räkenskap finnes antecknadt för första gången, att *Sven Trumslagare,* hvars rätta namn var Sven Persson, »under Hiden Jonssons

fänika», på grund af ett »hr Erik Sparres bref», ägde skattefrihet för sin gård vid Lindesås med en årlig ränta af $2^1/_2$ hundr. osmundsjern. Denne Sven återkommer ej så sällan i efterföljande anteckningar, men synes hafva lemnat krigstjensten omkring 1600, då han jemväl antecknas som ägare af 1 hemman Björkhyttan. Hans befäl, nyssnämde *Hiden Jonsson*, stundom kallad fänikedragare och slutligen »höfvidsman för en fänika Vestmanlands knektar», var delägare både i Torp och den hithörande masugnen Torphyttan, äfvensom i Hidens hammare (vid Hidingen), för hvilka ägodelar han jemväl till sin död 1590 njöt skattefrihet, likasom för sitt hemman Eknö i Björskogs socken.

I 1589 års fogdehandling förekommer under rubriken »Lindesås», att »*Peder Skrifvares efterlefverska* är uti allsomstörsta armod och fattigdom kommen, så att hon går och tigger till sin födo, är ock ålderstigen och hennes man, förenämde Peder Skrifvare är blifven skyldig högbemälte K. M:t på lodhandeln 5 skeppund och 7 vågar lod. Item tackjern 16 pund, kol 4 foror på gårdsskatten pro anno 86, och hafver allsingen råd sådant att betala». Gården uppföres jemväl såsom öde från sistnämda år.

I 1591 års fogdehandling uppräknas ånyo flera knektar. Sålunda nämnes, utom Sven Trumslagare, *Nils Staffansson* såsom ägande ett »kyrkebordshemman» vid Lindesås. Denne kallas qvartermästare 1599 och uppgifves då äfven äga 1 hemman i Ryda samt kallas några år senare löjtnant. *Sylvester Persson* upptages under hela 1590-talet såsom knekt njuta skattefrihet för en gård eller kyrkebordshemman, samma gård som förut ägts af Nils Black, omtalad här ofvan. Om *Anders Vestgöte* heter det 1591, att han »brukar ett kyrkebordshemman ibidem (vid Lindesås) och är blifven död i Narven, är dessförutan blifven skyldig medan han var hemma osmundsjern 2 fat 12 l:₰; och efter hans hustru hafver många små barn och är barfattig, så ock sjuklig, begär hon underdåneligen där uppå förskoning och tillgift». Vidare omtalas från 1589 *Erik Hjelte* stundom som mönsterskrifvare och stundom som knekt, hvars historia meddelas längre fram. För öfrigt hänvisas till 1597 och 1606 års skattelängder.

Ransakning om olaga handel 1593.

Genom en hertig Karls skrifvelse, dat. Stockholm 14 Januari 1593, erhöllo riksrådet *Erik Abrahamsson* (Leijonhufvud) till Ekeberg och lagmannen i Nerike frih. *Karl Sture* till Tullgarn, i uppdrag att, tillika med några magistratspersoner från Arboga och Örebro, »fliteligen ransaka» i bergslagerna om den »olagliga köpslagan», som där skulle äga rum. I denna skrifvelse säges nämligen, att »på någon tid fast oskickeligen hafver tillgått med den köpslagan, som vid Nora och Lindes bergslager drifves, synnerligen både af främmande och inländske köpmän, som där hafva legat hela året och utprånglat sitt gods, och så *uppköpt allt det jern där hafver fallit*, icke *aktandes huru mycket de hafva gifvit därför*». En dylik konkurrens var mindre behaglig för de nyssnämda städerna, och alldenstund desamma »sig fast högeligen däröfver beklagat hafva», eftersom »de ock

varda endeles därigenom förderfvade», skulle de båda förnäma herrarna hålla undersökning härom och råda bot för missbruket. Därvid skulle så tillgå, att hvilka köpmän »de därmed beslå kunna, skola de först hvad gods de hafva låta qvarsätta (sätta i qvarstad), och sedan taga dem i fast borgen att svara till rätta, för den del som dem där om kan tilltalad blifva». Vidare skulle förrättningsmännen tillsäga och förmana »fogdarna med allvar, att de hafva trogen och flitig akt att ingen köpman måtte blifva tillstadd att handla vid bergslagerna, med mindre de äro bofaste män och *hafva hus och grund i någon stad*, därpå de skola hafva goda bevis utaf den stad, som de äro boendes uti; dock skola de icke heller oftare tillstädjas att köpslaga där, än om rätter torgdag, och emellertid ingen efterlåtas att ligga där med sitt gods, så framt han det icke vill hafva förverkadt».

Huru den sålunda anbefalda ransakningen utfallit är ej närmare kändt; men i en följande skrifvelse, dat. Nyköping 14 Maj 1593, förklarar hertigen, att han hade bekommit hr Erik Abrahamssons berättelse och däraf förnummit huruledes han hade »ransakat om det *landsköp, som lösa köpsvenner*[1] *där uppe vid bergslagen alltför mycket härtill brukat hafva*», samt tillägger, att han låtit sig behaga såsom det därom beståldt blifvit, och att det är hans vilja, att hr Erik skulle »låta *arrestera allt det jern*, som sådana lösa sällar uppköpt hafva, till vidare besked och till dess att man bättre därom får låta ransaka». Dessa åtgärder torde emellertid få anses som förelöpare till den reglering af torghandeln vid Nora och Lindes kyrkor, hvilken några år senare genom hertig Karls bref, dat. Nyköping 25 Maj 1597, blef gällande för långliga tider[2].

1597 års hjelpeskatt af Lindesås.

I 1597 års fogdehandling förekommer en uppbördslängd öfver »*hjelpeskattspenningar*», som med f. n. hertig Karls, riksens råds samt menige Sveriges rikes ständers samtycke och bevillning, till riksens gäld och afbetalningar, uti Söderköping pålagde blefvo den 22 Oktober år 1595». I denna längd, som beträffande Lindesås synes hafva blifvit upprättad efter de skattskyldiges olika förmögenhetsvilkor, uppräknas följande »Åsbor» med sina skattebelopp sålunda:

	Mark.
Anders Skomakare	4
Tidika Olsson	1
Per Skomakare	3
Erik Hjulfinne	3
Värmes-Korstin	1
Erik Halstensson	8
Transp.	20
Transp.	20
Knut Jonsson	2
Oluf Larsson	4
Henrik Lodstöpare	4
Per Hansson	1
Nybergs-Per	3
Transp.	34

[1] Forna tiders »profryttare».
[2] Jfr *Noraskog* II: 23 och följ.

	Mark.
Transp.	34
Simon Hjulfinne	1
Per Svensson	3
Jöns Fremundsson	1
Fingerbo-Nils	1
Hans Notbindare, knekt	—
Velam Ekman(s gård) öde	—
Göran Skräddare	1
Stig, knekt	—
Oluf Skomakares, Hans Nilssons, Vestgöt-Ingrids, Oluf Finnes, Torstens gårdar öde	—
Anders Olsson	2
Nils Lodstöpare, Velams tjenare	2
Knut, knekt	—
Hustru Margreta, Per Hammarsmeds	4
Oluf Skomakare	1
Transp.	50

	Mark.
Transp.	50
Lasse Jönsson, hammarsmed	3
Per Jönsson, knekt	—
Klaes Jakobsson	4
Nils Finne	1
Erik Hjelte (mönsterskrifvare)	—
Hans Nylänning	8
Nils Staffansson, knekt	—
Erik Persson	1
Oluf Skinnare	4
Hans Skräddare	4
Sven Trumslagare	6
Svens Marit	1/2
Fremund Ångerman	1/2
Lasse Jönsson, sunnan till (i byn)	1
Tönis Smed	4
Nybergs Marits, Per Skrifvares gårdar öde	—
K. M:ts arf och eget: Anders Skräddare	4
Summa	86

Bland »*husmän*» inom församlingen uppräknas: Klemet hos Fingerbo-Nils med 2 mark.

Vidare uppräknas följande »*drängar vid Åsen*»:

	Mark.
Oluf och Mats tjena hr Salomon	2
Nils tjenar Lasse Hammarsmed	1
Oluf tjenar Erik Hjelte	1
Lasse tjenar Henrik Tysk (lodstöparen)	1
Joen tjenar Eskils Karin	1
Transp.	6

	Mark.
Transp.	6
Bengt tjenar Per Skomakare	1
Erik tjenar Tidika	1
Per tjenar Oluf Skinnare	1
Anders tjenar Sven Trumslagare	1
Hans tjenar Nils Björsson (finne?)	1
Summa	11

Slutligen uppräknas ej mindre än 27 »*lösa konor*», med mer eller mindre pikanta namn, hvardera med ett skattebelopp af 1 mark, men endast för ett fåtal är hemorten angifven. Då ingen af dem uttryckligen är upptagen såsom boende vid Lindesås, förbigås de här.

Den ifrågavarande längden är för Lindesbergs församling underskrifven af

Salomon Erici.
Pastor loci.
(Sigill.)

Välvilja mot hjelpbehöfvande.

Såsom ett exempel därpå att högsta vederbörande äfven i forna tider icke saknade tillfällen att bispringa nödstälde, att man äfven då föredrog att begagna mellanhänder, samt att statsverkets och regentens personliga utgifter den tiden vanligen räknades såsom gemensamma, må följande gåfvobref efter en kopia i 1597 års fogdehandling här nedan meddelas:

Wår gunst och nåde tillförende. Wij låte ider wette Anders Larson, at thenne breffwijsare *Hans Pedersonn på Lindesås,* haffuer oss i vnderdånighet besöcht, och ödmiukeligen bidit om någon hielp; Szå haffue wij nådig:t skäncht och gifuit honom för sinn fattigdom skuldh 2 daller Peninger. I wele förtenskuldh låte honom för:de penninger bekomme, enär han der opå fordrer. Der rättandes eder efter. Aff Örebro then 15 Martij åhr 97.

Carolus.

Att gåfvotagaren varit fattig kan anses som säkert, emedan han i motsatt fall skulle hafva återfunnits i nästföregående skattelängd.

Huru K. M:ts Rumbogård öfvergick till annan ägare.

Förut är omtaladt huruledes Erik XIV tillbytte sig *Rumbogården vid Lindesås.* Det må nu berättas huru densamma i all tysthet gick förlorad för — *K. M:t.*

Till och med 1576 uppräknas »K. M:ts gård som förbyttes från Norrbotten» bland öfriga gårdar vid Lindesås, visserligen de närmast föregående åren utan namn på åbon, men med sin vanliga ränta, skatte-, tomtöres- och vretejern, utgörande tillhopa 3 hundr. 30 osm. Från och med 1577 uppföres i jordeböckerna för hvarje gård härstädes endast summan af det årliga skattejernet utan den förut vanliga specifikationen i de tre slagen skatte-, tomtöres- och vretejern. För den ifrågavarande gården lyder alltså jordeboksanteckningen: »K. M:ts gård, osmundsjern 3 hundr. 30 osm.» Denna anteckning upprepas till 1582, då det heter: »Karl Eriksson (fogden) sitter uti K. M:ts gård»; men redan 1583 byter gården namn och kallas »Karl Erssons gård», hvilken anteckning förnyas 1584. Följande året heter den ånyo »K. M:ts gård», hvilken anteckning upprepas 1586 och 1587, hvarefter den 1588 åter kallas »Karl Erikssons gård». Denna benämning upprepas 1589 och 1590, men med vidfogad anteckning att räntan, som hela tiden är oförändrad 3 hundr. 30 osm., frinjutes af »munsterskrifvaren». Från och med 1591 blir det denne, hvars namn är *Erik Hjelte,* »mönsterskrifvare under Olof Jonssons fana», som i jordeböckerna antecknas såsom gårdens ägare. I 1593 års räkenskap säges uttryckligen att Erik Hjelte, som då kallas »underfogde vid Guldsmedshyttan», hafver fritt den gård han bor uppå. Jordeböckerna för 1595—1597 upptaga oförändradt »Erik Hjeltes gård». Under åren 1599—1604, då Erik Hjelte äfven kallas löjtnant, är han tillika innehafvare af ett hemman i Vestra

Bor, men under 1605 blir det hans efterlefverska, som i räkenskaperna får tillgodonjuta den afkortning, hvilken förut kommit mannen till del, på grund af sin innehafvande tjenst.

I de följande årens jordeböcker nämnes fortfarande Erik Hjeltes gård med sitt räntebelopp 3 hundr. 30 osm. Af 1611 års dombok kan man dock finna att gården gått i handel, såsom uppbjuden vid tinget, och huruledes köparen på tinget 28 Januari 1619 erhöll fasta på Rumbogården omtalas längre fram. För K. M:t, som 1566 hade tillbytt sig densamma och var dess rättsinnehafvare, var och förblef Rumbogården emellertid — *borta.*

Ett annat exempel på vårdslöshet och slarf i de gamla jordeböckerna må här äfven anföras. På 1570-talet blefvo de s. k. Sundby-junkrarne, Erik och Johan Sparre[1], jemväl ägare till en gård vid Lindesås. Denna gård benämnes sedermera »Sundby-junkerens gård», men detta namn öfvergår omkring 1590 till Sundbo-ingerids eller Sundbo-Ingrids gård, hvarmed sedan troget fortfares, ehuru man af 1600 års afkortningslängd dock får veta, att Erik Sparres gård å Lindesås då legat öde, eller för det året stått obebodd. I denna gård bodde under en lång följd af år *Fingerbo-Nils*, som för egen del utgjorde skatt för innehafvande 3 vretar. Den märkvärdiga afskrifningsmetod, som begagnades vid jordeböckernas upprättande, hade emellertid till följd, att namnet småningom förändrades till Kongsbo-Nils samt att vretarna försvunno; men skattebeloppet för dem, 1 hundr. osmund, fick dock oförändradt stå qvar.

Kyrkoherden Anders Eriksson, som afled 1591, uppräknas dock långt in på 1600-talet i jordeböckerna såsom ägare till Dalkarlshyttan, o. s. v. i oändlighet. Det är emellertid dessa och dylika jordeböcker, som äga vitsord än i dag, då det gäller kamerala tvistefrågor.

Guldsmedshytte kronobruk och Lindes kapellaner.

Efter allt hvad utg. kunnat finna föranledde inrättandet af nämda kronobruk äfven anställning af kapellaner i Linde, med skyldighet för dessa att stundom tjenstgöra vid bruksgården. Före denna tid är det föga troligt att några komministrar eller kapellaner, såsom de vanligen kallades, funnits i Linde. Muncktell i Vesterås stifts herdaminne uppräknar såsom den förste komminister härstädes en *Sveno* eller *Sven*, och angifver hans verksamhetstid till omkring 1500. Den efter honom närmast följande skulle vara *Carolus Petri*, som säges hafva hitkommit 1593. Efter honom upptages *Laurentius Olai*, som blef komminister 1607 och afled 1630. Att denna serie icke kan vara fullständig är uppenbart. Enligt utg:s uppfattning, skulle serien kunna kompletteras sålunda:

Sveno eller **Sven** torde hafva funnits omkring 1560. Guldsmedshytte bruk bildades nämligen redan 1551. Efter honom skall namnet *Svensnäs,* tillhörande en del af Gusselby område, hafva uppkommit och allt framgent bibehållit sig.

---

[1] Jfr *Noraskogs arkiv* I: 169.

Johannes eller **Johan kapellan,** finnes antecknad hafva tjenstgjort åtminstone 1569 och antagligen äfven något år därförinnan.

Erik kapellan började sin tjenstgöring vid Guldsmedshyttan 1570 och hans namn förekommer äfven under de följande åren. Den 1580 verkställda inventeringen af *fateburen,* d. v. s. hushållsdepartementet på bruksgården, vitsordas, enligt därå gjord påskrift, af »*Ericus Petri Sacellanus*», och handstilen liknar i förvånande grad samme Ericus Petri, som 1586 blef kyrkoherde i Nora, att någon tvekan om identiteten dem emellan knappast kan uppstå. I 1584 års räkenskap redovisas för första gången någon utgift till den tjenstgörande brukspredikanten sålunda:

»Är gifvet hr Erik kapellan där uti socknen (Linde) för det omak han hafver om året till att draga upp till gården och hålla *tidegärd*[1] för folket, och göra dem deras rede[2] när som så omtränger, när högtider är för handen. Och som oftast där emellan när ondt före är, och folket icke kan komma till kyrka, på det de kunna dess hvildare och tideligare vara till sitt arbete när söcknedagarna komma, tackjern 1 skeppund.»

Detta tackjernsskeppund redovisas sedermera såsom en årlig utgift till Erik kapellan under 1585 och 1586, samt därefter till de följande.

Salomon Johannis har underskrifvit och beseglat 1588 års afkortningsregister för Lindes socken och kallas i 1589 års räkenskap »Salomon kapellan i Lindö». Han uppbar nämda aflöning 1587—1589.

Carolus Petri eller »hr Karl kapellan» har från 1590 uppburit ifrågavarande tackjernsskeppund för sin tjenstgöring vid Guldsmedshyttan. Men han bereddes äfven en annan förmån, hvarom 1591 års fogdehandling innehåller följande:

»*Lindesåsbor*. Hafver hr Karl kapellan vid Linde för sin fattigdom skull fritt uppå K. M:ts nådiga behag, efter han hafver hustru och barn (att) försörja och ingen annan synnerlig hjelp af konungen; dock förmäles intet hans gård i summan ibland hofmän och knektar, utan allenast för förseglingen skull att så är i sanning. Gård 1, räntar osmundsjern 2 hundr.»

Denna skattefrihet för sin ägande gård å Lindesås fick han sedermera framgent åtnjuta. I 1597 års förläningsregister finnes antecknadt, att »hr Karl, kapellan i Linde, hafver fritt efter han hafver ringa lägenhet att föda hustru och barn, en gård vid Lindesås»[3]. MUNCKTELL uppgifver att han blifvit kyrkoherde i Hubbo 1607, men denna befordran torde ha skett åtminstone ett par år tidigare, ty redan 1605 finner man, att

Jakob kapellan uppburit årsarvodet för tjenstgöringen vid Guldsmedshyttan, som för honom synes ha blifvit nedsatt till ½ skepp. tackjern. Denne Jakob uppräknas äfven i 1606 års skattelängd såsom komminister i Linde och af 1612 års dombok framgår, att församlingen af hans arfvingar inköpt den del af s. k. kapellvreten, som af honom i lifstiden innehades. Han efterträddes såsom kapellan af

Laurentius Olai, vanligen kallad »hr *Lars*», som, enligt hvad här ofvan är sagdt, vidare omtalas i MUNCKTELLS herdaminne, och som äfven förekommer i längre fram meddelade handlingar.

---

[1] Ett under katolska tiden ofta begagnadt namn för *gudstjenst*.

[2] Att bereda dem till nattvard o. s. v.

[3] SANDBERGSKA saml. i Kammararkivet.

Månadspenningar 1606 från Lindesås.

Under hänvisning till den mera fullständiga redogörelse angående tillkomsten och utgörandet af denna ganska ovanliga och betungande pålaga, som på annat ställe meddelas[1], må det vara tillräckligt att här endast upptaga de skattskyldige vid Lindesås med deras husfolk.

	Hus-fader.	Hustru.	Son.	Dotter.	Dräng.	Piga.	Son-hustru.	Summa.
Anders Skomakare	1	1	1	—	—	—	1	4
Nils Henriksson (byfogde)	1	1	—	—	1	—	—	3
Klubbs-Lasse	1	1	—	1	—	—	—	3
Sigfrid Laggare	1	1	—	—	1	1	—	4
Per Hansson	1	1	—	—	—	—	—	2
Per Henriksson	1	1	—	—	—	—	—	2
Erik Halstensson (gammal)	0[2]	—	—	1	1	—	—	2
Knut Jonsson	1	1	—	—	—	—	—	2
Oluf Larsson	1	1	—	—	—	—	—	2
Henrik Former	1	1	—	—	1	1	—	4
Erik Ruus	1	1	—	—	—	—	—	2
Joen Andersson	1	1	—	—	—	1	—	3
Lars Andersson	1	1	—	—	—	—	—	2
Hustru Brita, Rynings	—	1	—	—	—	—	—	1
Velam Ekman	1	1	—	—	—	—	—	2
Helge Lodstöpare	1	1	—	—	—	—	—	2
Oluf Andersson	1	1	—	—	—	—	—	2
Erik Mjölnare	1	1	—	—	—	—	—	2
Finnolf Guldsmed	1	1	—	—	—	—	—	2
Hustru Margreta (gammal)	—	0	—	2	—	—	—	2
Vesterby-Hans	1	1	1	—	—	—	—	3
Lars Skomakare	1	1	—	—	—	—	—	2
Lasse Nilsson, fogdetjenare	1	1	—	—	—	1	—	3
Nils Finne	1	1	—	1	—	—	—	3
Erik Eriksson	1	1	—	—	—	—	—	2
Nils Eriksson	1	1	—	—	—	1	—	3
Klaes Jakobsson	1	1	—	—	1	2	—	5
Oluf Skinnare	1	1	—	—	—	1	—	3
Jakob Klockare	1	1	—	—	—	—	—	2
Tönis Smed	1	1	—	—	—	—	—	2
Sven Trumslagare	1	1	—	—	1	1	—	4
Lasse Eriksson	1	1	—	—	—	—	—	2
Nils Björnsson	1	1	—	—	—	1	—	3
Fremunds-Ingeborg	—	1	—	1	—	—	—	2
Kyrkoherden herr Salomon (gammal)	0	1	—	—	1	2	—	4
Kapellanen herr Jakob	1	1	—	—	—	—	—	2
Klockaren Lars Klockare	1	1	—	1	—	—	—	3
Summa	32	35	2	7	7	12	1	96

[1] *Noraskogs arkiv* II: 345. Jfr ock a. st. sid. 461, 462.
[2] D. v. s. öfverårig.

Enligt riksdagsbeslutet skulle alla personer öfver 16 år intill 60, med undantag af ryttare och knektar samt deras hustrur, utgöra ett öre för hvar person om månaden hela året, således för ett år 12 öre eller $1^1/_2$ mark.

Enligt ett samma fogdehandling bifogadt afkortningsregister, voro 4 knektar bosatta vid Lindesås under 1606. De namngifvas vara: Snugge-Måns, Lasse Persson, Måns Trumslagare och Anders Vestgöte. Af de i föregående mantalslängd upptagna personer hafva flera förut varit knektar, men lemnat tjensten, i följd hvaraf de ock voro skattskyldige. Att dåvarande åboen på »K. M:ts arf och eget» hemman vid Lindesås, Anders Skräddare icke upptagits i föregående längd, torde bero derpå att, enligt ett »K. M:ts bref af år 1605», Johan III:s yngre son, hertig Johan af Östergötland hade »igen bekommit K. M:ts arf och egne hemman» inom Lindes socken, samt att med anledning häraf hertig Johan genom sin förvaltning uppburit skatterna af såväl gården vid Lindesås som öfriga honom tillhöriga hemman.

Kyrkobyns *folkmängd* vid denna tidpunkt torde i sin helhet kunna beräknas till omkring *200 personer.*

Den första kronotionden af Lindesås.

Genom en kunglig skrifvelse, dat. Örebro 14 Mars 1606[1], hade bergsföreståndaren Tideman Persson blifvit anbefald bland annat att ransaka och uppskrifva »huru många bergsmän som åker brukade». Dessa skulle han tillsäga, »att de både efter andlig och verldslig lag göra tionde af den säd Gud dem gifver, såsom det vid andra bergsbruk och i andra landsändar skedde, alldenstund de äro under en öfverhet och en lag allesammans». I följd häraf upprättades ock för samma år längder öfver kronotionden inom Nora och Lindes dåvarande fögderi, underskrifna och beseglade af vederbörande kyrkoherdar. I längden öfver »Lindesberg» uppräknas följande tiondegifvare vid »Åsen»:

Anders Skomakare	råg 1 fjerding.
Nils Hindersson	korn 1 fj.
Per Hansson	korn 1 fj.
Erik Halstenson	korn $^1/_2$ spann.
Knut	råg 1 fj.
Oluf Larsson	råg $^1/_2$ spann.
Lars Olsson	korn 4 kannor.
Erik Ersson	råg 3 k:or.
Klaes Jakobsson	råg 2 spann.
Oluf Skinnare	råg $^1/_2$ sp. $^1/_2$ fj., korn $^1/_2$ sp. $^1/_2$ fj.
Tynis	råg 1 fj.
Nils Björsson	råg 1 spann.
Fremunds-Ingeborg	korn 1 fj.
Anders Skräddare	råg 1 spann.

[1] Införd i *Noraskogs arkiv* I: 190.

Samtliga dessa Lindesåsbor voro således äfven jordbrukare och innehade åkerjord.

I *Linde* = (Lindesby) utgjorde Erik Larsson i tionde råg 1 spann 1 fj., korn 1 sp. Ivar Gottskalksson d:o råg 1 spann, korn $1^1/_2$ sp. och vid *Lindeshyttan*, Erik Björsson, råg $1^1/_2$ fj.

Lindes kyrka, som hittills erhållit 2 fat osmjundsjern till vin, oblater och byggning, erhöll nu 4 tunnor råg och 1 tunna korn, hvilka 5 t:or spanmål härefter blef det stående årsanslaget för samma ändamål. Kyrkovärdarna erhöllo 1 spann råg och 1 spann korn.

Kronans andel af tionden inom hela Lindesbergs församling uppgifves i rundt tal till 46 tunnor, deraf råg 29 t:r, korn 16 t:r och hafre ej fullt 1 tunna. Längden är försedd med denna påskrift: »Att så i sanning är, *sub D. Salmonis sigillo, pastoris eiusdem loci ad maiorem confirmationem*[1].»

Tiondelängder finnas visserligen bevarade äfven för de flesta af de följande åren, men en redogörelse för dessa skulle blifva alltför vidlyftig och i öfrigt ej lända till den ringaste nytta.

Ett grufveförsök vid Lindesby 1607.

Följande i 1607 års fogdehandling intagna bref lemnar ett vittnesbörd därom, att man äfven i Lindes omedelbara närhet haft sina förhoppningar att kunna finna malmfyndigheter:

Vi *Karl* etc. Göre veterligt att vi hafva utskickat denne vår tjenare och drabant Jon Persson och honom uti fullmakt och befallning gifvit, att han med en bonde uti Lindesby, benämd Ivar Gottskalksson, skall låta bränna på ett streck, som där är funnit uti samma by och denne Ivar Gottskalksson skall veta besked om. Befalle fördenskull bergsfogden Nils Svensson[2] att han är där med och låter bränna, att man kan få se huru det vill sig skicka, och skall han låta denne vår utskickade få öl, mat och förfodring medan han där ute vistas. Sedan när de hafva fått visst prof, skall vår utskickade begifva sig hit till oss därmed. Det han hafver sig efterrätta. Af Upsala den 7 April 1607. *Carolus.*

Detta försök synes emellertid hafva alldeles misslyckats och genom qvitto, dat. Lindesberg 26 April samma år, säger den förenämda drabanten sig hafva varit där tre veckor »för att låta rymma och arbeta», samt af fogden Antonius Cleophas hafva uppburit »sig till hjelp och förtäring» 10 mark penningar.

Bättre lycka hade en bergsman i Björkhyttan, hvarom följande i 1608 års fogdehandling intagna qvittens lemnar närmare besked:

---

[1] Vestmanlands handl. 1606, n:r 15.

[2] Denne Nils Svensson var boende vid *Snuggan* och tjenstgjorde som bergsfogde i Lindes bergslag under 1607 och 1608 i sammanlagdt $1^1/_6$ år.

»Bekänner jag Folke Pedersson, boendes på Björkhyttan uti Lindes socken, att jag för ett år sedan hittade ett *jernmalmstreck,* liggandes *ofvanför gamla Stripegrufvan,* hvilket malmstreck fogden *kände under kronan,* och gaf mig därföre på allas vår nådigste konungs vägnar *tackjern tu skeppund.* Dess till visso under mitt bomärke. Datum Lindesberg den 9 Juli 1608.»

Lindesås under Karl IX:s regeringstid.

Åtskilliga ur kronoräkenskaperna från denna tid gjorda anteckningar må här återgifvas. Ehuru de sinsemellan icke äga egentligt sammanhang, hafva de dock blifvit sammanförda för att tillfredsställa nyfikenheten hos en och annan, som tycker det är mödosamt att söka likartade upplysningar ur sjelfva källorna.

Åren 1601 och 1602 finnes antecknadt, att »*ett vretestycke* är taget undan hustru Elins, Per Hanssons[1] efterlefverska, gård på Lindesås och lagdt under *kronones hästehage* ibidem, räntar osmundsjern $1^1/_2$ hundr.» Månända kan man här spåra ursprunget till »*Herrhagen*», som i följande sekler allt emellan återkommer i stadens historia.

Af 1605 års räkenskap, äfvensom af några följande, får man veta, att »*klockaren uti Linde* brukar och hafver fritt för sitt omak kyrkebordshemman 1, osmundsjern 1 hundr. 90 osm. Än brukar klockaren och hafver fritt, hvilket är obygdt, kyrkebordshemman 1», äfven med samma ränta 1 h. 90 osm. Den förstnämda gården eller, som det då vanligen hette, kyrkebordshemman, motsvaras efter all sannolikhet af den tomt, som än i dag kallas *klockartomten.* Den senare åter motsvaras af den jordäga, som numera kallas *klockarbacken,* och som utgör en del af samma *kapellvret,* hvilken på sin tid i jordeböckerna omdöptes till klockarevreten (jfr sid. 14). Därjemte erhöll klockaren i särskild aflöning från Guldsmedshytte bruk $^1/_2$ skeppund tackjern om året. Såsom förut är sagdt, uppbar kyrkoherden 4 skepp. och komministern 1 skepp. årligen härifrån.

Af 1607 och följande årens fogdehandlingar kan inhemtas, att *Hermanstorp* denna tid var »obesutet och ägorna *brukas under Lindesås,* för hvilket de allenast utgöra hufvudskatten och inga hjelper eller ovissa persedlar». Detta Hermanstorp förekommer första gången i 1551 års jordebok såsom ett »ödestorp», hvilket då säges ligga till Björka, en anteckning, som därefter upprepas under hela århundradet i flertalet af de bevarade jordeböckerna.

Såsom exempel på faran af att inlåta sig i »*landsköp*» må anföras, att »vid Lindesås blef upptaget af två bönder uti Fellingsbro socken för landsköp de blefvo lagligen tillvunna på köpeplatsen 1607: räckebulster med blaggarnsvar, 1 st. halfslitet; sömmade hyender 2 st.» Med andra ord, dessa persedlar konfiskerades och togos som god pris till »fateburen» å Guldsmedshytte kronogård.

---

[1] Förmodligen samme Per Skrifvare, hvars gård en tid upptages såsom öde.

Att man äfven i fordomtima förstod konsten att lefva, kan man sluta af åtskilliga utgiftsposter, som väl kunna anses liktydiga med nutidens *hotellräkningar:* »är betalt vid Lindesås hos Sven Trumslagare, som *fogden* och hans tjenare där förtärt hafva i tingstimmar och eljest andra tider om året: oxe 1 st., spanmål 4 t:or». Detta var 1607, men följande året betaltes för fogdens räkning, antagligen hos samma värd, 6 fat osmundsjern och 9 skepp. tackjern. — »Item är betalt i herberge för *skrifvaren,* när han hafver varit i kronones värf och ärender vid Lindesås om söndagar och eljest om tingstimmar, där honom bort vara tillstädes», för 1607: 2 t:or spanmål, 2 l:ꝏ torrt kött och 2 daler i penningar, men för 1608 kostade skrifvarens logis m. m. ej mindre än 1 skepp. $2^1/_2$ l:ꝏ stångjern, 2 fat osmundsjern och 8 daler i penningar.

När konungens ombud, rikskammarrådet Hans Åkesson (Soop), bergsföreståndaren Tideman Persson och sekreteraren Johan Ottesson, vistades vid Lindesås 10—12 Mars 1608 för att underhandla med bergsmännen om tiondejernets införande i st. för de förut varande utskylderna[1], gästade de förnäma herrarna, efter tidens sed, i *prestgården.* Genom särskild skrifvelse (s. k. sedel) af nyssbemälde kammarråd till fogden Anton Cleophas ålades denne att, för kronans räkning, lemna »hr Salomon», kyrkoherden, ersättning för herberge, »när tiondejernet pålades och *utskrifning* hållen blef» med 8 daler[2]. För att erhålla en föreställning om värdet af denna ersättning, kan nämnas, att den i följd af tackjernstiondens införande antagna »tiondeskrifvaren *Anders Olsson* vid Lindesås gästat hos Henrik Former och Nils Hemmingsson uti 46 veckor, och hafver betalt i herberget för kost och säng 46 daler», hvilket penningebelopp ersattes med 9 fat osmundsjern, som beräknades till 5 daler fatet.

Vid ofvanberörda tillfälle erhöll »en gammal förlamad knekt» ett årligt gratial på grund af denna skrifvelse:

»Efter det käre Antonius Cleophas att denne sedelvisare *Oluf Larsson* hafver vågat sitt lif och blod emot riksens fiender, af hvilket han är så vanför blifven, att han icke förmår sig sjelf förfordra, utan måste lita till godt folk om sin föda; så efter han hafver ett godt bevis af sina höfvidsmän, att han sig som en redlig krigsman hafver bevist i marken och nu går på två kryckor, så att han icke förmår söka hans K. M:t om någon hjelp, hafver jag fördenskull uppå K. M:ts, min allernådigste herre och konungs vägnar och nådige behag undt och efterlåtit honom att årligen bekomma *spanmål två tunnor* till vidare förfordring hos K. M:t; det I ock ville låta honom att bekomma. Att så i sanning är med egen hand underskrifvet. Datum Lindesås den 10 Mars år 1608.

Hans Åkesson.»

Detta underhåll fick den gamle krigaren åtnjuta till sin död 1611.

I sammanhang härmed må äfven omtalas, att genom öppet bref, dat. Örebro 15 Februari 1608 hade konung Karl IX förunnat *Anna Eriksdotter* i Ryda ett årligt underhåll under sin återstående lifstid af 3 tunnor

---

[1] Jfr »*Noraskog*» III: 28.

[2] Kyrkoherden »hr Måns» i Nora erhöll för samma herrar under 7—9 Mars ej mindre än 16 daler i penningar och derjemte $1^1/_2$ tunna korn. Månne välplägningen var styfvare i Nora än i Linde?

spanmål. Hon var enka efter den förut omtalade Nils Staffansson (sid. 25), som enligt brefvet stupat under kriget i Lifland. Sjelf synes Anna aflidit omkring 1628.

Genom ett annat bref, dat. 15 April 1609, hade en konungens trotjenare, »manhaftig *Johan Bengtsson*», erhållit skattefrihet under sin och sin hustrus lifstid dels för ett hemman, beläget i Österbotten, »*hennes* rätta fäderne, så ock ett *hans fädernehemman* i Lindesberg liggandes, *Lindesås* benämdt». Sedan mannen aflidit, utverkade hans enka *Lisbeta Fordel* sig ett k. konfirmationsbref, dat. Stockholm 6 Oktober 1612, att fortfarande i sin lifstid åtnjuta samma skattefrihet.

Att denna tids knekteutskrifningar i allmänhet voro föga omtyckta, kan illustreras med ett exempel äfven från Lindesås, som finnes antecknadt i 1607 års fogdehandling. Det heter däri, att »*Finnolf Guldsmed* blef lagligen *skrifven till landsknekt;* sedan *rymde med hustru och barn;* därföre blef *gården öde*». Man behagade jemföra hvad förut (sid. 16) yttrats om den föregående tidens ödesgårdar.

Här må äfven redogöras för ett litet *byggnadsföretag*, hvarom det heter i räkenskapen: »År kommet till *en bod* vid Lindesås, som på detta år 1612 är uppbygd *till K. M:ts behof:* bottnebräder 1 tolft, näfver $4^1/_2$ skeppund, stockar 94»; och vidare: »hafver Erik, byggemästare vid Lindesås, bekommit, sjelf fjerde, för en bod han hafver uppbygdt vid Lindesås med sin egen omkostnad: penningar 4 daler, spanmål 4 tunnor, stångjern $2^1/_2$ skeppund». Detta är all den redovisning för bodbyggnaden som meddelas, och ungefär på samma sätt äro alla kronans räkenskaper vid denna tid uppstälda.

Slutligen kan tilläggas att längderna öfver *hjonelagspenningarna* upptaga den skattskyldiga befolkningen vid Lindesås till omkring 50 hjonelag, bestående af man och hustru, hvartill komma drängar och pigor, eller hemmavarande vuxna barn, till omkring 25 personer. Då antagligen de skattefrias antal voro fullt ut lika många, skulle folkmängden vid Karl IX:s död kunna beräknas utgöra vid pass 250 själar.

Utdrag ur lagläsaren Erik Anderssons dombok 1611—1621 angående Lindesås.

I Svea hofrätts arkiv, som innesluter en särdeles fullständig och dyrbar samling af domböcker både från land och stad, förvaras i samlingen för *Örebro län* en dombok, signerad n:r 1, hvilken nästan uteslutande angår *Noraskog* och *Lindesberg,* och på samma gång är den *äldsta* af de i arkivet förvarade från samma län. De flesta af i denna dombok intagna tingsprotokollen äro förda, till och med *egenhändigt skrifna,* af lagläsaren *Erik Andersson,* boende vid Nora kyrka och ägare af Svensboda, senare Hofmanstorp, i Nora socken[1], som alltifrån år 1600 till och med 1622 förvaltade domareembetet inom Nora och Lindes bergslager.

Ur denna dombok meddelas i det följande åtskilliga utdrag angående *Lindesås med dess närmaste omgifningar,* till belysning af den tidens rättsförhållanden och lagskipning. Dessa utdrag meddelas ordagrant, endast med någon jemkning i stafningssättet — i det afseendet stod Erik Andersson långt framom sin tid — dock stundom försedda med en kort rubrik, samt omfatta jemväl uppbuds- och lagfartsärenden, för att därmed visa att nutida lagfarter å gårdar, tomter och vretar vid Lindesbergs rådstufvurätt hafva en uråldrig grund, och att tillvägagångssättet därvid för 300 år sedan i hufvudsak var likartadt med det som användes i våra dagar.

Ett referat skulle visserligen i många fall kunnat vara tillräckligt, men man erhåller icke deraf det friska, omedelbara intryck, som läsningen af de gamla, ordkarga, men innehållsrika och uttrycksfulla protokollen lemnar. Ett referat kan ock lätt missförstås eller blifva oriktigt uppfattadt. *Handlingen sjelf återgifver säkrast både sitt innehåll och — sin färgläggning.*

Anno 1611 den 23 Augusti hölls laga ting vid *Lindesberg,* uti K. M:ts trotjenares och fogde därsammastädes, den ärlige och förståndige *Mikel Hinderssons* närvaro.

— Erik Larsson och Kristofer Larsson på Guslehyttan förfråga sig om de må *behålla ett stolrum uti kyrkan,* och *ett boderum vid Åsen,* som

[1] Jfr *Noraskogs arkiv* I: 546.

hafver legat till den gården uti Aspa, som Lasse Bengtsson utgaf uti mansbot; blef sagdt, att de som hafva gården skola behålla det boderum, som till Aspa legat hafver, och stolrummet skall ligga till Lasse Bengtssons gård som bygdt hafver, och de andra söka sitt stolrum igen, bak uti kyrkan, som till gården uti Aspa tillförene tillegat hafver.

— ***Falsk beskyllning.*** Kom för rätta, andra gången, *Lasse klockare vid Åsen,* för den missgerning, som Ingrid vallekulla hade kommit honom uti rykte för, nämligen för *tidelag.* Då framhades konan och förhördes granneligen, om hon skulle hafva samma ord om honom, såsom tillförene för ett år sedan: då repeterade hon ord ifrån ord som tillförene, att henne intet däruti felades; men det hon skulle fullkomligt veta, att han bedref gerningen, kunde hon icke säga, såsom hon tillförene berättade, utan sade, att han var där ibland boskapen, och jag vet icke om han gjorde gerningen eller ej. Hon hafver icke heller tillförene varit någon sanningsqvinna, utan lösaktig och gerna umgåtts med lögn och qvaller: hvarföre gafs henne intet vitsord, utan karlen gafs lös och fri, med sådana vilkor och förord, att om någon liknelse finnes med honom härefter till sådan gerning, skall alltsammans varda honom tillräknadt.

— ***Förlikning.*** Joen i Björka blef förlikt med Erik Erssons efterlefverska vid Lindesås, om 3 skeppund stångjern för de jordepenningar, som hans broder hade dit infört ifrån Fornebohyttan, näml:n uppå 9 skepp. stångjern. — Item skall hon behålla »Cappallevretten» *(kapellvreten*[1]*)* uti sin lifstid; sedan komma arfvingarna till två-delarna.

— Villam skotte vid Åsen[2] skall gifva Nils Svensson på Snuggan fem lod silfver igen, utaf det han hafver uppburit utaf honom på *gårdaköpet.*

— ***Fasta.*** Oluf Skinnare vid Åsen gifver Per Hindersson »lyssen» uppå *en hage,* som Oluf köpt hafver *utaf Björkhytte-ägorna,* och Per Hindersson hafver gifvit honom tu skepp. stångjern före. Desslikes hafver ock Per Hindersson gifvit Erik Nilsson på Björkhyttan ett skepp. tackjern till »weeldh»[3].

— ***Uppbud.*** Erik Hjeltes gård vid Åsen uppbjudes andra gången.

Henrik Former vid Lindesås uppbjuder en gård i Ryda första gången.

Den 7 Februari 1612 hölls laga ting vid *Lindesås,* uti K. M:ts befallningsman och fogde, den ärlige och förståndige *Mikel Hinderssons* närvaro.

— Henrik Fick, borgare i Arboga, *kräfver* utaf Sven Trumslagare vid Åsen 4 skepp. stångjern, som han hafver varit honom länge skyldig, till hvilket han nekar: fäste lag till nästa ting sjelf sjette.

---

[1] Jfr sid. 5 och 13.

[2] Är antagligen samma skotte Velam Ekman, som under den föregående tiden flerestädes förekommer i fogdehandlingarna.

[3] Ordet *»lyssen»* betecknar ej lösen utan snarare lysning (kungörande) eller måhända rättast lysningsqvitto på erlagd köpeskillingsliqvid. Med *»veld»* åter torde förstås en vängåfva, eller hvad längre fram i tiden kallas *»äreskänk»*, till bekräftelse att köpet ej vidare skulle rubbas i följd af bördsrätt från vederbörande bördemans sida. Erik Nilsson, såsom ursprunglig jordägare, skulle nämligen kunnat yrka köpets återgående.

— Erik Nilsson på Björkhyttan hafver *fäst lag* 1610 för tu skepp. stångjern, som Daniel Perssons dräng[1] kräfver utaf honom, och skulle fyldt eden nästa tinget därefter, och kom icke heller till detta tinget. Blef dömd till att betala gälden.

— Hans Persson på Guldsmedshyttan var *stämder* att svara Jakob Larsson vid Åsen: saker 3 öre.

— ***Jordköp från Torphyttan.*** Joen Nilsson och Joen Jönsson i Torp uppläto Tynis Klensmed *ett litet jordstycke*, utaf deras stybbesgångar, för ett skepp. stångjern, ***intill samma ägor, som han tillförene hade köpt utaf*** *Torpa-ägorna.*

— ***Uppbud.*** Tynis Klensmeds gård vid Åsen uppbjudes första gången.

Erik Hjeltes gård vid Åsen uppbjudes tredje gången.

Henrik Former uppbjuder en gård uti Ryda andra gången.

Den 22 Maj 1612 stod laga ting vid *Lindesås,* uti K. M:ts trotjenare och befallningsman utöfver alle H. K. M:ts jernbruk uti Vestmanland, den ärlige och välförståndige *Petter von Binningens,* samt *Mikel Hinderssons,* fogden därsammastädes, närvaro.

— ***Dråp och förlikning.*** Herman Hermansson vid Lindesås ***är kommen uti skada*** [det Gud nåde] för en qvinna vid namn Ingeborg och hafver kastat henne med en käpp, så att *hon är död blifven;* och hafver det sig således tilldragit, att Herman hafver skott sin häst, hemma uti sin gård; dit hafver denna qvinnan kommit och varit drucken, och skyllt honom före att han skulle hafva slagit ihjäl ett svin för Bertil Finne, och brukat svåra onyttig mun på honom, och ransakat uti husen efter svinet, om hon skulle kunna finna det där ihjälslaget, ty de hafva sett honom tillförene köra svinen utur gården, och Bertil hafver bedt henne gå dit och söka efter svinet, men hans hustru hafver bedt henne blifva hemma, så hafver hon likväl gått dit och sökt uti husen och intet funnit, utan brukat sin skamlösa mun på honom. Då hafver han uti hastig vrede tagit en käpp och kastat till henne, och slagit henne så att hon är död blifven, och syntes där ingen åkomma å henne antingen blått eller blodigt, utan hon gick hem och lefde till andra dagen. Blef fången samma dag och dygne, vider liket, och ***dömd ifrån lifvet,*** efter som skils uti dråpmålom med vilja. Dock hafver han här ***inför rätten förlikt sig med målsägarne*** om 10 skepp. stångjern[2].

— Henrik Fick, borgare i Arboga, ***kräfver*** utaf Sven Trumslagare 4 skepp. stångjern, till hvilket han nekat hafver och ville gå ed före[3]. Blefvo förlikte om 3 skepp. och lofvade honom betala innan 3 veckor.

— ***Sundsbron.*** De som boendes äro *vid Åsen* och hafva ***bekommit ägor ifrån*** *Björka,* skola hjelpa till att broa med dem *Sundsbron.*

---

[1] Daniel Persson var köpman i Arboga. De i bygden kringresande köpmans-ombuden — motsvarande vår tids »profryttare» — kallades i forna tider rätt och slätt *drängar.*

[2] Huruledes Herman Hermansson sjelf omkring halftannat år senare *blef ihjälslagen vid Nora* omtalas sid. 47.

[3] Jfr nästföregående sida.

— Nils Erssons *bod vid Åsen* är synt utaf den ädle och välbördige Hans Åkesson, och nämden, utaf Klubb-Lasses gårdstomt. Och skall Lasse Ersson utgifva 4 mark bördesrättspenningar och taga bodeskatten till sig, och den andra boden, som *herr Salomon*[1] köpt hafver, skall lösas till gården igen, och gifvas barnomen sina utlagda penningar.

— **Uppbud.** Bjudes upp ett litet jordastycke uppå Torpa ägor, som Nils Olsson i Torp hafver sålt Jöns Haraldsson, första gången.

Tynis Klensmeds gård vid Åsen uppbjudes andra gången.

Henrik Former uppbjuder en gård uti Ryda tredje gången.

Den 15 Juni 1612 stod laga ting vid *Noraskoga* uti bergsbefallningsmannens, den ärlige och förståndige *Petter von Binningen*, samt fogden *Mikel Hinderssons* närvaro.

— **Vidskepelse.** Johannes Clothornij, en gammal djekne, hafver länge gått här uti socknen och brukat vidskepelse och lydjeri, och sammandragit något kött och humle, genom sitt narreri och läkedom, samt lin och ull, och gjort hvarken Gud eller kronan något till godo, icke heller ofta sökt Guds församling eller kyrkan. Dessa persedlar blefvo honom fråntagna och förda till kronones bruk[2].

— Mikel Hindersson, befallningsmannen öfver Lindesberg och Noraskoga, hafver köpt utaf *Erik Nilsson* och *Joen Nilsson vid Lindesås* en brodersdel uti den jord, som är bytt för Gyttorp, som dem är ärftligen tillfallen efter deras farmoder, hvilke äro medarfvingar med Bengt Klaesson i Alnetorp, för hvilkens brodersdel de bekände sig här inför rätten tillfyllest vara betalte utaf Mikel Hindersson till yttersta penning. Och upplåter nu förenämde Mikel Hindersson Bengt Klaesson samma brodersdel, för hvilken han skall gifva honom 9 skepp. stångjern och *en bod vid Lindesås.*

Den 16 Juni 1612 stod laga ting vid *Lindesås* uti bergsbefallningsmannens, den ärlige och förståndige *Petter von Binningen,* samt *Mikel Hinderssons,* fogden därsammastädes, närvaro.

— Hans Persson på Guldsmedshyttan och Hans Svensson på Jönshyttan skola hafva 28 l:ᛘ osmundsjern utaf Jakob Larsson vid Åsen *för ett boderum,* som ligger vid hans port och hafver varit såldt ifrån gården.

— **Jordköp för kommunens räkning.** Samma tid blef sagdt, att *soknemännerna skola igenlösa,* utaf salige *herr Jakobs* barnom, *Kappalevreten,* för 8 skepp. tackjern, som s. herr Jakob utgifvit hafver, och skall *igenläggas till prestebolet,* efter man förnimmer *han hafver förr där till legat;* och den *andra halfparten* skall Joen i Björka *upplåta socknen* för 8 skepp. tackjern.

---

[1] Dåvarande kyrkoherden i Linde.

[2] Huruvida mannen i fråga, hvars namn kan läsas både som Clothornij och Aothornij, äfven fördes till kronans bruk, d. v. s. i detta fall till *Gyttorp,* eller på annat sätt straffades, omtalas ej. Däremot inhemtas af 1612 års fogdehandling, att det »är anammadt och taget af en försmädare, som hafver kallat sig *sankte Peder,* såsom ock hafver med signelser och annor spökeri förvändt folket i bergslagen: humle 5 l:ᛘ, ljus 1 m♀, lin 4 m♀:r, ull 6 m♀:r, vepa 1, kött 6 l:ᛘ.» Härjemte är antecknadt, att han blef dömd vid Nora ting.

— *Fasta.* Erik Rus gifver dem *i Linde* lyssen på en broders del.
— *Uppbud.* Ivar i Linde uppbjuder sitt hemman första gången.
Sylvesters gård vid Åsen uppbjudes första gången.
Bjuds upp ett jordastycke uppå Torpa ägor, som Jöns Haraldsson köpt hafver, andra gången.
Tynis Klensmeds gård vid Åsen uppbjudes tredje gången.

Den 3 Februari 1613 stod laga ting vid *Lindesås* uti K. M:ts trotjenare och bergsförvalts, den ärlige och välaktige *Petter von Binningen,* samt ärlig och förståndig *Nils Sigfridssons,* fogden därsammastädes, närvaro.

— *Slagsmål.* Samma tid kom för rätta Anders Toresson på Korberget, hvilken hafver stuckit Nils Ersson vid Åsen litet uti handen med en hillebård, saker till 6 ♅:r. (Däraf) konungssaken 4 ♅, häradssaken 2 ♅.
Joen Tidikasson på Munkhyttan hafver slagit Sven Olufsson vid Åsen ett yxhammarslag, saker till 3 ♅. (Däraf) konungssaken 2 ♅, häradssaken 1 ♅.
— *Fasta.* Samma tid framlade Tynius Klensmed vid Lindesås ett köpebref uppå en gård vid Lindesås, dateradt den 9 December anno (15)92, hvilken gård han köpt hafver utaf ärlig man Jakob Rahuun, borgare i Köping, för stångjern 8 skepp., hvilket jern han bekänner sig bekommit hafva, det sista med det första, efter som köpebrefvet förmäler; hvarföre gifves honom *lyssen å samma gård,* med *en tägt,* och *en bod vid torget.*
— *Uppbud.* Ivars hemman i Linde uppbjudes andra gången.
Sylvesters gård vid Åsen uppbjudes andra gången.
Bjuds upp ett litet jordastycke, uppå Torpa ägor, som Jöns Haraldsson köpt hafver utaf Nils Olsson i Torp, 3:e gången.

Den 3 Juni 1613 hölls laga ting vid *Lindesås,* uti K. M:ts trotjenare och bergsförvalts, den ärlige och välaktige *Petter von Binningen,* samt ärlig och förståndig *Nils Sigfridssons,* fogden därsammastädes, närvaro.

— *Edsöresbrott.* Peder Hindersson vid Lindesås hafver ridit in till Oluf Skinnare vid Åsen; då hafver Oluf kommit hem, och hafver Per sagt till honom, var du fanenom välkommen, och tagit till sin pistol och ville skjuta honom, och det slog felt för honom, och tog sedan den andra pistolen och det gjorde sammaledes. Då hafver Oluf gifvit honom tu yxhammarslag; där med red han ut, och kom sedan med sin värja igen och ville slå Oluf, då hafver Anders Lakej vid Kägleholm det förtagit; så hafver Oluf rymt in uti stugan, då hafver han följt efter och kört honom uti kammaren; då hafver Lasse Olufsson vid Kägleholm hållit Per Hindersson till dess Oluf kom ut och måtte rymma utur gården. Blef dömd till edsöresbrott, dock skonter uppå öfverhetenes n. behag och skall böta 9 daler. — Konungssaken 6 daler. Häradssaken 3 daler.
— *Fasta.* Hustru Karin, salige Nils Olufssons efterlefverska uti Torp, tillsäger och lysning gifver Jöns Haraldsson ett jordastycke, vestan för Kilåsarna, för osmundsjern 3 fat 4 l:℔, och skall han taga utaf gårdsskatten tackjern 4 l:℔, kol 1 fora.
— *Uppbud.* Lasse Jönsson vid Lindesås tillsäger Oluf Olufsson till köps en fjerdedel uti Malingsbo, uti Söderberke, för osmundsjern 8 fat.

Finna Sigrids vret vid Åsen uppbjudes första gången.
Ivars hemman uti Linde uppbjudes tredje gången.
Sylvesters gård vid Åsen uppbjudes tredje gången.

Den 13 Augusti 1613 hölls laga ting vid *Lindesås* uti K. M:ts trotjenare och bergsförvalts, den ärlige och välaktige *Petter von Binningen*, samt ärlig och förståndig *Nils Sigfridssons*, fogden därsammastädes, närvaro.

— ***Slagsmål.*** Kom för rätta Erik Olufsson i Fröggesboda, hvilken hafver öfverfallit Peder Bengtsson i Kofreboda, när de drogo hem ifrån Åsen, och kommit efter honom med ett björnespjut och slagit honom tre slag öfver halsen, så att Per hafver fallit utaf hästen, och ryckt och rifvit illa Peders hustru å vägenom; hvarföre han blef saker till 40 ♀:r. — Konungssaken 26 ♀ 16 ortiger. Häradssaken 13 ♀ 8 ortiger.

— ***Uppbud.*** Joen Nilsson i Torp uppbjuder *ett jordastycke*, som han hafver sålt Anders Olsson, tiondeskrifvaren, första gången.

Finna Sigrids vret vid Åsen uppbjudes andra gången.

Den 5 September 1613 blef nämden tillhopakallad vid *Lindesås*. Närvarande K. M:ts befallningsman och fogde därsammastädes, ärlig och förståndig *Nils Sigfridsson*.

— ***Stöld, straffad med döden.*** Samma tid kom för rätta Peder Larsson, en vestgöte, hvilken hafver stulit ifrån en skotte, vid namn Hans Galle, desse efterskrifne persedlar, och rifvit hål på taket och gått in uti hans gatubod (i Linde):

rödt engelskt 5 al:r, alnen 10 ♀; 4 par kirsiensstrumpor, paret 4 ♀; en förgyld sölfsked, god för 1 skepp. stångjern, skepp:t 6 daler; två sölfringar, värderade för 10 ♀; 5 bref stålknappar, brefvet 3 ♀; knifvar för 4 ♀. = 29 daler 3 ♀.

För Reinhold Höjers son i Arboga hafver han rifvit sönder bodetaket här vid Linde, och stulit lärft $18^1/_2$ al:r, alnen ett l:℔ stångjern, osmundsjern $3^1/_2$ l:℔. Löper = 6 daler.

Utaf Joen Skinnare, borgare uti Arboga en bult (bundt?) slesinglärft, för ett skepp. stångjern värderadt; en fodrad mössa för 3 ♀; = 6 daler 3 ♀.

Utaf Erik Nilsson på Guslehyttan, en lärftsskjorta så god som 30 öre.

Utaf Henning Ambroson på Ramsberg, en hatt god för 6 ♀, ett par strumpor 1 ♀; ett par handskar 1 ♀; = 2 daler.

Utaf Erik Hansson på Risten (Resta) hafver han stulit en häst och ridit med honom två mil och släppt honom; var god för 9 daler.

(Summa) = 54 daler 14 öre.

Blef dömd ifrån lifvet.

Den 21 Oktober 1613 stod laga ting vid *Lindesås*, uti K. M:ts trotjenares och bergsförvalts, den ärlige och välaktige *Petter von Binningens* närvaro.

— ***Edsöresbrott.*** Samma tid kom för rätta en *hofman*[1] vid namn *Erik*

[1] Såsom *hofmän* betecknades vanligen alla ryttare. Erik Rus hade någon tid tjenstgjort som ryttare »under Uplandsfanan». Han ägde gård och grund vid Lindesås.

Rus, hvilken hafver haft en häst uti skjutsfärd, utaf Peder Larsson i kyrkobyn uti Söderbärke, och ridit honom till Hedkärn, och släppt honom där, och tagit ifrån honom både sadel och betsel.

Erik Rus bekänner sig hafva pockat utaf Lars i Sörboda, uti Söderbärke, en sölfsked, och säger hon vog icke mera än som tu lod.

Erik Rus bekänner sig hafva slagit en Vesterås-borgare uti Köping, vid namn Phalentin, hos Per Anderssons, och honom svåra illa trakterat för hans dräng skull.

Erik Rus bekänner sig att hafva huggit Bengt Joensson i Norrbärke med en pusthammar, hemma hos sitt, när han satt och sydde uppå sitt eget bord, så att hammaren satt fast uppå honom uti ryggen, som Hans Larsson väl vet, som var fogde därsammastädes, och var där då tillstädes.

Erik Rus hafver med våldsverkan tagit en oxehud ifrån Sällinge-Nils på Risten (Resta) och henne bortsålt, och han var honom icke en penning skyldig.

Samma Erik Rus hafver ock brukat sin onyttige mun, och skällt ärlig och välaktig Petter von Binningen, efter hans son, vid namn Hans Eriksson, hade sig försett vid vestra Sölfberget och fogden hafver låtit straffa honom med ris för missgerningar sina.

Denne Erik Rus hafver ock med pock och snork förskaffat sig många ärlige mäns bomärken, och gifvit före att de skulle gifva honom bevis, huru han sig där stält hafver. Sedan hafver han låtit ställa sig ett bref, öfver ärlig och välaktig Petter von Binningen, om föreskrifne dräng, och det bekräftat med deras bomärken, det de intet utaf visste, att han sådant uti skulle låta skrifva, det han sig ock här inför rätten bekände hafva orätt gjort, och tog sina skällsord genast igen, och blifver icke man dess bättre.

Blef dömd till edsöresbrott.

Den 15 Februari 1614 stod laga ting vid *Lindesås,* uti K. M:ts trotjenares och sekreterares, den ärlige och välaktige *Mikel Olufssons,* samt ärlig och förståndig *Nils Sigfridssons,* fogde och befallningsman därsammastädes, närvaro.

— ***Lägersmål.*** Erik Nilsson, Klaes Jakobssons dräng, hafver besufvit Marina Johansdotter och gjort henne med barn. Saker till 40 ♀. — Konungssaken 26 ♀ 16 ortiger. Häradssaken 13 ♀ 8 ortiger.

Sven Trumslagares piga, Kirstin Olufsdotter, bekänner att Per Joensson, *herr Daniels styfson*[1], hafver besufvit henne, första gången uti smedjan, andra hemma uti boden och tredje uti skogen, när de lade neder en flotta, och han nekar här till; uppsatt till vidare ransakning.

— ***Strandrätt i Lindessjön.*** Anders Olufsson, tiondeskrifvaren, hafver sagt till Henrik Former, när *Bors*-karlarna drogo not med honom inför Anders Olufssons land: fader, hvad som i hafven ernat dem, det vill jag kännas vid, och så hafver Henrik fått honom fiskarna; Och *Bors-karlarna hafva haft sjön utaf ålder, för ett brostycke,* som de hafva hållit uti *Sundsbron.* Blef sagt, om Anders vill hafva sjön igen, skall han tagan med syn; och Anders blef saker till 3 ♀. — Konungssaken 2 ♀. Häradssaken 1 ♀.

— ***Fasta.*** Samma dag framlade Ivar uti Linde några skrifter lydandes huruledes han hafver utlöst sin hustrus medarfvingar till det *hemmanet,*

---

[1] *Daniel Johansson,* kyrkoherde i Linde från 1610.

som sal. Kristofer uti *Linde* en tid lång besutit hafver, och Ivar nu besitter med sal. Kristofers dotter; och löper det sig som han utgifvit hafver (till) osm. jern 44 fat 8 l:𝔗 18 ꝑ:r, och gifves honom där lyssen uppå.

Sjelfva fastebrefvet, som afser det hemman i Lindesby, hvilket numera till $^5/_6$ äges af Lindesbergs stad, har följande lydelse, enligt afskrift tagen af det original, som förr funnits bland stadens handlingar, men sedermera på okändt sätt förkommit:

Bekiennes jag Eric Andersson Häradshöfdingedohm hafvande uti väru vid Lindesberg och Noraskoga Bergslager, uppå Konungl. Maij:ts trotienares och Secreterares then Ehrlige och välaktige Michil Olufssons vägna och giör för allom vitterliga, med thetta mit öpna bref at Årom efter Guds byrd 1614 den 14 Februari tå laga ting hölds vid Lindes Åhs, uti H: K: Maij:ts trotienares och Bergsförvaldts, then Ehrlige och välaktige Petter von Binningen, samt Erlig och förståndig Niels Sigfridsson fougttes och befallningsmans thersammastäds närvaru, kom för oss och Nämden Beskedelige man Ifvar uti Linde och framlade några skrifter uti Rätten, lydandes huruledes han hafver utlöst them som voro medarvingar til thet hemmanet, som S. Christoffer i Linde, en tid long, besuttit hafver, och för:de Ifvar med sin hustru förskrefne Christoffers dotter thet nu besitter, och hafver hvar för sig bekommit som efterföljer. Först hafver Christoffer bekommit ossmunds jern Tretton fatt Siu l:𝔗 Aderton 𝔗, hafver Ifvar utlagt i Peder Hanssons Räkenskap, som Christoffer skyldig var, Stångejern try skeppund half..... l:𝔗, ossmunds jern Tu faat, Olof Nilson vid Axebergs hammare, ossmunds jern Try faat fyra l:𝔗; Anders Nilsson fyra faat nitton l:𝔗; Ingrid Nilsdotter Tu fatt åtta 𝔗; thenne moder hafver bekommit stångejern ett skeppund femton l:𝔗, ossmundsjern tiugu fyra l:𝔗; Joen Mattsson hafver uppburit ossmunds jern ett faat fyra l:𝔗; Anders Matsson femton l:𝔗, Anna Matsdotter åtta l:𝔗; uppå Åssa gärdet är utlagt: Blinda pigan Brita, ossmundsjern sexton l:𝔗, Olof Andersson try faat, Erik Andersson åtta l:𝔗, Elin Mats dotter ossmundsjern try faat; och belöper sig, som Ifvar utlagt hafver för hemmanet, uti ossmundsjern Räknat 44 faat 8 l:𝔗 18 𝔗, och är förskrefne hemman lagbudit och lagståndit, som Sveriges lag thet kräfver, hvarföre gifs honom ther lysen uppå, efter han är ther näst bördoman till, uppå sin hustrus vägnar. Och såto på then tid thesso efterskrefne uti nämdene: Peder Matsson på Fanthyttan, Erik Nilsson på Ristan, Erik Jakobsson på Kohrberget, Joen Larsson i Ryda, Olof Persson i Fröggieboda, Peder Nilsson på Fanthyttan, Olof Larsson Lödha, Anders Ersson på Guldsmedshyttan, Oluf Månsson i Löhda, Erich Ersson på Kohrberget, Peder Hansson på Snuggan och Anders Larsson uti Fornaboda. Att så uti sanning åhr, låter jag hängia mitt signet här nedanföre. Loco et Tempore ut supra.

(L. S.)

— ***Uppbud.*** Joen Nilsson i Torp uppbjuder ett jordastycke, som Anders Olsson köpt hafver andra gången.

Finna Sigrids vret vid Åsen uppbjudes tredje gången.

Den 25 Maj 1614 stod laga ting vid *Lindesås* uti K. M:ts trotjenares och befallningsman, den ärlige och förståndige *Nils Sigfridssons* närvaro.

— ***Vådadråp.*** Peder Eriksson, herr Joens dräng vid Ramsberg, hafver tagit ett rör utaf en Arboga-borgare, vid namn Joen Olufsson, och skulle

försöka bössan och skjuta till måls med henne, och när han hade uppsatt målet gick han bort och skulle skjuta, och röret var laddadt med tre hagel och ett lod. Då hafver en piga kommit utur en bod, och Joen Olufsson hafver ropat till pigan och bedit henne töfva och sagt: här är en som skjuter, gack icke fram. Då hafver hon stigit tillbaka ett fjät och sedan lupit till och ment, att han skulle hafva fixerat henne; vid pigan kom fram om en knut, drabbade henne ett hagel uti veka lifvet, hvarutaf hon är död blifven, och hafver icke lefvat mera än uti $2^1/_2$ dygn därefter. Räknades för rättan våda, och *han blef förlikter med målsägarne*, om 7 skepp. stångjern.

— ***Våld, belagdt med dödsstraff, men förlikt.*** Nils Eriksson, Erik Nilssons son vid Åsen, hafver ställt sig mycket öfverdådeligen med herr Daniels dräng Nils och Klaes Jakobssons dräng Erik, och rifvit sönder kläderne uppå dem, och när de så nappades och slogos munslag, hafver Per Larsson stigit till dem med vedträ och skilt dem åt; då hafver han honom undanlupit och Per Larsson hafver gått uti sitt herberge till Klaes Jakobsson. Dit hafver denne Nils Ersson kommit och gått upp uti ett loft till Klaes Jakobssons dräng. Då hafver profossen Per Hansson kommit tillstädes och Per Larsson hafver befallt att sätta honom uti kistan; så hafver profossen gått upp uti loftet och funnit honom under en säng, och bedit honom följa sig och vara H. K. M:ts regemente undergifven; då hafver han varit honom följaktig, men när de kommo ut på gatan, hafver han begynt ryckas med honom, och fattat uti regementet med honom och rifvit sölfret utaf. *Blef dömd ifrån lifvet* efter stadgarna; dock uppå höga öfverhetens nådige behag och för gode mäns bön skull *benådad*, efter han är en vettvilling, och icke visste hvad sådant hade innebära, utan gjordet utaf oförstånd och fåkunnighet. Och skall därföre böta 6 daler, konungens egen sak.

— Jakob Larsson vid Åsen *kräfver* utaf sin granne Oluf Andersson ett halft skepp. stångjern. Blefvo *förlikta* om 5 l:ä.

— ***Uppbud.*** Joen Nilsson i Torp uppbjuder ett jordastycke, som Anders Olsson utaf honom köpt hafver, tredje gången.

Den 2 Augusti 1614 stod laga ting vid *Lindesås*. Närvarandes den ädle grefve och herre, grefve *Abraham Brahe*, samt ärlig och förståndig *Hans Dober*, och ärlig *Nils Sigfridsson*, fogden därsammastädes.

— ***Tvist om boderum, tillhörigt akademihemmanet.*** Joen Hansson på Mårtensbyttan klagar att honom är en bod ifrånsynt 1613, hvilken står uppå furstlig nåde hertig Johans tomt. Och Per Matsson på Fanthyttan vittnade samma tid, att boden hafver varit pantsatt utaf den, som uppå gården satt, för ett skepp. stångjern, hvilket *Anders Skräddare, som nu gården besitter*, hafver utgifvit, och hans broder Erik Hansson hafver uppburit sitt halfva skeppund, och Joen Hansson vill icke taga det andra. Blefvo förlikte, och nämden förskaffade honom ett boderum igen vid kyrkobalken.

— ***Sundsbron.*** De, som boendes äro uti *Björka*, klaga, att de hafva tre skifte uti *Sundsbron*, och säja sig icke förmå så mycket broa, utan vilja hålla tu skiften. *Blef sagt, att Åsaboerna skola allasammans taga det ena skiftet utaf dem.*

— Klubb-Lasse vid Åsen klagar, att Ivar Larsson på Guslehyttan hafver ett *boderum inför hans gårdstomt*, emellan bägge hans portar, hvilket blef med lagmanssyn Lasse tillsagt. Men de förliktes där strax, att Ivar skall gifva honom $1^1/_2$ skepp. stångjern, och sedan behålla rummet till egendom.

Den 6 September 1614 hölls laga ting vid *Lindesås*. Närvarande K. M:ts fogde och befallningsman, den ärlige och förståndige *Nils Sigfridsson*.

— ***Skuldfordringsmål, afdömdt af nämden.*** Samma tid kom för rätta Klaes Nilsson, och tilltalade Klaes Jakobsson om några penningar, som han förmente att salige herr Nils i Fellingsbro skulle hafva satt i förvaring hos honom, till hvilka penningar Klaes Jakobsson nekar. Och gifver Klaes Nilsson före, att Klaes Jakobsson hafver besökt en vis [snarare tokot] man uti Vesterdalarne, vid namn Måns, uti Lima socken, och menar att Klaes Jakobsson skulle sådant qvartsvis gjort, till att förblinda saken; därpå Klaes Jakobsson gifver det svar, och hafver där skrifter uppå, att Lasse Gudmundsson hafver varit med honom uti råd, att fordra honom dit, sedan som Klaes Jakobsson hafver varit där första gången.

Till det andra förebär Klaes Nilsson, att Klaes Jakobsson hafver köpslagat med några Viby-bönder med några högloflig konung Gustafs markestycken, Anders Klemetsson i Salebro hafver bekommit 36 stycken, där ibland ett som gick för 2 ♃, Anders Nilsson i Nolankyrko 10 daler markestycken. Däremot Klaes Jakobsson hafver skriftligt bevis, att han hafver fått utaf Daniel Persson i Arboga 40 daler konung Gustafs mynt, utaf herr Hans i Arboga 40 tyska daler och 10 daler markestycken. Sammaledes förmäler ock Daniel Perssons skrift, att han hafver uti pestilentietiden sändt till Örebro, till Klaes Jakobsson, en väska full med tyskt mynt.

Hvaremot Klaes Nilsson inlade Lasse Olufssons, borgemästares i Arboga vittnesbörd, att Lasse Gudmundsson hafver tillfrågat Daniel Persson, huru mycket konung Gustafs mynt Klaes Jakobsson hafver fått utaf honom; sammaledes ock om ett sölfbälte huru det hafver varit gjordt; därtill Daniel hafver svarat icke kunna komma sig ihåg eller minnas, icke heller vara honom någon räkenskap skyldig; hafver ock begärt att öfverse Daniel Perssons räkenskapsböcker, och dem ransakat, och där intet funnit om några penningar.

Sammaledes begär ock Klaes Nilsson fram det brefvet, som den sedel var utur skuren, som står skrifven om den sölfkanna, som hr Hans hade utaf Lasse Gudmundsson uti pant, hvilket bref Klaes Jakobsson säger sig intet utaf att veta.

Föregifver ock Klaes Nilsson, att Hans Olufsson i Ekesjö hafver bekommit tu sölfbälten utaf Klaes Jakobsson, på hvilket Klaes Jakobsson hafver hans bevis, att bältena äro tillstädes. Och Klaes bekänner sig hafva dem bekommit utaf Daniel Persson.

Detta *sköts till nämdens ransakning*, att de det granneligen skulle öfverväga, och honom antingen värja eller fälla; där uppå de gåfvo det svar, att efter han[1] hade tillförene nekat och svurit för kläderna, och de

[1] Nämligen Klaes Jakobsson. Denne, som jemväl innehade hemman i Fellingsbro, gjorde sjelf några år rusttjenst därför, och synes därefter ha varit köpman vid Lindesås.

blefvo likväl funna hos honom, kunde de icke fria honom för penningarna. — Är vadt (vädjadt) under lagmannen.

***Dråpmålsransakning** å Noraskoga ting 7 November 1614.*

Jöns Andersson vid kyrkobolet (i Nora) är kommen [det Gud nåde] uti skada för *Herman Hermansson vid Lindesås*[1], så att han *är död blifven* utaf hans handaverkom; och hafver slagsmålet sig så tilldragit, såsom Lasse Bröms, borgmästare i Örebro, och Lasse Kopparslagare ibm, med svornom ed å bok vittna, och Gudmund Andersson, hustru Sara, Anders Jonssons, och Skotte Oluf, invånare uti Örebro, med skriftligt bevis, under deras bomärken bekräfta detsamma: att Herman hafver kommit den 4 December 1613 till Jöns Andersson och begärt en skjutshäst; då hafver Jöns svarat: hästen hafver stått och tjent dig uti allan dag, och du äst nu drucken, gack och lägg dig att sofva, du får väl hästen i morgon. Då hafver han begynt att bruka munnen och kallat Jöns en prackare och rackare och en skälm, och dragit ut sin värja. Då hafver Jöns tagit ett skackletrå uti handen, och kört honom ut genom porten och stängt porten igen. Sedan hafver Jöns gått in i stugan, då hafver Herman klifvit in i gården och kommit till förstugudörren; där hafver Jöns Anderssons hustru, h. Karin mött honom och gifvit honom goda ord, och bedit honom icke låta så. Då hafver han slagit henne på munnen. När Jöns fick det att se, genom fönstret, sprang han till ett spjut och kom ut på gården och slog till honom, och slaget drabbade honom uti hufvudet. Sedan gick han därifrån och till Mårten i Susenborg, där de hade honom in i stugan. När de sågo, att han blef mycket svag, skulle de hafva honom till bårdskäraren, *då själades han uppå vägen.* — Detta sköts *till nämdens ransakning:* och kunde *han icke dömas ifrån lifvet eller till någon bot*[2]; men *saken blef förent* vid Lindesås den 15 Februari 1614 med hans hustru, uti K. M:ts trotjenares och sekreterares, den ärlige och välaktige *Mikel Olufssons, Nils Sigfridssons* samt *nämdens närvaro,* om 10 skeppund stångjern; där var Oluf Joensson i Örebro god för[3].

Den 12 Januari anno 1615 hölls laga ting vid *Lindesås,* uti K. M:ts befallningsmans, den ärlige och välförståndige *Nils Sigfridssons* närvaro.

— ***Skuldfordran.*** Bengt uti Nederby i Fellingsbro socken kräfver utaf Jakob Larsson vid Lindesås stångjern 9 l:🙰 15 m🜨; gaf honom dag till pingstdagen. Sammaledes kräfver ock Hans Fogde utaf honom stångjern 2 skepp.; gaf honom dag till fastlagen.

— ***Uppbud.*** Samma tid uppbjöds *en utjord i Torp,* som ädla och välbördiga fru Beata Hansdotter hafver såldt ä(dle) och v(älbördige) Johan Skytte till Grönsjö och Elfsjö, med sin dotters och svågers Måns Kruses samtycke. Uppbjöds första gången.

---

[1] Jfr sid. 39 här ofvan.

[2] Här finnes antecknadt i margen: »är icke dömd till lifvet utan till böter».

[3] Det vill säga, att denne gick i borgen för den sålunda bestämda mansboten. Efter nutida rättsförhållanden synes det egendomligt, att förlikning träffats, innan slutlig ransakning ägt rum.

— *Förbud.* Samma tid förbjöds, att de, *som boendes äro vid Lindesås*, icke skola hålla *öppne gatubodar*, icke heller *köpa något till mångels.*

Den 5 Juni anno 1615 hölls laga ting vid *Lindesås*, uti K. M:ts trotjenares och bruksbefallningsmans, den ärlige och välaktige *Mikel Hinderssons*, samt ärlig och förståndig *Nils Sigfridssons*, fogdens därsammastädes, närvaro.

— *Öfverfall.* Samma tid klagade de, som boendes äro vid Lindesås, att Mats Sigfridsson i Bor hafver slagit deras vallegosse ett yxhammarslag, och hans dräng Lasse hafver slagit honom tu yxhammarslag. Saker till 9 ♃:r. — Konungssaken 6 ♃. Häradssaken 3 ♃.

— *Falskt rykte.* Peder Joensson, herr Daniels styfson [1], är kommen uti rop och rykte att han skulle hafva tagit någon tingest ifrån Kirstin sömmerska, hvilket hon nekar och säger sig aldrig hafva lagt honom till, utan det är uppkommet utaf sqvaller. Blef utaf nämden fri sagder.

— *Lägersmål.* Samma Per Joensson hafver besufvit Sven Trumslagares piga Kirstin Olufsdotter och gjort henne med barn, och vill intet hafva henne till äkta. Blef saker till 40 ♃. — Konungssaken 26 ♃ 16 ortiger. Häradssaken 13 ♃ 8 ortiger.

— *Hästmål.* Nils Joensson i Läbbesta i Fellingsbro socken klagar att Erik Nilssons häst vid Åsen hafver förderfvat hans häst, så att han är död blifven. Blefvo förlikte om ½ skepp. stångjern.

— *Uppbud.* Hustru Sigrid, Nils Finnes efterlefverska, uppbjuder sin del uti sin gård vid Åsen, första gången.

Sven Trumslagares gård och vret uppbjudes första gången; och skall Erik Larsson gifva utaf barnsens ägor, hustru Sigrid, Nils Finnes, ett skepp. stångjern till uppå vreten, till de tre skepp. hon hafver förr bekommit och hon gifver dem lyssen uppå.

— *Fasta.* Hustru Sigrid, Nils Finnes efterlefverska, gifver Nils Hindersson lyssen på ett *vretestycke, nordan för prestegärdet*, tillhopa med Sven Trumslagares, för hvilket hon hafver bekommit stångjern 5½ skepp.; och skall han årligen utgöra utaf hennes gärdsskatt tackjern en våg.

— *Uppbud.* En utjord uti Torp uppbjudes andra gången, som ä. och välb. fru Beata Hansdotter hafver sålt ä. och välb. Johan Skytte.

Den 18 Oktober 1615 hölls laga ting vid *Lindesås* uti K. M:ts trotjenares och bergsbefallningsmans, den ärlige och välaktige *Mikel Hinderssons* samt ärlig och förståndig *Nils Sigfridssons*, fogdens därsammastädes, närvaro.

— *Nybygge.* Anders Halstensson hafver tagit ett torpställe, *Långåker* benämdt, liggandes emellan Råsvarsgärdet och Ingelshyttan, och löpa hans ägor östan för vintervägen, ut med ån, och skall han hafva där på sex års frihet.

— *Fasta.* Oluf Skinnare vid Lindesås gifver Erik Ersson på Korberget lyssen på sin hustrus arfvedel där på Korberget uti hus och jord, för hvilken del han hafver bekommit den *gården*, som hon besitter *vid*

[1] Jfr sid. 43.

Åsen, och hans syster hustru Karin, Nils Svenssons på Björkhyttan, hafver bekommit för sin arfvedel uti Erik Erssons gård osmundsjern 10 fat, en häst för stångjern tu skepp., och en ko.

— *Uppbud.* Nöbergsgården vid Åsen uppbjudes första gången.

Hustru Sigrid, Nils Finnes efterlefverska, uppbjuder sin del uti sin gård vid Åsen första[1] gången.

Sven Trumslagares gård och vret uppbjudes andra gången.

En utjord uti Torp uppbjudes tredje gången, som fru Beata Hansdotter hafver sålt ädle och välb. Johan Skytte till Elfsjö.

Den 23 Januari anno 1616 stod laga ting vid *Lindesås* uti den ädle och välb. *Erik Ribbings* samt ärlig och välaktad *Lars Bengtssons*[2], och ärlig och förståndig *Nils Sigfridssons*, fogdens därsammastädes, närvaro.

— *Dödsdom.* Samma dag kom för rätta Johan Trumslagare, född i Tuna socken, hvilken hafver tagit en qvinna uti Stockholm vid namn Marina Andersdotter, född uti Stockholm, och hafver haft umgänge med henne uti 9 veckor, som de sjelfva bekänna och gjort henne med barn, och haft henne med sig ifrån Stockholm och hit till Lindesås, och hafver han här vid Åsen sin äkta hustru boendes. *Blefvo dömde ifrån lifvet*, efter det 5:te kap. uti högmålom.

Denne Johan Trumslagare hafver 1605 besufvit Hjelte-Mariets piga vid Lindesås, vid namn Brita Joensdotter, gjort henne med barn, och hade sin äkta hustru här vid Åsen, hvarföre han blef *dömd ifrån lifvet*. Och vardt uppå höge öfverhetenes n. behag benådder, efter han var en god krigsman, och skulle böta osmundsjern 18 fat, utaf hvilket jern han säger sig hafva utgifvit 11 fat, som ä. och välb. Nils Bengtsson till Lidinge, som på den tiden hade konungssakerna, hafver uppburit utaf löftesmännerna.

— *Misstänkt mord.* Samma tid kom för rätta Mats Mårtensson, boendes vid Lindesås, hvilken är kommen uti *misstanka för sin hustrus syster*, och är misstankan så tillkommen som efterföljer. Mats Mårtensson hafver 14 dagar efter sin hustrus död dragit till Näsby prestgård och begärt utaf herr Oluf, att han ville väl göra, och efterlåta honom sin s. hustrus syster, vid namn Malin Olufsdotter, att hon måtte stilla och stadga för honom, hvilken begäran hr Oluf hafver beviljat. Där hafver hon varit vid pass uti tu år, och är där blifven med barn; emot det barnet skulle födas, hafver hon dragit till Näsby och där födt barn. Strax efter att barnet vardt födt, och hon är blifven något stark, hafver hennes broder herr Sven tagit henne uti kyrko, och föräldrarna hafva skyndat henne strax sin väg, och Mats Mårtensson hafver förskickat till henne med hr Sven två sin hustrus kjortlar, hvilka han hafver uppå vägen borttappat, och Mats säger nu, att han hafver köpt dem utaf honom. Nu hafver han sedan förskaffat sig ädle och välb. Jöns Olufssons bref till Hinseberg, dateradt den 26 April 1615, uti hvilket han bekänner sig att vara barnefadren, och vill nu göra Mats Mårtensson fri därföre; frågades honom, hvarföre att Jöns Olufsson hafver icke sådant bekänt tillförene, efter han

[1] Misskrifning; bör vara *andra* gången.

[2] Vid tinget i Noraskog dagen förut, 22 Jan., säges Lars Bengtsson vara »tillförordnad *häradshöfdinge* utöfver för:de Noraskoga och Lindesberg».

väl visste, hvad vånda som han var uti kommen, och icke hafver han heller varit utländes, och barnet är blifvet födt 1612, där till han svarade, att han hade lofvat att säja god för Jöns Olufsson uti Stockholm för 200 daler, och efter han slog sig därifrån och ville icke gå uti borgen för honom, hafver ock Jöns Olufsson intet vela bekännat.

Mats Mårtensson hafver ock sagt, uti månge trovärdige mäns åhöro, att om de vilja hafva henne igen, då skola de *gräfva henne utur jorden*, och nu säger han sig icke veta hvar som hon är död blifven. *Uppsatt till nästa ting.*

— ***Uppbud.*** Nybergsgården vid Lindesås uppbjudes andra gången.

Hustru Sigrid, Nils Finnes efterlefverska vid Lindesås, uppbjuder sin del uti sin gård tredje gången.

Sven Trumslagares gård och vret vid Åsen uppbjudes tredje gången.

Den 15 Maj 1616 hölls laga ting vid *Lindesås* uti K. M:ts trotjenares och bergsbefallningsmans den ärlige och välaktade *Mikel Hinderssons* närvaro.

— ***Skuldfordran.*** Lasse Påvelsson i Känäs i Fellingsbro socken kräfver efter Sven Trumslagare 6 l:ℜ stångjern. Förliktes om 3 l:ℜ.

— ***Misstänkt mord.*** Samma tid kom Mats Mårtensson för rätten; då tillfrågades honom om han hade sina lagmän, eller om konan var kommen tillstädes, som han är vitter före. Då hade han ingen som ville gå lag med honom, ej heller hafver han gjort sig något omak att förskaffa henne tillstädes, som honom vid vintertinget till öfverflöd blef efterlåtet. Då framsteg Ingel Fogdekarls hustru, h. Margreta Persdotter, och hustru Kirstin i Näsbybacka och bekände, att när hr Olufs dotter i Näsby, som Mats Mårtensson är skylter före, födde barnet, voro de tillstädes, och stodo och sågo på barnet, och togo icke strax barnet upp; då hafver hustru Anna, hr Olufs, sagt till dem, hvi stå i så och se ut? hvi tagen i icke barnet upp? jag ser fuller i tycken det är likt Mats Mårtensson. Då hafver hustru Margreta tagit upp barnet. Strax om morgonen, då sände hustru Anna sin piga, Brita Larsdotter, till Lindesås, och lät taga där mantel och linda och blöja. Barnet föddes om natten emellan måndagen och tisdagen, och kristnades om fredagen utaf hr Per kapellanen, och han stod fadder och dessa två föreskrefna qvinnor. Och bekänna de, att hustru Anna hafver haft ett bref, och låtit presten läsa det hemma uti stugan, hvilket lydde, att Lasse Persson, kapten, skulle hafva skrifvit dem till, och beder utaf dem vänskap, och så kristnades honom barnet till, och nämdes Rebecka. Och vid pass en månad därefter togs hon i kyrko utaf hennes broder hr Sven, och långe Tomas, som tjente på Hinseberg, förde henne strax sin kos, när som hon kom utaf kyrkan. Några dagar efter som barnet var kristnadt, kom Mats Mårtensson dit och var där uti två dagar. Uppå allt detta föreskrefna gjorde för:de qvinnor hvar för sig ed å bok.

Detta sköts till *nämdens ransakning*, att de granneligen skulle detta ärende öfverväga; där på de gåfvo det svar, att efter här äro ***så månge onde liknelser***, kunde de *icke göra honom fri*.

— ***Uppbud.*** Nybergs-Peders rud, emellan Björkhyttan och Åsen, uppbjudes första gången.

En vret uti *Stackerudet*, ofvanför Jakob klockares vret, uppbjudes första gången.

Nybergsgården vid Åsen uppbjudes tredje gången.

Den 5 December 1616 hölls laga ting vid *Lindesås* uti K. M:ts trotjenares och bergsbefallningsmans, den ärlige och välaktade *Mikel Hinderssons* samt ärlig och förståndig *Nils Sigfridssons*, fogdens därsammastädes, närvaro.

— Samma tid blef sagt att *kronones tionde skall utsmidas* innan 6 veckors dag efter blåsningen, vid straff tillgörandes; och om köpmännerna taga tackjern för sin gäld, skall bergsmannen det utsmida innan 8 veckor, och det skall inläggas, och vara där till uti qvarstad.

— Lasse Jönsson vid Lindesås hafver *slagit* sin grannes, Lasse Skomakares hustru, *en blånad*. Blef saker till 3 ♀. — Konungssaken 2 ♀. Häradssaken 1 ♀.

— ***Gårdsköp.*** Joen Andersson vid Lindesås hafver sålt Peder Englikasson vid Björnhammaren sin *gård vid Åsen* för 13 skepp. stångjern, och hafver däruppå uppburit 11 skepp. 15 l:𝔗, och vill nu rygga köpet. Blef sagt att Peder Englikasson skall blifva vid sitt köp, och Joen skall behålla gården till Valborgmesso.

— Bengt Joensson vid Lindesås klagar att Sigfrid Hjulmästare hafver *bygt ett pörte* och hafver satt honom det förnär; blef synt, och sagt, att det *skall flyttas* bättre bort.

— Peder Hinderssons hustru vid Åsen hafver tagit *en häst* utaf sin granne Gerika Tidikasson, och dragit med honom uppå hyttorna, bägge deras ärende, hvilken häst hon hafver förderfvat och är *död blifven*. Blefvo *förlikte*, att Per Hindersson skall gifva honom 8 l:𝔗 osmundsjern.

— ***Skuldfordran.*** Oluf Skinnare vid Åsen kräfver efter Nybergs-Peder $1^1/_2$ skepp. stångjern, och efter hans efterlefverska hafver bytt och skilt hans arfvingar ifrån sig, blef det sagt, att de skola betala. Blefvo *förlikta* om ett skepp. stångjern.

— ***Uppbud.*** Peder Hinderssons gård vid Åsen, som Johan Gudmundsson köpt hafver, uppbjudes första gången.

Joen Anderssons gård vid Lindesås, samt med vreten uppbjudes första gången.

Nybergs-Pedersrud, emellan Björkhyttan och Åsen, uppbjudes andra gången.

En vret uti Stackerudet, ofvanför Jakob klockares vret, uppbjudes andra gången.

Den 12 Mars 1617 hölls laga ting vid *Lindesås*, uti K. M:ts trotjenares och fogdes därsammastädes, den ärlige och välförståndige *Nils Sigfridssons*, närvaro.

— ***Öfverfall.*** Kom för rätta Axel Hindersson, en dräng född uti Tuna socken, hvilken hafver öfverfallit kyrkoherden herr Daniel och gått hem till honom, och ville truga honom, att han skulle viga honom vid en kona; och är han blifven satter uti kistan, hvilken hafver sedan skurit sig utur kistan. Blef förd till Hyttogården, och skall gå vid kronones bruk.

— Erik Nilsson vid Åsen skall hafva sin *kålgårdstomt* igen, som ligger ute *på heden*, och göra där kronan skatt utaf.

— *Uppbud.* Hjeltehagen uppbjudes första gången; ligger ut vid åna. Peder Hinderssons gård vid Åsen uppbjudes andra gången.

Joen Anderssons vret vid Lindesås uppbjudes andra gången.

Nybergs-Peders rud emellan Björkhyttan och Åsen uppbjudes tredje gången.

En vret uti Stackerudet, ofvanför Jakob klockares vret, uppbjudes tredje gången.

Den 14 Maj 1617 hölls laga ting vid *Lindesås*, uti K. M:ts trotjenares och bergsbefallningsmans, den ärlige och välaktade *Mikel Hinderssons* närvaro.

— *Edsöresbrott.* Samma tid kom för rätta hustru Ingrid, s. Mats Urväders efterlefverska, boendes vid Lindesås, och klagade att Jöns Olufsson, en landsknekt, född uti Egby socken, hafver varit hemma hos henne och druckit sex kannor öl, och fått henne en daler uti pant. Då hafver han gjort sig onyttig och slagit sönder för henne en kanna och ett stop; då hafver hon sagt till honom, det är söndagsnatt, gack din väg, och fått honom sin daler igen. Så hafver han fört henne ut, med en dragen värja, att hon måtte ligga om natten med sitt barn uti Henrik Formers svinhus, och skurit sönder ett förlåt för henne, och om morgonen när han gick dädan, tog han bort utur kammarfönstret för henne en sölfring, och satte honom uti pant hos Oluf Joensson för två kannor öl; där måtte hon lösa honom igen.

Han hafver ock varit hos en enka, vid namn långa Lasses Anna och druckit, då hafver hon gått ut ifrån honom och lagt sig uti en bod, där som hennes husman låg med sin hustru. Dit hafver han kommit efter henne; så måtte hon åter rymma undan honom och in till Jöns Skräddares; dit hafver han ock kommit efter henne. Han hafver ock med tre andra landsknektar gått utaf sitt herberge och tagit med sig Villams Jakob, Anders Andersson och Peder Larsson, och öfverfallit två gamla finnar hos Oluf Joensson vid Lindesås, hvilka voro vägfarande män, hemma sunnanför Örebro, och hafva de slagit den ena finnen ganska illa, både blå och blodig. Han hafver ock med två andra landsknektar, Anders Fris och Anders Nilsson, tagit olofvandes en jernstör uti lille Anders Skomakares förstuga vid Nora, och burit honom till Sven Larssons på tomten, och druckit honom bort för fem kannor öl och bedit Skotte-Pelle till gäst därpå. *Nämden kunde icke fria honom för edsöresbrott.* Sköts till den konungslige hofrätts förklaring.

— *Skuldfordran.* Bertil Hindersson [sal. hr Krister Klaessons tjenare] kräfver utaf Oluf Skinnare vid Åsen uppå sin herres[1] vägnar 30 skepp. tackjern, där på han säger sig hafva hans handskrift. Och Oluf säger sig hafva betalt, som han kan minnas, hos Oluf Månsson i Löda 11 skepp., hos Erik Jåpson på Korberget 6 skepp., hos Erik Ersson ibm 5 skepp. Och hafver Oluf Skinnare en sedel utaf Mikel Larsson, dat. den 14 Juni 1601 att han hafver honom allt betalt. Uppsatt här med till dess handskriften kommer tillstädes.

Anders Lydikien' kräfver utaf Urfegs Ingrid tu skeppund stångjern; ett skepp. skall betalas till Mikelsmesso, det andra till jul.

---

[1] Nämligen sonen Maurits Kristersson.

— ***Fiskerätt.*** Samma tid blef ock sagdt, att Henrik Former skall råda att fiska uti *den lilla sjön,* in för Bors-karlarnas land; och därföre lofvade han dem, att hålla deras broaskifte vid makt uti *Sundsbron.*

— ***Jordatvist.*** Halsten vid Lindesås talar till Anders Skräddare, som sitter uppå hertig Johans hemman[1], om *en vret,* som Silvester hafver satt uti pant för 2½ skepp. stångjern. Halsten skall betala jernet, och vreten skall komma till gården igen.

— ***Skuldfordran.*** Peder Bengtsson borgare i Arboga, talar till Anders Olsson tiondeskrifvaren, om 2 skepp. 6 l:℔ stångjern, där på han hafver häradsskrifvaren Nils Bengtssons invisningssedel. Därtill Anders Olsson svarar, att han hafver intet till att aflägga honom med utaf resten, och Mikel Hindersson hafver tagit restantieregistret ifrån honom.

— ***Uppbud.*** Helges gård vid Åsen uppbjudes första gången.

En vret, som herr Daniel köpt hafver utaf Helges efterlefverska, uppbjudes första gången.

Hjeltehagen, ligger ut vid åna, uppbjudes andra gången.

Peder Hinderssons gård vid Åsen uppbjudes tredje gången.

— ***Fasta.*** Joen Anderssons gård vid Lindesås uppbjudes tredje gången, hvilken Peder Englikasson köpt hafver för stångjern 12 skepp., och gifs honom lyssen där uppå.

Den 19 Augusti 1617 hölls laga ting vid *Lindesås* uti K. M:ts trotjenares och bergsbefallningsmans, den ärlige och välaktige *Mikel Hinderssons* närvaro.

— ***Tjuf, dömd till döden.*** Samma tid kom för rätta Axel Hindersson, född i Tuna socken i Rome, hvilken hafver öfverfallit herr Daniel, kyrkoherden vid Linde, och lupit hem till honom uti våras, och dragit värjan åt honom uti stugan, och ville truga honom till att han skulle viga honom vid en kona, som han ägde barn med, och när han gick dädan högg han uti porten, hvarföre han blef satter uti kistan vid Lindesås, och bröt sig utur kistan. Denne hafver för en månads tid sedan varit hos Påvel i Saleboda, och gått om middagstid, medan folket hafver varit ute på ängarna, och krupit igenom fönstret på väggen, och brutit upp kammardörren; där hafver han uttagit en liten kista, och burit henne uti skogen, och slagit henne sönder och tagit där ut tre sölfstop, åtta sölfskedar, 26 daler pengar, grant enbretlärft 10½ aln:r, tu hufvudkläde, ett par handskar och vantar, ett par blå qvinnostrumpor, en knif och en pung. *Blef dömd ifrån lifvet,* efter det 6:te kapitlet i Tjufva-balken.

— ***Jordlösen och jordafsöndring.*** Joen Andersson vid Lindesås hafver bekommit för sin hustrus arfvedel uti *Gusleby* stångjern fem skeppund utaf Joen Nilsson, och en *stybbesgång* skall han hafva ifrån Joen Nilssons gård framigenom, *både ängespjäll och skog,* och instänga backen efter bäcken, och bygga där uppå om honom så synes; men intet bete skall han hafva uti ängen, utan han kan få alla jordägandenas lof och minne därtill.

— ***Uppbud.*** En fjerdedel uti *Hermanstorpet* och ¼ uti skogen uppbjudes första gången.

Helges gård vid Åsen uppbjudes andra gången.

---

[1] Det sedermera s. k. akademihemmanet.

En vret, som herr Daniel köpt hafver utaf Helges efterlefverska, uppbjudes andra gången.

Hjeltehagen ut vid åna uppbjudes tredje gången.

Den 15 December 1617 hölls laga ting vid *Lindesås* uti den ädle och välbördige *Karl Bondes,* kammarråd, samt H. K. M:ts trotjenares och bergsbefallningsmans, den ärlige och välaktade *Mikel Hinderssons* närvaro.

— ***Edsöresbrott.*** Hans Månsson och Anders Toresson på Korberget hafva druckit under söndagsmessan, och kommit uti klockarestugan, och ställt sig onyttige emot bergsfogden med onyttige ord, och Anders Toresson hafver öfverfallit Joen Nilsson i Torp uppå klockaregården, och rifvit honom uti skägget; och sedan efter middagen hafver han slagit Asmus Skomakare ute på gatan ett munslag. *Nämden kunde intet fria honom för edsöresbrott;* dock på höge öfverhetenes n. behag, och för gode mäns bön skull, skonter med 40 ♆. Och Hans Månsson skall gifva *till kyrkan* $^1/_2$ skepp. stångjern. — Konungssaken 26 ♆ 16 ortiger. Häradssaken 13 ♆ 8 ortiger.

— ***Falsk beskyllning.*** Samma tid kom för rätta dygdesam matrona, hustru Ingeborg, ärlig och förståndig Mats Salomonssons svära, boendes vid Lindesås, och klagligen gaf tillkänna, att Nils Svensson på Snuggan hafver låtit falla några ord om henne, som hennes *ära och goda rykte* angår. Och hafver det sig så tilldragit, att Nils Svensson, med några andre, hafver suttit och druckit, då hafver han sagt till Erik Nilsson, Nils Sigfridssons son: lefver Mats Salomonssons hustrus fader än? Då hafver han svarat, intet hafver jag känt honom, jag hörer att han är döder. Så hafver Nils Svensson sagt: han lefver än, det är Lasse Stark. Då hafver Anders Larsson i Forneboda bedit honom icke sådant säja, utan hafva där med fördrag, men han hafver honom intet velat lyda, utan brukat sin onyttige mun. Detta vittnar föreskrefne Anders Larsson i Forneboda och Hans Andersson på Björkhyttan, med svornom ed å bok. Och efter han sådant icke ville bevisa ej heller kunde, blef förbe:de hustru Ingeborg *utaf nämden frisagd,* och han blef saker till 40 ♆. — Konungssaken 26 ♆ 16 ortiger. Häradssaken 13 ♆ 8 ortiger.

— ***Öfverfall.*** Peder Hindersson, en finne, klagar, att Mikel Hinderssons tjenare Anders Lax och Anders Nilsson, hafva varit utskickade utaf bergsfogden Anders Olufsson att taga några finnar till kronones bruk. Då hafva de öfverfallit honom, och slagit honom några blodviten uti hufvudet och huggit honom med en värja uti handen, så att han hafver ett krokot finger, och stuckit honom uti armen, och tagit utaf honom K. M:ts bref, samt med Mikel Hinderssons bref, som han hade uppå att upptaga torpställe, och en långbössa, hvilken han icke än hafver igenbekommit, och häfvit öfverända Mats Finnes bord med mat och allo. Dock beskyller han mera Anders Lax än som den andra; och efter de sig så oskickeliga hafva förhållit, och hafva intet till att böta med, blefvo de utaf bergsbefallningsmannen Mikel Hindersson *straffade med jern och fängelse.*

— ***Äktenskapsjäf.*** Samma tid framlade uti rätten ärlig och vällärd man, herr Daniel, kyrkoherde vid Linde, den vyrdige fadrens bispens bref uti Vesterås, förmälandes, att Peder Fremundsson uppå Gränshyttone skulle efterlåtas att inträda uti äktenskap med Oluf Larssons dotter uppå för:de

Gränshytto. Och befrågade sig föreskrefne herr Daniel än nu vidare med nämden och gemene man, om någon kunde vara, som visste att säja utaf något hinder, att detta giftermål icke måtte ske eller efterlåtas, ty ett tal var uppkommet, att Per Fremundssons son, hvilken drunknade för någon tid sedan, skulle hafva haft uti sinnet, att vilja äga samma piga, som fadren nu begärer och vill hafva till hustru. Då fanns ingen, som utaf något hinder visste, men några utaf gemene sade, att drängen hade aktat att befria sig annorstädes när som han drunknade, och det talet, som uppkommet var, hade löst parti och onda menniskor kommit åstad.

— ***Uppbud.*** En fjerdedel uti Hermanstorpet och ¼ uti skogen uppbjudes andra gången.

Helges hage vid Åsen uppbjudes tredje gången.

En vret, som herr Daniel köpt hafver utaf Helges efterlefverska, uppbjudes tredje gången.

Den 26 Januari 1618 hölls laga ting vid *Lindesås* uti den ärlige och välaktade *Lars Bengtssons*, tillförordnad häradshöfdinge utöfver Nora och Lindes bergslag, samt K. M:ts trotjenare och befallningsmans, den ärlige och välaktade *Mikel Hinderssons* närvaro.

— ***Slagsmål.*** Hans på Dalkarlshyttan klagar att Lars Hofman vid Lindesås hafver slagit honom på handen med en yxehammar; blef saker till 3 ♃. — Konungssaken 2 ♃; häradssaken 1 ♃.

— ***Uppbörd.*** Oluf Månsson i Löda (domaren) samt Joen i Björka och Nils Eriksson på Mårtenshyttan skola här efter *uppbära socknenes saköre* och göra där reda före.

— ***Slagsmål.*** Mats i Bor klagar att Peder Svensson vid Åsen hafver slagit honom med en bok, när han kom gångandes ifrån kyrkan, och åtta dagar tillförene hafver han varit till veka med honom, när han skulle gå till kyrkan; blef saker till 6 ♃. — Konungssaken 4 ♃, häradssaken 2 ♃.

— ***Domqval.*** Björn i Gusleby och Erik Joensson tala å häradshöfdings dom, på Joen Anderssons byggning uppå Joen Nilssons stybbesgång och ville förvägra honom att bygga sina egne ägor[1]; hvarföre de blefvo sakre hvardera 3 ♃. — Konungssaken 4 ♃, häradssaken 2 ♃.

— ***Våldsverkan.*** Lille Bengt vid Åsen hafver uti druckenhet och dårskap sönderhuggit Sigfrid Hjulmästares stekerhusdörr; hvarföre han blef saker till 10 ♃. — Konungssaken 6 ♃ 5 öre 8 d:r, häradssaken 3 ♃ 2½ öre 4 d:r.

— ***Skuldfordringsmål.*** Kom för rätta Petter Ekman, borgare uti Arboga, och tilltalade Nils Olufsson, som äger sal. Görgen Gregs hustro, och ville att han skall svara till allt det, som gäldenärerna neka till efter sal. Görans gäldbok, hvilket ock förlikningen förmäler. Där till de 6 utaf nämden, som utöfver förlikningen varit hafva, svara, att Petter hafver tagit gäldboken till sig och gården, och gifvit hustrun utaf lösören så mycket som honom tycktes godt vara och honom täcktes; och på det att hustrun icke skulle blifva husvill, tillsade Påvel uti Saleboda honom 3 läster jern för gården och efter hustrun ville slätt vara af med gäldboken och gäldenärerna, om någon kunde neka till gälden, och intet hafva med

[1] Jfr sid. 53 här ofvan.

dem till göra, hafver hon inskjutit 10 fat järn där till, som utanpå förlikningen förmäles, på det hon skulle vara af med alltsammans. Detta vilja de hålla med sin ed och tro att ärlig och förståndig Reinhold Höjer, som förlikningen skrifvit hafver, skall deras mening bifalla. Blef här afsagt vid rätta att det skall blifva (vid) den förlikning som gjord är, och hafver Petter Ekman uppburit af Nils Olufsson uppå de 3 läster, som Påvel i Salebo skulle utlägga för gården, osmunds(jern) 14 fat 18 l:㗊.

Samma tid tilltalade Henrik Fick, borgare i Arboga, Nils Olufsson om penningar 40 daler och 3 fat och 9 l:㗊 osmund, som sal. Göran Greg var honom skyldig, eftersom Henriks räkning förmäler; och efter hustrun intet mer bekom efter honom, utan hvad Petter Ekman henne gaf och godvilligen efterlät, gaf Henrik Fick sig till freds, att Nils Olufsson skall gifva honom 2 skepp. stångjern nu nästkommande Permessa och om dödsfall uti kommer skall han hafva (lika?) mycket uti gården.

Samma Henrik Fick inlade uti rätten Henrik Borlenings fullmakt till att kräfva efter sal. Görgen Greg några penningar. Där på kunde intet svaras, efter han hade icke Görans handskrift, eller någon uträkning utaf Henrik Borlening på det som han utaf honom tagit hade. Uppsattes till nästa ting.

— ***Förlikning om jord.*** Samma tid kom för rätta Erik Björnsson vid Lindeshyttan och bekände sig vara förlikter med sin broder Nils Björnsson, boendes vid Lindesås, om en fjerdedel uti *Hammarsmedstorpets* ägor och skog, och en åttondedel utaf förb:e Hammarstorp hafver han löst utaf Per Hammarsmeds Margreta för stångjern $1^1/_2$ skepp., men hammarsdelen hafver han löst utaf Klaes Jakobsson för stångjern 4 skepp., som Anders Björnsson bortsatt hade.

Den 8 Juli 1618 hölls laga ting vid *Lindesås* uti K. M:ts trotjenares och befallningsmans, den ärlige och välaktade *Mikel Hinderssons* närvaro.

— Herr *Daniel*, kyrkoherde vid Linde, klagar att han aldrig hafver bekommit *sädestionde* utaf Oluf Andersson på Guldsmedshyttan, och Oluf säger sig hafva fört allt tillhopa uti kyrkoherberget. Blef sagt, att han skall förlika sig med hr Daniel och böta 3 daler. — Konungssaken 8 ♃, häradssaken 4 ♃.

— ***Stöld.*** Jöns Eriksson på Danshyttan hafver stulit ifrån Erik Ingvaldsson, borgare i Arboga, en tunna mjöl, en tunna malt utur hans *bod vid Lindesås* om nattetid och burit det uti sin bod; och efter han med sådan gerning icke någon tid tillförene blifvit befunnen, blef han uppå öfverhetenes n. behag skonter med 40 ♃. — Konungssaken 26 ♃ 16 ortiger, häradssaken 13 ♃ 8 ortiger.

— ***Skuldfordran.*** Klaes Jakobsson vid Lindesås klagar att han hafver för 5 år sedan sålt Anders Persson i Öskevik en häst för 3 skepp. stångjern; sedan hafver han fått honom 4 skepp. tackjern till att smida och kan intet bekomma utaf honom igen. Där till Anders Persson svarade, att han hafver tjent Klaes Jakobsson ett år och ingen (lön) fått, till hvilket Klaes Jakobsson svarade, att denne Anders Persson var skrifven till knekt och Klaes hafver skaffat en karl uti staden (stället) igen, vid namn Anders Eriksson, och förvärfvat honom knektehöfvidsmannen Lars fördelsbref, daderadt 1614, att han skulle vara fri af knektetjensten; det hafver han

tjent honom ett år för; men sedan hafver han fått honom hästen och tackjernet, att han skulle komma sig före och *besitta sitt fädernes hemman* och göra kronan sin rättighet däraf. Blef sagt, att han skall betala Klaes det han honom skyldig är, och för gode mäns bön skull gaf Klaes honom ett skepp. stångjern efter.

— ***Hemgång.*** Herr *Lars*, kapellan vid Lindö, hafver tagit *en spishäll* hos Nils Björnssons värd vid Lindesås uppå förb:e Nils Björnssons tröst, och hafver han haft med sig Daniel Murmästare, Henrik Ficks dräng, Per Tomasson och Erik Gudmundssons dräng, Mathias benämd. Sedan hafver herr Lars talat med honom och lofvat honom betalning, antingen spishäll igen eller betalning för henne. Nu uti våras hafver Nils Björnsson gått hem till hr Lars, sent om en afton, och öfverfallit honom när han låg på sin säng, så att han måtte upp af sängen, och de kommo uti hals tillsammans, så att bord och bänkar gingo öfver ända. Blefvo förlikte så, att hr Lars skall gifva honom $^1/_2$ skepp. stångjern för spishällen och Nils Björnsson blef saker till 40 ♃ för hemgång. — Konungssaken 26 ♃ 16 ortiger, häradssaken 13 ♃ 8 ortiger.

— ***Förbud.*** Förbjudes att ingen skall *hugga olofvandes uti Torpa skogen* eller taga där något *bast eller näfver.*

— ***Arfsförlikning.*** Erik Folkesson på Björkhyttan och hans medarfvingar kräfva efter *en brodersdel* uti Joen Nilssons *hemman i Gusleby.* Blefvo *förlikte*, att han skall gifva dem fem fat jern och *lyses upp* första gången.

— ***Fasta.*** Peder Hindersson gifver Johan Gudmundsson lyssen uppå en gård vid Lindesås, för hvilken han hafver bekommit stångjern 11 skepp., 2 aln:r engelskt, $3^1/_2$ aln saltvelsk[1].

— ***Gatubod.*** Mats i Väng skall *gifva boden vid Åsen igen,* som Sander målare haft hafver, tillkommande Permessa 1619.

— ***Fasta.*** Erik Folkesson och Oluf Folkesson gifva lyssen uppå de *hagar,* som deras fader *sålt hafver Sven Trumslagare* och hafver Erik Larsson gifvit dem *till veld en fyra lod sked*[2].

— ***Fasta å Stackerud.*** H:o Karin, Nils Olufssons efterlefverska uti Torp, bekänner sig hafva uppburit och anammat utaf *Jöns Haraldsson vid Lindesås* stångjern 3 skepp. för *ett jordestycke,* som hon och hennes man honom sålt hafva och gifvit lyssen uppå för fem år sedan utaf *deras stybbesgång söder ut i marken*[3]; hvilket jern hon hafver anammat till sig och sina fattiga barns föda och uppehälle, och gifver honom där uppå lyssen andra gången. Skall komma syn uppå hans söndring.

Det i anledning häraf utfärdade fastebrefvet lyder sålunda:

Bekienner jagh Eric Anderson, härratzhöfdingiedhom hafuandes vthi wäru, vidh Noraskogha och Lindesberg, vppå kongl. M:tz trovndersåtares och bijsittiares vthi hans k. M:tz högloflige hofrät, then ehrlige och välachtadhe Lars Bengtsons vegna, och giör för allom vitterligit medh thette mit öpne breff, att åhrom efter Gudz byrdh 1618. then 8. Julij, thå lagating huldtz vidh Lindesåssz vthi kongl. M:tz trotienares och bergzbefalningzmans, then ehrlige

[1] Olika slag af *kläde.*

[2] Erik Larsson vid Lindesås var således ägare till hagarna, och till bekräftelse därpå erhöllo de ursprungliga jordägarna en silfversked till vångåfva.

[3] Jfr sid. 41 här ofvan.

och välachtade Michil Hindersons näruaru. Kom för sittiande Nämdene beskedelig dannequinna, hustru Karin, vthi Torp, och gaff tilkienna, att hennes salige man Niels Oluffson hafuer för siu åhr sidhan, vplåtidh och såldt ehrligh och beskedelig manne Jöns Haralson, boendes vidh Lindesåssz, itt jorda styckie liggiandes västanföre Kilåsarna, vppå Torpa äghor, för stongeiern, trij schippunt, huilckett iern hon bekienner sig, efter sin salige mans dödh, til fullo nöio och godho betalning bekommit och vpburit hafua, til sigh och sina fattiga barns födho, thett sidsta så väl som thett första; huarföre afhänder hon här med sig och sijna arfuingar samma jordaplattz och tilegnar honom Jöns Haralson, och hans rätta efterkommande arfuingar, til att niuta, bruka och beholla för allom oqualt til rett ägendhom, och åhr thetta lagbudit 1612 och 1613; huarföre dhömdes thett stadigt och fast att vara, vidh huars och eens tre mark, för härratzhöfdingiedhombrut.

Och såto thesse efterskrefne vti nämdene, Oluff Månson i Lödha dhomare, Erich Nielson på Risten, Erich Jåpson och Erich Erson på Korbergit, Oluff Larson i Lödha, Per Hanson på Snuggan, Per Nielson på Fanthyttan, Anders Erson på Gulsmedzhyttan, Anders Larson i Fornebodha, Erich Mattzon på Mårtenshyttan, Hindrich Hanson i Yxe och Hans i Bor.

Att så vthi sanningh åhr, trycker iag mitt signet här nedanföre. Loco et tempore ut supra.

(Sigill.)

— ***Fasta.*** Lasse Rafvalsson, fordom klockare vid Linde, gifver *Mats Salomonsson* lyssen uppå en *hage uti Stackerudet,* för hvilken han hafver till fullo nöje och godo bekommit stångjern 3 skepp. 5 l:ℜ.

Sammaledes gifver ock Nybergs-Peders efterlefverska *Mats Salomonsson* lyssen på *ett rud emellan Björkhyttan och Lindesås,* för hvilket hon hafver bekommit stångjern 1 skepp. $2^1/_2$ l:ℜ.

Den 7 Oktober 1618 hölls laga ting vid *Lindesås* uti ärlig och förståndig *Anders Olufssons,* bergsfogdens därsammastädes, närvaro.

— ***Hemgång i smedja.*** Samma tid klagade Joen Eriksson i Björka att Oluf Klaesson vid Åsen hafver gått till *Björkasmedjan,* hvilken han ock ägde del uti, och ville drifva hans måg Erik Bengtsson ifrån *smidesdagen* och hafver han slagit honom i hufvudet med en yxehammar ett litet *blodsår,* hvarföre han blef saker till 20 ♀. — Konungssaken 12 ♀ 10 öre 16 d:r, häradssaken 6 ♀ 5 öre 8 d:r.

— ***Jordbyte för kommunens räkning.*** Samma tid gjorde de 12 edsvurne med *socknemännernas* ja och samtycke ett *jordabyte* med ärlig och förståndig *Mats Salomonsson* och tillsade honom *ett litet ängestycke utaf socknenes jord,* liggandes nedanför Mats Salomonsons gård, för hvilken jordaplats förb:e Mats Salomonsson gaf *socknen igen en vret uti Stackerudet,* som han hade lagliga köpt utaf Lars Rafvalsson, fordom klockare vid Lindö, där på han levererade dem *sitt köpebref,* hvilket *lades uti kyrkones kista*[1].

---

[1] Att detta bref liksom alla andra, hvilka i forna tider varit »inlagda i kyrkones kista», innan 1600-talet gått till ända hade spårlöst försvunnit, är en bedröflig sanning, som icke förbättras däraf att vederbörande presterskap

— ***Betald jordlösen.*** Hustru Gullborg, sal. Erik Ruses efterlefverska[1], bekände sig hafva uppburit utaf sal. Lars Tidikesson i Linde, uppå *en brodersdel* där *i Lindö*, stångjern $1^1/_2$ skepp., och det andra hafver hans son Erik Larsson betalt, både för hus och jord så mycket som på brodersdelen sig hafver belupit, så att hon är fullkomligen betald.

Den 28 Januari 1619 hölls laga ting vid *Lindesås*, uti den ärlige och förståndige *Anders Olufssons*, bergsfogden därsammastädes, närvaro. (Bland nämden uppräknas Oluf Larsson vid Åsen[2].)

— ***Fridlösa.*** Lasse Persson på Fornebohyttan och Kirstin Bengtsdotter *lades biltoga utöfver allt Sverige*, för ogerningar deras.

— ***Såramål.*** Jöns Larsson på Garphyttan klagar att Oluf Folkesson på Björkhyttan hafver skurit honom med en knif och stuckit honom ett styng uti axeln, hvilket är händt här vid Lindesås. Blef saker till 24 ♃. — Konungssaken 16 ♃, häradssaken 8 ♃.

— ***Fasta på Rumbogården.*** Uppå samma dag inlade ärlig och förståndig Mats Mårtensson, boendes vid Lindesås, ett köpebref uti rätten, dateradt den 20 Mars 1611, under efterskrefne ärlige mäns signeter och bomärken, som äre, herr Daniel Johannis, kyrkoherde vid Linde, Nils Sigfridssons, Henrik Formers, Sven Trumslagares och Oluf Skinnares, boendes vid Lindesås, lydandes huruledes föreskrefne Mats Mårtensson hafver köpt *en gård och vret här vid Lindesås, benämd Rumbogården*, utaf Hans Bengtsson och hans hustru, h. Margreta för 120 daler och ett skepp. stångjern, hvilke peng:r och jern de bekänna sig uti samma bref till fullo betalning uppburit hafva, den sista penning med den första; och gifva de honom uti samma bref fullkomlig lyssen, att taga där *fastebref* uppå, och är samma gård och jord lagbuden och lagstånden[3].

— ***Uppbud.*** En *bod vid Åsen* uppbjuder Erik Matsson vid Mårtenshyttan första gången.

Johan Fremundssons *gård vid Åsen,* som herr *Lars, kapellanen, köpt hafver,* uppbjudes första gången.

Den 9 Juni anno 1619 hölls laga ting vid *Lindesås* uti ärlig och förständig *Anders Olufssons*, bergsfogdens därsammastädes, närvaro. (Bland nämden uppräknas *Ivar* i Linde[4].)

— ***Slagsmål med borgen.*** Oluf Larsson i Vestra Söderby uti Fellingsbro socken klagar att hans broder Erik Engelsson hafver varit här vid Lindesås och kraft gäld, och *bergsfogden Anders Olufsson hafver honom illa slagit* med en yxehammar, så att han befruktar om hans lif, och *be-*

---

till väsentlig del nödgas uppbära skulden härför. Vill man närmare granska innehållet af kyrkoherden N. Aspmans »specifikation» öfver kyrkans tillhörigheter vid slutet af 1695, hvilken handling återfinnes längre fram, så får man nog veta hvad som då fanns i behåll, så väl af dess lösa som *fasta* egendom.

[1] Ang. *Erik Rus,* se sid. 43.

[2] Utg:s anm.

[3] Angående Rumbogården och dess föregående ägare hänvisas till sid. 28.

[4] Samme *Ivar Gottskalksson* som förut (sid. 44) är omtalad, ägare af östra gården i Linde (= Lindesby).

gär löftesmän för Anders Olufsson; och nekar Anders Olsson intet till, att han ju hafver slagit honom med hans egen yxe, ty han kom dit gäendes och hade intet uti händerna, och den andre öfverföll värden Lasse Andersson och därföre slog han honom och kastade honom uti fängelse. *Anders Olssons löftesmän:* Oluf Månsson i Löda och Per Nilsson på Fanthyttan.

— ***Skuldfordran.*** Oluf Larsson i Ullesäter kräfver utaf Lasse Andersson vid Åsen 4 l:ꝗ stångjern; skall betalas 14 dagar till.

— ***Lindes komministergård.*** Hustru *Barbro*, sal. *hr Karls dotter*[1], klagar efter *en stuga och en kålgård*, som hennes fader hafver haft här *vid Åsen;* och berättar Peder Hansson på Snuggan, att Sven Trumslagare hafver gifvit hennes fader 15 daler och ett sölfbälte för stugan, och sedan *sålt socknemännerna stugan till kapellansstuga. Socknemännerna skänkte henne stugan* igen.

— ***Dalkarlshytte bruksdamm.*** Nils Björnsson och Lasse Olufsson, Björka-Lasse och Diriks-Peder klaga att Hans Ersson på Dalkarlshyttan *vill bygga sig en hammarsmedja gent emot nye hammaren*, uti den *södra ågrenen*, och där hafver varit förr dömt uppå, att där skall *intet högt dämmas*, och göra deras *ängar skada;* så framt det sker, skall det uthuggas, och blifva vid den dom, som där på tillförene varit hafver.

— ***Af socknen såld jord.*** Mats Mårtensson tillfrågade nämden samt kyrkovärdarna, om han icke hade betalat dem *det ängestycket*, som ligger *nedanför hans gård emot sjön.* Då bekände de alla samtligen, att han hade det väl betalat och gifvit därföre tackjern tu skepp. och en sked om 3 lod.

— ***Slagsmål.*** Anders Larsson, en landsknekt boendes vid Lindesås, och Per Torbjörnsson en skomakare, hvilken gör sin rättighet uti Arboga, hafva kommit uti slagsmål tillhopa, hvilket hafver sig således tilldragit: Per Torbjörnsson hafver varit hos Nils Olsson här vid Åsen; dit hafver Anders Larsson kommit och suttit litet och gått sin väg; kom så andra gången igen och köpte sig en kanna öl, och gick åter dädan; tredje gången kom han igen och satte sig vid hyllan. Då hafver Erik Olsson vid Sqvatthammaren sagt till Per Torbjörnsson: vakta dig för Anders, han hafver undsagt dig. Då gick Per ut och bjöd god natt, och ville gå ut på hyttorna: då gick Anders efter honom ut. Som Per kom ifrån värdinnan och hade budit henne god natt, stod Anders Larsson före honom på gården, och Erik Hinsesson i Siggeboda hos honom. Då frågade Anders honom, hvar gör du din rättighet; han svarade: uti Arboga. Sade Anders, hvarföre går du här och tager bort mina tröje-lappar, gack dit som du gör din rättighet. Med detsamma stötte han honom för bröstet med handen; så fick Per honom uti halsen och slog honom under sig; då kom Erik Hinssesson och tog honom utaf Anders, och sade till honom: slå nu ifrån dig. Vid som Per fick upp sin värja, högg Anders till honom, och högg honom öfver armen, så att han släppte neder värjan, och sade till honom: håll din värja, din skälm. Då sade Erik Hinsesson: hugg på honom mera; andra hugget högg han honom uti andra armen, af hvilket hugg han hafver everldeligit lyte; och denne *Anders Larsson är bortdragen med knektarna*, och *sju bofaste män äro uti löfte för honom*, som äro: Nils

[1] Komminister i Linde, se sid. 30.

Larsson och Erik Nilsson i Siggeboda, Snugge-Måns, Gerika vid Åsen, Vesterby-Oluf, Per Andersson och Lasse Gottskalksson. Desse föreskrefne löftesmän förlikte sig med honom, efter han, som gerningen gjort hade, var icke tillstädes, och skola de gifva honom uti *lytesbot hvardera ett fat osmundsjern* och *betala bårdskärarelönen*, och böta 20 ♆ för såramålet. — Erik Hinsesson skall gifva honom uti lytesbot 4 skepp. stångjern. Konungssaken 12 ♆ 10 öre 16 d:r, häradssaken 6 ♆ 5 öre 8 d:r.

— Per Olsson vid Linde *fäste lag* för 6 l:℔ stångjern.

— Lystes *konungsfrid* emellan Per Hansson och Nils Svensson på Snuggan, och emellan Per Andersson och Lasse Andersson vid Åsen.

— ***Uppbud.*** En bod vid Åsen uppbjuder Erik Matsson på Mårtenshyttan andra gången.

Johan Fremundssons gård vid Åsen, som herr Lars köpt hafver, uppbjudes andra gången.

Den 3 September anno 1619 hölls laga ting vid *Lindesås*, uti K. M:ts trotjenares och befallningsmans, den ärlige och välförståndige *Kristofer Anderssons* närvaro.

— ***»Ovetandes hugg.»*** Samma tid kom för rätta Lasse Eriksson, Erik Larssons son vid Lindesås, hvilken hafver kommit hem om nattetid, och funnit en dräng, vid namn Peder Olufsson liggande uti sängen när en piga, hvilken piga denne Per Olufsson hafver med lagom[1] trolofvad och fäst. Då hafver pigan stått upp och låtit honom in, när han kom in, hafver han stigit till sängen, och haft en yxe uti händerna, och slagit honom med yxehammaren der han låg, första slaget uti hufvudet, tu slag på armarna, vid ett slag gick hudelappen utaf, ett slag på sidan, och ett uppå lårleden. Dessa huggen hafver han allesammans fått vid han låg på sängen, och således väckte han honom upp utaf sömnen. Blef dömdt, att *håfvor hans skulle skiftas*, efter konung Karls gårdsrätt, *om ovetandes hugg;* dock för gode mäns bön skull skonter, och skall böta 30 daler. — Konungssaken 20 daler, häradssaken 10 daler.

— ***Såramål.*** Erik Larsson vid Åsen hafver huggit Bengt Eriksson på Fornebohyttan uti hufvudet med en yxa, så att ett ben är utspjelkadt utaf hufvudskålen, och sedan hafver han fått lyte uti sitt lår. Blefvo *förlikte*, att han skall *gifva honom 5 fat jern*, och böta 20 ♆. — Konungssaken 12 ♆ 10 öre 16 d:r, häradssaken 6 ♆ 5 öre 8 d:r.

— Israel Larssons hustru vid Lindesås, hustru Barbro, hafver *slagit en tiggerska*, vid namn blinda Elina, *en blånad*. Saker till 3 ♆. — Konungssaken 2 ♆, häradssaken 1 ♆.

— ***Vidräkning.*** Samma tid räknades emellan Petter Ekman och Nils Olufsson [som äger sal. Göran Gregs efterlefverska, n. hustro Anna till hustru], om de tre läster osmundsjern, som Påvel uti Salebo hafver gått uti löfte för att betala, och för:de hustru Anna skulle behålla gården och icke blifva utdrifven[2]. Då fanns sannfärdig räkning dem emellan, att Petter hade uppburit utaf Nils Olsson de tre läster jern, så att där uppå intet felades mera än som half fjerde fat, hvilket han honom strax betalte, när som tinget var öfverståndet.

---

[1] D. v. s. enligt lag.

[2] Jfr sid. 55 här ofvan.

Och bekände föreskrifne hustru Anna här för rätta, att hon aldrig hafver gifvit Jakob Villamsson någon fullmakt, till att anamma någon betalning utaf Sune Persson för en häst.

Petter Ekmans gäldenärer skola förklara sig till nästa ting eller betala, efter gäldboken.

— **Fasta.** Herr *Lars Olavi,* kapellan vid Linde, inlade uti rätten ett sannfärdigt köpebref, under gode mäns signeter, dateradt den 29 April 1614, lydandes på *en gård vid Lindesås,* som han köpt hafver utaf Johan Fremundsson för stångjern 8 skepp. och 5 aln:r kläde. Honom gafs där lyssen uppå. Är aflingegods.

— **Uppbud.** En bod vid Åsen uppbjuder Erik Matsson på Mårtenshyttan tredje gången.

Anno 1620 den 9 Februari hölls laga ting vid *Lindesås,* uti K. M:ts trotjenares och befallningsmans, den ärlige och välförståndige *Kristofer Anderssons* närvaro.

— **Hembud.** Lasse Olufsson, borgmästare i Örebro, hembjuder Oluf Skinnare vid Åsen, *sin gård och torp,* som han en lång tid hafver haft, *till underpant,* för en temlig summa stångjern.

— **Huggsår.** Anders Olufsson vid Dalekarlshyttan hafver huggit Anders Hansson i Fornebo med en värja uti armen, hvarföre han blef saker till 6 ♆. — Konungssaken 4 ♆, häradssaken 2 ♆.

— **Testamente.** Peder Englikasson vid Åsen och hans hustru, h. Anna Gregersdotter, testamentera hvarandra, med hennes sons Anders Hanssons ja-ord och samtycke, efter de äro ålderstiget folk, på båda sidor.

— **Bestridd skuldfordran.** Mats Ersson, hemma uti Stockholm, tilltalar Klaes Jakobsson vid Lindesås om en handskrift uppå 7½ skepp. stångjern, på en mans vägnar, ock vid namn Mats Ersson; dertill Klaes Jakobsson svarade, att Per Andersson i Norrköping hafver låtit arrestera samma jern för Mats Ersson, och sedan förskaffat sig högloflig hertig Johans bref att anamma samma jern, hvilket Oluf Tureson vid Nora och Per Anderssons dräng hafva uttagit, där på Klaes Jakobsson hafver deras handskrift.

— **Gatubod.** Blef Joen Hansson på Mårtenshyttan tilldömd ett *boderum, nordanför torget, vid kyrkomuren,* där som Nils Bengtsson och Jöns Nilsson i Gusleby hafva sina bodar.

— **Besittningsrätt.** Lasse Andersson vid Lindesås tilltalar sin broder Per Andersson och vill inträda med honom uti gården; och efter deras moder hafver varit mycket sjuklig, och Per Andersson hafver uti långlig tid skött henne, hafver hon testamenterat honom halfparten af sin treding.

— **Skuldfordran.** Lasse Andersson vid Åsen hafver sålt Oluf Jakobsson vid Björnhammaren en häst för stångjern ett skepp. 15 l:℔, och hafver han ingen betalning utaf honom bekommit: skall betala till Persmessa.

— **Testamente.** Samma tid kom för rätta Hans Galat, boendes vid Lindesås, och inlade uti rätten ett bref, dateradt den 12 Juni 1619, lydandes, huruledes han och hans kära hustru, h. Sigrid, hafva testamenterat hvarandra uti gode mäns närvaro [som äro hederlig och vällärde hr Lars Olavi, kapellan vid Linde, Mats Mikelsson, Mats Mårtensson och Israel Mjölnare, boendes vid Lindesås], all den del, som Gud dem gifvit och förlänt hafver: således, att den som utaf dem efterlefver, skall alltsammans

behålla uti sin lifstid, och när Gud täckes kalla den som efterlefver utaf denna verlden, skola bägge deras arfvingar skifta hvad som igen blifver. Och efter de sådant hafva gjort sig emellan utaf ett kristeligt och godt betänkande uti deras välmågodagar, och de hafva varit åldrige och barnlöst folk och hos dem intet arfgods inkommit, och lag medgifver, att man må göra med aflingegods hvad honom täckes, blef hans bref utaf nämden gilladt och konfirmeradt.

— ***Fasta.*** Ädla och välbördiga fru Beata Hansdotter gifver den ädle och välb. Johan Skytte lyssen med sitt bref, dateradt den 20 November 1613, på *en utjord,* liggandes här i Lindes socken *uti Torp,* räntar årligen ett skepp. stångjern, och en utjord i Bro socken vid Fresta hammar, räntar årligen 5 l:ℭ stångjern, för hvilka utjordar hon bekänner sig till fullo nöje uppburit hafva 69 goda ungerska gyllen.

— ***Fasta.*** Ärlig och välaktad Mikel Hindersson gifver Mats Salomonsson lyssen med sitt bref, dateradt den 13 Mars 1619, på *ett torp* benämdt *Bromsjöbodar,* för hvilket han hafver till fullo nöje uppburit pgr 100 daler.

— ***Uppbud.*** Bors-karlarna uppbjuda *Fårängen* första gången.

Den 31 Maj 1620 hölls laga ting vid *Lindesås* uti K. M:ts trotjenares och befallningsmans därsammastädes, den ärlige och välförståndige *Kristofer Anderssons* närvaro.

— ***Påbud.*** De som *stå tillbaka med kol och malmkörslor* samt *drängejernet,* skola köra ifrån sig innan midsommaren, eller de skola gifva två peng:r för en, och böta 3 ♃ för tredsko.

— ***Våld.*** Peder Olufsson i Linde klagar, att Joen Nilsson i Torp hafver skjutit (skuffat?) och stött hans hustru, två blånader på armen, och tagit något bokat lin ifrån honom, hvarföre han blef saker till 9 ♃. — Konungssaken 6 ♃, häradssaken 3 ♃.

— ***Hemmans-förlikning.*** Bengt Klaesson i Alnetorp och Anders Olsson vid Dalekarlshyttan förente sig om bägge *hemmanen Alnetorp* och *Dalekarlshyttan,* således, att Anders Olsson med sina medarfvingar skola behålla Dalekarlshyttan uppå deras del, och Bengt Klaesson Alnetorp uppå sin del, och Bengt skall afqvitta all omkostnad, som han därpå haft hafver.

— ***Besittningsrätt***[1]. Anders Skomakares *gård vid Åsen* blef skattad med hus, vretar och alla tillägor för osm.-jern 3 läster, och åtte salig Anders Skomakares hustru deruti en treding, utaf hvilken treding hon hafver testamenterat halfparten sin son Per Andersson, under gode mäns signeter och bomärken, för den omvårdnad, som han om henne haft hafver uti sin ålderdom och långliga sjukdom; så löper uppå Per Anderssons del att ärfva osm.-jern 17 fat. Lasse Anderssons del 11 fat. Mats Anderssons del 8 fat. — Peder Andersson blef *tilldömd att lösa* Lasse Andersson ut. — *Lystes konungs frid dem emellan.*

— ***Värdering.*** Samma tid skattades *Nybergs-Peders gård vid Åsen* för osmundsjern 12 fat.

— ***Slagsmål.*** Lasse Ersson vid Åsen hafver slagit sin granne Lasse Olufsson ett litet blodvite uti hufvudet, och Lasse Olsson hafver slagit Lasse Ersson en blånad. Sakre 6 ♃. — Konungssaken 4 ♃, häradssaken 2 ♃.

---

[1] Jfr nästföregående sida.

— *Testamente.* Nils Björnsson vid Lindesås och hans hustru Anna Andersdotter testamentera hvarandra all den del, som Gud dem förlänt och gifvit hafver, uti löst och fast, efter att de äro barnlöst folk; så att hvilkendera utaf dem Gud täckes unna längre lefva, skall oqvaldt behålla alltsammans uti sin lifstid. Och efter att hvad som Gud dem förlänt hafver, är aflingegods, blef det dem efterlåtet.

— Oluf Skomakare *fäste lag* sjelf tredje för 4 daler 1 öre pgr och 7½ l:𝔈 osm.-jern, som Petter Ekman kräfver af honom, efter Göran Gregs bok.

— *Anders Klockare vid Linde* bekände sig intet hafva levererat Petter Ekman uppå den handskrift, som han honom gifvit hafver.

— *Uppbud på Fårängen. Bors-karlarna,* alla tillhopa, hafva sålt Nils Olsson vid Lindesås *Fårängen,* för tackjern 6 skepp:d, och gifva de honom där lyssen uppå, med det vilkor och förord, att om hon skall bortsäljas, skall hon dem hembjudas; och uppbjudes hon andra gången.

— *Uppbud.* Erik Gudmundsson i Arboga uppbjuder *en bod,* som han köpt hafver utaf Anders Larsson i Fornebo, första gången.

Den 20 Juli anno 1620 hölls ting vid *Lindesås* uti K. M:ts trotjenares och befallningsmans därsammastädes, den ärlige och välförståndige *Kristofer Anderssons* närvaro.

(Härvid uppräknas i nämden äfven Oluf Skinnare och Nils Björnsson vid Åsen.)

— *Fasta.* Erik Nilsson på Björkhyttan gifver *Oluf Skinnare vid Åsen* lyssen uppå *ett rud,* som Erik Hjelte hafver köpt utaf honom för 4 fat jern; och Oluf Skinnare hafver köpt samma rud utaf Erik Hjeltes hustru för så mycket jern, och *ligger det uppå Erik Nilssons stybbesgång.*

Den 27 September anno 1620 hölls laga ting vid *Lindesås,* uti K. M:ts trotjenares och befallningsmans dürsammastädes, den ärlige och välförståndige *Kristofer Anderssons* närvaro.

— Nils Månsson vid Åsen hafver *tagit en hatt* ifrån Mats Nilsson i Bor och *skurit honom sönder.* Blef för gode mäns bön skull skonter och skall böta 20 ℔. — Konungssaken 12 ℔ 10 öre 16 d:r, häradssaken 6 ℔ 5 öre 8 d:r.

— *Fasta.* Erik Matsson på Mårtensbyttan hafver köpt *en bod* utaf Byril Skomakare uti Arboga för 4 fat jern, hvilken hafver varit pantsatt Arboga borgare, och hafver varit borta öfver 40 el:r 50 år, och ofta frändom hembjuden, och lagstånden.

— *Fasta.* Hustru Gullborg, sal. Erik Ruses efterlefverska vid Lindesås, bekänner sig att vara utlöst och betald för *en brodersdel uti Linde;* och hafver hon bekommit utaf sal. Lasse Tidikasson stångjern 1½ skepp. Det andra hafver Erik Larsson alltsammans betalat. Erik Rus hafver gifvit der lyssen uppå 1612 den 16 Juni[1].

— *Uppbud. Fåre-ängen,* som Nils Olsson köpt hafver, uppbjudes tredje gången.

Erik Gudmundsson uppbjuder en bod vid Asen andra gången.

---

[1] Jfr sid. 41.

— ***Jordbyte.*** Mats Salomonsson hafver gjort ett jordabyte med Johan Grytgjutare uti Ryda således, att *Mats Salomonsson skall hafva Johans hemman uti Ryda med hus och jord,* närby och fjerran; och *Johan skall hafva däremot igen* Mats Salomonssons *gård vid Åsen,* med hus och jord, och ängen nedanför gården, samt med en trediug af vreten, men husen som där på äro bygda komma Mats Salomonsson till; och skall *Johan* hafva *ett fall och rud,* som Mats Salomonsson intagit hafver *uppå Björkhytte ägor.*

Den 22 Januari 1621 hölls laga (ting vid *Lindesås*) uti K. M:ts trotjenares och befallnings(mans där)sammastädes, den ärlige och välförståndige *(Kristofer An)derssons* närvaro [1].

— ***Prestbron?*** De hyttor och byar, som icke hafva någon strömbro, skola framköra en bjelke hvar man till *Storabron vid Åsen,* medan som föret är, utan gensägelse.

— ***Uppbud.*** Erik Matsons bref på Mårtenshyttan, uppå ett *boderum vid Lindesås,* blef konfirmeradt, och Nils Svensson på Snuggan vadkastade.

Erik Gudmundsson i Arboga uppbjuder *en bod vid Åsen* tredje gången.

— ***Fasta på Fårängen.*** Hans Eriksson i Bor, samt Oluf — — — — Sigfridsson gifva Nils Olufsson — — — *ängestycke,* benämdt *Fåreängen,* — — — de bekommit hafva uti god betalning — — — fullo nöjo, tackjern 6 skepp. och — — — säljas skall, skall hon dem hembjudas [2].

— ***Vittnesintyg.*** Desse efterskrefne bergsmän hafva gjort ed å bok, att ädle och välb. *Erik Ribbing och hans tjenare* hafva uppburit af dem *Elfsborgslösens penningar,* uppå åtskilliga tider:

— —

Peder Hansson på Snuggan för $4^1/_2$ daler, med herr Daniel, Joen i Hafsta och Henrik Hansson i Yxe.

— —

Lasse Ersson vid Åsen för 3 daler 1614 med Oluf Larsson och Erik Nilsson vid Åsen.

Nils Björnsson vid Åsen för 3 daler 1617 med Erik Nilsson och Jakob Månsson vid Åsen.

— —

Desse gjorde ed, att *Anders Olsson* [3] hafver utaf dem uppburit:

— —

Gerika vid Åsen, för 6 ♀ 1617 med Per Andersson och Tidika Jonsson vid Åsen.

Den 8 Juni anno 1621 hölls laga ting vid *Lindesås,* uti K. M:ts trotjenares och befallningsmans därsammastädes, den ärlige cch välförståndige *Anders Bengtssons,* samt ärlig och förståndig *Kristofer Anderssons* närvaro.

— ***Tvist om en bod.*** Anders Larsson i Forneboda hafver sålt Erik

[1] De inom ( ) insatta orden saknas i originalet, hvilket synbarligen varit behandladt af — *råttor.*

[2] Ang. tillkomsten af de lakuner, som äro prickade, se föregående not. — Ang. denna fasta för öfrigt, jfr sid. 64.

[3] Nämligen bergsfogden.

Gudmundsson i Arboga *en bod vid Lindesås* för 24 daler, hvilken bod en dräng vid namn Erik Karlsson klandrar, efter han äger 1/3 uti boden. Blef sagt, att drängen skall betala Erik Gudmundsson 16 daler och Anders 8 daler; och drängen tager boden igen.

— ***Lägersmål.*** Anders Ersson, en skottsman i Arboga, hafver besufvit Oluf Skinnares piga vid Lindesås, vid namn Karin, och gjort henne med barn, och vill intet vidergöma henne. Blef saker till 40 ♃. — Konungssaken 26 ♃ 16 ortiger, häradssaken 13 ♃ 8 ortiger.

— Peder Eriksson vid Lindesås *fäste lag* sjelf sjette för ett åkläde, som är funnet uti hans gård och var bortkommet utur Per Jonssons bod i Ryda; klädet godt för ett skepp. stångjern.

— ***Öfvervåld mot embetsman.*** *Mats Sigfridsson i Bor* hafver *slagit bergsfogden Erik Larsson* ett yxhammarslag när han gick ifrån kyrkan, och Erik Larsson tilltalade honom om någon *saköre*, som han hafver varit god för en, som äger hans styfdotter. *Blef dömd ifrån lifvet* efter stadgarna, och till edsöresbrott efter det 13 kap. uti Edsöresbalken. Blef på höga öfverhetenes n. behag och för gode mäns bön skull *benådder*, och skall böta osmundsjern 12 fat. — Konungssaken 8 fat, häradssaken 4 fat.

— ***Hemmansklander.*** Erik Larsson vid Åsen klagar efter ett hemman, som *Anders Gottskalksson i Aspa öfver 40 år* och än väl mera *besutit hafver;* och säger att hans faders morsyster hafver det bortsålt, och där är intet bref ågifvet. Då tillfrågades nämden och gemene man, om det hemmanet hafver varit tillförene någon tid qvaldt? där till alle man svarade, aldrig någon tid. Blef honom tilldömt att behålla, som hand emellan hafver, efter det 18 kapitlet uti Jordabalken. *Är lagvadt.*

— ***Uppbud.*** Lasse Olufsson i Örebro hembjuder Oluf Skinnare vid Åsen den underpant han hafver af honom för en summa jern.

Mats Mikelssons gård vid Åsen uppbjudes första gången.

Den 4 Oktober anno 1621 hölls laga ting vid *Lindesås* uti den ädle och välb. *Karl Bondes*, ståthållares utöfver Vestmanland och Dalarne, samt befallningsmannens den ärlige och välförståndige *Kristofer Anderssons* och förståndig *Anders Bengtssons* närvaro.

— ***Skuldfordran.*** Erik Persson uti Torsilia (Torshälla) kräfver utaf Hans Andersson på Dalekarlshyttan 12 l:𝔱 stångjern, som hans hustrus förra man hafver varit sal. Per Olsson i Torsilia skyldig. Uppgifvet uti 6 l:𝔱.

— ***Uppbud.*** Mats Mikelssons gård vid Åsen uppbjudes andra gången.

Lagläsaren Erik Andersson tjenstgjorde i denna egenskap äfven en del af 1622, men någon dombok däröfver finnes ej bevarad. Fullständig dombok för de följande åren saknas äfvenledes, men ett och annat protokoll i särskilda fall har dock anträffats, ehuru intet af dessa angå Lindesås. För åren 1628 och 1629 finnas domböcker i behåll, liksom för vissa år under 1630-talet. Hvad som i dessa finnes intaget rörande Lindesås meddelas i en följande afdelning.

Alla Erik Anderssons domboksprotokoll äro vanligen bekräftade med följande sigill och underskrift:

Kungabesök vid Lindesås.

Hülphers omtalar i sin korta beskrifning öfver Lindesbergs stad (tryckt 1778), att »efter berättelse skall konung Gustaf I vid något särdeles tillfälle besökt denna orten, och hållit sammankomst med menigheten i socknestugan». Ehuru utg. för sin del icke lyckats finna någon direkt bekräftelse på verkligheten af ett dylikt besök, förefaller berättelsen härom ingalunda otrolig. Det särskilda intresse konungen synes hafva egnat Lindes-förhållanden och som bland annat visade sig genom upprepade egendomsköp [1] samt inrättandet af Guldsmedshytte kronobruk, torde alltför väl kunnat förmå honom att personligen undersöka vissa omständigheter härvid. Den till viss grad forcerade bergshandtering, som för kronans räkning i början af 1550-talet sattes i gång inom denna bygd och i släptåg medförde nya och ökade »hjelper» eller pålagor af de skattskyldige bergsmännen, torde sannolikt varit i behof af konungens personliga och kraftiga ingripande, för att icke komma af sig redan vid början. Att han under sådana förhållanden funnit sig manad att besöka bygden och sjelf »hållit sammankomst med menigheten» är således ingen omöjlighet. Ett motsatt förfarande skulle snarare vara egnadt att väcka en viss uppmärksamhet. Emellertid, såsom redan är sagdt, något annat bevis om det gjorda besöket än den gamla traditionen har icke återfunnits.

Däremot känner man bättre en del omständigheter af det besök, hvarmed hans sonson, Gustaf II Adolf, i Mars 1617 hedrade denna bygd. Efter att större delen af Februari månad under då pågående riksdag vistats i Örebro, vill det synas som att resan norrut blifvit anträdd 1 Mars och att första uppehållet egt rum vid Nora kyrkebol, som i samma månad 6 år förut haft besök af fadern, Karl IX, hvilket besök på annat ställe blifvit

---

[1] Jfr sid. 14 här ofvan.

närmare skildradt[1]. Huruvida denna gång någon »afstickare» blifvit gjord till *Gyttorps kronobruk*, som nu stod i sin bästa verksamhet — där tillverkades till och med *kanoner*, s. k. stormstycken — är ovisst, men ingalunda omöjligt. Från Nora styrdes emellertid kosan till *Guldsmedshytte kronobruk*, där konungen vistades åtminstone 3 och 4 Mars. Om resan dit skedde öfver sjöarna förbi Öskevik, Mårtenshyttan och Fanthyttan, eller om resan anträddes den gamla vintervägen från Nora till Lindesås och därifrån öfver Råsvaren till Guldsmedshyttan känner man icke; men åtskilligt synes tala därför, att den senare vägen blifvit vald, ty man kan nämligen föreställa sig att redan nu hos konungen den tanken uppstått, »att *låta bygga och fundera vid Nora och Linde tvänne bergsstäder*»[2], och att han därför ansett nödigt att personligen taga kännedom om dessa platsers belägenhet. På grund häraf och då det tillika är ett faktum, att ej mindre än 9 *nybyggare vid Lindesås* finnas antecknade såsom tillkomna senare under året, sannolikt uppmuntrade härtill af konungen sjelf, torde det få anses som säkert att han besökt äfven denna kyrkoby.

Under konungens vistelse vid Guldsmedshyttan utfärdades åtskilliga bref och skrifvelser. Sålunda erhöll Nora kyrkoherde *Måns Germundsson* sitt vederlagsbref på 12 skeppund stångjern, hvilket bref är dateradt 3 Mars[3]. Vidare utfärdades ett »försvarelsebref för *Sven Björsson*, som hafver bedrifvit dråp», dat. 4 Mars. Samma dag utfärdades ock ett »öppet bref för *Kirstin Fransdotter* uppå 4 t:or spanmål årligen uti sin lifstid, af fogden där hon bor att bekomma»[4]. Slutligen erhöll »en gammal landsknekt, benämd *Anders Olufsson*», för sin gamla tjenst, dock blott för »denne gången allena», enligt bref jemväl dat. 4 Mars, ett understöd af 2 t:or spanmål, som han först halftannat år därefter eller 14 Oktober 1618 hade den hugnaden att kunna utqvittera.

Från Guldsmedshyttan fortsattes resan till Skinnskatteberg, hvarifrån 5 Mars flera skrifvelser utfärdades. Huru resan sedermera ställdes är ej vidare kändt än att konungen 7 och 8 Mars vistades å Ulfvesund, nuvarande Kungsör. Härifrån utgingo flera påbud och befallningar, hvilka kunna anses hafva blifvit förberedda eller på annat sätt behandlade under resan. Sålunda erhöllo bergsmännen Bengt Klaesson i Alnetorp och Lars Larsson i Södra Husby konungens bekräftelsebref, dat. Ulfvesund 7 Mars 1617, på sina innehafvande hemman, hvilka de erhållit såsom vederlag för

---

[1] Se »*Noraskogs arkiv*» II: 507. — I sammanhang därmed hade äfven bort omtalas, att, enligt redovisning i Vestmanlands handling 1610, n:r 9, hade »bergsmännerna vid Noreskoga bekommit till skänks af hans K. M:t till sin *kyrkobyggning*, som jag (näml. Tideman Persson) levererade i Örebro 1610, penningar 100 daler». Antagligen hade denna gåfva blifvit lemnad såsom bidrag till botande af den skada, som kyrkan lidit vid den stora eldsvåda, hvilken 1609 öfvergick Nora kyrkoby. Jfr »*Noraskog*» III: 296.

[2] Se härom stadens privilegier längre fram.

[3] Se »*Noraskogs arkiv*» II: 508.

[4] Denna *Kirstin Fransdotter* hade under sin verksamhetstid varit s. k. fateburshustru å Stockholms slott m. fl. ställen. Hon hade redan af hertig Karl genom bref 24 Maj 1596 försäkrats om denna pension, som nu bekräftades af Gustaf Adolf. — Kirstin var *moder till lagläsaren Erik Andersson* och bodde vid *Nora kyrkebol*.

sina arfslotter i Gyttorpshemmanet, som redan Karl IX tillbytt sig för att här anlägga det nya kronobruket[1]. Vidare meddelades samma dag till fogden Nils Sigfridsson befallning »att låta hr *Abraham Eriksson* (Leijonhufvud) behålla *lagmansräntan af Nora och Lindesberg*», ehuru dessa bergslager kort förut blifvit förlagda från Nerikes till Vestmanlands lagsaga.

Följande dag, 8 Mars, utfärdades fullmakt för Mikel Henriksson, som under några år tjenstgjort som bergsföreståndare, att tillika vara kronans fogde eller befallningsman inom Nora och Lindes bergslager i stället för Nils Sigfridsson, som på detta sätt helt plötsligt afskedades. Att denne af någon anledning fallit i onåd, kan man ock sluta sig till af några anteckningar i hans sista kronoräkenskap. Han hade däri godtgjort sig »tärepenningar» för en resa till Örebro, men vid denna utgiftspost har det granskande kammarrådet antecknat: »bestås inte» och anledningen härtill skulle vara, att Nils Sigfridsson blifvit kallad eller, som det heter, »stämd» att infinna sig vid herredagen. Hvilka »oegentligheter», som föranledde hans inkallande, känner man icke närmare i annan måtto än att han förmenades hafva försummat sin befattning med kronans bergsbruk, så att dessa med sina byggnader blifvit i grund förfallna och nederruttnade; men så mycket är visst att sin fogdetjenst förlorade han och någon annan befattning synes han icke heller hafva erhållit. Han ägde ett hemman i Gusleby, där han sedermera synes hafva varit boende.

Det torde icke heller böra lemnas oanmärkt att samma dag, som föregående fogdeombyte ägde rum, aflåts ock en skrifvelse »till fogden vid Linde och Noraberg att låta *bergsmännen blifva okrafde för Elfsborgs lösen*, efter de af *menföret hafva lidit skada uti deras arbete*». I denna befallning ligger dock ett drag af skonsamhet, som förtjenar ihågkommas.

Angående det här ofvan omförmälda kungabesöket kan för öfrigt inhemtas af Nils Sigfridssons räkenskap vidfogade verifikationer, att »till K. M:ts hästar vid Nora i Mars 1617» levererats 4 t:or blandkorn, 4 t:or hafre, 4 lass hö och 24 kärfvar halm, enligt qvitto, dat. Guldsmedshytte gård 5 Mars samma år, af Mårten Mikelsson, »K. M:ts stallknekt». Jemlikt ett annat qvitto af samma datum »är anammadt till hans K. M:ts samt till medföljande *hofs förtäring vid Noraskoga kyrkebol samt Guldsmedshytte gård* uti Lindes bergslagen uti Mars 1617, nämligen: *vin* 30 kannor, *lybiskt öl* 1 fat, *herreöl* 16 tunnor, hvetebröd för $8^1/_2$ daler, skrädt bröd 4 t:or, oskrädt bröd 14 tunnor, smör 6 l:ℭ, kött och fläsk 16 l:ℭ, salt 1 l:ℭ 11 m♆, torrfisk 2 l:ℭ, lax 4 l:ℭ, långor 8 st., oxar 4 st., får 10 st., gäss 10 st., höns 50, kalfvar 8, ost 2 l:ℭ 13 m♆, ägg 400 st.» — »Att så i sanning är med egen hand underskrifvet. Datum 5 Mars 1617. *Hans Pärsson*.» Af en å baksidan förekommande anteckning får man veta att detsamma är utgifvet af »K. M:ts köksskrifvare».

Med önskvärd tydlighet torde emellertid af det anförda qvittenset framgå, att det ingalunda saknades mat eller dryck äfven under forntida dagars kungabesök.

---

[1] Jfr »*om Noraskog*» I: 209. — »*Noraskogs arkiv*» I: 547 och följ.

Ett tjenstgöringsbetyg från 1619.

I forna tider var det ingalunda ovanligt, att en embets- eller tjensteman, då han af en eller annan anledning kände sin ställning osäker eller vacklande, från den omgifning, där han hade sin hufvudsakliga verksamhet, förskaffade sig intyg om sin tjenstgöring, sin pligttrohet, humanitet och öfriga goda egenskaper. Med ett sådant intyg afsågs naturligtvis att afböja den fara, som kunde hota i form af afsättning, förflyttande till annan plats o. s. v. Stundom kunde betyget medföra åsyftad verkan, men lika ofta inträffade äfven motsatsen. Ett bland de äldsta intyg af dylik art, som utg. hittills funnit, angår tiondeskrifvaren *Johan Gudmundsson*, som var bosatt vid Lindesås och till hvars tjensteåligganden hörde att uppbära och redovisa tiondejernet från den omliggande bergslagen. Detta intyg torde därför icke böra saknas i denna samling, och det meddelas alltså med bokstaflig noggrannhet, efter originalet i Vestmanlands handling 1618, n:r 9, så lydande:

»Bekenne wij osz Bergzmän alle, som vthi Lindöö Sochn och Bergzlagh bygge och boendes äre, Att denne Breffwijsere Ehrlig och försichtig Johan Guudmundson, haffwer aff oss wänligen begäret, det wij honom itt wittnesbörd medhdeele wille, huru han sigh emoth oss widh Tollen der widh Lindöåss förhållit haffwer, Hwilket wij honom för Rättwijsones schuld icke hafwe kunet eller welet förwägre; Så tyge wij och här med denne wår Schrifft sanfärdheligen wittne, att han medh en Justh och Rättrådig wicht alt Tolliern aff oss reedheligen nu in på Fierdhe åhr, opå Chronones wägner opburit och anammet hafwer, Och sigh aldeeles vdhi för:te sitt Kall och Embethe så wäll som Vmgänge, så sigh förhållit, såsom ehn ährligh och oprichtig man ägner och böör, så att wij honom vthi ingen måtto hafwe något att beskylla, vthan för det som gått och reedheligit åhr. Att dette wårt wittnesbyrdh så wist och sant är, Trycke wij med alles wåre samtycke wårt Sochne Signete witterligen här vnder. Datum Lindöåhs 29 Martij Åhr 1619.»

(Sigill.)

Tyvärr kan ej med visshet sägas huru det aflopp för Johan Gudmundsson. De följande årens täta fogde- och arrendators-ombyten hafva, bland andra olägenheter, äfven haft till följd, att denna tids kronoräkenskaper icke befinna sig i det skick, att en nöjaktig utredning om förhållandet kan åstadkommas.

Försöksverksamhet vid kronans bruk.

Åtskilliga ganska intressanta och upplysande skildringar öfver bergshandteringens dåvarande ståndpunkt kan erhållas af en berättelse, dat. Lindesås 26 November 1621, om en fullbordad konstbyggnad samt anstälda profblåsningar vid de båda kronobruken Guldsmedshyttan och Gyttorp, hvilken berättelse återfinnes i Vestmanlands handl. 1619, n:r 20.

Vid läsningen däraf kan man dock ej värja sig för det intryck, att vederbörande, liksom bergsmän i allmänhet, velat *skryta* med sina resultat, och följden har ock blifvit, att de gjorda beräkningarna ingalunda hålla streck, om de underkastas en strängare granskning. Därjemte må erinras, att i vanliga fall kunde man vid denna tid icke åstadkomma högre dygnstillverkning än 3 à 4, högst 5 skeppund tackjern. Emellertid vill det synas, som att Mikel Henriksson med stor energi sökt uppdrifva handteringen till högsta möjliga, då för tiden kända afkastning. Handlingen är af denna lydelse:

Den stormäktigste, högborne furstes och herres, herr Gustaf Adolf, Sveriges, Götes och Vendes utvalde och regerande konungs underdånige och tropligtige undersåtare och bergsmän, som bygga och boendes äre uti Nora och Lindes bergslager.

Bekännom alle samtligen och veterligit gör, att allas vår nådige herres och konungs troman, tjenare och bergsföreståndare, ärlig, välaktad, vis och förståndig *Mikel Henriksson,* hafver nu, såsom ock alltid tillförene, på det högsta och fliteligaste, med all ärlighet och trohet sig beflitat, uti alla sina ombetrodda saker, och nu sådant verk på mångahanda sätt förändrat, så att all den del och omkostnad, som med våra skatter, utlagor och hjelper, som årligen användes på kronones eller våra egna bergsbruk, nu med mindre arbete och bekostnad kunna mera ränta och gifva, än någon tid tillförene skedt är, eftersom man nu hafver sett och förfarit på det konstrika och högberömda verk, som han här i bergslagerna på mångahanda sätt upprättat och förfärdigat hafver.

Såsom och hafva Lindes bergsmän haft en sådan mödosam och farlig grufva *(Stripegrufvan),* att de nu i några år hafva med för:de grufva haft ett grufveligit stort arbete och bekostnad, så att årligen måste där uppå användas öfver 50 läster jern, allenast på vattukörseln. Item användes till malmbrytning med ved och dagsverken, hvilket belöper sig öfver 8 läster osmundsjern; och årligen hafva de aldrig mera där efter igen bekommit af för:de grufva, än malm 800 lass, men på detta året hafva de icke mera bekommit än som 528 lass, så löper uti en summa jern, som förbe:de malm kan vara värd, osmundsjern 4 läster 4 fat. Därföre så hafva de fattige män mycket större bekostnad än fördel, nämligen att omkostnan löper 58 läster, och det de där efter igen bekomma löper ej mera än 4 läster 4 fat; så hafva de årligen där uppå skada öfver 53 läster 8 fat jern, förutan den stora lifsfara de utstå måste. Därföre hafver för:de Mikel Henriksson med sin högsta flit, arbete och stor bekostnad, upprättat och förfärdigat en *vattukonst vid stora Stripegrufvan* uti förbenämde Lindes bergslag, hvilken nu utdrifver vattnet af för:de grufva, så att alle man, som nu det sett hafva, sig däröfver storligen förundra. Och aldrig hade någon tillförene trott, att det vattnet, som faller en sådan lång väg och sidt nedanför grufvan, skulle hafva kunnat utdraga vattnet af samma grufva, hvilken [nu dess Gudi ske lof] är kommen till en god ände. Samma grufva är 53 famnar lång och 9 famnar bred och 13 famnar djup, och är god och skön malm öfver hela bottnen och gaflarne. Och där samma förbe:de konst icke hade kommit oss till hjelp, så hade Lindes bergsmän aldrig med all sin makt kunnat uttaga samma vatten af förbe:de grufva, efter där så mycket vatten tillökas af de andre store grufvor, som ofvanföre ligga.

Item hafver och v:de Mikel Henriksson tillställt efter sitt sätt *tvänne blåsningar*, en uti Nora bergslag, vid *kronones bruk Gyttorp*, och den andra blåsningen uti Lindes bergslag, vid *kronones bruk Guldsmedshyttan;* och till hvar blåsning hafver han tagit till att uppfylla masugnarna och sedan till hela blåsningarnas behof med malm, kol och kalksten, som här efter följer; och hvad jern efter samma blåsningar är fallet, det är allt uppvägit uti gode måns närvaro, och levereradt uti kronones jernbod, som här efter förmält är.

Vid *Gyttorp* är tillblåst uti 30 dygn. Där till är taget: kol 185 stigar, malm 300 tunnor, kalksten 90 tunnor.

Efter förbe:de malm, kol och 30 dygns blåsning är blifvet [på skepp:det 27½ l:𝔈]: tackjern 173 sk:𝔈 11 l:𝔈; jerngrytor 118, våg. 7 skepp.; rundelod 36½ skepp.; brandjern 38, våg. 11 sk:𝔈 13 l:𝔈; bokhållar 9, våg. 3 sk:𝔈 7 l:𝔈; fältslang 1, vog 2 sk:𝔈; jernpannor 2, v. 1 sk:𝔈 19 l:𝔈; öfverlöpstackjern 8 sk:𝔈; vaskejern 6 sk:𝔈. Löper allt uti en summa: tackjern 260 sk:𝔈.

På hvart dygn: tackjern 8½ sk:𝔈 4 l:𝔈.

Till hvart dygns blåsning är taget: kol 6 stigar 1 fora, malm 10 tunnor, kalksten 3 tunnor.

Vid *Guldsmedshyttan* tillblåst uti 23 dygn. Därtill är taget: kol 110 stigar, malm 312 tunnor, kalksten 69 tunnor.

Efter för:de malm, kol och 23 dygns blåsning är blifvet [på sk:𝔈:det 27 l:𝔈]: tackjern 68 sk:𝔈 ½ l:𝔈; jerngrytor 211 st., våg. 13½ sk:𝔈; små och stora lod 75½ sk:𝔈; brandjern 15 st., våg. 4 sk:𝔈 13 l:𝔈; dynekubbar 9, våg. 8 sk:𝔈; bokhållar 7, våg. 2 sk:𝔈 14½ l:𝔈; kakelugnshällar 7, våg. 4 sk:𝔈 16 l:𝔈; spishällar 10, våg. 8 sk:𝔈 5 l:𝔈; jernpannor 6 st., våg. 4 sk:𝔈 1 l:𝔈; mortlar 2, våg. 6 l:𝔈; vigter 11, våg. 2 sk:𝔈 4 l:𝔈; vaskejern 7 sk:𝔈. Löper allt uti en summa 202 sk:𝔈 7½ l:𝔈.

På hvart dygn: 8½ sk:𝔈 7½ l:𝔈.

Till hvart dygns blåsning är taget: kol 4½ stig, malm 13 t:or 9 skoflar, kalksten 3 t:or.

Sammaledes hafver ock Mikel Henriksson låtit sig tillmäta kol och malm, såsom och efter sitt sätt tillställdt efterskrifne *trenne blåsningar*.

1. År 1616 den 16 Mars, lögerdagen om qvällen, sedan solen bergad var, då hafver Mikel Henriksson bergsöfverste låtit tillblåsa vid kronones bruk *Gyttorp* uti *en hytta med två ugnar,* och samma blåsning ändades den 30 Mars om lögerdagen förmiddagen, löper alls 13 dygn.

Därtill är levereradt uti en summa: kol 151 stig. 4 foror, malm 286 tunnor, kalksten 91 tunnor. Löper om dygnet uti 1 ugn: kol 5 stigar 5 foror, malm 11 tunnor, kalksten 3½ tunna.

Efter förbe:de kol, malm, kalksten och 13 dygns blåsning är blifvet stöpt och gjutet tackjern, hvilket v. Mikel Henriksson hafver uti gode måns närvaro låtit af hyttan uppväga och levererat uppbördsskrifvaren tillhanda [på sk:𝔈 28 l:𝔈]: tackjern 96 sk:𝔈; gjutne stycken 3, våg. 10 sk:𝔈; gjutne kättlar 10, våg. 7 sk:𝔈 9 l:𝔈; grytor 40, våg. 2 sk:𝔈 6 l:𝔈; masugnshällar 4, våg. 5 sk:𝔈 2 l:𝔈; många slags lod 74 sk:𝔈 13 l:𝔈; spishällar 4, våg. 3 sk:𝔈 3 l:𝔈; tryssor 28 st., våg. 1 sk:𝔈 19 l:𝔈; öfverlöpssmåjern 8 sk:𝔈; vaskejern 6 sk:𝔈; bryggejern 7, våg. 8 l:𝔈.

2. Anno 1616 den 5 December, om torsdags middagstid, hafver bergsföreståndaren, välaktig och förståndig Mikel Henriksson, låtit tillblåsa uti *en ugn vid Gyttorps bruk,* och samma blåsning ändades juleafton, som var den 24 December. Löper alls 19 dygn, och hvart dygn är tillgångit 10 upp-

sättningar kol och malm, och är levererat uti en summa, som är kommet till förbe:de 19 dygns bruk: kol 95 stigar, malm 247 tunnor, kalksten 93 tunnor.

Efter förbe:de kol, malm och kalksten, så och 19 dygns blåsning är blifvet stöpt och gjutet tackjern som här efter följer, hvilket för:de v:d Mikel Henriksson hafver låtit uppväga och leverera uti kronones jernbod, Kristofer Karlsson uppbördsskrifvaren tillhanda, uppå hvart skepp:d tackjern efter nya betsmansvigten 25 lisp., det gör på pyndarevigt 26 lispund:

mångehanda slags lod 96 sk:℔ 18 l:℔; tackjern $69\frac{1}{2}$ sk:℔; grundtacka en om 1 sk:℔; vaskejern 6 sk:℔.

3. År 1616 den 20 November, om odensdagafton, strax efter solbergningen, hafver bergsföreståndaren, ärlig, välaktad och välförståndig Mikel Henriksson tillblåst vid *Guldsmedshyttan uti en ugn,* och samma blåsning ändades den 14 December om lögerdagen före dager, är alls 24 dygn. Hvad kol, malm och kalksten som är kommet till förbenämde blåsning, blef mätt och förslaget, löper uti en summa som är taget till förbenämde 24 dygns blåsning: kol 103 stigar, malm 269 tunnor, kalksten 123 tunnor.

Efter förbenämde kol, malm, kalksten så och 24 dygns blåsning är blifvet stöpt och gjutet tackjern, som här under skrifvet är, hvilket förbenämde välaktad Mikel Henriksson hafver låtit uppväga och levererat uti kronones jernbod, Anders Eriksson rådman tillhanda, uppå hvart skeppund tackjern 26 lispund:

månge slags lod 47 sk:℔ $8\frac{1}{2}$ l:℔; grytor 148, väg. 10 sk:℔; jernpannor 2, väg. 1 sk:℔ 12 l:℔; spishällar 10 st., väg. 7 sk:℔; grundtackor 2, väg. 5 sk:℔ 9 l:℔; tackjern 123 sk:℔ 13 l:℔; vaske- och öfverlöpsjern 6 sk:℔.

Till visso att denna vår bekännelse så uti sanning är, låte vi sätta våra bergssigneten här under. Och till vidare stadfästelse hafva dessa underskrifne, ärlige och välförståndige gode män detta med sine namn och signeten bekräftadt. Datum ut supra (Lindesås den 26 November anno 1621).

Hans Nilsson, bergsfogde.
Kristofer Staffansson, bergsfogde.
Kristofer Karlsson, uppbördsskrifvare.
Erik Olsson, masmästare.
Olof Larsson, masmästare.
Erik Joensson, underfogde.

Jöns Andersson, underfogde.
Per Larsson, } uppsättare.
Nils Ångerman, }
Bengt, hyttedräng.
Ivar, hyttekarl.

Handlingen är försedd med Lindesbergs och Noraskogs »bergssigneten» samt 9 stycken ganska tydliga sigill af ofvanstående undertecknare. Den är ock försedd med ett summariskt sammandrag af föregående profblåsningar, hvilket dock numera är oläsligt, ett öde, som antagligen innan kort äfven torde drabba åtminstone vissa delar af den här ofvan meddelade, numera halft förmultnade och illa medfarna handlingen. Detta torde ock få lända till ursäkt att densamma just här blifvit intagen.

1624 års jordebok.

ackjernstiondens införande 1608 hade, utom andra verkningar, äfven till följd upprättandet af *ny jordebok för Nora och Lindes fögderi*, uppstäld efter nya grunder. Dessa åter påverkades i sin mån af de nya och ökade utskylder, förorsakade af ständiga krig, hvilka utskylder i regeln skulle utgöras efter *hemmantalet*. Det blef därigenom nödvändigt att gifva stadga åt detta hemmantal, som visserligen förut icke var alldeles okändt, men i detta fögderi hufvudsakligen bestämdes af innehafvande hytteandelar, hvilka kunde vexla efter bergsmannens förmåga att åstadkomma råmateriel för sin jerntillverkning.

De gamla jordeböckerna, som utan noggrann kollationering afskrefvos från det ena året till det andra, blefvo småningom allt mera oefterrättliga, när det gälde att bestämma bergsmännens skattskyldighet. Den i 1611 års fogdehandling intagna jordeboken kan sägas vara den sista af det gamla slaget för Nora-Lindes fögderi; ty den jordebok, som därefter återfinnes i 1619 års räkenskap är egentligen blott en afskrift af 1609 års jordebok[1], hvilken, betecknande nog, man sökt göra användbar genom att ändra — årtalet. En bidragande orsak till förändring af den gamla jordeboksuppställningen var äfven det »nya system» af *statsinkomsternas förpaktande till »arrendatorer»*, som från 1621 begynte tillämpas både här och annorstädes. Däraf följde åter en värdering i penningar af skattepersedlarna, som ej förut varit vanlig, och som just icke heller bidrog till skattebördornas lättande.

Den nya jordeboken inledes med en s. k. *undervisning* om de utgående räntornas olika beskaffenhet. När tackjernstionden infördes, hette det visserligen så vackert, att den nya beskattningsformen med en tiondedel af tillverkningen skulle utgöras såsom ersättning för den gamla hytte- och hammarskatten, för månadspenningarna, för det årliga skattejernet, »desslikes för de *kol*», som utgjordes för jernet; med ett ord man skulle slippa en hel del af de gamla pålagorna. Men sedan tiondejernssystemet väl börjat tillämpas, uppstod oupphörligt *nya behof* för statens räkning, hufvudsakligen i och för de inom fögderiet belägna *kronobrukens underhåll*. Den forna dagsverksskyldigheten eller skyldigheten att årligen »hålla drängar vid kronans bruk» hade vid århundradets början blifvit förvandlad till s. k. *drängejern*, men då Gyttorps bruk anlades, uppstod nytt behof af dagsverken, hvilkas antal småningom ökades till ej mindre än 10 om året af hvarje helbesuten gård; vidare behöfdes »*malmkörsel*» till bruket och »skjutsfärder» därifrån, vanligen till Arboga och Örebro.

---

[1] Ett sammandrag af denna jordebok finnes intaget i »*Vederlaget för tackjernstionden*» sid. 48 och följ.

En *långstock* och 2 pund *näfver* erfordrades årligen till bruksbyggnadernas underhåll samt 3 marker *bast* till gruflinor och dylika behof. Slutligen var behofvet af *kol* nära nog utan gräns. Sannolikt var det mera lycka än konst att ej bergslagsskogarna i allmänhet totalt ruinerades genom det sätt hvarpå kronans bruksrörelse handhades; men så mycket torde få anses säkert, att den i dessa trakter mera sparsamt än annorstädes, i synnerhet på det närliggande »rumbolandet», förekommande *ek-* och *lind*-skogens så godt som fullständiga *utrotande* kan hänföras till denna tidpunkt. Ekvirket gick åt till grufredskap, såsom burkar, tunnor och dylikt, som man ännu icke lärt sig att förse med jernskoning både in- och utvändigt, och linden åter förstördes till bast, då man icke heller börjat tillverkning af jernlinor eller kettingar. Dylika omtalas först långt senare.

Årliga räntan af Noraskoga och Lindes bergslag 1624.

Först är vetandes att bergsmännen uti förbemälte bergslager äro förskonte med deras gamla skatt, som är 84 skeppund 16 l:℔ stångjern och 29 läster 1 hundradt osmundsjern, och uti den staden utgöra årligen uti en summa, tionde-osmundsjern 102 läster {Nora 68, Linde 34} läster.

Än utgör hvar hel bergsman, räknandes två halfva eller fyra torpare emot en hel: drängejern 9 l:℔, malmkörsel 2 lass, dagsverken 10, skjutsfärder 6, långstock 1, näfver 2 l:℔, bast 3 marker.

Än utgör hvar hel bergsman emot gärden uppå landsbygden: kol 16 foror.

Kyrkobordsmän och torpare utgöra uti stadga, eftersom på dem är lagdt och årliga längden utvisar.

Härvid är fogad en mindre lapp, hvarå är antecknadt:

Till minnes: Saxhyttan, 8 bergsmanshemman och 1 torp, som för lång tid sedan äro lagde under Vermelands bruk, är utaf denne nyskrifne årliga räntan utelyckte.

Lindes socken.

Linde:		
Per Olsson	1	
Ivar Gottskalksson	1	2.
Torphyttan:		
Jon Jonsson	1/2	
Jon Nilsson	1/2	
Henrik Mårtensson	1	
Olof Bengtsson	1	
Hans Göransson, Lars Eriksson	1	4.

Lindeshyttan:		
Erik Björnsson		1.
Munkhyttan:		
Hans Persson	1	
Jon Tidiksson	1	2.
Skvatthammaren:		
Erik Olsson		1/2.
Brunsjöboda:		
Lars Andersson		1/2.

Fornebohyttan:

Lars Jönsson	1	
Bengt Eriksson	1	
Erik Persson och Enkan	1	3.

Forneboda:

Hustru Karin	1	
Anders Larsson	1	
Anders Hansson	1	3.

Snuggan:

Anders Jonsson	1	
Hustru Ingeborg	1	
Nils Andersson	1	
Per Hansson	1	4.

Fanthyttan:

Bengt Olsson	1	
Nils Persson	1	
Per Nilsson	1	
Lars Persson	1	
Anders Olsson	1	
Olof Kristofersson	1	6.

Mårtenshyttan:

Jon Hansson	1/2	
Nils Eriksson	1	
Erik Matsson	1	
Klaes Olsson	1/2	3.

Siggeboda:

Jon Krank	1/2	
Lars Eriksson	1/2	
Olof Nilsson	1	2.

Siggebohyttan:

Nils Larsson	1	
Tidika Eriksson	1	2.

Uskeboda:

Hans och Nils Andersson	1	
Erik Larsson och h:u Anna	1	2.

Garphyttan:

Per Eriksson	1	
H:u Elin och Per Matsson	1	
Lars Andersson	1	
Nils Eriksson	1	4.

Ermundeboda:

Per Larsson		1/2.

Garboda:

Lars Björnsson		1/2.

Nyhyttan:

Nils Hindersson	1	
H:u Ingella ibm	1	
Bengt Jönsson	1	3.

Haffsta:

And. Svensson och Per Andersson	1	
Jon Larsson	1	
Jon Gottskalksson	1	
And. Olsson och Jon Andersson	1	
Olof Andersson	1/2	
And. Hidensson	1/2	
Lars Bosson	1	6.

Ängeboda:

Hans		1.

Guldsmedshyttan:

Erik Hansson	1	
Nils Eriksson	1	
Backe-Erik	1	
Anders Olsson	1	
Per Stensson	1	
Lars Nilsson	1	
Henrik Bål	1	
Anders Ersson Rådman	1	
Per Eriksson	1	
Olof Andersson	1	
Per Hidensson	1/2	10 1/2.

Reboda:

Per Björnsson	1	
Bengt Andersson	1	
Erik Hansson	1	3.

Danshyttan:

Jöns Eriksson	1	
Ivar Månsson	1	
Lars Mårtensson	1	
Sven Matsson	1	4.

Gränshyttan:

Bengt Persson	1	
Gottskalk Eriksson	1	
Per Fremundsson	1	
Bengt Olsson	1	4.

Nyberget:

Erik Larsson	1	
Lars Hindersson	1	
Jöns Bengtsson	1	
Hans Hindersson	1	4.

Åboda:

Hans Andersson		1.

Björneboda:

Jöns Ersson		1.

Jönshyttan:

Bengt Olsson	1	
Hans Svensson	1	
Erik Svensson	1	
Anders Hansson	1	4.

Ingelshyttan:

Bengt Halstensson	1	
Jon Månsson	1	
And. Gottskalksson	1	
bergsfogden Nils Kristofersson	1	4.

Vasslehyttan:

Per Pryss	1	
Hans Gottskalksson	1	
Erik Eriksson	1	
Jon Hansson	1	
Per Kristofersson	1	
Olof Persson	1	6.

Aspa, österfjerdingen:

Bengt Andersson	1	
Halsten	1	
Hans Olsson	1	
Nils Hansson	1	
Olof Bengtsson	1	5.

Guslehyttan:

Kristofer Larsson	1	
Erik Nilsson	1	
H:u Elin ibidem	1	
Anders Persson	1	
Hans Olsson	1	
Sven Jonsson	1	
Ivar Larsson	1	
Lars Kristofersson	1	
Per Gottskalksson	1	
And. Kristofersson	1	
Anders Eriksson	1	
And. Nilsson	1	12.

Gusleby:

Henrik Nilsson	1	
Jöns Nilsson	1	
Olof Jönsson	1	
Erik Jönsson	1	
Kristofer Andersson	1	
Nils Bengtsson	1	
Per Nilsson	1	7.

Björkhyttan:

Hans Larsson	1	
Hans Jönsson	1	
Olof Folkesson	$\frac{1}{2}$	
Ivar Persson	1	
Erik Nilsson	1	
Hans Andersson	1	
Lars Karlsson	1	
Erik Folkesson	$\frac{1}{2}$	7.

Hammaren:

And. Larsson	1	
Björn Jonsson	$\frac{1}{2}$	
Lars Andersson	$\frac{1}{2}$	2.

Björnhammaren:

Per Kristofersson	$\frac{1}{2}$	
Olof Jakobsson	$\frac{1}{2}$	1.

Björka:

Erik Björnsson	1	
Jon Ersson	1	
Olof Ersson	1	
Per Mikelsson	1	4.

Dalkarlshyttan:

Hans Eriksson	$\frac{1}{2}$	
Anders Olsson	$\frac{1}{2}$	1.

Bor:

Hans Eriksson	$1\frac{1}{2}$	
Erik Andersson	1	
Olof Larsson	1	
Sten Andersson	1	
Olof Andersson	1	
Erik Olsson	1	
Nils Larsson	$\frac{1}{2}$	
Mats Larsson	$\frac{1}{2}$	$7\frac{1}{2}$.

Väng:

Jöns Jonsson	$\frac{1}{2}$	
Bengt ibidem	$\frac{1}{2}$	
Mats Olsson	1	2.

Sunnankärr:

Lars Olsson		1.

Fryggesboda:

Erik Andersson	1	
Erik Olsson	1	2.

Kofreboda:

Erik Olsson	1	
Per Bengtsson	1	2.

Hökestaboda:

Hans Jönsson 1
Lars Jonsson 1
Nils Eriksson .... 1 — 3.

Vedevåg:

Bengt Olsson........ 1
Palne Stensson........................ 1/2
Per Eriksson.......................... 1/2 — 2.

Ryda:

Per Jonsson 1
H:u Anna ibm.......... 1
Mats Larsson.......................... 1
Olof Persson... 1
Johan Tysk 1
Per Andersson 1
Lars Eriksson 1
Olof Tomesson........................ 1
Olof Bonde................. .... 1 — 9.

Skrymtarbo:

Erik Jakobsson........................ 1/2
Per Jakobsson .... 1/2 — 1.

Yxe:

Henrik Hansson 1/2
Bengt Larsson 1
Anders Larsson 1/2
Anders Eriksson 1
Nils Nilsson 1/2
Nils Kristofersson .... 1/2 — 4.

Gamle torpare, som nu äro lagde för halfve bergsmän 1624:

Grels Stefansson i *Ljusnaren* ...... 1/2.
Lars Hindersson ibidem.............. 1/2.
Per Hindersson vid *Guldsmedshyttan* 1/2.
Per Hindersson vid *Björkaren*..... 1/2.
Hans Bengtsson ibidem .... 1/2.
Nils Hindersson ibidem .... 1/2.
Mats Göransson ibidem .... 1/2.

Torpare lagde för stadga 1624, hafva tillförene varit brukade för grufdrängar:

Lars Andersson i *Vedevåg*, stångjern 1 skepp.
Jöns Haraldsson i *Torp*, stångjern 12 1/2 l:℔, kol 4 foror.

Anders i *Långåker* till anno 1625: stångjern 1 skepp.
Per Larsson i *Kallernäs* till 1625: stångjern —
Henrik i *Ljusnaren* till 1626: stångjern —
Långe Pelle ibidem skall skattläggas till anno 1629: stångjern —
Karl i *Hult* är skattlagd 1624: stångjern 10 l:℔.
(Henrik i Nyberg skattlagd 1624: stångjern 10 l:℔. Denna anteckning är öfverstruken och bredvid står att läsa: »bygdt in på bolbyn, skall bortrifvas».)
Jon Andersson i *Vassboda* skall skattläggas 1625: stångjern 10 l:℔.
(Öde: Hökestaboda skall skattläggas till stångjern —.)
Ivar i *Holmsjön*, upptaget 1624.

Summa skattlagde torpare 5.
Ränta stångjern | 2 sk:℔ 2 1/2 l:℔ till anno 1624. | 1 1/2 sk:℔ till anno 1625.

Oskattlagde 5; skola framdeles skattläggas, när de hafva njutit sina friår.

Arf och egne Hertig Johans:

under Upsala akademi. | Nils Ersson i *Siggebo*, Påvel i *Saleboda*, Jon i *Qvarnebacka*, Anders Skräddare vid *Åsen*.

Lindesåsbor.	Årlige kol. Foror.	Gärdekol. Foror.	Hammarskatt, stångjern, l:℔
Per Andersson	20	4	10
Gerika	22	4	—
Klubbs-Lasse	21	4	—
Sigfrid Hjulmäster	22	4	—
Olof Nilsson[1]	18	4	—
Enkan, Erik Larssons ...	22	4	—
Hans Månsson	24	4	18
Lars Olsson........	18	4	9

[1] I Nybergsgården, enligt en senare jordebok.

Olof Larsson	18	4	18
Henrik Tysk	18	4	—
Olof Jonsson	12	4	—
Jakob Mårtensson	8	4	—
Per Vestgöte	21	4	—
Kåfalls-Per	21	4	—
Israel Mjölnare	21	4	—
Lars Andersson	12	4	9
Per Rafvalsson och Gottskalks Nils[1]	8	4	—
Karl Smeds enka[1]	8	4	—
Hans Galle[1]	8	4	—
Braske-Peder	8	4	—
Erik Larsson	21	4	—
Snugge-Måns	8	4	—
Braske-Erik	8	4	—
Nils Ångerman	8	4	—
Olof Andersson	9	4	9
Göran på Heden	8	4	—
Halsten	8	4	—
Vesterby-Olof	8	4	—
Bengt Andersson	12	4	9
Staffan vid bron	4	4	—
Lars Näbb, nytt, fritt	12	4	—
G:le Henrik	12	4	9
Jon Vallegosse	17	4	—
Erik Nilsson, byfogde, fri	16	4	—
Lars Nilsson	18	4	5
Per Andersson	8	4	—
Matthias Fick	24	4	—
Olof Klaesson	15	4	—
Klaes Jakobsson	18	4	—
Björka-Lasse	18	4	9
Nils Hindersson	18	4	18
Olof Skinnare	21	4	18
Jakob Klockare	18	4	—
Tynnes Smed	15	4	—
Per Olsson	15	4	9
Nils Björnsson	15	4	9
Mats Salomonsson	14	4	—
Efter:ne skattlades anno 1620:			
Klemet	—	4	—
Anders Olsson	—	4	—
Erik Mjölnare	—	4	—
Anders Jönsson	—	4	—
Mårten Byggemästare	—	4	—
Olof Brask	—	4	—
Olof Joensson	—	4	—
Lars Urväder	—	4	—
Nils Olsson och Antonius[2]	—	4	—
Grels Nilsson	—	4	—
Hr Lars, kapellan	—	4	—
Godvals Hans	—	4	—
Lille Bengts Henrik	—	4	—
Anders Skräddare, hertig Johans arf och eget	—	—	—

Summa.

Åsbor	47.
Nybyggare	13.
Hertig Johans	1.

Ränta.

	Daler	öre	pgr
Stångjern 7 sk:℔ 19 l:℔ à 8 daler =	63:	19.	$4^4/_5$
Årliga kol 116 stig. 2 foror à 1 daler =	116:	10.	16
Gärde kol 40 stig.[3] à 1 daler =	40:	—	—
Summa	219:	29.	$20^4/_5$

Summa uppå Linde socken 1624.

Bergsmän hela	147	$167^1/_2$.
Bergsmän halfva	40	
Torpare	5.	
Oskattlagda torp	5.	
Åsbor	47.	
Nybyggare	13.	
Hertig Johans (under Upsala akademi)	4, utan ränta.	

Ränta.

Stångjern	11 sk:℔ $11^1/_2$ l:℔.
Tiondejern	34 läster med Ramsbergs s:n.

[1] Tillhörde *Johan Sparre* på Sundby.

[2] Från 1628 innehades denna gård af sedermera bergmästaren *Sten Andersson.*

[3] Dessa gärdekol utgjorde Lindesåsbornas *landtdagsgård.* Då hvarje helt bergsmanshemman utgjorde 16 foror eller $2^2/_3$ stigar, så räknades hvarje kyrkobordsgård lika med $^1/_4$ hemman och fick således utgöra 4 foror.

Drängejern ...	6 läster 3 fat $7\frac{1}{2}$ l:℔.
Malmkörslor...	335 lass.
Dagsverken ...	1675.
Skjutsfärder ..	1005.
Kol	603 stig.
Stockar	$167\frac{1}{2}$.
Näfver	335 l℔.
Bast	25 l:℔ $2\frac{1}{2}$ m℔.

Tullqvarn 1, vid Lindesås[1].

Räntar osm. jern 2 fat.

Ramsbergs socken.

Ramshyttan:

Markus Hindersson	1	
Hans Henningsson	1	
Didrik Hindersson................	1	
Velam Sepenfelt..........	1	
Zakarias Andersson	1	
Mats Nilsson	1	
Erik Bengtsson	$\frac{1}{2}$	$6\frac{1}{2}$.

Torrbråten:

Erik Andersson .... $\frac{1}{2}$.

Ristan:

Henrik Markusson............... ..	1	
Olof Eriksson	1	
Erik Hansson	1	
Kristofer Nilsson	1	
Anders Nilsson	1	
Jöns Ivarsson	1	
Jöns Eriksson	1	
Per Eriksson	1	
Kristofer Larsson	1	
Nils Larsson	1	
Nils Eriksson	1	
Ambrosius Grelsson	1	12.

Kårberget öfverhyttan:

Anders Ersson	1	
Erik Ivarsson..............	1	
Hans Månsson	1	
Nils Larsson	1	
Erik Jåpsson	1	
Nils Olsson...............................	1	

Kårberget nederhyttan:

Bengt Kristofersson...	1	
Ambrosius Nilsson	1	
Kristofer Andersson	1	
Anders Toresson	1	10.

Håkansboda:

Olof Månsson...	1	
Mårten Nilsson	1	2.

Löda:

Anders Persson.........	1	
Per Olofsson	1	
Erik Eriksson	1	
G:le Hans Persson	1	
Unge Hans Persson	1	
Olof Larsson	1	
Bengt Eriksson	1	
Olof Månsson..............	1	
Jon Månsson	1	
Olof och Peder Matsson	1	
Olof Andersson..	1	
Lars Andersson.........................	1	
Mårten Nilsson	1	13.

Summa på Ramsbergs s:n.

Bergsmän { hela 43.
halfva 2.

Ränta.

Tiondejern......	göra de inne med Linde.
Drängejern......	19 fat 16 l:℔.
Malmkörslor...	88 lass.

[1] Om denna qvarn heter det i 1621 års här ofvan omtalade handlingar: »Vid *Dalekarlshyttan* hafver tillförene varit *en liten tullqvarn* med ett par stenar, hvilken förfallen var, och då Nils Sigfridsson hade befallningen, blef af *vådeld uppbränd* (1614). Sedan hafver Mikel Henriksson låtit där af nyo *uppbygga en stor tullqvarn* med två par stenar, och med all fullkomlig redskap, fri och färdig efter sig levererat.» Om således denna qvarn bygdes för kronans räkning, kan den frågan framställas: *när* och *huru* öfvergick densamma till *enskild egendom?*

Dagsverken .... 440.
Skjutsfärder .... 264.
Stockar .... 44.
Bast .... 6 l:℔ 12 m℔.
Näfver .... 88 l:℔.
Kol .... 117 stig. 2 foror.

Torpare.

Per Olsson i *Jutebo,* gammal knekt, sitter fri; stångjern 10 l:℔.

Nybyggare, oskattlagda.

Lars Andersson i *Löda,* skall skattläggas till 1627.
Henrik i *Ösarhyttan,* skattlagd 1624: kol 1 stig.
Erik Lukasson i *Gloten,* skall skatta till 1627.
Anders i *Källekärn,* skall skatta till 1628.

Summa torp:

Skattlagdt .... 1 för 1 stig kol.
Oskattlagda .... 4.

Forschrefne åhrlige Mantals Lägn bekienne wi oss Samptlige Rådmän vthi Lindessåss Bergzlag, hafue räträdelig:n och grannelig:n Ransakat och schrifue låthit, som wij det in för wår N. öfverhet och huar Erlig man Tryggelig:n answare wele, huilken och vthi wår Tingstufu för menige man opläsen och samptyckt åhr, till wisso vnder wårt bergz-Signäte. Dat. d:n 31 Januarij 1625.

Att den sålunda upprättade jordeboken lades till grund för efterföljande, låg i sakens natur; men den tanklösa afskrifningsmetod från det ena året till det andra, som begagnades vid de äldre jordeböckernas upprättande, drefs icke till samma ytterlighet som förut. Visserligen är denna metod icke fullkomligt främmande för åtskilliga af nästföljande årens jordeböcker, men i allmänhet kan man dock skönja en ej obetydlig förbättring. De felaktigheter i afseende på mantalssättningen, hvilka småningom upptäcktes i 1624 års jordebok, afhjelptes sedermera genom *»förmedlingar»*. Därjemte tillkommo efter hand ett icke ringa antal ***nya hemman*** och lägenheter. Emellertid kan nyssberörda jordebok anses såsom ***grundläggande för hemmantalet*** inom Nora och Lindes bergslager. Det bör därföre icke sakna sitt intresse att erfara huru densamma tillkom och huruledes den upprättades. Man får godt besked därom i det utdrag af ett tingsprotokoll, som här nedan meddelas:

Den 31 Augusti (1630) vardt rätt laga hösteting hållet med allmogen af *Noreskoga* å rättan tingstimma och tingsstad i Nora socknestuga. Närvarandes bergsfogden *Hans Nilsson* med förr antecknad bergsnämd.

Kom för rätten Frans Eriksson Lissman[1] klagade och kärade till *Erik Joensson*, fordom *befallningsman vid Nora,* att han sjelf af eget beväg, tycke och god vilja utan nämdens vetskap hade skattlagt ett torp, benämdt Svensboda, och det lagt för ett helt bergsmanshemman, som andre hemman, där det tillförene intet mera hade legat än för ett skeppund stadga; där till Erik Joensson svarade, det hade sig därmed så i sanning icke som Frans föregaf, utan därmed var så tillgått: När m:r Hybbert hade arrenderat bergslagerna[2], och Erik Joensson nu var blefven hans befallningsman, då är be:te Erik Joensson af åtskillige kammarråds och ståthållares bref och befallning vordet pålagdt, att med första leverera i Kammaren en viss, oförfalskad och riktig *jordebok uppå alla hemmanen,* hele, halfve och fjerndels och åttondedels. Erik Joensson, som då var nykommen och i bergslagen alldeles okunnig, efter han sjelf intet visste huru han sig därutinnan skulle skicka, gick han till en gammal bergsskrifvare, som bäst af bergslagen, dess hemman och lägenheter, besked visste, *Kristofer Klaesson* benämd[3]. Denne bad han att han ville sig en viss och oförfalskad mantalslängd öfver bergslagen med första förfärdiga och meddela, det skrifvaren så efterkommit hade och Erik Joensson levererat en mantalslängd, hvilken Erik Joensson, på det han måtte förfara om hon var just och utan mangel[4], fördenskull i socknestufvorna för nämden och allmogen, som där då tillstädes voro, i åtskilliga gånger lät uppläsa och publicera, begärandes att de af nämden, som då tillstädes voro, ville gifva tillkänna, om däri något fel vore, att det måtte rättas förr än han henne sände till K. M:ts räknekammare. Som de nu intet fel sade sig därutinnan förnimma, lät Erik Joensson henne renskrifva och af *lagläsaren Torbjörn Engelbrektsson*[5] i några af nämdens närvaro åter på nytt *uppläsa, försegla* och med *bergssignete undertrycka och konfirmera,* och därmed sända till Kammaren, det bergsfogden Hans Nilsson samt någre af nämden sade sig än minnas; och efter i berglängderna Svensbo var infördt för ett helt hemman, nämden intet däremot sagdt, utan med sitt *tigande samtyckt,* så är ock sedan skatten däraf för ett helt hemman uppburen och utfordrad, hvartill Erik Joensson icke kan vara skulden, som sin flit hafver gjort att mantalslängderna så mycket möjligt vore måtte rätt hafva blifvit, utan om något därigenom vore honom för när skedt, då vore skrifvaren och de utaf nämden där till orsaken, som sådant hört, vetat och intet förändrat hafva.

Härmed var denna sak slutbehandlad. Svensboda, sedermera kalladt Hofmanstorp, utgör än i dag ett helt hemman. På samma gång har ock en undrande och spörjande efterverld erhållit visshet om ***huru 1624 års jordebok tillkommit.***

---

[1] En son till förutnämde lagläsaren Erik Andersson. Jfr Muncktells herdaminne III: 461.

[2] *Hubert Gillisson de Besche* erhöll kontrakt härom 3 Febr. 1623. Jfr *Noraskogs arkiv* I: 2.

[3] Denne, hvars namn skrifves ömsom *Kristofer Klaesson,* och ömsom *Kristofer Karlsson,* tjenstgjorde hufvudsakligen i *Nora* och var emellanåt stationerad vid *Gyttorps bruk.*

[4] Riktig och utan fel.

[5] Efterträdde Erik Andersson i denna egenskap och tjenstgjorde i 4 à 5 år.

Personliga skattefriheter vid Lindesås.

Till de exempel å dylika friheter, som i det föregående meddelats, må läggas ytterligare ett par andra, hvilka båda kunna anses såsom i viss mån motsvarande nutidens *pensioner*. Det ena fallet gäller en gammal knekt, förut flera gånger omtalad under namnet *Snugge-Måns*, hvars kungl. pensionsbref lyder sålunda:

Vi Gustaf Adolf etc. Göre veterligt att efter brefvisaren *Måns Nilsson* hafver oss underdåneligen besökt och ödmjukeligen tillkännagifvit, att han uti 40 år hafver tjent Sveriges krona för knekt, underdåneligen begärandes att vi nådigast ville unna och efterlåta honom räntan af det hemman, som han bor uppå, benämdt *Lindesås* uti Lindesbergs socken, hvilket han berättar icke mer ränta än två daler; så hafve vi för hans långlige tjenst skull en sådan hans underdånige bön nådigast ansett och härmed nådeligen efterlåtit honom att han årligen må njuta två dalers frihet uppå årliga räntan af samma hemman; men där hemmanet mera räntar än två daler skall han utgöra. Vi förbjude därföre etc. Stockholm den 12 April 1622.

Gustavus Adolphus.

I räkenskaperna afkortas för denne Måns under de följande åren hans skatt, utgörande »årliga kol» $1^1/_3$ stig och »gärdekol» $^2/_3$ stig, tillhopa 2 stigar kol med ett kronovärde af 2 daler.

Det andra fallet gälde en af de många under hertig Karls tid utifrån införskrifna smederna, samme *Tynes* eller *Tönis Klensmed*, som finnes antecknad i 1597 års skattelängd här ofvan, och om hvilken 1613 års dombok (sid. 41) innehåller, att han bekommit fasta å sin redan 9 December 1592 inköpta gård vid Lindesås. Han erhöll skattefrihet för densamma genom följande k. bref:

Vi Gustaf Adolf etc. Göre veterligt att vi nådigast hafve undt och efterlåtit denne brefvisare, vår tjenare och smed *Tynes Faber*[1], den *gård han bor på vid Lindesberg* (att) fritt njuta och behålla på samma sätt såsom de andra smederna därunder hafva; dock skall han vara förpligtad att göra och förfärdiga hvad arbete, som honom på våra vägnar af vår faktor föresatt blifver. Befalle fördenskull vår ståthållare och befallningsman, att de honom samma gård njuta och behålla låte, där de så väl som alla andra hafve sig att efterrätta. Af Västerås den 12 Februari år 1623.

Gustavus Adolphus.

På grund häraf afkortas sedermera för hans gård den här ofvan i 1624 års jordebok påförda skatten. Af räkenskaperna kan inhemtas att Tynis Klensmed arbetat än vid Guldsmedshyttan, än vid Qvarnbacka, men hufvudsakligast vid Arboga gevärsfaktori, naturligtvis mot särskild aflöning. Ett konfirmationsbref å berörda skattebref utfärdades 8 April 1635 och i 1645 års mantalslängd uppräknas Tynes Fubb bland de »utlefvade», och torde han något år därefter aflidit.

Boskapsskatten 1626 från Lindesås.

Med hänvisning till den redogörelse öfver boskapspenningarnas införande, som på annat ställe blifvit meddelad[2], intages följande utdrag ur

[1] Namnet skrifves äfven Fubb.

[2] *Noraskogs arkiv* II: 488.

en »*boskaps- och utsädeslängd* anno 1626 uppå *Lindes bergslag*», hvars original förvaras bland Kammararkivets samling af dylika längder. Till vinnande af mera öfverskådlighet, är detta utdrag uppställdt i nära öfverensstämmelse med nutidens jordbruksstatistiska tabeller, med sammanförande under en rubrik af samma slags kreatur. De olika värden för exempelvis gamla och unga svin, får m. fl., som förekomma i originallängden, hafva föranledt att skattebeloppen förete smärre skiljaktigheter, som dock icke inverka på slutresultaten.

Lindesås kyrkebol.	Utsäde, tunnor.	Hästar.	Oxar.	Tjurar.	Kor.	Ungnöt.	Får.	Getter.	Svin.	Daler.	Öre.
Per Andersson	—	1	—	—	2	—	—	—	—	1	—
Gerika	½	1	—	—	3	1	—	—	1	1	16
Oluf Persson	—	—	—	—	1	1	—	—	2	—	15
Sigfrid Hindersson	2	2	—	—	3	1	—	—	2	2	6
Oluf Skräddare	2	1	—	1	3	1	—	—	—	1	28
Gunnar Byrilsson	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Hans Månsson	½	2	—	—	3	2	5	—	3	3	22½
Lasse Olufsson	½	2	—	—	3	1	4	—	2	3	8
Oluf Larsson	1	2	—	—	2	—	3	—	1	1	26½
Henrik Tysk	⅜	2	2	—	3	—	—	—	4	3	3
Oluf Jonsson	¼	1	—	—	1	—	—	—	1	—	28
Jakob Mårtensson	¼	1	—	—	1	—	—	—	1	—	27
Kåfalls-Per	—	1	—	—	2	—	—	—	3	1	3
Israel Mjölnare	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Skomakar-Lasse	¼	1	—	—	2	1	—	—	1	1	8
Antonius	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Karls enka	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Knut Mjölnare	—	1	—	—	1	—	—	—	2	—	26
Hans Skotte	⅛	1	—	—	1	—	—	—	—	—	25
Braske-Per	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	25
Anders Skräddare	—	1	—	—	2	2	—	—	—	1	8
Snugge-Måns	¼	1	—	—	1	1	—	—	—	—	30
Braske-Erik	⅜	1	—	—	2	—	—	—	—	1	1½
Nils Ångerman	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Snugge-Nils	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Oluf Andersson	1	2	—	—	4	1	—	—	—	2	8
Göran Skomakare	⅛	—	—	—	2	—	—	—	—	—	16½
Klemets-Ingeborg	1/16	—	—	—	2	—	—	—	—	—	16¼
Jöns Skräddare i *Stackerå*	1½	1	2	—	4	2	3	9	—	3	14½
Halsten	⅜	1	—	—	1	—	—	—	—	—	25½
Oluf Hansson	⅛	1	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Bengt Hammarsmed	1/16	1	—	—	1	—	—	—	—	—	24¼
Lars Näbb, ryttare	—	1	—	—	2	—	—	—	3	1	4
Henrik Skrifvare	¼	—	—	—	1	—	—	—	—	—	9
Oluf Jonsson	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	8
Jon Skräddare	—	1	—	—	2	1	—	—	1	1	5
Transport	12¼	36	4	1	57	15	15	9	29	42	22½

	Utsäde, tunnor.	Hästar.	Oxar.	Tjurar.	Kor.	Ungnöt.	Får.	Getter.	Svin.	Daler.	Öre.
Transport	12¼	36	4	1	57	15	15	9	29	42	22½
Gamle byfogden	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Bergsfogden (Lars Nilsson)	⅛	2	—	—	2	—	—	—	1	1	18
Matthias Fick	—	2	2	—	4	—	—	—	5	3	5
Anders Olsson	⅜	1	—	—	3	1	1	—	2	1	19
Erik Mjölnare	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	8
Per Mjölnare	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Braske-Sara	—	1	—	—	2	—	—	—	—	1	—
Nils Skräddare	—	1	—	—	2	—	—	—	—	1	—
Sten Andersson	—	1	—	—	1	—	—	—	2	—	28
Urväders-Lasse	—	1	—	—	2	—	—	—	2	1	3
Gregens-Nils	1	1	—	—	2	1	—	—	—	1	8
Godvals-Hans	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	24
Lille Henrik	¼	1	—	—	1	1	—	—	1	—	31
Björka-Lasses enka	¼	1	—	—	4	—	3	—	—	1	21½
Nils Hindersson	¾	2	1	—	5	—	3	—	7	3	10½
Per Hindersson	½	1	1	1	3	—	3	—	4	2	7½
Jakob Klockare	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	16
Tönis Smed	3	1	—	—	3	2	—	—	3	2	—
Per Olsson	2⅛	2	—	—	2	2	—	—	4	2	6
Nils Björsson	2	2	2	1	4	2	—	—	2	3	30
Mats Salmonsson	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	24
Anders Skräddare	1	—	—	—	3	—	—	—	2	—	31
Nils Helsing	—	1	—	—	1	—	—	—	3	—	28
Mårten Byggmästare	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Oluf Klaesson	1½	1	—	—	2	1	—	—	9	1	20
Oluf Skinnare, *Torp*	3	—	—	—	3	—	3	—	—	1	8
Klubbs-Lasse	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	20
Tidika-Kerstin	⅛	—	—	—	2	—	—	—	—	—	17
Kalmars-Oluf	½	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Lasse Näbbs moder	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	16
Per Målare	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	16
Summor	29⅝	64	10	4	116	25	28	9	76	81	8

Till stadfästelse med kyrkoherdens samt kyrkones sexmäns signete och bomärken bekräftadt. Datum Lindesås den 1 Maj 1626.

Daniel Johannis.
Pastor i Linde.

Nils Hindersson — *Ivar Persson*

Hans Månsson — *Bengt Larsson*

Jon Nilsson — *Hans Andersson*

Att den här ofvan meddelade boskapslängden icke är alldeles felfri, torde en uppmärksam läsare snart finna. Sålunda hafva 2:ne gårdar med sin kreatursbesättning blifvit räknade till kyrkobordet, ehuru de bort räknas till socknen, nämligen *Stackerud* och Oluf Skinnares egendom i *Torp*. Vidare är afgift oriktigt påförd åtminstone 2 personer, hvilka debiterats hvar sin daler mera än som vederbort, men härigenom stämmer den här ofvan utförda slutsumman 81 daler 8 öre med den, som originallängden angifver för Lindesås. Oafsedt dessa felaktigheter har dock antalet af kyrkobyns kreatur betydligt ökats från 1571. Kreatursstocken för 1626 var till och med lika stor om icke större än den är nu för tiden (jfr sid. 21).

Det torde äfven böra antecknas, att i *Linde* skattade Lars Ersson för 3 t:ors utsäde, 1 häst, 2 kor och 2 qvigor 1 daler 20 öre, samt Ivar Gottskalksson för 3 t:ors utsäde, 2 hästar, 2 oxar, 7 kor, 6 qvigor, 1 stut, 1 tjur och 1 g:lt svin tillhopa 5 daler 18 öre. Erik Björnsson i *Lindeshyttan* för 1 t:nas utsäde, 3 hästar, 10 kor, 2 qvigor, 1 tjur, 1 ungt svin och 1 ungt får tillhopa 4 daler 26 öre.

Enligt anteckning i originallängden utgjorde den debiterade boskapsskatten inom hela det dåvarande fögderiet följande belopp:

Lindes bergslag och socken[1]	817	daler	$18^3/_4$	öre,
Ramshytte » » »	195	»	5	»
Nora[1] » » »	990	»	$30^1/_4$	»
Fellingsbro socken...............................	1,316	»	$7^1/_2$	»
Näsby och Ervalla socknar	163	»	$23^1/_4$	»
Summa	3,483	daler	$20^3/_4$	öre.[2]

[1] Kyrkobyn häruti jemväl inberäknad.

[2] Till jemförelse härmed må hänvisas till *Noraskogs arkiv* II: 496, där motsvarande uppgifter meddelas för Östersysslet i Vermland.

Ytterligare domboksutdrag rörande Lindesås.

För åren 1622—1627 saknas alla domböcker för Lindes bergslag. Likaså för 1630. För 1628 och 1629 äfvensom för de flesta af de följande åren, intilldess Lindesås erhöll stadsprivilegier och i följd däraf äfven särskild rättsskipning, finnas emellertid domböcker från Lindes bergslag ännu bevarade inom Svea hofrätts arkiv. Då dessa mer eller mindre fullständiga, stundom ganska illa åtgångna eller svårhandterliga domböcker, vanligen innehålla redogörelser för rättsfrågor, som kunna äga en viss betydelse äfven i våra dagar, torde de ytterligare utdrag, som i det följande meddelas, försvara sin plats i föreliggande samlingar.

Anno 1628 den 9 Oktober vardt rätt laga ting hållet med allmogen af *Lindesås* uppå rättan tingstimma och tingsstad i Linde socknestuga. Närvarande å tinget ståthållaren uppå Örebro slott och landshöfdingen öfver Nerike och Vermeland samt Nora och Lindes bergslag, den ädle och välborne *Karl Bonde* till Bordsjö och Espelunda, med bokhållaren i förbemälte landsändar (ärlig och försigtig *Arvid Persson*) och de tolf i nämden, som för lag och rätta sitta, hvilka voro efterskrifne gode dannemän: — — — — — — — — — — — — — —

— ***Djeknepenningar.*** Vardt samtyckt och beviljadt af rätten och nämden, att kyrkones sexmän skola efter K. M:ts och riksens beslut vara förpligtade att hjelpa utfordra för socknedjeknarna deras allmosa, som är *6 öre penningar af hjonelaget*, och de, som med tredska stå tillbaka, skola de taga dubbelt af.

— ***Oredlighet.*** Kom för rätten ärlig och försigtig *Anders Bengtsson* i Arboga och besvärade sig öfver *Kristofer Andersson*[1] att han hade tagit honom ifrån *en krona och något brudsilfver*, som han hafver haft ståndandes i bergslagen och där plägade utlega till brudehänder. Och emedan Kristofer Andersson hade föreburit, så ofta Anders Bengtsson honom därom kräft hafver, att han hafver haft *Lindesås bergsnämds dom och tillstånd* att taga förbemälte krono- och brudsilfver; förfrågade Anders Bengtsson rätten och nämden, om de någon dom hade gifvit Kristofer Andersson uppå hans krono- och brudsilfver. Därtill de samtligen svarade och sade nej, att de ingen dom hade gifvit däruppå, utan där någon hade gifvit dom därpå, måtte han därtill svara.

---

[1] Befallningsman 1619 och 1620, samt tillika med sin motpart arrendator af Nora och Lindes fögderi 1621 och 1622. Se vidare *Noraskogs arkiv* I: 9, 10.

— *Uppbud.* Uppbjöd fiskalen välaktad Hans Påvelsson Klaes Jakobssons gård uppå Åsen, uppå Elias Sadelmakares vägnar, första gången.

Uppbjöds Björke-Lasses gård uppå Åsen lagligen tredje gången.

Anno 1629 den 13 April vardt rätt laga ting hållet med allmogen af *Lindesås* i Linde socknestufva. Närvarandes befallningsmannen välaktad *Kristofer Geijer* med bergsfogden *Hans Nilsson* samt underskrifne tolfmän i nämden, som voro — — — — (däribland äfven Ivar i Linde).

— *Testamente till Lindes kyrka och fattiga.* Kom för rätten en ålderstigen och gammal man, benämd Per Engliksson på Åsen, och gaf tillkänna, att han hade en gård därsammastädes belägen, *Kåfallsgården* benämd, hvilken med tillydande *vretar, hagar* och *lägenheter* var hans fulla och fasta afling, som han köpt hade och därföre gifvit stångjern 14 skeppund[1]. Och efter han och hans hustru voro tu ålderstigne hjon, de där mest släp och drag för deras arbete haft hafve och det sammandragit, var han nu till sinnes samma gård och aflingejord med gods och lösöre att gifva, testamentera och skänka sin hustru med de konditioner och vilkor, att hvilken af dem Gud täckes låta längst lefva, skulle utan alla arfvingars tilltal eller insago besitta och behålla samma aflingegods i sin lifstid. Sammaledes skänkte han ock af förbemälte sin aflingejord *en treding till Lindesås kyrka* och *de fattige* därsammastädes med det förbehåll, att där den, som annan öfverlefver, vill samma treding behålla, skall han den ifrån kyrkan och de fattige lösa för så mycket han honom kostat hade, nämligen 4½ skeppund. Så alldenstund S. R. Landslag Jordabalken i det 9 (kap.) förmäler, att man med aflingejord må göre och låte, som enom bäst synes och täckes: därföre vardt detta hans testamente af rätten samtyckt, beviljadt och bekräftadt, och dem gafs där bref på af rätten.

— *Lagfästning.* Mjölnare-Per vid Åsen fäste lag sjelf tredje till nästkommande ting för det munstycke och hufvudlag, som Matthias Fick hade mist och sedan igenfunnit i Mjölnare-Pers hus och gömmor.

— *Tjufveri.* Vardt sakfäld Erik Brask för det han hade stulit ett ölträ utur Matthias Ficks källare och burit och lagdt i sin källare; efter det 5 kap. i Tjufve-B. (dömd) att igengifva ölträet och böta sina 40 m., dock med 20 förskont.

— *Skatteförmedling.* Vittnade och betygade nämden vid Linde, att Nils Olsson Helsings *gård på Åsen* var för *högt skattlagd,* i det han af honom skall göra 4 stigar och en fora, oansedt han hafver ej bättre lägenhet eller utrymme än de andra hans grannar, som allenast göra två stigar. Och fördenskull underdånigst begärde han måtte med det öfriga blifva förskont och få göra lika med sina grannar.

— *Uppbud.* Efter:ne jord och hemman vordo vid detta ting lagligen uppbudne: — — — — —

3) en *bod utmed torget* af Bengt i Yxe tredje gången. — — — —
5) en del af *store vreten i Stackerud* af Nils Björsson i Arboga.
6) *Dalkarlshyttan* af Anders Olsson på Åsen andra gången.

[1] Jfr sid. 51 här ofvan.

I »Noora Landzhöffdinge Dömmes Copie-Book», sid. 23, finnes intaget det »Heretz beuijss om Nielss Olsons Helsingz förmedlingh wedh Lindö på 2 stig. kooll», som här ofvan omförmäles, så lydande:

Jagh Päder Hansson Dober i Wästeråhs, Vnderlagman i Wärmmeland, såssom ock Lagförere i Närike, medh Noora och Linnes bärgzlagor, och nu i detta sinne häradzhöfdingedom i wärio hafwandhes wedh Lindersåhs på then Ädle och Wälb:ge Broor Andhersson till Broo och Lännes vice præsident, och i den Kongl. Håfrätz Swerige Bisittiares wägnar. Giööre her medh witterligitt att Anno 1629 den 13 Aprillis, ner som iagh Rätt Lagh och tingh höltt medh Almogen aff Lindesåhs i Lindes Sochnestufwo, Nährwarande Befaldningzmanen Wälförståndige Christoffer Geir medh nembden. Iblan andre åhrender, som för Rätten förhördhes, kom för Rätten Nils Olofsson Hällsingh, boandhes på Åhsen, och her för Rätten gaff tillkenna, att hans Gårdh på be:te Åhsen, wahr honom för högt skattlagt i så måtto, att the hans nembste granar, som hadhe nu så gått och bettre Legenheet åhn han, allenast giordhe i Skatt 2 stig:r Kåhl, måste han utgifwa 4 stiger och en Fora, Och fördenskuldh begiärdhe att han medh then öfrige Skatt måtte blifwa skonat, och lika giööra meedh sina grannar, effter han ey bettre willkor hadhe åhn thee. Så förhördhe iagh medh Nembdhen huru sigh dher medh hadhe, hwillkett så i Sanningh wahr som han förberättade, och fördenskuldh, Ödmiukeligen och Vnderdånligen, begiärdhe att Höga öfwerheten och H: Kongl: May:t nådigste wille, deer mögeligitt wohro, Skatten förmedla, och honom halffparten tillgifwa, aldenstundh omögeligitt åhr att förbe:te Gårdh kan mehra draga och vtgiöra. Hwillken deres ödmiuke och vnderdånige begåhran de wisserligen troo och förmodha H: K: May:t Nådigest hörandes warder, och honom den halfwa partten tillgifwandes. De lofwa sigh för sådanne H: K: May:ttz stoora ynnest och nådhe, altidh wille finnas H: K: May:ts tacksamme och underdånige, troplichtige Tiänare så lenge the lefwa. Till wisso att denne wittnesbördh som förbe:te föör Lago och Rätta wittnat och gifwin åhr, bekräfftar iagh ofwan bem:te medh mitt Signete bredhewedh Lindesåhs bärgz Signete her nedhan före. Och effter:ne nämbdemän åhro her öfwer till wittnes, såm då för Rätten såtto, såssom åhr Oloff Månsson i Lödha, Oloff ibm, Anders Ersson på Gullsmedzhyttan, Erich på Mårtenshyttan, Didrich på Ramzhytn, Oloff i Biörka, Pär på Fanthyttan, Hans i Bårn, Ifwar i Linde, Anders på Kårberget, Anders på Ingelshyttan, och Bängt i Yxe. Actum Lijndesåhs den 14 Aprillis 1629.

I anledning af föregående »häradsbevis» utfärdades sedermera

Welb:ne H: Carll Bondess sedell gifuen Nielss Olsson Helsingh wedh Linndö at niuta frijt 2 stig:r kooll.

(Nora landshöfdingedömes kopiebok, sid. 24.)

Effter det Christoffer Geyr, Sedhellwisare Nils Olofson Hellssingh wedh Linderssåhs, beswåhrer sigh öfwer edher, det i aff honom i utlagor mehra fordra åhn som affsagt wahr wedh Lijndesåhs tingzbordh, uthi Wäl:tt Pädher Dobertz, edher och nämbdens præcentz, nembligen att han inttet mehra utgöra skall åhn som hans nägrannar, widh twå Stiger och een Foora, der wedh han blifwa må; Lagar dherföre så att inttet mehr aff honom fordras, på det iagh må omolesterat blifwa, Befaller edher Gudh, aff Ekiebärgh den 18 Aug. 1629.

Charl Bondhe.

1629 den 11 Juli vardt rätt laga sommarting hållet med allmogen af *Lindesås*. Närvarandes befallningsmannen väl:d *Jakob Persson* samt med bergsfogden *Hans Nilsson* och förr beskrefne nämd.

— ***Uppbud.*** Efter:ne jord och hemman vid detta ting lagligen uppbudne: — — — — —

2) Mats Salmonssons *gård uppå kyrkebolet* af klockaren i Linde, som honom köpt hafver, första gången lagligen.

3) Mjölnare-Pers *gård vid kyrkebolet* af Per Joensson i Arboga, första gången lagligen. — — — — —

5) Byfogden Per Anderssons *vret* af Lars Henriksson, som honom i pant hafver, första gången lagligen uppb:n.

6) *Dalkarlshyttan*, af Anders Olsson vid kyrkebolet, tredje gången lagligen.

7) Ett *jordestycke vid Björkhyttans qvarn*, af Erik Joensson *vid Åsen* första gången lagligen uppbjudet.

8) Klaes Jakobssons *gård vid Åsen* andra gången lagligen.

Anno 1629 den 24 Oktober vardt rätt laga hösteting hållet med allmogen af *Lindesås;* närvarandes befallningsmannen välaktad *Kristofer Geijer* med välborne ståthållaren *Karl Bonde* och förr skrifne nämd.

— ***Vedefång och mulebet till Lindes prestgård.*** Kom för rätten kyrkoherden vid Åsen vällärde hr *Daniel* och sig förfrågade, efter till prestegården är ingen skog och hans antecessores likväl af ålder hafva haft sitt *vedefång och mulebet* på *Lindesbys mark och ägor*, om ock icke han måtte få njuta samma vilkor och rättighet, som de andre tillgodo. Då vittnade och svarade nämden, att när vid *Lindesås byen först är vorden upprättad* och i verket ständ, så är *af de nästomliggande hyttor och byar lagdt skog och mulebet till byen*, så när som af Lindesbyn är intet taget eller lagdt till Åsen, hvilket de sade därföre skedt vara, att presten vid Åsen skulle med dem i Lindesbyn hafva sitt nödtorftige vedefång och mulebet. Hvarföre vardt ock nu för rätten afsagdt, att herr Daniel och hans successores skulle efter denna dag njuta och behålla all den rättighet och rätt, både i vedefång och mulebet på Lindesbys mark och ägor, som han och hans antecessores intill denna dag haft och njutit hafva därpå.

— ***Vittnesbörd om Fingerbo-äng.*** Kom för rätten *Sten Andersson* och på den välborne herres, hr *Johan Sparres* vägnar fordrade och begärde ett sannfärdigt *vittnesbörd om Fingerbo-ängen*, och om dem icke vore veterligt och kunnigt, att samma äng hade hört och lydt till *Fingerbo-gården vid Åsen*, som den välborne herren tillkommer. Då vittnade och bekände de äldste i nämden, som längst mindes tillbaka, att de aldrig annorlunda hade förstått, hört eller vetat än att förbenämde Fingerbo-ängen hafver af ålder och urminne hört, *lydt och legat till Björka;* men när Fingerbo-Nils, som bodde i Fingerbo-gården, fick sin hustro ifrån Björka, då fick han samma äng med sin hustro, hvilken var hennes rätte arf och odeljord. Sedan är samma äng af dem blifven pantsatt till en, benämnd Lars Skinnare, hvilken henne några år häfdat och brukat hafver. Därefter är en kommen till Björkan, benämd Nils Eriksson, den där ock

till samma Björka hafver varit bördig. Denne, när han hafver förnummit, att bemälte Fingerbo-ängen af ålder hade hört och lydt till hemmanet Björka, och huru den var därifrån kommen, såsom ock att hemmanet icke hafver kunnat mista samma äng, hafver han betalat därföre hon pantsatt var, och sålunda kommit henne under hemmanet igen, till hvilket hon af ålder hört hade.

— ***Lagfästning.*** Kom för rätten Mjölnare-Per vid Åsen att fylla och gå den ed, han fäste vid sista tinget för det tjufveri, som Matthias Fick honom vitte och tillade om sitt betsel och munstycke, som när honom funna äro. Så alldenstund han inga laggärdsmän hade kunnat bekomma, och nämden ej heller honom kunne värja, vardt han efter det 34 kap. i Tingmåla-B. fälder åt saken och, efter det 7 (kap.) i Tjufve-B., att böta sina penningar, 40 marker.

— ***Uppbud.*** Efterskrefne jord och hemman vordo vid detta ting lagligen uppbudne:

1) Mjölnare-Pers gård andra gången lagligen uppbjudes.
8) Mats Salmonssons gård andra gången lagligen.
10) Ett jordestycke vid Björkhytteqvarn andra gången.

Utg:s anm. De här ofvan meddelade domboksprotokollen äro undertecknade af *Petrus Dober*[1].

Anno 1631 den 31 Mars hölls laga ting med allmogen af *Lindes bergslag*. Närvarandes: välborne *Karl Bonde* till Bordsjö och Espelunda, landshöfdingen, med befallningsmannen ärlig och välaktad *Kristofer Geijer* samt näst beskrefne häradsnämd (däribland Ivar Gottskalksson i Linde).

— ***Öfvervåld mot embetsman.*** Item blef Anders Tolsson (eller Toresson vid Kårberget) anklagad af välaktad *Sten Andersson,* fordom befallningsman vid Lindesås, för det att Anders Tolsson, den tid Sten hade befallningen, hafver kört honom med en bössa *och ville skjuta honom ihjäl,* så att Sten måtte löpa skogleds öfver en skog utan, honom att undkomma, hvilket Anders icke neka kunde utan bads före. Då hafver ock Anders sagt, det han intet vet hvad dalkarlarna göra, de icke taga sådana af vägen, hvilket han heller icke nekade. Berättade ock *Andreas Dress,* arrendatoren, att Anders körde honom uti en bod för sig, eljest hade han af Anders farit illa; så efter Anders Tolsson detta allt icke neka kunde, blef han efter konung Karls gårdssrätts artiklar 36, 39, 28 *ifrån lifvet (dömd);* dock sköts saken till den konungslige hofrätts resolution och förklaring.

— ***Prestgårdens fiskevatten.*** Herr *Daniel,* kyrkoherden, kärade till Preste-Joen för det han hafver *bygt fiskeverker för hans land och ägor,* det den andre icke nekade. Så efter vittnadt blef, att det är *roled fram,* hvilken där med hindras, såsom ock att där aldrig tillförene hafva varit verker, blefvo de uppdömde, och den andre böte 3 m♀ för olaga byggning.

— ***Skatteransakning.*** Blef befallt att *de gårdar,* som kunna hafva några *vretar eller andra ägor,* hvilka kunna under tiden säljas: om sådant händer, att nämden där om ransakar hvad skatt där af gå bör.

---

[1] Omtalad i *Noraskogs arkiv* II: 541, 547, 607—616.

— ***Bod köpt för kommunens räkning.*** Blef afsagt, att *Lindesås bergslag* skall gifva Johan Joensson i Arboga 7 skepp. groft stångjern för *en bod* han hafver *vid Åsen,* och det till Pedermessan.

— ***Uppbud.*** Efterskrefne gårdar och jordeparter blefvo på detta tinget uppbudne:

Lars Anderssons hemman tredje gången.
Rya, *herr Daniels hemman,* första gången.
Klubb-Lasses *vret vid Åsen* andra gången.
Kristofer Geijers hemman i Rya första gången.

Anno 1631 den 21 Juli hölls laga ting med allmogen af *Lindes bergslag* uti *Lindesås* socknestufva. Närvarandes befallningsmannen ärlig och välaktad *Kristofer Geijer* och nämden som ofvan bemält är.

— ***Smädelse.*** Matthias Fick blef sakfäld till sine 40 ♀ efter han om rätten hädelige ord talat hafver och sagt sig hafva varit under Pontius Pilatus [det är orättfärdige].

— ***Skuldfordran.*** *Sten Andersson,* fullmäktig af ståthållaren välborne *Karl Bonde,* fordrade efter en längd på någon gäld på hans välborenhets vägnar, begärandes dom på dem icke betalt hafva, och nu tredje gången efter längden stämde; hvilka ock blefvo dömde att betala, men där någon hafver förebära sig icke vara lagligen stämd, må sig förklara.

— ***Falsk beskyllning.*** Ytterligare kärade *Sten Andersson* till Matthias Fick för det han på *Stens sal. hustrus mull* hafver henne påfört, att hon skulle hafva gått med Jon Bångs barn, såsom Anders Gottskalksson och Bengt Larsson i Yxe det vittnade och Matthias icke neka kunde; blef därföre Matthias sakfäld till sina 9 ♀, efter han sådant hvarken ville eller kunde bestå; och efter ingen annan vet än ära och godt med Sten Anderssons saliga hustru, där uppå han ock tillförene hafver bekommit rättens vittnesbörd, och satt vite femtio daler den som henne mera skyller. Därföre afsagt nu att *Matthias betalar vitet* och samma vite stånde (fortfarande).

— ***Dödsdom.*** Därefter ställdes för rätten *Johannes Johannis,* fordom barnsens præceptor och tuktomästare *vid Lindesås,* hvilken blef anklagad att hafva gjort enfalt hor, efter han ogift är, och besufvit h:o Elisabet, Gunnar Börjessons i Arboga, hvilket han icke neka kunde, utan frivilleligen tillstod och bekände; blef därföre efter Guds lag Lev. 20 *ifrån lifvet dömd.* Saken stäldes vidare till den konungslige hofrätts förklaring[1].

— ***Uppbud.*** Efterskrefne gårdar och jordeparter blefvo på detta tinget uppbudne:

Mats Salmonssons gård tredje gången.
Hans Anderssons hemman på Björkhyttan tredje gången. — — —
Klubb-Lasses vret tredje gången.
Den nordesta gården i Rya andra gången.
Två bodar under Klubb-Lasses gård af Johan Joensson i Arboga första gången.

[1] Härvid finnes antecknadt: »*lata sententia* 11 Januari 1632», hvarom se nästa sida. Nämda hustru blef samma dag för detta och ett annat liknande brott »efter Guds lag Lev. 18, Exod. 22 etc. ifrån lifvet dömd».

Anno 1632 den 11 Januari hölls laga ting med allmogen af *Lindes bergslag.* Närvarandes välborne *Karl Bonde* till Bordsjö och Espelunda, landshöfdingen, samt befallningsmannen välaktad *Kristofer Geijer* med nämden.

— ***Upprepad dödsdom.*** Samma dag ställdes för rätten *Johan Joensson,* fordom præceptor och läsmästare för *barn vid Lindesås,* för det han hafver besufvit hustru Elisabet, Gunnar Börjessons i Arboga, det han icke nekade utan tillstod och bekände, efter som den saken allom kunnig var. Därföre han ock efter Guds lag Lev. 18, Exod. 20 blef ifrån lifvet dömd; dock sköts saken till den konungslige hofrätts resolution och förklaring.

— Den 12 Januari. Lars Pedersson på Fanthyttan satt samma dag i nämden för Ivar Gottskalksson i Linde.

— *Kristofer Geijer,* befallningsmannen, gaf tillkänna att Matthias (Fick) hafver köpt en hammardel utaf Hans i Vestan-Bor, hvilken Hans intet ägde, utan med lof och minne hafver honom af dem i Östan-Bor sålunda, att de i Östan-Bor för lägenheten skull hafva uti hyttan vestan till och tvärt emot de uti Vestan-Bor uti hammaren där östan till. Blef därföre afsagt, att de i Östan-Bor hafva makt att disponera om hammaren, att *dominius ius* blifver hos dem, och Matthias Fick afstår sitt köp.

— ***Uppbud.*** Efterskrefne gårdar blefvo på detta tinget uppbudne:
Två bodar under Klubb-Larses gård andra gången.
Ett hemman i Björka andra gången.
Skomakare-Pelles gård på Åsen första gången.

Lindesås. Vintertinget anno 1632.

Den 9 Maj hölls laga ting med allmogen af Lindes bergslagen uti Lindes socknestuga. Närvarandes befallningsman ärlig och aktad *Kristofer Geijer* med nämd, som här efterfölja (däribland ock Ivar Gottskalksson i Linde).

— ***Arfstvist.*** Kom Hans Eriksson på Åsen och kärade till Sigfrid Hjulmakare ibm om något arf efter Sigfrids hustru, der Sigfrid menar sig kunna behålla allt det han löst hafver uti gården med sin hustru, såsom en systerdel, hvilken han köpt hafver för halftredje fat osmundsjern samt 2 bodar, därföre att han skall hafva sålt sitt fasta uti Finland; men alldenstund Sigfrid intet det kunde bevisa, alltså begärde Hans komma uti arf efter sin moder efter lag. Hvilket så där efter blef dömdt och afsagdt, att arfvingarna gå uti tredingen uti denne post som allt annat, nämligen som be:te hvad som löst är.

— ***Uppbud.*** Efterskrefne gårdar och jordeparter uppbjudas å tinget:
En skog, som ligger näst Erik N:s stybbesgång vid Björkhyttan af Erik Matsson — 1.
Item af Gudmund ett stycke skog på Erik Nilssons stybbesgång på Björkhyttan — 1.
Oluf Skinnares gård vid Åsen — 1.
En vret till samma gård — 1.
Nybergs-gården af hr Staffan — 1.
Peder Mikelssons gård i Björka — 3.
Peder Månssons Olufs äng — 3.
Peder Svenssons tomt vid kyrkobolet — 1.

Ett jordestycke i Stackerud — 1.
Ett jordestycke på Björkhyttan — 1.
Ett jordestycke på Stackerud — 1.
Gamle Hans tomt vid Åsen — 1.
Den södra gården i Rya — 1.
Skomakare-Pelles gård af Joen Bång — 1.

Anno 1632 den 26 Juni hölls laga ting med allmogen vid *Lindesås* uti Lindes socknestuga. Närvarandes befallningsmannen ärlig och välaktad *Kristofer Geijer* med vanlig nämd.

— ***Orätt beskyllning.*** Kom för rätten *Elias Ross ifrån Stockholm* och inlade uti rätten några punkter emot *herr Daniel* kyrkoherden, där med han ville att hr Daniel skulle hafva förgripit sig emot denne salige mannen Klaes Jakobsson vid Lindesås, både i den salige mannens lifstid och jemväl sedan på hans saker, hvilka klagopunkter, efter hr Daniel hvar för sig riktigt förklarade, erkändes hr Daniel af rätten fri för sådana, den andres tilltal.

Belangandes några kläder hr Daniel kyrkoherden hafver till sig anammat efter den salige mannen Klaes Jakobsson att förvara, blef åter så emellan Eliam och kyrkoherden så förent inför rätten, som eljest privatim skedt är, att hr Daniel behåller kläderna och därför *kyrkoherden betalar* efter den salige mannen Klaes Jakobsson *tu skepp. stångjern till kyrkan.*

— ***Hemmansköp.*** Item steg *Sten Andersson* vid Åsen upp för rätten och tillsporde Anders Olufsson vid Åsen om han icke är väl förlikt om *hemmanet*, n. *Dalkarlshyttan,* han hade köpt af honom och hans hustru syst:r, hvilket efter Anders Olufsson bekände och svarade ja till, begärde Sten att det måtte antecknas här uti protokollet, hvilket här fins skedt är. Men efter en hans hustru syster del, nämligen Kerstin Salomonsdotters del olöst är, hvilken omyndig är, och Sten Andersson samma del brukat hafver, därföre begärde han, efter han målsman är till pigan samt Nils Henriksson, intresse för det hennes del, eller för så många peng:r på hennes del i så lång tid han brukat hade, hvad det kan löpa. Men alldenstund intet köp är gjordt om hennes del, så att Sten inga penningar hafver haft borta för henne, efter där om intet köp är gjordt. Eljes hafver Sten hugsat om den delen som lag utvisar, därföre Sten ock till kronan af den delen rättighet gjort hafver; hvarföre afsades: så länge Sten af den delen till kronan rättighet gör (och) bygger, efter de intet sjelfva vilja bruka; efter lag betalar Sten intet därföre, ej heller för det som brukadt är.

— ***Återförvisadt mål.*** Item efter som Anders Tolsson vid Nya Kopparberget hafver aktat att *slå Sten Andersson* den tid Sten beträdde befallningsmans rum vid Linde, därföre ock Anders dömd är, och en ***ny ransakning om samma sak*** af den konungslige hofrätt befald att hållas; därföre blef därom på detta tinget ransakadt som följer: och berättade Sten Andersson att det hände sig att Anders Tolsson var skyldig Karl Eriksson uti Vesterås någon skuld för oxar. Då efter Sten Andersson var uti sin broders stad, Kristofer Andersson, fogde, skref ståthållaren välborne Karl Bonde honom till Sten Andersson, att han skulle hjelpa Karl Erikssons hustru, som då fordrade samma skuld, till sin betalning;

därföre Sten sände en sin dräng till Hans Månsson på Kårberget, dit Anders var gången, för denne orsaks skuld om gäld. När drängen kom tillbaka, berättade drängen att Anders Tolsson ville skjuta ihjäl Sten Andersson. Då tog Stens dräng bössan och gick dit neder där Anders Tolsson var och bar intet bättre till än Sten mötte Anders; och helsade Sten Andersson. Svarade Anders jag kommer strax till dig och in i gården, tagandes i handen en spänd bössa, i andra handen en yxa, och vid det han kom i porten föll han omkull och höllo honom hustru Karin, Karl Erikssons och flera, att Sten kom på flykten och måste så rymma skogleds, som uti ransakningen fälde domen efter förmäles. Detta nekade intet Anders Tolsson utan frivilligen bekände, men bads före, utlofvandes bot och bättring; därmed saken åter sköts till den konungslige hofrätts vidare förklaring.

— *Uppbud.* Efterskrefne gårdar och jordeparter blefvo å tinget uppbudne:

Ett jordestycke i Stackerud — 2.
Ett jordestycke sammastädes af Oluf B. — 2.
Ett jordestycke vid Björkhyttan af E. Mats. — 2.
Skomakare-Pelles gård — 3.
Oluf Skinnares gård — 2.

Anno 1632 den 22 December hölls rättegång och laga ting med allmogen af *Lindesbergslagen* i Lindes socknestuga. Närvarandes: befallningsman välaktad *Kristofer Geijer* med vanlig nämd.

— Den 23 December. Kom för rätten *herr Daniel,* kyrkoherden vid Lindesås, och gaf tillkänna att honom till *hans prestestom är tilldelt ett stycke jord,* därföre han hafver *levererat till kyrkan ett skepp:d stångjern,* hvilket han begärde att det skulle infattas. Så efter det är *taget ifrån prestestommen och lagdt till hans hage,* som nämden det vittnade, kunde man intet förbigå, utan till minnes här det annotera och upptecknadt vardt[1].

— *Rågångstvist.* Kom för rätten *Kristofer Andersson,* fordom befallningsman uti bergslagen, och kärade till *Peder uti Ludvigstorp,* beskyllandes honom med den syn, som är gången emellan torpet och Jerlehyttans ägor, vilja intaga ägor ifrån Jerlehyttan dess gamla och urminnes häfd, nämligen förutan det till torpet är tilldelt och lagdt, vilja där lägga all den skogen som Jerlehyttan tillkommer vester sidan Kungshammarselfven. Där om vittnade nämden, att de hafva gjort skillnad, som hon af ålder varit hafver. Där något är kommet på Jerlehyttans urminnes häfd var dem intet kunnigt utan emot och intet hafva viljan röra henne: hvarföre ock afsades och dömdt blef, att *rå blifver som gammalt och fornt varit hafver,* det ock nämden hafver gjort, dock deras gamla häfd orörd.

[1] I lagläsaren Zakarias Anderssons egenhändiga koncept annoteras denna sak sålunda:

»Den 23 December. Berättade *hr Daniel* att honom är *tilldelt af prestestommen ett stycke jord till sin hage,* därföre han lofvade *till kyrkan ett halft skepp. stångjern,* det nämden ock bekände.»

— *Vattenrättstvist.* Stego upp för rätten *Sten Andersson* samt *Kristofer Geijer* och kärade till *Nils Henriksson vid Åsen samt flere*, som hafva sina verkbyggnader på den *norra sidan vid Dalkarlshyttan*, beskyllandes dem hafva borta mera utaf strömmen än dem bör, så att de icke efter lag kunna bekomma halfva strömmen eller vattnet. Hvarföre, hvad de andra förebära vilja, efter det dock olagligt befanns, dömdes efter det 33 kap. B. B., att de *bygga halfva strömmen hvardera.*[1].

— *Herr Stefan, kapellan,* anklagade Sten And:ns dräng Nils Bengtsson, att han uti ett collats (kalas) hafver dragit en knif åt honom och brukat skamlig mun på honom, hvilket Nils där till icke nekade, utan bekände. Blef för knifdrag sakfäld efter det 1 kap. S. Balken till sina 3 ♀[2]. På det att kan afskaffas onda exempel och andra taga sig till vara för, blef af rätten beslutit, att Nils straffas med kistan uti 8 dagar[3] och sattes vite 40 ♀, om han förgriper sig emot hr Stefan oftare.

— *Slagsmål.* Kom för rätten *häradsskrifvaren Måns Joensson* och anklagade näst ofvan för:te Nils Bengtsson för det han (honom) hafver öfverfallit med hugg och slag, hvilket sålunda hafver sig händt, som Måns Joensson berättade, att hr Daniel och han de följdes åt utur ett gästebod. När han kom hem till hr Daniel, när folket förnummo det de kommo, släckte de ljuset ut. Då de kommo in i stugan, sade Måns, är här tjufvar? hvi släcken i så ljuset. När Måns då skulle gå ut ifrån dominus Daniel, följde drängen honom, och i det han kom gönom porten ut, slog drängen honom oförmodandes med en påk ganska illa öfver ansigtet och armarna samt öfver ryggen, att han hade många blånader, som befallningsman Kristofer Geijer vittnade, hvarföre Måns beskylde Nils det af försåt skall hafva gjort; hvilket, efter det intet kunde öfvertygas, blef räknadt för gement slagsmål och Nils för tre blånader efter det 10 kap. S. B. sakfäldes till 9 ♀ och 8 dagar i fängelse straffas[4]. Vite sattes 40 ♀.

— *Arfstvist.* Kom Hans Eriksson på Dalkarlshyttan och kärade till Sigfrid Hjulmakare vid Åsen om något arf han intet skall hafva bekommit efter sin moder, nämligen två oxehudar, en bok, där om de inför rätten förliktes, att Sigfrid gifver Hans 3 skepp. stångjern, där med Sigfrid vare fri för Hans och de andre medarfvingars åklander oftare därpå.

— *Uppbud.* Efterskrefne gårdar och jordeparter å detta ting uppbödos: *Dominus Stephanus* uppbjuder *en vret*, som han hafver köpt af Nybergs-Oluf vid Anders Skräddares fäbodar — 1.

---

[1] I lagläsarens koncept relateras denna tvist sålunda:
»Sten Andersson och Kristofer Geijer, som hafva sin *hammare och mjölqvarn sunnan till,* kärade till Nils Henriksson och de andre, som hafva *nordan till Dalkarlshyttan,* beskyllandes att de icke bekomma halfva vattnet med dem; så oansedt icke alle *rei* vore tillstädes, dock efter där äre *conjunctæ personæ*, och Sten sjelf haf:r sin del nordan till, *dömdes till halfva vattnet uppå hvar sida.*»

[2] »Och gifva 2 daler till kyrkan» enligt konceptprotokollet.

[3] »Och sättes en månads dag i fängelse vid vatten och bröd», heter det däremot i konceptprotokollet, som äfven i öfrigt företer åtskilliga olikheter med den ganska slarfvigt renoverade domboken.

[4] De spärrade orden lyda i konceptprotokollet: »och i fängelse en månad vid vatten och bröd».

Dom:s Stephanus uppbjuder Nybergs-gården — 2.

Jöns Haraldsson i Stackerud ett jordestycke ibidem han hafver köpt af Oluf Bengtsson[1] — 3.

Kristofer Geijer en vret — 1.

Item $^1/_2$ hemman (hammar) vid Dalkarlshyttan — 2[2].

Nils Olufsson vid Åsen en vret vid Prestebron — 2, som han köpt hafver af Nils Hindersson.

Oluf Larsson Nils Olufsson[3] en vret östan Hermanbäcken vid kyrkovägen[4] — 2.

Erik Markusson ett jordestycke norr ut med Åsen[5], som han hafver köpt af Lars Klaesson i Björkhyttan — 3, dock klandras det på detta tinget af Torsila-Oluf.

Grindhammar uppbjudes af Erik Markusson — 1.

En vret af Erik Olufsson vid Åsen, söder om Ryda, som (han) köpt hafver af Peder Joensson — 1.

En bod vid Klubb-Lasses gård — 2.

Anno 1633 den 13 Januari(?) hölls laga ting med allmogen af *Lindesbergslagen* uti Lindes socknestuga. Närvarandes ärlig och välaktad *Sten Andersson* vid Lindesås (med nämden).

— ***Tjufveri.*** Item anklagade välaktad Sten Andersson Mats Nilsson vid Ramshyttan för det han hafver dolt tjufveri med sin smed och tagit af honom aderton daler i förlikning, hvilket, efter Mats icke neka kunde blef han efter det 12 kap. Tj. B. sakfäld till sina 40 ♆.

— ***Arfsförening.*** Item blef afsagdt af rätten [oansedt det Erik Johanssons fader uti Gusleby hafver testamenterat och skänkt honom för det han haft omak för honom eller sin fader i sin lifstid], att Erik Björnsson på Lindeshyttan med sina medarfvingar skola gifva förb:te för sitt omak tu skepp:d stångjern och därmed var Erik Johansson förnöjd, och hafver ej vidare makt det testamente urgera och fordra.

— ***Uppbud.*** Efterskrefne gårdar och jordeparter på detta tinget uppbudne:

Joen Bångs gård med en ängehage, som Petter Dress köpt hafver — 1.

Engelbrekts gård vid Åsen — 1.

Ett vretestycke nordan för Klubb-Lasses vret — 1.

Ett jordestycke norr ut med ån af Erik Markusson ibm — 3.

Grindhammar vid Ramshyttan — 2.

En hage vid Ryda, söder om byen — 2, af Erik Olufsson vid Åsen uppbudet.

---

[1] Tillika med ett af Henrik Mårtensson, heter det i konceptprotokollet, hvarmed äfven må jemföras hvad som finnes antecknadt vid de föregående uppbuden (sid. 93 och 94).

[2] Af konceptprotokollet inhemtas dels att ifrågavarande vret utgjorts af den s. k. *Fårängen,* förut omtalad sid. 65, dels ock att uppbudet af Dalkarlshyttan gällt halfva hammaren därstädes, hvarom vidare å sid. 98 längre fram.

[3] »Nils Olufsson, Oluf Larssons Nils», enligt konceptprotokollet.

[4] »Vid Björkavägen», enl. samma protokoll.

[5] »Norrut med ån», d:o d:o.

Anno 1633 den 27 Maj hölls laga ting med allmogen af *Lindesbergslagen* uti Lindesås socknestuga. Närvarandes befallningsmannen ärlig välaktad *Kristofer Geijer* med vanlig nämd.

— ***Klandertalan och bördsrätt.*** Item steg upp välaktad *Sten Andersson* och kärade till *Kristofer Geijer* befallningsman, klandrandes det köp Kristofer gjort hafver med Nils Henriksson om en del i kniphammaren vid *Dalkarlshyttan*, där Sten Andersson ock hafver sin del och anpart uti. Därföre efter Sten hade sin del som bemält är, därföre förmente sig ock hafva *naborätt*, nämligen att lösa, det däruti kan vara falt. Men efter Henrik Nilsson, sonen, framkom och tillböd sig att köpa samma del, föregifvandes det vara arfvegods därmed han kan hafva rätt till sig lösa; så efter befanns uti sanning vara, som Henrik föregaf, såsom ock *fatalia juris* icke voro förlupne genom laga process: därföre blef Henrik bördsrätten efter det 4 kap. Jorda-B. tilldömd, n. att lösa i till börd igen, dock så med det förord att Kristofer behåller det han köpt hafver året omkring. Sedan hafver Henrik makt att lösa hemmanet och gifve honom halfparten betalning i höst, den andre halfparten när han träder till hemmanet, och det köpebrefvet Kristofer hafver bekommit skall vara dödt och kasseradt.

— ***Klander.*** Item kom för rätten hr Klas Kristerssons fogde och klandrade en gård, den Erik Markusson hafver 2 gånger låtit uppbjuda, det han begärde i domboken införfattas skulle.

— Item kom för rätten Peder Andersson vid Lindesås, byfogden, och bekände sig intet kunna befria med ed för hr Stefans dräng, utan begärde rätten ville göra där af hvad lag förmår; och efter han hafver *tagit hans kista till gömmo och länt honom penningar;* därföre afsades efter det 15 kap. B.B., att han antingen skaffar hr Stefan drängen igen eller betalar årslönen, den hr Stefan drängen gifva borde.

— Item blefvo *förente hr Stefan och Anders Skräddare vid Åsen,* att hr Stefan gifver honom *sin betalning igen för vreten,* som Stefan köpt hafver ifrån hans gård.

— ***Uppbud.*** Efterskrefne gårdar och jordeparter på detta tinget uppbudne:

Hans Larssons gård vid Åsen — 1.
Nybergs-gården — 3.
Nybergs-Olofs vret vid Prestebron — 2.
Joen Bångs gård af Peder Dress — 2.
Kristofer Geijers hemman vid Dalkarlshyttan — 3.
Engelbrekts gård vid Åsen af Henrik Grytgjutare — 2.
Ivar Pederssons gård på Björkhyttan — 2.
Erik Nilssons gård på Dalkarlshyttan — 1.
Två hagar på Björkhyttans egor — 1.
Ett boderum emellan Peder B. och Erik Jönssons bodar af Oluf Jönsson uppbudit — 3.
Munkevreten vid Dalkarlshyttan — 1.

Anno 1633 den 27 Oktober hölls laga ting med allmogen af *Lindesbergslagen* uti Lindes socknestuga. Närvarandes arrendatoren ärlig och välaktad *Andreas Dress* samt ärlig välaktad *Sten Andersson* vid Lindesås.

— ***Lindesby hemman.*** Item blef af rätten afsagdt, att efter Hans Eriksson *i Linde* upptager det hemmanet hans broder (Lars Eriksson) hafver bott uppå, där uti hans broders barn äga uti en treding: därföre skall Hans deras del bygga efter lag, samt pålades honom därför göra räkenskap hvart år.

Item kom för rätten h:o Elisabet, sal. Lars Erikssons efterlåtne enka uti Linde, och kärade till be:te Hans Eriksson, fordrandes af honom refusion eller betalning för de många och stora expenser, såsom rättegångs och andra hon hafver kostat och användt till gårdsens nytta, däruppå hon i rätten inlade en räkning, däremot Hans svarade, förmenandes sig kunna bevisa sig icke mindre hafva utstått på samma sätt för gården; hvarföre afsades att några gode män af rätten skola förhöra deras räkning, och hvilkendera mer hafver kostat, det honom icke borde, skall det dette blifva refunderat och betalt.

Item blef af rätten afsagdt, att för:te Hans Eriksson betalar be:te h:o Elisabet sex l:ㄹ osmundsjern, för det henne rester uppå en smidesdag Hans hafver brukat.

— ***Klandertalan om en vret.*** Item. Kom för rätten Göran Andersson, klockare vid Åsen, och kärade till Henrik Olufsson, klandrandes *en vret*, som olagligen skall vara ifrån kommen hans gård. Denne sak blef efterfrågad huru han hänger tillhopa. Då berättade Anders Eriksson vid Guldsmedshyttan, rådman, att i förstone ägde Mats Salmonssons svära hela gården och vreten Göran nu klandrar. När nu Anders svåger bekom Mats Salmonssons hustru syster och flyttade in på samma gård, flyttade Mats Salmonsson undan i Mats Salmonssons gård. Dit förde han en treding i vreten med sig, en treding behöll hans svära till gården och en treding brukar den ene systern än i dag. Sedan Mats Salmonssons svära blef död, tog Mats Salmonsson hennes treding till sig. Dessa tvänne tredingar tog oftabe:te Mats Salmonsson och satte i pant till Joen Eriksson i Arboga, hvilken dem hade i pant ifrån år 1629 och till 30, nämligen ett år. Sedan han blef död ärfde hans broder Engelbrekt Eriksson panten efter sin broder, som död blef, hvilken pant Joen Bång inlöste af be:te Engelbrekt för sexton daler, därför Joen hafver gifvit kronan utlagor. Detta berättade Anders; dock huru om denne saken (än) kan vara, extenderades och föreslogs parterna *en förlikning*, såsom ock hände att, sedan de ute hade förlikts, kommo de för rätten och gåfvo tillkänna, att de hafva sålunda ackorderat och ense blifne, att Henrik Olufsson, som vreten köpt hafver, skall bruka honom i tu år; sedan skall Göran lösa honom till gården igen.

— Item kom för rätta Lars Bengtsson vid Lindesås och tillsporde rätten om honom icke lofligit måtte vara att *försälja en gård, som omyndiga barn äga* och han är målsman före, efter gården ock eljest står och förfaller; hvilket ock efter nämden (sade) så sant vara, kunde honom det icke förvägras, dock till (att) bättra, efter som lag säger, den del han är målsman för.

— ***Skuldfordran.*** Item. Blef af rätten afsagdt att Lars Bengtsson, skomakare vid Åsen, skall innan månads tid betala Joen Larsson Bång det jern han honom skyldig är eller utsökas med lagen.

— ***Borgen.*** Item. Steg välaktad Sten Andersson för rätten upp och gaf tillkänna, det han hafver varit god för ett skepp:d jern för Braske-Peder, hvilket Peder honom skulle betala, och efter Kristofer Geijer befallningsman hafver befallt bergsfogden arrestera 1 skepp:d stångjern för Braske-Peder, det sedan bergsfogden hafver låtit löst utur arresten, tillsporde Sten Andersson rätten, hvilken honom det skulle betala, och efter intet annat kunde befinnas, utan den samma jernet hafver gifvit löst måste betalat; därföre tillspordes Lars Nilsson hvem honom hafver befallt gifva jernet löst, svarade han Jakob Pedersson, som då var fogde; så efter man icke så fullkomlig kunskap hade, hvilkendera då rätteligen befallningen hade, Kristofer Geijer eller Jakob: därföre saken suspenderas därom att förfara.

— ***Tornbyggnadsdagsverken.*** Item. Kom för rätten Oluf Torbjörnsson och sig besvärade öfver några där i socknen, som hafva försummat *dagsverken till tornets upprättande,* därigenom honom hafver tagit skada och afsaknad. Så efter socknens rätt är att alla böra där till hjelpa; hvarföre afsades, att så många som det försummat hafva, skola det uppfylla igen, där som (de) icke något rättmätigt eller lagligt kunna hafva att förebära.

— ***Uppbud.*** Efterskrefne gårdar och jordeparter blefvo å tinget uppbudne:

En vret norr om Prestebron emellan Skomakar-Peders och Mats Salmonssons vret — 3.

Peder Hinderssons torp — 1.

Erik Nils' hemman på Dalkarlshyttan — 2.

Två hagar norr om Hermanstorpet — 2.

Munkevreten — 2.

Bengt Mårtenssons gård vid Åsen — 1.

Mikel Hinderssons gård, som Petter Dress hafver köpt af Joen Bång — 3.

Pastor dominus Daniel en kålgård han af kyrkan köpt hafver — 2.

Lars Bengtsson vid Åsen pupillers gård — 1.

Ett fall utanför Hans Markussons hage öster vid Herremanstorpet — 1.

Den boden Erik i Skrymtareboda hafver pantsatt till Petter Ekman uti Arboga — 3.

Zacharias Andreæ R.
Mpria.
(2:ne sigill, otydliga.)

Lindesås under 1630-talet.

Det må tillåtas att under denna rubrik sammanföra åtskilliga här och där gjorda anteckningar från nämda tid, tillika utgörande bidrag till kyrkobyns historia.

Köpebref på Björkhyttebacken(?). I den gamla, delvis icke väl bevarade tyska *bibel* i stort folioformat, som än i dag begagnas vid edgångar inför stadens rådhusrätt, anträffades bland andra instuckna lösa lappar äfven *ett gammalt köpebref* på papper, ytterst illa medfaret. Detta bref, som visserligen är utfärdadt till enskild person vid Lindes kyrkebol, torde dock någon tid senare genom transport hafva blifvit *stadens egendom*. Någon dylik transport förekommer visserligen icke å sjelfva brefvet, men af ett här ofvan (sid. 58) anfördt exempel framgår, att sådan icke alltid ansågs erforderlig, utan när köpehandlingen blifvit öfverlemnad till nye ägaren och — såsom här antagligen skett — nedlagd i stadens kista, syntes allan rättfärdighet vara uppfyld. Den i brefvet omförmälda skogstrakten motsvaras sannolikt af den s. k. *Björkhyttebacken*, hvilken trakt af ålder har tillhört och fortfarande tillhör staden.

Det ifrågavarande brefvet företer åtskilliga luckor, som gissningsvis blifvit fylda på sätt de *kursiva* orden angifva. Det lyder sålunda:

Bekännes Jagh migh *Per Mikelsson* ij Bijörcka i Liinndess Sochen Sålltt, wnnth och Efftärlåttidtt *wäl*förståndig man Hans Månson *wid* Liindz Kyrkieboll itt Jordastycke Lijgijänndes Nollann för Kyrkie*berget*(?) och till däss Bijorkhytte ägor *möta,* som kallass Härmanstorpaskogen för Stång Järnn $1^1/_2$ skpp. Päningr, en Dallr, och Efftär iag åhr därföre wäll förliktt, affhänder mig fördännskull jfrån migh och Mine Rätta Arffuinger bemällte Jordh och Skogh och tillängnar dätt Hans Månsson och hans Rätta Arffuingar att nyuta, Brwka och Behålla till Ewärdelig äghe alldeles oquallđ Och att dätta *så i sanning* åhr, till wisso wnder miitt Bo*märke*. Begärandes dässe gode Männ till *wittne,* som åhre Lares Nilsson, Bärgz*fogden*, ... Erichson, Erich Bängsson i Bi*örka,* ...... Bängsson i Torp och wnder der*as bomärken*. Dattum Liindzåss 7 Junij 1631.

Per Mikels.

Skattläggningar. Enligt anteckningar i 1632 års jordebok och räkenskaper, skattlades detta år *Olof Skinnare* för en gård med tillhörande ägor till en årsränta af 10 l:ℜ stångjern, samt »*Kalmar-Olof*» till utgörande jemväl af 4 foror (= 16 tunnor) »gärdekol». Därjemte skattlades det förut omtalade gamla ödestorpet *Hermanstorp* till $^1/_4$ hemman med en

årlig s. k. stadgeränta af 16 l:℔ osmundsjern, hvilket nya hemman därefter i jordeboken upptages såsom hörande till Lindes socken.

Samtidigt afläts från rikskammarråden följande bref, dat. Stockholm 22 Juni 1632, till Karl Bonde angående Lindesåsboarnas ägor:

»Johan Kasimir etc. och underskrefne etc.

Vår helsan etc. Såsom, hr ståthållare Karl Bonde, oss är presenterad en kopia af högloflig i hugkommelse sal. konung Gustafs bref, i Augusti 1554 på Kägleholm daterat, hvarutinnan förmäles att Lindesåsboarna är till behaglig tid efterlåtet några skogsdelar, att bruka sig till vedebrand, och emedan de hafva sammastädes röjt sig åker och ängsvretar af några bolbys ägor, hvar uppå som oftast skall klandradt vara, och nu hvar sin andel igen fordrar. Alltså ville ståthållaren hårom ransaka och sådana ägor låta kronan till godo skattlägga, antingen bolbyn eller ock Lindesåsboarna sådant att bruka af ståthållaren kan tillåtet blifva. Gudi befallad.

Johan Casimir, Pfalzgrefve.

P. Ärlandsson. *O. Eriksson.*»[1]

Någon handling angående den sålunda anbefalda ransakningen har ej återfunnits. Måhända blefvo bolby-hemmanens ägare mindre angelägna att återfordra de af Lindesåsboarna uppodlade skogslotterna, sedan de erfarit att särskild skatt för dessa fortfarande skulle utgöras, hvadan ock kyrkebolsmännen fingo behålla sina vretar och hagar. (Jfr sid. 104.)

Eldsvådor 1634. Detta år inträffade flere sådana, ej blott vid Lindesås utan ock i grannskapet. Af kronoräkenskaperna kan sålunda inhemtas, att vid *Torp* »hela *hyttans* redskap och bodar äro af vådeld uppbrända». Likaså hade den vestra gården i *Linde* (Lindesby) samt åbyggnaderna vid hemmanet *Dalkarlshyttan* nedbrunnit, äfvensom *en gård vid Lindesås,* tillhörig Hans Månsson, troligen densamme som kort förut inköpt »Hermanstorpaskogen». Samtliga dessa brandskadade hade bekommit ett »rikskammarrådens» bref 22 Juli 1634, hvarigenom dem förunnats 2 års skattefrihet för att kunna åter uppbygga sina förstörda byggnader.

Församlingens kyrkoherde, hr *Daniel Johannis,* förföljdes ännu svårare af olyckan. Ej blott att för honom »brann mestedelen sjelfva *prestegården* upp och mest hans egendom», utan »därhos samme dag den olyckan timade, att *han sitt ben förderfvadt bröt,* hvilket var honom sedan uti all hans lifstid till en hulesot». Äfven han erhöll likartad hjelp, som öfriga brandskadade. »Efter landshöfdingen välb. hr Gustaf Leijonhufvuds bref, dat. 8 September 1635, hafver kyrkoherden vid Linde, hr Daniel, bekommit 2 års frihet på sina gärdepersedlar, efter såsom prestegården med hans goda är af vådeld uppbrändt», hvilken skattelindring för året utgjorde 8 fat osmundsjern till ett värde af 40 daler.

Ny tingsstuga. En sådan synes hafva uppförts 1635, om till följd däraf att den förutvarande gått förlorad i 1634 års eldsvåda eller af annan anledning, känner man icke. Emellertid kan inhemtas af 1636 års landsbok för Örebro län, att »efter rikskammarrådet välb. hr Karl Bondes befallning är kommet af 1635 års uppbörd till *tingsstugan, med en herrebod under,* vid Linde» ett antal af 184 långstockar, upptagna till ett

[1] Ur Kommarkollegii registratur, i Kammararkivet.

värde af 46 daler. Till denna anteckning inskränker sig ock de upplysningar om tingshusbyggnad, som kunnat vinnas.

Ny hammarskatt. Då tiondejernet 1608 infördes, upphörde visserligen den förut varande hammarskatten och vederbörande lemnade en försäkran att någon sådan skatt icke vidare skulle ifrågakomma. Men detta löfte, likasom åtskilliga andra dylika försäkringar, visade sig vara af alldeles samma art som nutidens s. k. urtima-löften. Ty 1636 erhöll Karl Bonde regeringens befallning att gå i författning om ny skattläggning af stångjernssmidet. I följd häraf skattlades de inom Lindesorten varande hamrarna sålunda:

Dalkarlshytte bergsmanshammare	till	4	skepp.
» Sten Anderssons d:o	»	2	»
» hr Daniels d:o	»	2	»
Björka, 2:ne bergsmanshamrar	»	6	»
Bors, en d:o d:o	»	3	»
» Nils Björssons d:o	»	3	»
Jönshyttan, 2:ne bergsmanshamrar	»	3	»
Aspa, en d:o d:o	»	1	»
Björnhammaren, d:o d:o	»	¾	»
Vedevågs-hammaren, Petter Dress	»	2	»
Andershammar, bergsmän	»	1	»

Summa: 13 hamrar till 27¾ skepp. stångjern, som efter 8 daler skepp. motsvarade ett värde af 222 daler.

Den af *Kristofer Geijer* 1635 anlagda *nya hammaren* vid *Bor* fick tillgodoräkna sig sina frihetsår och undgick således skattläggning för denna gång. Måhända bidrog härtill äfven den omständigheten att Geijer samtidigt erhållit ett så lydande frihetsbref:

Wi underskrefne Sveriges rikes råd, skattmästare och kammarråd, göre veterligit oss hafva uppå hennes K. M:ts vår nådigste utkorade drottnings och arffurstinnas vägnar och nådige behag efterlåtit ärlig och förståndig *Kristofer Geijer,* inspektor och kopparköpare vid det nya kopparberget i Lindesås, till afräkning på sin beställning att behålla räntan af sina egne skattehemman, som äro *Bor* 2 halfva och *Rya* en hel gård, i Lindes socken belägna, hvilka årligen ränta efter här i Kammaren gjord uträkning 20 daler 14 öre silfvermynt, men extra ordinarie hjelperne kronan förbehållet; sedan må han för tionde- och stadgejernet icke besväras, utan när han blåser, då såsom en annan bergsman det särdeles utgöra och emellertid fri vara; hvarutöfver (ståthållaren) ville hand hålla och befallningsmannen, samt alle andre som vederbör hafva sig att efterrätta, icke görandes här emot något hinder eller inpass. Datum Stockholm den 26 Maj 1635.

På dragande kall och embetes vägnar.

Gabriel Oxenstjerna, frih. till Mörby och Lindholmen, S. R. skattmästare. *Karl Bonde.* *Johan Berndes.* *Nils Olsson.*

I sammanhang härmed må ock anföras, att faktoren *Olof Pedersson,* föreståndare för gevärsfaktorien i Upland och Vestmanland, på enahanda sätt erhöll ett af riks-kammarråden 5 December 1632 utgifvet frihetsbref för *en gård vid Lindesås* och 1 hemman i *Björkhyttan,* å hvilken skattefrihet han erhöll bekräftelse genom k. bref 12 Maj 1647.

Ånyo eldsvåda. Under 1637 synes åter eldsvåda hafva timat vid Lindesås, i det 2:ne gårdsägare *Henrik Former*, vanligen kallad Henrik Tysk, och *Nils Björsson*, erhöllo skattefrihet för samma och nästföljande år. Närmare underrättelser saknas, emedan de flesta af 1630-talets fogde- och räkenskapshandlingar äfven varit utsatta för eldsvåda, så att endast mycket ofullständiga upplysningar därur kunnat vinnas.

På tinget vid Lindesås 16 Januari 1637 intygade nämden, att bland andra »döfva Brita i kapellansstufvan, lagd för 8 foror kol», icke var annat än *tiggare.*

Lindes kyrka som jordägare. Därom innehåller häradets dombok för 25 April 1637 följande:

»Efter såsom kyrkan vid Lindesås hafver sin enskilta jord därsammastädes; därföre var nämdens samt befallningsmannens censur och mening om be:te jord samt betänkande, hurulunda kyrkan kan prosperera och hafva därutaf någon fördel, näml. att de, som hafva *bodar på kyrkones enskilta jord,* skola *gifva en genant till kyrkan;* och de, som hafva häfd där uppå och köpt hvar af andra, skola vara närmast såsom för sin städsel, och, där de blifva fale, skall kyrkan vara närmast att lösa till sig.

Lika såsom om boderummen, som ligga på kyrkones enskilda jord, slutet är: detsamma blef ock så lika slutet om dem, som *bruka kyrkones jord till kålgårdar;* dock öfverhetens disposition förbehållen, där *magistraten* detta förändra täckes.»

I samma dombok förekommer vidare:

»Efter såsom nämden vittnade att kapellanen hr Staffan hafver *en vret upp om Kapellvreten,* som han för lag och rätta *under sin gård* vunnit hafver, för *hvilken vret* han begär *byta sig till kyrkojord* igen, för ingen annan orsak utan för lägenheten skull, efter hr Staffans är fyra gånger bättre; därföre efter hr Staffans begäran blef honom här uppå lofvadt ett häradsbevis.»

Lindesåsboarnas vretar. Vid häradsting på Lindesås 17 April 1638 afsades därom följande märkliga beslut, som dock, likt så många andra, sällan tillämpades:

»Efter såsom Lindesåsboarna hafva bekommit högloflig i åminnelse gamle konung Gustafs bref till att bekomma vedebrand uppå hytteägorna däromkring och mera, som sjelfva brefvet utvisar, men sjelfva brefvet missbrukat, skridit öfver sitt tillstånd och gjort sig hagar, ängestycken och andra egendomar på be:te hytteägor, det de nu bruka för sin egendom, och icke dess mindre hafva sin vedebrand, mulebet och mera på de ägor, som igenlefde äro (= återstå) bolbyarna till förderf och undergång; därföre blef efter bergsmännernas, som skada lida, begäran och rättmätiga fordran dömdt och afsagdt, att alla de, som intet laglige skäl hafva, utaf Lindesåsboarna, sina hagar att häfda och bruka, *skola dem mista* och *läggas under bolbyarna* igen.»

Handeln vid Lindesås åter reglerad 1639.

Ända från den tid, vid medlet af 1300-talet, då bergshandteringen inom denna bygd på allvar tog sin början, blef Lindesås kyrkoby genom sitt centrala läge en medelpunkt för varubytet mellan bergslag och landslag.

Hit förde bergsmannen sitt jern och landtmannen sina »fetalier» och lifsmedel. Här infunno sig köpmän från kringliggande städer, de flesta från Arboga, för att förmedla varubytet. Härigenom uppstod småningom vid kyrkobyn en *allmän torg- och marknadsplats*, där ortens invånare, jämlikt den bekräftelse å bergslagens äldre privilegier, som af Gustaf I sannolikt meddelades 26 Juni 1527[1], skulle »hafva fri marknad om alla lördagar att fritt köpslaga med dem, som dit varor föra».

Genom den af hertig Karl, å konung Sigismunds vägnar, 25 Maj 1597 utfärdade, förut (sid. 26) omförmälda resolutionen, blef ej blott den gamla rättigheten till torgdag hvarje lördag bekräftad; men därjemte förbjödos köpmän att hafva öppen gatubod annat än på torgdagen »eller att vistas vid marknadsplatsen längre än till klockan tu efter middagen». Hvad köpmannen hade sålt eller köpt fick han förvara bäst honom syntes »och sedan draga dädan till en annan lördag igen». Då emellertid bergsmännen, till att hålla bergsbruket vid makt, behöfde »sill, salt och andra fetaliepersedlar», så stod dem fritt »att *handla med nästa köpstäder* däromkring liggandes äre, och deras jern där föryttra».

Den förmånsrätt, som bergsmännen därjemte genom 1597 års resolution tillförsäkrats, att, utan köpmäns mellankomst, köpslaga med landtallmogen, fortfor äfven sedermera att vara gällande. Vid 1639 års riksdag anfördes dock klagomål, både af bergslagen och af kyrkebolsmännen, däröfver att denna rätt missbrukades. I de kongl. resolutioner, som med anledning häraf utfärdades, för bergslagen af 8 Mars och för *kyrkebolsmännen* 11 Mars samma år, *förbjödos de senare* »att *icke förut och i otid*, såsom dagen före rätta marknadstiden (d. v. s. på fredagen) *köpslaga med allmogen eller något förköp göra*, på hvarjehanda sätt det ske kunde, på andra orter och tider än om lördagen och å rättan handelsplats, på det bergsmännerna tillika må komma tillstädes och jemte borgare och köpmän handla med allmogen hvad de till hushållen samt bergsbrukets fortsättande behöfde, efter deras privilegiers innehåll och vanligt bruk *till klockan tu efter middagen;* men sedan tu är slagit efterlätes Lindes kyrkebolsbor fritt med bönderna att handla, som skäligt är och dem emellan bäst åsämjer». Det är från detta stadgande, som den ännu i våra dagar sedvanliga lördagsringningen kl. 2 e. m. förskrifver sig och som äfven fått gälla för s. k. helgsmålsringning.

Det nya kopparberget i Lindes finnmark.

En kraftigt bidragande orsak till den utveckling handelsrörelsen vid Lindesås småningom vunnit, med däraf föranledda lagstiftningsåtgärder, torde hafva varit upptäckten af kopparmalmsfyndigheterna inom nuvarande Ljusnarsbergs församling. Såsom den första uppfinnaren omtalas *Mårten* från Löa, en finne, hvilken hade för sed att fiska i sjöarna Björkaren och Ljusnaren. Han visade sitt redan 1624 gjorda fynd för en erfaren malmletare *Jakob Urbansson* från Skilån, nuvarande Riddarhyttan. Denne begaf sig hit 1628 och började grufarbetet med förlag af den bekante *Louis de Geer,* som under åren 1627—1630 arrenderade kronans bruk

[1] Se härom *Noraskogs arkiv* II: 660, 661.

och rättigheter inom Nora och Lindes bergslager samt anlade Flögfors. En kopparhytta bygdes af Jakob Urbansson. Finnar följde efter och upptogo ett grufhål bredvid Jakobs samt bygde för egen räkning en hytta i strömmen, kallad Finnhyttan. Från gamla kopparberget vid Falun anlände 1630 tio personer, som äfven upptogo ett grufhål och bygde sig en smältugn. Äfven de Geer lät uppföra en hytta, så att 4 sådana på kort tid uppstodo.

Sex frihetsår för tillverkningen beviljades *Ljusnars kopparverk* 1630. Men »Mårten finne, som grufstället upptäckt, blef strax slagen med blindhet, den ock varade uti många år, till dess hans lif ändades», förmäler sagan[1]. Det må tilläggas att i 1642 och en följande års mantalslängd uppräknas äfven *blinde Mårten Nilsson i Löa* bland »utfattige, utlefvade, blinde och förlamade» personer.

Enligt de föreskrifter, som meddelats af öfverbergmästaren *Georg Griesbach* i ett till Bergsembetet afgifvet memorial, dat. Lindesås 22 September 1632, skulle den färdiga kopparen levereras till kronans fogde, förutnämde *Kristofer Geijer* vid Lindesås, »hvilken skulle betala 24 riksdaler eller dalersvärde i kopparmynt för hvarje skeppund god koppar och hålla bemälde koppar i tillbörligt förvar till dess den affordrades».

Enligt ett förmyndareregeringens bref 23 December 1634 anbefaldes nyssnämde *Geijer*, som emellertid blifvit förordnad till inspektor och kopparuppköpare, att utlemna till Lindes kyrka 6 skepp. »Finnmarks koppar», mot vilkor att *väg* därifrån anlades, så att man med *kärror och lass* beqvämligen kunde *färdas mellan Lindesås och det nya kopparberget*. Till kopparverkets understöd anslogos kronans räntor och inkomster af närmast häromkring belägna hemman, torp och lägenheter.

Koppartillverkningen hade nu kommit i full gång. De talrika inflyttningarna af grufolk och andra, som voro sysselsatta därvid, föranledde ock att *prest* hit förordnades och *kyrka* bygdes 1635. Genom k. resolution 5 November 1636 beviljades ytterligare 5 frihetsår och följande året utnämdes *Harald Olufsson* till ortens första bergmästare. Denne blef ock bergsbrukets egentlige ordnare härstädes.

Genom regeringens bref 8 November 1638 tillades kyrkoherden vid »Finnmarks kopparbruk» i Lindes socken till årligt underhåll 16 tunnor spanmål, likaså »det torpet *Mårtenstorp* be:dt, som kronan af en torpare därsammastädes köpt hafver, att han det för *prestebord* såsom andra prester fritt njuta och behålla må». Vidare skulle »ock dessa finnetorpare, nämligen *Nol-* och *Söder-Hörken, Aflången* och *Bresjön*, till be:te kyrkoherdes bättre undsättning och underhåll, här efter med deras tionde och annan pligtig rättighet höra och lyda till Finnmarks bruk och församling».

I det svar, som regeringen aflät 30 Juli 1640 till landshöfdingen *Gustaf Leijonhufvud* på dennes därom aflåtna skrifvelse, ansågs »det fuller hafva sina skäl» att nya Kopparberget skulle få *sin särskilda tingsplats*, efter orten var långt aflägsen från gamla tingsplatsen vid Linde, »och många därföre ofta till tinget intet kunna komma», samt att »halfva nämden med finnar besättas måtte, efter som det är mest finnar, som där i socknen bo». Landshöfdingen ägde att »den saken med hr *Karl Bonde* öfverlägga och med hans inrådande förordna däröfver hvad de båda funno

---

[1] K. Hult, *Ljusnarsbergs krönika*, sid. 6.

landet nyttigt och kronan tilldrägligt». Dock måste iakttagas, »att beskedelige män förordnades i nämden, det vare sig sedan antingen svenske eller finske». Genom Bergsembetets resolution 4 November samma år erhöll det nya tingslaget sitt särskilda sigill med omskrift: *»Ljusnarsbergs kopparbergs signet 1640»*.

På därom gjord framställning utfärdades 17 Maj 1641 »öppet bref och privilegium för bergsmännen vid Ljusnars kopparberg, att njuta lika bergsfrälse med dem vid stora Kopparberget». Därigenom förunnades alla de »undersåtar och bergsmän, som boendes och lagde äro, vid och under bemälte Ljusnars kopparbruk och *där grufvedelar äga*, nämligen uti Lindesås socken *Björkaren, Ljusnaren* och *Saleboda*[1] byar, samt uti Ramsbergs socken *Viken* och *Rällen*, jemte alla dem som uti *nybyggen* och *torpställen* bo, hvilka de sjelfva af skog och dalar upptagit och rödjat hafva, jemväl och härefter upptagandes varda, att *njuta bergsfrihet och frälse uppå deras hemman och torp*, med slika sådana konditioner och vilkor, som andra våra undersåtar vid stora Kopparberget deras gårdar och hemman besitta. Däremot skola bemälte bergsmän låta sin pligt och skyldighet vara bemälte bergsbruk med högsta flit och allvar fortsätta, oss och kronan vår tulltionde, afrad och rättighet i rättan tid utgöra, och icke på ett eller annat sätt oss och kronan däruti förkorta och försnilla».

Så vidt det berodde på lagbud och privilegier kunde således den nya kopparbergslagens framtid härmed anses betryggad. I sin mån bidrog den nya handteringen äfven till utveckling af rörelsen vid Lindesås, ortens urgamla torg- och marknadsplats.

Förslag om anläggande af stad vid Jerle.

Det förut omtalade af Gustaf II Adolf omfattade förslaget att bevilja stadsrättigheter åt de båda kyrkobyarna Nora och Lindesås, hade under en ganska lång tidrymd, i följd af de ständiga krigen, blifvit lagdt helt och hållet å sido. Upptäckten och bearbetandet af silfvergrufvor vid Grythyttan och Hällefors samt tillkomsten af det nya kopparberget i Lindes finnmark påskyndade i sin mån lösningen af den hvilande frågan om nya stadsanläggningar i dessa trakter. Denna fråga upptogs därföre ånyo, men den fick då en alldeles ny form. I bref till landshöfdingen Gustaf Leijonhufvud i Örebro, af 15 och 19 Mars 1639, förklarade nämligen drott-

[1] Genom ett af regeringen 19 Maj 1641 utfärdadt bytesbref till Upsala akademi, hade akademien i utbyte mot hemmanet *Saleboda,* som genom Gustaf II Adolfs donationsbref 31 Augusti 1624 öfverlåtits på densamma, erhållit *»stadgetorpet Gåsnäs»*, hvilket räntade i penningar 7 daler, då Saleboda endast räntade 6 daler 4 öre. Enligt bytesbrefvet hade detta efter nutida förhållanden något egendomliga byte — enär Saleboda äger 8,000 tunnland och Gåsnäsboda endast omkring 700 tunnland areal — kommit till stånd »i anseende till den nytta och gagn vi kunna hafva att förmoda af Ljusnars bruk i Finnmarken, eftersom vår trogne man och collegant af vårt Generalbergsembete (Karl Bonde) oss underdånigst dess beskaffenhet upptagit och till dess bättre fortsättande anhållit hafver».

ning Kristinas förmyndareregering, att den »funnit för godt att vid *Jerle hammar* i Noreskoga socken *låta fundera en stad,* isynnerhet medan den orten ligger lägligen för Nora och Lindes bergslager». För sådant ändamål skulle landshöfdingen i främsta rummet foga anstalt om *inköp eller byte* för kronans räkning af *Jerle* och *Bondebyns skattehemman;* vidare, och emedan platsen där staden skulle byggas »vore mycket ojemn med backar och buskar», skulle han beordra ett tillräckligt antal knektar, »som där näst omkring hemma äro», att afrödja, »väl jänka och slätt göra» den tillämnade stadsplanen. I hvad mån dessa förberedelser verkställdes är ej så noga kändt, men då man vet att denne Leijonhufvud var skäligen långsam i vändningarna, torde föga uträttats. Emellertid erhöll han en ny skrifvelse, dat. 29 Februari 1640, däri han anbefaldes, att låta sig »vara angeläget att uppbringa och öfvertala några, särdeles dem som å landet vistas och drifva landsköp, samt gångande handtverksmän och andra flere, det de på bemälte ort bygga och sig där nedsätta». Regeringen förklarade sig ock vara »betänkt icke allenast att benåda dem med goda stadsprivilegier och sådana friheter och rättigheter, som ortens natur och egenskap bäst fordra kunde, utan ock att låta lägga och transportera till omberörda Jerle de marknader, som å landet däromkring plägade hållas», hvarmed åsyftades de torg- och marknadsrättigheter, hvilka tillkommo kyrkobyarna vid Nora och Lindesås.

Några månader senare, 8 Juni samma år, afläts till Leijonhufvud en ny skrifvelse, hvari han erinrades om den befallning han erhållit »att låta afhugga och rödja bort skogen vid Jerle hammar, där staden skulle blifva afstucken och funderad», hvilket man förmodade skulle »allaredo vara af honom efterkommet; men i fall att ännu något felade», så vore det regeringens vilja att han »med flit skulle skynda på, det bemälte plats måtte utan någon förhalning fullkomligen afhuggen och röjd blifva, så att ingeniören må kunna, strax han ditkommer, utan något hinder afsticka och utmäta staden». Tre veckor härefter erhöll landshöfdingen åter en skrifvelse, dat. 27 Juni, hvari regeringen uttryckte sin tillfredsställelse öfver erhållet meddelande om det föregående år af knektarna verkstälda rödningsarbetet, men tillika ytterligare uppmanade honom att öfvertala och förmå hugade personer att bygga och bosätta sig därstädes. »Hvad privilegierna vidkommer», heter det vidare, »kunne vi dem intet författa låta, förr än folket begynner att sätta sig där neder, då vi intet skola obenägne finnas staden med goda och tjenliga privilegier att försörja.»

Landshöfdingesäte vid Jerle.

I skrifvelse 12 Augusti 1641 till riks-kammarråden — senare Kammarkollegium — förklarade regeringen sig »hafva gjort den förordning, att öfver Linde och där omliggande bergslag förordna en särdeles *landshöfdinge*», men då verkställigheten af detta beslut hittills uteblifvit, hvarigenom de penningemedel, som därtill varit afsedda, voro behållna, så förordnades nu, »att be:te penningar till en *kungsgårds upprättande vid Jerle* skola användas», hvarest ståthållaren skulle bo och residera, samt borgerskapet hafva sina sammanträden vid rådstugudagar eller eljest när

sådant tarfvades, intilldess ett stadshus kunde blifva bygdt. Härjemte föreskrefs att dessa penningar skulle öfverlemnas till riksrådet *Karl Bonde*, för »att be:te kungsgård kunde bygd och upprättad blifva».

Städerna Arboga och Örebro, som funno sina intressen på det allvarligaste hotade »förmedelst den nya staden Jerle», underläto icke heller att hos regeringen göra denna sin uppfattning gällande; men genom särskilda resolutioner 25 Februari 1642 blefvo deras »besvär» härutinnan lemnade utan afseende. Borgmästare och råd i *Örebro* förmanades, »att beflita och vinnlägga sig därom att de, som uti Örebro redan boendes äre, taga de medel vid handen och i tillbörlig akt och observance, hvarigenom deras förkofring är till att hoppas och förmoda». Borgerskapet i *Arboga* åter erinrades därom, »att de i detta fallet icke öfverväga saken rätt och som sig bör, ej besinnandes att *landet är stort nog*, så att ändå *flera städer sig däraf nära kunna;* eljest måste ock allt jern, som däruppe tillverkas, ankomma och föras på deras stad, och sådant icke utan Arboga-boarnas märkelige profit och nytta: alltså vill ock K. M:t hafva borgmästare och råd samt dess borgerskap förmant, att de taga de medlen vid handen och i tillbörlig akt och observance, hvarigenom deras förkofring är förnämligast till förmoda; eftersom intet tvifvel är, att när de hvardera beflita sig om till att fatta och *fortsätta sin näring rätt och som sig bör*, det de ju på alla sidor kunna blifva behållna och komma till märkelig uppväxt och förkofring». De långa, afvisande förmaningarna i dessa resolutioner påminna ganska nära om den gamla, men tillika kortfattade regeln:

»när hvar och en sin syssla sköter,
så går allt väl, ehvad oss möter».

Ett par månader härefter, 19 April 1642, utfärdades ett memorial »för *landshöfdingen öfver Jerle stads landshöfdingedöme*», förenämde Karl Bonde, »öfver några ärenden att taga i akt och efterkomma» angående det nya länets administration och förvaltning. Något längre fram, eller 29 Oktober samma år, utgåfvos ändtligen de förut bebådade *privilegierna* »för *Jerle stad* uti Nora och Lindes bergslag», hvaruti bland annat föreskrefs att staden såsom sitt »insegel» eller vapen skulle »bruka och föra *ett brinnande berg*». Härjemte förunnades den nya staden dels »*strömmen* där ligger, allt ifrån Gislehammar intill staden, där borgerskapet må uppsätta och *inrätta både hamrar och masugnar*», dels ock till »utrymme och mulebet» tre byar, »nämligen *Jerle, Yxe* och *Bondebyn* med alla därtill lydande lägenheter och pertinentier». Däremot skulle »borgmästare och råd vara förtänkte efter fyra års frihet uti vår och kronones räknekammar årligen för dess utlagor 260 daler silfvermynt att inleverera».

Så till vida syntes allting godt och väl, men det visade sig snart, att isynnerhet de förmögnare kyrkebolsmännen, både vid Nora och Lindesås, icke voro benägna att, såsom en del af dem synes hafva utlofvat, flytta till den nya staden. Äfven andra olägenheter och svårigheter torde hafva upprest sig mot de båda kyrkobyarnas »sammanslagning», måhända icke minst den vigtiga omständigheten, att den kyrkliga indelningen i fråga om de ännu odelade och vidsträckta moderförsamlingarna svårligen kunde förändras.

Förslaget om Jerle stad öfvergifves och i stället anläggas städer vid Nora och Linde.

I skrifvelse till Karl Bonde 20 December 1643 meddelade regeringen, »att ändock vi månde uti nästförlidet år oss förklara, att de tvänne för någon god tid sedan påbegynte fläckar vid Nora och Linde skulle transporteras till Jerle stad, så hafva vi dock *på edert oss gifna förslag och inråd* numera resolverat, att insistera vår salige käre hr faders (Gustaf II Adolfs) fattade resolution och förordning, och bemälte *Nora och Linde fläckar med stadsprivilegier* nådigst velat försörja och benåda». Dessa privilegier blefvo öfversända till landshöfdingen med befallning, »att de i alla sina klausuler måtte blifva exekuterade». Han borde ock låta »afsticka» platserna, där dessa båda städer skulle byggas, samt tillse att »städernas nödige hus och byggningar, såsom rådstuga, bryggare- och slagtarehus med mera» af där till i privilegierna anvisade medel måtte blifva upprättade; »därhos och emedan som borgerskapet uti berörda städer *kontributionen* nu skola strax *erlägga och utgöra:* alltså hafve vi *däremot* velat dem med *frihet för den kolskatt*, som de för detta äro vana att utgifva, nådigst *anse och benåda»*.

En af de närmaste följderna af den sålunda vidtagna förändringen blef den, att *landshöfdingeresidenset förlades till Nora*, där en af K. M:ts »arf och egne» gårdar, fordom känd under benämning *»herr Stens gård»*, senare *herrgården,* togs i anspråk för detta ändamål. Den kungsgård, som förut varit afsedd att byggas vid Jerle, blef nu hitflyttad och länets höfding residerade här några år, intill dess drottning Kristina, genom bref 28 Mars 1648, beslöt »att lägga Nerike och Norebergs län tillhopa under ett landshöfdingedöme och låta dem conjunctim af en landshöfdinge administreras».

De för Nora och Linde 20 December 1643 af drottningens förmyndareregering utfärdade stadsprivilegierna blefvo sedermera, någon tid efter drottningens eget tillträdande af regeringen, »konfirmerade» genom särskilda resolutioner, dat. 10 November 1645, således för 250 år sedan. Till sitt innehåll äro dessa privilegier hvarandra i det närmaste lika, endast med undantag i fråga om de båda städernas s. k. donationshemman. De innehålla ock i hufvudsak samma stadganden, som den för Jerle stad utfärdade resolutionen.

Såsom en egendomlighet må anföras, att under det Nora stad endast har 1643 års privilegiebref i behåll[1] och sålunda saknar 1645 års bekräftelse, är förhållandet motsatt i *Lindesberg.* Här saknas 1643 års bref[2], då däremot 1645 års privilegiebref, prydligt skrifvet å sex pergamentsblad in folio och inbundet i läderband med pressningar och förgyllningar, ännu finnes bevaradt, sedan det dyrbara dokumentet med svårighet blifvit räddadt undan den eldsvåda, som 1869 öfvergick staden, af dess nuvarande borgmästare.

---

[1] Detsamma finnes efter riksregistraturet tryckt i »*Noraskog*» III: 359—367.

[2] Måhända gick detsamma förloradt i 1688 års eldsvåda, ty det finnes ingenstädes omtaladt, hvarken i stadens resolutionsbok eller i dess öfriga handlingar.

Privilegier för Lindesberg.

Wij CHRISTINA medh Gudz nåde, Sweriges, Göthes och Wändes Vthkårade Drottning och Arffurstinna, Stoorfurstinna till Finland, Hertighinna vthi Estland och Carelen, Fröken vthöfwer Jngermannelandh; Göre witterligit, at ehuruwäl Wår Sahl:e käre Herr Fadher, Konung Gustaf Adolph den Andre och Stoore, högstberömmeligh och Christelig vthi åminnelsse, hafwer för gott ansedt och resolverat, att låta byggia och Fundera, widh Nora och Linde, twenne BärgzStädher, till hwilcken ända och åthskillige för detta, så i Wår Sahl. Herr Fadhers tidh, som sedermehra sigh der nidsatt, och till bem:te Städher godhe Fundamenta lagt hafwe. Men såsom högstbem:te Wår Sahl. Kere Herr Fadher war i hele sin Regementz tidh medh store och mächtige Krigh beswärad, huilket hindradhe, att bem:te Städer då inthet kunde sättias vthi den fortgång och Staat som intentionen war, och mehrhögstbem:te Wår Sahl. Herr Fadher åstundadhe: Alltså hafwe Oss älskelige Wåre och Rijkzsens för detta warande Förmyndare och Regering, i betrachtande af detta, vthi Wåre Vngdoms och omyndige åhr, för godt ansedt, och ändtlig, effter saksens nogha öfwerläggiande, till Wår och Fädherneslandzens tiänst och nytta, slutit och förordnat, vthi Wår Sahlige käre Herr Fadhers tagne resolution at insistera, och till föreskrefne Nora och Lindes Städers Fundation och vpbyggelsses befordran, så ock till att styrckia och främmia dem i deres förkofring, tilltagande, Flor och Vpwäxt, som tillförende vthi Linde Stadh sig huusligen nidsatt hafwa, och änn sinnadhe wore sigh där nidsättia och Buhrskap winna, för nödigt och hälsosampt erachtadt, dem å Wåre wägner, medh serdeles privilegier, frijheet, rätt och rättigheter, försij och förwahra; huilcket emedhan bem:te Lindes Stadz Vtskickadhe nu hafwa dem in originali Oss teedt och præsenterat, medh vnderdånig begäran och anhållande, att Wij dem med Wår Confirmation och stadfästelsse benådha wele. Hwarföre, såsom detta deras ansökiande är på godh skähl Funderat, och Borgmästare och Rådh sampt mehnige Borgerskap i berörde Linde Stadh, på sine egne och sine effterkommandes wägner, Oss lofwat, tillsagt och försäkrat hafwa, att wela bewijsa Oss och Sweriges Chrono all huldheet, trooheet, hörsamheet och tiänst, såsom ock sökia i alla måtto Wårt och Rijkzsens gangn och wälfärd, skadha och fördärf afwäria effter yttersta macht och förmögenheet, såsom trogne och redhelige Vndersåther ägnar och bör. Altså hafwe Wij, af dragandhe nådigh affection till dem, samptlig dheres vnderdånige begäran nådeligen optagit, låtit Oss föreläsa förberörde dheras vndfångne privilegia, och dem hoos Oss med flijt öfuerwägat.

Och effter Wij finne der vthi wäl och nogha wara öfwerlagt och ihugkommit, hwadh Stadzens opwäxt och tilltagandhe synes enkannerligen fordra; Såsom ock der jämpte i nogha acht tagit Wåre och Cronones Regalier och Interesse: Derföre och på det denne Wår nyes funderadhe Stadh Linde måtte ordentligen blifwa regerat, Justitien rättwijsligen administrerat och all redelig Borgare nähring wäxa och tillökt warda. Dy hafwe Wij så myckit heller welat af serdeles gunst och nådhe ofuanbe:te privilegia, såsom dhe vthi efterfölliande puncter och Artickler lyda, confirmera, stadfästa och bekräffta.

Till dhet Första; Såsom Sweriges Stadzlagh är fundamentet till Städernes godha politie och Ordning här vthi Rijket: Altså gifwe Wij här medh fullmacht och tillstånd, att Linde Stadh och dess inbyggiandhe Borgerskap den niuta och bruka skole, dereffter Borgmästare och Rådhmän wällia, så ock andre ämbethen, efter tarffwen tillsättia, handel och wandel drifwa, niuta Borgerligh frijhet och nähringh i alla måtto, som andre Wåre Opstäders Borgerskap, effter förbemälte Lagh och Handhels ordinantzien tillstår, och elliest i alla andre tillfällen sigh der effter rätta och förhålla.

Till dhet Andra; Aldenstund ingen Stad är, vthan han hafver sitt wisse Insegel, der medh Borgmästare och Rådh måste som flerestädz är brukeligit, dheres fälte Dombar, Contracter, Fullmachter, Pass, Certificationer och andre slijke Breff, som behöfves stadfästa och bekräffta; Derföre vnne och effterlåte Wij dhem nådigst, vthi samme dheres Stadz Inseghel att bruka och föhra ett Bärgh, der opå een Lind opprinner och wäxer, efftersom denne Afrijtning här ofwan widare vthwijser. Och skall denne Stadh här effter kallas och nämbnas **Lindesbärgh.**

Till dett Tridie; Och efterdy störste macht påligger, att bem:te Stadh Lindesbärg blifwer medh nödhige ämbeten väl försörgd, Dy skole desse effterfölliande der blifwa håldne och tagne i acht, som är Borgmästare, Rådhmän, Stadzskrifware, Kämnere, Byggemästare och Stadzens Wårdskrifware.

Till dett Fierde; Borgmästare och Rådz ämbete skall enkannerligen der vthi bestå, at dhe effter yttersta förmågo winläggia sigh om Stadzens gangn och wälfärd att må styrkt och vnderbygd warda, huarigenom Stadzens bästa är till wänta och förmoda; Och åter blifwa hindrat och afwärdt huadh som dess skadha och afsaknadt kunna förorsaka och tillskynda. Enkannerligen skall deres plicht wara, hålla hand öfver Stadzens privilegier, och dhem vthi alle sine Clausuler och puncter executera och i wärket ställa, i synnerheet bära der sårg och åhåga före, att Stadzens Inkomster måge tillwäxa och förmehras, att Borgerskapet i sin nähring må föllia Lagh och Ordning, och fördenskull nähringzmedlen emillan Borgerskapet fördeela i sine wisse Sorter och societeter, och låta sigh wårda, at hwar och en sine tillslagne wahror och der af flytande handel och handtering, af en och annan obehindrat, må idka, bruka, förbättra och excolera; Jämwäl ock, att nyttige och nödige Manufacturer och handtwärcker måghe vthi Staden blifwa inplantadhe och försatte, att godh Ordning och politie må blifwa oppehållen och wid macht, att der någre oordningar, igenom huariehanda tillfällen inrijta kunne, dhe dher löpa och sträfwa emoot Lagh, ordinantzien sampt godhe sedher, tucht och Erbarheet, dhe då sådant tidigt förekomma och rådha böter

opå, att dhe biudha och förordna om Stadzens Bygningar, såsom Bryggiare- och Slachtarehuus, Broer, Bohmar, Gatur, Gränder, Hambnar och annat slijkt, som Staden och dess Inbyggiare omrörer. Sedan, at dhe skipa Lagh och rätt i Stadhen, warandes der öfwer bekymbradhe, att tuistige saker anten i wänligheet bijläggias måghe, eller ock igenom Laga domb, vtan lång tidz förhalning skillias och hiälpas till ända.

Till dett Fempte; Stadzskrifwarens eller Secretarij ämbete skall wara, att hålla en richtig och klar Stadz Tänckebook eller Protocoll, noterat medh dagar och tidher; hwarvthinnan alle Klagemåhl, Stämningar, Enskyllningar, Bewijs, Genswar, Wittnens förhör och andre Rättegångz acta, sampt sielfwe Dommarne, deres Execution eller Wadh der emoot, och huadh mehra, efter Lagh och Sedwanan, i Rättegångar plägar och måste förelöpa, huad heller det mundt- eller skriffteligen skeer, nogha och flijtigt optäcknas skole. Sedhan ock jämwäl der vthi inskrifwas alt annat, som bör efter Lagen skee och stadfästas på Rådstufwun, som är medh huus- och gårdekööp, Laga Pantsättning och annat slijkt, och en sådan book serdeles huart åhr förfärdiga.

Till dett Siette; Kämnere skola wara Twå till talet, och i Rådstufwun hafwa ett serdeles rum, som kallas Cämnerestufwo; Deres ämbete skall wara at optaga alla ringa och små saker och tuister till förhöör, och dem anten i wänligheet bijläggia, eller dher dhe klara nogh äre, då dömma der vthi effter Lagen och Laga Stadgar. Och aldenstund detta är Stadzens VnderRätt, opfunnen att lijsa samptliga Rådet i dhe ährender som icke äre af deste större wichtigheet, och vthan något synnerligit beswär kunna slijtas; Dy skal sålunda med dem blifwa hållit, att Kämmerena åth minsta Tre dagar i wekan, ifrån Otta och till Ellofwa för Middagen komma tillstädes, och skall Wårdskrifwaren hålla protocollet af alt det som der förelöper, icke mindre richtigt änn Stadzskrifwaren på Rådstufwun, och göra der åhrligen beskedh före. Desse ährender skole förnämbligest in för Kämners Rätten optagas, såsom: Om några blifwa trätande om gäld och annat slijkt, och anten sielfwe godhwilligt sökia KämnersStufuun, eller förwijsas dijt af Rådhet att anamma rätt; Sedan, att dhe hafwa opseende medh alt det som brytes emoot Rådetz förordning och stadgar, stämmandes den bråtzlige till rätta, och effter vthleetat sanning och Ordningens rätta förstånd dömma der vti. Så offta ock några saker förekomma, som bör bötas före, då skole dhe sådane saköre vthkräfwia. Händer sigh ock, att någon icke låter sigh medh deres domb åthnöija, då stånde honom fritt och lofgifuit, att wädia ifrån dem och vnder samptlige Rådet, men ifrån Rådet vnder Wår konglige HoffRätt, doch vthi dhe måhl och ährender, som högre importera änn Femptijo Daler Sölfwermynt, efftersom vthi rättegångz processen står vthtrycht och förmählt.

Till dett Siuende; Så skola ock Twå Borgare keesas till Stadzens Byggemästare, godhe och beskedelige män, och dhe sigh på bygningar förstå; Deres ämbete skal wara, att hafwa inseende medh alle Stadzens huus, som äre, Rådstufwun, Källare, Bodar, Gatur och Gränder, Bohmar, Hambner, Broer och mehra, att det alt hålles wid macht och i fulla bygning: Så skole dhe ock flijteligen tillsee, att huar och en i Stadhen, som Tompt alleredo äger, eller här effter tilldeelt warder, bygger hwarken mehr eller mindre, längre in eller vth på gatun, än han hafwer rätt

till, rättandes och regulerandes sine bygningar effter den Plante och afstick som der vthöfwer fattas, och till Stadzens Magistrat öfwerantwardas, och af dem vthi Rådstufwun på sine wisse rum och ställe förwaras skall. Huarföre skole dhe icke allenast sielfwe dageligen hafwa acht der opå, vtan serdeles fyra resor om åhret, som är om Walborgzmässa, Johannis, Michaëlis och Nyåhret, jämpte medh Wår Fogde, en Borgmästare och Twå af Rådhet, besee alle Stadzens huus och bygningar, ehuad nampn dhe hafwa, så wäl som i synnerheet Broer, Bommar, Hambner, Gatur och gränder, och förtekna deres fehl och brister. Är det så, att Staden behöfwer huus och bygningar, eller något det som tillförende bygt är skall blifwa förbättrat, då skole dhe sådant in för Ståthållaren och samptlige Borgmästare och Rådhet gifua tillkänna, och effter den förordning som då görs, alt ställas af Byggemästarena i wärcket. Och skole dhe der hoos hafwa en Bygningzskrifware, som medh flijt anteknar alt det som bygges och påkostas, och wara förtänkt att göra der åhrligen räkenskap före. Finnes ock någon i Stadhen att byggia vthur Ordningen, då skole dhe tillhålla dem at nederrijfwa huadh sålunda bygt är, och af nyo byggia effter Ordningen. Så skole ock bem:te Byggemästare gifwa acht opå, att gaturne blifwa steenlagde, reenhålne, så ock hambnerne altidh hållas widh sin diupheet, och der någon beslås, anten at föra någon orenligheet, jord, dyngia eller annat slijkt, på bron och gaturne eller hambnerne, och dem der medh opfyller; då skole Byggemästarena icke allenest tillhålla sådane att rensa gaturne igen och föra sådant af wägen, vthan ock angifwa dem på Kämnersstufwun, hwarest dhe förste gången skole böta Twå Daler till tweskiptes, Oss och Stadhen, och sedan hwar gång dhe återkomma, dubbelt mehra.

Till dett Ottonde; Vthi Stadzens ämbetes wahl, så ock vthi alle andre Stadzens wichtige och åliggiande ährender, som anten StadzRegementet medh nyttige och nödige förordningars stichtande, eller Rättegångerne omröre, skall Wår Ståthållare eller Fogde, som Lagh förmå, närwara, och på Wåre wägna præsidera; Hwarföre skole Borgmästare och Rådh i tidh dem der om kungöra, at dhe deröfwer ock tillstädes wara kunne. Doch huar Wår Ståthållare och fogde af andra ährenden behindrade, inthet kunne dem bijwista, då liggie ey fördenskull Stadzens gangn och rätt vnder, vthan Borgmästare och Rådh fahre der med fort, icke mindre änn Wår Ståthållare och Fogde tillstädes wore; görandes dem icke dess mindre beskedh och vnderrättelsse, huad i deres frånwaru förelupit, slutit, stadgat, dömdt och sententierat är. Så skole ock Borgmästare och Rådh i huarie weka komma åth minstone Tree gångor tillsamman, at öfwerwäga Stadzens wälfärdh och till dem Lagwadde och appellerade eller elliest ankomne twister och ährenden rättmäteligen afhielpa.

Till dett Nijonde; Så ofta något till betänckiande framsättes i Rådstufwun, och saken nogsampt är öfwerwägen, eller ock vthi Rättegångerne, när klagan, genswar, bewijs och wittnen äre nogsampt afhörde, då skall Borgmästaren, som ordet hafwer, fordra af dem andre i Rådet, vthi Wår Ståthållares eller Fogdes närwaru och åhöran, hwars och ens mehning och röst, låtandes dem igenom Stadzskrifwaren eller Secreteraren optekna, och sedan på lychtone säija sin egen mehning, hwar dhe icke sin emillan föreenas effter eens och annars dagz opskoff, då stånde

den mehningen som mäste rösterne medhfalla: Men der händer, at rösterne på bädhe sidhor äre jämpnlijka, då dhe Wår Ståthållare eller Fogde, medh bästa skähl, bijfaller.

Till dett Tijonde; Staden skall ock hafwa sine Swenner, som vthrätta Borgmästare och Rådzens budh, twå, tree eller flere, efftersom tarfwen och tiden det fordra.

Till dett Ellofte; Och på det att denne Wår Stad Lindesberg må finna medel, Stadzens nödige huus att opràtta, vnne och opläte Wij Staden all Accijs som faller af alt Öhl och Brännewijn, huilket vthi Stadhen och inom dess Jurisdiction brygges och brännes, jämwäl ock, huad som der sammestedz slachtas, så wäl som Bakungnspenningar och Bagernes Wekupenningar, att niuta på effterfölliande Sex åhr, ifrån denne dagz dato räknadt. Vthi förbem:te Sex åhr skole dhe ock niuta frijheet för Båtzmanshåldningen: Men den wahnlige Contributionen belangande, som dhe för detta hafwe warit wahne at vthgöra, will Hennes Kongl. May:tt Landzhöfdingen hafua tillskrifwit och befalat, att han öfwerlägger Borgerskapetz wilkor och lägenheter, och bem:te Contribution der effter proportionerer, så att Kongl. May:tz Vndersåter Borgerskapet, öfwer det som skäligt och dem tilldrägeligit är, icke skole blifwa i så måtto belagde och betungade.

Till dett Tolfte; Hafwe Wij ock tagit vthi nådige åtanckar och betänckiande, at försij bem:te Wår Stadh Lindesbärg, medh dhe inkompster, hwar igenom Stadzens ämbeten kunne aflöhnas, dess bygningar och börder till Stadzens nytta, heder och förkofring, inrättas och oppehållas, och andre nödige Stadzens tarfwer stoppas medh: Och fördenskull nödigt befunnit, vthi desse Wåre privilegier klarligen beskrifwa och här införa låta dhe wisse Jnkompster, som Staden åhrligen skal hafwa at opbära, efftersom Wij af Kongl. gunst och nådhe privilegiere, vnne och effterlåte Lindesbärgz Stadh, 1. En tridiedeel af Accijzen som der i Staden faller, sedan frijheetz åhren äre lupne till ända, nämbl:n af alt som slachtas bådhe till huusbehoof, som elliest af Köttmånglare försällies: Sedan af alt det som till Krögerijen så wäl som huusbehoof brygges in om Stadzens Iurisdiction; och sist, af Bakvngns Penningarne och Bagarnes Wekupenningar. 2. Vnne och bestå Wij Stadhen at oprätta sin egen Wågh, der såsom all Koppar och Järn, Smöör, Talg, Tiära, Beck, Humbla, medh mehra sådane wahrur och godz som till Stadhen anlända, skal wägas och Wågepenningar afläggias. 3. Effterlåte Wij dem, Broo-, Hambn- och Bohmpenningar, af det godz, farkostar och båtar, som dijt anlända, effter det mått och sätt, som bem:te Wäge- Broo- Hambn- och Bohmpenningar vthi andre Wåre Opstäder anammas. 4. Gifwe Wij ock Lindesbärgs Stadh tillståndh, att oprätta och hafwa en StadzKällare, hwarest och icke annorstädes i Staden, medh mindre så tarfwen fordra, allehanda slagz främmande Drycker skole och måge sällias och vthtappas. 5. Wij efterlåte och Staden hwar Tijonde Penning af alt det Arff, som vthur Staden skal ärfwas, så att hwar någon vthan Stadz boendes, den något arf anten i löst eller fast i Stadhen kunne tillfalla, och han der sielf icke will boo, han skal bådhe af löst och fast, som förbem:t är, gifwa Staden hwar Tijonde penning, och stånde all fast egendom dem till lössn, efter Mätesmanna ordom, som vthi Staden äre boendes; Doch privilegerade Personer deres frijheet och

Rätt här medh icke i någon måtto förtagen och förkränkt. 6. Wij gifwe ock Staden af dhe Sakören, som för Stadz Rätten för falla kunna en Tridiedeel att niuta och bekomma.

Till dett Trettonde; På dett ock Wåre trogne Vndersåter som i Lindesbärg boo eller dijt flyttia wele, måge hafwa till sin nödtorfft något Vthrymme, Wedebrand och Muhlbeet; wele Wij af gunst och Nådhe hafwa privilegierat till Staden desse efftterskrefne Twå Byar, Nembl. Linde och Lindeshyttan, medh alle der till lydande lägenheter och pertinentier, som nu der till liggia och vnder Oss och Cronan behålne äro, huilcke till Stadzens och dess Borgerskaps allmenne gangn och bästa måge nyttiadhe och brukadhe warda. Wij wele ock nådigst förordnat hafwa, att till Lindesbärgs Stadz Bygningz Platz och Vthwidgning, skole af dhe ägor som vnder Prästegården dersammestedz brukas, så myckit som pröfwas af nödtorfften wara, förlagde blifwa; eftersom Wij der emoot nådigst wele wara omtänkte, Kyrkioherden medh Wederlag vthi annat nådigst ihugkomma och benåda.

Till dett Fiortonde; Wij efterlåte och Borgerskapet i denne Stadh Lindesbärg, att skola hafwa macht och tillstånd, som andre Köpstadz-Män och Borgare vthi Wåre Land- och BärgzStäder, att drifwa handel och Wandel opå andre Wåre Land- och SiöStäder, så widha det emoot eens och annars Stadz privilegier icke löper, sampt Köphandels ordinantzien och flere i detta fallet vthgångne Stadgar och Ordningar, eller dhe här effter göras och fattas kunne, oförkränkte.

Till dett Femptonde; Wele Wij stadgat och förordnat hafwa, at Wåre Vndersåter i Lindesbärgz Stadh skole vthi hwarie weka hålla hoos sigh en Torgdagh, då Landtmännen sin Afwel och Wahrur må till tårgz och sahlu föra, och åter af Borgerskapet sigh tillhandla huad han tarfwar och behöfwer; Och skal ingen annan Stadzborgare tillstädias samme deres Torgedagar till besökia, mehra änn Örebroo och Arboga Boerne allena, som in specie på denne Bärgzlagzhandel skole privilegeradhe wara, myckit mindre widh hyttorne och vthi Bärgzlägen handla, widh confiscation af godzet, som dhe kunne hafwa opköpt. Förbem:te Örebro- och Arboga-boer måge icke häller på någon annan tidh vthi wekan, än på Lindesbergz Stadz förordnad tårgdagh, som omrört är, med Bärgzmännerne, och detta inom Lindesbergz Stadh, att handla och köpslaga. Doch skal bem:te Städers Borgerskap icke förmeent och wägrat wara, huad dhe för detta eller här effter opå bem:te Tårgdagar till Bärgzmännerne vthborga, medh LandzFogdens assistence att opfordra och Vthkräfwia, och stå dessemillan icke mehre dem än andre Opstädzmän fritt och lofgifwit, vthe i Bergzlagen at handla och borgerlig nähring sökia.

Till dett Sextonde; Wij wele ock till denne Wår Stads bättre förkofring, styrckia och opwäxt, förordnat och stadgat hafwa, att inga Städers Borgerskap, eller andre dhe der vthe på Landet wistas och boendes äre, måge någre Hambrer i bem:te Linde Bärgzlagh hafwa at bruka, medh mindre dhe sigh vthi förbem:te Lindesbärgz Stadh wele nedsättia och Burskap winna; icke heller skal någon Borgare hafwa macht vthi Stadhen Lindesberg sin egen bodh att ega och handla vthur; Vthan sådane huus anten af Stadhen eller der boende Borgerskap hyra och läija, så frampt han icke der will blifwa boendes, och som ofwan-

bem:t är, borgare wara. Huarföre skole bem:te Borgare, som nu deres Stånd och bodar dersammestedz hafwa, wara förtänkte, Staden eller Borgerskapet dem, emoot en skälig lössn, efter Mätesmanna ordom, oplåta.

Till dett Siuttonde; Wij hafwe och nådigst vndt Stadhen och dess Jnbyggiare att wara frije för Omlägning, gästningar och almänne Skiutzfärder, så till Landz- som Siöwägen; Doch medh den beskedh, at effter Lag tillsättes gästgifware, wisse Tawerner och Formän, huilcke skole wara förplichtadhe att hysa och herbergera dhe wägfahrande, förskaffa dem Maat och Öhl, sampt Skiutzhästar, wagnar och bätar och all annan nödig fordenskap, för penningar och skälig betahlning; efftersom Wij ock wele wara betänckte bem:te Gästgifware och Formän, när dhe af Magistraten, så månge som fyllest gör och tarfwen fordrar, tillsatte äre, medh serdeles privilegier försee, denne nähring för sigh allena och vthan andres intrång at åthniuta.

Till dett Adertonde; Aldenstund ock ofta plägar skee, att månge sättia sigh neder i Städerne och göra deres Borgare Eedh, bruka handel och Wandel emedhan frijheten påstår, men när den är förbij och vthe, draga der ifrån på andre orter; Derföre skal hwar och en, förr än han till Borgerskap låtes och antagen warder, göra tilbörlig försäkring, att han sedhan frijheten är lupen till ända, ändå Sex åhr sitter qware, förr änn han sin Borgare Eedh opsäger.

Till dett Nittonde; Wij wele ock här medh hafwa förbudit och afskaffat, hwad som Lindesbärgz Stadz tillwäxt, flor och opkomst hindra och hemma kan; Enkannerligen wele Wij här medh hafwa förbudit alt Landtkööp som å Landet föröfwas, widh straff öfwer den som der medh beträdd warder, som Lagh och Laga Stadgar förmå: Jämwäl ock här medh förordnat hafwa, att alle handtwärker och Manufacturer sampt gångande Ämbetzmän å Landet, skole sigh i Staden nedsättia och Borgare blifwa. Befinnes någon här emoot att göra och bryta, den skall Wår Ståthållare eller Befalningzman tillhälla och förmå, anten vthi Staden flyttia och boo, eller all slijk Borgerlig handtering sigh endthålla. Staden må ock mächtig wara, medh förbe:te Wår Ståthållares eller Fogdes tillhiälp, alle gångande Ämbetzmän å Landet fasttagha, och huadh då för arbete hoos dem finnes, såsom förbrutet confiscera, och ändå låta, huadh den Ordning och ämbetes Skrå, som Wij med forderligste wele vthgå och publicera låta, om sädane ämbetzmän förmår, och der vthi vthtrycht står, vndgälla.

Till dhet Tiugunde; Såsom Lagen förmähler, att ingen må flere Ämbeten vppehålla och gärning idka, än enahanda, och Gärningzman ingen Köpslagan bruka; Så wele Wij här medh strängeligen hafwa befalat Borgemästare och Rådh i Lindesbärgz Stadh, att hafwa der ett flitigt inseende medh, att ingen Ämbetzman brukar någon köpslagan, ey heller köpman något ämbete, vthan hwar låter sigh medh en Näringh åthnöija, och drifwa den medh så myckin större flijt och alfwar, på det Borgerskapet så myckit mehr må förmehras, icke falla vthi hwars annars nähring, vthan den för hwar andra oturberat och obehindrat bruka.

Till dhet Tiugho Första; Enkanerligen wele Wij budit och befalat hafwa, att Nähringerne icke allehanda af enom drifwes, utan huariom och enom som till Stadz kommer och Burskap will winna, tillordnas

eller sielfwer vthwällier, igenom hwadh sort af handel eller gärning han will sin bärgning sökia: Och såsom Slachterij, Brygge- och Bakerij äre ibland dhe förnämbste nähringzmedel i Städerne: Altså är Wår willia och befallning, det Borgmästare och Rådh låta sin åhåga och skyldigheet wara, wisse Bryggiare- och Slachtare huus oprätta låta, anten medh Stadzens omkåstnad, eller förmå andre, som willia, rådh och förmögenheet hafwa der till. Hwarest Wij wele att alt Öhl och Swaghöhl, så till huusbehoof som till Krögerijen skall bryggias och alt huus- och kettlebryggerij sampt Slachtning, såsom en ährlig Borgarenähring till mehn och hinderlig, afskaffas och förbiudas; Och att Borgmästare och Rådh fördenskull wisse Bryggiare, Slachtare sampt Bagare tillsättie och förordne, som Staden medh sine nödtorffter, i Öhl, Brödh och Kött, kunna försöria.

Till dhet Tiugho andra; Ingen bofast Borgare skall insättias för någon gäld skull, så länge han förmå betahla; Såsom skall ey heller någon Borgare föras i Wårt hächte för någon missgärning skull, vthan det är Crimen læsæ Majestatis; blifwer elliest någon medh missgärning beslagen, han må sättias vthi Stadzens hächte.

Till dhet Tiugho Tridie; Wele Wij ock medh desse Wåre privilegier taga och anamma förbem:te Lindesbärgz Stadz Jnbyggiare, medh hustro och barn, rörligit och orörligit, in om Stadz och vthom, vthi Wår Kongl. hängn, fridh och förswar, för alt öfwerwåld och orätt, till Lagh och Rätta. Till yttermehra wisso, hafwe Wij detta medh Wår egen hand vnderskrifwit, och Wårt och Rijksens Secret witterligen här vnder hängia låtit. Gifwit på Wårt Kongl. Residens Slått Stockholm den Tijondhe dagh vthi Novembris Månad, Ahr efter Christi börd, Ettusen Sexhundrade och på dhet Fyratijonde Fempte.

CHRISTINA.

Nills
Tungell.

1644 års eldsvåda.

Knappast hade 1643 års privilegiebref i början af det följande året hunnit fram till vederbörande, innan den nyblifna staden, enligt hvad som antages[1], redan i April månad, om icke helt och hållet åtminstone till större delen ***nedbrann***. Säkra upplysningar om denna eldsvådas omfattning äro förgäfves eftersökta, men gängse traditioner förmäla att ***endast kyrkan*** och ***prestgården*** undgått olyckan vid detta tillfälle. ***Så illa*** torde det dock ej hafva varit, då gårdarna antagligen ännu icke hunnit blifva synnerligen tätt sammanbygda. Under alla förhållanden bör man kunna få antaga som säkert, att de mera spridda gårdarna i den egentliga stadens omgifningar undgått förödelsen. Huru härmed än må hafva varit,

[1] Någon samtida uppgift om *tiden* för 1644 års eldsvåda har utg. ej lyckats anträffa.

sammanföras i det följande de uppgifter angående denna eldsvåda, som här och där blifvit anträffade.

En af de svårast brandskadade synes hafva varit kyrkoherden *Daniel Johannis*, som, på sätt förut är omtaladt, redan 1634 var utsatt både för eldsvåda och annan olycka. Det heter nämligen om honom att »anno 1644, när den häftiga vådelden gick öfver staden, *brann hans egen gård hel i grund*, den han litet tillförene med stor flit och bekostnad hafver bebygt och en stor del af sin välfärd där nederlagt dels staden till beprydelse, såsom ock sin hustru och barn efter sin död i deras lifstid till hugnad och tröst». Han erhöll dock hjelp i sin nödstälda belägenhet på det sätt, att »efter guvernören välborne hr Karl Bondes sedel» — dat. Nora 26 Juni 1644 — »njuter kyrkoherden hr Daniel *fritt* sina utlagor innevarande år, af orsak han stor skada tagit hafver af vådeld i Lindes stad», på hvilken grund för honom afkortas:

3 rdrs taxen	4	daler	16 öre,
1 skepp. stångjern, hammarskatt	8	»	—
(prestgården) 8 fat osmundsjern	40	»	—
Summa	52	daler	16 öre.

För öfrigt synes icke någon annan skattelindring i följd af eldsvådan ägt rum, än att den »*kontribution*», som, enligt Karl Bondes sedel, dat. Örebro 15 Februari 1644, af Lindesberg skulle utgöras i stället för de förut utgjorda utlagorna med ett belopp af 150 daler, i stället fick användas till »stadens reformation», hvarom mera längre fram.

Af stadens rådstuguprotokoll för 1645, som i det följande meddelas, kan äfven inhemtas att vid ifrågavarande, liksom vid många dylika olyckstillfällen, »frivilliga räddare» ingalunda saknats. Af dessa rättegångsförhandlingar synes ock framgå, att jemväl andra gårdar och bostäder än församlingens prestgård blifvit räddade undan lågorna.

Hvad som torde vara mera ovanligt att finna, äro de uttryck af *tacksamhet och erkänsla*, som 44 år efter olyckshändelsen egnats en då afliden församlingsmedlem. Man får nämligen veta af kyrkans äldsta böcker, att 11 Mars 1688 »*Lars Persson* på Ingelshyttan fått bårklädet fritt för *den fara han utstått* när kyrkan stod i fara anno 1644», en förmån, som i penningvärde kunde uppskattas till 4 daler; och i dödboken är för nyssnämda dag antecknadt: »Lars Persson på Ingelshyttan: han är begrafven öster på kyrkogården; han var någorlunda behållen bergsman; han lefde kristel. och väl; när kyrkan så väl som staden 1644 var i stor fara för vådeld, har *han sig mycket vågat för dess försvar;* ålder 90 år». Längre fram i samma dödbok läses för 12 Februari 1690 dessa enkla men vältaliga ord om en annan, dåmera afliden sockenbo: »*Lars Persson Pryts* i Torphyttan: 'han lefde kristel. och väl; när kyrkan så väl som staden var första gången i stor fara för eldsvåda anno 1644 har *han vågat sig mycket till dess försvar;* ålder 66 år». Äfven dessa båda anteckningar synas gifva vid handen att 1644 års eldsvåda icke omfattat *hela* staden.

Den första stadsplanen.

Förut är berättadt hurusom landshöfdingen Karl Bonde erhöll uppdrag att »vid lägenhet låta afsticka platserna», där de nya städerna skulle byggas m. m. För sådant ändamål utfärdades af honom

Effter Konungl. Maij:tz nådige befaldningh och Förordningh

Instruction

Hwar efter Bergamptz Marscheidaren Ehrligh och förståndigh Thomas Christersson med Regulᵗringen vthi Nora och Lindesbergz Städer sigh för hålla och rätta kan, Actum Örebro denn 17 Aprilis 1644.

1. Först skall han giöra på Förbe:te Städer en wäll Fattat och rätt affrijttningh och Dessein, huruledes och på hwad ort och ställe, som Torgh, Långhgator, Twärgator och Hambnar, ordenteligen, affstakas och Funderas kunne, effter som Orten sigh bäst bequema kan, Jntet anseendes de Gamble hwss och tompter, hwilken dem hälst eger, eller der boandes åhr, all den stund at alle som der boandes åhre, haffwa bygt på Cronones Grundh, men der så hända kan, at någon för Torgh, Gathor, eller Tompter skull, sin faste egendom affstå måste, honom bliffwer på it annat rum wederlagh giffwit, eller och på något annat sätt betalt, effter som man det bäst befinna kan.

2. Alla Cronones eller Stadssens Egentelige och publice hws och platzer, som åhr Kyrkieplatz, Prästegård, Cappellansgård, Skolestuge, och Skolemästaregård, Hospitael, eller Siukestugeplatz, RådStuga, wågh, Kiällare, Bryggiehws, Slachtarehwss, och Fängielsse, och hwad nampn de hälst haffwa kunne, bliffwa på sine tiänlige rum och Ställen ansatte, effter som hwars och it hws hanteringh och egenskap bäst bequema kan.

3. Alla Tompter måste affstakas oeh hwar och en tilldeelas, huru långh och bredh hwar tompt nu effter Reformationen bliffwer, icke så mycket anseendes, hwem som tillförende på tompt bodt eller nu boandes åhr, vtan fast mera ansee, at de tompter som wid Torget och Förnämsta Gathorna, åhre belägne, Sådanna män tilldelte bliffwa, som dem kunna, och wilie med skiöne hws och byggningar, Staden till heder och prydnat, bebyggia och handt haffwa, Och de som aff ringa medel åhre, bliffwa affsides vthmed Twärgatorna tompter tilldelte, der på de sina hwss vpsättia kunne, effter som deras förmögenhcet och näringzmedel tillsäia kan.

4. Alla Tompter i hwart quarter måste blifwa lijka store der som platzen nu obygder åhr, men åhr någon med så goda medel begåffwad, at han kan mera åhn en tompt bebyggia, honom kan 1½ tompt eller 2 tilldeelas, och de som aff ringare förmögenheet åhre, tilldeelas en halff tompt eller mindre. Det samma Observeras och der som Gamble Staden bygder åhr, och nu Reguleras skall, så frampt platzen det tillåter, och hans granne der igenom icke sker för nähr, som och så goda byggningar will och kan vpsättia; och der någon tompt för Reformationen skull stiger in på sin Grannes förra tompt, honom bliffwer på andra sidan wederlagh giffwitt, så frampt hon icke är Reguler och stor nogh, Ty alla Tompter böra wara lijka långe på både sidor. Och lijka brede i både ändar, der sådant icke för serdeles Orsaker skull förandras måste.

5. Till hwar Gårdztompt bliffwer och en platz vthan om Staden [:i en godh ordningh:] tilldelt, der på man Kåål- och Humlegård Plantera, såsom och badstuger och smedier vppsättia kan, såsom och annat sådant, som i Staden för Eldzwåda skull, och rums förspillan skull, Jngalunda lijdas bör, och bliffwa desse platzer icke lijke store hwar och enom tilldelt, vthan effter som han ähr för mögen til, dem at bruka och Excolera.

6. Och effter dett, genom denne Reformationen, störste deelen aff tompterna förandra sin förre quantitet, och belägenheet, och för den skull, deras kiöpe- och Fastebreff förandrade bliffwa, derföre måste Förbe:te Thomas Christersson, när han en tompt vthstakat haffwer, honom en Zedel meddela, som samma tompt till hörer, eller tilldelt ähr, och i Zedelen Granneligen anteckna och specificera, hwarest tompten ähr belägen, sässom och tomptens längd på både sidor, och bred i både ändar, På det Stadssens Magistrat des bättre vndderrättelsse haffwa kan, om någon werderingh eller taxa framdeles förefalla kunne, sässom Stadsens Fastebreff [: när der på fordras :] des tryggare vthgiffwas kan. Der någon tager sigh före at byggia, för åhn tompten honom tillmätt, vthstakat, och med zedel jnrympt, och råkar så at byggia emot Desseinen, och den affrijttningh som der på giort och Approberat ähr, han måste det förandra och draga sin skade siälff, men den som en tompt på föreskrefne sätt tilldelt ähr, honom effterlåtas frijtt och obehindrat henne at bebyggia och bewåna. Her vppå Stadssens Magistrat itt noga Jnseende haffwa skall, at den bliffwer befordrat, som effter ordningen byggia will, och den lagligen straffat, som ordningen emot sträffwar.

7. Hwad mera som i detta Arbetet förefalla kan, som i hastigheet icke ähr ihugkommit och specificerat hemstelles merabe:te Thomas Christersson at han effter sin wanlige Flijtt och åhuga, det och så i acht taga, och i min frånwaro med Bergmästaren wäll:tt Steen Andersson och Stadssens Magistrat öffwerlegger, hwadh som bäst och nyttigaste pröffwas kan.

8. Och all den stund at offtabe:te Thomas Christersson esom offtast på andre orter vthi Cronones tiänst måste wistas, derföre öffwerlegger han med Stadssens Magistrat, på hwad tijdh om åhret hans närwarelsse her behöffwes, och han för andre nödige Cronones åhrende här bäst wistas kan, på det at den som byggia will, icke bliffwer förhindrat; och dhe tider om åhret som han her wistas, bliffwer han med all nödtorfftigh frij fordenskaph aff Stadssens medel försorgder, med hwad mera som hans Arbete fordra kan, warder Stadssens Magistrat honom handen räckiandes och all nödigh Assistens bewijssandes.

Carl Bonde.

(L. S.)

Denna instruktion, som finnes intagen främst i en samling kongl. bref och resolutioner, inbundna i ett gammalt pergamentsband, hvilket förvaras i Lindesbergs stadsarkiv, låg sedermera till grund för en af Thomas Kristersson upprättad »*Geometrisk afritning uppå Lindesås stad*, såsom han nu regulerat är, *anno 1644*». Denna ritning, förvarad i Generallandtmäterikontorets arkiv i Stockholm, upptager i väsentliga delar den reguliera indelning, som staden fortfarande innehar, och hvarom man kan erhålla en föreställning af bifogade plankarta, hvilken åter blifvit kopierad efter en för omkring 100 år sedan i litografiskt tryck ut-

förd sådan[1]. Af Kristerssons »afritning» får man emellertid det intryck, att han icke låtit några hinder afskräcka sig för att göra indelningen så regulier som möjligt. Sålunda har han i södra delen af staden utdragit både den nuvarande återvändsgränden och qvarngatan österut till österlånggatan och därigenom vunnit omkring 14 tomter på den härintill belägna, sanka Fingerbo-äng. I norr åter har han utsträckt stadsplanen med ett ganska stort qvarter norr och vester om nuvarande koppgatan, så att ett här beläget »träsk», motsvarande den än i dag s. k. Klosspussen, efter hans förslag skulle blifva helt och hållet kringbygdt. I öster däremot sträcker sig planen ej längre än efter nuvarande österlånggatan, men utanför denna har han uppdragit först en *vall* af 40 alnars bredd och därutanför en *graf*, 20 alnar bred och enligt förslaget 3 famnar djup, hvarmed staden skulle hafva blifvit ordentligt instängd. Denna graf, som i söder utmynnade i lilla Lindessjön, skulle omsluta staden både efter östra och norra sidorna, samt i vester utmynna i ån, i närheten af de s. k. Bottnarna. Alla gator beräknade till 20 alnars bredd.

Kristerssons ritning är äfven försedd med en kort, beskrifvande text — »*Notarum explicatio*» — af följande innehåll, hvartill några förklarande anmärkningar bifogas:

»*A.*	Torget.	Motsvaras af det nuvarande.
B.	Kyrkogården.	Likaså.
C.	Prestegården.	Dito.
D.	Socknestuga och klockaregård.	Motsvaras af kapellanstomten enligt 1776 års karta.
E.	Kapellansgård.	Motsvaras af tomten n:r 68, enligt d:o.
F.	Skolestuga och skolmästaregård.	Motsvaras af halfva tomten n:r 66, efter prestgatan.
G.	Sjukstuga eller hospital.	Motsvaras af halfva tomten n:r 67, efter d:o.
H.	Rådstuga och stadsgård.	Samma tomt, som enligt 1776 års karta.
I.	Stadsens bryggehus.	En mindre plats nedanför kyrkan vid sjön.
K.	Stadsens slagtarehus.	Motsvaras af f. d. södra tullhuset vid Sundsbron.

L. Där så behagas kan i framtiden kastas *en graf om staden*, där som noteradt är med *L* och där som djupast är att grafva; är 3 famnar djupt till vattupasset.

M. *Vall* eller ett rum till att lägga den jorden, som man kastar upp af grafven.

N. Dessa platser äro tjenliga till *kålgårdar*, och där staden i framtiden tillväxer och förökar sig, så kan där beqvämligen byggas uppå, och tilldela andra kålgårdar ut bättre.»

Den sålunda upprättade stadsplanen synes redan ganska tidigt blifvit

[1] Det har visserligen varit utg:s afsigt, att äfven kunna meddela en reproduktion af Thomas Kristerssons planritning, men genom mellankomna hinder har utförandet häraf uppskjutits tillsvidare. Den här bifogade plankartan synes vara upprättad i närmaste öfverensstämmelse med stadens karta af år 1776.

färdig. Detta framgår med önskvärd tydlighet af ett Bergsamtets bref, dat. Stockholm 14 September 1644, till Thomas Kristersson, hvilket bref är af följande lydelse:

Vår vänlige helsan. Gode vän Thomas Kristersson, det är vår vilja och befallning, att I nu till nästkommande session förfoge eder hit till Bergsembetetet, hafvandes med eder de tvänne afritningar af Nora och Linde, efter de äro nödige; de tvänne exemplaren af bemälte orter, som I skickade mig Karl Bonde tillhanda, äro levererade där qvar, dem till rättelse, som bygga skole. Efter hvilket I varde eder rättandes.

Karl Bonde.

Mårten Månsson.

I stadens arkiv har återfunnits »*en kort förteckning och underrättelse uppå tomterna uti Lindesås stad med deras namn, som hvar tomt äger eller tomten hafver till sig tagit att uppbygga och bevåna*[1] *anno 1644*». I denna förteckning, som i det följande meddelas, äro de nya tomterna numererade, men detta är ej förhållandet med den af Kristersson upprättade planritningen. Hade detta skett, skulle det varit en jemförelsevis lätt sak att följa de förändringar, som stadens tomtindelning under tidernas lopp undergått, äfvensom att finna hvilka tomter, som indelades på det s. k. prestgärdet o. s. v. Nu får man göra sina slutledningar härom efter sannolikhetsberäkningar. Emellertid vill det synas som att numereringen tagit sin början i norra ändan af staden och gått i riktning mot söder. I alla händelser kunna de uppräknade personerna anses såsom stadens *första gårds- och tomtägare*. Åtskilliga tomtnummer, som först senare togos i anspråk, äro här nedan hopslagna.

1. Lars Andersson.
2. Anders Pedersson.
3, 4. Anders Dalkarl, murmästare.
5. Erik Johansson, Johan Matsson.
6. Ej upptagen.
7. Braske-Per, 1/2 tomt.
8. Joen Bengtsson.
9. Erik Markusson.
10. Anders Olufsson.
11. Joen och Nils Andolfssöner.
12. Gerika Tikesson.
13. Lyckes-Hans, 1/2 tomt.
14. Torsten Månsson, sadelmakare.
15. Erik Matsson, krämare, 1/2 tomt.
16. Anders Matsson, krämare.
17. Nils Assmundsson från Ljusfalla.
18. Ej upptagen.
19. Engelbrekt, skräddare.
20. Skomakare-Per.
21. Joen Andersson, murmästare.
22. Anders Salmonsson.
23. Hustru Margreta Persdotter.
24. Petter Dress (vid Vedevåg).
25. Oluf Klaesson.
26. Oluf Bosson, organist.
27. Greggens-Nils.
28. Hartvig i Arboga.
29—36. Ej upptagna.
37. Anders Jonsson, grytgjutare.
38. Lorents Höjer.
39. Socknestuga och klockaregård.
40. Kapellansgård.
41. Skolestuga och skolmästaregård.
42. Sjukstuga eller hospital.
43, 44. Ej upptagna.
45. Jakob Nilsson.
46. Nils Joensson.
47. Simon Bossard.
48. Nils Björsson.
49. Sten Andersson, 1 1/2 tomt.
50. Joen Joensson i Arboga, 1 1/2 tomt.

[1] *Bevåna,* af våning, att inreda och bebo.

51. Lars Tönnisson, smed.
52. Johan Andersson i Jönshyttan.
53—56. Ej upptagna.
57. Hr Staffans kryddegård.
58. Henrik, grytgjutare.
59. Rådstuga och stadsgård.
60. Herr Karl Bonde.
61. Oluf Persson, faktoren.
62. Henrik Höjer.
63. Johan Israelsson i Örebro.
64. Erik Nilsson i Dalkarlshyttan.
65. Hr Staffan (komminister).
66. Anders Olufsson.
67. Joen och Nils Anderssöner, skomakare.
68. Erik Jonsson, smed.
69. Göran Cretsman, skräddare.
70. Måns Andersson, skräddare.
71. Anders Eriksson, snickare.
72. Knuts-Lasse.
73. Hans Månsson.
74. Nils Persson, köpman.
75. Bertil Nilsson (postförvaltare).
76. Tönnis Fubb (smed).
77. Erik Olufsson.
78. Lars Strångelsson.
79. Anders Hansson.
80. Ej upptagen.
81. Måns Knutsson, handelsman.
82. Per Andersson i Sverkesta.
83. Nils Olufsson.
84. Bengt Bertilsson, skomakare.
85. Bengt Andersson, skomakare.
86. Ej upptagen.
87. Lars Olufsson, timmerman.
88. Oluf Bengtsson, smed.
89. Anders Olufsson, skomakare.
90. Johan Henriksson.
91. Urväders-Lasse.
92. Hr Daniel, kyrkoherde.
93. Mäster Göran (Schmidt?), barberare.
94. Matthias Fick.
95. Klockare-Per, $^1/_2$ tomt.
96. Mäster Hans, bälgemakare.
97. Boris Witthöfd.
98. Hustru Barbro Salomonsdotter.
99. Björn Nilsson.
100. Jakob Mårtensson, hjulmakare.
101. Ej upptagen.
102. Hustru Anna, Bengts (enka).
103. Joen Eriksson, skomakare.
104. Mats Larsson, skomakare.
105. Nils Ambjörnsson, skomakare.
106. Hans Hansson, bergsfogde.
107. Mikel Spet.
108. Lars Olufsson.
109. Oluf Larsson, bagare.
110. Ludvig, lodstöpare.
111. Henrik Jakobsson.
112. Didrik, klensmed.
113—118. Ej upptagna.
119. Oluf Larsson, skräddare.
120. Lars Ambrusson.
121. Anders Jakobsson.
122. Oluf Andersson, hammarsmed.
123. Lars Näbb.
124. Peder Matsson, grytgjutare.
125. Mats Karlsson.
126. Per Ragvaldsson.
127. Braske-Per.
128. Kristian Hansson.
129. Oluf Svensson.
130. Braske-Erik.
131. Joen Björnsson.
132. Stadsens slagtarehus.

Härefter är tillagdt (med borgmästaren Anders Stenssons handstil):

25. En liten tomt vid prestegården i hans nåde landshöfdingens tid af samtlige rådet tilldelt Anders Stensson.

1645 års rådstuguprotokoll.

Sedan den nya stadens tomt- och gårdsägare här ofvan blifvit presenterade, torde man önska närmare underrättelser om deras verksamhet i åtskilliga afseenden. Tyvärr faller detta sig icke så lätt, ty ännu fanns ingen tidningspress, som oaflåtligt lemnade underrättelser om timade händelser i staden o. s. v. Någon annan krönika från stadens barndomstid har man icke heller att tillgå än rådhusrättens protokoll. Nu är det visserligen en sanning att dessa företrädesvis framhålla de mindre goda sidorna hos befolkningen. Detta må vara beklagligt; men därmed är ock tillfälle beredt till jemförelse mellan forntid och nutid, och huruvida vår tid gått framåt eller icke i fråga om goda seder, allmän hyfsning, nykterhet m. m. eller om vi, i stort sedt, måhända icke kommit mycket längre i dessa hänseenden än våra förfäder.

Under den allra första tiden af Lindesbergs samhälles tillvaro såsom stad, sköttes dess angelägenheter af landshöfdingen sjelf eller dennes ställföreträdare. Borgmästare hade ännu icke blifvit tillsatt. Nästan omedelbart efter sin utnämning till landshöfding i Nora län, hade Karl Bonde förordnat bergmästaren Sten Andersson »att såsom en landsfogde i hans ställe bevista häradsting å landet och *rådstufvor i städerna*, jemväl ock utfordra K. M:ts extra ordinarie hjelper». Den första allmänna rådstugan i Lindesberg hölls sannolikt i början af 1644, i Karl Bondes egen närvaro, men något protokoll däröfver har icke återfunnits, lika litet som för öfriga rådstugusammanträden under detta år, hvilket åter torde bero därpå, att tjenstgörande lagläsaren Zakarias Andersson, som varit ansvarig för deras förande, i följd af begånget dråp rymde sin väg[1]. Det är först sedan ny lagförare blifvit förordnad, som dylika protokoll finnas bevarade, hufvudsakligen i Svea hofrätts arkiv. I stadens eget arkiv finnas jemväl protokoll ända från 1646, men dessa äro i början defekta. Hvad som återfunnits meddelas i det följande ordagrannt med nutida stafningssätt och med inskjutande af smärre *rubriker*. Därjemte har utg. tillåtit sig en och annan *kursivering*. Vidare »utläggning» af protokollens innehåll lärer icke vara behöflig, ty de tala i sanning bäst sitt eget språk.

> Anno domini 1645 den 4 Mars hölls laga rådstufva uti *Linde stad*. Närvarande uti välb:ne *herr Landshöfdingens ställe* bergmästaren er:d och förståndige *Sten Andersson*, samt befallningsmannen väl:d *Nils Månsson* med eft:ne uti sittande rådet:
>
> *Simon Bossard.* *Hans Hansson.* *Henrik Höjer.*
> *Björn Nilsson.* *Johan Hindersson.* *Nils Joensson.*

— **Dråp.** Samma dag tedde sig för rätten Jonas Göstesson, en ung person och köpman från Arboga, hvilken sorgeligen gaf tillkänna, hurulunda han anno 1644 den 24 Mars oförmodligen är råkad uti olycka och skada för en bergsman, Bengt Ersson vid namn, på Björkhyttan, att han honom *af daga tagit hafver.* Begaf sig strax till flykten, och emellertid,

[1] Jfr *Noraskogs arkiv* II: 557.

genom gode menniskors bön och intercession hos välb:ne hr Landshöfdingen, bekommit lejdebref till och ifrån rätta efter lag sin sak att te; begärer nu ganska ödmjukligen att rätten ville denna sak upptaga, granneligen öfverväga och ransaka, och sedan öfver honom en rättmätig sentens och dom fälla.

Erik Folkesson, Bengts fader som döden led, var tillstädes när detta dråpet skedde, framträder och berättar hurulunda det tilldrogs, nämligen: Erik med sin son Bengt kommo gångandes på gatan, då mötte dem Jonas Göstesson; sade Erik till honom: jag är skyldig eder Jonas en stig kol, den skall jag med första lägenhet föra eder tillhanda. Svarade Jonas: tack gubbe därföre. Eder son är skyldig mig ett skeppund tackjern, ville han mig så väl betala som jag vet i gören; då svarade Erik, fadern: hvad han är skyldig eder kol eller jern, så vill jag vara god för honom och det eder betala, och så där på handtogos. Bengt, sonen, gick några steg fram sin kos medan fadern och Jonas så taltes vid; sedan vände han sig om och sade till Jonas: Gudi ske lof jag blef af med dig; du kallade mig i fjol en, *salve reverentia,* en svinehund, var nu sjelf en svinehund, din högfärdiga bengel. Då tog Jonas upp en liten käpp af gatan: när Bengt det såg att Jonas tog upp käppen, tog han upp sin knif och sade till Jonas: om du går hit skall jag slå denne knifven uti dig. Tillförene talade de intet ord till hvarandra; då svarade Jonas: hafver du knif, så hafver jag knif med. I det samma steg Bengt till Jonas, men fadern var emellan att förhindra sonen, sägandes till honom några resor att han skulle gå sin kos, men Bengt svarade fadern intet, utan kastade ifrån sig en påse med salt han hade under armen och lopp bort omkring en timmerhög, som där låg, och kom till Jonas. Då säger fadern att han föll om kull. När han kom upp var hans son huggen ett hugg, däraf han strax blef död.

Frågas af Jonas Göstesson om allt sålunda tillgick, som Bengts fader berättar? Jonas svarar att det gick nästan som fadern nu berättar, men allt minnes han intet, såsom när Bengt, som döden led, sade sådana oförnuftiga ord till honom, som ofvan förmäles, säger Jonas sig honom hafva svarat: skall jag nu detta hafva till tack för det jag hafver så lång tid haft fördrag med dig. Eljest säger ock Jonas att han bad fadern att han ville förtaga sin son, det han intet skulle så löpa med knif; då sade Erik fadern till Bengt sonen: löp din gapetuter, hvad vill du med knif; då lopp Bengt bort omkring timret och kom till Jonas. Då stötte han emot honom med den lille käppen, dock han intet träffade, ty fadern var emellan dem. Sade Jonas till Bengt: menar du jag hafver icke knif med; då föll fadern omkull och Bengt högg till Jonas några hugg, där af träffade honom allena uti kläderna, men Jonas högg baköfver sig och tänkt huggit Bengt uti hufvudet, dock gått bättre: drabbade Bengt uti axle öga, att han strax föll omkull och blef död. Högg intet mer än det ena hugget till honom med en svärdad matknif.

Frågas af Erik fadern om han hafver något att tala emot Jonas dråparens berättelse? Svarar och säger sig härutinnan intet mer hafva till att tala, utan kunde vara möjligt att sådana (ord?) föllo, som Jonas nu hafver berättat, och säger här till med sig med sin sonahustru, en ensörjande qvinna, hvilken ock nu tillstädes är, samt med andre slägt och förvandter, som målsägare äro uti saken, hafva sig välbetänkt, och intet

stå eftet dråparens lif, utan vilja honom gerna så vida dem till står förlåta, där på de ock hafva gifvit Jonas sin försäkringsskrift. Sedan hemställe de saken till Gud och höga öfverheten.

Erik Folkesson fadern och Bengts, den dräpnes hustru, bekänne sig några riksdaler hafva på förlikning uppburit af Jonas dråparen. Erik bekänner ock att han med sin son hafva alltid tillförene med Jonas varit goda vänner och handlat tillsammans, aldrig hört någon träta emellan dem.

Berättas ock att Bengt hafver varit drucken, det de ock kunde märka af honom sedan han var slagen, men Jonas var hel nykter. Eljest hafver ock Jonas varit huggen tu hål uti tröjan.

Alldenstund Erik Folkesson åklagarens berättelse öfver ens kommer med dråparens bekännelse, behöfves inga flere vittnen uti saken utan skjutes till rätten.

Rätten hafver denna sak tagit uti noga betänkande, och ehuru väl Bengt Eriksson, som dräpen blef, utan någon gifven orsak och tilltal vände sig tillbaka och öfverföll Jonas Göstesson dråparen med några oförnuftige ord, där efter tog till sin knif och intet ville sin fader lyda och går sin kos, utan löper om kring till Jonas och först hugger till honom, alltså gaf stor orsak till detta slagsmålet och dråpet; dock hade Jonas på annat sätt kunnat honom undfly och icke tagit till sin knif; hvarföre skattas detta för *dråp med vilje* och *Jonas därföre hade efter Guds lag förtjent att dö,* men alldenstund Jonas dråparen intet är strax fången på färska gerningen och flyende fot utan något geleidh till rätta, dömdes han efter det 1 kap. § 2 Dråpmåla med vilje Stadslagen. Náden uti största underdånighet hemställes till den högloflige konungslige hofrätts nådiga förklaring[1].

— ***Stöld.*** Framställdes en ung pilt om sina 20 år gammal, Lars Nilsson vid namn, född här uti Linde stad, hvilken bekänner sig hafva *stulit något stångjern* ifrån efterskrifne, såsom ifrån Peder Hanses jern tagit två stänger, ifrån Peder Olufsson uti Örebro en stång, item ifrån Lars Olufssons jernhop fyra stänger, tillsammans sju stänger, hvilka väga ett skeppund, värderadt för $5^1/_2$ daler sölfvermynt. Samma jern hafver han sålt, först 2 stänger till Lorens Höjers tjenare, Peder Israelsson i Örebro 2 stänger, Kristiern en stång, Bengt Gunnarssons dräng ock en stång; den sjunde stången tog Johan Israelsson af tjufven, efter han märket igen kände. Han hafver föregifvit jernet hört sin fader till och af honom vara utsänd det att bortsälja. Denne sak hafver rätten tagit uti betänkande, och alldenstund tjufven Lars Nilsson sin synd frivilligen bekänner, dömdes han efter det 3 kap. TjufB. Stadslagen att *stånda rätten sin;* dock nåden hemställande till den konungslige hofrätts resolution.

— ***Under 1644 års eldsvåda förlorade penningar.*** Peder Hemmings tjenare från Arboga, Nils Mårtensson, besvärar sig öfver vara *förkomna* för honom *80 daler kpmt* när *staden brann här vid Åsen;* hvilka penningar lågo uti en fjerding, och när hans bod var nederbrunnen hafver några borttagit samma penningar; tre dagar efter det var brunnet kom han till Åsen, då bekom han igen af samma ofb:te penningar 20 d:r,

---

[1] Denne Jonas Gustafsson blef kort härefter borgare och köpman i Lindesberg. Hans namn torde ofta återkomma i dessa anteckningar.

hvilka Lars Matsson hammarsmed hafver upphemtat och burit till bergsfogden.

Lars Matsson hammarsmed berättar och säger, att när han såg att Nils Mårtenssons bod var nederbrunnen, gick han dit och såg en hop kopparpenningar ligga, tänkte han vid sig, efter Nils Mårtensson och han voro goda vänner, ville han taga samma penningar uti förvaring, men han märkte mer än halfparten tillförene voro borttagna; då tog han en bytta och hemtade henne full och bar henne på en loge uti förvaring till dess Nils hitkom. Berättar ock att några voro där före honom, hvilka han varnade att de intet skulle befatta sig med samma penningar, såsom voro Nils Ersson hammarsmed och Johan Matsson, flere kan han intet minnas. Fyratio och några daler voro uti byttan, däribland några brände, när han dem räknade.

Nils Ersson tillfrågas här om, hvilken svarar sig ock varit där och halp Lars plocka uti byttan och tog allenast fyra runstycken sin kos med sig. Nekar intet till att Lars dem varnade, och säger att Johan Matsson hade penningar uti båda sina handskar. Johan Matsson är ock nu tillstädes, hvilken bekänner sig intet mera än 12 öre haft uti sina handskar.

Alldenstund flere hafva ock varit på samma rum, när ofb:te penningar borttogos, hvilka nu intet äro tillstädes; därföre uppskjutes denne sak till nästa rådstufva, och Lars Matsson, Nils Ersson och Johan Matsson pålägges att emellertid sig påminna, hvilka flere där plockade penningar.

— ***Bortkommet gods under eldsvådan.*** Lars Andersson, Lorens Höjers tjenare från Arboga, besvärar ock sig öfver Bengt Andersson hafva, *den tid här brann*, tagit utur hans bod *ett spilträd råg och korn.*

Bengt Andersson svarar att han tog tu spilträd med säd uti, undan elden till förvaring, det ene hörde Harald Olufsson till, hvilket han strax igen bekom och fick halffjerde mark för omaket. Det andra spilträ var allenast halft, det bar han hem till sig, och emedan det stod en tid hos honom, tillböd han sig det vilja köpa af Lars.

Alldenstund Bengt Andersson hafver uti en god mening tagit samma ofb:te spanmål uti förvaring, emellertid varit trängd och spanmålen förtärdt; därföre skall han därom förlikas med Lars Andersson.

— ***Slagsmål.*** Halsten Ersson klagar till Anders Klaesson hafva af ingen orsak slagit honom ett munslag och en blånad med ett brädestycke, dertill Anders intet kunde neka; hvarföre han sakfäldes för pusten 6 ℔ till treskiftes; item för en blånad 12 ℔.

— ***Uteblifvande.*** Anders Olufsson skommare för slagsmål emot Sven Olufsson stämd och intet kom; saker (till) 3 ℔ förste gången.

Daniel Hansson i Torp för stämning emot Peder Hemmings tjenare. 3 ℔ förste gången.

Josef Larsson för stämning om lägersmål 3 ℔ förste gång.

Kristiern Hansson emot Lorens Höjers tjenare 3 ℔ förste g.

Henrik Nilsson på Guslebyttan emot Bengt Persson 3 ℔ 1 g.

Johan Mårtensson emot Bengt Pedersson om några penningar, hvilka bortkommo, 3 ℔ förste gång.

Auxilium á Domino.

Anno 1645 den 23 Juni vardt rätt laga rådstufva hållen uti Lindö stad. Närvarandes uti h:s n:de välb:ne hr Landshöfdingens ställe, bergmästaren er:d och välförståndige *Sten Andersson* samt befallningsmannen väl:d *Nils Månsson* med eftersk:ne uti rätten:

Simon Bossard, *Hans Hansson*, *Henrik Höjer*,
Björn Nilsson, *Nils Joensson* och *Nils Persson*.

— **Barnamord.** Samme dag framställdes för rätten en kona, Marit Nilsdotter vid namn, född uti Vermeland i Kristinehamn, hvilken för en liten tid sedan är kommen hit uti staden Lindö, och låtit sig här bruka för en vallekulla. Denna kona hafver först låtit sig belägra af en ung person Hiden Ivarsson på Danshyttan, hvilket lägersmål hon bekänner vara skedt näst före Laurentii tid, af hvilken hon bekänner sig blifvit hafvande. Sedan litet före jul därefter låtit sig en gång belägra af en annan ung person Hans Jönsson benämd från Danshyttan. Dessa be:te tvänne drängar hafva tjent på åtskilliga ställen vid samma hytta och äro syskonebarn, hvilka den 20 hujus voro för tinget, och konan bekände då, så väl som nu, att ingen (af) be:te drängar visste af den andres lägersmål med henne, blefvo alltså på hennes bekännelse så väl som andra omständigheter härutinnan fri erkände[1]. Sedan konan kom hit uti staden, hafver hon låtit sig belägra af en djekne, Olaus Erici vid namn, det hon ock bekände inför rätten, och han hafver lofvat henne äktenskap, dock icke visste henne vara hafvandes. När hon nu förnam att dessa ofb:te tvänne drängar voro så närskylde, bekänner hon sig blifvit illa tillfreds och *tänkt ondt om sitt foster;* födde alltså barnet uti skogen den 13 Maj nästförledne. Sedan det var födt, kläder hon sin tröja af sig och sveper om barnet, lägger det afsides emellan tvänne stenar, går därifrån hem uti staden; dagen efter säger hon sig åter gått till samma rum att se om det lefde, mente då först gifva det dia. Bekänner att hon hade ingen ro den natten. Efter hon såg barnet då vara dödt, går hon därifrån in uti staden. Sedan nu folket märkte att hennes foster var sin kos: ty allom var veterligt att hon hafver varit hafvande, togs hon fast och förmantes att bekänna sanningen, hvarest hon hafver gjort af sitt barn, hvilket hon omsider bekänner 4 Juni. Sedan följa henne några af staden dit barnet låg, och funno det inlagt uti hennes tröja, hafvandes den ene handen uti munnen. Sedan beságo de barnet och befunno det till alla sina lemmar fullgånget och väl skapadt, men intet någon lem förbruten. Hon tillfrågas med en allvarsam förmaning om någon af dem, som hafva haft lägersmål med henne, hafva med henne varit i råd således eller på något annat sätt att förgöra sitt foster? Härtill hon nekar och säger det hon allena sade en gång till Hiden Ivarsson att hon var med barn, däråt han log. Vidare säger hon sig intet med dem hafva talat, utan dem gör härföre alldeles fria.

Denna högmålssak hafver rätten tagit uti noga betänkande; och alldenstund konan Marit den onda gerning hafver gjort, och nu sin synd

[1] Domboken för Lindes bergslag innehåller härom, att »de sakfäldes allenast såsom för en lös kona efter stadgan till sina 3 ♁ hvardera».

frivilligen bekänner: derföre dömes hon efter det 2 kapitlet Högmålsbalken Stadslagen *att stånda rätten sin*. Saken härmed hemställandes till välb:ne herr Landshöfdingen[2].

— ***Nya borgare.*** Tillsäjes och allvarligen förehålles dem alle, som hafva uti sinnet här uti *staden sig husligen nedersätta och burskap vinna*, skola till den 19 Juli nästkommande låta sig finnas på rådhuset, där sin borgareed aflägga och uti stadens bok inskrifvas.

— ***Lägersmål.*** Olaus djeknen för lägersmål med ofb:te kona saker till sina 3 ♆.

Joen Larsson hafver besufvit och kränkt Gertrud Hansdotter på Björkhyttan, född af en rätt äkta säng, och förvägrat sig henne till äkta taga; hvarföre saker efter det 3 kap. Giftermålsbalken till sina 40 ♆ och hon efter stadgan 20 ♆; sedan gifva henne förlikning.

— ***Bortkommet gods under eldsvådan.*** Jöns Pedersson, borgare från Arboga, besvärar sig öfver den stora skada han bekom när *här brann vid Åsen;* och alldenstund han förnimmer Peder Nilsson, skommare, hafva *några par skor tagit* samma gång utur hans bod, efter såsom han sjelf bekände och en del till rätta levererade, begärer han ödmjukeligen af rätten att ofb:te skomakare måtte tillhållas om han icke flere par skor hafver tagit, eller sett någon annan dem taga, efter han en stor post med skor mist hafver.

Peder Skommare bekänner att han tog uti förvaring utur boden 17 par skor och en koppargryta; dem hafver han honom igen levererat; hvilka skor lågo uti en tunna.

Jöns Pedersson säger att uti samma tunna låg ock några penningar, och menar den som tog det ena, tog ock det andra, allena 13 par skor säger han sig igen bekommit.

Eljest säger han ock att Karl Andersson hafver haft ett par skor af sådant slag han plägar föra; menar ock de skorna vara utur sin bod komne.

Karl bekänner att det par skor han tog emot fingos honom utur Anders Klases bod af Oluf på Björkhyttan, dock Oluf härtill nekar. Härom skall ransakas till nästa rådstufva; då skall ock Gertrud Pedersdotter komma tillstädes, hvilken var tillstädes när Peder var uti boden.

---

[1] Angående förenämda Marit Nilsdotter kan inhemtas af Lindes härads dombok för 12 December samma år, att hon »strax efter» dödsdomens afkunnande »stog sitt straff». Vidare mäler domboken:

»När hon nu var kommen på rätteplatsen, då bekände (hon) att Lars Joensson, Hanses broder, hafver ock henne belägrat, och på sitt yttersta gjorde honom så väl som de andra tvänne fria, att hon hafver aldrig för någondera den andres lägersmål uppenbarat eller förnummit dem däraf visst, ej heller varit med henne uti hennes råd om mordet, *där på hon dog.*

Eljest bekände hon ock sig några år tillförene, den tid hon tjente uti Vermland, varit af en ung person belägrad, födt ock där barn, och det mördat, men ingen varit uti råd med henne utan det allena gjort.»

Vid det följande tinget, 16 April 1646, »befriades de alla tre» (hennes lägersmän) »ifrån allt vidare tilltal i denna sak, och Lars, hvilken tillförene intet hafver pliktat för lägersmålet (blef) saker till sina 3 ♆».

— Margreta Larsdotter framkallas, hvilken hafver varit uti en annan bod och burit dädan malt, dock allena bekänner sig dädan burit en säck, det hon strax gaf till känna.

Peder Månsson berättar att han var uti samma bod och såg att Kristierns hustru bar dädan två säckar med malt, hvilket ock Margreta bekänner.

Anders Salomonsson en tunna, hvilken är till rätta kommen.

— ***Olaga handel.*** Bengt Gunnarssons tjenare från Arboga, Nils Svensson, anklagas att *handla emot stadsens privilegier,* såsom uti veckan torgdagarna emellan hafva sin bod yppen och både köpa och sälja. Drängen svarar sig så vara befalld af sin husbonde, men ringa hafva handlat, allenast en stång jern hafva köpt.

Bengt Gunnarsson, husbonden, skall citeras till nästa rådstufva härtill att svara.

— ***Klander.*** Mikel Hindersson *klandrar på sina föräldrars tomt,* hvilken är rifven och *en del hafver gatan gått igenom,* en del efterlåten Lars Predikstolmakare, och han den sedan bortsålt till en annan, hvilken nu henne bebygger; begärer ödmjukeligen af rätten att honom måtte efterlåtas sina föräldrars tomt att lösa och bebygga, och det som allaredo där bygt är, vill han väl förlika.

Denna sak uppskjutes till dess Lars Predikstolmakare kommer tillstädes; uti mellertid, såsom till nästa rådstufva, skall uppehållas med byggningen.

— ***Brutet smörkontrakt i följd af eldsvådan.*** Bengt Pedersson från Arboga gifver tillkänna sig, åtta dagar förr än det *brann här vid Åsen,* hafva kontraherat med Niklas Pemer *om 30 l:℔ smör,* att för hvart pund sig gifva 5 daler kopparmynt, och på handen bekommit strax en half riksdaler. Smöret skulle han anamma åtta dagar efter, som var nästa lördag; då kom Bengt Pedersson för den orsak hit att utleverera samma smör, och förvänta här intill söndagsmiddag; och alldenstund han intet efter afsked hörde af Pemer, reste han sin kos. Samma dag, efter han var afrest, *brann samma smör med allt annat upp;* menar nu, alldenstund Pemer intet efter afsked kom tillstädes och anammade samma 30 l:℔ smör, och de lagligen hade handlat, att han skall draga den skadan och smöret betala; ty där han icke hade ackorderat med honom om samma smör, hade en annan strax det förköpt. Begärer nu härutinnan rättens goda betänkande och assistens.

Niklas svarar sig intet kunna neka till hafva således med honom kontraherat och gifvit en half riksdaler på handen, men han säger sig hafva förfall att han intet till sagdan dag kunde komma; hoppas honom intet pålägges att betala det han intet hafver uppburit eller hand emellan bekommit.

Sententia. Såsom rätten pröfvar och förnimmer det köp emellan Bengt Pedersson och Niklas Pemer vara lagligen skedt och med fästepenning stadgadt, hade rätten goda skäl Pemer efter det 1 kap. Köpmålabalken fullt göra; men alldenstund en sådan olycka är påkommen, och eljest icke allena något förseende varit hos Pemer utan ock dels hos Bengt Pedersson, såsom detta hos Pemer, där han för sin egen person hade varit förhindrad och icke till föresagdan tid kunna kommit, hade då sin tjenare eller fullmäktig kunna säudt samma smör emottaga, eller till det ringaste

Bengt Pedersson tillskrifvit, emedan en ringa väg emellan var och det om lördagen gjordt, att han intet öfver tiden hafver honom ändå förväntat.

Bengt Pedersson, när han såg Pemer om lördagen, som föresatt var, intet komma, skulle han gått uti hans värds hus och sådant tillkänna gifvit, vist värden smöret och sig tillbudit honom tillhanda väga, där Pemer uti hans frånvaro komme, alldenstund han om betalningen intet tviflade, förutan mera på bägge sidor de sig försedt hafva: allt förty finner rätten skäligt, att *de på bägge sidor halfva skadan draga.*

Med denna dom ville Pemer sig intet låta nöja, utan uti rättan tid appellerade under den höglofl. konungslige hofrätt.

— Peder Månsson för *ohöflig ord inför rätten* saker — 3 ♀.

— ***Skuldfordran.*** Nils Larsson från Lillekyrka besvärar sig öfver mäster Johan Bälgmakare vara sig och herr Abraham, sin kyrkeherre, några penningar skyldig, efter hvilka han nu åtskilliga gånger en sådan lång väg hafver rest och alltid finner honom borta, begärer han rättens assistens härutinnan; ty af hans hustru får han intet.

Beslutet och samtyckt af rätten, alldenstund be:te Nils Larsson så åtskilliga resor hafver sig häröfver besvärat, skall så mycket hos bälgmakaren utpantas, som han med rätta hafver att fordra.

— ***Bortkomna penningar.*** Peder Hemmings tjenare, Nils Mårtensson, begärer att efterskrifne måtte examineras, hvilka ock hafva *tagit penningar* på platsen, *sedan hans bod var afbränd,* såsom på nästförledne rådstufva är angifvet: Johan Matsson framställes, hvilken nu såsom tillförene bekänner sig allena 12 öre kopparmynt hafva plockat uti sin handske, hvilka 12 öre han strax drack upp, ty han var så försmäktad af arbete och hetta.

Nils Ersson bekänner sig tagit 4 öre att köpa sig dricka för.

Anders Hansson bekänner sig tagit 24 öre.

Daniel Hañsson i Torp 6 öre; flere penningar bekänna ofb:te sig intet hafva tagit.

Alldenstund ofb:te intet kunna öfvertygas flere penningar hafva tagit än som bekände äre, och det icke gjordt af något ondt uppsåt, emedan det skedde uti mångas närvaro, om ljusa dagen, utan till den ände som de föregifva; hvarföre finner rätten skäligt dem allena betala till målsägaren så många penningar de tagit hafva. Sedan vare otilltalade uti denna sak.

— Lars Matsson anlangandes, om hvilken på nästförledne rådstufva den 4 Mars finnes, säger hafva upphemtat en bytta full med penningar, dem han alle strax hafver levererat till bergsfogden, såsom vore 20 daler och några runstycken; men alldenstund samma bytta han nu hafver tillstädes, synes kunna begripa flere penningar än 20 daler, skall det pröfvas till nästa rådstufva. Uti mellertid Lars sig vidare påminna, hvilka flere hafva varit där och plockat penningar, emedan han hafver velat de andre förmena några plocka, utan sjelf det göra, på det de skulle komma till rätta.

— ***Accis-uppsyningsman.*** *Joen Bång,* till ett prof, förordnas till uppsyningsman med accis rätta angifvande, och de främmande, som emot stadsens privilegier handla emellan torgdagarna uti veckan här uti staden; därmed han förmanas hafva en noga uppsigt.

— *Skuldfordran.* Väl:d Nils Björsson från Arboga besvärar sig öfver några sina gäldenärer här uti staden, såsom Matthias Fick, hvilken efter sin obligation är honom skyldig 250 kannerum grytor. Item Peder Rafvalsson honom skyldig 3 skepp. och 10 l:℔ stångjern; dock han förobligerer sig vidare inför rätten ett skeppund till nästkommande lördag att betala; det andra lofvar bergsfogden betala; resten lofvar han sjelf till nästkommande Olufsmessa att klarera.

Matthias Fick skall tillhållas ofb:te skuld med första lägenhet att betala.

— *Uppbud.* Efterskr:ne låta uppbjuda sina gårdar och tomter första gången:

Bergmästaren v:d Sten Andersson sin gård, begripen af treune tomter.

Simon Bossard sin gård. Item fyra hagar han köpt hafver af efterskrefne, såsom en af Lars Bengtsson på Näbben, item af Lyckes-Hans, den tredje af Nils Björsson, den fjerde af Bengts Anna och Jakob Nilsson — 1 g.

Gevaldigern Anders Jakobsson sin gård — 1 g.

Bergsfogden Hans Hansson sin gård och en kålgårdstomt — 1 g.

Björn Nilsson sin gård och kålgårdstomt — 1 g.

Henrik Höjer sin gård — 1 g.

Nils Joensson sin gård — 1 g.

Anders Olufsson sin gård — 1 g.

Erik Olufsson sin gård — 1 g.

Anders Hansson sin gård — 1 g.

Tynis Fubb sin gård — 1 g.

— Efter:ne för *stämning* 1:ste g.:

Peder Matsson grytgjutare emot Jöns Pedersson från Arboga — 3 ꝑ.

Lars Nilsson i Bålsta uti Fellingsbro socken — 3 ꝑ. De kol han hafver vid Dalkarlssmedjan emellertid vara in arresto, han kommer till rätta.

Anders Salomonsson för stämning emot Peder Bengtsson — 3 ꝑ.

Johan Bälgmakare emot Nils Larsson i Björka och Glanshammars socken för stämning — 3 ꝑ.

Lars Pedersson på Ingelshyttan emot Nils Mårtensson — 3 ꝑ.

Landbo-Nils söner båda hvar — 3 ꝑ.

Nils Pedersson vid Kullen emot Anders i Lia för stämning — 3 ꝑ.

Henrik i Guslehyttan emot Bengt Persson — 3 ꝑ.

Knatorps-Peder om förbud — 3 ꝑ.

»Walburgmesse Rådstuffuo vti Linde
Anno 1645.»

Anno 1645 den 21 Juli hölls laga rådstufva uti *Linde stad;* närvarandes uti välb:ne herr Landshöfdingens ställe bergmästaren er:d och förståndige *Sten Andersson* med eftersk:ne uti rätten:

Simon Bossard, *Henrik Höjer,* *Nils Joensson,*
Hans Hansson, *Björn Nilsson,* *Johan Hindersson.*

— Samma dag *förordnades och tillsattes* efterskrefne *embeten uti* staden:

Kämnärer, af rådet Johan Hindersson, af borgerskapet Lars Joensson.

Byfogde eller *stadstjenare:* Lars Olufsson.
Gästgifvare: Simon Bossard, Björn Nilsson.
Postvalter (postförvaltare): Bertil Nilsson.
Formän till häst: Joen Björsson, Peder Ersson ålderman, Erik Olufsson, Anders Olufsson. — Blef stadgadt att formännen skola taga en daler kopp:mt för milen.
Formän till båt: Boris Gjutare, Mikel Spets.
Bryggare:[1]
Bakare med hvetebröd: Joen Arvedsson, Nils Joensson; råg: Peder Rafvalsson, Erik Markusson.
Slagtare: Lars Andersson, Anders Pedersson.
Köttmånglare: Lars Olufsson, Anders Hansson.
Accisuppbördsman: Simon Bossard.
Uppsyningsmän med eldsaker: söder, Peder Rafvalsson; norr, Anders Hansson.
Väktare: Oluf Larsson, Peder Andersson.
Syllesättare och märkare:[1]
Vägare med större och mindre vigt:[1]
Gateläggare: Anders Dalekarl.
Skorstensfejare: Anders Murmästare.

— *Förbud.* Samma dag, efter embetena voro satta, besvärade sig bergsfogden öfver Peder Ersson hafva oaktat[2] herr bergmästarens förbud; hvarföre saker till sina 40 ♃.

— *Slagsmål.* Johan Joensson kolare klagar till Klaes Hammarsmed hafva honom öfverfallit och slagit utom staden på vägen ett blodsår och dragit i håret, därtill Klaes intet kan neka; hvarföre saker till sina 18 ♃ till treskriftes.

— *Testamente.* Väl:d Björn Nilsson presenterade uti rätten ett testamentsbref han emellan sig och sin kära hustru, h:ru[3] — — dotter gjort hafver, hvilka äro barnlöst folk; begärandes rätten ville deras gjorda testament konfirmera och bekräfta under stadsens sekret. Så alldenstund detta testament är uti sig billigt, och ingen af deras arfvingar hafver här emot att pretendera; ty efter den sistes död träder bägge deras arfvingar till arfvet, dock där någon dör af dem och träder till annat gifte, vill rätten den sak hafva sig förbehållit.

— *Anklagelse för stöld.* Jakob Lohu besvärar sig öfver landsgevaldigern Anders Jakobsson hafva utan lag och dom fängslat hans kolare Johan Joensson; begärer att rätten ville taga denna sak uti betänkande.

Anders Jakobsson svarar härtill, att han tog be:te kolare fast, på magistratens i staden behag, alldenstund han kolaren befans vara öfvertygad stulit ett par skor hos Jöns Pedersson.

Jöns Pedersson svarar här till att ett par nya skor kommo bort utur hans bod, medan han stod och sålde något mjöl, och voro de samme skor, som funnos hos ofb:te kolare.

Kolaren säger sig samma skor hafva af Jöns Pedersson köpt, men Jöns nekar här alldeles till och vill därpå göra sin lifliga ed, där så fordras.

---

[1] Ingen namngifven.
[2] D. v. s. att han ej aktat eller föraktat.
[3] Hustruns namn ej angifvet.

Jakob Lohu protesterar allt stadigt på Anders Jakobsson hafva hans kolare fängslat, och gör sig till hans målsman i saken obedd, hvarför han saker till 3 ♃ för målsmansdöme i en annans sak.

Anlangandes skorna skola de stå till rätta till nästa rådstufva; då skola Anders Jakobsson, Jöns Pedersson och Johan kolare vara tillstädes.

— ***Bortkommet gods.*** Jöns Pedersson fullföljer den förra tvist emot Peder Nilsson, skomakare, om de skor, hvilka han hafver tagit utur hans bod *när staden brann;* och alldenstund Peder intet kan öfvertygas hafva flere par än 17, som bekändt är, och dem uti en god mening tagit, såsom till förvaring att komma till rätta, så skall han igen leverera be:te 17 par skor, sedan uti den saken vara otilltaldt. 13 par hafver han strax igen levererat och 4 par restera.

— Karl Andersson framställes, hvilken Jöns Pedersson säger ock hafva haft ett par af hans skor, men Karl nekar därtill och säger sig dem tagit uti Anders Klases bod, och där Anders icke kännes vid samma skor, att de äro utur hans bod, vill han svara till 4 par.

Härom skall ransakas hos Anders Klaesson om han hade sådana skor att sälja uti sin bod.

— Penningarna anlangandes, Jöns Pedersson klagar efter, skall ock blifva uppskjutet till dess pigan kommer tillstädes.

Gertrud Pedersdotter för stämning uti denna sak 3 ♃.

— ***Olaga handel.*** Anders Bengtsson hafver emot stadsens välfångne privilegier sig försett, i det han hafver handlat emellan torgdagarna uti veckan, nämligen försålt $3^1/_2$ l:℔ hvetemjöl och 15 ♃ humle, hvilket allt konfiskeras.

— ***Tjufveri.*** Lasse Hansson, en liten gosse, bekänner sig tagit 3 öre kpmt utur Peder Hemmings bod, när det var uppbrändt, och en skomakare, Sven Joensson vid namn, körde de andra ifrån penningarna och han plockade penningar. Skall kallas tillstädes.

— ***Vägarbete.*** Tillsäjes att *vägen på heden* skall med det fordeligaste förfärdigas.

— ***Uppsyningsman.*** Anders Bengtsson tillsättes att hafva en noga *uppsigt med köpande och säljande,* så väl på hyttorna som uti staden.

— ***Borgareafgift.*** Lars Hammarsmed skall gifva 1 riksdaler till staden, alldenstund han intet vill qvar blifva.

— ***Uppbud.*** Eftersk:ne gårdar och tomter uppbjudas första gången.

Välb:ne herr Karl Bondes gård samt en källaretomt, som hans nåde köpt hafver af Tynis Fubb — 1 gången.

Lars Tynisson, en vret han köpt hafver af Nils Björsson för 20 daler och 3 skepp. stångjern — 1 gången.

Item ett stycke jord vid Björnhammarvägen — 1 gången.

Bertil Nilssons gård — 1 gången.

Lars Ambrus gård — 1 gången.

Lars Tynisses gård — 1 gången.

Oluf Hammarsmeds gård — 1 gången.

Lars Matsons tomt — 1 gång.

Joen Björssons tomt — 1 gång.

Joen Andersson och Nils Andersson sin tomt — 1 gång.

Johan Joenses gård — 1 gång.

Nils Emunses tomt — 1 gång.

Johan Hinders' tomt — 1 gång.
Nils Pederssons gårdstomt vid sjön, kålgårdstomt, ett stycke af Hans Månses — 1 gång.
— Eftersk:ne gårdar uppbjudas andra gången.
Bergmästaren Sten Andersson sin gård begripen af trenne tomter — 2 gång.
Simon Bossard sin gård samt fyra hagar han köpt hafver — 2 gång.
Anders Jakobsson sin gård — 2 gång.
Hans Hansson sin gård och en kålgårdstomt — 2 gång.
Björn Nilsson sin gård och kålgårdstomt — 2 gång.
Henrik Höjer sin gård — 2 gång.
Nils Joensson sin gård — 2 gång.
Anders Olufsson sin gård — 2 gång.
Erik Olufsson sin gård — 2 gång.
Anders Hansson sin gård — 2 gång.
Tynis Fubb sin gård — 2 gång.

Anno 1645 den 17 December hållen rådstufva. Närvarandes borgmästaren er:d och förståndige *Sten Andersson* med samtlige rådet.

— ***Olaga handel.*** Samma dag anklagades Björn Olufsson från Hofsta socken och Kumla by att hafva försett sig emot stadens välfångne privilegier, den 16 punkt, i det han intet hafver fört sin spanmål till torgs, utan på vägen till Yxe den förbytt uti jern.

Björn svarar sig intet vist väl utaf detta förbudet, utan han reste åt Skärmareboda, där han aflade sin tull; sedan han kom på vägen öfvertalte Bengt uti Yxe honom. Begär att rätten ville honom för denna gången förskona.

Denna sak hafver rätten tagit uti betänkande; och alldenstund rätten pröfvar och förnimmer Björn Olufsson icke alldeles varit kunnigt, huru vida uti denna saken var förbjudet, icke heller är funnen på färska gerningen utan strax efter sjelf det oförmodeligen bekänt: hvarföre vill rätten för denna gången uti det med honom hafva öfversett, och allena en fjerdepart af hans spanmål hafva konfiskerat, nämligen sex fjerdingar.

— Erik Larsson i Borfona och Fellingsbro socken anklagas att hans son hafver emot förbud varit på hyttorna, där uppkräfvit ett skeppund stångjern och med sig fört en spann hafre, därtill han intet kan neka; hvarföre alldenstund jernet var gammal gäld, gifves det honom löst, men hafren konfiskeras. Erik för lättfärdigt svärjande inför rätten saker 3 ♃.

— Bengt Ersson på Born för ***målsmansdöme i annans sak*** 3 ♃.

— Anders Olufsson i Björka hafver ***emot förbud utsmidt*** åt Måns Hansson, köpman från Arboga, tu skeppund ***stångjern;*** hvarföre saker till sina 40 ♃. Måns Hansson skall citeras till nästa rådstufva, att svara till hvarföre han hafver samma jern tagit ***utan lof, hvilket var krönt.***

— Anders Hansson på Jönshyttan för ***stämning*** om landsköp — 3 ♃.

— Petter Körare för ***stämning*** om ölsäljande å landet — 3 ♃.

— Mats Larsson för ***löktande inför rätten*** — 3 ♃.

— ***Uppbud.*** Eftersk:ne tomter och gårdar uppbjudas.
Anders Jakobsson en vret han köpt hafver af Brasken — 1 gång.
Herr Staffans gårdstomt och kålgård — 1 gång.

Mats Larssons tomt — 1 gång.
Erik Hanses tomt — 1 gång.
Björn Nilsson en kålgårdstomt af Hans Måns' vret — 1 gång.

Välb:ne herr Karl Bondes tomter Lars Tynissons vret Ett stycke jord vid Björnhammarsvägen Bertil Nilssons gård Lars Ambrus gård Lars Tynises gård Oluf Hammarsmeds gård Lars Matssons tomt Joen Björssons tomt Joen och Nils Anderssons tomt Johan Joenses gård Nils Emunses gård Johan Hinderses tomt Nils Pederssons tomter	Andra gången.
Bergmästaren Sten Anderses treune gårdstomter Simon Bossards gård med sina 4 hagar Anders Jakobssons gård Hans Hanses gård och kålgårdstomt Björn Nilsson sin gård och kålgårdstomt Henrik Höjer sin gård Nils Joensson sin gård Anders Olufsson sin gård Erik Olufsson sin gård Anders Hansson sin gård Tynis Fubb sin gård	Tredje gången.

— Summa af de böter och sakören, som af ofvanb:te rådstufvor fallne äro, belöpa sig till sölfvermynt[1].

— Så i sanning finnes, som ofvan förmäles, vittnar jag underskrefne med egen hand jemte Linde stads signete. Actum ut supra.

(Spår af sigill.) *Thomas Klerich.*

Föregående 1645 års rådstuguprotokoll återfinnas i Svea hofrätts arkiv. Med afseende å däri förekommande lagfarter bör dock erinras, att samtidigt uppbjödos vid *Lindes häradsting* åtskilliga hagar och vretar, hvilka sedermera ansetts höra under stadens domvärjo. Såsom exempel härpå må anföras att vid Lindes häradsting 4 och 5 Februari 1645 förekommo följande *uppbud:*

Henrik Höjer, borgare vid Linde, uppbjuder ett ängestycke han hafver köpt af Peder Hindersson i Björkhyttan, näst hans granne Lars Hans' vret 2 gång.

Hjeltehagen, som Henrik Höjer köpt hafver af Oluf Pedersson i Skinnaretorp, uppbjudes 2 gång.

[1] Beloppet ej angifvet.

Björn Nilsson vid Åsen en hage emellan Björka och Åsen, som kallas *Långebrohagen* — 3 gång.

Vestra hvenen af bergsfogden — 2 gång.

Item *Mossekärret* — 2 gång.

Fingerboängen — 2 gång.

Vid sommartinget 21 Juni s. år:

»Beviljades Joen Andersson murmästare *fasta på en hage* han köpt hafver af Peder Hindersson på Björkhyttan.»

Tredje uppbudet beviljades å de jordlotter, som vid förra tinget uppbjödos andra gången.

Vid höstetinget 11 December s. år:

uppbjöd »Henrik Jakobsson ett jordestycke han köpt hafver af Johan Pedersson i Björka 1 gången.»

Det må äfven tilläggas att vid Lindes häradsting 21 Juli 1646 beviljades ofvannämde Henrik Höjer *fasta på det ängestycke* han köpt af Peder Hindersson på Björkhyttan.

Sten Andersson, stadens förste borgmästare.

Såsom förut är nämdt, hade landshöfdingen Karl Bonde antingen sjelf eller genom sin ställföreträdare under den första tiden af stadens tillvaro handlagt dess angelägenheter. Sedan drottning Kristinas bekräftelse å stadens privilegier 10 November 1645 erhållits, utnämdes samma dag *Sten Andersson* till stadens borgmästare. Han hade redan förut såsom landshöfdingens ombud fungerat i denna egenskap och var således icke obekant med stadens förhållanden. Snarare var han mera förtrogen därmed än mången annan, då han, efter hvad man tror sig veta, var född och uppfödd inom orten.

Sten Andersson uppgifves nämligen ha varit en son till bergsmannen *Anders Stensson i Linde*[1], men att han redan som mycket ung fått begifva sig från hemmet »och antaga tjenst till att uppvakta höge och förnäme herrar». Sin tjenstemannabana torde han hafva börjat omkring 1618 som fogdeskrifvare eller dylikt. Den första fullmakt, som man med visshet känner att han erhållit, förskrifver sig från 28 Februari 1631, då han af riks-kammarråden utnämdes till s. k. gegenskrifvare i Lindes bergslag, till hvilken befattning hörde att utöfva kontroll öfver den tiondejernsuppbörd, som af fögderiets arrendator skulle uppbäras och redovisas. I November 1633 blef han förordnad till befallningsman eller häradsfogde i Nora-Lindes fögderi, hvilken tjenst han lemnade 1641, sedan han emellertid (14 Februari 1637) blifvit bergmästare i det vidsträckta distrikt, som till och med 1656 omfattade Nora, Lindes samt Vermlands jernbergs-

[1] Så uppgifves af Anrep i Adelns ättartaflor. Utg. har förgäfves i bevarade längder sökt efter någon bergsman med namnet Anders Stensson, men detta hindrar ej, att, exempelvis under åren 1572—1597, då säkra personlängder saknas, Anders Stensson funnits just under den tiden.

lager, tillika med Lerbäcks socken i Nerike, men sistnämda år erhöll Vermland sin egen bergmästare. Sedan han, på sätt ofvan är sagdt, jemväl blifvit borgmästare i Lindesberg, afträddes denna syssla redan 1652 till förmån för sonen *Anders Stensson*, hvarom mera framdeles.

Enligt den fullmakt, som utfärdades för Sten Andersson att vara stadens borgmästare, skulle han, näst den trohet och pligt han var förbunden K. M:t och kronan, vara förpligtad laga så, att justitieväsendet samt lag och rätt i staden måtte tillbörligen hållas vid makt, att hvar och en skedde lika rätt, så att ingen med skäl däröfver hade sig att beklaga, »följandes rättegångsordinantien efter». Vidare hörde till hans åligganden, »att goda ordningar ibland borgerskapet upprättas och hållne varda», samt »stadens privilegier uti sina punkter maintinerade och försvarade, såsom ock att stadens byggningar, hvad som fordras och behöfves, väl aktas och drifvas, med hvad mera i en eller annan måtto, som hans embete fordrar och kräfver, tillbörligen af honom efterkommet blifver.»

Bergmästaretjensten inom Nora-Lindes distrikt innehade Sten Andersson till sin död, 25 Maj 1665. Angående hans lefnads- och familjeförhållanden i öfrigt hänvisas till den skildring, som på annat ställe blifvit meddelad[1]. Här må endast tilläggas att hans första hustru, hvars namn ej är kändt, afled 1630, som det synes, i barnsäng[2]. Hans senare hustru, *Elisabet Svensdotter*, som vid 74 års ålder afled 1678, var en dotter till den förut ofta omtalade Sven Trumslagare, rättare Sven Persson, som var boende vid Lindesås 1585—1615.

Af Sten Anderssons barn i första giftet må här *till rättelse* anmärkas, att en dotter var gift med proberaren *Gregorius Verner* vid Hällefors silfverbruk, således *icke* med den förut uppgifna mågen Matthias Bertilsson vid Kungshammaren, hvars hustru alltså tillhörde någon annan, för utg. ännu okänd familj.

I andra giftet åter ägde Sten Andersson en förut ej omtalad dotter, nämligen *Margreta Stensdotter*, gift 1656 med dåvarande komministern i Nora, sedermera kyrkoherden i Ryttern *Jacobus Magni Montanus*, f. 1607, d. 1666.

För öfrigt må förbehållas att, i den serie af lefnadsteckningar öfver Lindes borgmästare, som en annan gång är afsedd att framläggas, ytterligare återkomma till förste borgmästaren Sten Andersson.

Statshjelp och andra förmåner till stadens gagn.

Naturligtvis skulle en nyblifven stad på ett eller annat sätt erhålla något slags understöd, för att så mycket fortare komma till rätta med sin ekonomi. Hvad Linde beträffade var behofvet af dylik hjelp desto mera trängande, som 1644 års eldsvåda ju nästan helt och hållet förstörde

[1] *Noraskogs arkiv* I: 2—9.

[2] Huru han uppträdde till försvar för hennes heder, omförmäles sid. 92 här ofvan.

det lilla samhället. Men i fråga särskildt om statsunderstöd gick man i forna dagar till väga på ett helt annat sätt än nu för tiden. Man saknade då snart sagdt alla beqvämligheter när det gälde penningetransaktioner. Inga banker, ännu mindre några banksedlar funnos att tillgå, som kunde underlätta rörelsen. Man bör icke glömma detta, då man läser om gamla tiders ekonomiska förhållanden.

Då staden erhöll sina första privilegier, var äfven föreskrifvet att invånarne skulle erhålla »*frihet för den kolskatt,* som de för detta äro vane att utgifva», men i stället borde borgerskapet »nu strax erlägga och utgöra en *kontribution*», hvars storlek skulle bestämmas af landshöfdingen. Detta skedde genom en skrifvelse till landsbokhållaren, motsvarande nutidens landskamererare, af denna lydelse:

»Gode vän Jon Gunnarsson. I velen låta uppfordra städernas kontribution i mitt landshöfdingedöme, som är af Filipstad 126 daler, af Nora 250 daler och af Linde 150 daler; hvilket I med första varden efterkommandes. Datum Örebro den 15 Februari år 1644. *Carl Bonde.*»

Såsom en följd häraf afkortades i räkenskaperna för 1644 och allt framgent för Lindes stad följande gamla skatt:

1 skeppund stångjern	8 daler,	
$116^{1}/_{3}$ stigar årliga kol	$116^{1}/_{3}$ »	
af 63 kyrkobordsmän 42 stigar gärdekol	42 »	$166^{1}/_{3}$ daler.

Stadens kontribution blef sålunda bestämd till ett något lägre belopp än den förutvarande årliga skatten.

Staden var således föga hulpen med denna eftergift, då kontributionen, som var anordnad till sjöförsvarets behof, bestämdes till nära nog samma belopp. Emellertid inträffade eldsvådan, och det uppskof med kontributionens erläggande, som däraf blef en nödvändig följd, föranledde slutligen att densamma visserligen icke blef efterskänkt, men väl skulle få användas till stadens eget behof. Den härom meddelade skrifvelsen, som i original är vidfogad Nora läns afkortnings- eller verifikationsbok för 1644, lyder bokstafligen sålunda:

»Gode wen Jonn Gunnarson. Effter såsom eder well kunigt åhr ehuru *Lindesåss* 1644 aff denn *stora wådelden mest(e) delen wpbran,* Hwarföre befriess för 1644 årss contribution hwilken af eder till[1] derass stadz reformation, Hwarföre befaller iagh Eder att i dem alldeless omolesterade blifua låte. Befaller eder Gudh Alzmechtigh aff Ekebergh den 25 Martij 1645.
Carl Bonde.»

I stadsprivilegiernas elfte punkt uppräknas äfven vissa förmåner, som staden skulle åtnjuta under de s. k. *frihetsåren,* hvilkas antal voro bestämda till *sex.* Då säker grund för beräknandet af dessa förmåner icke återfunnits, kan något yttrande därom icke heller gifvas. Att de svårligen kunde blifva tillräckliga för därmed åsyftadt ändamål, torde vara så mycket säkrare, som staden eljest måhända icke kommit i åtnjutande af den *frihet från* utgörande till statsverket af ytterligare *tre års kontribution,* hvarom följande i stadens gamla resolutionsbok förvarade originalbref lemnar närmare besked:

[1] De spärrade orden äro öfverstrukna i originalet. Att därvid ordet till kommit med af misstag, synes vara uppenbart.

Wij *Christina* medh Gudz nådhe, Sweriges, Göthes och Wendes vthkorade Drottningh och Arffurstinna, Storfurstinna till Finlandh, Hertiginna vthi Estlandh och Carelen, Fröken öffuer Ingermannelandh. Göre witterligit, att effter som *LindesÅhs Stadh ähr vthi förledne åhr af wådhelldh opbrändh,* och Bårgerskapet där igenom kompne om deres huus och förmågo. Hwarföre och på thed Staden må åther kunna medh hast blifwa opbygd och be:te Bårgerskap oprättadt igen. Dy hafwe Wij på deres vnderdånige anhållande, af gunst och nåde bewilliat och efflerlåtit, effter som Wij och här med i krafft af detta wårt öpne breff, bewillie och efflerlåte mehrbemelte LindesÅhs Bårgerskap och Inwånare, att wara heelt *frije och okraffde* vthi *Try åhrs tijdh,* för all den *Contribution,* som dhe Oss och Chronan skylldige ähre Åhrligen att ärleggia och betala. Men effter bemelte Trenne Åhrs förlopp, skal omberörde frijheet wara ophäffwen och Bårgerskapet förplichtat, att richtigt vthgiöra, Åhrligen och i rättan tijdh föreskreffne Contribution. Här alle som wederbör, hafwe sigh att effterrätta, icke giörandes åfwanbe:te LindesÅhs Boer här emot hinder, meen eller förfångh i någon måtto. Datum Stockholm den 21 Julij Åhr 1645.

CHRISTINA.

(Rikssigill.) *Nills Tungell.*

För sitt återuppbyggande behöfde staden äfven en annan lättnad. Vid 1617 års riksdag hade Rikets ständer åtagit sig den s. k. *lilla tullen* för alla till *städerna inkommande varor.* Då nu staden saknade egen skog — huru det gick med den på papperet frikostiga donationen af »två byar» skall omtalas längre fram — var det naturligt att denna tull, som genom 1638 års tullordning blifvit ännu mera skärpt, skulle kännas ganska tryckande vid införsel till staden af olika slags byggnadsmaterialier, timmer, ved o. s. v. På därom gemensamt framstäld anhållan, beviljades både Nora och Lindes städer *tullfrihet* för nämda artiklar under de s. k. frihetsåren, hvarjemte ytterligare bekräftelse på kontributionsfriheten meddelades.

Den härom utfärdade resolutionen, hvars original kan återfinnas i Nora stads s. k. privilegiebok, lyder sålunda:

Wij *Christina* medh Gudz nåde, Sweriges, Göthes och Wendes vthkorade drottning och arffurstinna, Storfurstinna till Finlandh, Hertiginna vthi Estlandh och Carelen, Fröken öfuer Ingermanlandh. Göre witterligit att effter som dee Nys funderade Lindes och Nora Bärgz Städher ähre nu vthi full Byggning, och dess Bårgerskap hafuer hoos Oss vnderdånigest anhollit, att få niuta sitt Byggningz-Timber och Wedh, som föres in i desse Nye Städher, och till dess opbyggiande tarfuas, frij för Lille Port-Tullen. Hwarföre, såsom wij gärna sij dem befordrade vthi berörde deres wärck och förehaffuande: Altså hafue wij på deres vnderdånige anhollande, af gunst och Nåde bewilliat och effterlåtit, effter som wij och här medh, i krafft af detta wårt breef, bewillie och effterlåte, att dee måge, så länge deres frijheetz åhr warar, *tollfritt niuta alt thet Timber, wärcke och wedh,* som Bårgerskapet i Lindes och Nora Bärgz Städher införa låta till be:te Städers opbyggnadt och behof. Och på thet, dee så mycket meera och hastigare måge kunna fortfara medh Stadzbyggningarne, så wele wij och här hoos, hafua dem frijkalladt och förskonat för detta innewarande Åhrs Contribution som dee Oss och Chronan skyldige äre att erläggia. Men effter detta Åhrs förlopp skole dee, lijka som andre Städer,

sin Contribution richtigt erläggia. Här alle dee, som wederbör, hafwa sigh att effterrätta. Till yttermeera wisso, haffwa wij detta medh egen handh vnderskriffuit och wetterligen låtit sättia wårt Secret här nedan före. Datum Stockholm den 17 Junij A:o 1646.

CHRISTINA.

(Rikssigill.)

Nils Tungell.

Hvad betydenhet den sålunda medgifna tullfriheten kunde medföra i pekuniert hänseende, är numera omöjligt att med någon visshet beräkna. Att den icke saknat betydelse lärer dock få anses säkert, redan af det skäl att man fann sig böra söka en dylik förmån. Den öfverraskande skyndsamhet, hvarmed staden åter uppbygdes, kan måhända, åtminstone till någon del, få skrifvas på kontot af ifrågavarande tullfrihet.

En annan och ännu vigtigare fördel, som staden erhöll i sina privilegier, utgjordes af rättigheten att »upprätta *sin egen våg*, där allt koppar och jern, smör, talg, tjära, beck, humle med mera sådana varor och gods, som till städer anlända, skulle vägas och *vågpenningar* afläggas». Denna rättighet blef till och med under den följande tiden en af stadens förnämsta inkomstkällor, på samma gång den jemväl föranledde många tvister och stridigheter med omkring boende bruksägare, hvilka naturligtvis sökte undandraga sig den nya och ej så litet betungande pålagan. Att vederbörande hvar på sitt håll med en viss skyndsamhet satte denna vågaffär i gång, kan inhemtas af den skriftvexling därom, som i afskrift förvaras bland stadens öfriga resolutioner. Den inleddes med ett k. bref till landshöfdingen *Krister Bonde*, hvilken erhöll fullmakt att i denna egenskap efterträda sin fader Karl Bonde samma dag, 10 November 1645, som stadens privilegier bekräftades; varande brefvet af följande innehåll:

Christina etc. Vår ynnest etc. Såsom vi af särdeles betänkande hafve, hr landshöfding Krister Bonde, för skäligt ansett och resolverat, att allt jern, som föres utur Nora och Lindesbergs städer, skall vägas i be:te städer förrän det utföres, hvilket vi ock hafva låtit införa uti de privilegier, som vi berörde städer med benådat hafva; alltså och på det sådan vår gjorda förordning och stadga icke må i någon måtto blifva försummad, utan tillbörligen iakttagen och i verket ständ: ty befalle vi eder härmed nådeligen, att I tillhållen borgmästare och råd i ofvanb:te bägge städer, det de utan förhalning i hvarje stad upprätta *vissa och justerade jernvågar,* där som allt igenom gående jern påvägas kan, tillsäjandes på behörig ort och ställe allom som vederbör, att de allt deras jern låta väga på stadsvågen, förrän det därifrån afföres, icke tillstädjandes att någon post jern, liten eller stor, må gå ovägen därigenom, oaktadt ehvem det månde tillhöra borgare, bonde eller någon annan. Här rätter eder efter. Gud eder nådeligen befallandes. Datum Stockholm den 4 December anno 1645.

Till fullgörande af denna befallning afläts till magistraten denna skrifvelse:

Gode vänner borgmästare och råd uti Lindesbergs stad. Jag försänder eder här bifogad en kopia af H:s K. M:ts min allernådigaste drottnings bref, hvaraf I hafven att förnimma H:s K. M:ts vilja och befallning om vågarnas förfärdigande i Nora och Lindes städer. Är fördenskull min befallning att

vågen utan något längre uppskof må blifva färdig, och med vägande fortfara. alldeles efter de order som i brefvet och bokstafven förmält är. Detta I efterkomma. Datum Ferna den 15 Januari år 1646.

Krister Bonde.

Magistraten försummade sig icke i denna för staden vigtiga angelägenhet. Inom en veckas förlopp var man färdig med följande kungörelse:

Af Magistraten uti Lindesbergs stad är ofvanskrefne befallning efterkommen med vågens förfärdigande, ty nästkommande den 30 och 31 Januari skall *allt jern, som utur bergslagen föres, gå igenom stadsens våg och därpå tagas vägaresedel;* och där någon understår sig draga vågen förbi och därmed varder beträdd, mister (han) icke allenast jernet, utan ock därhos böter sina penningar. Sådant de välbetrodde gode herrar och män borgmästare och råd uti Arboga och Örebro samt presterskapet uti näst omliggande socknar ville sina underhafvande borgare och åhörare i tid härom förständiga, att de sålunda måge göra sin skyldige pligt. Af Lindesbergs stad den 23 Januari 1646.

Borgmästare och råd
uti Lindesbergs stad.

Sedan stadsvågen sålunda kommit till stånd, torde anledningar att återkomma till detta ämne icke saknas i den mån studiet af stadens gamla handlingar fortskrider.

De inkomstbringande rättigheter, som staden i öfrigt undfick genom sina privilegier, dels såsom redan är antydt endast under frihetsåren och dels såsom stadigvarande, voro med undantag af *accisen,* af ett temligen underordnadt värde. Till den senare gruppen hörde *bro-, hamn-* och *bompenningarna,* hvilka knappast lönade mödan och besväret att upptaga och redovisa. Den s. k. *källarefriheten* synes icke heller under den första tiden hafva beredt staden någon afsevärd förmån. Ännu mindre var detta händelsen med »*tiondepenningen* af allt det arf», som kunde föras ur staden. Påbudet härom kringgicks på hvarjehanda sätt och de gånger, då för utomboende nämnvärd förmögenhet fanns att ärfva i staden voro för öfrigt ytterst sällsynta. Den tredjedel af i staden fallande *sakören,* hvartill staden berättigades, kunde stundom inbringa ganska mycket, men vanligen gick det särdeles långsamt med redovisningen, men detta gälde icke blott stadens utan kanske ännu mera kronans andel däraf. Redovisningsskyldiga uppbördsmän, som tilläto sig åtskilliga »oegentligheter», hafva funnits äfven i forna dagar.

1646 års rådstuguprotokoll.

Anno 1646 den 18 Februari, hölls laga rådstufva uti *Linde stad.* Närvarandes herr landshöfdingen, den ädle och välb:ne herre, herr *Krister Bonde* till Springesta och Bordsjö etc., samt borgmästaren er:d och förståndige *Sten Andersson,* befallningsmannen väl:d *Johan Leffler* med efterskr:ne uti sittande rådet:

Simon Bossard, Nils Joensson, Hans Hansson, Björn Nilsson, Johan Hindersson, Nils Pedersson uti Henrik Höjers ställe.

— ***Nya borgare.*** Bergmästaren *Kristofer Geijer* tillhålles att *vinna burskap* uti staden; därtill han svarar sig gerna vilja beqväma, där han blifver ackommoderad med en god tomt, och begärer Anders Hansses tomt. Häremot Anders Hansson protesterar och bevisar sig lagligen köpt samma tomt och där på fasta bekommit; eljest af Ingeniören honom tillmätt och nu den bebygdt.

— Anders Pedersson gjorde sin *borgare-ed;* hans löftesmän: Björn Nilsson och Nils Joensson.

— Måns Knutsson och Jonas Göstesson föregifva sig ännu intet kunna här vinna *burskap*, förr än deras år uti Arboga äro förflutna; och Måns hafver tu år igen och Jonas ett år.

Jonas Göstesson gaf godvilligen till staden detta år 5 riksdaler, Måns Knutsson 20 daler kopparmynt.

— ***Tjufveri.*** Kom för rätten Jöns Larsson och kärade till Harald Jönsson uti Stackerå om *30 riksdaler in specie* han den 17 Januari utur *sin bod miste;* och alldenstund Harald den tid penningarna bortkommo var i boden, hafver han honom därföre fullkomligen misstänkt: dy Jöns Larsson säger att Harald kom uti hans bod och sålde honom något timmer och riksdalerna lågo uti en pung på hyllan; då gick Jöns in uti kammaren att skrifva några sedlar, när han kom ut igen voro penningarna borta.

Harald nekar härtill och säger sig intet varit inom Jönses bislag, beropar sig på vittnen, men inga hafver han visse. Jönses pojke öfvertygar honom varit uti boden och hulpit honom ösa upp penningar utur kistan efter pojken frös. Strax efter Jöns saknade penningarna, sände han efter Harald att locka honom dit; när han kom till honom uti boden hade han ingen handske på den ena vanten. Harald nekar till sig hört att Jöns frågade efter penningar, som nu likväl bekänner sig varit uti boden och hulpit gossen ösa upp penningar eller eljest hört Jöns fråga efter penningarna, men nekar till riksdalerna bortstulit.

Berättas att Harald strax efter uti Örebro marknad velat köpa sig häst och bjudit för honom 9 riksdaler.

Rätten hafver tagit denna sak uti betänkande och af dessa efterskrefne skäl och omständigheter: 1) Harald Jönsson varit uti boden den den tid penningarna bortkommo, hulpit pojken upphåfva penningar, till hvilket han i förstone nekat; 2) finnes tvetalig; 3) bjudit ut riksdaler för en häst uti Örebro strax efter; 4) hans ena handske varit borta när han strax samma stund kom till Jöns Larsson igen; 5) tillförene varit för tjufveri beryktad: pålägges honom till nästa rådstufva *att befria sig med lag.* Uti mellertid skall ock bättre ransakas efter om de riksdaler han utbjudit uti Örebro marknad.

— ***Skadestånd.*** Afsagt emellan Anders Jakobsson, kärande, och Anders Pedersson uti Sparresta, svarande, om en tunna sill Anders Pedersson fört till Anders Jakobsson och samma sill uti vägen illa medfaren, i det bottnen utgångit och sillen största delen af sand förderfvad; och alldenstund det af oaktsamhet skedt, skall antingen Anders behålla sillen och betala henne allen, eller där Anders Jakobsson henne behåller vedergälla honom tredings värde.

— ***Tjuf, dömd till döden,*** Stäldes för rätten en ung dräng och tiggare Erik Israelsson benämd, född uti Norrbärkes by, hvilken anklagas af Lars Andersson körare, borgare uti staden, för *tjufveri,* nämligen om julafton

var denne tiggare hos Lars, och om julottan folket gick uti kyrkan, satt han ut för kyrkodörren, sammalunda när folket gick uti högpredikningen. När du denne tiggare såg ofvanbemälte Lars Andersson med sin hustru gå in uti kyrkan, nyttjer han sig hem uti deras gård, bryter fönstret upp och där igenom inkryper, och af bordet först borttager all den mat där är tillagad, nämligen tu köttstycken, en skinka, en oxetunga, en oxestek, tre kakor bröd och en limpa; sedan bryter[1] han upp en kista och där borttager halftredje aln fris, aderton öre kopparmynt, en knif och en fäll (säck), uti hvilken han lägger alla ofvanbemälte saker, hvilket han allt bekänner, och blef alltsammans värderadt för 5 daler sölfvermynt.

Denne tiggare tillfrågas hvad honom skadar och af hvad orsak han tigger? Svarar sig den tid han var liten brändt sig litet på sin venstra arm. Tillfrågas ehvarest han flerestans hafver stulit? Svarar och bekänner först uti förledne Mormessomarknad aktade på när en köpman gick utur sin bod hem till middagsmåltid, tagit igenom luckan en ask, uti hvilken var 10 daler kpmt. Därmed gångit på en krog och begynt dricka, och köpmannen fick honom där fast, och säger sig därföre uti fängelset pliktat. Strax efter han utslapp, hafver han låtit sig instänga uti Vesterås kyrka, och där på muren nedertagit en värja med svart fäste, hvilken hängde öfver en graf; gått med samma värja ut på gärdet, när folk honom blefvo varse, kastade han värjan ifrån sig uti en rågåker och kom till flykten. Bekänner ock sig här uti bergslagen hafva stulit på Guldsmedshyttan ett par skinnbyxor, ett par valmarsstrumpor, ett par ryska handskar, ett silkesband, en pung där uti 8 öre kpmt. Dessa persedlar värderade för 4 daler 24 öre. Därifrån gått till Ryda och stulit en grof drällsduk, af hvilken han låtit göra sig skjorta. På Ingelshyttan stulit en ost, såsom lockat pigan uti källaren medan han tog osten. Uti Linde stulit en gammal skjorta. När han nu första gången blef fängslad och satter uti handklöfvarna, hafver han dem sönderbrutit och rymt sin kos (men) nu åter fasttagen. På flere ställen bekänner han sig intet stulit.

Denne sak hafver rätten öfvervägat och tagit uti betänkande, och alldenstund rätten intet annorlunda kan förnimma och se, än denne tjufven Erik Israelsson vara en stor skalk, af idel lättja gifvit sig till tiggeri, ty han hafver intet större fel uti sin venstra arm än han väl kunde tjena sin föda på annat sätt, men är ingen god förhoppning om honom, och intet annat kan ses än han af barndomen begynt stjäla: bekänner ock sjelf sig där med intet kunna afstå; hvarföre emedan denne tiggaredräng Erik sin missgerning frivilligen bekänner, såsom både stulit här uti staden så ock uti bergslagen, som ofvan förmäles, dömdes han efter det 3 kap. Tjufbalken Stadslagen och 6 eiusdem i Landslagen att *stånda rätten sin.* Anlangandes det han bekänner sig det skalkestycket öfvat uti Vesterås kyrka, eljest ock utur köpmanneboden penningar stulit om ljusa dagen, såsom ock här slagit sönder handklöfvarna och alltså rymt fängelset, hemställes denne sak till den konungslige hofrätts nådiga resolution.

— ***Uppbud.*** Nils Andersson från Nora stad presenterar uti rätten en handskrift, gifven af Mikel Speet på 164 d:r kpmt, på terminer att betala, och för samma skuld uti pant satt sin stora vret; uppbjudes 1 gången.

---

[1] Det hittills anförda saknas i den dombok, som finnes förvarad i Lindesbergs rådhusarkiv.

— ***Nabo- och äganderätt.*** Vardt afsagdt emellan bergsfogden väl:d Hans Hansson och Peder Andersson uti Sverkesta från Fellingsbro socken om *en vret* Peder köpt af hustru Gullborg, den Hans Hansson tillförene köpstadt och en riksdaler henne på handen gifvit, att alldenstund icke allena detta (är) bevisligit, utan ock samma vret ligger inuti Hans Hansses hägnad, alltså därutinnan en naborätt; eljest tillförene handlat med hustru Gullborg om en tomt, den han intet blef mäktig, utan sina penningar förgäfves utlagt, finner rätten skäligt Hans Hansson närmare vara samma tvistige vret att lösa än Peder Andersson, som ingen borgare är, och honom sina penningar igengifva.

— ***Påbud.*** Förmanas *borgerskapet hafva sina gevär* färdige till nästkommande fredag, då välb:ne herr Landshöfdingen vill mönstra.

— ***Uppbud.*** Efterskrefne tomter uppbjudas:
Hr Staffans tomt — 2 gången.
Bertil Nilssons gård — 3 gången.
Anders Pederssons tomter — 1 gången.
Lars Jönsses gård och ett jordestycke af Hans i Linde — 1 gång.
Erik Hansses tomter — 2 gång.
Nils Jonsses tomter — 1 gång.
Johan Hinderssons gård och kålgårdstomt — 3 gång.
Lars Olufsson sin gård och kålgårdstomt — 1 gång.
Peder Matsson grytgjutares tomter — 1 gång.
Nils Embjörssons tomter — 1 gång.
Anders Klaessons tomter — 1 gång.
Nils Pederssons tomter — 3 gång.
Peder Erssons tomter — 1 gång.
Erik Nilssons tomter — 1 gång.
Björn Nilssons tomt och vret — 2 gång.
Anders Jakobssons vret — 2 gång.
Oluf Svenssons tomter — 1 gång.
Hans Hanssons vret — 1 gång.
Bergmästarens gård och tomter — 2 gång.
Henrik Höjers gård och tomt — 2 gång.
Jonas Göstessons tomter — 1 gång.
Jöns Larssons tomter — 1 gång.

Anno 1646 den 17 April vardt laga rådstufva hållen uti *Linde stad.* Närvarande herr landshöfdingen den ädle och välb:ne herre *Krister Bonde* till Springesta och Bordsjö etc. samt borgmästaren er:d och förståndige *Sten Andersson* med eftersk:ne uti rådet:

Simon Bossard, Nils Jonsson, Hans Hansson, Björn Nilsson, Johan Hindersson, Henrik Höjer.

— ***Tjufveri och vidskepelse.*** Företogs åter den akt med Harald uti Stackerå, om hvilken på näste rådstufva vardt ransakadt och honom pålagdt med lag sig befria, och tillfrågas om hans laggärdsmän? Svarar sig inga hafva eller kunna bekomma, utan hemställer saken uti rättens händer. Men alldenstund när han senast gick ifrån rätten, funnos hos honom uti hans kläder några *koppleri- och vidskeplige saker,* såsom uti

en lindeklut ben och mull, tillfrågas han ehvarest han dem tagit och till hvad ände han sådant brukade hos sig? Svarar sig dem tagit på kyrkogården af de dödas ben och vigd mull, och honom vara lärt af sin syster hustru Elisabet, att när han sådant hafver hos sig, skulle rätten intet vinna uppå honom. Isynnerhet säger han, den som tillförene varit beryktad, och hans svåger Kristiern Hansson brukade detsamma, hvilken nu död är. Hans syster bekänner sig således sagt för honom och sig det hört af Johans hustru i Brömseboda, och att det skulle hjelpa för tjufveri. Johan bekänner att hans hustru allena sade ibland sällskap, att det var en hustru uti Norrbärke, som sådant brukade när hon gick till rätta, och af de orden hafver Elisabet lärt sin man och broder; mer vet intet hon däraf. Harald nekar nu stadigt till penningarna som tillförene; men alldenstund målsägaren intet är tillstädes, uppskjutes denna sak.

— ***Uppbud.*** Mikel Spets vret af Nils Andersson uppbjudes — 2 gång.

— ***Stadskällaren.*** Björn Nilsson antager att hålla vinkällaren vid makt detta år.

— ***Vägare.*** Johan Hindersson blifver detta innevarande år stadsens vägare ifrån den 29 Januari till samma dato 1647, och skall hafva till lön 60 daler kpmt.

— ***Knifhugg.*** Vardt sakfäld Matthias Fick, för det han med en knif huggit sin svåger Kristiern Kopparslagare ett köttsår, efter det 9 kapitlet Såramåla med vilje till sina 12 m℔. och betala balber-(fältskärs-)lönen.

— ***Skuldfordran.*** Oluf Larsson fordrar af Matthias Fick 60 kannerum grytor. Han lofvar honom betala till nästkommande Persmessa.

— Måns Pedersson i Forneboda för *stämning om slagsmål.* 3 m℔.

— ***Testamente.*** *Bergsfogden Hans Hansson* presenterar uti rätten ett testamentsbref emellan sig och sin hustru Margreta Haraldsdotter, att alldenstund de (äro) utan lifsfrukt och sitt goda genom anletes svett förvärfvat, begära de bägge deras gjorda testamente af rätten konfirmeras: så emedan detta ärendet *in solatium liberorum* är i sig sjelft billigt, och uti sanning som ofvan förmäles, kunde deras rättmätiga begäran intet förvägras.

— ***Olaga smide.*** Jakob Hunter, borgare från Arboga, anklagas hafva sig förgripit och handlat emot stadsens privilegier, i det han uti Vedevåg låtit utsmida hos bergsmän 10 skeppund tackjern; hvarföre hade rätten skälig orsak hela jernposten konfiskera, emedan de så ofta (äro) här om förmante, men för denne gången förskonas han med fjerdeparten.

Hiden i Torp blifver för det skeppund jern, han utsmidt, omolesterad.

— ***Uppbud.*** Hr Staffans tomter uppbjudes — 3 gång.
Bertil Nilssons gård — 3 gång.
Lars Jonsses gård och jordestycke — 2 gång.
Anders Pederssons tomter — 2 gång.
Erik Hansses tomt — 2 gång.
Hans Hanssons kålgårdstomt — 2 gång.
Nils Jonsses tomt — 2 gång.
Lars Olufssons tomter — 2 gång.
Peder Matsson grytgjutares tomter — 2 gång.
Nils Embjörssons tomter — 2 gång.

Anders Klaessons tomter — 2 gång.
Peder Erssons tomter — 2 gång.
Erik Nilssons tomter — 2 gång.
Björn Nilssons tomt och vret — 3 gång.
Anders Jakobssons tomt och vret — 3 gång.
Oluf Svenssons tomter — 2 gång.
Hans Hanssons vret — 2 gång.
Bergmästarens gård och tomt — 3 gång.
Henrik Höjers gård och tomt — 3 gång.
Jonas Göstessons tomter — 2 gång.
Jöns Larssons tomter — 2 gång.
Måns Knutssons tomter — 1 gång.
Johan Israelssons tomter — 1 gång.
Hans Hanssons tomter — 3 gång.
Klockare-Pelle uppbjuder en bolster — 1 gång [1].

— *Fasta.* Simon Bossard beviljas fasta på sin gård, tomt och vretar. Anders Jakobsson beviljas ock fasta på sin gård.

Föregående protokoll är meddeladt efter det i Svea hofrätts arkiv förvarade, renoverade exemplar. Så är i hufvudsak äfven förhållandet med härefter intagna, men då dessa förete åtskilliga olikheter med de i stadens arkiv förvarade protokoll, hvilka torde få anses som koncept, då de hvarken äro underskrifna eller beseglade, så har i det följande de vigtigaste skiljaktigheterna upptagits antingen inom ( ) eller ock anmärkts i särskilda noter. Det må för öfrigt anmärkas att ifrågavarande olikheter äro så mycket mera beaktansvärda, som både konceptprotokollet och renovationen äro skrifna af samma person, nämligen lagläsaren *Thomas Klerich.*

I nästföljande protokoll börjar olikheten redan i sjelfva öfverskriften. I konceptprotokollet äger densamma följande lydelse:

Anno 1646 den 23 Juli vardt Valborgmesso rådstufva hållen. Närvarandes borgmästaren er:d och välförståndige Sten Andersson samt kronans befallningsman väl:d Johan Leffler med efterskrifne uti sittande rådet.

Redan dateringen är således olika, och i det renoverade protokollet finnes kronans befallningsman ej antecknad som närvarande. Det nu anförda, tillika med åtskilliga förut anmärkta olikheter mellan handlingar, som borde vara fullkomligt lika lydande, kan jemväl anses vara betecknande för forna dagars rättsväsen. När man sålunda från äldre tider oupphörligt finner vårdslöst och slarfvigt förda kronoräkenskaper, försumliga och likgiltiga prester, som icke ens kunnat lemna en skrifven rad efter sig, annat än i fråga om sina rättigheter, eller lagförare och domare med dubbla exemplar af samma protokoll, som sinsemellan förete större eller mindre skiljaktigheter, så bör med skäl kunna frågas: *hvad är sanning?* eller hvad skall man egentligen tänka och tro om forna tiders embetsmän och deras åtgöranden?

---

[1] I fråga om de här ofvan antecknade uppbuden må anmärkas, att det i stadens arkiv förvarade protokollet i detta afseende företer ganska stora olikheter, hvilka äfven återfinnas i de följande protokollen. Se för öfrigt härom, hvad som yttras längre fram.

Valborgmesso rådstufva.

Den 22 Juli 1646 vardt rätt laga rådstufva hållen. Närvarandes borgmästaren er:d och välförståndige *Sten Andersson* samt eftersk:ne uti sittande rådet:
Simon Bossard, Henrik Höjer, Nils Joensson,
Hans Hansson, Björn Nilsson, Johan Hindersson.

— ***Val.*** Samma dag förordnades efterskrifne uti *stadsens embeten:*
Kämnärer, af rådet Björn Nilsson, utom, Joen Björsson.
Stadstjenare: Torsten Sadelmakare, *(byfogde)* Lars Ambrusson.
(Gästgifvare eller) *Taverner:* Simon Bossard, Björn Nilsson, Henrik Höjer.
Postvalter: Simon Bossard.
Vägare: Johan Hindersson.
Accisuppbördsman: Simon Bossard. Accisen skall hvar vecka om måndagen ifrån klockan 8 till 11 (på acciskammaren) stadigt uppbäras (isynnerhet för bryggande).
Bryggare: blifva de förrige till (nästkommande) Philippi-Jacobi 1647.
Bakare: Nils Joensson, Oluf Larsson, Mårten Månsson.
Väktare: Peder Rafvalsson.
Formän till häst: Erik Hansson, Braske-Peder, Anders Hansson, Oluf Klaesson.
Formän till båts: Anders Klaesson, Johan Tikesson.
Slagtare: Anders Pedersson, Lars Andersson.
Köttmånglare: Lars Joensson, Anders Hansson.
Uppsynesmän med eldsaker: Braske-Erik, Joen Murmästare.
(Syllesättare och byggmästare: Joen Murmästare.)
Skorstensfejare: Anders Murmästare.

— ***Nya borgare.*** Eftersk:ne vunno *burskap* (och aflade sin ed):
Oluf Larsson bakare. Löfte(män): Henrik Höjer, Björn Nilsson.
Mårten Månsson bakare. » Hans Hansson, Henrik Höjer.
Anders Pedersson. » Erik Olufsson, Anders Olufsson.

(— ***Uppbud.*** Nils Andersson från Nora stad uppbjuder den vret och pant han hafver af Mikel Spet 3 gången. Vardt afsagdt att Nils Andersson skall bruka vreten, men silfverbältet skall levereras uti rätten.)

— ***Tjufveri.*** Framställdes äter Harald uti Stackerå om den beskyllning Jöns Larsson emot honom hafver om de 30 riksd:r utur hans bord bortstulos, hvilken sak på trenne nästförledne (tvänne) rådstufvor passerat, och Erik Karlsson från Fellingsbro är nu tillstädes, hvilken hafver berättat om de riksd:r Harald uti Örebro marknad hade. Erik Karlsson efter sin aflagda ed berättar att han var uti marknaden samma tid, då såg han Harald på gatan följa en bonde, som hade en grå häst, den han hade med sig uti sitt herberge hos Tyris Svensson; då hade Erik ärende dit med, gick in och efter han hörde de prutade om köpet på gården, gick Erik in uti stufvan och strax efter kom Harald. Då sporde Erik honom huru mycket han gaf för hästen? Svarade han nio riksd:r; sade Erik: det är han ärligt värd. Sedan gick Erik sin kos. Harald hafver nu inga skäl att leda sig ifrån denne beskyllning, utan säger sig aldrig kunna detta bekänna.

Rättens betänkande. Af de skäl och omständigheter *in actis* finnas, såsom dessa förnämste: Harald funnits tvetalig, nekat till sig varit i boden, ej heller hört Jöns fråga efter penningarna, som omsider blef öfvertygadt, förgömt sin ena handske strax på stunden, varit uti Örebro och bekänt sig där köpt häst för riksdaler, som några dagar efteråt haft uti sina kläder koppleri och vidskepelse till den ände att ingen rätt skulle öfvertyga honom, kan sig lagligen sjelf intet befria, sist tillförene med tjufveri beslagen och sammalunda därföre hårdt i förstone nekat, kan rätten Harald intet befria ifrån det 7 kapitlet Tjuf-B. landslagen, att *vedergälla målsägaren sitt igen* och böta 40 m♅.

— ***Sjelfmord.*** Blef ransakat om en finne från Nya Kopparberget, Lars Hindersson vid namn, timmerman, hvilken för fem veckor sedan sprang utur en båt uti elfven och drunknade, blef upptagen och ännu obegrafven; och voro efterskrefne på samma båt tillika med Lars, såsom Sven Joensson på Danshyttan, Anders Nilsson på Guldsmedshyttan, Lars på Reboda, Nils och Erik Johanssöner på Garphyttan, Mikel Andersson, Hans Pedersson, Oluf Pedersson, Sven Bengtsson från Linde, hvilka särskildt examineras. Sven Joensson först berättar sig sutit bak i båten med Lars i Reboda och en bruksdräng, och emellan de andra och dem midt i båten stodo tvänne kolekorgar, där uppå tvänne säckar, och de sågo intet när finnen sprang åstad uti elfven och hörde honom med ingen tala mer än när de reste ifrån landet, sade bruksdrängen till finnen: ro först, men han ville intet ro utan satte sig. Något drucko de tillsammans. Anders Nilsson berättar sammalunda att han intet såg förr än finnen låg uti elfven, och ropade: hjelpen karlar om i viljen hjelpa, och förr än de kommo att vända båten var han neder i botten.

Lars i Reboda satt vid styret, berättar sammalunda, att strax de kommit neder om stora bron, sprang finnen uti elfven, och båten gick fort, och innan han fick vända båten var finnen sin kos.

Nils Johansson berättar att han och Mikel suto och rodde först, dock förr än de gåfvo sig ifrån landet, säger han sig sagt till finnen: ro du först, då svarade han nej; då sade Mikel till Nils: min vän, det är så godt dansa före som efter, och satte sig bägge till att ro först. När de kommo neder ett stycke, satte sig finnen på säckarna och begynte maka sig åt sidan. Sade Mikel: akta dig, du makar dig i sjön, men han svarade intet, utan Nils sade, det må han göra. I detsamma steg han upp och sprang uti sjön, låg där allt på sida, och i det vattnet begynte gå uti munnen på honom, ropade han: viljen i hjelpa, så hjelpen fort. Erik Johansson berättar sammalunda, såsom ock Mikel berättar sig sålunda sagt till finnen, när han makade sig åt Sven, och de rodde allt fort; då steg han upp med venstra foten på säden och häftigt tillsprang och for allt baklänges uti vattnet åt landet. När han kom till stora näckebladen sack han neder. De andre hålla alle ett tal. Vidare kunde rätten intet om denne sak ransaka.

— ***Blodvite.*** Vardt sakfäld Peder Johansson på Garphyttan för ett blodvite (han) slagit Peder Olufsson på Björkhyttan till sine 12 m♅ efter det 9 kap. Såramåla med vilje.

— ***Borgen.*** Göran Klockare löfte för Nils Olufsson på Snuggan om slagsmål och brutit sig utur fängelset, och honom intet tillstädes hafver,

saker 3 m♀; och där han sjelf icke kommer till nästa rådstufva, skall Göran svara.

— ***Skadestånd.*** Afsagdt emellan Göran Klockare och hans förra tjenare Peder, att han för hans tjenst skall gifva honom 10 d:r och ett par skor; item betala honom sitt jern igen $6^1/_2$ l:𝔅.

— ***Bortkommet gods.*** Lars Andersson, en ung dräng, gifver tillkänna att *när staden brann* hafva insatt *uti kyrkan i förvaring* en pyndare, en messingskittel, ett tennfat, en gammal kopparkittel, hvilket han säger finnas uti socknen; och efter det utur kyrkan är taget, skola de samma tillstädes komma och visa huru de det bekommit.

— Bengt Skött stämd om *slagsmål,* intet kom, saker 3 m♀.

— Anders Bengtsson för *stämning om slagsmål* med Lars Ersson på Danshyttan, ingendera tillstädes; saker hvar 3 m♀.

— Nils Hindersson i Bondebyn emot Lars på Heden om *hemgång,* intet tillstädes. (Sakfältes för stämning hvardera till sina 3 m♀.)

— Vardt saker Peder Andersson i Vedevåg för en *pust* slagit Lars i Vedevågstorp 6 m♀.

— Lars Persson i Ingelshyttan för *stämning om slagsmål* af Hans i Bromseboda, ingendera tillstädes. (Böter 6 m♀.)

— Gerdt Pålman för *stämning* emot Anders Bengtsson, saker 3 m♀[1].

— ***Arfstvist.*** Anlangaudes den tvist emellan faktoren Oluf Pedersson och hans svåger Johan Hindersson, finner rätten skäligt Johan på hans inlagor skriftligen sig förklara. Den jorden emellan samtelige arfvingarna odelt, skall rådet dem emellan förena; om gälden äro de förlikta.

— ***Uppbud.*** Eftersk:ne gårdar och tomter uppbjudas:

Boris Stöpare sin gård och tomt — 1 gång.

Borgmästaren Sten Andersson en kålgårdstomt köpt af Hans Månsson — 1 gång.

(Hr borgmästaren Sten Andersses gård och tomter — 3 gången.)

Mikel Spets vret af Nils Andersson — 3 gång[2].

Nils Andersson tillåtes sin paut bruka uti vreten, men sölfret uti rätten sätta, och där Oluf Larsson honom bärgt, kunna de där om förlikas[2].

Lars Jonsses gård och jordestycke — 3 gång[3].

Anders Pederssons tomter — 3 gång.

Erik Hansses tomt — 3 gång[3].

Hans Hansses kålgårdstomt — 3 gång[3].

Nils Jonsses tomt — 3 gång.

(Johan Hinderssons gård och tomt — 3 gången.)

Lars Olufssons tomter — 3 gång.

Peder Matssons tomter — 3 gång.

(Nils Embjörssons tomter — 3 gången.)

(Nils Pederssons tomter — 3 gången.)

(Peder Erssons tomter — 3 gången.)

Erik Nilssons tomter — 3 gång.

---

[1] Detta ärende saknas helt och hållet i konceptprotokollet.

[2] Jfr sid. 149, där samma ärende är intaget efter konceptprotokollet i helt andra ordalag.

[3] Dessa uppbud saknas i konceptprotokollet.

(Björn Nilssons tomter och vret — 3 gången.)
Oluf Svensses tomter — 3 gång.
Hans Hanssons vret — 3 gång[1].
Jonas Göstessons tomter — 3 gång[1].
Jöns Larssons tomter — 3 gång[1].
Måns Knutssons tomt(er) — 2 gång.
Johan Israels tomt(er) — 2 gång.
(Klockare-Pelle) en bolster — 2 gång.
(Matthias Ficks gård af Nils Björsson — 2 gången.)
(Mäster Göran Smidts tomt — 1 gången.)
(Anders Olufssons tomter — 1 gång.)
(Erik Olufssons tomter — 1 gång[2].)

Så uti sanning som ofvan förmäles, bekräftar jag undertecknad med egen hand jemte signete, alldenstund stadsens signete intet är tillstädes.

Thomas Klerich.
(Sigill.)

1647 års kongl. resolutioner för Lindesberg.

I 13 punkten af stadens privilegier förordnades bland annat, att till »*byggningsplats och utvidgning*, skola af de ägor, som under prestegården därsammastädes brukas, så mycket som pröfvas af nödtorften vara, förlagde blifva», hvaremot kyrkoherden i stället skulle undfå vederlag. Såsom förut är omtaladt hade »hr Daniel» i följd af 1644 års eldsvåda erhållit frihet för sina utskylder. Denna skattefrihet gälde äfven för 1645 — under hvilket år denne kyrkoherde afled — af anledning som här nedan närmare omförmäles. Af 1646 års landsbok för Nora län kan inhemtas, att »efter välborne hr Krister Bondes sedel den 21 December 1646 njuter kyrkoherdens i Lindes stad, sal. hr Daniels efterlefverska, *fritt sina utlagor för de afstådde ägor*, som till stadsens vidgande lagde äro och under prestebordet tillförene legat hafver». På grund häraf afkortades:

3 rdrs-taxen	4 daler	16 öre,	
1 skepp. stångjern, hammarskatt	8	»	—
8 fat osmundsjern (prestgården)	40	»	—
Summa	52 daler	16 öre.	

Den till stöd för afkortningsåtgärden åberopade »sedeln» lyder sålunda:

»Näst vänlig helsan, välaktad bokhållare Oluf Staffansson, I velen låta sal. hr Daniels efterlefverska vid Lindesås varda för innevarande års utlagor befriad, hvilket varder henne till *vederlag för den åker och äng*, som till *tomter under staden* tagne äro, hvaruppå hon ock min käre hr faders sedel uppå *nästföregångne år hafver bemälte utlagor tillgodonjutit.* Här med eder Gud befallad. Af Arboga den 21 December 1646. E. T. W. A.

Christer Bonde.»

---

[1] Dessa uppbud saknas i konceptprotokollet.

[2] Det torde ytterligare böra erinras att allt hvad som är insatt inom ( ) förekommer *endast* i konceptprotokollet, men *icke* i det renoverade.

På sätt här nedan intagne k. resolution af 12 Februari 1647 närmare utvisar, blef ifrågavarande vederlag sedermera bestämdt till 35 tunnor spanmål, hvilket vederlag fortfarande utgår, trots de försök till indragning däraf, som blifvit gjorda och som en annan gång må vidare relateras.

I förenämda 13 punkt af stadens privilegier stadgades äfven att »två byar, nämligen *Linde* och *Lindeshyttan* med alla därtill lydande lägenheter och pertinentier», skulle »till stadens och dess borgerskaps allmänna gagn och bästa nyttjade och brukade varda». Staden kunde dock icke komma i besittning af dessa byar, som bestodo af tre hemman, emedan de voro af *skatte* natur, utan fick nöja sig med den däraf utgående årliga räntan. Då emellertid stadens vederbörande antagligen fått kunskap därom, att en likartad donation af $^1/_2$ hemman Mårtensbo till prestebol i Hjulsjö nybildade församling, blifvit realiserad på det sätt, att detta hemman af Krister Bonde *inköptes* för kronans räkning mot $4^1/_2$ läster osmundsjern och därpå öfverlemnades till sitt afsedda ändamål, så begärde staden att till inlösande af berörda 3 hemman blifva hulpne af kronans medel, men denna anhållan afslogs på sätt en annan k. resolution af 29 Mars 1647 i punkten 1 närmare utvisar.

Däremot hade staden bättre framgång i fråga om *understöd till sitt skolväsende.* Genom 1647 års förstberörda k. resolution efterläts och beviljades »till de i Nora och Lindesberg funderade skolors och sammastädes studerande ungdoms underhåll all den *djeknehjelp*», som utgick af kringliggande bergslager[1]. Genom en andra resolution samma år öfverlemnades samma hjelp i stället till Arboga skolas underhåll, men genom en tredje resolution, dat. 20 December 1647, blef denna djeknehjelp ånyo beviljad »till Nora och Lindesbergs städers skolor, att så härefter som härtill utgöras».

En samtidigt framstäld begäran »att fundera ett *hospital i Nora stad*» och att därtill få uppbära »den hjelp, som af Nora och Lindes bergslager till Arboga hospital för detta gått hafver», ville K. M:t framdeles taga i öfvervägande, men förslaget härom förföll.

För öfrigt hänvisas till ifrågavarande 3:ne resolutioner, hvilkas innehåll i det följande meddelas:

Efter riksregistraturet, jemförd med en i Lindesbergs stads resolutionsbok intagen vidimerad afskrift.

Öpet bref för Kyrckioheerden i Linde, att niuta i wederlagh för Prestebordzägorne vnder Staden lagt är, 35 t:r Spannemåhl åhrl. af Kyrckiotijenden sammastädes. (Om understöd till skolorna i Nora och Lindesberg samt om inrättande af ett hospital i Nora. Datum Stockholm 12 Februari 1647.)

Wij *Christina* etc. Göre witterligit, att såsom hoos Oss hafwa wåre trogne vndersåtare vthi Lindes Stadh och Bergzlagh vnderdånigst ansökt, och ibland annat begärat, att emedan Prästebordet der widh Linde, till een stor deel, är lagt till Stadzens förwidgande för regulariteten skull, der igenom deres Kyrckioherde någon afsaknad vthi sitt vnderhåld och näring skall hafwa tagit, thet wij fördenskuldh be:te dheres Kyrckioherde, till wederlagh för

[1] Ang. beloppet och sättet för utgörande af samma djeknehjelp, hänvisas till sid. 87 här ofvan.

bem:te afstodde ägor, een deel af kyrckiotijenden dher sammestädes nådigst förvnna wele: Jämwähl ock att wij nådigst wille effterlåta begge Städerne i Nora och Lindesbärg till dhe därsammestädz funderade Scholers vnderhåld, den dieknehielp, som af dhe Bergzlager plägar gifwas; Altså hafwe wij denne dheres vnderdånige begäran medh nåder förmärckt, och af det nijt och omsorg wij drage om Kyrckiors och Skolers befordring och wällståndh welat förunna och effterlåta, effter som wij här medh och i detta wårt öpne brefz (kraft) förunne och effterlåte först Kyrckioherden i Lindesbergz Stadh, till wederlagh för den deel af Prästebordet vnder Staden lagt är, 35 t:r Spannemåhl af Lindesbergz kyrckio tijende åhrligen att niuta, provisionaliter och intill dess Stadhen hafwer satt sigh och kan komma till den förmögenheet, att han sin Kyrckioheerde sielf vnderhålla kan. Sedan och effterlåte och bewillie wij nådigst till dhe dher i Nora och Linde funderade Skolers och sammestädz Studerande vngdoms vndherhåldh all den dieknehielp, som af Lindes bergzlagh afgå plägar, och sådant till wår wijdare disposition och förordning framdeeles. Men hwadh anlangar mehrbe:te wåre vndersåters vnderdånige begäran, att dhem måtte effterlåtes att fundera ett Hospital i Nora Stadh, och dher till förunnas den hielp, som af Nora och Lindes Bergzlagor till Arboga Hospital för detta gådt hafwer, thet wele wij taga vthi ett nådigt betänckiande, och Oss dher öfwer widh Ständernes sammankombst framdeeles resolvera och förklara, som wij då pröfwe skäligt. Wij förbiude fördenskuldh här medh alle, som Oss medh hörsamheet och lydno förplichtade äre, och för wår skull wele och skole göra och låta, att tillfoga bem:te wåre vndersåtere emot det som ofvanb:t är, något hinder, mehn eller förfång i någon motto. Till yttermera wisso (hafwe wij detta medh egen handh vndherskrifwitt, och witterligen låthet sättia wårt Signet här nedhan före. Datum Stockholm den 12 Februarij A:o 1647).

CHRISTINA.

(Vidi Hinrich Höijer.)

Original i Lindesbergs stads resolutionsbok.

Kongl. Maij:ttz Nådige Resolution och förklaringh opå dhe Punchter och åhrender som Lindesbärgs Fullmechtigh vnderdånigst hafwer öfwergifwit och inleffwerera låtit. Datum Stockholm den 29 Martij Åhr 1647.

1. Anlangande dee Tree Byar, Linde och Lindeshyttan, som Staden i dess privilegier till vthrymme och wedebrandh åhre förvndte, och Staden lickwäll inthet kan få i possession, effter dhe åhre Skattehemman; Och för den skuldh begära vnderdånigst af Cronones medell, till dess inlösande blifwa hulpne: Så är Kongl. Maij:tt inthet obenägen Staden vthi all möijeligheet att wilfahra, Men såsom Kongl. Maij:tt widh denne tijdz beskaffenheet, särdeles nu, mädan Cronan dageligen står i store och märckelige vthgiffter, till krigs vthförande och Fädernes Landzens wärn och wälståndh, dem i denne deres begäran inthet kan willfahra; Altså måste Bårgerskapet sielffwe tillsee, på hwadh sätt dee medh äganden af bemelte hemman, om Skatterättigheeten, kunne accordera, och hwar Stadzens medell till dess inlösande inthet kunde förslå, då Contribuera där till sielffwe proportionaliter, och effter hwars och eens rådh och förmögenheet.

2. För dee ägor som för detta ifrån Prästebordet där widh Lindesbergh tagne, och till Stadzens vthrymme lagde åhre; hafwer Kongl. Maij:tt för lijten

tijdh sådan Kyrckioheerden sammestädes låtit wederläggia medh Trättijo Fem tunnor Spannemåhl åhrligen, och hafwer der öfwer dess öpne Special breff fatta och Kyrckioheerden meddeela låtit.

3. Det Bårgerskapet vnderdånigst anhålla, att fåå niuta Linde Sochn till deres Stadz Skolemästares vnderhålldh; Så såge Kongl. Maij:t gärna, att Staden der medh kunde beneficeras: Men såsom det för särdeles skähl och orsaker skulldh för denne gångh inthet kan bewillias och tillåtas; Alltsså måste Bårgerskapet tilsse, på hwadh sätt dee sielffwe bemelte sin Skolemestare kunne vnderhålla. Kan Cronan och Fäderneslandet frambdeles sättias vthi någon roligare Stat; Will Kongl. Maij:tt dess trogne Vndersåthere så där medh som annat, hafwa i nådige åtanckar. Actum ut supra.

CHRISTINA.
(Rikssigill.)

Original i »Nora stads privilegiebok». (Skadad i kanterna.)

Kongl:e Maij:tz Nådige Resolution och Förklaring opå dhe Puncter och ährender, som Nora och Lindesbärgz Städher, igenom deras vthskickade, hafwa öfwerlewererat och Kongl. Maij:tt vnderdånigst föredraga låtit. Datum Stockholm den 20 Decembris A:o 1647.

Kongl. Maij:tt hafwer dess trogne vndersåtares i Nora och Lindesberg vnderdånige anhållande låtit sigh föreläsa och kunnigt göra, och sigh der på nådigst resolverat, som föllier.

1. Anlangande deres vnderdånige ansökiande, att få niuta Contribution så här effter som här till, till nödige publique Bygningers i bem:te Städer oprättande, så länge frijheetz åhren wahra: Så ändoch slijke och andre medel, widh denne tijden, för Rijkzens högnödige tarfwer skull, nödigt mistas; Lijkwäl hafwer Kongl. Maij:tt, i betrachtande, att dermedh sökes Städernes Nora och Lindessbärgz nytta och heder, sådant dem bewilliat, och bem:te dess trogne vndersåtare i mehrb:de Städer nu låtit bem:te Contribution, till den ände, än här efter att få niuta och behålla, så länge dem förunte frijheetz åhr opåstå.

2. Hwadh dee vnderdånigst begära, att få niuta Dieknehjälpen af Nora och Lindessbärgz Sokner, som för detta deres Städers Scholer hafwer warit förunt, men till Arboga Stadz Schola vthi siste Herredagh är bewilliat worden: Så påminner sigh Kongl. Maij:tt fuller, att be:de dieknehiälp, på Arboga Stadz Inwåhnares trägne anhållande, blifuit till deres Scholas vnderhåld wijdh siste Rijkzdagh effterlåten och förvnd; Men såsom Kongl. Maij:tt den saken nu bättre hafwer intagit och nogare öfwerlagt; Altså hafwer K. M:t, af serdeles skääl, och enkannerligen i Consideration, att landet omkring Nora och Lindessbärg nu mehra och mehra populeras, samme dess förre resolution så wijda förandrat, och be:te dieknehiälp till Nora och Lindessbärgz Städers Scholer, så här effter som här till att vthgöras, nådigst bewilliat.

3. Efftersom Nora och Lindessbärgz Städers Inwåhnare sigh beswära öfwer den trångmåhl dhe hafwa af vthrymme och Muhlbete: Hwarföre hafwer K. M:t på deres vnderdånige begäran bewilliat och förunt Staden till muhlbete den vthmark och ohägnade Eghor, som till Göttorp liggia, huarest dhe sin Boskap klööf om klööf kunne hafwa gåendes, och den nyttia till Stadzens gemehne bästa, quitt och fritt för någen afgifft till Oss och Chronan[1].

---

[1] Att denna punkt uteslutande angår *Nora stad* och dess betesrätt å Gyttorps södra allmänning, kan vidare inhemtas af *Noraskogs arkiv* II: 247.

4. Kongl. Maij:tt hafwer sig ock nådigst låtit vnderrätta öfwer det Landzköp, som Wästgöterne och Bönderne der oppe i Bärgslagen, med allehande giorde kläder och dess föryttrande åth Allmogen och Bärgzmännen föröfwa, mehrbem:te twenne BärgzStäders privilegier för när, och deres Embetzmän till stoort præiuditz: Och såsom Kongl. Maij:tt till slijk oordning drager stoort misshagh: Altså will Kongl. Maij:tt gifwa dess Landzhöfdinge å den orten i befallning, att han der om ransakar, slijk inrijtat oordning remedierar, och bem:te Landzköp, sampt hwadh mehra som bem:te Städer vthi dess wälfångne privilegier kan förfordela och præiudicera, afskaffar och förebygger; Efftersom K. M:t och i lijka måtto Landzhöfdingen i Wästergötland ordre will låta medhdela, att han all opförssl af sådane giorde kläder der nidre hoos Allmogen så i Städerne som å Landet heelt förbiuder.

5. Sist hafwer ock Kongl. Maij:tt förstått samptlige Nämbdemännens i Nora och Lindess bärgzlager beswär och omak som de hafwa måste medh Skogarnes deelning och opsicht; Och såsom dee beklaga sigh der emoot hafwa ringa löhn och vppehälle: Altså hafwer K. M:tt på deres vnderdånige anhållande nådigst welat förunna bem:te Nämbdemän i Nora och Lindess Bärgzlager, att de skole må niuta drängejärnet, som af deres gårdar vthgår, till samme deres vnderhåldz förbättring [1]. Actum ut supra.

CHRISTINA.

(Sigillet bortfallet.)

Nills Tungell.

1647 års rådstuguprotokoll.

Anno 1647 den 22 Februari hölls rättegång på *Linde stads* rådhus. Närvarandes borgemästaren er:d och välförståndige *Sten Andersson*, med efterskrifne uti sittande rådet:

Simon Bossard, *Nils Joensson*, *Björn Nilsson*, *Johan Hindersson*, *Nils Pedersson*, *Joen Björsson* uti Henrik Höjers ställe.

— *Nils Pedersson* aflade sin rådmanne-ed.

— ***Nya borgare.*** Efterskrefne vunno *burskap* (hafvandes sina löftesmän):

Erik Matsson, löfte Joen Björsson, Joen Bång.

Lars Bengtsson, löfte Anders Olufsson, Anders Klaesson, spanmålshandlare.

Sven Olufsson, skomakare, löfte Johan Hindersson, Joen Börielsson.

Hans Eriksson, snickare, löfte Nils Pedersson, Björn Nilsson.

Daniel Pedersson, skräddare, löfte Lars Olufsson, Peder Svensson.

---

[1] Att denna punkt, som ju endast angår *nämdemännen i Nora och Lindes bergslager*, influtit i förevarande resolution för *Nora och Lindes städer*, torde hafva berott på något missförstånd vid resolutionens utskrifvande. Bergslagerna plägade i regeln erhålla sina särskilda resolutioner.

Nils Eriksson, timmerman, löfte Simon Bossard, Johan Hindersson.

Peder Hansson, skräddare, löfte Oluf Larsson, Björn Nilsson.

Gifves ofvanskrefne dilation med sina burpenningar till nästa påsk.

— ***Blodsår.*** Vardt sakfäld Peder Andersson på Guslehyttan för ett blodsår, hugget Mårten Johansson uti axeln med en knif, till sina penningar 12 m⸸, efter det 9 kap. Sårmåla med vilja.

— ***Knifdrag.*** Item sakfäldes Mårten Johansson för knifvedrag till sina 6 m⸸ efter det 12 kap. eiusdem lit.

— ***Blodsår.*** Hans i Linde sakfäldes till sina 24 m⸸, efter det 9 kap. S. med vilja, för tvänne blodsår slaget Johan Joensson med en yxhammar.

Sakfäldes Peder Joensson i Vassbo för ett blodsår hugget Johan Joensson i hufvudet till sina 12 m⸸.

— ***Slagsmål.*** *Elias Larsson*, Jakob Hunters tjenare ifrån Arboga, klagar till *Gerdt Pålman* hafva honom på gatan öfverfallit, och med en rör öfver hufvudet några slag slagit. Gerdt svarar, att Elias något tillförene om nattetid på gatan slog honom uti munnen med en sten, att han däraf måste uti fjorton dagars tid innehålla; men alldenstund vittnen nu intet tillstädes äro, hvilka slagsmålet sett, uppsättes denne sak till nästa rådstufva[1].

— ***Olaga handel.*** Anders Bengtsson anklagar Gerdt Pålman, hvilken ingen edsvuren borgare är, för det han emot stadsens privilegier handlar och vandlar uti bergslagen, såsom köper kol och leger smidesdagar, och utsmidt till 40 skepp. stångjern.

Gerdt svarar, att ingen skall kunna honom bevisa annat än på sin husbondes vägnar smidt och till dato uti bergslagen handla, det han säger med sin husbondes böcker vilja bevisa.

Denna sak vill rätten hafva uppskjutit till dess bergmästaren Kristofer Geijer, hans husbonde, samt bergskarlarna, med hvilka han handlat, tillstädes komma.

— ***Rymning.*** Ivar Joensson anklagas för det han brutit sig utur stadsens fängelse. Ivar svarar att Sven Joenssons dräng Lars Hansson på Danshyttan tog lös en sten vid källarehålet, att han skulle utkomma; sedan kröp han ut. Uppskjutes till dess drängen ock tillstädes kommer.

— ***Lägersmål.*** Vardt sakfäld Anders Salomonsson, ogift person, för lägersmål med en lös kona Kerstin N., hvilken kona tvänne resor tillförene hafver låtit sig belägra, han till sina 3 ⸸ och konan 9 m⸸.

— ***Skuldfordran.*** Vardt afsagdt emellan Jonas Göstafsson, kärande, och Nils Joensson, svarande, angåendes något osmundsjern Nils skyldig är, att han det betalar till 3 riksd:r fatet, efter som Jonas hafver gifvit Nils.

— ***Uppbud.*** Matthias Ficks gård af Nils Björsson — 3 gången.

Nils Jonsson begärer arrest på 2 skepp:d stångjern hos Matthias Fick på Gunnar Kristoferssons vägnar.

Mäster Göran Smidts tomt — 2 gången.

En kålgårdstomt bergmästaren köpt af Hans Månsson — 2 gången.

Erik Nilsson, en kålgårdstomt af Hans Månsson — 1 gången.

---

[1] Angående dessa båda slagskämpar må erinras att »ungdom och visdom icke alltid följas åt». *Elias Larsson* blef slutligen bergsfogde i Karlskoga och ägare till Alkvettern, där han dog 1691 (jfr *Noraskogs arkiv* II: 606). *Gerdt Pålman* åter blef bergmästare vid Nya Kopparberget, där han afled 1662.

Herr Joen låter uppbjuda en tomt hans svärmoder och svågrar honom förärat efter deras gifna bref; item en tomt af Hans Månsson — 1 gången.
Anders Olufssons tomter — 2 gången.
Erik Olufssons tomter — 2 gången.
Buris sina tomter — 2 gången.
Peder Svenssons tomt — 1 gången.
Lars Joensses gård och jordestycke — 3 gången.
Hustro Kerstin Nils Olufs tomt — 1 gången.
Erik Hansses tomter — 1 gången.
Anders Ersson snickares tomt — 1 gången.
Anders Klaessons tomter — 1 gången.
Johan Anderssons tomt — 1 gången.
Mats Bengtssons tomt — 1 gången.
Jonas Göstafssons tomter — 1 gången[1].
Peder Nilssons tomt — 1 gången.
Bengt Börielsson en tomt — 1 gången.
Måns Larssons tomt — 1 gången.
Bengt Andersson skomakares tomt — 1 gången.
Anbelangandes den kälgårdstomt Jakob Mårtensson fordrar betalning för af Björn Nilsson, så skall s. bergsfogdens hustro den betala, efter hon bekom Björns tomt.
Jöns Larssons tomter — 2 gången.
— ***Böter.*** Eftersk:ne för *stämning*:
Lars Pedersson på Ingelshyttan om slagsmål emot Hans Johansson om slagsmålssaker 3 m♆.
Peder Olofsson Näbb om lägersmål — 3 ♆.
— ***Uppbud.*** Johan Israels' tomt — 2 gången.

Anno 1647 den 10 Juli vardt Valborgmesso-rådstufva hållen. Närvarandes herr landshöfdingen, den ädle och välborne herre, hr *Krister Bonde* till Springesta och Bordsjö etc., med eftersk:ne uti embeten:

Borgmästaren Sten Andersson.
Rådmän: Simon Bossard, Henrik Höjer, Nils Joensson, Nils Pedersson, Björn Nilsson, Johan Hindersson.
Kämnärer: Henrik Höjer och Peder Eriksson.
Taverne eller *gästgifvare:* Simon Bossard, Björn Nilsson och Henrik Höjer.
Postvalter och *accisuppbördsman:* Simon Bossard.
Byfogde: Peder Svensson. *Stadstjenare:* Bengt Svensson.
Bryggare: borgmästaren Sten Andersson, Henrik Höjer, Erik Nilsson, Joen Björsson.
Krögare: Lars Olofsson, Anders Pedersson, Anders Dalekarl.
Bakare: Oluf Larsson, Nils Joensson, Mårten Månsson.
Väktare: Peder Rafvalsson.
Formän till häst: Oluf Klaesson och Oluf Lars Kirstin.
» *till båts:* Anders Klaesson, Anders Tykesson.

---

[1] I konceptprotokollet står 2 gången. Jfr sid. 152.

Slagtare: Anders Pedersson, Lars Andersson.
Skorstensfejare: Anders Murmästare.

— ***Påbud.*** Vardt afsagdt till öfverflöd, att de som hafva *hamrar* häromkring staden, skola sig inställa till nästkommande Laurentii.

— ***Nya borgare.*** Efterskrefne vunno *burskap:*
Hans Skräddare, löfte: Göran Balber och Buris.
Lars Andersson, löfte: Björn Nilsson, Joen Björsson, hökare.
Hiden Pedersson, grytgjutare, löfte: Bengt Svensson, Braske-Erik.
Johan Eriksson, löfte: Nils Pedersson, Oluf Pedersson.
Anders Eriksson, löfte: Anders Hansson, Jakob Tyresson, skinnare.
Oluf Joensson, skräddare, löfte: Nils Pedersson, Björn Nilsson.

— ***Skuldfordran.*** Oluf Pedersson faktoren fordrar af sin svåger Johan Hindersson 300 kannerum grytor han honom skyldig är, item 95 d:r kpmt; där uppå är betalt 64 d:r. Grytorna lofvar han betala till Mormessan.

— ***Skällsord.*** Joen Erikssons hustro sakfäldes för skällsord emot Peder Matssons hustro till sina 6 m♃.

Item Peder Matssons hustro för oqvädinsord emot Joen Erssons hustro till sina 6 m♃.

— ***Skuld.*** Vardt afsagdt emellan Jöns Joensson från Arboga och Joen Klaesson om en häll Joen haft uti förvaring, hvilken han säger vara förkommen, att Joen den betalar.

— ***Uppbud.*** Efterskrefne tomter uppbjudas:
Boris Stöpares tomter — 3 gången.
Anders Dalkarls tomter — 1 gången.
Johan Skaij uppbjuder Mikel Spets gård för 300 d:rs gäld — 1 gången.
(Simon Bossard 2 skepp. jern i samma gård kronans utlagor — 1 gång.)[1]
Lars Jordansson från Arboga hafver fordra 2 sk:𝔈 6 l:𝔈 stångjern.
Lars Ambrusson sina tomter — 2 gången.
Joen Arvedssons tomt — 1 gången.
Mats Hindersson sin gård han köpt — 1 gången.
Erik Nilssons kålgårdstomt — 2 gången.
Bengt Andersses tomt — 2 gången.
Bengt Börielssons gårdstomt — 2 gången.
Anders Ersson snickares tomt — 2 gången.
Beviljas Anders Hansson *fasta* på sin gård och tomt.
Henrik Höjers fyra kålgårdstomter af Hans Måns' vret — 1 gången.
En gårdstomt näst hr Staffans tomt — 1 gången.
Peder Erssons gårds- och kålgårdstomt — 3 gången.
Måns Bengtssons tomter — 1 gången.
Braske-Peders tomter — 1 gången.
Joen Arvedssons tomt — 1 gången.
Peder Nilssons tomt — 2 gången.
Erik Olufssons gård — 1 gången.
Lars Olufssons gårdstomt — 1 gången.
Peder Andersson i Sverkesta beviljas *fasta* på sin gård och tomt.
Oluf Pedersson gård och tvänne tomter — 2 gången.
Peder Svensses tomt — 2 gången.

[1] Denna anteckning, som förekommer i konceptprotokollet, saknas i hofrättsexemplaret.

Erik Hansses tomter — 2 gången.
Johan Andersses — 2 gången.
Måns Larsses tomt — 2 gången.
Herr Joens tomter — 2 gången.
Jonas Göstafssons tomter — 3 gången.
Jöns Larssons tomter — 3 gången.
Johan Israelssons tomt — 3 gången.

— **Slagsmål.** Anbelangandes slagsmålet emellan Gerdt Pålman och Elias Larsson[1], hafver rätten tagit uti betänkande, och sakfälles Gerdt till sina 24 m♀ för 3 slag med käppen och en pust efter det 12 kap. Sårmåla med vilja. Item sakfälles Elias för ett blodsår till sina 12 m♀ efter det 9 kap.; sedan Gerdt för *sabbatsbrott till kyrkan* 1 riksd:r.

— **Svordom.** Sakfäldes Oluf Klaesson för lättfärdigt svärjande inför rätten 3 m♀.

— **Uppbud.** Bergmästaren uppbjuder sin kålgårdstomt — 3 gången.

— **Ny borgare.** *Johan Amia* gaf sig an under stadsens borgerskap; hans löftesmän v:d Sten Andersson och Nils Pedersson.

Anno 1647 den 23 September vardt rättegång hållen på *Lindes* rådhus. Närvarandes borgmästaren er:d och välförståndige *Sten Andersson* med eftersk:ne uti sittande rådet:
Simon Bossard, Björn Nilsson, Nils Joensson, Nils Pedersson, Henrik Höjer, Johan Hindersson.

— **Sidvördnad mot borgmästaren.** Samma dag förrän borgmästaren v:d Sten Andersson ville träda till rätten, lät han förnimma, hurulunda Oluf Larsson Bakare igenom en supplikation till välb:ne hr landshöfdingen hafver sig besvärat, först ingen rätt uti staden kunna njuta, med begäran välborne herren ville honom därtill förhjelpa; sedan åtskilleligen uti samma supplikation hr borgmästaren despekterar och injurierar till sitt kall och embete, det han, näst Gud, af H:s Kongl. Maj:t vår allernådigsta regerande drottning efter sin fullmakt är ombetrodd, den hr borgmästaren begärde än vidare uppläsas, uti förhoppning han den uti största ära hållit och sålunda efterrättat, att ingen rättmäteligen skall sig hafva öfver honom att besvära, det han hemställer samtlige borgerskapet. Men att Oluf Larsson sålunda oförmodeligen borgmästaren antastat, begärer han af rätten måtte examineras, och den brottslige låta tillbörligen plikta.

Oluf Larsson tillfrågas af hvad orsak eller skäl han sålunda supplicerat till välb:ne hr landshöfdingen? Uti förstone andrager han sina skäl, men omsider efter en noga ransakning befinner han fast annorlunda vara, och sig uti saken hafva förgripit och högeligen försedt, i det han så oförskylt hafver hr borgmästaren hos välb:ne herren landshöfdingen angifvit; faller nu emot sin protest till föga, först med en supplikation till rätten, därutinnan han vill sig excusera intet sålunda ment, som det af hr borgmästaren är upptaget; sedan munteligen inför rätten bönfaller och begärer om förlåtelse, känner sig hafva härutinnan i hastighet och oförstånd gjort, och säger sig intet hafva att beskylla hr borgmästaren (annat) än all ära och godt.

---

[1] Jfr sid. 157 här ofvan.

Hr borgmästaren svarar sig ingalunda vilja låta af honom afbedja, utan begärer att han, androm till exempel, må tillbörligen plikta. Hans vördighet kyrkoherden hr Oluf samt andre af borgerskapet intercedera hos borgmästaren för Oluf Larsson och begära att med honom för denna gången måtte öfverses, efter han sjelf sig rättar och lofvar bättring.

Anbelangandes denna tvist emellan hr borgmästaren Sten Andersson och Oluf Larsson Bakare om någon otidig skrifvande af Oluf Larsson, hvarutinnan han hr borgmästaren oförskyllt hafver attackerat och till sitt borgmästare-embete beskyllt, hafver rätten tagit uti betänkande, och vore stor orsak Oluf Larsson för slik otidighet och förseende, androm till varnagel, strängeligen låta plikta; men alldenstund Oluf Larsson nu sjelf rättar uti saken och högeligen beds före, känner sig härutinnan illa gjort uti hastighet och obetänkt, och nu åtskilligå för honom bedja och intercedera, på det han icke på något obestånd måtte komma, till hvilket hr borgmästaren låter sig öfvertala, och nu för deras bön skull honom detta förlåter och tillgifver, vill *rätten för denna gången med honom hafva öfversedt;* dock där han oftare med slikt igen kommer, skall denna sak stånda honom yppen.

— *Oqvädinsord.* Vardt sakfäld Gabriel Andersson i(från) Kåfalla och Fellingsbro socken till sina penningar 12 m⅌ för oqvädinsord till Nils Pedersson, nämligen kallat en tjuf och en skälm, uti hvilket han sig nu rättar och säger sig med Nils Pedersson intet annat än ärligit och godt veta, och hvad af honom sagt, är uti dryckenskap; alltså bads före.

— *Otidighet.* Vardt sakfäld Anders Svensson, Johan Jonssons dräng i Arboga, för oloflige ord talat till Simon Bossard rådman, till sina 12 m⅌ efter det 12 kap. Konungs-B. § 2. — Item för tvänne spöslag slagit Simons pojke, sakfäldes, efter det 12 kap. Sårmåla med vilja, för hvardera till sina 6 m⅌.

— *Inteckning.* Jakob Loff (Lohu) låter infatta en handskrift hustru Margreta, sal. Hans Hansses, efter sluten räkning blifvit honom skyldig, nämligen 277 d:r kpmt, och uti underpant satt sin gård hon bor uti, till nästkommande vinter att betala.

— *Slagsmål.* Lars Olufsson i Berga från Fellingsbro sakfäldes för slagsmål efter det 12 kap. S.-M. m. v. till sina 30 m⅌, slagit Anders Dalekarl. Item Anders för hårdrag till sina 6 m⅌.

— *Inteckning.* Kasper Hoffman presenterar uti rätten en handskrift, gifven af Henrik Höjer på 40 skepp. tackjern och uti underpant 4 hans bodar. Henrik lofvar betala honom nu strax 20 skepp., resten tillkommande vinter i Februari.

— *Tomtlösen.* Vardt afsagdt emellan Nils Pedersson och Erik Eriksson om den halfva tomt, till Erik Erssons tomt afstakad och Nils Persson ifrån köpt, att Erik tillåtes den efter mätismanna ordom lösa.

— *Skuldfordran.* Vardt af rätten afsagdt emellan Bengt Svensson och Ludvig Stöpare om 20 riksd:r in specie, Bengt utlagt på Ludvigs gård till Niklas Baselers fullmäktig Hans Andersson, på den skuld Baseler hade af honom att fordra, att alldenstund Bengt Svensson intet åstundar gården utan sina utlagde penningar, skall Ludvig honom dem igen leverera, och sedan samma penningar blifva honom hos Baseler för god betalning.

— *Qvarstad.* Jakob Loff (Lohu) presenterar uti rätten ett qvittens af arrendatoren Andreas Dress på $67^1/_2$ d:r kpmt hammarskatt, han för s.

Henrik Olufs' hammar betalt; så alldenstund s. Henriks fordne tjenare Gudmund Botvidsson pålagdt till denna rådstufvo om samma betalning besked förskaffa ifrån sin matmoder, hvilken nu intet tillstädes är, begärer Jakob Loff att Gudmunds arrest må stånda till dess han tillstädes kommer, hvilket af rätten samtycktes.

— *Lägersmål.* Blef sakfäld Mattes Bengtsson för det han besofvit och kränkt Marit Jönsdotter, hvilken af en äkta säng född och intet vill bättra, han till sina 40 m✝ efter det 3 kap. 1 § Giftermåla-B., och hon efter sedvanan till sina 20 m✝. Han lofvar böterna för henne utlägga.

— *Aflöningsstat.* Vardt stadgadt och beslutit om borgmästare och råd samt stadstjenares *årliga lön*, nämligen borgmästaren skall hafva Tuhundrade daler sölfvermynt, hvar rådman Tolf d:r sölfvermynt, kämnären af rådet dessförutan sin skatt fri, kämnären utom rådet fyra d:r sölfm:t och sin skatt fri, byfogden och stadstjenaren hvar tio daler sölfvermynt, där inräknandes sin skatt.

— *Nya borgare.* Efterskrefne vunno *burskap:*

Peder Bengtsson från Fanthyttan, löfte: Nils Persson, Mats Bengtsson.

Erik Larsson, skomakare, löfte: Anders Bengtsson, Bengt Svensson.

Thomas Jakobsson, glasmästare, löfte: Hans Snickare, Anders Ersson, snickare.

— *Uppbud.* Eftersk:ne gårdar och tomter uppbjudas:

Anders Dalekarls tomter — 2 gången.
Mikel Spets gård uppbjudes — 2 gången.
Lars Ambrussons tomter — 3 gången.
Joen Arvedsses tomt — 2 gången.
Mattes Hindersses gård — 2 gången.
Erik Nilssons kålgårdstomter — 3 gången.
Bengt Andersses tomt — 3 gången.
Bengt Börielssons gårdstomt — 3 gången.
Anders Snickares tomt — 3 gången.
Henrik Höjers kålgårdstomter, item en gårdstomt — 2 gången.
Måns Bengtssons tomter — 2 gången.
Braske-Peders tomter — 2 gången.
Peder Nilssons tomt — 3 gången.
Erik Olufssons gård — 2 gången.
Lars Olufssons gårdstomt — 2 gången.
Oluf Pederssons gård och tomter — 3 gången.
Peder Svensses tomt — 3 gången.
Erik Hansses tomt — 3 gången.
Johan Andersses tomt — 3 gången.
Måns Larssons tomt — 3 gången.
Herr Joens tomter — 3 gången.

Peder Bengtsson uppbjuder en tomt, köpt af Anders Dress — 1 gången, hvilken klandras af Jakob Loff (Lohu).

Daniel Pedersson ett jordestycke, (han) köpt af Erik Markusson — 1 gången.

Peder Matsson sin tomt — 2 gången.
Hr borgmästaren Sten Andersson en kålgårdstomt — 3 gången.
Torsten Sadelmakare sin tomt — 1 gången.
Peder Eriksson sina tomter — 3 gången.

— *Stämning.* Sakfäldes Anders Andersson i Björka för stämning om slagsmål till sina 3 m$.

— *Uppbud.* Mattes Hindersson uppbjuder den gården han köpstadt af Torsten Sadelmakare för 280 d:r kopparmynt och uppå handen 80 daler, hvilket köp klandras af omyndiga barn; denna sak uppskjutes till nästa rådstufva.

Till mera visso, att sålunda, som ofvan förmäles, uti sanning passerat, betygas veterligen under stadsens vanlige sekret, det jag undertecknad på rättens vägnar med egen hand betygar. Af Linde stad den 28 Januari anno 1648.

Sten Andersson.

(Stadssigillet skadadt.)

1647 års kämnärsprotokoll.

Det äldsta af detta slag, som finnes bevaradt, är inbundet bland stadens öfriga konceptprotokoll. Det synes visserligen vara renskrifvet af dåvarande stadsnotarien *Johan Persson Buller*, men är ej afslutadt eller bestyrkt med någon underskrift. I hofrättsarkivet har detta protokoll ej återfunnits. Såsom det första i sitt slag och tillika i flera afseenden kompletterande de här ofvan intagna rådstuguprotokollen, må detsamma i likhet med de föregående här återgifvas, så lydande:

Anno 1647 den 7 Augusti hölls kämnärsrätt. Närvarande af rådet Nils Pedersson, Henrik Höjer, Johan Hindersson och kämnären Peder Eriksson.

— *Hästbyte.* Kom för rätten Olof Larsson, bagare här i staden, fullmäktig uppå hustro Annas, s. herr Daniels efterlefverska, vägnar och tilltalar en vestgötedräng, Lars benämd, om en häst, som hennes son Israel hafver bytt med honom och hans moder tillkom. Lars bekänner att hästen kom Israel till och icke hans moder. Uti detta ärende kom vällärde hr Jon, Israels svåger, och förliker sig med vestgötedrängen således, att Lars gifver hr Jon 2 rdr och en annan häst igen och därmed afträdde.

— *Skuldfordran och pantsättning.* Kom för rätten Anders Salmonsson och tilltalar Peder Andersson, båda här i staden boendes, om gäld, näml. 40 d:r kopparmynt Peder är skyldig blifven Anders Salmonsson. Anders gifver till 10 d:r och de 30 resterande lofvar Peder att betala till nästkommande Kyndelsmessa, hvarföre Peder sätter *sin stufva i pant* och där be:te penningar uppå föreskrefne tid icke blifva kontenterade, skall Anders Salmonsson hafva makt att träda till stufvan, och här med afträdde.

28 (Augusti) voro efterskrefne af rådet församlade uppå kämnärskammaren, näml. Simon Bossard, Björn Nilsson, Henrik Höjer, Nils Pedersson, Johan Hindersson och kämnär Peder Eriksson.

— *Oqvädinsord.* Ibland annat hades för händer, kom fram för rätten bergsfogden v:d Lars Kastensson och kärar till organisten Olof Bosson,

att han hafver fört på Lars Kastensson några otidiga skällsord, hvaruppå Lars Kastensson hade åtskilliga vittnen. Detta ärendet tog rätten i betänkande, att alldenstund Olof Bosson hafver varit mäkta drucken, när han samma skällsord utkastade, så att han intet minnes hvad han hafver sagt, faller han till bön och begärer rätten bedja för sig hos hans vederpart, att honom detta måtte tillgifvas och förlåtas. Hvilken hans begäran vann sitt rum för hans fattigdoms skull, och bekände Lars Kastensson för samma beskyllning fri, och säger sig intet annat veta med honom än det som ärligit är och en redelig person väl anstår; och där så hände att Olof Bosson mera uppå sådant sätt komme igen och på honom sådant fälde, skall denna sak alldeles stå honom yppen och oftabem:te Lars Kastensson erkännes för samma beskyllning fri af rätten med en skrift, och Olof Bossons underskrift där bredejemte.

— ***Skuldfordran.*** Den 28 dito. Kom för rätten v:d Jakob Loff och talar till Gudmund Botvidsson om 67½ d:r kopparmynt uppå hans matmoders vägnar, s. Henrik Olofssons efterlefverska, och nu varande v:d Kasten Utters hustru i Örebro, för hvilka penningar Jakob Loff hafver låtit slå något jern i arrest här i staden, liggandes i Johan Jonssons Svens bod. Gudmund föregifver och säger att han intet hafver någon befallning härom att göra och låta; alltså blef honom af rätten pålagdt att skaffa sig härom besked innan tre veckors dag, och där med afträdde.

Den 11 September hölls kämnärskammar; närvarande Simon Bossard, Henrik Höjer, Nils Pedersson, Peder Eriksson kämnär.

— ***Skuldfordran.*** Kom fram för rätten Anders Bengtsson och kärar till Matthias Fick, boendes båda här i staden, om en ko och en qviga för 1½ skepp. stångjern Matthias är Anders skyldig. Han bekänner sig skyldig och lofvar att betala Anders Bengtsson till nästkommande lögerdag, och där så icke efterkommes, stiger Anders Bengtsson till sin boskap igen eller dess värde.

— ***Ohägn.*** Dito. Kom för rätten rådman Nils Joensson och tilltalar Lars Olofsson om ohägn hans får hafva gjort uti Nils Joenssons fall han hafver sått i denna sommar. Lars Olofsson tillsäger honom 4 lisp. råg i förlikning, och där med afträdde.

— Dito. Voro efterskrefne församlade uppå *Lindesbergs stads rådstufvo,* välaktad borgmästaren Sten Andersson, rådmän Simon Bossard, Björn Nilsson, Nils Pedersson, Nils Joensson och Johan Hindersson.

— Blef afsagdt af borgmästare och råd, att nu nästkommande Mikaelis skall *tillsättas* här i staden som i andra städer *åtskilliga embeten,* som finnas nödige vara, med bryggeri, bakning, krögeri och hvad mera namn det kan hafva, alldeles efter förr gjorda ordning därom.

— Dito. Blef af borgmästare och råd skrifvaren *Johan Pedersson Buller* tillsagd i *lön för detta året,* näml. tuhundrade daler kopparmynt.

— Dito. *Tillsades byfogden Peder Eriksson årslön* 25 d:r kprmynt.

— ***Landthandel förbjuden.*** Dito. Blef allvarligen dem tillsagdt, som hålla sig utom staden, handla och vandla på hyttorna, och äro edsvorne borgare: så framt de innan Mikaelis dag icke stadigt hålla sig inne i staden, skall den, som där med beslås, böta för hvar dag han är borta 3 m♃, eller godset han far med.

— ***Skuldfordran.*** Dito. Kom för rätten Karl Olofsson och tilltalar en hammarsmed Olof Joensson vid Nybergshyttehammaren om 40 daler kopparmynt; Olof bekänner sig skyldig och njuter dilation till nästkommande Mikaelis att betala.

— ***Tomter utdelas.*** Dito. Blef Johan Pedersson Buller tillsagd den tomten, som är belägen näst Näbbens gård sunnanför inemot bron (Sundsbron).

Dito. Mårten Trägårdsmästare blef efterlåtet att bygga uppå den tomten, som Mats Hindersson hafver öfvergifvit att bygga uppå.

Den 30 September hölls kämnärskammar; närvarandes Henrik Höjer.

— ***Skuldfordran.*** Kom för rätten en hammarsmed Olof Katt och kärar till Lars Ambrosson här i staden om 20 d:r kopparmynt för en qvinfolkskjortel han hafver fått af Olof Katt. Lars Ambrosson känner sig skyldig samma penningar och lofvar till att betala honom till jul nu nästkommande, utan någon förvänd undskyllan. Henrik Höjer i löfte.

Den 18 Oktober hölls *rådstufvudag* med borgerskapet i *Lindesbergs stad.* Närvarandes v:d Simon Bossard i borgmästaren v:d Sten Anderssons ställe, Henrik Höjer, Nils Jonsson och Johan Hindersson, rådmän.

— ***Förbud.*** Blef alldeles förbjudet, att borgerskapet i gemen skole fördrista sig *att brygga och sälja öl och brännevin,* som tillförene skedt är öfverallt, utan bryggarne som tillsatta äro; dock tillåtes dem att brygga till sitt husbehof så mycket som skäligen hos hvar och en kan pröfvas. Ho som härefter fördristar sig annorledes att brygga och bränna än som nu sagdt är, skall vara fallen och förtänkt att undergå den plikt, som H:s Kongl. Maj:ts ordning härom gjord innehåller och förmäler.

— Dito. Bergsfogde-enkan hustro Margreta för *stämning* emot Bengt i Väng till sina 3 m♃.

Den 21 Oktober hölls kämnärskammar; närvarandes Simon Bossard, Nils Joensson, Henrik Höjer, Johan Hindersson, rådmän.

— ***Skuldfordran.*** Kom fram för rätten Basilerens tjenare, Hans Andersson be:d, och kärar till m:r Ludvig, grytstöpare, om gäld han skall vara skyldig Nikolaus Basiler. Ludvig presenterar ett qvittens, honom gifvet af Botvid Larsson, Basilerens tjenare, som lyder att Ludvig hafver riktigt betalt, att emellan Basiler och honom är alldeles klareradt och gör honom fri för allt eftertal; härmed Hans Andersson afreste, vidare till att förnimma om så i sanning är.

— Dito. *Blef Nils Månsson antagen till stadsens profoss.*

— ***Orätt kallelse.*** Dito. Var befallt att rådmännen skulle komma tillhopa uppå rådhuset, där om stadsens ärender något att förrätta; men igenom byfogdens misshörande tillsamman kallas gemene man samtligen, och byfogden utan någons befallning begärer af en borgare, Lars Joensson be:d, att gå upp i tornet och ringa, hvilket han ock gjorde; steg upp i tornet och ringde tre gånger hvar efter annan. Denna handel uppsattes till borgmästaren Sten Anderssons hemkomst här om att judera.

— Dito. Hiden Pedersson för *stämning* emot Bengt Svensson till sina 3 m♃.

— Efterskrefne äro *krögare:* Lars Olofsson Blank, Kristierns-Elisabetta, Olof Lars' Kierstin, Anders Olofsson, Johan Pedersson, Zakarias Abrahamsson, Nils Emundsson.

Brännevinsbrännare: Mäster Görgen Schmidt barberare, m:r Buris Vidthöfd, Matthias Fick, Lars Ambrosson, Torsten Salmaker.

Den 29 November hölls kämnärsrätt. Närvarandes borgmästaren v:d Sten Andersson, rådmän Simon Bossard, Henrik Höjer, Nils Pedersson, Björn Nilsson, Johan Hindersson och Nils Joensson.

— *Förlikning.* Tilltalar Simon Bossard Anders Jakobsson om några lösa ord dem hafver fallit emellan. Rätten befann att det intet var något som kunde importera, ej heller angick någon heder på ingendera sidan; blefvo de förlikte och med egen vilja utfäste, att hvilken af dem här efter uppväcker den andra till någon oenighet i denna sak, skall vara fallen till böter 20 d:r sölfvermynt, och skall komma det till kyrkan här i staden.

— *Hästaffär.* Dito. Kom för rätten Peder Nilsson och säger sig hafva köpt en häst af Nils Embjörsson Mikaelistid för 6 rdr; nu befinner Peder Nilsson att hästen är mycket gammal och vill gerna rygga sitt köp. Rätten kunde det intet tillåta, utan dömde samma köp fast och gildt. Nils Embjörsson gaf Peder Nilsson efter en half rdr och de andra $5^1/_2$ betalar, och här med afträdde.

Härmed må det tillåtas att lemna stadens gamla rättegångshandlingar — tillsvidare. Mången torde tycka att utg. varit alltför frikostig med dylika utdrag. Åja, hvarför icke; den därmed missnöjde kan ju rifva sönder dessa blad, samt förstöra både dem och hvad som finnes öfrigt af dylika handlingar, så äro de borta; men då må äfven frågas, för hvad ändamål har man varit och är man fortfarande angelägen om att ordna och bevara sina arkiv? Är det till gagn för — råttor eller för allmänheten?

Stadens folkmängd och kreatursstock.

Därigenom att staden under några år befriades från utgörande af kontribution till statsverket, var densamma ingalunda befriad från andra kronoutskylder. Qvarntulls- eller mantalspenningarna utgjordes fortfarande, likaså boskapsskatten. Däremot synes staden hafva sluppit den särskilda *krigshjelp*, som 1645 upptogs af landsbygden med 6 mark af hvarje helt hemman.

Af de årligen upprättade mantalslängderna kan man åtminstone beräkna folkmängdens storlek. År 1642 utvisar mantalslängden för Lindesås en skattskrifven befolkning af 258 personer, hvartill kan läggas »utfattige, utlefvade, blinde och förlamade» till ett antal af 7 personer. Motsvarande siffror 1643 voro 249 och 7. För staden Lindesberg angifver mantals-

längden 1644 resp. 258 och 8 personer; för 1645 likaledes 295 och 19, hvaraf således framgår att stadens folkmängd, oaktadt 1644 års stora eldsvåda, likväl ökats, naturligtvis genom inflyttningar. År 1646 utgjorde den mantalsskrifna befolkningen 283 personer. Då nu antalet af de minderåriga torde kunna beräknas vara ungefär lika många, skulle en fördubbling af de nämda siffrorna angifva folkmängdens sannolika storlek, alltså vexlande mellan 500 och 600 personer.

Vid 1645 års riksmöte klagade Arboga borgerskap, att stadens mesta och förmögnaste borgare flyttade till Nora och Lindes nya funderade städer, för deras där i orten ägande bruk, hvarigenom de, som qvarblifva, få draga hela tyngden af kontributionen och andra utlagors utgörande. Ehuru det låg ej så liten öfverdrift i dessa klagomål, gifva de dock en antydan hvarifrån inflyttningen till Lindesberg hufvudsakligen ägde rum, och förnämsta anledningen härtill var påtagligen de s. k. *frihetsåren*.

Den nya stadens invånare fortforo äfven att vara *jordbrukare* fullt ut lika mycket som någonsin förut. Staden hade visserligen icke kommit i besittning af någon »donationsjord», men stadsborna ökade oupphörligt sina vretar dels genom köp af ägolotter från de närbelägna byarna och dels genom odlingar. Af den härifrån utgående *boskapsskatten* kan man ganska väl göra sig en föreställning om jordbrukets beskaffenhet och ståndpunkt. Väl hade denna skatt genom 1642 års riksdagsbeslut förvandlats till en penningränta, att utgå med 2 daler silfvermynt af hvarje helt hemman, men städerna, som icke voro skattlagda till hemmantal, fingo fortfarande utgöra skatten »efter boskapslängd». Till upplysning om förhållandet i Lindesberg och till jemförelse mellan olika år meddelas nedanstående summariska uppgifter för

	1645						1647		
utsäde	30½	t:or	à	2	öre	1:28.12	16	t:or	1:—.—
hästar	60	st.	»	8	»	15:—.—	71	st.	17:24.—
föl	1	»	»	2	»	2.—	—		—
oxar	10	»	»	8	»	2:16.—	3	»	24.—
kor	118	»	»	4	»	14:28.—	125	»	15:20.—
qvigor	6	»	»	2	»	12.—	12	»	24.—
stut	—		—			—	1	»	4.—
ungfår	4	»	»	½	»	2.—	3	»	1.12
gamla getter	3	»	»	1	»	3.—	7	»	7.—
unga d:o	2	»	»	½	»	1.—	3	»	1.12
risbitar	2	»	»	1	»	2.—	4	»	2.—
gamla svin	2	»	»	1	»	2.—	1	»	1.—
unga d:o	41	»	»	½	»	20.12	38	»	19.—
					Summa	35:21.—			37:—.—

För 1646 uppgick ifrågavarande skatt till 32 daler 18 öre 12 pgr.

1649 års taxeringslängd.

En ännu bättre måttstock för bedömande af stadens förmögenhetsvilkor kan man erhålla af några i stadsarkivet förvarade *taxerings-* eller *kontributionslängder*. Den äldsta af detta slag innefattas i en »skattläggning af Lindes stad pro anno 1648, hvilken angick den 14 December 1648». Denna längd upptager 126 personer, med ett sammanräknadt skattebelopp af 340 daler smt. Samma längd skulle således vara förtjent af att meddelas, men då *en* längd af detta slag torde vara fullt tillräcklig i denna samling, har utg. med sitt val stannat på den närmast efterföljande, såsom mera fullständig och därjemte upplysande om de *äldsta gatunamnen* i staden. Då taxeringen därjemte verkstälts med hänsyn till den skattandes egendom eller *skatteförmåga*, får längden ett dubbelt intresse. De utförda skattebeloppen kunna ju tänkas motsvara nutidens *bevillningskronor*, så förstår man längden ännu bättre.

»*Skattläggning uti Lindesbergs stad pro anno 1649,* hvilken skedde den 29 December samma år.

Riddaregatan.	Silfvermynt. Daler öre
Peder Hemmingsson	8.—
Nils Svensson, skräddare	1.16
Johan Eriksson, skomakare	2.—
Dalkarlshytte-Erik Nilsson	8.—
Joen Tidiksson	1.16
Lars Bengtsson i Ingelshyttan	8.—
Anders Olufsson	4.—
Erik Eriksson i Ramshyttan	2.—
Johan Israelsson (i Arboga) pro anno 1646, 1647 & 1649	45.—
Kyrkogatan.	
Johan Joensson i Arboga pro anno 1646, 47 & 49	45.—
Lars Tynnesson	4.—
Joen Arvedsson, smed	1.16
Anders Klaesson	1.—
Henrik Sigfridsson	16
Zakarias Abrahamsson	1.—
Hans Snickare	1.16
Göran Klockares enka	24
Prestegatan.	
Lorents Höjer (i Arboga) pro anno 1646, 47 & 49	45.—
Anders Joensson	1.16
Zakris Lars Andersson	2.—
Ivar Joensson	3.—
Kristofer Hofslagare	24
Håkan Klensmed	24

Kapellegatan.	Silfvermynt. Daler öre
Jonas Göstafsson	10.—
Peder Hansson, skräddare	2.—
Peder Bengtsson	2.—
Oluf Klaesson	1.—
Mattes Bengtsson	4.—
Erik Matsson	24
Greggens Nils	24
Anders Bengtsson	3.—
Skräddaregatan.	
Peder Eriksson från Knaptorp	8.—
Anders Salmonsson	1.16
Erik Olufsson från Glanshammar	1.—
Joen Murmästare	3.—
Oluf Andersson, hammarsmed	1.16
Lars Olufsson, timmerkarl	16
Engelbrekt Skräddare	16
Måns Skräddare	1.16
Nils Emundsson	2.—
Nils Embjörnsson, skomakare	3.—
(Skomakaregatan.)	
Lars Andersson, skomakare	8.—
Mårten Bagare	2.—
Torsten Sadelmakare	2.16
Göran Skräddare	1.16
Daniel Persson, skräddare	1.—
Johan Andersson	6.—
Mattes Henriksson, skräddare	1.—

Erik Markusson .... 1.—
Joen Andolfsson, skomakare ... 24
Nils Andolfsson........................ 1.16
Andolf Skomakare 8

(Snickaregatan.)

Anders Dalekarl 24
Anders Persson, slagtare 1.16
Lars Andersson, slagtare 1.16
Mattes Larsson, skomakare 1.16
Hulte-Johan, timmerkarl 16
Johan Tidiksson 1.16
Holsten Eriksson 16
Gerika Tidiksson 8
Sven Olufsson, skomakare 1.16
Anders Skinnares enka .... 1.—
Hans Vilhelm Veil 1.16
Lars Snickare 2.8
Oluf Pedersson, grytgjutare...... 1.—
Anders Olufsson, skomakare .. 16

Söder om torget.

Köpmannegatan.

Kristofer Geijer pro anno 1646, 47 & 49 .... 60.—
Johan Amia, kontribution pro anno 1646, 47 & 49 à 30 rdr om året är 90 rdr. Här afdrages för en *klocka* han till staden köpt hafver för 61¼ rdr[1], rester ännu 43. 4
Erik Hansson, klockare .. .. 4.—
Peder Nilsson............. 24
Anders Snickare..... .... 1.16
Lars Byggemästare 24
Bengt Andersson, skomakare ... 24
Bengt Börilsson, skomakare 1.16
Oluf Larssons enka............... .. 1.—
Anders Pedersson i Sverkesta... 8.—
Anders Hansson . ... 2.—
Lars Olufsson Blank 1.16
Erik Olufsson.......................... 24
Jakob Tynnesson med fadern... 2.—

Tyske gatan.

Matthias Fick 24
Bureus Vitthofd...................... 4.—

Lars Joensson......................... 2.—
Anders Nilsson, timmerkarl...... 24

Kåfallegatan.

Bengt Svensson .... 2.—
Kistofer Guldsmed .... 2.—
Henrik Jakobsson .... 2.—
M:r Henrik Former.............. . 4.—
Dalkulle Oluf Larsson 1.16

Fingerbogatan.

Anders Jakobsson pro anno 1648 & 49 .... 3.—
Anders Stewintzen.. .... 1.16
Joen Eriksson, skomakare......... 2.—
Lars Ambrusson, masmästare .. 3.—
Anders Bengtsson .... 4.—
Mattes Karlsson.. 16
Peder Matsson, grytgjutare 1.16
Anders Pedersson, hans måg ... 24
Braske-Peders enka 1.16
Peder Andersson eller Klockare-Peder 1.16
Erik Olufsson Brask .... 4.—
Joen Björnsson .... 8.—
Johan Pedersson Buller........... 24
Joen Bång 8
Oluf på Heden 8
Peder Nilsson, skomakare.... 16
Göran Timmerkarl 8
Oluf Grå 8
Preste-Joen 8
Erik Larsson, skomakare 16
Lars Olufsson Skytt .... 2.—
Oluf Skräddare 1.16
Peder Skräddare 1.16
Oluf Larsson, bagare 1.16
Håkan i Hermanstorpet............ 1.16
Jöns Haraldsson i Stackerå ..... 4.—
Hiden Pedersson i Guldsmedshyttan .... 8.—
Anders Pedersson i Ingelshyttan 1.16
Thomas Glasmästare 24
Måns Snickare pro anno 1648 & 1649 .... 3.—
Dalkulle-Joen 8
Dalkulle-Johan 8
Lindes Nils Eriksson för 2 år 1.16

[1] En rdr motsvarade denna tid 1½ daler silfvermynt, hvilket förklarar den utförda restskillnaden.

Genants-borgare eller *skottsmän*, som ej än hafva vunnit burskap och är allenast detta på ett års tid efterlåtet:	
Måns Knutsson i Arboga	7.16
Erik Göransson	6.—
Elias Larsson	6.—
Lars Andersson, Lorents Höjers	3.—
Johan Johansson Dalius	2.—
Anders Pedersson, Johan Joenses	2.—
Öjer Karlsson, skomakare	8.—
Jakob Kopparslagare	24
Nils Månsson, profoss	24
Helge Arvedsson	3.—
Elof Murmästare	1.16
Börje, Johan Skays	—
Summa	524. 4

Då i denna summa jemväl inbegripas skattebelopp för ett par föregående år, samt längden tillika upptager i afräkning den af Johan Amia för stadens räkning inköpta *klockan* — hvilken torde ha varit använd som rådhusklocka — så skulle, med frånräknande af detta belopp, den *för året* taxerade kontributionen uppgå till 392 daler 8 öre silfvermynt. Såsom redan är sagdt taxerades för 1648 ett belopp af 340 daler. I allmänhet taget äro de taxerade afgifterna lika för bägge åren. Tillökningen 1649 kommer hufvudsakligen från de s. k. genants-borgarne.

För de följande åren synes nämnvärda förändringar i de nu angifna förhållandena, så väl i afseende på folkmängd som i fråga om skatteförmåga icke hafva ägt rum. De lagstadgade frihetsåren närmade sig slutet, staden hade så att säga börjat »sätta sig», och den kommande tiden tycktes äfven utvisa ett stadigt och oafbrutet — stillastående.

Kongl. resolutioner för Lindesberg 1649—1652.

Såsom varande af en viss betydelse för staden och dess angelägenheter, må här äfven intagas de resolutioner, hvilka stadens ombud erhöllo till svar å sina s. k. riksdagspetita eller »besvärspunkter» under de snart sagdt årliga riksdagar, som vid denna tid förekommo. Den första af dessa angår i hufvudsak den till stadens utvidgning upplåtna *prestgårds-jorden* och är, enligt originalet i Lindesbergs resolutionsbok, af denna lydelse:

> Kongl. Maij:tz Nådige Resolution och förklaring, oppå dee puncter och åhrender, som dess trogne vndersåthere i Lindes Stadh, igenom deres vthskickade hafwe inlefwerera, och Kongl. Maij:t vnderdånigst föredraga låtit. Datum Stockholm den 31 Martij 1649.

1. Deth Borgerskapet vnderdånigst begära, at deres *kyrckioherde måtte förskonas för vthlagorne af Lindes Prästebohl,* som vnder Staden till dess vthrymme lagt är, huilke vthlagor äfwen lijka af honom, kyrkioherden, nu som förr mädan han siälf Prästebohlet brukade, fordras; Finner Kongl. Maij:t hafwa sine skähl, och will fördenskull gifwa ordre till Landzhöfdingen, at han låter prästen wara frij för bem:te vthlagors vthgörandhe, och tilhåller vpbördsmännerne och dem som wederböre, at låta honom derföre alldeles blifwa okraffd. Elliest at förbättra bem:te deres kyrckioherdes vnderhåldh,

faller Kongl. Maij:t och Chronan för denne tijdh, i hwilken Kongl. Maij:t medh månge och store vthgiffter beswärat är, intet tildrägeligit, vthan förmodar K. M:t nådigst, at Borgerskapet sielfwe göra sin flijt at försöria sin kyrkioherde medh nödtorfftigt vnderholdh, och Kongl. Maij:t intet om allt tillijta.

2. Oppå Bårgerskapets vnderdånige beswär öfwer *lille tullen och Accijsen,* så och anhollande om richtigheet vthi Embäterne; hafwer Kongl. Maij:t sigh vthi dess Resolution, gifwen samptelige Bårgerskapet öfwer deres i gemehn andragne beswär och gravamina ibland annat nådigst förklarat, och hafwe Staden och Bårgerskapet Kongl. Maij:ts ytterligare mehning och förklaringh öfwer dee åhrander deruthur wijdare vthförligen tilförnimma. Actum ut supra.

CHRISTINA.
(Rikssigill.)

Hvad angår den senare punkten må här endast hänvisas till 1650 års resolution i samma ämne här nedan. Beträffande åter den första punkten, om kyrkoherdens frihet från utlagor af prestebolet, så blef denna frihet kort därefter särskildt bekräftad genom följande k. bref, hvars original af utg. anträffades, löst instucket bland andra kyrkans icke registrerade handlingar, i Lindes kyrkoarkiv. En vidimerad afskrift däraf finnes intagen i stadens resolutionsbok.

Wij *Christina* medh Gudz nåde, Sweriges, Göthes och Wendes vthkoradhe Drotningh och Arffurstinna, Storfurstinna till Finlandh, Hertiginna vthi Esthlandh och Carelen, Fröken öfuer Ingermannelandh. Göre witterliget, at såsom Wår Trooman och Landzhöfdinge öfuer Nora Lähn och Närike, Wälborne Christer Bonde till Bordsiöö och Springstadh, hafuer, af serdeles skähl, på Wårt nådige behagh och till refusion emot den skadha som kyrckioherden i Linde, Wyrdigh och Wällärde her Olof Petri, på sine ägor, för Stadsens vthwidgelsse skull, tagit hafuer, vndt och efflerlåtet honom frijheet för alle vthlagur, ehuad Nampn dee hafua kunne, som af Prästebordet böre vthgå, Tullerne och Extraordinarie krigshielperne vndantagandes, dee nu uthgöras eller här effter påläggas kunne: Altså hafue Wij på be:te Prästemans vnderdånige ansökiande, Confirmerat och bekräfftadt, som Wij medh dette Wårt öpne breef Confirmere och bekräffte honom, her Olof Petri, be:de frijheet aldeles som den här ofuanbe:t är, så lenge han för Pastore på den ohrten brukat blifuer. Här alle som dette wedhkommer och för wår skuldh weele och skole göra och låta, hafue sigh at effterrätta, icke görandes mehrbe:te Prästman häremot hinder, mehn eller förfångh i någon motto. Till yttermehra wisso hafue Wij dette medh Egen handh vnderskrifuit och Wårt Secret bekräfftadt. Datum Stockholm den 14 Augusti Anno 1650.

CHRISTINA.
(Rikssigill.)

Confirm: för past. i Linde på någon friheet.

I stadens resolutionsbok finnes äfven intagen en kopia af ett Krister Bondes bref till kyrkoherden, däri förklaras att den beviljade friheten, genom »ett litet förseende hos skrifvaren», blifvit ställd att gälla endast för kyrkoherden personligen under hans tjenstetid, och icke, såsom meningen varit, för all framtid, både för honom och hans efterträdare. Så har

dock intill våra dagar den beviljade skattefriheten tillämpats, hvadan bägge dessa bref äga sin ganska stora betydelse. Landshöfdingens bref är af detta innehåll:

Wyrdige och Wällärde H:r Kyrkioherde. Synnerlige Godhe wän.

Näst min wänlige och wällwillige Helssan sampt all begierligh wällmågoss tillönskan aff Gudh dhen aldrahögste, kan iagh H:r Kyrkioherdhen wenligen ey obemählt låta huru såssom iagh nu omsider hafwer uthwärkat och förskaffat Kongl. May:tz nådige Confirmation oppå dhen frijheet aff vthlagorne, som iagh eder för någon tidh sedhan meddela monde, Hwilken iagh nu H:r kyrkioherden her hooss försender, will förmoda det han H:r kyrkioherd. skall wara till godt behagh, och oansedt han på H:r kyrkioh. persson allena ähr anstält, hwilket war ett litet förseende hooss skrifwaren, lijkwäll skall han för H:r kyrk. Successorer, som i framtijdhen komma kunne, wäll kunna förstås och altså dhen ene så wäll som dhen andre honom till godo niuta. Befaller H:r kyrkioherden sampt det honom kiert ähr Gudh Alzmechtigh wenligen. Datum Stockholm d. 18 Septem: 1650.

E. G. W. A.

Christer Bonde.

Att denna Copia är lijka Lydande medh sielfwa originalet Attesterer *Johan Tranberger.*

Kort härefter erhöll staden ytterligare 2 års *förlängning på sina »frihetsvilkor»*, äfvensom besked på åtskilliga andra klagopunkter. Den härom utfärdade resolutionen, som i original finnes i stadens resolutionsbok, lyder sålunda:

Kongl. May:ttz Nådige Resolution och förklaring opå de Sollicitations puncter, som dess trogne Vndersåthere samptlige Borgerskapet i Linde, igenom deras Vthskickade K. M:tt vnderdånigst hafwe låtit föredraga. Datum Stockholm den 31 Octobris A:o 1650.

1. Hwadh widkommer *Tullen och Accijsen,* som Staden så offta af ett och samme godz, som ifrån Stockholm och opp till Bergzlagen föres, gifwa måste: Så will K. M:tt och här medh nådigst efflerlåter Staden Linde, att niuta samme och lijka Tullfrijheet och privilegium å det godz, som dess Borgerskap op till Bergzlagen föra och föra låta, som Städerne Westeråhs och Köping i det måhlet för kortt tijdh sedan nådt hafwa; Och will K. M:tt Staden der opå dess öpne bref låta tillställa och meddela[1].

2. K. M:tt förnimmer icke vthan misshagh det *vndersleef, som af Tijondeskrifwaren, Arrendatoren* och deras tienare *föröfwas,* hwilke, i det dee på Bergzmännens Tackjärn, när dee Cronones vthfordra, sättia Cronomärcke, vttagandes sin skuld af Bergzmännen, dem androm, som till Bruket hafwa giordt förstråkning, till stoor förfordelan: Och såsom K. M:tt nu i hast inthet kan finna bettre medell det medh att bota, än att Landzhöfdingen på K. M:ttz sampt sitt Kall och Embetes wägnar, hafwer på slijk ber:de Tijondeskrifwares, Arrendatorens sampt deras Vnderhafwandes præjudicerlige handel, ett wakande öga, och der han dem medh slijk flärd kan beträda, då låta dem derföre tillbörligen plichta; *Kännandes vnder Chronan alt det Järn,* som de

[1] Något sådant tullfrihetsbref har ej återfunnits bland stadens handlingar.

således till sin egen nytta hafwa slagit Cronomärcket opå, der af K. M:tt *Staden en tridiepart* will nådigst hafwa förunt och efflerlåtit[1].

3. *På Gyttorps Skogh och Marck,* will K. M:tt låta gifwa *Staden Nora* ett serdeles och à part *breff,* effiersom K. M:tt sådant Staden för detta hafwer låfwat och tillsagt[2].

4. Emedan K. M:tt förnimmer, att Staden Linde icke ännu hafwer kunnat sättia sigh i dee willkor medh handel, byggningar och annat mehra, som K. M:tt gärna hade sedt; Och finner fuller der till orsaken wara denne dyre tijden och andre tillstötande olägenheeter flere; Hwarföre hafwer K. M:tt till att hielpa Staden och befordra dess bästa och opkompst, nådigst welat *prolongera Staden och Borgerskapet dee frijheetzwillkor,* som K. M:tt honom och dem för detta hafwer medh beneficerat och det *till 2 åhr* ifrån ber:de förre frijheetzåhrs förlopp. Och förmodar K. M:tt, att såsom K. M:tt på sin sijda hafwer sitt tillgiordt, Borgmestare och Rådh altså skole der emoth sigh winläggia och beflijta om Stadsens opkompst, och sökia effter handen bringa i det esse, som K. M:t gärna önskar och åstundar.

5. Medh *handelen ifrån dee andre omliggiande Städer,* att för denne tijdh göra någon förandring, drager Kongl. M:tt icke obilligt betänckiande för dee skähl skull, som hoos Kongl. Maij:tt här widh komma i consideration; Vthan är K. M:ttz nådige wilie, att med bem:te handel skall hållas, som här till brukeligit och wanligit warit hafwer. Actum ut supra.

CHRISTINA.

(Rikssigill.)

I stadens resolutionsbok finnas jemväl intagna åtskilliga afskrifter af vid riksmötena meddelade resolutioner å städernas allmänna eller gemensamma besvärspunkter, äfvensom angående staden Borås' handelsrättigheter med väfnader och dylikt, hvilka resolutioner visserligen kunna vara af ett ganska stort intresse i allmänhet; men då dessa egentligen tillhöra rikshistorien och för öfrigt finnas *tryckta* i allmänna samlingsverk, torde de i föreliggande samling kunna saklöst förbigås. Bygdeforskningen är i regeln hänvisad att uteslutande hålla sig till sitt eget, skarpt begränsade och inskränkta område.

Ännu *ett års förlängning* i förut beviljade *frihetsvilkor* lyckades staden erhålla genom nedanstående

Kongl. Maij:tz Nådige Resolution och Förklaring opå de puncter, som Kongl. M:tt dess trogne Vndersåthere Borgmestare och Rådh i Nora och Linde, på Borgerskapets wägna, igenom deras vtskickade Herredagzman vnderdånigst hafwa föredraga låtit. Datum Stockholm den 24 Decembris 1652.

1. Ändoch Kongl. Maij:t och Chronan för denne tijdh fast nödigt kan vmbära något af dess Intrader och medell, för dee många och åthskillige

---

[1] Att denna föreskrift sedermera från stadens sida allvarsamt tillämpades, vittna de många rättegångar, som, med vexlande lycka, i sådant afseende anställdes.

[2] Att denna punkt influtit i förevarande resolution, torde bero på »ett litet förseende hos skrifvaren», men kan förklaras däraf, att Nora stad under 31 Oktober 1650 undfått en alldeles lika lydande resolution som denna. Det särskilda brefvet om Gyttorps skog utfärdades först 24 December 1652.

store Vthgiffter Kongl. M:tt till Rijksens heder, förswar och säkerheet ståår vthi; Lijkwäl, till att contestera dess nådige affection emoth dess trogne Vndersåthere, Borgerskapet vthi Nora och Lindes Städer, Så will Kongl. M:tt *den förre dem förunte frijheet till ett åhr,* ifrån den tijden hon till ände löper, här medh nådigst hafwa *prolongerat och förlängdt;* Och förmodar Kongl. M:tt att Borgmestare och Rådh sådant emploijera och anwända till Stadzens gemene bästa, såsom Kongl. M:tt enkannerligen till den ände sådan frijhet Staden effterlåtit hafwer. Actum ut supra.

CHRISTINA.

(Rikssigill.)

N. Tungell.

Originalet till denna resolution finnes intaget i »Nora stads privilegiebok», men i staden Lindesbergs resolutionsbok finnes en afskrift däraf, som är försedd med följande vidimation:

Att thenna Copia ähr lijka lydande med Originalet vitnar iagh undertecknat. Stockholm then 12 Januari 1652[1].

Christer Bonde.

---

[1] Misskrifning för 1653. Det är ett ingalunda ovanligt fel att i början af ett nytt år skrifva det gamla årtalet.

Lindes kyrka i äldre tider.

»Kyrkan synes i äldre tider liknat de gamla gråstenskyrkorna i Upland, och man kan lätt föreställa sig hennes forna utseende, då man betraktar de bägge mellersta fönstren på östra gafvelväggen, samt på ömse sidor af dessa drager en rak linie utefter de båda pelarraderna», yttrar en föregående författare[1]. Han tillägger, att »anläggningen förlorar sig i katolska tidens mörka dagar». Utg. har redan (sid. 4) tillåtit sig uttala en förmodan, att Lindes kyrka ursprungligen tillkommit under biskop Karoli tjenstetid (1259—1283) och denna gissning motsäges näppeligen af hennes äldsta byggnadsform.

Angående kyrkans öden och öfriga omständigheter saknas alla underrättelser intill dess man af 1540 års kronoräkenskaper kan inhemta, att bergsmän och bönder inom församlingen för innehafvande »boderum» eller tomter till stall- och kyrkobodar vid kyrkan utgjort s. k. tomtöresjern, hvilken afgift, som förut tillfallit kyrkan eller kyrkoherden, från och med nyssnämda år indrogs till kronan. Denna afgift, som utgick med $^1/_2$ till 2 lispund tackjern för hvarje boderum eller tomt, utgjordes då för 67 boderum med tillsammans $94^1/_2$ lispund. Följande året upptages tomtöresjernet af 69 bodar till 2 fat $1^1/_2$ hundr. 45 osmund. Åren 1547 och 1548 utgjordes dylikt jern för endast 52 boderum, men beloppet var dock något högre än förut eller 2 fat 4 hundr. osmund. De förändringar och vexlingar så väl i denna skatteinkomst som i det s. k. preste-tomtöres-jernet, hvilka sedermera ägde rum, torde här vara så mycket mindre nödigt att närmare specificera, som desamma förut finnas utförligt omförmälda[2]. Så mycket må dock tilläggas, att ännu i 1609 års jordebok upptages tomtöresjernet för de egentliga boderummen på Lindesås till 2 fat 30 osmund, samt att denna utskyld tillika med åtskilliga andra upphörde samtidigt med tackjernstiondens införande 1608[3].

Den inkomst, som församlingens kyrkoherde sålunda förlorade genom tomtöresjernets indragande till kronan, synes dock på annat sätt hafva blifvit honom ersatt. Af andra räkenskaper framgår nämligen att, åtminstone »hr *Anders* i Linde», dels såsom vederlag »för den ränta han mist» och dels såsom ett slags ersättning för honom ålagd skyldighet att utgöra

---

[1] Berglund, i sin beskrifning öfver Lindes, Ramsbergs och nya Kopparbergs bergslager, tr. 1860.

[2] Jfr sid. 9, 11 och 23 här ofvan.

[3] Jfr sid. 74.

årlig s. k. taxa, under åtskilliga år uppburit 3 pund, motsvarande *12 tunnor korn*, af kyrkotionden inom Åkerbo härad[1], antagligen från den del däraf, som ungefärligen vid denna tidpunkt afsöndrades till ett särskildt tingslag, nuvarande Fellingsbro härad. Man torde äfven kunna antaga som säkert, att hade presten en gång erhållit ett dylikt vederlag, slarfvade han icke bort sina rättigheter i det fallet. På ett eller annat sätt hölls han nog skadeslös för detsamma. Måhända fick församlingen sjelf slutligen vidkännas det till kronan indragna tomtöresjernet genom att utgöra nya och ökade aflöningsförmåner till sin kyrkoherde.

Kyrkans äldsta räkenskaper.

Den äldsta urkund, som kyrkan ännu har i sin ägo, utgöres af en »*Kyrkiones Boock vti Linndes Bergzlag Åhr 1629*», hvilken bok dock är ganska ofullständig, vittnande om den allt annat än sorgfälliga vård, som i fordomtima kommit kyrkans handlingar till del. Enligt anteckningar främst i boken skall densamma innehålla följande:

»Här inne finnes all kyrkones inkomst hvart år för sig, såsom ock hvad leverering uppå kyrkones vägnar är med vinköp och annat hvad som behöfvas kan, hvart år för sig. Datum ut supra.

Såsom ock finnes huru många stolar uti kyrkan är och huru många personer uti hvar stol. Item finnes här uti om kyrkobalkar och hvem dem hafver.»

Öfvergår man härefter till följande sida, finnes där antecknadt, att »*Kyrkobalksransakning* hölls år 1619 och blef skrifvet ett register uppå af *Anders Olsson* bergsfogde», äfvensom att »*Stoleransakningen* hölls år 1623 uppå *dominica cantate*». Af denna senare ransakning kan inhemtas att antalet »manfolksstolar uti kyrkan» utgjorde 23, med 4 till 10 platser i hvardera. Vidare funnos 2 platser »under trappan» och 2 sådana »framför trappan». På »gamla läktaren» angifves inga platser, men på »nya läktaren» uppräknas 9 platser i 2 bänkar eller »stolar». Antalet »qvinfolksstolar uti kyrkan» upptages till 25, af samma omvexlande storlek som manfolksstolarna; därjemte uppräknas mellan »altaret och sakerstigan» 5 stolar med 15 platser, 1 stol för »kyrkoherdens hustru» och 1 stol för 5 andra qvinnor. Sammanräknade antalet af platser synes hafva uppgått till omkring 400. Man torde af denna redogörelse kunna bilda sig en föreställning om kyrkans ringa storlek i äldre tider.

Vidare meddelas uppgifter om »*kyrkones uppbörd och utgift*» under åren 1626—1628. Den stora enkelhet, som utmärker forntida kyrkoräkenskaper, förnekar sig icke heller i detta fall, och ett återgifvande af dessa uppgifter, så nära som möjligt i sitt ursprungliga skick, torde därför icke anses olämpligt.

---

[1] Jfr sid. 22.

Uppbörd.

			Daler öre
1626.	5 t:r spanmål à 5 daler	25: —	
	Pungpenningar	24: —	
	Klockepenningar	$6^1/_2$: —	55: 16
1627.	5 t:or spanmål	25: —	
	»Är fallet i pungen»	15: —	
	Klockepenningar	8: —	48: —
1628.	5 t:r spanmål	25: —	
	»Är fallet i pungen»	18: —	
	Klockepenningar	4: 20	47: 20
		Summa	151: 4

Utgift.

1626.	Till 33 kannor vin à 5 mꝑ	41: 8	
	» »öfläte» (oblater)	4: —	45: 8
1627.	Till 30 k:or vin à 5 mꝑ	37: 16	
	» »öfläte»	4: —	
	»Är tillgjordt en hvit sölfverkalk för»	15: —	56: 16
1628.	Till 33 k:or vin à 5 mꝑ	41: 8	
	» oblater	4: —	45: 8
		Summa	147: —

Härvid finnes antecknadt, att »Hans Månsson vid Lindesås och Ivar Persson på Björkhyttan (voro) kyrkovärdar på ofvanskrefne år och hafva haft uppbörd och utgift».

Å nästa blad finnes ytterligare redovisning, hvaraf framgår att 1628 erhållits »till *uppbörd* af *kyrkones bodar* uti *bodelegor* osmundsjern 10 fat 16 l:𝔗; löper 5 daler fatet i penningar 54 daler». Därjemte redovisas följande

Utgifter 1628.

	Daler öre
En messingsljuskrona uti kyrkan för pgr 37 d:r	37: —
Förfärdigat benkammaren och gifvit pgr 4 d:r	4: —
För bräder och spik till benkammaren pgr 7 mꝑ 2 öre	1: 26
Är gifvet för fönsterbyggning i kyrkan samt 4 st. nya i prestegården pgr 7 d:r 8 öre	7: 8
Är gifvet en timmerkarl, som hafver täckt husen i prestegården pgr 1 d:r 14 öre	1: 14
Är gifvet i arbetslön i prestegården för en främmkammar (gästrum) pgr 8 d:r	8: —
För tu spjäll i prestegården pgr $2^1/_2$ d:r	2: 16
För en spis i prestegården pgr 3 d:r	3: —
Är gifvet en muremästare i arbetslön, som hafver inmurat fönster i kyrkan pgr 3 d:r	3: —
Summa	68: —

Det sammandrag af föregående räkenskap, som upprättats af vederbörande redogörare, lyder i all sin enkelhet sålunda:

»Summarum uppburit 1626, 1627, 1628, penningar 205 d:r 4 öre.»
»Summarum utgifvet 1626, 1627, 1628, penningar 215 d:r.»

Huruledes skillnaden eller den under dessa tre år uppkomna *bristen* 9 daler 28 öre blifvit fyld, omtalas icke, men däremot öfverraskas man af att i nästföljande års räkenskap finna upptaget såsom »inventarium från 1628 pgr 16 daler 28 öre». Måhända fanns det någon äldre behållning eller inkomst, som i den här ofvan meddelade treårsräkningen blifvit uteglömd och således ej redovisad.

För 1629 är räkenskapen något mera utförlig, men icke heller fri från åtskilliga »oegentligheter», hvilka här nedan skola närmare påvisas. *Inkomsterna* redovisas nämligen på följande sätt:

»År 1629 af kyrkones bodar uti bodelegor osmundsjern 3 fat 10 l:℔.»		
5 t:or spanmål ur kyrkoherberget à 5 d:r	25: —	
»År fallet uti pungen pgr»	35: —	
Klockepenningar	15: 6	
Gifna penningar	24: 22	
Taxerade penningar	42: —	
Summan häraf utgör	141: 28,	
men utföres med		144: 28
»Inventarium från 1628 pgr»		16: 28
Denna summa, som utgör		161: 24

finnes dock slutligen ändrad till 163 daler 24 öre. Kyrkan synes åtminstone icke hafva lidit på de sålunda ändrade summorna.

Såsom *gåfvor* finnas äfven antecknade:

»Johan Joensson och Lennart Höjer uti Arboga gifvit *krita* 1 tunna. — Hyberts-Joen 1 l:℔ *salt*. — Joen Eriksson i Arboga 1 l:℔ *salt*. — Per Tidiksson 1 l:℔ *salt*.» — Vidare »är gifvet till kyrkan af bergsmännerna och Ås-bor 17 t:r *kalk*.»

I fråga om de *taxerade medlen* heter det:

»Kyrkones sexmän hafva uppburit *1 m℔. pgr af hvar bergsman*, som pålagt var, att betala murmästaren och kalk till att hvitlimma kyrkan med: Lars i Linde uppburit pgr 2 daler. — Mats på Fanthyttan pgr 7 m℔. — Hans i Uskeboda pgr 9 m℔. — Per Stensson på Guldsmedshyttan pgr 8 daler. — Jöns i Björnebo pgr 6 daler. — Hans i Aspa pgr 10½ daler. — Erik Olsson i Fryggesboda pgr 8 daler 2 m℔. — Anders i Yxe pgr 3 daler. — *Summa 42 daler.*»

Det nämda beloppet motsvarar ett antal af 168 bergsmän, hvilka erlagt den ifrågavarande afgiften.

»Utgiften år 1629» redovisas sålunda:

	Daler öre
Till 33 kannor vin pgr 33 daler	33: —
Till »öfläte» (oblater) pgr 4 daler	4: —
Murmästaren, som hvitlimmade kyrkan, bekom pgr 61 daler 1 m℔; noch klippingar 12 daler, jerngryta 1	61: 8
Antonius vid Åsen, för han var tillsynesman med arbetsfolket, och han var efter (hemtade) murmästaren 8 d:r; noch klippingar 6 d:r	8: —
Köpt salt till hvitlimningen, salt 4 l:℔ för pgr 4 daler	4: —

År köpt 9 t:or kalk för pgr 9 d:r	9: —
År gjord en lina till sägerverket för pgr 6 m♀	1: 16
För ett fönster i prestegården pgr 6 m♀	1: 16
En finne för han bygde farstubron i prestegården pgr 1 d:r	1: —
Köpt en bok till kyrkan för pgr 3 d:r	3: —
Köpt olja till sägerverket för pgr 5 m♀	1: 8
Klockaren bekommit för sitt omak för klockepengarna pgr 4 d:r	4: —
Summa utgifvit 1629 pgr 131 daler 3 m♀	131: 16

Den i räkenskapen angifna summan är oriktig i flera afseenden: dels är den upptagen till 131 daler 3 m♀, i stället för 131½ daler, såsom här ofvan i kolumnen finnes upptaget, och dels äro såsom utgifna 18 daler i *klippingar* icke beräknade, vare sig i slutsumman af utgifterna eller bland de uppräknade inkomsterna. Räkningen afslutas emellertid med dessa anteckningar:

»Ligger behållet i kyrkones kista år 1629 penningar 32 daler.
Item i kyrkoherberget osmundsjern 3 fat 10 l:𝔈.»

Vidare finnes redovisadt att »år 1629 hafva desse efterskrifne utgjort *klockepenningar*», till ett belopp af endast 13 daler 16 öre, ehuru såsom årets inkomst 15 daler 6 öre upptages i räkenskapen. Såsom exempel huru dessa klockepengar (vid begrafningsringning) utgjordes, må här anföras: för ett litet barn från Snuggan 4 öre, ett litet barn från Öskebohyttan 6 öre, Stor Oluf Skinnare 2 daler, Per Fick 3 daler, Per Olsson vid Åsen litet barn 1 m♀, Erik underfogde för ett barn 6 öre, en fransos ifrån Qvarnebacken 3 daler o. s. v.

För 1630 redovisas följande *inkomster:*

Till uppbörd af kyrkones bodar uti bodelegor osmundsjern 3½ fat.

Af kyrkoherberget, som är försålt uti penningar, spanmål 5 t:or, löper uti penningar	37½ daler.
År fallet uti pungen om hela året pgr	53 d:r 10 öre.
Klockepengar	11½ daler.
Gifne pengar	27 d:r 2 öre.
Summa uppburit 1630 pgr	129 d:r 12 öre.

Bland dem, som detta år utgjort klockepenningar, uppräknas äfven *Stens barn* på Dalekarlshyttan 6 öre, samt nästan omedelbart därefter *Sten Anderssons hustru* på Dalekarlsh:n 1 daler.

Härjemte redovisas »*utgiften* på gifne och klockepenningar 1630» sålunda:

Anders Olsson vid Åsen[1] bekom sig till förtäring, när han drog till Västerås efter kapellan pgr 6 daler.

Anders Joensson på Snuggan för 2 t:r kalk till kyrkan pgr 2 daler.

En glasmästare hafver gjort ett nytt fönster till kyrkan, såsom ock bygt de andra fönstren för pgr 3 daler.

Antonius, för han drog efter byggemästaren till klockestapulen, bekom pgr 1 daler.

Byggemästaren till klockestapulen bekom pgr 5 daler.

---

[1] Antagligen den förut omtalade *bergsfogden.*

Olja till sägerverket $^1/_2$ skålepund för pgr 5 m♃.
Köpt en jernad skofvel för pgr 12 öre.
För kyrkoyxorna bygdes pgr 2 m♃.
För kyrkonyckelen blef bygdt pgr 6 öre.
Klockaren bekom för han uppburit klockepengar 1 daler.

Förenämda utgifter sammanräknas till .... 20 daler 10 öre, hvarefter tilllägges:

till 38 kannor vin pgr 57
till öfläte pgr 6

Summa utgifvit pgr 83 daler 10 öre.
Ligger behållet uti kyrkones kista pgr..................... 46 daler 2 öre.

De båda sistnämda beloppen motsvara tillhopa den förut angifna uppbörden. Den behållning, som skulle förefinnas från 1629 års räkenskap, upptages icke i 1630 års räkning. Förmodligen ansågs den ligga väl förvarad i »kyrkones kista».

Härmed sluta ock kyrkans räkenskaper för den äldsta tiden. Sannolikt hafva likartade räkenskaper blifvit förda äfven för de följande åren, men om så har skett, hafva dessa blad blifvit bortrifna ur boken. Det fasta och stadiga papper, som fordom användes och hvarå de qvarvarande bladen utgöra ett godt prof, har måhända varit synnerligen lämpligt för åtskilliga hushållsbehof — i prestgårdarna.

1632 års biskopsvisitation.

I den förenämda kyrkoboken har anträffats instuckna ett par af ålder nästan svartnade och tillika vårdslöst hopskrynklade blad, som vid närmare granskning befinnas vara ett af den nitiske och kraftfulle biskop *Johannes Rudbeckius* hållet visitationsprotokoll i »then Christeligha Församling vthi Lindesbergh». I det för ändamålet begagnade *tryckta* formuläret äro anteckningar gjorda öfver församlingens »Stoorheet, Tienare, äghor, inkomst och vthgifft etc. Anno D. *1632 then 12 Januarij*», då visitationen alltså försiggått. Ur denna ingalunda ovigtiga handling torde följande korta utdrag fortfarande äga sitt intresse.

I början finnes angifvet, att antalet »hemman eller gårdar» utgjorde 290. Vidare antecknas såsom »patronus» »*post Devm, Rex et Episcopus Arosiensis*»; såsom pastor *D:n Daniel Johannis Glantzhammar.;* såsom kapellan *D:n Stephanus Olai Hedhemorensis;* såsom klockare *Göran Andersson;* såsom sexmän *Hans Andersson* i Uskeboda, *Mats Persson* i Fanthyttan, *Per Stensson* i Guldsmedshyttan, *Bengt Olsson* i Jönshyttan, *Hans* i Aspa, *Erik Olsson* i Friggebo (Fryggesboda); »än 6 st. andra», hvilka dock ej namngifvas. Såsom kyrkovärdar antecknas *Jöns Ersson* i Björnebo och *Nils Olsson* i Åsen, samt såsom kyrkovaktare *Antonius Larsson* och *Henrik Sigfridsson,* båda »på Åsen» (Lindesås).

De registerartade anteckningarna upptaga vidare: kyrkogård: »vacker»; kyrkobord: »4 bodar med en kammar sunnan kyrkan»; prestebord: »af socknen tillagt, åker 5 t:r, äng 7 lass»; fiskevatten: »i sjön och ån till bron»; verkeställe: »till 4 st. i ån»; qvarneställe 0; skog och mulebet: »tillagt af Lindes ägor»; utjord 0. Kapellansbord: »en tomt därtill ernad af byen vid Sundsbro, äng hitom Qvarnebackan om 2 lass». Klockarebord: »stugerum, åker, en liten täppa».

I *prestgården* uppräknas: en hvälfd källare, en bakestuga, en sätestuga, en bokestuga med kammar norr om sätestugan, en behållen herrestuga, 5 st. sängestugor, däraf 4 voro »tämmelige», en drängestuga. Badstuga och »meltestuga» saknades. Däremot funnos ett godt pörte eller torkestuga, ett nytt bryggehus, en behållen sädesbod, ett godt sommarvisthus, en behållen klädebod och 3 gamla källarebodar. I fägården uppräknas en behållen tiondelada med 2 golf, en gårdslada med 2 golf, ett litet halmlider, 2 behållna fähus, ett behållet hönshus, ett nytt stall och ett »böhus» utom gården. Däremot saknades vagnslider, fårahus, svinhus, gåshus, stolpherberge, smedja, qvarn, ängslador, båthus och fäbodar, hvilka byggnader i allmänhet torde hafva funnits vid större prestgårdar å landsbygden.

I *kapellansgården* nämnes blott »en stuga, därtill gifven af hr Karl, som kom till Hubbo, med 2 kamrar»[1].

Under rubrik *klockaregård* upptages endast en behållen *socknestuga*.

Såsom *inventarium i prestegården* uppräknas: en bryggepanna af koppar om ett tunnerum, en förbättrad bordskifva af trä om 3 alnar, en säng, som »är tagen till herregården» (vid Guldsmedshytte kronobruk), ett gammalt hyende, 2 t:or korn med salt-trä, ett par oxar, 4 st. kor, bortsålda för 4 skeppund jern, en tjur, 6 st. får, däraf tre gamla, 4 st. svin, däraf 2 gamla, en qvartershög slipesten, en plog, en harf och en »ålder».

Såsom inventarium i klockaregården är antecknad en (bord)skifva med säte.

Kyrkoherdens årliga *inkomst* utgjordes endast af litet skafttionde (d. v. s. otröskad säd), litet smörtionde samt påskemål af hvar bergsman 4 l:℔ jern. Han hade sålunda, enligt det ifylda registerformuläret, intet vederlag, ingen qvicktionde, ej heller någon inkomst af humla, lin, rofvor, ärter, kål, hampa, fisk, fogel, djur, skinn och matskott, lika litet som af bonde och hustru, dräng och piga, eller af gerningsmän och inhysesfolk. Såsom oviss och tillfällig inkomst uppräknas: offer med tre offerdagar om året, något dukoffer, altarelega 2 l:℔ jern, vigslepenningar 6 l:℔, testamente sällan, samt likstol: »arffallet barn jern 100 eller 2 l:℔», hvilken sista anteckning torde få anses betyda, att 2 l:℔ jern erlades i bo, där barn skulle ärfva, men eljest 1 hundradt, motsvarande 5 l:℔. — Kyrkoherdens *utgift* utgjordes af taxen 5 daler, gärd eller mantalspengar 10 fat jern samt herredagspengar »ymsom».

Kapellanens inkomst utgjordes dels af kost, eller tre skeppund stångjern (såsom ersättning) för kost af kyrkoherden, dels af ett l:℔ stångjern

[1] Huru det i verkligheten förhöll sig med denna gåfva, som jemväl omtalas i MUNCKTELLS herdaminne, upplyses af tingsprotokollet för 9 Juni 1619 (sid. 60 här ofvan).

af hvar man i socknen, »dock gifs mäst mere». Därjemte hade han »af kyrkan ett skepp:d jern för han håller kyrkones räkenskap».

Klockarens inkomst utgjordes af ett l:℔ stångjern af hvar man samt »för klockeställningen $^1/_2$ skepp:d jern«, nämligen för skötseln af det s. k. seger- eller säjarverket, motsvarande hvad man i vår tid kallar *tornur.*

Kyrkovärdarna erhöllo af kyrkoherberget 1 t:na säd och af kyrkan ett skeppund jern tillhopa.

»Sjelfva *kyrkan*» beskrifves såsom bygd af tegel, innan hvitlimmad, med goda väggar, *utan pelare,* godt hvalf och tak, som var »spänt och nytjäradt». »*Torn af gråsten bygdt anno 1631*». Kyrkans golf var af tegel. Till kyrkan funnos 2:ne dörrar, den ena af jern, med ett behållet lås; goda fönster med galler, ett godt måladt kor och en »tämmelig» altaretafla. Däremot saknades orgelverk. I afseende på inredningen inhemtas af registret, att dopfunten var af trä; att det fanns en temlig bokestol, en liten temlig biskopsstol och en gammal predikstol. Kyrkans bänkar, både manfolks- och qvinfolks-, voro »tämmelige». Vidare omtalas två *läktare*, en *sakristia* med hvalf, godt tak, dörr af jern med godt lås; *vapenhuset* med godt hvalf och tak samt dörr af trä, som dock saknade lås. En *klockestapel* beskrifves såsom gammal, men »där uti är ett *nytt segerverk*», som kostat 70 daler. *Kyrkobalkarna* af sten voro »östan, sönnan, västan, nordan behållne», samt försedda med 4 behållna portar. Slutligen uppräknas 2 behållna *kyrkoherbergen* med 2:ne lås (till förvaring af kyrko- och kronotionden).

Kommer så *inventarium i kyrkan.* Detta börjar med »några gamle *bref* (som) komma bergslagen till», samt några *kopior.* Från hvilken tid dessa bref och kopior förskrefvo sig omtalas ej, och så godt kan det vara. De hafva allesammans för längesedan försvunnit. Af böcker uppräknas 2 st. biblar, däraf den ene skulle vara ny; en gammal och en ny psalmbok, en gammal och en ny handbok, 2:ne *breviarium* (kyrkohandböcker från katolska tiden), en på papper skrifven sångbok samt slutligen »ett st. *official*» med 164 folia, hvarmed torde förstås ett slags andlig dombok, möjligen af katolskt ursprung, innehållande 164 blad. Dessa sistnämda rariteter finnas naturligtvis icke heller numera i behåll.

Vidare uppräknas af »sölfver» 3 kalkar, däraf en förgyld, med 3 patener, 1 förgyld monstrans och ett rökelsekar; en koppar-kettil i funten, förnött; 3:ne klockor, däraf 2:ne »store i stapulen» och en »på hvalfvet»; af messing en krona med 12 pipor och ett bäcken; af tenn 2:ne flaskor, den ena om $2^1/_2$ kanna, och ett litet stop; af jern 2:ne kronor, en ljusstake med 11 pipor, en stör (spett), 2 yxor och en jernad skofvel; af trä en »skeppell», 2 st. jernslagne kistor, »item 2 skrin» och 1 skåp. Slutligen nämnes »en hamplina om 10 famnar».

En följande afdelning redovisar *kyrkans skrud.* Först nämnas 2 gamla korkåpor af »rysseverk»; vidare 5 mässehakar, däraf en af rödt sammet, »köpt för 23 skepp:d», tackjern eller stångjern nämnes ej, men troligen det senare; en var af blått sammet, två af rysseverk och en af blått »saijn» (satin?); 4 »mässesärker», däraf en ny; 2 gamla »stolæ» (prestkappor eller kaftaner); en »corporal» (kalkkläde) »med silke och gullknytning»; 2:ne förhängen till altaret, en list, en ny duk på altaret, 2 »täkerne», ett handkläde, »tu örnegåt af blommerat sammet», tre borddukar; »fotekläde» bestående af en björnehud; brudepäll, utgörande

»ett täken med gullträ»; likpäll, »svart kläde 4 alnar» samt »bänke kläder» 6 gamla hyender.

Det ifrågavarande visitationsregistret redovisar äfven för *kyrkones uppbörd* och *utgift* under 6 år sålunda:

	Daler	m¥	pgr.
Inventarium	82	—	—
Vinsäd i 6 år, årligen 5 t:or såld för	175	—	—
Bodelegor	105	—	—
Pungepenningar	171	1	2
Klockepenningar	49	—	—
Föräringar »vid pass»	70	1	—
Hjelp af församlingen	60	2	—
Summa uppbörd	713	—	2
För vin och oblater i 6 år	281	2	—
Bygdt i kyrkan och prestgården	221	1	4
Innandöme tillköpt för	74	2	5
Än till andra saker, särdeles en bod	100	3	2
Summa utgift	678	1	5

Såsom bygdt och förbättradt på kyrkan under 6 år antecknas, att hon blifvit »hvitlimmad innan» och att några nya fönster tillkommit. I prestgården har bygts »stall och pörte» samt en »ny skorsten i bakarestugan». Kyrkans »innandöme» hade samtidigt förbättrats med »en ny hvit kalk», en »messingskrona med 6 pipor» och en »ny altareduk».

Slutligen uppräknas såsom varande »i förråd»: säd, växt anno 1631 5 t:r, penningar i kyrkan 74 daler, en silfversked om tre lod, jern tu fat till 14 daler. »Gäld att uppkräfva» fanns 3 skepp. 14 l:℔, förmodligen stångjern, enär värdet upptages till 44 daler. Däremot fanns »gäld att betala» till kyrkovärdarna 6 daler.

Såsom närvarande under visitationen äro antecknade: biskopen *Johannes Rudbeckius*, præpositus (prosten) *Petrus Drivius* och kyrkoherden *Daniel Johannis*. Ehuru någon anteckning därom icke återfunnits, torde dock få anses som säkert, att den, enligt hvad här ofvan finnes angifvet, 1631 restaurerade kyrkan jemte dess samtidigt uppförda torn med klockstapel och däri insatta »säjarverk» eller tornur vid samma tillfälle, 12 Januari 1632, blifvit högtidligen *invigd*.

Någon fullständig räkenskap öfver nyssberörda byggnadsarbeten har ej återfunnits. Måhända hafva anteckningar däröfver blifvit gjorda i den förut omtalade gamla kyrkoboken, hvilka man sedermera funnit lämpligt att borttaga eller förstöra. Att emellertid hvarjehanda naturaprestationer erfordrats och jemväl blifvit utgjorda vid ifrågavarande kyrko- och tornbyggnad framgår af den anteckning i 1633 års dombok, som förut (sid. 100) blifvit meddelad, hvarigenom socknebor, som försummat sin dagsverksskyldighet vid tornbyggnaden, ålades att hålla Olof Torbjörnsson, »tornresaren», som han äfven kallas, skadeslös i sådant afseende.

Kyrkobyggnad under 1650-talet.

Att kyrkan vid 1644 års eldsvåda varit i mycket stor fara har förut omtalats. Sannolikt föranleddes häraf någon mer eller mindre omfattande reparation, hvars detaljer äro fullkomligt okända. Det vill dock synas som att *orgelverk,* om ock af mindre slag, vid denna tid anskaffats, då man finner en organist Olof Bosson boende i staden från 1646. Kyrkan torde dock snart hafva ansetts otillräcklig för den ökade folkmängden; men angående den ganska betydliga om- och tillbyggnad, som synes hafva blifvit fullbordad under loppet af 1658, hvarvid kyrkan utvidgades till den form och storlek hon för närvarande innehar, saknas alla andra anteckningar bland kyrkans handlingar än de, som här nedan meddelas. Inga räkenskaper däröfver finnas i behåll; samtida rådstufvuprotokoll och häradsdomböcker hafva icke heller något att förtälja därom. Så mycket är dock kändt, att genom en k. resolution 20 December 1654 »för kyrkones uppbyggning och utvidgelse» Lindesbergs stad erhållit ytterligare »*ett års prolongation på den frihet de härtill haft hafva*». Men sedan kyrkan väl en gång blifvit färdig, började striderna om — bänkplatserna eller stolrummen. Att sådana strider verkligen förekommit kan man allt för väl läsa mellan raderna i det protokoll öfver bänkdelningen, som, märkvärdigt nog, fått stanna qvar i förut omförmälda 1629 års kyrkobok, så lydande:

In nomine Jesu.

Anno 1658 den 8, 9, 10, 15, 16 och 17 dagar i December månad, voro vi undertecknade församlade att hålla *ett allmänt stolebyte* uti Lindesbergs *gamla och nya tillbygde kyrka,* emellan stad och sockneförsamlingen; och ehuruväl *i förstone var stora besvär,* att socknen ej mycket vill efterlåta staden, efter staden nyligen var privilegierad, och allenast hjelpt tillbygga den södra delen, sedan dem var af kongl. nåde gifvet ett stadsprivilegium, och tvärt emot socknen af ålder i åtskilliga tider hulpit till (att) *bygga, tillöka, upphöja och förbättra kyrkan*, både till dess längd, bredd och torneupphöjning: dock efter vänlig konferens emellan staden och socknen blef förmedelst vår då varande kyrkoherdes, m:r Magnus Magni Nortman senioris, gode interposition med godt fog, *ljuflig sammanvarelse i många dagar,* och efter utskickade kommissarier så af stadsens magistrat som socknerådet, enhälleligt så förafskedadt, *utan något tumult och gensvar,* som följandes varder, efter dock staden beviste (för) socknen sig ock hafva å norra sidan och tornemuren varit verkeligen tillstädes att bygga.

Af den åtföljande längden finner man, att å *stora raden* »de två främsta bänkar fram om lilla gången äro kongl. och landshöfdingebänkar», och således afsedda för det storfrämmande, hvarmed kyrkan någon gång kunde hedras. Bänkarna i öfrigt äro numererade. N:r 1, »stolen bakom gången är bergsamtets och för de främmande», naturligtvis mindre förnäma än de, som skulle få plats i förutnämda landshöfdingbänk. Stolen n:r 2 tilldelades »bergmästaren Sten Andersson åt sina gårdar». I stolen n:r 3 skulle inrymmas: »borgemästaren Andreas Stensson», hr Joen, kapellanen, för sin gård och Johan Tranberger, stadsnotarien. N:r 4 skulle till-

höra Simon Bossard, Henrik Hollen, »hr Staffans gård», Nils Månsson och Henrik Persson. På enahanda sätt fördelades alla öfriga stolar eller bänkrum. Af delningslängden framgår emellertid att stora raden utgjordes af 17 bänkar, lilla raden af 15, södra raden 10 bänkar å ömse sidor, hvadan sålunda den hälft af kyrkan, som var afsedd för »manfolk», innehöll tillsammans 52 bänkar. Då antalet bänkar på qvinnosidan var ungefär lika stort, uppgick sammanräknade bänkantalet till något öfver 100 stycken, med sittplatser för 800 à 1000 personer. Kyrkan hade sålunda genom utvidgningen 1658 blifvit *mer än fördubblad till sitt utrymme.*

I den förut nämda boken finnes äfven ett annat protokoll intaget af följande innehåll:

Anno 1659 den 30 Januari, som var *dominica septuagesima,* jemväl ock dagen därefter den 31, som ock första Februari, hölls en *allmän sockne-stämma.* Närvarande kyrkoherden och prosten i Fellingsbro hr Karl Hising samt vår egen kyrkoherde mag:r Magnus Nortman, bergmästaren Sten Andersson, borgmästaren i staden Anders Stensson samt rådet i staden, tillika med domaren i socknen Jöns Eriksson i Björnarbo och sockneràdet. Då blef allvarligen afsagt och beslutit som följer, att hvilken à mans- eller qvinnoraderna, som hafva fått stolrum, klandra härefter och göra något buller, eller stiga i en annan stol än honom eller henne tilldelt är, böte första gången han eller hon det gör 3 m℔ silfvermynt; gör han eller hon det andra gången böte dubbelt; gör han eller hon det tredje resan böte 40 m℔ smt, och allt så fördubbladt, så ofta de det göra. Hvar till stadsens magistrat och socknenes förmän lofva göra sin kyrkoherde, på anfordran, ett godt assistens.

Den som nekar utgifva så många penningar för stolrum, som honom eller henne då af ofvanb:te herrar och män blef pålagt, träde af rummet och en annan så god stige in och gifve penningar, så många som förr pålagt är.

Af ett annat protokoll för 30 Januari 1659, vid hållen »allmän *sockne-stämma* tillika med *prosteting*», kan inhemtas, att »de 12 främste stadsbänkar å stora qvinfolksraden då blefvo till bytet förändrade», på sätt protokollet närmare upplyser, för att tillfredsställa de kyrkobesökande stadsfruarnas inbördes fåfänga och rangsjuka, hvarjemte den bänkindelning, som ett par månader förut blifvit gjord, äfven i flera andra afseenden jemkades och, som man väl får antaga, till alla parters ömsesidiga hugnad och belåtenhet förbättrades. Detta hindrade dock ej att magistraten 22 Maj 1661 fann sig föranlåten resolvera, att »Erik Olsson och Petter Velamsson skola bägge afstå deras *stolerum* till dess saken dem emellan blifver utförd, hvem närmast skall vara det att behålla». Huru denna högvigtiga tvistefråga sedermera afgjordes omtalas icke i de bevarade handlingarna.

Lemnande åt glömskan de om bästa platserna *på* kyrkogolfvet tvistande församlingsborna, torde det vara fullt ut lika uppbyggligt att i stället öfvergå till dem, som tid efter annan blifvit gömda *under* samma golf, och hvarom den gamla 1629 års kyrkobok jemväl innehåller åtskilliga upplysningar.

De äldsta kyrkografvarna.

I den förut omtalade gamla kyrkoboken finnes äfven intaget »Ett visst memorial på *griftställen uti Lindesbergs kyrka,* när och hvilkom de äro försålde och inrymde, skrifvet *dominica 20 trinitatis* år 1659». I denna handling redovisas dessa grafställen sålunda:

I. Först uti choren.

1. Vid altaret, salig pastoris herr *Danielis Johannis* och p. t. (pro tempore = nu för tiden) sacellani, hr *Jonas Laurentii* graf.
2. Salig hr *Lars* sacellani graf.
3. Sal. hr *Stefan* sacellani graf.
4. Bergmästaren *Sten Anderssons* graf.

II. Stora gången.

1. Salig pastoris hr *Olof Gisleri* graf.
2. Sal. bergmästaren *Kristofer Geijers* graf.
3. Sal. *Petter Dress'* graf.
4. Sal. *Nils Pederssons* och nu p. t. *Lars Nilssons* graf.

Anno 1704 d. 15 Juli blef öfverenskommet uti kyrkorådet att *Petter Larsson* i staden och nämdem. *Hans Olsson* i Stackerå skulle tillhopa hafva denna graf, hvarföre till kyrkan blef gifvet 100 daler kpmt.

5. *Peder Eriksson* af Knaptorp.
6. *Jöns Larsson.*
7. *Henrik Hollen.*

III. Sönnersta kyrkodelen och korsbänksgången in emot muren.

1. Borgmästaren *Anders Stenssons* graf.
2. *Nils Månsson.*

Anno 1659 den 24 Juni hafver hans vördighet kyrkoherden mag. Magnus M. Nortman jemte kyrkovärdar och beskedelige män Simon Bossard och Hiden Gunnarsson efterlåtit Nils Månsson, borgare och invånare uti Lindesberg, en lägerstad uti Lindesbergskyrkan, näst borgmästaren väl:d Anders Stensson, på samma gången vester om, för kpmt 40 daler, hvilka 40 d:r hafver Nils Månsson å samma dag till kyrkovärden betalt; hvarföre skall samma lägerstad från denna dagen höra Nils Månsson och arfvingar till, alldeles sig rättande efter kyrkoordningens innehåll, och honom till bättre försäkring hafva både kyrkoherden och kyrkovärdarna detta underskrifvit. Datum Lindesberg die et anno ut supra. *Simon Bossard. Hiden Gunnarsson.*

Attestor et confirmo, sigillo et manuela. *Magnus M. Nortman senior* p. l.

IV. I tvärgången mot stora gången.

1. *Henrik Höjer.*

Peder Höjers graf, för hvilken han levererade reda penningar in i kyrkone den 23 September 1677 40 daler.

Väl:d *Petter Velams'* graf.

Kopia om denne grafven. Jag bekänner att s:r Petter Vilhelmsson hafver betalt för sin lägerstad, som honom är efterlåten uti kyrkan på södra

sidan kpmt 40 daler, hvilka 40 d:r hafver jag mig uti kyrkoräkning uppå fördt och honom härmed fullkomligen qvitterar. Lindesberg den 20 Maj 1664. *Simon Bossard.* — Detta sant vara vittnar *Petrus Vintherus,* past. Lindbergensis.

Concordare vidi cum originali Daniel Lindb., past. Lind.

2. Sal. *Johan Amia.*

Om denna graf innehåller rådstufvurättens protokoll för 29 November 1658 följande:

»S. d. vardt uti den fordran, som hustru Sofia Amia förde om en silfverkanna, den hon för sin sal. mans grafplats pantsatt hafver till kyrkovärdarna s:r Simon Bossard och Hiden i Torp, att henne måtte samma pant igen restitueras, emedan den ock icke kommer henne till; resolverat att kyrkovärdarna skola efter riktig betalning leverera hustru Sofia kannan igen, och det hon förmenar ringare slippa att gifva för samma grafplats än 60 daler kpmt uppsköts till nästkommande söndag där om med hans vyrdighet kyrkoherden att kommunicera.» — Ehuru någon anteckning därom ej återfunnits, torde denna grafplats i verkligheten betingat ett pris af 60 daler.

V. I nordesta kyrkan, lilla qvinfolksgången.

1. *Simon Bossard.*
2. Sal. mäster *Georgen (Schmidt) Bardberare.*

Denne grafven, efter inga arfvingar voro till, köptes af sal. *Hans Pers' arfvingar* uti Garphyttan och gafs till kyrkan för henne 60 daler kpmt, hvilka kyrkovärdarna Peder Höjer och Gudmund Bengtsson emottagit; men nu hörer hon sonen *Erik Hansson Blanck* till. *Testor Dan. Lindb.* p. l.

3. Sal. *Lars Kastensson.*

24 April (1659?) *consensu Pastoris M. M. N., Consulis A. S. S. et Seniorum Ecclesiæ* såldes ett grafställe åt *Henrik Persson* i gången mot stora gången för kpmt 32 daler, alltid förbehållet kyrkan grafðppningens betalning.

VI. I nordesta qvinfolksbänkarna.

Sal. *Björn Nilsson.*

Denne grafven hafver väl:d *Jon Eriksson* köpt och gifvit till kyrkan 25 daler kpmt, noch 5 d:r för grafðppningen när Björn Nils' hustru begrofs, för hennes fattigdom skull. 1679, 9 Aug. test. *Dan. Lindb.* Past. Lindb.

Sal. *Anders Pers',* domarens på Vasslehyttan graf på norra sidan och efterst på stora raden näst tvärgången, för hvilken levererades 30 daler reda kpmt in uti kyrkan den 27 Juli 1679.

Slutligen finnes, dock utan samband med föregående längd, en anteckning därom, att

»Den grafven, som varit fordom stadsnotarien Johan Tranberg tillhörig och är belägen på tvärgången ifrån södra kyrkodörren, emellan rådmännernas sal. Johan och P. Höjers lägerställen, hafver dess enka hustru Maria Danielsdotter och sonen kronobefallningsman Petter Tranberg försålt d. 16 Nov. 1702 för 77 d:r kpmt, som köpebrefvet utvisar, till borgaren Peder Pedersson Höjer, hvilken samma graf sedan på sin svärfader rådman Josef Häggerot transporterat.»

I sammanhang härmed må ock omförmälas ett par grafvar, som ej upptagas i föregående anteckningar, men som dock voro gamla redan vid den tid magister Nortman upprättade sitt »memorial». Den ena af dessa

grafvar tillhörde *Peder Hansson* på Snuggan, som afled 19 Maj 1628. Den öfver grafven lagda tackjernshällen finnes numera använd som *trapphäll vid Jerle mjölnareboställe* i Nora socken och är jemförelsevis väl bibehållen. Af den därå anbragta inskriptionen får man ock veta, att hustrun hetat Kirstin Pedersdotter och att de tillsammans ägt 11 barn, 5 söner och 6 döttrar. Det må tilläggas att Peder Hansson blef nämdeman 3 Februari 1613, att han enligt tingsprotokoll 3 Juni samma år hade »gifvit sin hustrus medarfvingar för den arfvelott, som dem hafver tillfallit uti hennes fädernesbemman uppå Snuggan, som han besitter, osmundsjern 28 fat, förutan sin hustrus del, hvilken är 7 fat», samt att h. 4 Juni 1620 erhöll »lyssen» eller fasta på samma hemman. En son *Johannes Petri Fabricius*, som under åtskilliga år bodde på fädernehemmanet, omtalas såsom fältpredikant i MUNCKTELLS herdaminne III: 476.

Den andra grafven, hvars gamla tackjernshäll användes som *trapphäll vid Jerle bruksarbetarebostad*, jemväl i Nora socken, har enligt den delvis oläsliga inskriptionen å hällen tillhört *Hans Andersson* med sin hustru Karin Björnsdotter, hvilka antagligen varit boende i Björkhyttan. Är denna förmodan riktig, så är kändt, att han afled omkring 1630. Hans Anderssons hemman öfvergick därefter till den förut omtalade faktoren Olof Pedersson (jfr sid. 103), som kanske var en måg i huset.

Dessa båda grafhällar inköptes i början af 1850-talet från *Lindes kyrka*. Var hon då verkligen så nödställd, att en dylik försäljning af forntida grafminnen kunde vara behöflig? Skulle hällarna ej på lämpligt sätt kunnat inmuras i kyrkoväggen såsom fasta *minnestaflor?* Svårligen kan det vara till skam eller skada för en församling, yttrade för länge sedan en framstående bygdeforskare[1], »att utanför eller inom den fridlysta tempelgården hafva många grafvar, grafstenar, epitafier, vapen m. m., som erinra att där, åtminstone fordom, bott män af större utmärkelse i ett eller annat hänseende, hvilkas anhörige velat, på *god tro om skonsamhet af efterverlden,* förvara minnet af dem, som saknats, icke blott af anförvandter, utan af hela menigheter, någon gång af hela fäderneslandet.»

Instruktion för kyrkovärdarna.

Borgmästaren Anders Stensson, som, att döma af rådstuguprotokollen, var ganska uppfinningsrik på förslag till förbättringar än på det ena, än på det andra området — s. k. reformer —, men som dock sällan omsatte sina förslag i handling, »proponerade» vid ett rådstugusammanträde 13 Januari 1662, »såsom ock tycktes nödigt och nyttigt vara, att en ordning måtte författas huru vida *kyrkovärdarna* med kyrkones inkomster och utgifter skola hafva till att göra, alldenstund där med understundom något lamt tillgår; hvarföre resolverades, att dem till underrättelse, som med kyrkones intrader hafva till att beställa, skall med forderligast ställas en rättmätig *ordning och instruktion*». Någon dylik kom naturligtvis icke till stånd, enär detta förslag, såsom de aldraflesta af borg-

[1] AND. LIGNELL, beskr. öfver grefskapet Dal, I: 446.

mästarens välmenta propositioner, ej kom längre än till det papper, hvarå saken nedskrefs. Att en viss ordning i fråga om kyrkans uppbörd stundom varit behöflig, synes dock framgå af hvad som kort därefter passerade, och hvarom rådstuguprotokollet för 17 därpå följande Februari lämnar följande för småstadsförhållanden ganska karakteristiska skildring:

S. d. kom för rätten kyrkoherden vördige och vällärde mag. Magnus Magni Nortman och gaf tillkänna, huru såsom i går *vardt i sakristian* beslutit, att *vin- och byggningssäden* skulle intet till någon levereras, förr än efter h:s högv:t biskopens befallning därföre skulle reda betalning i kyrkones kista erläggas och betalas. Likväl hafver Henrik Hollen tagit emot samma säd och betalningen för henne icke vill kontentera, utan svarar, som klockaren refererade, att när kyrkoräkningen blifver om fredag sluten, vill han samma säd betala; hvarföre blef resolveradt, att Henrik Hollen skall fullkomligen tillhållas antingen *nu strax betala pengarna* för samma säd eller ock *säden tillbaka leverera.*

Man kan antaga att Hollen denna gång, lika som vid ett annat likartadt tillfälle några månader därefter, skrattade rätt godt åt denna magistratens välvisa resolution.

Nytt orgelverk anskaffas.

Förut är omtaladt att *orgelverk* saknades i den äldsta kyrkan, men att ett sådant torde hafva blifvit anskaffadt kort efter 1644 års eldsvåda. Sedan kyrkan emellertid blifvit utvidgad, gjorde sig snart behofvet af en större och bättre orgel mera kännbart. Af ett bland stadens äldre handlingar funnet dokument synes framgå, att nytt orgelverk blifvit anskaffadt under åren 1668 och 1669. Af samma dokument får man ock veta »orgelmakarens» namn, hvem som då varit tjenstgörande organist och hvem som kontrollerat arbetets utförande. Det torde därför vara i sin ordning att meddela denna handling, så lydande:

Emedan såssom att Lindezbergz Församblingz föreståndare hafwa ehrkiänt wälbestälte Organisten uthi Örebro Ehrborn och Konstrijk M:r *Andreas Albinus*, att Censera dhet Orgelwärk som iagh Undertechnadt af nyo uthi Lindezbergz försambling uprättat haffwer: Och han nu wärket på twenne stämmor nähr proberat hafwer, nembl. Quintadene och Supbasin, hwilka han nu förmedelst sin opassligheet, uthi min Nährwahrelse [: efter iagh för nödwändighe saakerz beställande, måste migh här ifrån orthen begifwa :] ey har kunnat æstimera: hwarföre förobligerer iagh migh att icke allenast reparera af mine egne medel uthan någon församblingens recompens och wedergiälning the twenne oproberade stämmorne, uthan och heela wärket, dher något dhet Gudh förbiude dher uthi fehlar och mancherar. Och att dhetta oryggeligen nu och i tillkommande tijdher af migh obrotzligen hållas skall, bekräftar iagh medh mitt egenhändhige Nampn och wahnlige pitzer. Till yttermehra wisso begiärar iagh underskrefne godhe Männ till Wittnes. Datum Lindesberg d. 4 Februarij Anno 1669.

Frantz Boll
Orgelmacher.
(Sigill.)

Till witnes *Henricus Gislerus.*
Till witness *censor operis Andreas Albinus.* Org. Örebr.
Till wittne *Daniel Grönwald,* Organist.
Någon anteckning om *kostnaden* för det sålunda tillkomna nya orgelverket har ej återfunnits.

De sju laga husen.

Angående de sju laga hus, som allmogen i prestgårdarna bör bygga, finnes en k. resolution af 1 Augusti 1727, som närmare föreskrifver huru de skola vara beskaffade. Därförinnan fanns i detta ämne ett stadgande från Johan III:s tid, som finnes inskrifvet å första sidan af en Lindes kyrka tillhörig, gammal räkenskapsbok, omfattande åren 1672—1705. Äfven denna bok bär synliga spår af vanvård: permarna borta, ett blad, omfattande sid. 13 och 14 saknas; likaså är i slutet flera blad bortslarfvade. Denna bok innehåller emellertid mycket af intresse, däribland den nyssnämda handlingen, som, ehuru svårläslig, dock kan tolkas äga följande lydelse:

Om laga hus, konung Johan den 3:djes uttydning.

Dessa efterskrefne hus kallas uti lagen sju laga hus eller tarfvehus, efter höglofl. i åminnelse konung Johan den 3:djes samt kammarråden Jöns Olofssons, Arendt Svarts, Peder Olofssons, Ture Jakobssons och kamererarna Jöns Jönssons, Johan Larssons och Knut Pederssons uttydning skola blifva uti prestgården.

1. Bagarestufva, gäststufva, kapellansstufva, kyrkoherdens studerkammare, en gild, hvälfd stenkällare samt 1 privet med ett tak och 15 hohl[1].
2. Stekarhus, loft och underbod och svale emellan, stor port och drängeloft, maltpörte, badstufva, förstufva emellan med ett tak.
3. Fähuset, nöthuset, svinhuset, hönshuset och mäthuset (?) med ett tak.
4. Stallet med två bottnar, spilta och bro, så att lasset kan åkas uppföre, två stora lador och lider emellan med ett tak.
5. Två rior med logar och lador och tegelhus.
6. Ängelador till 12 lass äng eller som tegarna kunna tillsäga med ett tak.
7. Qvarnhus eller båthus, hvilket som lägligast vara kan.

Vill presten flera hus hafva, äga socknemännerna icke flera hus bygga efter lag.

Dessa bestämmelser blefvo sedermera förtydligade genom 1727 års förenämda resolution, som fortfarande anses gällande.

Säsom för sin tid ganska betecknande må här äfven anföras hvad en politisk skriftställare, häradshöfdingen Magnus Blix för 100 år sedan yttrade i samma ämne[2]:

— — — En annan rättighet har Presteståndet ensam. Den är — att bo väl utan att behöfva bygga. Pastorernas boställen tillkomma nästan efter samma lag som det forna Thebes. Amphion blåste på sin flöjt: och Thebes höjde sig utur jorden. Här bygger bostället sig liksom sjelf under det boställshafvaren blott röker sin pipa.

---

[1] De spärrade orden tillagda af annan hand.
[2] *Sveriges statshvälfningar* m. m. 1720—1792, III: 191. Sthlm 1794.

Jag känner inga flera varelser i Sverige än stararna och presterna, som äga nästen, utan att bygga dem. Spilkråkan timrar åt de förra. Församlingen åt de senare. Sjelfva fånget af deras boställen är ej starkare än Adelns fång af säterifriheten. Den är en gåfva, som icke är uråldrig. Odens prester hade inga boställen.

1672 års kyrkoräkenskaper m. m.

Den här ofvan omtalade gamla räkenskapsboken innehåller mycket fullständiga och detaljerade redogörelser öfver kyrkans inkomster och utgifter m. m. under 1672 och följande år till och med 1705. Då det naturligtvis icke kan blifva fråga att här upptaga allt, som kunde vara af intresse, må det få anses tillräckligt att här och där ur den ifrågavarande boken göra några axplockningar.

Räkenskapen börjar med en »specifikation på Lindesbergs kyrkas *inkomster* pro anno 1672», som för hvarje sön- och helgedag redovisar influtna »punge- och bäckenspenningar». Under 69 högmesso- och 3 aftonsångsgudstjenster utgjorde sammanräknade beloppet häraf 344 daler 28½ öre. Under 13 s. k. apostladagar inflöto likaledes 23 daler 14½ öre. Under 2 »gångedagar» och Kristi himmelsfärdsdag 5 daler 6 öre samt under de 3 stora bönedagarnas högmesso- och aftonsångsgudstjenster 44 daler 26½ öre.

»Punge- och bäckenspenningar» utgjorde alltså	418	daler	11½	öre.
»Grafföppnings- eller lägerstadspgr», uppgingo till	40	»	—	»
»Barnebårspenningar» » »	30	»	16	»
»Bårklädes- och efterringningspgr» » »	116	»	—	»
»Krono- och hedersringningspgr» » »	39	»	26	»
»Föräringspenningar» af staden till kyrkan och de fattiga	37	»	6	»
» » af socknen » »	162	»	—	»
» » af främmande » »	25	»	8	»
Stolpenningar af »Ragnil kokerska för stolrum uti den främsta stolen under orgelverket»	8	»	—	»
Sakörespenningar	9	»	16	»
För 5 t:or vinsäd ur kyrkoherberget à 12 d:r	60	»	—	»
Summa	946	daler	19½	öre.

Härjemte är bland föräringar antecknadt, att »Anders Andersson i Hammaren för sin egen person gaf till kyrkan en tolft sågebräder», samt att bergsmännen i Gränshyttan, Danshyttan och Ingelshyttan »hafva *slagit en björn,* sålt huden och gifvit till kyrkan penningar 10 daler 12 öre», inräknade här ofvan bland socknens föräringar.

Angående sakörespenningarna är antecknadt, att Anders Jonsson skomakare för slagsmål pliktat 9 daler och Anders Lustig »för oljud i gästebod» 16 öre, hvilka båda belopp jemväl här ofvan upptagas. Vidare hade mäster Hans, skomakare, »för kyrkans oskärande» pliktat 3 riksdaler i karoliner, »dem hafver kyrkoherden tagit». Slutligen hade »Olof Johansson, skomakare här i staden», pliktat för »kronebrott» 12 daler kpmt, »dem jag hafver tagit», nämligen komminister *Kristian Larsson,* som från detta

år blifvit kyrkans räkenskapsförare. De båda sistnämda posterna uppföras sålunda ej som inkomst.

Kyrkans *utgifter* redovisas sålunda:

för vin	179	daler	21	öre.
oblater	22	»	8	»
»item annor kyrkones nödtorftige utgift»	431	»	9½	»
till »våra egna» fattiga	55	»	—	»
» främmande »	9	»	16	»
»behållen summa af kyrkones penningar»	210	»	16	»
»behållen summa af de fattigas medel»	38	»	13	»
Summa	946	daler	19½	öre.

Sedan redogöraren slutat sin specifika räkning öfver vin och oblater har han vidfogat denna anteckning:

»Efter jag hafver rum på detta bladet, vill jag annotera huru mycket oblater och vin är förtärt detta året 1672 uti församlingen: oblater 7050, vin, spanskt $12^5/_8$ kanna, franskt 42 kannor».

Bland »kyrkones nödtorftige utgifter» torde följande böra uppmärksammas. »Efter högvyrdige biskopens vilja och anordning är köpt en pappersbok, å 6 böcker rent papper, uti hvilken skall annoteras kyrkones inkomster och utgifter, hvar sort för sig, och är denne innehållne bok, kostar 8 daler». Att denna bok sedermera icke gått all verldens väg är en lycka för — dessa anteckningar.

Under 10 Februari (1672) finnes utgifvet »till ärevördige prosten och hr Johan, kapellanen i Arboga, som följde i visitationen, penningar 44 daler». Vid samma tillfälle »uti prostens närvaro, som visiterade, togs renskt, spanskt och franskt för 18 daler 8 öre», hvilket belopp, omsatt in natura, motsvarande närmare 6 kannor vin, inbegripet i det qvantum, som här ofvan upptages såsom åtgånget »uti församlingen». Vidare hade man »låtit göra en likbår till barns begrafning», som kostade 37 daler 8 öre, hvilken bår, från det hon blef färdig 20 April och till årets slut, åt kyrkan medförde en inkomst, som förut är angifvet, af 30 daler 16 öre i »barnebårspenningar», då för hvarje barns begrafning i regeln erlades 1 daler för bårens begagnande. Kyrkans *skuld* från föregående år 69 daler 21 öre återgäldades 28 Juni; och för 8 September har redogöraren antecknat: »bekom jag för sal. Peder Larssons kyrkoräkningars revision 3 riksdaler i karoliner, belöper i kopparmynt 14 daler 8 öre». Under 29 December äro följande utgifter antecknade: »är köpt en biblia till skolans behof, som är kolligerat af aftonsångspenningarna om stora högtidsdagarna och stora bönedagarna», för 27 daler; »dito kapellanen för det han håller kyrkones bok 25 daler»; »noch kyrkovärden rådm. Henrik Pedersson 15 daler», och slutligen »kyrkovärden af socknen Peder Hindersson 5 daler».

Räkenskapen är till sist försedd med denna påskrift:

Att denna gjorda Lindesbergs kyrkoräkenskap till inkomst och utgift ifrån år 1672 och till året 1673 den 1 Januari, är uti proste-visitation, hållen den 21 och 22 Maj 1673, öfversedd och godkänd så till intraderna som utgifterna, tillika med det i behåll än finnes så till kyrkan som de fattiga. Attesterar manu propria.

Georgius H. Wintrosius pp. et pastor Arbogens. — *Jonas Hagelberg* pastor Lind.

Ericus Gusarvius p. Liusnarsb.

Härefter följer en förteckning öfver »1672 års *christningebarn*», som ganska fullständigt upptager barnfaderns namn och hemvist, barnens namn och deras döpelse- ej födelsedag samt närvarande dopvittnen. Denna. förteckning angifver summan på kristningebarn till 93, däraf 48 gossar och 45 flickor, alla födda i äktenskap.

Vidare kommer förteckning på »1672 års *lik*», som uppgifvas till namn, hemvist och begrafningsdag, samt för de flesta äfven åldern i år, veckor och dagar. De äldsta bland dessa äro: hustru Anna Persdotter i Sålboda 90 år, h:u Gertrud Jonsdotter i Guldsmedshyttan 88 år, h:u Gertrud från Väng 85 år, h:u Marit i Vågartorpet 80 år och Anders Dalkarls hustru i Ryda 79 år. Den äldste bland de aflidne männen var »Lars Olofsson här i staden 72 år». Såsom ett mera notabelt dödsfall kan antecknas »S:r *Peder Larsson*, *notarius civitatis* 36 år»[1], som begrofs 9 Juni. — Förteckningen afslutas med dessa ord: »Summan på liken 96 stycken. *Huius Anni Finis.*»

Någon förteckning öfver årets *brudfolk* finnes ej.

Hvarjehanda anteckningar ur 1673—1683 års kyrkoräkningar.

1673. Af detta års räkenskaper inhemtas, att af vin åtgått 5½ kanna spanskt och 51 kannor franskt samt 5,200 oblater, med ett sammanlagdt värde af 187 daler 27 öre; att »uti *prostens* närvaro togs franskt vin 4 kannor», hvarjemte »prosten för sitt besvär och omak» erhöll 14 daler 8 öre, således 3 karoliner; samt att af kyrkans medel »sal. hr *Jakobs enka* uti Ryttern bekommit 15 daler», och af de fattigas medel »en främmande tysk adelsman bekommit 14 daler 8 öre». Kyrkans sammanräknade utgifter med vin och oblater uppgingo till 444 daler 5 öre; de fattiga erhöllo tillhopa 89 daler 9 öre och stadens skola 9 daler 16 öre, utgörande det sammanräknade beloppet af influtna *aftonsångs-kollekter*, hvilka uteslutande tillkommo skolan efter gammal sedvana. Efter räkenskapen har redogöraren antecknat:

På efterföljande bladen skulle väl 1673 års brudefolk, kristningebarn och lik blifvit annoterade, men för klockaren sal. *Peder Anderssons* försummelse, som uppskrifva skulle och mig riktigt leverera, måste jag sådant gå förbi.

Lyckligt emellertid att kunna skylla på — klockaren, ty *presterskapet* hade naturligtvis inga skyldigheter i berörda hänseenden. Ur räkenskapen må dock antecknas att 6 Juli finnes »grafflöppning för sal. Jonas Gustafsson» och »efterringning» uppförda, utan att afgift för någotdera blifvit erlagd, hvaraf synes framgå att denne stundom rike och mäktige köpman och bruksägare aflidit i medellösa omständigheter.

---

[1] Gift med en dotter till bergmästaren Sten Andersson, Elisabet Stensdotter, hvars barn antogo namnet *Dahlström*. Jfr *Noraskogs arkiv* I: 9.

1674. Detta år åtgick $44^1/_2$ kanna franskt och 1 stop spanskt vin samt 4,100 oblater med en kostnad af 141 daler 6 öre. Kyrkans öfriga utgifter uppgingo till 277 daler 4 öre; de fattiga erhöllo 73 daler 26 öre och stadsskolan 15 daler 16 öre. — Såsom »föräringspenningar» hade Daniel Stensson 30 Augusti lemnat till kyrkan 30 daler och till de fattiga 20 daler, antagligen af någon särskild, men okänd anledning.

Redan i 1673 års räkenskap fanns antecknadt att »mons. Augustus, som plägade musicera» erhållit en kanna franskt vin, men 6 Januari följande året förärades »musikanterna, som hafva spelat och sjungit öfver julhelgen» en kanna spanskt vin, hvaraf man kan finna att musikfester eller konserter icke voro främmande för den tidens Lindesbor. Bland öfriga utgifter må antecknas 40 daler till »contrafactursmestaren för Lutheri och Melanchtonis conterfeij», samt till Ramsbergs kyrkobyggnad 20 daler 24 öre.

1675 års räkenskaper gifva vid handen att *dödligheten* inom församlingen varit ovanligt stor, då de häraf beroende kyrkoinkomsterna uppgingo till mer än dubbla beloppet af det vanliga. En *grafplats i kyrkan* blef äfven inköpt för 30 daler till *Öijer Karlssons* begrafning 6 Juni. Bland kyrkans öfriga inkomster finnas redovisade: af »Per Eriksson i Vängstorpet för det hans hustru oskärade Guds hus med uppkastning 5 daler»; af »Sverkesta-Anders' dotter för det hon vätte i kyrkan 4 daler»; af »Peder Eriksson i Gränshyttan för det han fick sitt syskonebarn, efter konsistorii disposition, till kyrkan 15 daler 24 öre»; vidare hade »Lars, Fanthyttedrängen, för det han slapp stå uti vapenhuset med sin kona från Hafsta, gifvit till kyrkan 8 daler»; och slutligen hade »Henrik Pedersson betalt för rådman Henrik Hollen på s:r Albrekts vägnar i Arboga för oqvädinsord 24 daler». — Angående vinsäden förekommer denna anteckning:

»Vinsäden till kyrkan, som var 5 t:or råg, blef af välborne landshöfdingen borttagen till militiestaten, men omsider lösgifven, och befalltes befallningsmannen Frumerie leverera uti Juli månad till kyrkan igen efter det fanns i förråd; men Frumerie ville köpa säden, och kom icke fram med levereringen, då likväl en tunna råg gälde 13 daler kpmt.»

Det kan tilläggas att vinsäden för 1675 icke kom kyrkan till godo vare sig under detta eller de följande åren. Hvem som »anammade» valutan därför, fogden eller presten, upplyses ej af kyrkans räkenskaper.

Bland årets utgifter förekomma flera till ett sammanräknadt belopp af 463 daler för en ny *altartafla* med uppsättning, inköpt af mäster Jakob Meisner, »belätssnidare», såsom det synes boende i Arboga, därifrån taflan hemtades och kostade »i förlön» 9 daler. Vidare anskaffades ett nytt *bårkläde* för en kostnad af nära 90 daler. Kyrkoskrifvarens lön höjdes till 30 daler »för det årets mera besvär», men denna lön blef sedermera stadigvarande.

1676. Följande påskrift å 1674 års räkenskap torde här böra återgifvas:

Anno 1676 på den 11 Februari hölls socknestämma vid Linde, då ock kyrkans räkenskap öfver tvänne åren 1673 och 1674 upplästes och befanns riktig till inkomst och utgift; sedan till behåll och inventarium blef öfver dessa åren 460 daler $10^1/_2$ öre kpmt, men där utaf är utfodrat till en altare-

tafla ifrån Arboga hit hemtad 463 daler, alltså sedan till behåll allenast ett år 1672, som var 210 daler 16 öre, nämligen 207 daler, som här med attesteras.

Göran Wintrosius.
P. pros. et pastor Arbog.

Denna visitation medförde för kyrkan en utgift till »mäster Göran» af 14 daler 16 öre, hvarjemte »togs upp en kanna franskt vin vid afresandet 3 daler.»

För att bereda kyrkokassan en ny inkomst började man 1676 tillåta att lik fick stå i kyrkan under predikan mot särskild afgift af 6 eller 8 daler, hvilken följande året höjdes till 10 daler för hvarje lik, som på sådant sätt utstäldes »på parad». Tvänne grafplatser i kyrkan såldes äfven för tillsammans 50 daler. En större »föräring» kom ock kyrkan till del, då 5 Februari »s:r David Kåål med participanten s:r Hans Kalmäter för sitt bruk vid Qvarnebacken» lemnade 100 daler, äfvensom 10 daler till de fattiga. »Böril-Peders dotter Annika, som oskärade kyrkan med uppkastning, för det hon slapp stå i vapenhuset, gaf till kyrkan 6 daler». — »Löjtnanten som förvärfde folk» gaf dels 3 daler sakören- och $1^1/_2$ daler armbössepenningar. Från stadens kämnärsrätt levererades »för slagsmål emellan två bergskarlar om midsommardagen» 4 daler i sakören och 2 daler till armbössan. Vidare finnes ett N.B. (nota bene) därom, att »vinsäden, som är 5 t:or, är icke ännu bekommen utur kyrkoherberget intill dato d. 29 Januari 1677», men i årssammandraget redovisas dock inkomsten därför med 55 daler.

1677. »Såldes till kyrkovärden Per Höjer ett lägerställe i tvärgången från södra dörren à 40 daler». Under 20 Mars uppföres som utgift till »kyrkoherden hr Daniel af kyrkan till boflyttiepenningar 100 daler», men detta belopp redovisas åtskilliga år därefter såsom återbetalt. 11 Juni »visiterade prepositus och insatte kyrkoherden, fick 18 daler; dito prepositi adjunctus som honom följde 6 daler». Vinåtgången vid detta tillfälle uppföres ej bland utgifterna, men detta torde bero därpå, att kyrkan, som förut köpt sitt vin i små poster, numera köpte detsamma i hela fat eller oxhufvud från Stockholm, hvarmed början gjordes 1676. Däremot fortfor ännu den förut vanliga seden, att till de 3 stora högtiderna påsk, pingst och jul kyrkoherden erhöll en kanna och kapellanen en half kanna spanskt vin till hvardera helgen, som betaltes af kyrkans medel, men denna mera synliga utgift försvinner småningom ur räkenskaperna, därigenom att presterna föredrogo att i stället vid nämda tillfällen tappa sitt behof ur det stora vinfatet.

Vinsäden redovisas detta år till 15 daler tunnan.

1678. Bland inkomsterna redovisas de 30 daler, som »sal. Hans Peders' arfvingar i Garphyttan (erlade) för Georgen Schmidts graf i kyrkan» (jfr sid. 187). Bland utgifterna åter förekommer en större post å tillhopa 511 daler 24 öre »för kyrkotakets tjärning med all dess omkostning». Därjemte anskaffades »en ljusarm med två pipor på predikstolen» för 30 daler.

»För bergmästarinnans på Dalkarlshyttan grafőppning etc. är föräradt till kyrkan en ljuskrona à 700 daler kpmt», hvars uppsättande medförde en kostnad af omkring 40 daler. — Vinsäden såldes à 15 daler tunnan till 75 daler.

1679. 27 Juli betalte »Anders Pedersson på Vasslehyttan för en grat i kyrkan på qvinfolksraden 30 daler», hvarjemte för 3:ne bergsmäns lik, »som stodo under predikan i kyrkan», inflöto 30 daler. — I December »försåldes kyrkones vinsäd 5 t:or åt v:d Petter Velamsson à 16 d:r tunnan för 80 daler».

Årets utgifter för oblater och franskt vin uppföras till 238 daler 4 öre; för kyrkans öfriga behof 203 daler 3 öre; för de fattiga 57 daler 18 öre och för skolan 14 daler 10 öre. Kyrkans egen behållning utgjorde detta år 473 daler 29½ öre.

1680. Af räkenskapen kan inhemtas, att nämdeman *Per Olofsson* i Öskevik, omtalad på annat ställe[1] begrofs 18 April, samt att hans lik stått i kyrkan under predikan. Samtliga begrafningsumgälderna till kyrkan för honom utgjorde 17 daler, af hvilket jemförelsevis höga belopp man kan sluta till en mer än vanligt högtidlig begrafning. Vinsäden försåldes detta år för 10½ daler tunnan, hvadan spanmålspriset sålunda väsentligt nedgått. Kyrkans utgifter för oblater uppgingo till 13 daler 4 öre; »vin är intet på detta året hemtat». Kyrkans öfriga utgifter utgjorde 315 daler 30½ öre, däribland för ett nytt *bårkläde* 78 daler och en ny *bibel*, »förgylt med spännen», 24 daler. Till de fattiga utgåfvos 65 daler 10 öre och till skolan 27 daler 13 öre.

1681 års inkomster förete det märkliga, att *kyrkan sålde* »på åtskilliga tider af *kyrkovinet* för penningar 129 daler 10 öre», samt att vinsäden afyttrades till Petter Velamsson för 10 daler tunnan. Bland årets utgifter må antecknas, att 14 Juni hade »kyrkoherden hr Daniel anammat utur kyrkan åt Petter van Ostgeest, till *presthemmanets inlösning i Gusleby* 200 daler», samt att 24 Oktober »kyrkoherden hr Daniel bekommit af kyrkones medel till Stockholm att svara emot sal. Helledays enka uti kungl. hofrätten om *vinåmen,* som förskrifven var och ej riktigt framkom, 88 daler»; »noch betalt Lars Krögers sedel åt Anders Pedersson i Vedevåg på samma ärende, hvilken Kröger procurerade efter pastoris afresa, 52 daler». Denna misslyckade vinaffär, som dessutom medförde ytterligare förluster, hade förmodligen föranledt, att samma år »Hans Matsson, som var till Stockholm efter en åm franskt vin, fick för sitt omak och omkostnad 31 daler 24 öre». Detta vinfat kostade i inköp 180 daler.

1682. Bland kyrkans inkomster redovisas att »Mats Hansson på Garphyttan inlevererat resten för sin afl. fader Hans Pederssons i kyrkan köpte grafställe 30 daler», samt att för 5 lik, som stått i kyrkan under predikan, erlagts 50 daler. Bland dessa var äfven *Jöns Haraldsson* i Stackerud, i det föregående flerestädes omtalad, som begrofs på årets sista dag och enligt anteckning i dödboken uppnått den höga åldern af 121 år, en ålderssiffra, som dock torde få reduceras med ett 20-tal. För öfrigt må antecknas, att kyrkan för 5 t:or vinsäd, sålda till kyrkovärden Gudmund Bengtsson, erhöll endast 40 daler och att »för försåldt vin på åtskilliga tider» influtit 139 daler 20 öre.

Bland utgifterna förekommer dels för »en åm franskt vin ifrån Stockholm 190 daler», dels »annan omkostnad, som på vinåmen blef använd, så i Stockholm som med frakt till Qvicksund och sedan forlön till

[1] *Noraskogs arkiv* I: 501.

Arboga, 7 daler 16 öre», dels ock till »Hans Matsson för det han förde vinåmen ifrån Arboga och hit till Linde, 6 daler». — Under 27 Januari finnes antecknad »r:dus pastor hr Daniel till *hemmanets inlösning* åt Petter van Ostg. 225 daler». — *Kyrkobalkarna* eller hägnaden omkring kyrkogården reparerades och spåntäcktes för en kostnad af nära 70 daler.

1683. Vinsäden realiserades äfven detta år till 8 daler tunnan. Bland utgifter märkes, att 8 September hade kyrkan, »efter kungl. hofrättsdom, måst betala till sal. Helledays enka för ett oxhöfd franskt vin anno 77 utlupet på vägen emellan Stockholm och Arboga 175 daler, med expenser 90 daler», eller tillhopa 265 daler. Lägges härtill hvad förut blifvit offradt på samma vinfat, kan man säga att kyrkan fick ganska ordentligt »sota» för sin vinhandel. Under den närmast följande tiden köptes därför vinet åuyo i mindre poster.

— Under 30 September finnes antecknadt, att af kyrkans medel »en fattig man *Franciscus Lenseur*, som *afstod med den papistiske religionen* bekom 4 daler». Förut, 5 April, hade af de fattigas medel »en grek, *dominus Nicolaus insula Candianus*, bekommit 10 daler», hvaraf man således kan finna att äfven i forna dagar långväga främlingar hittade till Linde och — läto betala sig för besöket.

Samtliga här ofvan omförmälda 1673—1683 års kyrkoräkningar äro förda af kapellanen *Kristian Larsson*, som afled i Maj 1684.

Tornbyggnaden 1683.

Angående denna jemförelsevis dyrbara byggnad erhålles ur den ifrågavarande räkenskapsboken ganska fullständiga upplysningar, så väl i afseende på byggnadskostnaden som åtskilliga andra omständigheter. Till en början torde böra nämnas att redan i April de förberedande arbetsåtgärderna togo sin början, att murningen fortgick under den egentliga högsommaren, samt att *korset* uppsattes 18 Oktober, »och lades uti den södra tvärkupan 1 karolin, 1 tolföresstycke, 1 sexöresstycke, 1 treöresstycke, 1 kopparslant och 2 halföre, gör tillhopa 2 daler 17 öre.» I Februari 1684 hölls biskopsvisitation, vid hvilket tillfälle den nya tillbyggnaden torde ha blifvit *invigd*.

Vidare må anföras huru och på hvad sätt medel anskaffades till denna tornbyggnad. Af nedanstående båda handlingar torde framgå, att äfven andra än konung Karl XI vid denna tid förstodo den konsten att taga där det fanns och lägga där det tarfvades». De lyda sålunda:

Anno 1677 d. 11 Juni, då h:s ärevyrdighet prepositus uti Arboga, mäster Göran Vintrosius, visiterade här uti Lindesberg; då ock r:dus d:nus hr Daniel Danielis Lindesberg:s introducerades till pastoratet, blefvo kyrkones penningar uppräknade uti sakristian, och fanns vara uti behåll, efter kyrkobokens innehåll, på de förriga åren intill år 1677:

				Daler.	öre.
	på kyrkones vägnar	798:	7		
	de fattigas voro	193:	25		
	och skolans	43:	1½	1,035:	1½.
A:o 1677	blef behållet af kyrkones medel	248:	4½		
	på de fattigas vägnar	58:	7½		
	skolan skyldig 4: 28.				
A:o 1678	befanns utgiften vara på kyrkones vägnar större än inkomsten 290: 11.				
	på de fattigas vägnar i behåll	134:	26½		
	och skolans vägnar behållet	20:	18		
A:o 1679	på kyrkones vägnar uti behåll	473:	29½		
	på de fattigas vägnar i behåll	97:	16½		
	på skolans vägnar i behåll	7:	8		
A:o 1680	på kyrkones vägnar i reservo	424:	12½		
	på de fattigas i reservo	73:	13		
	skolans debet 4: 11.				
A:o 1681	på kyrkones vägnar i behåll	154:	17½		
	de fattiga i behåll	103:	½		
	på skolans vägnar behållet	15:	14		
A:o 1682	hafver kyrkan i behåll	252:	18		
	de fattiga i behåll	86:	11½		
	skolans debet 4: 26.				
A:o 1683	kyrkones residuum blifver	245:	14		
	de fattigas residuum är	59:	1		
	skolans residuum	5:	2		
	Summa	2,459:	22½		
Af denna summa drages kyrkones och skolans debet, som af förflutna åren kan ses, och blifver		304:	12		
	Residua summa			2,155:	10½.
Är fördenskull på tornmurens förfärdigande, såsom ock med träverkets uppresande, af kyrkones, de fattigas och skolans medel af förflutna åren, använd denna summa				3,190:	12.

Föregående räkningar hade bort årl. af hans ärevördighet prosten öfverses och underskrifvas, dock emedan detta för dess höga ålder intet skedt är, så har man dem ifrån sista prosteting, så vida den korta tiden det tillåtit, vid generalvisitationen igenomsett och ingen oriktighet befunnit, blifvandes fördenskull behållne medel af samma år 3,190: 12 kpmt, hvilka medel, såsom de äro använde på tornets byggning; alltså skola de i räkningen angående tornbyggningen upptagas, och bemälte räkning med det forderligaste slutas och i boken införas. Actum Lindesberg d. 3 Febr. A:o 1684.

Carolus Carlsson.
Ep:s Aros.

J. Sevallius. Th. L. in G. Aros.

Daniel Lindbergius. Past. Lindens.

Ericus Tulenius. in G. Ar. L. et C. N.

Af 1684 års räkenskap får man veta hvad detta besök kostade församlingen. Därom heter det nämligen:

Februari d. 1. Ankom h:s högvyrdighet biskopen till Linde, och blef användt till hans fägnad $3^3/_4$ k:or spanskt vin, köpt i Nora för	24	daler.
Den, som där efter reste, till hästlegor och för sitt omak	3:	—
Än af rådm:n väl:d Petter Velamsson $6^1/_2$ k:or franskt vin à 4 d:r	26:	—
Dito d. 3. När h:s högvördighet bortreste, blef (han) för sitt besvär tillsagd 5 skepp. fint stångjern à 30 d:r	150:	—
Dito hans medfölje mag:r Johan Sevallius bekom 3 rdr in specie	18:	24.
Noch mag:r Erik Tulenius Not. Consistorij 3 rdr in specie	18:	24.
Än hr biskopens kapellan hr Johan Petreus	11:	24.
Summa	252:	8.

Angående det vid tillfället anskaffade vinet finner man i 1686 års räkenskap, upprättad sedan *Nikolaus Aspman* blifvit kyrkoherde i Linde, följande anteckning:

»Här upptagas de 53 daler, som till högvyrd. hr biskopens undfägnad använda äro, och för utgift anskrefne, emedan de fordom kyrkoherden hr Daniel oveterligen äro införda, och sedermera af honom betalte. Jemväl upptagas och de 100 daler till boförspenningar lånte, emedan de äfven till kyrkan äro betalte» (jfr sid. 195).

Det torde vara tid att öfvergå till de för tornbyggnaden anskaffade och använda medel. Dessa utgjordes af:

Uppbörd.

De här ofvan angifna besparade kyrko-, fattig- och skolmedlen	3,190:	12.
1684 och 1685 årens öfverskott å samma inkomster	70:	28.
Sammanskott af Lindesbergs stad	1,060:	24.
Dito af bergsförsamlingen	3,156:	12.
Upplånta medel	1,616:	—
Sålda materialier m. m.	206:	13.
Förskotterade medel	241:	4.
Summa	9,541:	29.

Utgifter.

»Till tornets murning och uppresande» enligt särskild specialräkning	8,398:	7.
Afskrifningar	13:	30.
Förlust på inneliggande äldre silfvermynt, i följd af 1681 års myntplakat	77:	28.
Utestående och balanserade restantier	1,051:	28.
Summa	9,541:	29.

Denna hufvudräkning är försedd med åtskilliga bilagor. Sålunda förekommer en »designation på dem, som af Lindesbergs stad hafva godvilligen gifvit, och äre blefne af magistraten taxerade till tornbyggningens kostnad», hvaraf man finner att borgmästaren Anders Stensson bidragit med 55 daler 8 öre, kamereraren Gillis Bossard med 50 daler, Daniel Stensson hade »gifvit jernkorset till tornespetsen», värdt 50 daler, handlanden Peder Höjer 30 daler, rådmännen hvardera 12 à 15 daler, hvarefter komma olika belopp, efter råd och lägenhet, af 20, 18, 15, 12, 10

o. s. v. ned till 1 daler. Sammanräknade beloppet af 147 antecknade gifvare uppgick, enligt hvad här ofvan är visadt, till 1,060 daler 24 öre. Denna gåfvolängd är försedd med följande intyg:

Anno 1687 den 23 Maj, då allmän rådstuga hölls å Lindesbergs rådhus, upplästes föreskrefne längd uti samtl. borgerskapets åhöru, uppå hvad som de till kyrkotornets byggning i penningar gifvit hafva, det hvar och en bejakade och ingen hade något ord däremot att säja, utan således af dem gifvit varit. Actum ut supra. Ex protocollo

Olof Laurberg.
Not. Civ. Lind:s.

Vidare finnes en »specifikation på dem uti Lindes bergslag, som hafva anno 1683 till kyrkotornets byggning godvilligen gifvit, därtill och dels äre blefne taxerade, så väl för tornpenningarna, som spik och spåntälgningspenningar, som kyrkovärdarna Gudmund Bengtsson och Johan Andersson i Torphyttan göra räkning före». Af denna längd kan inhemtas att »rådman Hans Preus för sina hemman i Qvarnebacken, Vedevåg och i Yxe gifvit 61 daler 30 öre, noch levererat för sitt bruksfolk 54 daler»; att inspektoren Kristofer Geijer å Östra Bor »gifvit till tornet för sig och sitt bruksfolk 56 daler 8 öre»; att bergmästaren Bastian Geijer för sitt hemman i Ryda gifvit 3 tunnor rödfärg, värda 36 daler; samt att bergsfogden Petter Geijer vid Guldsmedshyttan lemnat 1 skepp. stångjern till 26 daler. De förmögnare bergsmännen gåfvo hvardera 12 à 15 daler, andra 8, 9 eller 10 daler, det stora flertalet från 3 till 6 daler samt torpare i allmänhet 1 daler eller något mera. Afgiften till spån och spik synes därjemte i regeln hafva utgått med 2 daler 8 öre för helt hemman. Sammanräknade beloppet utgjorde, såsom förut är sagdt, 3,156 daler 12 öre.

Upplånta medel voro: af Per Höjer, hans styfdotter Anna Eriksdotter Bergs fädernearf 616 daler; »af nämdeman Hans Andersson i Hammaren dess brodersbarns, sal. Johan Hammars fädernesarfspenningar för deras lott i hemmanet Hammaren» 500 daler; samt af kyrkovärden Gudmund Bengtsson, hans styfson Karl Öijerssons arfspenningar 500 daler; tillsammans 1,616 daler »med 6 procento interesse» att betala från 29 September 1683.

Ur räkningen på tornbyggnadens *utgifter* torde följande anteckningar icke sakna sitt intresse. Murmästaren Elias Joensson erhöll, »för det han disponerat om tornmurningen, upprest ställningar af grunden, med resekostnad beställt sig från andra orter murmästaretillhjelp, och sjelf annan med sin gesäll på $^1/_2$ part uppmurade tornmuren, gjorde mycket extraordinarie arbete utom kontrakt, samt rappade och hvitlimmade tornmuren», 741 daler, hvartill »blef honom bestådt för en klädning till diskretion» 50 daler. Vidare hade »murmästaren Johan Lilja efter ackord och qvittens undfått i betalning för sitt arbete», utgörande $^1/_4$ af murningen, 215 daler 16 öre »och till en diskretion» 6 daler 16 öre. Slutligen hade Elof eller »Ellofver murmästare sammaledes efter kontrakt och qvittens fått sin betalning på $^1/_4$ af tornmurningen» med 215 daler 16 öre samt för extra arbete 18 daler.

»Efter tornbyggaren mäster *Anders Olufsson Vekholms* qvittens, betaltes honom för tornbyggningen i anledning af kontrakt .... 1,700 daler,

noch till diskretion och resepenningar..	68	daler,
samt dess tvänne gesällers drickesp:r	30	»
dessutom betalt deras hästelegor ur staden	9	»
noch betalt för tornbyggarnes kosthåll, efter församlingens ackord för 3 personer à 27 daler om veckan ifrån d. 27 April nästledne	681	»
Tillhopa	2,488	daler.

Till den egentliga tornspiran med »kopparbulor», kors och öfriga prydnader samt förgyllningar m. m. åtgick närmare 2,000 daler; i tornet inmurades omkring 30 skepp. stångjern till ett värde af 800 daler; och för tälgning af 17,090 spån à 6 mark pr 100 st. betaltes 256 daler 12 öre. Det härtill erforderliga virket, äfvensom allt annat virke, som åtgått till byggnaden, synes hafva blifvit särskildt taxeradt, enär detsamma icke finnes upptaget eller redovisadt i räkenskapen. Detsamma är ock förhållandet med alla dagsverken, hvilka sannolikt efter lag och gammal sedvana utgjordes till lika antal af hvarje matlag eller hushåll.

Af till byggnaden användt tegel upptager räkningen blott en enda post på 12,000 st., inköpta från Finnåker för 300 daler.

Under 10 Februari 1686 betaltes »sal. kapellanen hr Kristierns enka för sin sal. mans hafde besvär och stadiga uppvaktning vid tornarbetet 100 daler, hvars lön ock församlingen tillökt å allmän socknestuga den 28 November med 100 daler, gör tillhopa 200 daler kpmt». »Noch betaltes rådman Henrik Persson för sin kyrkoskrifvarelön, efter order 100 daler.»

Den totala byggnadskostnaden i kontant uppgick enligt hvad förut är angifvet till 8,398 daler 7 öre; och är räkningen häröfver undertecknad af

Daniel Lindbergius. P. L. — *Gudmund Bengtsson.* Kyrkovärd.

Den upplåning, som för tornbyggnadens fullbordande nödvändiggjordes, återbetaltes under de nästföljande åren dels af indrifna restantier och dels af uppkomna öfverskott å kyrkans vanliga inkomster.

Kyrkans räkenskaper 1686—1705.

Af dessa är det endast 1686 års räkenskap, som i likhet med de förut omtalade i detalj redogöra för kyrkans, de fattigas och skolans inkomster och utgifter. Från 1687 är endast ett sammandrag häraf för hvarje år infördt i den förut omtalade »kyrkoboken», med hänvisningar, hvad detaljerna angå, till en s. k. kladd eller special. Dessa sammandrag äro således skäligen intresselösa och ett uppräknande af de årliga slutsummorna skulle endast roa — en statistiker. Så pass mycket kan dock inhemtas af berörda sammandrag, att under åren 1691—1694 ett sammanräknadt belopp af 1,109 daler användts till *altartaflans* förgyllande och »stofferande»; att Elias, den förut nämde murmästaren, 1692 reparerat *kyrkobalken* för 80 daler, samt att 1704 blifvit »*köpt en vret till skolemästarebol*» för 164 daler, därå 1705 ytterligare utgifvits 72 daler.

För öfrigt må antecknas att *inkomsterna* utgjorde:

	för kyrkan:	för de fattiga:	för skolan:
1690	587: 3.	139: 12.	22: 5.
1695	854: 30.	224: 14.	19: 16.
1700	859: 5½.	219: 9.	19: 10.
1705	656: 2½.	279: 20½.	16: 19½.

Samtidigt uppgingo *utgifterna* till dessa belopp:

	för kyrkan:	för de fattiga:	för skolan:
1690	570: 6.	125: 20.	8: 14.
1695	656: 8.	173: 8.	——
1700	432: 25.	196: 23.	——
1705	717: 19½.	351: 12.	72: —

Vid sistnämda års slut ägde kyrkokassan en behållning af 1,049 daler 1½ öre; fattigkassan 148 daler 23½ öre och skolkassan 27 daler 25½ öre.

Kyrkoherden Nils Aspmans relation om pastoratet 1695.

I ett gammalt pergamentsband i Lindes kyrkoarkiv, som uppgifves innehålla »Copier af Kongl. Maij:ts Breef och Resolutioner», men till väsentlig del upptages af Domkapitlets bref och cirkulär m. fl. dylika handlingar, förekommer äfven följande, ganska upplysande relation:

Specifikation ifrån Lindesbergs församling uppå det underhåll, som af Hans K. M:t vår allernådigste konung och herre, pastor, sacellanus, rector scholæ 'och klockaren därsammastädes i nåde åtnjuta, jemte förteckning på det, som af privati är gifvet till presterna och kyrkan; inrättad efter den metod, som Hans K. M:t uti sitt bref till högv. biskopen i Vesterås, dat. Stockholm d. 29 Oktober 1695 föreskrifvit, med befintlige vidimerade kopior af kongl. därå gifne bref och privilegier.

1. Uti Lindesberg är för tiden *intet prestebord,* af den orsak, att när staden här, uti Hennes K. M:ts drottning Kristinæ tid, funderades, så är det igenom Hennes M:ts förordning till stadsens utvidgande anslaget, och är nu staden varandes därpå bygder; hvad däraf öfrigt är, det brukas af stadsens invånare till kålgårds-, åker- och ängetäppor.

2. Uti denna församling äro *inga preststommar* till finnandes.

3. Utaf kyrkoherberget i Lindesberg *åtnjuter pastor* årligen *trettiofem t:r spanmål,* hvilka 35 t:r Hennes M:t drottning Kristina uti det bortgångne prestebordets ställe pastor har tilldelt; detta vederlag är sedermera a:o 1691 af vår regerande herre och konung allernådigst konfirmerat, som kopian af därå gifne privilegium förmäler [1].

4. *Tertialsspanmålen* kan här i församlingen uti medelmåttige år stiga till 40 t:r ren spanmål.

---

[1] Intagen längre fram å sid. 206.

5. Åtnjuter *pastor frihet på taxan och andra ordinarie utlagor,* som Hennes M:t drottning Kristinæ privilegium, hvars vidimerade medföljande kopia detsamma utvisar, och fordom landshöfdingens i Örebro, sal. hr Krister Bondes förklaring bifogad, förmäler [1].

6. Af kronan åtnjuter *kapellan* här i församlingen *intet prestebord* eller *underhåll;* men pastor lönar honom årligen med sex skepp. tackjern och två t:r spanmål, efter en gammal förening här i församlingen emellan pastor och sacellanen.

7. *Rectoris scholæ underhåll* af kronan är efter kongl. förordning tjugo t:r spanmål, men kan de medelmåttige år bestiga till tolf.

8. *Klockaren lönas* allenast *af församlingen;* bergar ock ett litet stycke *äng om två sommarlass hö,* men huru hon honom är tillkommen, kan man ingen kunskap erhålla.

9. *Prostetunnan* utgifves här årligen af kyrkoherberget, hvilken prepositus åtnjuter.

10. Om igenom vinhållet förstås *vinsäden,* så utmätes här årligen fem t:r spanmål utur kyrkoherberget, hvilka användas till kommunion och vinhållet i kyrkan.

11. *Kapellan bergar ett äng,* beläget strax på andra (sidan) om Qvarnbacken, en half mil från kyrkan, om sex sommarlass hö; huru det är honom tillkommet fins ingen annan underrättelse, utan allenast ett gammalt bref, af tingsrätten afkopierat a:o 1643, hvars kopia medföljer, berättandes något därom, näml. att det af ålder har hört till prestgården [2].

12. Församlingen här i Lindesberg har behjertat den stora svårhet, som pastor var stadder uti, sedan gamla prestebordet lades under staden, att han till hushållets behof intet kunde föda några kreatur, hade ej heller någon vedbrand: ty hafva de sig samtl. sammansatt och *köpt ett litet bergmanshemman uti Gusleby,* en half mil norr från staden, å 4 t:rs utsäde årligen och ungefär 20 sommarlass hö, för hvilket gifves skatt och utlagor, som för ett annat bergsmanshemman.

13. *Ett äng om 8 sommarlass hö,* hvilket är ett litet stycke af gamla prestbordet, bergar pastor årligen, dock såsom ett gratial af staden; om dess beskaffenhet berättas uti Hans K. M:ts konfirmationsbref på vederlaget, gifvet Stockholm d. 24 Jan. a:o 1691 [3].

3 små holmar, hardt nedan för prestgården belägne, som kallas *Killingeholmar,* och äro af samma beskaffenhet med änget, hafver ock pastor om händer, men de importera intet stort.

14. Någon *fast egendom* vara till *kyrkan testamenterad* fins intet, utan eljest något löst vara doneradt, såsom af fordom bergmästaren sal. *Sten Andersson* i Dalkarlshyttan: 1) en förgyld *kalk och patén* à 43 lod, 2) en hvit *oblatask* à 28 lod, 3) en *messingsljuskrona* à 30 pipor, 4) ett *bårkläde,* som nu blir gammalt och slitet. En *silfverkanna* gifven af några förmögna i församlingen, hvars namn finnas på kannan, à 130 lod.

A:o 1694 i Jan. förärtes af öfverinspekt. hr *Hans Ehrenpreus* på Vedevåg till kyrkan ett vackert *bårkläde.*

---

[1] Dessa handlingar äro meddelade här ofvan sid. 171, 172.

[2] Detta bref meddelas å sid. 207, 208.

[3] Intaget å sid. 206 längre fram.

K. M:ts kyrkolag och handbok samt *Confessio Upsaliensis* af Hans K. M:t donerade.

Hvad öfrigt vara kan af silfver, tenn, messing, böcker etc. är köpt för församlingens enskilte medel, och finnes allt, det ena med det andra, uti kyrkans inventario noga antecknadt.

Ytterligare om pastors vederlag.

Då den ännu glesa befolkningen inom Lindes s. k. bondefjerding i förening med de här och där spridda nybyggarna omkring Råsvaren, antagligen, såsom förut är sagdt, under *senare hälften af 1200-talet* förenade sig att bygga kapell eller kyrka och bilda egen församling, så var föreskrifvet att till ett sådant företag skulle biskopens tillstånd begäras. Sedan kyrkan var bygd — »nu är kyrka gjord» heter det i en af denna tids kyrkobalkar —, då skulle *»skötningsjord» gifvas till prestebol*, enligt Vestmanlands-lagen till en storlek, som motsvarades af åker till 12 tunnors utsäde och äng till 24 lass hö[1]. Så skedde äfven i Linde, och 1629 års dombok (sid. 90) lemnar till och med bekräftelse härpå, då däri omtalas huru det tillgått när prestebolet och den på dess område uppväxande kyrkobyn ursprungligen bildades.

Sedan detta prestebol användts till stadens anläggning samt vederlag af 35 tunnor spanmål därför lemnats på sätt förut (sid. 153) omtalats, blef detta vederlag mer än en gång föremål för indragningsåtgärder. Den första ägde rum under Karl XI:s danska krig, hvarom följande ansökan af kyrkoherden Hagelbergs efterlemnade enka lemnar upplysning:

»Stormäktigste konung, allernådigste herre!

Inför E. K. M:t nödgas jag, fattiga värnlösa enka, denna min ödmjuka supplik i djupaste underdånighet nederlägga, allerödmjukligast bönfallandes att E. K. M:t af högkongl. ynnest nådigst täcktes anse och behjerta mitt och mina fattiga små barns stora nöd och fattigdom, och låta mig njuta refusion för *1675 och 1676 års resterande vederlagsspannemål* uti Lindesberg, som till militiens subsistence vid Eda skans borttagen är. Om E. K. M:ts högkongl. mildhet drager jag dess otvifvelaktigare förhoppning, som E. K. M:t ingen fattig nödtvungen plägar låta ohulpen, och där hos försäkrat, att de vederlag, som äro i stället för afhända prestebord, skola vara orubbade, som ock att jag fattiga ensörjande enka för samma vederlag, till E. K. M:ts tjenst, hafver tillsatt en väl munderad ryttare, och att berörda *vederlag är förundt* i stället för *prestebordet, som församlingen af skattemanna ägor sammanköpt* och sedan ifrån prestestommen till Lindesbergs stads bebyggnad borttaget är. Sådan E. K. M:ts höga nåde-välgerning varder Gud visserligen belönandes; hvarom jag i mina böner stadigt skall anropa, och blifva intill min dödsstund underdån-ödmjukaste T. *Anna Danielsdotter*,

sal. hr Joen Hagelbergs efterlåtne enka i Lindesberg.»

---

[1] Konung Kristofers landslag 1442, som gälde för hela riket, innehåller i Kyrkobalkens 2 kap. bland annat, att församling skulle, så snart kyrka var bygd, *göra sammanskott till prestebol.*

Å denna ansökan resolverades vid riksdagen i Halmstad 1 Mars 1678:

»K. M:ts nådige vilje är, att denna prestenka skall åtnjuta refusion och vederlag, lika som presterskapet förmedelst den allmänna resolutionen i detta mål därom försäkradt är; hvarom H:s K. M:ts Kammarkollegio redan är beordradt vordet.

Ad mandatum

J. Swahnhielm.»

I fråga om det andra indragningsförsöket af ifrågavarande vederlag må här äfven meddelas följande

Utdrag af domboken, hållen vid laga ting med Lindes bergslag uti Lindes socknestuga, den 18 Januari 1681.

(Ur Svea hofrätts arkiv.)

S. d. Kom för Rätten Kyrkioheerden vthi Lindes Stad, Wyrdige och Wällärde H:r Daniel Lindbergius och berättade deth Befallningsman Ehreborne och Wälbetrodde Carl Gilliusson Tollet efter Högwälborne H:r Landzhöfdingens ankombne bref och Ordres, fordrar dhe Bref och Vnderrättelser, som kunna angå denne Församblingens Kyrkioheerdes wederlag, föregifwandes dhem på hwarjehanda händelse förkombne wore, begierandes fördenskuld deröfwer Rättens bewijs. Domaren med Nembden bewittnade, att af ålder haf:r Prestebord haft sin Åker och Äng, såsom och A:o 1632 samma Åker och Äng för des Ringheet skuld af Församblingen tillökt blifwit med 5 t:rs Vthsåde, och Äng till 7 lass Höö, hwar åh och Kyrkioheerden Opwijste Kyrkioboken, Hwilka ägor Hennes Kongl. May:t Drottning Christina i Nåder förordnadt till Lindesbergz Stadz Bygningzplatz och Vthwidgning, som des vthan sees kan af LindesBergz Stadz privilegiers 13 punct, men till wederlag för Mehrbem:te ägor, gifwit i lijka Nåder, till Kyrkioheerdens vnderhåld 35 t:r Spannemåhl åhrligen att åthniuta, hwilket Wederlag Kyrkioheerden förmeente Reductionen eij vnderkastadt wara, efter som 1655 åhrs Rijkzdagzbesluth och 6 punct intet sådanne der vnder begrijper, vthan deth som till Giestningz Vnderhållande en och annan af Presterskapet vthaf höga Öfwerheeten förundt är, Hafwandes Hans Kongl. May:t andre och sådanne wederlag, hvilket Presterskapet till Löhn efterlåtit är, som detta vthi Presternas privilegiers 4 punct och andre Resolutioner Presterskapet Allernådigst Confirmerat, Jembwähl och detta sidsthåldne Rijkzdagzbesluth 10 punct dem deth förbehåller, Förmodade således mehrbem:te Kyrkioheerde detta af honom begierte bewijs meddehlas kunna, Hwilket af Rätten bewilliades vnder mitt Nampn och denne Bergzlagens Secret. Actum ut supra.

På Rättens wägnar

Erich E. Lagerqvist.

Sedermera synes tillkomsten och beskaffenheten af ifrågavarande vederlag gjorts till föremål för ytterligare undersökning, som ändtligen resulterade på sätt nedan intagna kongl. bref till Kammarkollegium närmare utvisar[1]:

---

[1] Motsvarande bref eller resolution har icke kunnat återfinnas i Lindes kyrkoarkiv.

Ur Kammarkollegii samling af Kongl. Bref för år 1691.

Præsent. d. 30 Januarij 1691.

CARL med Guds Nåde Sweriges Giötes och Wendes Konung, Storförste till Finland, Hertig vti Skåne, Estland, Lifland, Careln, Brehmen, Verden, Stettin, Pomern, Cassuben ock Wenden, Förste till Rügen, Herre öf:r Jngermanland och Wismar, Så ock Pfalts-grefwe wid Rhein i bejern till Julich, Clewe ock Berge Hertig.

Wår synnerlige ynnest ock nådige benägenhet med Gud alsmäktig Tro-Män respec. Råd H:rr Grefwe Præsident, så ock Samtl:e Cammarråd. Oss gifwa wåre Reductions Deputerade underdånigst tilkjänna, hurusom Hen:s Maij:t Drotning Christina åhr 1647 har förunt Kyrkjoherden i Lindes stad och Bergslag 35 tunnor spanmål årligen af b:te Lindesbergs Kyrkotionde, till wederlag för den del af Prästebordets egor, som för regulariteten skull är lagd till Stadsens utwidgande; dock så at han skulle hafwa att åtnjuta samma wederlag allenast till en tid ock inn till dess Staden hade satt sig ock blifvit förmögen, sin Kyrkoherde sielf att underhålla hafwandes b:te Wåre reductions Deputerade förledit åhr i ohrten låtit ransaka, huru stora ägor ifrån prästebordet äro tagne till Staden på det de därutaf måtte kunna sluta om desamma kunde swara emot b:te 35 tunnors wederlag; ock därwid befunnit, först att de af Hennes M:t Drotning Christina åhr 1645 Staden gifne Privilegiers 13 punkt innehåller ock förordnar, att utaf de egor som brukas, till Prästegården till Stadens bygningsplass ock utwidgning skulle blifwa så mycket förlagt, som där till kunde pröfwas af nöden wara, hwaremot Kyrkoherden med wederlag uti annat skulle blifwa i hogkommen; Sedan ock skall af Cronofogdens ock Landmätarens däröfwer hålna Ransakning befinnas, att den ifrån prästebordet komne bördige Jorden årligen har importerat 32 tunnor spanmål ock 52 lass hö, hwaraf fuller Kyrkjoherden för tiden skall innehafva En äng, präst Engen benämd; dock besitter han densamma icke som bohlbys egor utan som ett gratiale af Staden; Hafwandes dessutan församlingen ock Stadsens förmän vid Ransakningen betygat, att där wederlaget skulle gå Kyrkoherden ifrån, blefwe han oförmögen sitt hus utan gjäll och skuld, att underhålla. Ock som Wij uti så beskaffat sak finne det har b:te Kyrkoherde förmedelst Drättning Christinæ åhr 1647 därå gifne bref warit befogad till desse 35 tunnor spanmål såsom Ett wederlag emot de egor han mist under Prästebordet; Altså hafwe Wij för gått funnit Kyrkoherden i Lindesberg af gunst ock nåde att confirmera wid detta wederlaget af Trettio fem tunnor spanmål. Hwilket Wij Eder härmed låte i nåder weta, på det J mågen kunna ställa Eder denne Wår nådige förordning till hörsam Rättelse. Befallandes Eder i det öfrige Gud alsmäktig synl. Nådel. Af Stockholm d. 24 Januarii 1691.

CAROLUS.

C. Piper.

I sammanhang härmed må ock slutligen meddelas följande i Lindes kyrkoarkiv anträffade, af prosten *Petrus Lampa* vidimerade, utdrag af en

»Kongl. resolution och förklaring uppå de besvär och angelägenheter, som presterskapet ifrån Vestmanland och Vesterås stift igenom deras fullmäktige, prosten och kyrkoherden i Arboga, vördige och vällärde magister Petter Lampa, uppå sista genom Guds nåd väl öfverståndne riksdag i underdånighet låtit andraga. Gifven Stockholm den 12 September 1720.

Kongl. Maj:t hafver i nåder låtit sig föredraga presterskapets af Vestmanland och Vesterås stift insinuerade underdåniga ansökningar och besvär; och såsom de till det första anhålla, det pastor i Linde, i anledning af den 25 § af K. M:ts resolution på presterskapets allmänna besvär af år 1719, måtte få njuta de 35 tunnor spanmål, som honom blifvit anslagne till en ersättning för jord, som blifvit tagen ifrån prestegården och lagd till staden för dess regularitet, helst det är blifvit befunnet vid anstäld undersökning, att pastor dessförutan sig och de sina ej kan försörja, samt att så väl den nuvarande pastoren som dess successorer därvid måtte konfirmeras; så vill K. M:t härmed i nåder hafva förklarat, att såsom bemälte 35 tunnor spanmål befinnes vara en ersättning för bortmiste ägor ifrån prestebolet, det skall så väl den nuvarande kyrkoherden, som efterkommande kyrkoherdar, bemälte spanmål oförryckt och oklandradt hädanefter hafva att åtnjuta, så vida K. M:ts Kammarkollegium eller Landshöfdingen ej skulle hafva något besynnerligit därvid att påminna.»

Och härmed torde det för denna gång vara nog om ifrågavarande pastors vederlag.

Prestängen vid Vedevåg.

Tillkomsten af denna äng förskrifver sig tvifvelsutan från den tid, då den nybildade Lindes-församlingens invånare gjorde sammanskott till prestebol. De mera aflägset belägna byarna Vedevåg och Högstaboda föredrogo att hellre lemna detta ängestycke för ändamålet, än att genom byte eller mellangift bidraga till områdets ökande vid Lindesås. Sedan fast komministratur inom församlingen, samtidigt med kronans nya bruksanläggningar i medlet af 1500-talet, blifvit inrättad, är det sannolikt att pastor i stället för annan aflöning afstått denna äng till kapellanstjenstens innehafvare, hvilken ock sedermera oafbrutet samt, hvad mera är, så vidt utg. kunnat finna, utan klander, fått tillgodoräkna sig årsafkastningen däraf.

Det af kyrkoherden Nils Aspman i sin förut omförmälda relation anförda bref om ifrågavarande äng, dat. Lindesås 18 December 1643, hvilket bref af honom blifvit inskrifvet i samma bok, hvari relationen är intagen, är af denna lydelse:

Allom them som närwarandes mitt öpna bref kan hända att förekom̄a, fåå see, heller höra läses, kungiör iag Zacharias Anderson, Häradzhöfdinge i waru hafwande nu detta sinn, vthi Linnesbergzlagh, vppå wälbördig Carl (Wredes) till (Wredenhoff) wägna, att åhr M. DC. XLIII. den 18 Decemb. då iag laga ting hölt mz allmogen af Linnesbärgzlagh, ved Linnesåhs, närwarandes Bärgm. w:dh Steen Anderson, item Befalningzman̄en w:dh Nils Månson, mz efterskrefne Linnesbärgz nämbd; Kom för rätten, hedherlig, Gudfruchtigh och wällärdhe h:r Staffan Comminister, vthi Lindesbärgzlag och Lindesåhs, och för rätten præsenterede ett gam̄alt och vthslijtet, doch af rätten approberat ock gillat pappers bref, och witnesskrift, Som een Mann ifrån Giöthlunda haf:r gifvit om een äng ved Quarnbachan; och emädan

sam̄a breef igenom försletenheet kunde lätteligen till intet blifva, och dhem som wederböör, sijn rätt der mz tappa och förlora; derföre begärade Han sam̄a bref kunde för rätten blifva förnyat, heller vidimerat och rätteligen omskrifvitt; Rättvijsan till styrkia, blef sam̄a bref inn för rätten vpläsitt, vidimerat, och bewiljatt förnyat, och omskrifvet såsom här skedt är, lydandes ord från ord som följer:

Bekänner iag Torbiörn Jonson klockare till (vthi?) Göthelunda Sochen i Närikie, att iag solt Konung Gostaff mitt fadernäshem̄an Quarnbackan, liggiandes vthi Lindes Sochn, män aldrigh sålde iag thet äng, som liggjandes är näst ostan gärdet, som kallas Prästänget, ty thet otte aldrigh min Fadher, heller föräldrar för migh, och haf:r forbenämbde äng aldrigh legatt till Quarnbacha ägor, vthan till Prästgårdhen mann efter mann, som iag af mine föräldrar hördt haf:r, på hwilkett iag och will gifwa min Eedhz beplichtelse, när migh tillsagt wardher; och vppå thenne min bekännelse, tager iagh til witne min körkioherde H:r Pedher, sampt Pedher Ravaldson i Alfwinge, Erich Iöranson i Iädernääs, And. Pärson ibm, att så vthi sanningh är; och efter iag sielf iche signet hafuer, tager iag till låns Kyrkioherdens signete nedan för thenna min bekännelse och öpna breef, som skrifvett är i Göthelunda d. 14 Martii (Maji?) A:o 72.

Nämbdemän och witnen till denne vidimerade Copia, äre thesse som tå i Rätten såtto: Didrich på Ramshyttan, And. Erson på Kohrbärget, Olof Larson i Löija, Bängt Larson i Yxe, And. Erson på Gulsmedzhyttan, Nils Erson på Mårtzhyttan, Erich Mattson ibm, Lars Person på Fanthyttan, Olof Erson i Börka, Erich på Dalkarlshyttan, Jöns i Börneboda, och Hidhen i Torp. Till yttermehro wisso, och wijdare bekräftelse hänger iag mitt signete här nedan vndher, jämpte Lindesbärgz insegell. Actum loco et tempore ut supra.

Zacharias Anderson.

Den del af ängen, som är belägen inom *Qvarnbacka* rågång norr om och intill Spettbäcken, innehåller, enligt 1865 års uppmätning:

Åker	5 tunnl. 14,4 kappl.		
Backe	3,6 »		
Afloppsdike	1,6 »	5 tunnl. 19,6 kappl.,	

och inom *Högstaboda* skifteslag:

Åker	2 tunnl. 24,1 kappl.		
Impediment	7,4 »	2 »	31,5 »
		Tillsammans 8 tunnl.	19,1 kappl.[1]

[1] A—x, anteckn. om Lindesbergs stad, sid. 91.

Riksdagsvalet för Lindesberg 1682.

Vid genomgåendet af Drätselkammarens handlingar anträffades äfven följande klagoskrift, utan datering och så till vida stympad, att den resolution, som antagligen varit tecknad därå, blifvit bortrifven. Det i sitt slag märkliga aktstycket lyder sålunda:

Högvälborne herre, hr Landshöfding,
nådgunstige befordrare.

Eders nåde kunne vi klageligen ej obemält, utan i största ödmjukhet föredraga huru såsom Borgmästare och råd, efter K. M:ts allernådigste riksdagsbref, sammankallade borgerskapet å allmän rådstuga, att samråda sig om en skickelig *herredagsman*, och därtill utgifva penningar. Då proponerade borgmästaren *Anders Stensson* med tillbörlig skickelighet: att såsom K. M:t förnämligen kallar borgmästaren, tillfrågades dem, om de icke vore åtnöjde att han på stadsens vägnar samma besvär med rådmännens samtycke sig påtager. Hvar på en ung beryktad karl, Lars Nilsson skomakare benämd, framstiger något drucken, säjandes att borgmästaren, sedan han hitkom, aldrig gjorde rätt ej heller gör, brukandes därvid mycket otidigt ropande, som de andre af borgerskapet alldeles hindrade sina meningar utsäja. Sedan begärde rätten, att de ville taga gamle borgare till råds, och sin mening med höflighet utsäja, hvilket dock intet blef efterkommet, utan be:te exorbitant allt fort med sin påbegynte sidvördnad emot rätten framfor, slåendes först med hand och sedan med sin hatt, den han ock där qvarlemnade främst på rådstugubordet. Som nu rätten förmärkte, för denne påstående insolentien skull, sig intet kunna sin embetsskyldighet förrätta med mindre denne exorbitanten [som skötslöst sine förmäns bud som dels borgerskapets varning föraktade] blefve afskaffad: ty i anledning af det 35 kap. Rådst.B. resolverades, att han skulle gå i stadsens gömmo, så länge han ruset sig afsufvit, hvar öfver en del af borgerskapet gaddade sig samman, förhindrande stadstjenarne icke komma med honom fram, därföre borgmästaren i skrankdörren sade: på K. M:ts, hans nåde hr landshöfdingens och mitt anförtrodde embetes vägnar, förbjuder jag eder göra stadstjenaren något hinder, hvarpå ingen hörsamhet var tillförmärkande. Därföre borgmästaren, med itererande af konungsfred, försvarade stadstjenaren att komma med exorbitanten inemot rådstugudörren, då en del af borgerskapet med stort tumult, upphäfne händer i vädret, skria- och ropade, togo honom ifrån stadstjenaren tillbaka, vid hvilket oväsende borgmästaren icke annorledes kunde än måste tränga och krypa emellan folket tillbaka, då ock, som spargeras skole, fyra stycken hafva gripit honom i axlarne och efter hårdt; ändtl. sedan exorbitanten således blifven fredad, springer han omkring sjungandes tetantertant och slår sin hatt först i spishällen och mot väggen, rifver sig i håret, kommer där med in, slår handen i rådstugubordet, säjandes till rådm:n Johan Höjer, att han var en kämnär och profoss, stötte rådm:n Henrik Persson i ryggen, så ock till Gudmund Bengtsson med ofta itereradt rop, I hafven gjort nequitia, i det han hafver talt mot hans fader hos Eders nåde. Därpå ock äfven Govaster Joensson, skomakare, med stötande finger på bordet sade: att be:te rådman hade tubbat hans dräng godvilligen gifva sig till båtsman, eljest påmindes borgerskapet att samråda sig om båtsman,

svarades att kämnären skall blifva båtsman. Och emellertid detta oljudet till rättens sidvördnad och vanheder förehades, fanns allenast några få af borgerskapet, som sådant med förmaning ville afstyra, men största delen med öfverljudt skrattande höll rätten för sitt åtlöje. Hvarföre borgmästaren lät uppkalla *kyrkoherden*[1], som strax, med varning af Guds ord, någorledes sådant oljud afstyrde. Så emedan Eders nåde af slik oförsvarlig insolence nogsamt intagit, huruledes rätten här i staden (är) vorden missfirmad: ty är vår underdån-ödmjuke begäran, att Eders nåde täcktes härutinnan skipa rätt och näpst, helst som innan dess sådant skedt, vi i vårt embete ej kunna pröfva oss vara autoriserade något i rätten, på K. M:ts vägnar, företaga och uträtta, och så mycket mer därföre, som mänge af borgerskapet säja sig på sådant sätt ej kunna på rättens kallelse inställa sig på allmän rådstuga, i nåder betraktandes, att rätten i sitt domsäte icke må således sidvördas, fastän någon af oss skäligen kunde tillvitas fel uti sådant mål, som först bör lagligen inquireras. Härpå vi en nådig resolution implorere, alldeles såsom

Eders nådes underdån-ödmjukaste tienare
Borgmästare och råd.

Efter långvarigt sökande återfanns slutligen det rådstuguprotokoll, som bort åtfölja klagoskriften. Ehuru skäligen kortfattadt, lemnar detsamma dock en bekräftelse på det bullersamma uppträdet, i följande ordalag:

Anno 1682 den 8 Augusti hölls ordinarie rådstuga; närvarande borgmästaren med samtl. rådet. — — —

Såsom hr borgmästaren med samtl. rådet skulle, efter K. M:ts allernådigste befallning, välja herredagsman, samt ock utse hvad den, som åstad reser, skall till subsistence hafva, då inkom Lars Nilsson skomakare med största missvördnad, svordom och all annor olydnad, så att då borgmästaren befallte stadstjenaren att insätta denne Lars, så kommo en stor del af borgerskapet sådant med stormande hand förhindrade, oaktandes det, att borgmästaren var sjelf med på golfvet, så att så väl herredagsväsendet och båtmansskrifningen måste studsa, och intet kan förrättas förr än man i största ödmjukhet får remonstrera h:s nåde högvälb. hr Landshöfdingen därom.

Härefter innehåller protokollet vidare:

Lars Nilsson pliktar för märkeligit oljud sine 3 m♀ smt.

Lars Nilsson skom:re kallade rådman Johan Höjer rådman och profoss.

Govast Joensson beskyllte rådman Gudmund Bengtsson, att han var orsaken till det hans dräng blef skrifven till båtsman.

Huruledes det uppskjutna valet sedermera förrättades, inhemtas af ett följande protokoll, som därom innehåller:

A:o 1682 den 16 September hölls rådstuga; närvarande hr borgmästaren, samtl. rådet *med de äldste af borgerskapet.*

S. dag förfrågade hr borgmästaren rådet med de äldste, om någon hade emot det, att *borgmästaren skulle blifva herredagsman,* då de samtl. gåfvo till svars sig intet neka däremot, allenast hr borgmästaren ville göra sin största flit på stadsens bästa, att icke stadsens rätt måtte ligga under; det hr borg-

---

[1] *Daniel Lindberg.*

mästaren dem utlofvade, och för hr borgmästarens resepenningar och kosthåll, så länge riksdagen påstår, utlofvades ett för allt tuhundradefemtio daler kpmt, där med hr borgmästaren lät sig benöja.

Omkring ett år härefter eller 12 Juli 1683 resolverade landshöfdingen »att hvad *myteriet* angår, som passeradt är näst för siste riksdagen 1682[1], skall sökas och förordnas opartiske domare den saken att afdöma, efter borgmästare och råd sjelfva klagande är, samt injurianten nu (är) borta på bergslagen; jemväl ock (om) det *tumult*, som Elof Murmästare 1680 vid en exekution föröfvat». Protokollet härom har utg. ej gjort sig besvär att uppsöka. Emellertid vittnar det anförda, att man äfven för 200 år sedan kunde hafva sina valstrider, till och med i det idylliska Lindesberg.

Borgmästaren Anders Stenssons till- och afsättning.

Denna rubrik kan synas något egendomlig, men torde äga sitt fulla berättigande. Lika oförberedt och plötsligt som han tillsattes, lika hastigt erhöll han sitt afsked. Det låg dock en tidrymd af 32 år mellan dessa båda händelser. En mera fullständig skildring af Anders Stensson såsom borgmästare må sparas till en annan gång, men det torde vara lämpligt att nu i stället meddela de båda rådstuguprotokoll, hvilka angå nämda tillfällen, så mycket hellre som de i sitt slag äro ganska märkliga, ehuru på olika sätt, genom de öfriga angelägenheter och ärenden, som däri finnas afhandlade.

(Anno 1652) den 20 Februari vardt laga rådstuga hållen; närvarandes h:s nåde landshöfdingen välborne *Krister Bonde* till Bordsjö och Springestad, med borgmästaren v:d *Sten Andersson*, och desse af rådet: *Simon Bossard, Jöns Larsson*[2], *Henrik Höjer, Nils Pedersson, Nils Jonsson, Johan Hindersson, Jon Björnsson.*

— *Samma dag förordnades välaktad Anders Stensson till borgmästare och aflade sin ed efter lag.*

— Upplästes också kongl. *Bergskollegii instruktion* och memorial, gifvet *bergsfogden Lars Kastensson,* lydandes huruledes Arrendatorens rest uppbäras skall, att ej någon annor sker för när. Item huru köpmannen och bergsmannen vid *jernbyten på hyttorna* sig förhålla skola.

— Hr Landshöfdingens resolution om *Lindeshemmanens lösen af skatteäganderna,* hvilka af H:s Kongl. Maj:t till staden gifna äro, näml. att nästkommande vår skall *Thomas,* markscheider-ingeniör, afrita dess ägor, och löse sedan de inhägnade ehvem som vill, för rättighet och skatt till staden; men på hvar gård eller tomt lägges 5 daler kpmt för mulbete och vedbrand, hvilka be:te penningar af staden uppbäras skola, att göra summan fyllest, som bergsmännerna efter värderingen hafva skola.

---

[1] Riksdagen var kallad att sammanträda 2 Oktober 1682 i Stockholm.
[2] Tillika stadsnotarie.

— Blef också afsagdt, att de *borgare*, som *utom staden vistas* och hafva stält sin boning, det de utan någon invändning *inflytta uti staden* vid straff, den det ej efterkommer; allenast några få, som oundvikligen för sina hamrar skull det kunna göra.

— Bergsfogden Lars Kastensson gifver klageligen tillkänna, huruledes Oluf Pedersson faktor honom hafver *beskylt,* det han uti anno 1648 års inlevererade tiondelängd hafver *uteslutit be:te faktors tiondejern*, näml. 1 fat 16 l:℔ 15 m℔:r osmund. Bergsfogden framlägger kamereraren Jakob Kruuls bevis, dat. den 21 Mars 1651, att Oluf Pedersson är i tiondelängden år 1648 för be:te jern införd.

Oluf Pedersson kan intet här till neka, utan bedes för, att emedan sådant uti hastighet och stort dryckesmål är uttalt honom ej tillräknas måtte; säger sig slätt intet annat med bergsfogden veta än det ärligit och godt är, beder ytterligare om vänskap.

Parterna förmantes af rätten på båda sidor till förlikning. Förentes alltså frivilleligen för rätten, att de sig emellan härom aldrig mer röra skole. Ingen må bergsfogden om sådant förevita vid straff efter lag.

— Insinuerades en *handskrift*, gifven af sal. Anders Stevinssons efterlefverska här i staden, till Baltzar Wissmar i Stockholm på 337 d:r enkelt kpmt, dat. den 10 September a:o 1651, i *underpant* satt sin *vret och lösa egendom* här i staden.

Då det här ofvan meddelade protokollet väl må anses tala för sig sjelft utan några »utläggningar» eller reflexioner, torde man omedelbart kunna öfvergå till det protokoll, som vid likartadt tillfälle hölls 32 år senare, lydande till sin förra del sålunda:

> Anno 1684 d. 5 Juni hölls Valborgmesso rådstuga å Lindes rådhus. Närvarande h:r landshöfdingen högvälborne hr *Gustaf Lilliecrona,* borgmästaren välb:de *Anders Stensson* och rådmännen *Henrik Hollen, Henrik Persson, Jean Höjer, Anders Lindh, Gudmund Bengtsson.*

Först proponerade hans nåde hr landshöfdingen högvälborne hr Gustaf Lilliecrona för rådmännen och samtl. borgerskapet hurusåsom Hans Kongl. Maj:t, vår allernådigste konung, nådigst har behagat att gifva *borgmästaren välb:de Anders Stensson dimission och afsked ifrån borgmästareembetet* han här till en långlig tid och många år förestått hafver, och det, emedan hans *tilltagande år och ålder sådant nu fordrar,* och i det stället med öppet bref under kongl. hand och sekret allernådigst *förordnat* för detta vice häradshöfdingen välb:de *Anders Andersson Holm,* som sig till ett sådant embete igenom åtskillige tjenster meriterad gjort. Sedan som han, Anders Stensson, samma sitt borgmästare embete som sagdt är, länge efter sin förmögenhet förvaltat hafver; dy försäkrade hans nåde honom att vilja hos Hans Kongl. Maj:t i underdånighet förmå, det han årl:n njuter *ett gratial* sig och sina till uppehåll. Hvartill bemälte borgmästare Anders Stensson med ödmjuk reverents och af underdånigste pligt betackade K. M:t för samma dimission och allernådigste tillsäjelse af hans nåde att få njuta gratialet, därmed *han ock sjelf begärade dimission och vardt benöjd.* Slutligen betackandes sina för detta med-kolleganter af rådet, så väl som borgerskapet i gemen, som honom under innehafvande borgmästareembete vist lydnad och respekt, sålunda bjudandes dem fara väl, och gjorde sitt afträde från rådstugan.

Därefter lät hans nåde uppläsa Hans K. M:ts allernådigst gifne *fullmakt*, daterad Stockholm d. 6 Maj nästförliden, *för* ermälte *Holm*, att vara denne stads rätta *förman och borgmästare;* hvarpå, näst det Holm hade i djupaste underdånighet betackat för den högkongl. nåden emot sin person bevist är, *han*, med hand å lagbok, *gjorde sin laga borgmästareed;* och sålunda ordentl. å K. M:ts vägnar, af hans nåde hr landshöfdingen, med vederbörandes goda samtycke introducerad blef.

— Sedan lät hans nåde högvälborne hr landshöfdingen uppläsa sin gifna fullmakt, dat. d. 12 Mars 1684, till *Oluf Larsson Laurberg*, att vara och erkännas för deras rätta *stadsskrifvare* uti Lindesbergs stad; hvilken efter underdån-ödmjuk tacksäjelse sin laga ed med hand å lagbok aflade.

— S. d. Resolverade hans nåde, att *rådman Joen Björsson* bör *njuta sin lön*, sig och sina *till underhåll uti sin höga ålderdom* och sjuklighet, så länge han lefver; dock uti hans ställe förordnades och insattes, efter öfvertalande af hans nåde och rådet med borgerskapet, väl:d *Petter Velamsson*, hvilken sin *rådmansed* med hand å lagbok aflade. — — —

Anders Stensson hade sålunda erhållit sitt afsked på ett jemförelsevis skonsamt sätt, då han både tillförsäkrades en mindre pension och i öfrigt behandlades med ett visst undseende. Han var således i en lyckligare ställning än medbrodern, borgmästaren i Nora, Johan Hansson, som 3 år förut erhållit ett vida snöpligare afsked[1]. Att emellertid Anders Stenssons förhållande i tjensten under den senare tiden af hans borgmästareverksamhet icke varit fullt tillfredsställande, synes framgå af åtskilliga omständigheter, för hvilka här till en del må redogöras.

Å Lindes rådstuga 24 Februari 1673 »beviljades hr borgmästaren af borgerskapet och rådet ett riktigt testimonium, det ock honom tillförene anno 1664 d. 18 Januari vid begäran af samtl. rådet och stadsens borgerskap är konsenterat under stadsens signete». Detta testimonium torde icke hafva gjort tillbörlig verkan, ty redan 21 September 1674 »begärde hr borgmästaren, det rådet och samtl. borgerskapet ville attestera huru länge och med hvad flit han sitt embete förestått hafver, hvilket de enhälleligen beviljade». En dylik attest synes han hafva erhållit äfven det följande året, enligt hvad här nedan framgår.

Under loppet af 1678 hade Anders Stensson i Örebro varit arresterad 14 dagar, för *bristande saköres-redovisning*, men blifvit utsläppt sedan det felande beloppet (14 st. 6-dalersplåtar) anskaffats och lemnats till vederbörande.

Vid allmän rådstuga 26 Maj 1679, då landshöfdingen *Mårten Reutercrantz* varit närvarande, »beklagade sig samtl. borgerskapet öfver hr borgmästaren, att han *för sent plägar hålla rådstuga*, hvarom hans nåde honom allvarligen tillhöll att han sig rätta skulle, så framt han ville undgå hvad sådant efterfölja torde». Vidare heter det i protokollet vid samma tillfälle:

»Anders Pedersson vestgöte kom fram öfver det han har blifvit slagen en örfil af hr borgmästaren. I lika måtto uppsteg rådman väl:d Henrik Hollen och sade sig blifvit stötter af hr borgmästaren. Äfven klagade Per Hansson skräddare att han af hr borgmästaren är blifven slagen. — Öfver borgmästaren beklagade sig än ytterligare borgerskapet att han plägar snubba

[1] Se härom »*Noraskog*» III: 353.

dem, när de komma och söka lag och rätt, hvilket ock af hr kommissarien skall vid ransakningen upptagas» [1].

Angående resultatet af den här antydda rättegången är ingenting kändt, men vid rådstuga 13 Oktober samma år »upplästes en attest af samtl. borgerskapet gifven hr borgmästaren välbetrodde Anders Stensson den 29 Maj 1675 om dess förhållande, hvaröfver borgerskapet tillfrågades om de ännu något hade honom att beskylla än att han, som samma attest innehåller, sig ärligen och väl förhållit, och justitien så administrerat som en rätt borgmästare egnar och bör; förfrågades än yttermera, om han en sådan attest skulle påfordra, om de icke honom den för rättvisans skull med detta ville (meddela), hvilket de honom samtl. och godvilligen beviljade». Af alla dessa attester, så välvilligt de än voro affattade, synes framgå, att en viss osäkerhet eller ostadighet i hans handlingssätt gjort sig gällande. Den måhända oundvikliga afsättningen inträffade dock slutligen, på sätt här ofvan är visadt. — Anders Stensson lefde ännu 1697, men angående hans sista lefnadsår hafva några underrättelser icke vunnits i Lindesbergs olika arkiv.

1688 års eldsvåda.

Till närmare upplysning därom torde följande undersökningsprotokoll böra meddelas:

> Anno 1688 d. 12 Juli hölls allmän rådstuga. Närvarandes borgmästaren välbet:de *Lars Krög* och rådm:n *Henrik Hollen, Henrik Persson, Johan Höjer, Anders Lindh, Erik Blank.*

S. d. Företogs att undersökas om den *skadelige vådeld,* som utkom uti rådm:n *Petter Velamssons gård i förleden tisdag,* klockan straxt efter 8 slagen om morgonen, och inhemtades följande berättelser, såsom

1. *Olof Andolfs enka, hustru Elisabet,* berättade, att vid hon kom klockan 6 om morgonen gåendes, stod Petter Velamssons hustru på gatan, bedjandes henne gå efter ett par tyska skor åt sig, det hon ock gjorde, och då hon igen kom, gick hon med dem i köket, hvarest hustrun dem klädde på sig, och eld var på spisen i köket, af tunnlaggar uppgjord, dock mest utbrändt; och sedan bad Velamssons och Alexanders hustru henne leda hans häst till Alexanders nedan kyrkan, jemte sjölandet, det hon ock gjorde, och släppte hästen inom porten och pigan tog emot honom.

2. *Hiden Skinnares hustru Gertrud Johansdotter* och *Måns Skräddares hustru Johanna Filipsdotter,* sade, att vid de stodo med ryggen åter vid *Velamssons nya byggning,* som ännu intet var muradt uti, hörde de honom först prassla uti spånorna neder uti kammaren, och sedan gick han uti öfre byggningen, säjandes hustru Johanna till hustru Gertrud: nu gömmer Petter Velamsson sig undan, de komma och vilja taga honom, och litet tillförene kom Olof Andolfs enka, hustru Elisabet, och ledde ut en häst, med säck öfver

---

[1] Kommissarien *J. Frumerie* hade samma dag förordnats af landshöfdingen att hålla en ransakning om stadens andel och rätt i $^1/_3$ hemman Lindesby. Denne Frumerie blef borgmästare i Nora efter Johan Hansson 1681.

sadelen, följandes straxt efter sonen Alexanders hustru igenom porten; sedan sköt Velamsson ut sin hustru igenom porten, säjandes: hör du? men om det var med ondska eller ej kunna de intet säja, vridandes hon sina handskar, slåendes han hårdt igen bommen för porten, och sedan prasslade han i spånorna och gick i öfverbyggningen, och litet därefter kom röken och elden följde straxt efter, gåendes hustrun till rådman Gudmund Bengtsson, och kom straxt tillbaka, talandes med mons:r Joris Fassing och Nils Lindman, seendes upp åt byggningen.

3. *Joris Fassing* och *Nils Lindman,* som skulle gå till Velamsson med kämnären väl:d Gudmund Bengtssons skriftelige immission, dat. d. 9 hujus, för kreditoren hr Henrik Jakob Hildebrand, ståendes då Velamssons hustru i rådman Per Erssons port, och de helsade henne, och gingo till hennes mans port, följandes hon med, talandes de med henne om sitt ärende, att de hafva immission att leverera; säjandes hon: sig däraf lorta, men skotten går intet ut [sade hon] förr än han får en dom öfver sig, eller ock h:s excell:s landshöfdingen kommer och utsäger honom, säjandes: vi hafva en karl till landshöfdingen och en till borgmästaren, begärandes det Lindman ville läsa skriften för sig! Svarandes han, vele vi gå in i porten, mor, så vill jag det göra; då sade hon: det slipper hvarken jag eller I in, min man sitter och skrifver, tagandes i skriften, så att hon gick sönder på ett hörn. Mor, det skullen I intet göra, sade Lindman. Gud nåde mig, sade hon, jag rådde intet därföre, jag är så skälfvande, hafvandes sin mans grå rock på armen. Hörandes ock Lindman allena, att han prasslade uti nya byggningen, medan de talte med henne, och vid de ernade skiljas ifrån henne, ropade David Matssons hustru Gertrud: ack, Gud nåde oss, nu är elden i skottens gård; då med ett litet löje sade hans hustru: si, där hafven I det nu, det ock Lindman allena såg och åhörde; och hela gården stod straxt i ljusan låga, gåendes Velamssons hustru därifrån till sin sonhustru, bedjandes henne flytta ut, elden är lös, jemrandes sig med hopklappade händer, och sonhustrun mötte henne utom sin port, och Fassings hustru kom gåendes och detta åhörde: Gud gifve någon ville taga ut min man, jag är rädder han brinner opp.

4. *Helge Arvidssons hustru Margreta* sade, att hon såg honom med en vaxdukshatt upp uti öfre nya byggningen, som omurad var, kommandes ifrån vestra hörnet, elden, som fullt med hyfvelspånor var, och gick till östra; straxt begynte det att ryka, och hon till skria och ropa, och lopp hem efter ämbar, innan hon igen kom, stod hela gården i ljusan låga.

5. *Elias Murmästare* berättade sig mött Velamssons hustru vid kapellansgården, sade han åt henne: Gud nåde oss huru nu står till! Svarade hon: gifven eder till freds, det blifver fuller väl; det ock Erik Hofslagare, som henne hinde, hörde henne säga.

6. *Stadsnotarien Olof Laurberg* berättade, vid han mötte henne och skulle gå och hjelpa elden, sade hon med sammanklappade händer: si, huru det nu tillstår, där han I det.

7. *Velamssons dräng Johan Håkansson* berättade, att hans husbonde och matmoder viste honom till Ön [därest mågen Johan Staff bor och bergar till hälften], att hjelpa honom slå, och uti tisdags middag kom matmodern till Ön, och när boskapen hemkom om afton, viste hon honom till staden, att se huru där tillstår; elden är lös, sade hon, och många måste nu lida för en elak menniskas skull. Johan frågade sin matmoder, hvar far är, sade hon: Gud vet om han är lefvande eller död.

Varandes således störste delen, af Velamssons förgriplighet och itände eld, *23 hela kapitalgårdar ömkeligen uti aska lagda,* förutom *gaflen på sockne-byggningen* och *kapellansgården,* med flere bredevid, som skämde äro, och alle öfrige af borgerskapet, som sitt goda flytt utur husen af räddhåga [emedan ingen hjelp syntes för menniskors ögon, om icke Gud, synnerligen igenom *vädrets vändande faran afböjt,* utan hela staden med kyrkan skulle blifva i aska lagd] stor skada tagit, som de ej så kunna beklaga.

Vid rådstuga 14 Juli, 4 dagar efter eldsvådan, »upplästes välb:ne hr *Hans Clerks* bref af d. 12 hujus, uppå h:s excell:s vägnar, att noga ransakas skall, om mordbrännaren Petter Velamssons *hustru varit i råd om mordbränneriet,* då hon uti godt förvar hållas skall; alltså förordnades gode män där om hos henne undersöka, helst som hon är af sorg till sängs liggande».

Anno 1688 d. 18 Juli hölls ordinarie rådstuga. Närvarande borgmästaren välbet:de *Lars Krög* och rådm:n *Henrik Hollen, Johan Höjer, Anders Lindh, Gudmund Bengtsson.*

S. d. Påstodo de som branden lidit, att kämnären väl:d Gudmund Bengtsson måste bevisa, med hvad ordres icke allenast han sjelf gångit till Per Velamsson att honom utsäja utur gården, utan ock sändt samma dag, som han tände elden på gården, tvänne karlar till honom, där likvisst Velamssons hustru sagdt sin man intet vela gå utur gården innan hans excell:s landshöfdingen befaller honom, eller ock hr borgmästaren hitkommer; anhållandes det kämnären sig där öfver hos högvälborne hr landshöfdingen förklara må. Äfven och fruktade de, som skadan lidit [med flere], det sonen Alexander Velamsson lärer intet troendes vara, helst som han hafver förslöst en stor del, med moderns vetskap, af faderns goda, och således kommit honom uppå denne undergången, emedan fadern alltid varit mycket flitig och nykter, att intet han sig i någon skuld igenom sitt förvållande fördjupat, och sonen mår väl, hafvandes ock han varit med och gjort våldet natten tillförene, innan elden itändes, uppå höets inkörande, som hr kamrerarens fullmäktig uppå tomterna låtit slå och i bölor uppsätta. Och om lördagsaftonen, sent om qvällen, då Petter Velamsson med sin hustru kom ifrån Arboga, följde sonen Alexander fadern till gården, och vid han ditkom, blef han varse sitt lås vara dädantagit och ett annat i stället satt, lånandes han sig en hoftång af Johan Erssons hustru, och bröt låset ifrån porten, det hon bevittnade sannt vara: dragandes således en fara för sonen Alexander, att ock han intet troendes är, utan må härifrån staden utdrifvas.

Följandes härhos en *specifikation uppå hvad deras fasta och lösa egendom kostat,* som nu i aska lagd är, igenom öfvergången mordbrand, nämligen:

1.	*Kyrkoherdegården,* som väl bygd var med nya hus och ladugård, skattades till ringast för kopparmynt		d:r 8,000: —
2.	Sal. hr Kristierns enkas gård	d:r 4,000: —	
	Lösören dels uppbrunne, dels lidit skada på	» 400: —	» 4,400: —
3.	Rådm:n väl:d Gudmund Bengtssons gård	d:r 3,000: —	
	Mist lösören på	» 500: —	» 3,500: —
4.	Elof Murmästares gård	d:r 1,500: —	
	Alla lösörerna, både kläder och redskap lades i aska och ringast uppsättes	» 400: —	» 1,900: —
		Transport	17,800: —

		Transport	17,800: —
5.	Hans Matssons gård	d:r 2,000: —	
	Lösören till det ringaste	» 100: —	» 2,100: —
6.	Olof Malms gård	d:r 2,000: —	
	Äfven lösören mist på	» 100: —	» 2,100: —
7.	David Matssons stuga med kammare och källare		» 300: —
8.	Olof Bengts' barns gård	d:r 2,000: —	
	Merendels alla lösörerna	» 300: —	» 2,300: —
9.	Elias Murmästares gård	d:r 1,500: —	
	Alla lösörerna	» 200: —	» 1,700: —
10.	Johan Erssons gård	d:r 1,800: —	
	Alla lösörerna emedan de borta voro och deras gård nämst stod	» 400: —	» 2,200: —
11, 12.	Rådmannen Per Erssons 2:ne gårdar	d:r 6,000: —	
	Störste delen af lösörerna	» 1,000: —	» 7,000: —
13.	Petter Velamssons gård, därest elden af honom sjelf isattes		—— —
14.	Måns Skräddares stuga och kammar med alla lösörerna, både mat och annat		» 500: —
15.	Måns Persson skomakares gård	d:r 1,600: —	
	Alla lösörerna, både mat och annat	» 400: —	» 2,000: —
16.	Assar Perssons gård	d:r 1,500: —	
	Lösören ringast till	» 200: —	» 1,700: —
17.	Johan Arbmans gård	d:r 2,000: —	
	Merendels lösörerna på	» 600: —	» 2,600: —
18.	Lars Larssons gård	d:r 900: —	
	Lösören på	» 150: —	» 1,050: —
19.	Sven Olssons gård	d:r 2,000: —	
	Merendels lösörerna afbrända på	» 250: —	» 2,250: —
	Svågern Nils Nilsson mist till ringast		» 300: —
20.	Erik Olofs' enkas gård	d:r 1,800: —	
	Äfven störste delen af lösörerna på	» 230: —	» 2,030: —
21.	Sal. Per Lars' enkas gård	d:r 3,000: —	
	Elfva tolfter bräder, 10 skepp. näfver, 400 tegel obrändt, med mera som beräknas ringast till	» 400: —	» 3,400: —
	Böriel Pers' enka 40 d:r och Erik Anderssons 100 d:r		» 140: —
22.	Jonas Gustafssons, *stadens gård*		» 2,000: —
	Anders Persson skräddares lösören, som där bodde		» 200: —
23.	Rådm:n Henrik Hollens gård	d:r 5,000: —	
	Alla sina lösören mist på	» 500: —	
	Trädgården är branden öfvergången och 2:ne bodar i nedre gården skämde, beräknas till	» 300: —	» 5,800: —

Kapellansgården också förskämder uppå hela den ene sidan, och alla taken afbrände, och *socknebyggningen* på gaflen, som förr omrördt finnes, förutan det de öfrige af borgerskapet sig högeligen beklaga af denne itände häftige eld en stor

Transport 59,470: —

	Transport	59,470: —
skada tagit hafva uppå sina lösören och mobilier, som de utflytt, i det dels bortstulne äro, dels ock förskämde och sönderbrutne.		
Den 19 hujus *pastor* angifvit sig *mist lösören* till ringast på ...	»	120: —
Kyrkan mist på ...	»	100: —
Professen Anders Lennartsson alla sina lösören mist på ...	»	200: —
	Summa daler	59,890: —

A:o 1688 d. 19 Juli infann sig här å rådhuset hr häradshöfdingen välb:ne *Anders Leijonhoff*, efter h:s excell:s högvälborne hr landshöfdingens bref d. 16 hujus sistlidne, att noga inquirera huru och på hvad sätt elden d. 10 hujus är utkommen, hvad skada däraf timat, noga antecknandes hvilka de äro, som denna olycka träffat. Vedervarandes borgmästaren välbetrodde *Lars Krög* och rådm:n *Henrik Hollen, Johan Höjer, Gudmund Bengtsson* och bisittaren *Joris Fassing.*

Först upplästes borgmästare och råds hållna ransakningar d. 12 och 18 hujus, för dels vittnen, som nu tillstädes voro och tillbödo sig sin förr gjorda berättelse bedyra vilja, om så fordras.

Sedan uppkallades *Alexander Velamssons hustru Margreta,* berättandes sig om morgonen, som gården itändes, varit hos sin svärfader och svärmoder med smör, klockan pass 7, ville svärmodern det intet emottaga, utan bad henne gömmat till bönedagen: vi skola flytta ut ur gården i dag, sade hon, bedjandes att hon ville följa med sig till Björnhammaren, och leda hästen nu med sig hem, och en säck låg öfver sadeln; nekandes hon sig det göra kunna, efter som sades, att *Anders Falk* skulle stå i rådm. Gudmund Bengtssons nattstugufönster. Tillståendes ock, att eld var på spisen i köket, så lagom att koka med; alltså bad de bägge Andolfs Lisbetta leda hästen nedan kyrkan till sig, och hon följde efter, och svärmodern slog igen porten. Sedan talte hon med David Matssons hustru litet, säjandes åt henne: Gud nåde mig, jag tror att svärfader och Falken intet lära skiljas väl åt i dag, förljuda I hvad som passeras och säjen mig det; Alexander är intet hemma, han är rest till marknan, och innan hon hemkom i sitt hus var elden itänd och såg lågan slå utur gården. Sonehustrun Margreta berättade ock, att när hon var hos sin svärmoder med smöret, satt han i stugan vid bordet och skref, hafvandes en kanna öl för sig, bjudandes henne dricka en gång med; men hon svarade det var för bittida, sig ännu intet hafva ätit; det ock svärmodern besannade.

Johan Erssons piga *Maria Jonsdotter* berättade, att Petter Velamssons hustru kom till henne och bad hon ville hjelpa sig bära några saker till Nils Embjörs', det hon ock gjorde, af byttor och annat smått, och Andolfs Lisbetta bar dit några krukekäril, det hon tillstod.

Velamssons hustru Maria uppkallades, nekandes hon alldeles sig ingalunda veta det hennes man hade i sinnet en sådan gerning göra, det hon både för andelige och verldslige gjort och bekänt, och aldrig sade han för henne hvad han i tankarne hade, utan han bad henne rödja ut och göra husen rena, det hon ock gjorde, säjandes: vi vilja flytta ut och resa till Björnhammaren, bedjandes [sedan sonehustrun var borta] henne gå till kämnären Gudmund Bengtsson och bedja honom, att han kan få blifva omolesterad till högvälborne h:r landshöfdingens ankomst, slåendes han igen porten efter henne,

och vid hon frågade honom om hon skulle säja svar, hörde hon intet hvad han svarade. Sedan när hon från kämnären kom, fick hon se Joris och Nils Lindman gå åt porten deras, och när hon kom till dem, bad hon dem gifva sig tillfreds, till hr borgmästaren hitkommer; och vid hon skildes ifrån dem, gick hon in i gården öfver gärdesgården vester på, emedan hon igenom porten ej inslapp, och då hon inkom, var elden itänd, och han stod på gården i skjortan, hafvandes en värja, som han satt under bröstet, och handen låg på fästet i kors och udden stod i marken; men intet såg hon honom i ansigtet för förskräckelse skull, varandes illa tillfreds, att han värjan igenom henne ränna skulle, gåendes hon först i häpenheten in i stugan, och sedan gick hon ut igenom porten, tyckandes att han följde efter henne till porten, kunnandes hon intet veta om hon var lefvandes eller död, mindre minnas hvad hon med dem som vittnat, talat eller svarat, af ängslan och sorg; och vid hon i stugudörren, då hon utgick, föll kull emot en kista af svaghet, fick hon sin mans rock på armen, den nu uppvistes; bekännandes hon ock, att hennes man varit mycket hård emot sig.

Mäster Petter Phalen vittnade, att vid han mötte Velamssons hustru vid kyrkoherdens port, sade han: god morgon, god morgon k. mor, huru står det nu till? Det går väl till, svarade hon och gården stod i ljusan låga, hafvandes hon sin mans grå rock på armen, och när han kom till porten var han stängder. Det ock rådm:n *Gudmund Bengtsson* visste berätta, att de intet sluppo där in, förr än som porten var nederbränder. Berättandes därhos ock Phalen, att det utkomne talet, att på Petter Velamssons tomt skulle finnas några ben, hvaraf man præsumera vill, som skulle han sjelf vara uppbränder, sig hafva noga ransakat och eftersökt om några ben eller liknelse därtill skulle finnas; men har icke det ringaste funnit, allenast några svinetänder och ben efter slagtadt kreatur.

Rådm:n Per Erssons hustru Margreta berättade sig talt med Velamssons hustru om måndagsaftonen, när boskapen kom hem, sade hon: de säja, att vi skola blifva uthäfna i qväll, när klockan åtta; hafva vi några elaka vänner, så hafva vi några goda, som säja oss hvad som passeras, säjandes vidare: min man sitter inne vid bordet och skrifver, och hafver 2:ne pistoler jemte sig, och laddade med 2:ne kulor hvardera, och den som först kommer igenom porten, så blifver han nedlagder, och jag hafver plockat mig en hop med stenar upp i nattstugan, och när de komma på porten, skall jag stena ner dem, och hennes man stod upp i byggningen i skjortärmarna. Velamssons hustru nekade alldeles honom några pistoler hafva, mindre sådana ord fällt.

Anders Lennartssons hustru Karin Nilsdotter vittnade, att när Per Erssons hustru talte med Velamssons, satt hon uppe i nattstugan midt emot, hörandes hon Velamssons hustru säja åt Böriel stadstjenare: gå intet till oss och rubba oss i qväll, min man har lagat till kryddor åt er med kulor, om en hund stjelper, så springer den andra, och I gören bättre om I gån och tagen eder ett stop öl.

Stadstjenaren Böriel sade att hon nämde 3 pistoler, som lågo laddade med kulor.

Utaf föregående hållne ransakningar och afhörde vittnen, som hört honom prassla i spånorna i kammaren, och att gården uti en så stor hastighet stod i ljusan låga, samt Velamssons hustrus egen bekännelse skönjes nogsamt, att *han sjelf frivilleligen satt elden på gården* och gjort sig till *en mordbrännare.*

A:o 1688 d. 2 Augusti hölls extra ordinarie rådstuga. Närvarandes borgmästaren välbet:de *Lars Krög* och rådm:n *Henrik Hollen*, *Henrik Persson, Johan Höjer*, *Anders Lindh, Gudmund Bengtsson.*

S. d. Företogs och noga ransakades huruledes *mordbrännaren Petter Velamsson,* för detta rådman här i staden, *är vorden igenfunnen på mordbrandsplatsen,* och att han samma grofva och ohörlige gerning gjort, behöfves icke nu sådant upprepa, emedan därom förr ransakat och af åhörde vittnen bevist är, det han Velamsson sjelfviljandes tändt elden på gården, utan allenast nu detta, att han i förleden måndag, klockan pass tu efter middagen, af en liten tiggegosse och en borgares, David Matssons, son letade och grofvo i askan, blefvo de varse, först *en värja,* och sedan *ett knifblad,* löpandes då Davids gosse till sin fader och sådant kungjorde; vid de litet mer sökte, *funno de hufvudet bredevid,* under takjorden i köket, jemte skorstenen åt köksdörren till stuggan liggande, samt *armarnas ben* med *bröstbenen och sidorefven,* den öfriga kroppen ligger tjock jord uppå, som ingen röra vill(!); alltså kunde rätten icke annat döma, utan hvad som af hans lekamen igenfinnes, bör efter 9 kap. Högm. b. St.l. handteras; hvilket lemnades till högvälb:ne h:r landshöfdingens eller ock högloфl. kongl. Hofrättens vidare godtfinnande.

A:o 1688 d. 6 Augusti hölls allmän rådstuga. Närvarandes borgmästaren välbet:de *Lars Krög* och rådm:n *Henrik Hollen*, *Henrik Persson*, *Johan Höjer*, *Anders Lindh*, *Gudmund Bengtsson.*

S. d. Tillfrågade hr borgmästaren på rättens vägnar alla dem, som branden öfvergångit, om de hafva *Petter Velamssons hustru och son Alexander Velamsson misstänkte,* som skolat de *vetat af mordbränneriet. Olof Malm* sade vid sin själs salighet att de visste det han haft uti sinnet att tända elden på gården, i anledning däraf, som förr vittnadt är, och att Velamsson fört sin hustru ut igenom porten, sedan ock att sonen kört in hö natten tillförene [:som till hr kamereraren värderadt var:] åt sin fader. Säjandes ock Malm, att innan som sonen Alexander Velamsson vid pass för tvänne år sedan var brudgumme, och fadren köpt af honom 50 skepp. tackjern, tog sonen emot 6 skepp., dem han försålde till sal. Peder Larssons enka, och 10 skepp sålde han däraf till sin egen fader, det öfriga hafver fadern uttagit sjelt; præsumerandes ity, att han orsak varit till sin faders undergång och ruin. *Per Larssons enka* hustru *Elisabet Stensdotter* uppkallades, säjandes sig så väl icke kunna minnas om så är eller ej. Och hvad som berättas vara inlagdt hos *Johan Ersson,* sade hans *hus ru,* att i höstas sattes in hos dem en kista, som sonen Alexander och dottern Lisken straxt efter uttagit, varandes linkläder och deras gångkläder uti henne, och efter hindersmessan sattes åter dit en kista, klädd med läder, som vid branden utkom, och ingen vet hvem henne tagit, emedan de voro i Arboga marknan; varandes ännu hos dem en nattkjortel, en killing-skinnsfäll, ett par böxor och rock samt fårskinnsfäll, en kappa gammal och väskor.

»A:o 1688 d. 15 Augusti hölls allmän rådstuga. Närvarandes borgmästaren välbet:de *Lars Krög* och rådm:n *Henrik Hollen*, *Henrik Persson*, *Johan Höjer*, *Anders Lindh*, *Gudmund Bengtsson* och *Erik Blank.*

S. d. Upplästes h:s exell:s högvälborne hr baron och landshöfdingens bref af d. 7 Aug. sistledne, lydandes, att hr *kamereraren Hildebrands full-*

mäktig Andreas Falk har angifvit, att det befinnas lärer, där någon undersökning sker, det Petter Velamssons son Alexander, och dess efterlefverska, som otroget handterat de medel, som honom i händer blifvit levererade, till den af bem:te Petter Velamsson fattade desperate aktion merendels gifvit orsak; alltså och på det sjelfva fundamentet af denna gerning måtte komma i ljuset, anbefalles magistraten, uppå bem:te Falks angifvande, saken företaga och de vittnen han framhafvandes varder lagligen afhöra».

»Vidare upplästes för samtl. gemene borgerskapet h:s excell:s högvälb:ne h:r landshöfdingens bref af d. 11 hujus, lydandes, att *ingen borgare, som äger tomter och af den olycklige elden afbränd är, må tillåteligit vara att henne bebygga innan vidare tillåtelse*, vid magistratens ansvar tillgörandes; hvarefter allvarligen tillsades att de sig rätta».

»Item upplästes h:s excell:s bref af d. 11 hujus, först att Petter Velamssons enka skall njuta af dess qvarlåtenskap till att skyla sin kropp med och hvad hon nödigt behöfva kan, men det öfriga måste blifva i förvar; alltså blef henne följande saker tilldelte».

Dessa, som härefter uppräknas, utgjordes endast af en del gångkläder och smärre lösörepersedlar utan egentligt värde. Protokollet innehåller vidare:

»Mons:r Andreas Falk berättade, att fundamentet till denna undersökning är begärdt af honom 1) i anledning af 19 kap. Tingm. b., att den som uti sådant uppenbart rykte kommen är, må han till nästa rådstuga fästa lag; 2) förmenar ock sådant vara magistratens embete att lagligen efterfråga och undersöka; hvarpå fullmäktigen sine förmente framförde, såsom» — — — —

Dessa skäl, som i protokollet vidlyftigen omförmälas, utgjordes väsentligen af lösa och obestyrkta påståenden, hvilket ock hade till följd, att det af Falk med sitt angifvande åsyftade resultatet helt och hållet förfelades. Förmodligen sökte Falk på detta sätt afleda den ovilja från brandskadades sida, för hvilken han sjelf genom sitt ovisa nit såsom Hildebrands ombud blifvit föremål och som på åtskilliga sätt gåfvo sig uttryck. Så förekom redan vid det första ransakningstillfället, 12 Juli, äfven följande:

»Klagade hustru Malin till notarien mons:r Anders Falk, för det han i tisdags, vid hon jemrade sig för sin gård var uppbrunnen medan hon borta var, i det hon sade åt honom: Gud nåde oss syndare, för er aktion skull blifva många husvilla, slog han henne tre örfilar, så att hatten och klädet låg på gatan, kallandes henne hora och span (spände, sparkade) henne. Lars Nilsson skomakares hustru vittnade, att vid hustru Malin sade, Gud nåde oss, som sådant skola lida för er skull! Hvad säger du hora, sade han, sedan span han henne och slog henne örfilar. Svaranden exciperade först därföre, *att han intet stämd är,* 2:do att han *jäfvar alla vittnen,* helst som *de samtl. mullra, som skulle han varit orsaken till deras undergång.*»

Men omedelbart härefter

»*Klagade* fullmäktigen s:r *Anders Falk* till Anders Göransson skräddare för *skällsord och öfverfallande.* S:r Daniel Stenssons betjente *Olof Gissler* framkallades till vittne, och Måns skräddares hustru, dem Anders jäfvade, förklarandes sig således, att han var sticken för det Falk lockat hans dräng åt Björnhammaren, då talet hitkom, som skulle han ock stå uti ljusan låga, och således intet aktade sin husbondes saker. Detta ärende uppsköts tills gossen och flera vittnen tillstädeskomma.»

Falks försök att välta misstankarna på Petter Velamssons enka och son, att på ett eller annat sätt hafva föranledt eller varit medvetna om mordbranden mötte snart ett kraftigt motstånd, i det att, redan 3 dagar efter den af Falk begärda undersökningen ägt rum, en extra rådstuga (18 Augusti) hölls på begäran af borgmästaren i Arboga *Petter Vreman* — broder till Velamssons enka — angående notarius publicus Anders Falk, för det denne dels »upphäfvit sig för målsman i annans mans sak, som är Petter Velamssons», och dels »för grofva och äreröriga beskyllningar mot enkan och sonen Alexander Velamsson». Under handläggningen häraf bedyrade Vreman att »Petter Velamsson aldrig talte om sin hustru och son, som de något ovarsamligen med hans medel umgåtts eller handterat hafva.»

Vid en följande rådstuga, 27 September, »upplästes för borgerskapet h:s exc:s högv.b:ne hr *landshöfdingens* remissorial af den 10 September 1688, att *borgmästare och råd taga Alexander Velamsson uti K. M:ts hägn och protektion*, intet tillåtandes borgerskapet honom sin faders grufliga gerning förekasta, *innan han till något blifver öfvertygad;* alltså *förbjöds*, vid 40 m℔ silfvermynt, *att ingen honom sådant förekastar*».

Härmed må tillsvidare vara nog. Endast några uppgifter om mordbrännarens person må bifogas.

Petter Velamsson kallas visserligen för »skotte», men däraf följer ej nödvändigt att han varit skotte till börden. Snarare kan antagas att han är son till den »Velam Skotte vid Åsen», som omtalas sid. 38, och således född därstädes. Petter Velamsson blef borgare i Lindesberg 20 Maj 1652 och hade därvid till löftesmän rådmännen Henrik Höjer och Jon Björsson, af hvilka den förre var hans svärfader i första giftet. Vid Lindes häradsting 2 November 1658 »presenterade i rätten m:r Petter Velamsson i Linde stad ett köpebref de dato d. 28 September 1656, som förmälte honom hafva köpt af Johan Persson och Sven Ersson i *Björnhammaren* deras *halfva hemman* därsammastädes med *smedjehalfva* och all dess behöriga redskap och lägenhet etc. som köpebrefvet vidare utvisar; begärandes därå fast och lysning efter det var både lagbudet och lagståndet, hvilket honom ock efterlätes när han bevisar bergmästaren väl:d Sten Anderssons sedel att han icke på k. Bergskollegii vägnar något däruppå hafver att pretendera«.

Förutom Björnhammaren synes Velamsson äfven ha varit delägare eller förvaltare af Kåfalla bruk i Fellingsbro socken. Han tillvann sig emellertid förtroende, och innehade dels som föreståndare och dels som arrendator stadsvågen i Linde i flera omgångar. Vid rådstuga 13 Juli 1672 blef han utsedd till stadens riksdagsombud, och huru han med landshöfdingens förord 5 Juni 1684 blef rådman i staden är förut (sid. 213) omtaladt. Ännu så sent, som 2 månader före mordbranden, eller 9 Maj 1688, »förordnades rådm. Petter Velamsson att resa till Örebro för att underskrifva 1685 års stadsräkningar, emot 12 daler kpmt resepenningar».

Såsom redan är antydt var han gift 2 gånger; 1) med *en dotter* till rådm. *Henrik Höjer* och 2) med *Maria Vreman*, en syster till borgmästaren P. Vreman i Arboga. Sonen Alexander och en dotter, gift med Johan Staff, tillhörde faderns förra gifte.

Men, torde någon fråga, på hvad sätt hade Velamsson kommit i beroende af Hildebrand och dennes ombud, notarien Falk? Så vidt utg.

kunnat finna, var detta jemväl en följd af det förtroende Velamsson tillvunnit sig. Han hade nämligen 10 Mars 1677 erhållit fullmakt af Hildebrand, såsom ombud för sin afl. svärfader *David Amia den äldres* dödsbo, att »uppkräfva» alla de fordringar och tillgångar, som enkan *Sofia Amia* vid sitt frånfälle efterlemnat i Lindesberg och bygden däromkring[1]. Detta uppdrag hade emellertid till följd, att Velamsson enligt en vidräkning blifvit skyldig omkring 12,000 daler kpmt, af hvilket belopp han dock ej ville godkänna stort mera än tredjedelen. Falk erhöll nu Hildebrands fullmakt att indrifva det omtvistade beloppet, hvilket åter föranledde rättegångar, förda inför olika domstolar och vittnande om hat och förföljelselusta å ömse sidor. Såsom exempel må några få utdrag ur dessa akter meddelas.

Å Lindes häradsting 3 Februari 1688.

»Inställde sig för rätten kamereraren högaktad Henrik Jakob Hildebrands fullmäktige mons:r Anders Falk, begärandes att njuta inteckning uppå de 11,787 d:r 29 öre kpmt uti rådm:n väl:d Petter Velamssons befintelige egendom, under denne rättens jurisdiktion belägen, som han ännu uppå sin gifne förskrifning d. 7 Februari a:o 1687 till välbem:te kamererare skyldig är, hvilket honom af rätten beviljades. Hvaremot bem:te rådman Petter Velamsson protesterade på det högsta, att honom ingen inteckning må beviljas, efter som det intet till detta forum hörer, han ej heller mera vid liqvidationen än 4,000 d:r blifvit skyldig, det han tänker efter högvälb:ne hr landshöfdingens resolution den 6 hujus nästkommande med sin utestående skuld hos smeder och kolbönder att betala vid Kåfalla; tillvitandes han fullmäktigen Falk att han ingen föda mera lärer hafva, när denne sak kommer till ända, och att han drack sig drucken uti Örebro och tappade bort sina dokumenter, såsom ock med osanning honom beskylt för hafva dem honom ifråntagit, varandes således en half fantast, där med slog sig med handen i pannan. Falk protesterade emot sådana beskyllningar, och begärde att han för sådant plikta måtte. Rådmannen förebrådde Falk ytterligare att hafva rymt till Sikforsen, dit han måste söka att sända profoss efter honom. Mons:r Falk sade högvälb:ne hr landshöfdingen hotade att sätta rådmannen i handklofvar om han med godo intet ville inställa sig (till) liqvidation; därpå Velamsson regererade Falk fara med osanning, kallandes honom åtskillige gånger *buss;* hvilket efter bägge parternas begäran till lagligit utförande intecknades».

Ett par veckor senare förekommo parterna på Lindesbergs rådhus, hvarom det heter i protokollet för 15 Februari s. år:

»Vid aktionen skulle företagas emellan hr kamereraren Henrik Jakob Hildebrands fullmäktig mons:r And. Falk och rådmannen Petter Velamsson angående expenser och omkostnader, protesterade och exciperade rådmannen emot detta forum, kallandes vederparten »plottra och I talen som en hackespik»; hvilket efter begäran infattades. Rådmannen väl:d Petter Velamsson begärde att *få njuta hus- och hemfred* för vederpartens öfverlöpande, det hr borgmästaren honom lofvade, efter som rådmannen beropade sig på vittnen, att han honom öfverfallit i förliden lögerdag, som Böriel stadstjenare och Anders Lennarts' hustru sett».

---

[1] Angående David Amias och Sofia Amias inbördes slägtskap, se *Noraskogs arkiv* I: 22. Ang. Sofia jfr äfven sid. 187 här ofvan.

Följande dag, 16 Februari,

»Infann sig rådmannen väl:d Petter Velamsson att aflägga efter k. förordning sin ed, efter hr Hildebrands fullmäktigs, s:r Anders Falks påstående, att han under nu förordnade exekution intet skall undandölja; och enär rådmannen lade sin hand på lagboken, gaf fullmäktigen honom eden, efter han viste sin villighet. Rådman sade *att han ingen halföre är hr Hildebrand skyldig blefven, utan igenom hans svårigheter,* det han vill bevisa».

I förbigående må anmärkas att vid Valborgmesso-rådstufva 14 Maj samma år »tillsades, att *våltunnor* nu strax uthängas måste, skolandes ock hafva *båtshakar* och *stegar*, efter lag, uti beredskap».

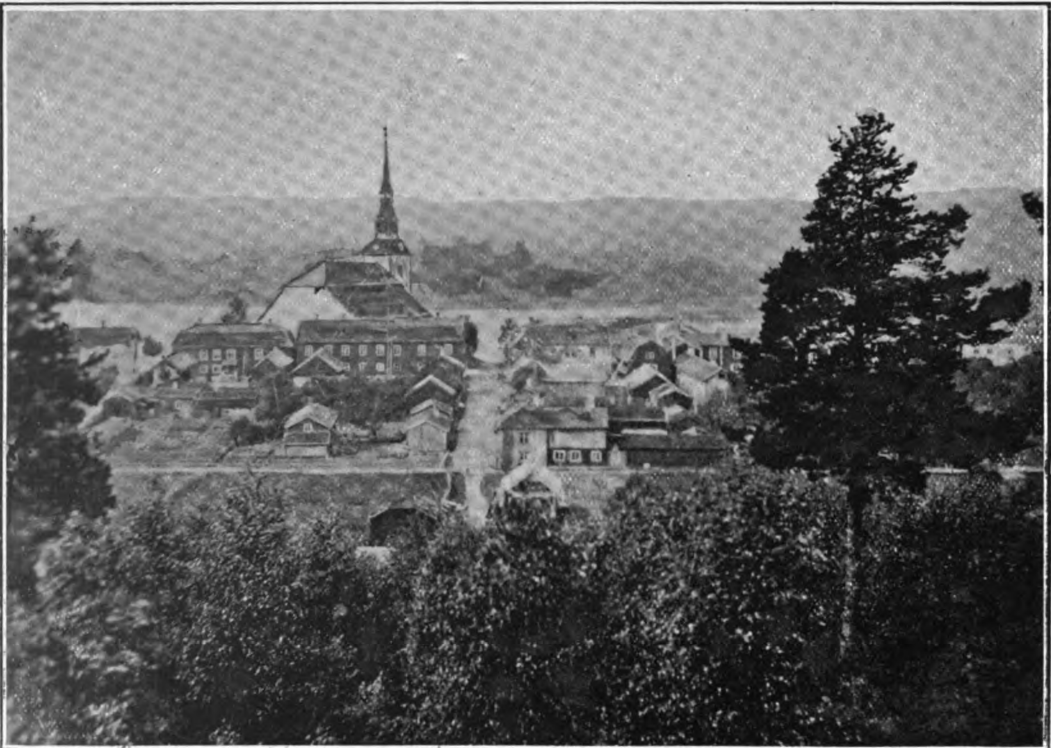
Det ifrågavarande krafmålet hade emellertid tillspetsat sig därhän att *vräkning* var utsatt att äga rum 10 Juli, samma dag Petter Velamsson fattade det förtviflade beslutet att sätta eld på sin gård och därpå sjelf beröfva sig lifvet. Det är möjligt, till och med sannolikt, att den behandling han till det sista röute af sin fordne principal retat honom till dådets utförande; men å andra sidan kan ej nekas att, på samma gång detsamma vittnar om en sinnets hårdhet, som icke är ovanlig hos den som länge lidit eller ansett sig lida orättvist, det ock förråder en hög grad af hämdlystnad, som visserligen var riktad mot fordringsägaren, men i stället blef mest ödesdiger för helt och hållet oskyldiga medmenniskor. För Hildebrand och hans fullmäktig åter torde, hvad som inträffade, möjligen hafva ledt till en erinran därom att, i många fall om ej i de flesta, »snålheten bedrar visheten».

Såsom vanligt vid dylika händelser spredos äfven nu mer eller mindre orimliga rykten angående den timade eldsvådan och dess upphofsman. Sålunda förmäles i borgmästaren *Ernst Papes register i Arboga arkiv,* efter samtida originalbref från Lindesberg, att Petter Velamsson efter branden begifvit sig på flykten. I ett senare också samtidigt bref omtalas, att han samma år (1688) blifvit »ertappad». Om det varit någon sanning i dessa rykten, så borde väl Lindesbergs rådhusprotokoll någonstädes vittna därom, men så är icke förhållandet. Det förut (sid. 220) meddelade protokollsutdraget för 2 Augusti vitsordar däremot att delar af mordbrännarens döda kropp återfunnits bland ruinerna af den af honom antända gården. Huru dessa lemningar vidare behandlades, omtalas i ett följande protokoll sålunda:

»Anno 1688 den 3 September hafver efter högloflig k. Hofrättens resolution af 25 Augusti sistledne och därå följde h:s exc:s högvälborne hr baron och landshöfdingens ordres af den 1 hujus, *uti borgmästare och råds närvaro,* skarprättaren Anders Andersson Frimodig *upptagit och till skogs fört* de reliker, *som igenfanns efter Petter Velamsson af dess lekamen och kropp:* såsom af hufvudet öfre och nedre käftarna, magen, skulderbladen, lårbenen, en arm, och hand, den andra merendels förbränd, bägge benpiporna samt ock ryggkotorna. Penningar fanns 8 karoliner och 7 tolföresstycken, som kom skarprättaren till godo. Instrumenter: en värja, gaffel och pennknif».

Ifrågavarande beklagansvärda och sorgliga tilldragelse hade äfven andra ledsamma följder med sig, hvars skildrande må tillhöra en kommande afdelning.

LINDESBERG FÖRE 1869 ÅRS ELDSVÅDA.

LINDESBERGS KYRKA 1895.

Karl Arent Jerlströms lefvernes- och vandringsbeskrifning,

af honom själf författad, men kontraherad och stiliserad

af

KARL HULT.

»Och något tålte *han* skrattas åt,
men mera hedras ändå.»
Runeberg.

I. Barndoms- och ungdomstiden.

Karl Arent Jerlström föddes hit till världen på Yxe gård uti Lindes socken år efter vår dyre frälsares hugnerika födelse 1695 den 4 sept. om onsdagsmorgonen kl. 4 och blef strax därefter befordrad till dop och kristendom. Faddrar vid dopet voro: morbrodern *Jean Ehrenpreus*[1], korporalen *Fredrik von Preus*[2], moster *Kajsa Linroth*[3] samt köttsliga mostern *Sara Ehrenpreus*[4]. Hans föräldrar voro: herr brukspatronen *Arent Eliasson* på Yxe och fru *Elisabet Ehrenpreus*[5].

---

[1] *Hans* eller *Jean Ehrenpreus,* f. 1664 $^{11}/_{11}$ i Stockholm; blef föreståndare för Örebro gevärsfaktori 1690; sedermera inspektor öfver sjötullarna och slutligen 1712 öfverdirektör vid stora sjötullen i Stockholm, där han afled 1740 $^{22}/_{4}$. — ANREP, adelns ättartaflor I: 686.

[2] *Fredrik von Preus* var f. på 1670-talet; student i Åbo; kornett vid lifdrabantkåren 1699, löjtnant 1700 och s. å. korporal vid samma kår. Afled 1701 $^{9}/_{2}$ af sina i Ingermanland undfångna blessyrer. Var kusin till förenämde Ehrenpreus. — ANREP III: 253.

[3] *Katarina* eller *Kajsa Linroth,* en dotter till Elias Larsson Linderoth, (jfr sid. 157, noten) och f. 1666 $^{22}/_{8}$. Hon blef gift med förenämde Ehrenpreus 1691 $^{16}/_{6}$ och afled 1721 $^{16}/_{8}$.

[4] *Sara Ehrenpreus,* yngsta syster till samma Jean Ehrenpreus, var f. 1673 $^{15}/_{12}$; blef gift 1691 $^{10}/_{10}$ med sin broders svåger, majoren *Klaes Linroth* till Alkvettern och Storfors m. m., f. 1660, d. 1726. — Fru Sara, som afled 1746, omtalas vidare sid. 230 o. följ.

[5] Angående föräldrarna hänvisas till *Jerlströms biografiska anteckningar* längre fram.

Modern lät lära och undervisa sin son i innanläsning, till dess han under ledning af magistern *Olaus Aspman*[1] fick lära sina kristendomsstycken utantill af doktor Luthers lilla katekes jämte något mera.

Aspman, som var informator för Karls tre äldre bröder *Hans Arent, Elias Samuel* och *Nils*, efterträdde sin fader såsom prost och kyrkoherde i Lindesberg, men efterträddes själf i informatorsämbetet af en gymnasist *Johan Gusselius*, sedermera kapellan uti Näsby. Denne lärde Karl latin och kristendom och var honom följaktig till Vesterås 1703 och 1704, där informationen fortsattes under inspektion af förste teol. lektorn *Peter Hagelberg*[2], sedermera prost i Fellsbro, hos hvilken Karl ock logerade.

År 1704 (om hösten) reste Gusselius med sin discipel till Uppsala akademi och lärohus, där G. blef student. Hösten 1705 tillbringades vid Yxe, men därefter förfogade de sig åter till Uppsala, där Karl efter då bruklig penalismus blef student och såsom sådan inskrefs i Vestmanlands landskap.

År 1708 kallades Gusselius till adjunkt hos sin sjuke styffader *Johannes Granius*[3], kapellan i Ervalla, och blef vigd till präst i Strengnäs, dit han begaf sig från Uppsala, emedan biskopen i Vesterås var död. Under hans bortovaro informerades Karl i sina vanliga studiers fortsättande af en Gusselii vän och kamrat; men efter sin prästvigning följde Gusselius Karl till Yxe gård, där han högtidligen nedlade sitt ämbete efter anställd examen, som hölls i närvaro af studieinspektorn prosten Aspman.

Gusselius fick till efterträdare *Runncrantz*, som berömligen lärde och undervisade Karl både i hvad han förut läst och enkannerligen i teologien, hvarvid han blef så avancerad i studierna, att han icke blott tydligen och rätt kunde öfversätta latin utan äfven var i stånd till att läsa nya testamentet på grundspråket.

Med denne informator frekventerade han Uppsala akademi läsåret 1708—1709 och höstterminen 1709, hvarvid han kunde väl förstå och afhöra JAK. ARRHENII latinska föreläsningar öfver Cornelius. Kom så hem till

---

[1] *Olaus Aspman*, son till kyrkoh. i Linde Nikolaus Aspman, f. i Sala 1673 $^{18}/_{5}$, blef student 1690, magister 1700, prestvigd 1702 på faderns kallelse och strax därefter vice pastor i Linde; kyrkoherde därstädes 1703; prost 1721; afled som stiftets senior 1755 $^{5}/_{5}$. — MUNCKTELLS herdaminne II: 26.

[2] *Peter Hagelberg*, son till kyrkoherden i Linde Jonas Hagelberg, var f. i Lindesberg 1658 $^{21}/_{12}$; blef magister 1688; gymnasieadjunkt och konsistorienotarie 1692; prestvigd 1693 $^{28}/_{8}$; lektor i historia och poesi vid Vesterås gymnasium 1695; andre teologie lektor 1698; förste teol. lektor och pastor i Badelund 1703; slutligen kyrkoherde och prost i Fellingsbro 1707. Död 1719 $^{7}/_{5}$. — MUNCKTELL II: 6.

[3] *Johannes Granius*, f. 1657 $^{13}/_{12}$, blef omsider 1691 komminister i Näsby och Ervalla pastorat. Vid tilltagande sjuklighet efter nära 20-årig tjenst härstädes tillråddes han att uppdraga tjensten till sin adjunkt och styfson, förenämde *Johan Gusselius*. Detta skedde ock 1711 med konsistorii bifall, så att allt hvad han ägde lemnades till styfsonen, mot förbindelse att föda och sköta de gamla. Detta aftal ville styffadern tre år senare bryta, dock utan framgång, så att »föreningen måste fortfara så godt den kunde» till den gamles död 1740 $^{19}/_{1}$. Först nu erhöll Gusselius ord. fullmakt på sysslan. Han beklagade sig dock fortfarande öfver sin svåra ställning, men omkom, då han var sysselsatt med fiske i Dyltaån, 1748 $^{20}/_{4}$. — MUNCKTELL II: 46.

Yxe, där R. valedicerade (afträdde) och efterträddes af en student *Joh. Brehmer*, en ringa beläsen och studerad karl, som, enligt Aspmans intygande vid examen, orätt och galet corrigerade hans scripta, uppsatta temata och variationer m. m. Karls tillförene hafda lust och nöje till vidare fortsättning af studierna förgick nu allt mer och mer. Och som han således nogsamt finna kunde, att han ingen nytta hade att förvänta af undervisningen, berättade han det för sin hulda kära moder och sin då varande styffader *Isak van Oestgest*[1]. Dessa tillrådde honom att lägga sig på bruksvägen och egna sig åt bergshandteringen. Rådet togs till godo, studierna lades åsido. I stället fick han undervisning i bokhålleri af styffaderns bokförare *Billing* och efter honom af en annan, benämnd *Gästner*.

II. Jerletiden 1714—35.

Styffadern dog 1714. Karl var nu så förfaren i bruksrörelsen, att han kunde biträda sin kära moder och utan vidare betjäning af bokhållare föra bruksräkenskaperna med hvad mera hennes egen hushållning angick, samt årligen behörigt afsluta bruksboken på kapital, gevinst och förlust. Så skedde intill år 1720, då fru Elisabet genom upprättadt, bevittnadt och sedermera lagligen uppbudadt och lagståndet köpebref försålde *Jerle bruk* af en stångjärnshammare och tvänne smideshärdar med alla dess tillhörigheter och hemman, kvarnen· för 2 par stenar jämte Yxe gård på $1^1/_2$ hemman till sonen Karl Arent. Egendomen var nog bebunden med gäld och skuld till förläggare i Stockholm. På persuasion och anmodan at morbrodern, öfverdirektören vid stora sjötullen *Jean Ehrenpreus*[2], påtog han sig att betala skulden och förband sig härtill i en särskild mellan honom och modern upprättad afhandling. Det gick dock ej att blifva skulden kvitt, särdeles som han var hårdt betryckt af okristliga och hårda förläggare och ockrare, därtill fick vidkännas en dryg hushållning till moderns och tvänne ogifta systrars underhåll, vid deras giftermål påkosta bröllop, för att icke tala om alltid påkommande främmande och gäster. Kom så härtill underhåll af halfbröderna *Gabriel* och *Petter* (van Oestgest) samt aflöning af deras informator. Den äldre Gabriel, som sedermera uppfostrades af sin morbroder, riksrådet herr grefve *Karl Ehrenpreus*[3],

---

[1] *Isak van Oestgest,* f. 1677, d. 1714 $^{27}/_{8}$, en son till *Petter van Oestgest,* hvilken redan 1673 blifvit ägare till Ramsbergs bruk, men som i början af 1680-talet jemväl var innehafvare — antagligen såsom bruksarrendator — af hemman i Yxe och möjligen äfven af Jerle hammar. Att denne Petter förmedlade inköpet af prestgårdshemmanet i Gusleby är förut omtaladt (sid. 196). Han afled å Ramsberg i December 1811 vid 70 års ålder.

[2] Sid. 225, not. 1.

[3] *Karl Didrik Ehrenpreus,* yngste halfbroder till förut nämde Jean Ehrenpreus, var f. 1692 $^{18}/_{1}$, i faderns 3:dje gifte, i Örebro. Efter tjenst-

blef löjtnant vid kongl. amiralitetet och omkom under sjöresa på ett till Konstantinopel destineradt örlogsskepp vid dess vändning i hafvet. Den yngre Petter kom i tjänst hos köp- och rådmannen *Hans Lindstedt* i Norrköping, hvarest han efter 2 års tjänst dog. Men bror Karl fick vidkännas begrafningskostnaderna.

Den 6 dec. 1732 blef modern död på Yxe efter någon tids sängliggande sjukdom. Sörjande vid båren stodo sex barn, som ännu voro i lifvet, nämligen af första giftet med brukspatron Arent Eliasson († 1700) sönerna *Elias Samuel* (f. 1689), sedermera v. amiral, *Nils* (f. 1691), ägare af gården Laktis i Finland, *Karl Arent*, ägare af Yxe gård och Jerle bruk[1], samt döttrarna *Sara Brita* (f. 1697) gift 1720 med *David Svedenheim* på Söderby i Fellingsbro[2] och *Babba* (f. 1700), gift med *Daniel Noring*[3] från Salbo — samt af senare giftet den här ofvan nämnde Gabriel.

Begrafningen hölls d. 27 och 28 december (1732).

---

göring i k. kansliet och utrikesexpeditionen blef han assessor i Svea hofrätt 1718, hofrättsråd 1729; riksråd 1739; friherre 1747; Upsala akademiekansler 1751 och grefve s. år. Såsom tjenstgörande i utrikesexpeditionen, beordrades han till Karl XII i Turkiet, dit han efter lifsfarliga äfventyr ankom just lagom för att deltaga i kalabaliken i Bender. Den civile embetsman, som var i nämde konungs tjenst, fick ej sky faran och döden, och Ehrenpreus gjorde det ej heller. Under striden följde han konungen ur det ena rummet i det andra, och blef, liksom han, tillfångatagen af tartarerna samt plundrad inpå bara kroppen, men, efter åtta dagars fångenskap och elak medfart, friköpt af en engelsk handlande. Då han återkom till Karl, ville denne, som förstod att uppskatta hans mod och rådighet, göra honom till öfverstelöjtnant, en utmärkelse, som den blygsamme ynglingen likväl undanbad sig, dels för att ej väcka afund, dels emedan krigsståndet ej öfverensstämde med hans böjelser. Han gjorde sig emellertid snart känd genom sina redbara egenskaper och blef en värdig kandidat till statens högsta embeten, hvilka han, såsom redan är visadt, småningom uppnådde.

Upsala högskola står hos honom i stora förbindelser. Han inrättade Kalsenianska och Borgströmska professionerna, byggde auditorier och besörjde instrumentsamlingar för astronomi, kemi, medicin, botanik och ekonomi, ökade biblioteket, skaffade större anslag, skänkte akademien 120 runstafvar samt öfverlät mot billig ersättning det myntkabinett han med möda och stor kostnad samlat i 30 år, och hvilket innehöll 3,000 exemplar. Sjelf talade han med färdighet romarnas språk, och var för alla dem, som tillhörde akademien, en lika upplyst och kunnig, som vänlig och hjelpsam förman. — Han afled barnlös 1760 $^{21}/_{2}$. Gift 1716 $^{22}/_{5}$ med sin halfsvägerskas brorsdotter, *Katarina Linroth,* f. 1692 $^{16}/_{2}$, d. 1775 $^{2}/_{6}$; dotter af brukspatronen, assessor Johan Linroth och hans 1:a fru Brita Rockes (omtalad i »*Noraskogs arkiv*» I: 33). — Efter Anrep I: 688. *Biogr. Lex.* IV: 180—187.

[1] Angående dessa bröder hänvisas till *Jerlströms slägtanteckningar.*

[2] *David Svedenheim* finnes jemväl närmare omtalad i nyssberörda anteckningar.

[3] *Daniel Noring,* brukspatron, son till Matthias Noring på Salbo och Stjernforsverken. En bror till honom *Erik N.* var vid sin död 1739 ägare af $^{23}/_{27}$ i Salboegendomarna, öfriga $^{4}/_{27}$ ägdes af Daniel. Men Eriks son *Erik Vilhelm* sålde 1752 till *Per Georg Staf,* ägare af Löfnäs i Ljusnarsberg, sina delar, Daniel

Först nämnda dag beledsagades liket från Yxe gård på en med två par svarta hästar förspänd likssläde och med anständig procession till mågen, brukspatron Daniel Norings hus i Lindesberg. Vid ankomsten dit kl. mellan 3 och 4 på eftermiddagen blef liket af 12 bland Lindesbergs stads förnämsta invånare (jfr not. å sid. 230) lyftadt från släden samt inburet i sorgesalen i Noringska huset, där det uppsattes på ett bord. Påföljande dag, som var en söndag, uttogs stofthyddan af samma personer och uppbars till kyrkan under sammanringningen till likpredikan om eftermiddagen. Såsom prestafve för liket tjänstgjorde då varande löjtnanten vid kungl. lifregementet till häst välb. herr *Daniel Svedenstjerna*[1]. Likskaran utgjordes så väl af manspersoner som fruntimmer och prestafverades af korneten vid samma regemente *Richard von Post*[2]. Mansprocessionen leddes af borgmästaren i Nora herr *Ulf Kyllenius*[3] och fruntimmersprocessionen af brukspatronen välb. herr *Jakob Svedenstjerna*[4]. Dessa båda herrar anvisade åt så väl herrar som fruntimmer deras platser i kyrkan.

Då alla kommit på sina rum, började gudstjänsten. Likpredikan hölls af kyrkoherden i församlingen mag. Olaus Aspman, »en man af vördnadsväckande utseende och med ett prästerligt hjärta», för öfrigt god vän i sorgehuset. Liktexten var hämtad ur Uppb. 22 kap. 20 v. »Amen, ja kom Herre Jesus.»

Sedan predikan var slut, trädde prestafven löjtnant Svedenstjerna fram till grafplatsen i kyrkan, där han ensam intog sin plats framför grafven med prestafstafven i hand. De 12 bärarne lämnade sina bänkplatser, togo likkistan, som under predikan haft sin plats på båren midt på gången,

---

äfvenledes sina. Därefter bodde Daniel på Löfnäs såsom ett slags inhysesbjon eller måhända arrendator. Han var emellertid fattig och blef det ännu mer genom dåligt lefnadssätt och hushållning. Redan 1741 erhöll han ett lån ur socknens fattigkassa på 300 daler mot pant af 2:e diamantringar; 1757 lagsöktes han för lånet och hans ombud, landsfiskal Berger, vägrade att betala ränta på lånet, men domfäldes därtill. 1758 inbetalades lånet af bergsrådet Detlof Heijke, men kyrkorådet beslöt i anseende till Norings allmänna fattigdom att efterskänka räntan. — En andra broder till Daniel var bergsfogden vid Gamla Kopparberget *Anders Noring,* gift med Anna Lundström från Lönnemossa i Vika, dotter af bergsmannen And. Andersson Lundström därsammastädes. — Not af K. Hult.

[1] *Daniel Svedenstjerna,* f. 1696; bevistade 1718 års norska fälttåg; d. 1757 med ryttmästare-afsked. Gift på 1720-talet med sin kusin *Cecilia Svedheim,* f. 1704, d. 1794 på Öby i Fellingsbro, syster till David Svedenheim på Söderby, Jerlströms svåger. — Anrep, IV: 296.

[2] *Adam Richard von Post,* f. 1696, blef löjtnant 1740, hade äfven bevistat norska fälttåget; d. 1742. Gift med *Anna Katarina Svedheim,* en andra syster till nyssnämde Svedenheim. — Anrep III: 247.

[3] *Ulf Kyllenius,* f. 1685; borgmästare i Nora 1719—1750; afled 1755. — Jfr »*Noraskog*» III: 355.

[4] *Jakob Svedenstjerna,* broder till Daniel S., f. 1699 $^{13}/_{4}$; brukspatron; ägde $^{5}/_{8}$ i Kåfalla bruk och hela Öby gård, där han bodde fr. 1747 till sin död 1788 $^{23}/_{11}$. »Han var i sitt sätt rättfram och krusade ej särdeles för någon. Han hade ej sällan besök af de kungliga, bland andra af prins Carl (Carl XIII), som kallade honom för farbror.» — Schultz, Fellingsbro, s. 58.

och buro henne fram till grafven, där hon nedsattes. Herr prosten steg fram och förrättade jordfästningen, hvarefter herr prestafven och bärarne uppsökte sina bänkplatser.

Så snart gudstjänsten var slut, lämnade båda prestafverne sina bänkar och ställde sig i bredd på kyrkogången, till dess likprocessionen hann intaga sin under färden till kyrkan innehafda ordning. Skedde så afträdet ur kyrkan med herrar prestafver i spetsen.

Emellertid hade de två marskalkarne brukspatron Svedenstjerna och borgmästaren Kyllenius i förväg begifvit sig till Noringska huset, där de sedan mottogo processionen och anvisade herrar och fruntimmer deras anordnade rum. Som kungl. förordningen om begrafningar förbjöd allt traktamente i städer[1], alltså blefvo samtliga gäster af herrar marskalkar inviterade att göra sorgehuset den heder och fägnad att vara till Yxe gård följaktige. Detta lofvades, hvarefter hvar och en då tog sitt afträde. Marskalkarne förfogade sig genast till Yxe gård, dit större delen så väl af dem, som varit i likprocessionen som ock alla herrar likbärare troppvis ankommo samma afton och blefvo där af marskalkarne mottagna, införda i sina respektive rum samt undfägnade efter råd och lägenhet.

Efter moderns död possiderade Jerlström och dref bruket till sommartiden 1734, då han i betraktande af sina svaga villkor och klena tillstånd samt efterhängande skuld, och för att slippa ifrån samvetslösa ockrare, fattade det beslut att sälja hela egendomen och därom ingick köp och slut med mostern fru *majorskan Sara Ehrenpreus*[2] på Alkvettern i Vermland. För

---

[1] Genom en k. förordning 8 November 1731 hade föreskrifvits, att i *städerna* inga andra skulle brukas till att bortbära liken, än *vissa af magistraten därtill förordnade personer,* med undantag likväl för de fattige, hvilka fingo bäras af andra. Vid de förnämares jordafärd tillåts, utom de nyssnämde, som gingo under båren, den dödas vänner att bära bårklädet på sidorna. Detta förordnande blef genom en k. förklaring 15 Mars 1732 sålunda ändradt, att den, som sådant åstundade, kunde, till sina dödas bortbärande, betjena sig af dem, som varit den dödas vänner, bekanta eller underhafvande, blott *ej något traktamente* eller någon annan gåfva och omkostnad därvid komme i fråga. Men när den dödas bekanta gingo på sidorna och buro bårklädet, fingo inga andra brukas under båren, till att bära liket, än de af magistraten förordnade. För öfrigt voro genom nämda förordningar åtskilliga föreskrifter meddelade mot öfverflödigt antal begrafningsgäster, begagnande af dyrbara kistor och svepningar, samt *utdelande af förtäring vid begrafningar,* för öfverträdelse af hvilka förbud böter af 100 till 500 daler smt funnos stadgade. Dessa bestämmelser blefvo upphäfda, efter därom gjord framställning af Rikets ständer, genom k. kung. 10 September 1823, enär man »funnit ansvar i dessa ämnen numera icke vara lämpligt».

[2] Omtalad här ofvan sid. 225, not. 4. — Enligt köpebref 22 September 1733 upplät Jerlström till nyssnämda sin moster: *Jerle bruk,* som då bestod af en stångjernshammare med 2:e härdar, qvarn med 2 par stenar, $^1/_2$ hemman i Östanbergshyttan, 1 hemman i Norra Fingerboda, 2 hemman i Skymhyttan samt *Yxe gård*, $1^1/_2$ hemman, »tillika med innevarande års inbergade gröda, höstutsädet och de persedlar, som uti ett särskildt inventario äro uppförde», mot en köpesumma af 80,000 daler kpmt.

Jerle bruks behöriga drift och till ersättning för räkenskapernas förande uppdrogs honom till egen fri disposition Yxe gård tillika med de egendomar i Nora socken, som lågo under bruket.

III. Storforstiden 1736—47.

År 1735 blef Jerlström af mosterns barn och arfvingar anmodad att åtaga sig direktionen öfver deras i Vermland ägande bruk *Storfors* i Kroppa socken[1], bestående af 4 stångjärnshammare, 8 smideshärdar, en masugn, en tullkvarn på 4 par stenar och en siktkvarn på ett par stenar samt en kniphammare med 2 härdar, tillika med flera andra detta stora bruks tillhörigheter af gårdar och ägor, 118 underliggande torpare förutom smeder och annat bruksfolk samt en stor del förlagtagande bergsmän både i Bjurkärn, Karlskoga, Gammelkroppa och Grythyttan.

Anbudet antogs och befattningen tillträddes i början af år 1736. Räkenskaperna, som fördes efter vanlig simpel metod, befunno sig i förvirring, hvarför de måste bringas till redigt slut, hvarefter kontoret och räkenskaperna inrättades på ett redigare sätt uti en specialhufvudbok och i denna åberopade journaler, memorialer m. m. att årligen afslutas på kapital, gevinst och förlust.

Jerlström hade nu mycket att sköta: Storfors och Jerle med Yxe gård. På sistnämnda ställe lät han för egen räkning hålla hushåll för en bokhållare med hushållerska och nödigt tjänstefolk till gårdens skötsel intill slutet af 1737. Då utarrenderades Yxe till en borgare i Arboga *Anders Bergstedt,* förut bokhållare på platsen. Denne skulle mot en öfverenskommen summa sköta Yxe och drifva bruket samt föra räkenskaperna. Utan någon afgift fick han mottaga den rika hö- och sädesgrödan samt åkerjorden uppsådd, äfvensom alla kreatur af oxar, hästar och småkreatur af allehanda slag. Dessa inventarier var han vid afträdet skyldig att i lika kvalité och kvantité återleverera. Befanns dock vårdslös så väl vid

---

[1] Motsvarande det af hertig Karl redan under 1570-talet anlagda *Kroppa bruk,* till hvars förvaltningshistoria åtskilliga bidrag blifvit meddelade i 2:a delen af »*Noraskogs arkiv*» (bidrag till *Karlskoga krönika*). Såsom arrendator af detta kronobruk, hade »moster Saras» aflidne man, dåvarande löjtnanten *Klaes Linroth,* begärt att få till *skatte* lösa detsamma med alla tillhörande lägenheter, och blefvo i anledning däraf vederbörande anbefalda att företaga »värdering och skattläggning» af bruket med dess tillhörigheter. Denna förrättning, som är daterad 5 Januari 1713, fastställdes af Kammarkollegiet 23 Juni 1714, hvarefter vederbörligt skatteköpebref utfärdades 1 Oktober s. år.

Huruledes hertig Karl genom bytesbref 6 Februari 1588 tillbytte sig dåvarande frälsehemmanet *Fors,* sedermera benämdt *Storfors,* omtalas i »*Noraskogs arkiv*» II: 440 o. 667. Sedan Linroth, på sätt nyss är sagdt, blifvit ägare af Kroppa kronobruk, blef den hufvudsakliga bruksverksamheten småningom hitflyttad.

brukets rätta drift som vid gårdsbruket, särdeles under sista åren, hvarför han blef uppsagd, sedan Jerlström förlorat större delen af det som B. mottagit.

År 1740 ingicks skriftligt kontrakt med en bokhållare vid Wedevågs bruk *Palmström.* Denne tillträdde med hustru, barn och tjänstefolk den af Bergstedt inbergade hö- och sädesgrödan jämte då befintliga kreatur. Palmström visade sig vara en egennyttig karl, ehuruväl i ögonen mycket slät, len och ödmjuk samt med räfven i hjärtat fördold. Såsom sägs plägar bekymrade han sig föga om Josefs skada och tänkte endast på sin egen vinning. Fick efter ett år anställning som bruksbetjänt vid *Salbo* och *Stjernforsverken.* Skref strax före aflyttningen ett bref till Jerlström, däri han tillställde denne en räkning på sitt vid Yxe hållna hushåll, hvilket blef oskäligt dyrt genom rummel och vällust. Jerlström svarade, att han ingalunda åtagit sig att påkosta Palmströms egen förda, frikostiga hushållning; begärde att få bruksboken till granskning. Härpå kom såsom svar ett skamlöst bref, hvari P. förklarade sig ej vara skyldig afge någon förklaring, emedan observationerna ej så tidigt ingått som lagen rörande syssloman föreskref. Antog således att en bruksbetjänt kunde likställas med en syssloman. Jerlströms trägna sysslor i Vermland hindrade honom att i detta mål lagligen procedera med Palmström, hvarför han så oförskylldt som en fågel utur buren undslapp. Jerlström fick vidkännas förlusten af hvad han enligt kontrakt eljest bort betala; men var dock glad och förnöjd öfver att slippa en sådan best.

Till efterträdare erbjöd sig en ogift bokhållare vid *Willingsberg* eller *Funkhammaren* i Knista s:n *Fredrik Otto Lindegren*[1]. Denne fick mottaga inventarierna samt bruka Yxe gård utan vidare afgift, blott vid afträdet aflemna det mottagna till lika godhet och myckenhet samt drifva och vårda Jerle bruk. Förlag bestod Jerlström; L. var blott skyldig att föra räkning öfver det mottagna. Honom tilläts ock att föra fri och loflig handel med folket. Första året gick det någorlunda. Men andra året befanns L. till sin egen nytta ha tillgripit förskjutna penningar och dessutom slarfvat med räkenskaperna. Bruksfolket förde ock stora klagomål emot honom, att han förhöll dem deras rättigheter. Han fick sig en viss tid förelagd till räkenskapernas afslutande och uppsades från brukssysslan, hvilken mot betingad lön uppdrogs åt gästgifvaren i Bondebyn *Joh. Joakim Crug*[2]. Lindegren skulle föra räkenskaperna till påföljande höst och

---

[1] *Fredrik Otto Lindegren,* en son till inspektoren, sedermera bergsfogden i Roslagen Anders Lindegren och Anna Kristina Boman. Bergsfogden Lindegren var bördig från Lindesberg och tog namn af sin födelseort. Sonen Fredrik Otto afled som f. d. handlande i nämde stad 20 Februari 1767. Enligt den efter honom 16 Juni s. år upprättade bouppteckningen, efterlemnade han som arftagare 3:e bröder, nämligen prosten i Lindesberg, doktor *Johan Lindegren* (f. 1712, d. 1790), samt handlandena i London *Anders L.* och *Karl L.,* »hvilka bägge senare efter berättelse upplåtit och transporterat sina arfsandelar på den förstnämde äldre brodern» doktor Lindegren. Behållningen i boet beräknades till 6,200 daler kpmt, däraf 6 engelska guinéer upptogos à 50 daler till 300 daler kpmt.

[2] *Johan Joakim Crug* var sannolikt en son till den i »*Noraskogs arkiv*» I: 119 omtalade gästgifvaren Abraham Krög i Skärmarboda och hans första

fick bo på Yxe, där han på egen bekostnad skulle af- och inberga årets gröda. Detta mäktade han icke, hvarför Jerlström på sin bekostnad måste inberga grödan, upplöja åkerjorden, utköra gödseln m. m. samt så.

Lindegren fick draga sina färde utan afsked, eftersom han ej var i stånd att något betala och ersätta samt begaf sig till en sin släkting i England[1]. Förlusten på honom blef större än på Palmström.

Crugen skaffade nu och accorderade med två bönder från Fellingsbro, *Anders* och *Abraham Andersson*, som vårtiden 1745 mottogo Yxe gård på hälftenbruk. Vid tillträdet fingo de såsom inventarium: höstsäde, 2 par oxar och andra småkreatur. Själfva ägde de ett par hästar hvardera. Om hösten fingo de ock mottaga Jerlströms kor mot 1 L℔ smör i årlig afgift. Från hösten 1744 till samma tid 1745 sköttes korna af en särskildt aflönad deja, som fick hålla sig själf kosten och betala smör i arrende — så mycket som på hennes redlighet ankom.

Året 1741 medförde ökade besvär, i det att moster Sara då inköpte *Garphytte* bleckbruk i Tysslinge socken af amiralitetsfiskalen *Matthias Brock*[2]. Detta bestod då af tvänne stångjärnshammare med 4 härdar, 2 plåthammare med 4 härdar och dessutom ett förtennehus till blecksmidet samt del i Kanterbo masugn och hytta[3], 1 tullmjölkvarn af 2 par stenar

---

hustru Kajsa Lodin. Crug, hvars namn väl får antagas vara en latinisering af namnet Krög, var född 1709, omtalas under 1730-talet som tullskrifvare vid Skärmarboda och från 1740 som gästgifvare vid Bondebyn, inflyttade 1748 till Nora stad, där han till en början var handlande och under en senare period tituleras som ombudsman, afled härstädes 21 Maj 1773 af »mattande rötfeber», 64 år gammal. Gift 1) med *Eva Maria Elgeroth,* f. 1709, † 31 Januari 1754 i »tvinsot», ägde han i detta gifte en son *Mikael Crug,* † 1782 $^{14}/_{11}$ i Nora, till hvars historia utg. framdeles torde återkomma; 2) med *Sara Charlotta Sahlstedt,* f. 1735, † i lungsot 1776 $^{17}/_{9}$, i hvilket äktenskap ej mindre än 7 barn finnas antecknade. Fru Sara blef omgift 1774 i Nora med en läkare, dåmera antecknad som handlande, *Knut August Lenæus,* f. 1738 $^{12}/_{5}$ å Frösön i Jemtland, som med 4 af sina då lefvande styfsöner Crug och den 1784 gifta styfdottern Sabina Charlotta Crug synes hafva flyttat till Arboga.

[1] Jfr. not. å sid. 232.

[2] J. A. Fahlrooth, i »Garphytte järn- och alunverks historia», berättar (sid. 27) att af ett redan *1739* upprättadt kontrakt mellan dåvarande ägare af bleckbruket, »*majorskan fru Sara Ehrenpreus*» och dess smeder, man kan finna den tidens beräkning af arbetslön och afbränning vid Garphytte plåtsmide: »smederna utfästa sig där, att efter 26 lisp. stångjern bergsvigt och 30 t:or kol leverera 1 skepp. plåtar af 85 à 90 stycken, 1 aln i längden och $^{3}/_{4}$ aln breda, samt att af 22 lisp. stångjern och 30 t:or kol lemna en fjerding bleck af 450 skifvor; då dem i arbetslön skulle beräknas 13 daler kpmt för 1 skepp. plåtar eller 1 fat bleck, så länge säden på Örebro torg gällde 18 daler, men 1 daler mera när spannmålen gällde 19 daler tunnan.»

[3] Under den tid fru Ehrenpreus ägde Garphyttan, hade i samma dam med *Kanterbo* masugn en *kopparhytta* varit anlagd, som drifvits några år med malm från *Hässelkulla* grufvor. Omkring 1740 ansågs nämligen en af jernmalmsgångarna därstädes vara full med svafvelkis. »Varphögarna blefvo då rika på detta urval, och jernmalmen både oartad och litet lönande efter en stark utsofring. Bergsmän från Nya Kopparberget kände omsider denna ut-

och en sågkvarn m. m., jämte två bebyggda gårdar. Förvaltningen häraf införlifvades med förvaltningen af Storfors, Alkvettern och Jerle bruk.

Vid bleckbruket var då anställd en bruksbetjänt *Götberg*, hvilken både i Brocks och hans företrädares tid förestått bruksdriften. Denne antogs för två år; men befanns nog vårdslös och försumlig så väl i bruksdriften som i räkningarnas tillbörliga förande. Ehuru i ögonen ganska slät och ödmjuk, var han dock därhos illistig och helegennyttig och förhöll folket hvad de efter Jerlströms anordning och egen förtjänst rätteligen borde hafva. Brukade ock till egen fördel det förskjutna bruksförlaget, andra underslef att förtiga. Dit hörde att han med sina gäster utsöp ett helt oxhöfde helgammalt och godt franskt vin, som Jerlström för egen räkning öfverlemnat åt Götbergs vård i den på ena gården varande, kostliga källaren, där i förra tider viner varit liggande i fastager 20 à 30 års tid. G. föregaf att vinet slagit sönder hela oxhöfdet, fast det var han själf som gjort det, sedan han förut utsupit vinet. Mannen blef förafskedad och inventerades ifrån honom alla då enligt hans bruksbok befintliga effekter och materialier. Sedan lagfördes han. Saken remitterades till ett extra bergsting. Emellertid dog han och saken med honom; men ägarinnan gjorde en ansenlig förlust, som ökades därigenom att kommissionären *Samuel Hjerpe* i Stockholm, som mottog brukseffekterna till försäljning, gjorde bankrutt. — Efter Götbergs afskedande blef bokhållaren på Alkvettern *Joh. Ahlgren* bruksbetjänt på bleckbruket. Denne bestyrde bruksbeställningen till slutet af år 1745, då moster Sara om hösten sålde Garphyttan till då varande bruksbetjänten på Lassåna *Karl Hulting* med en vinst af 20,000 daler kpmt. Ahlgren var en man som ådagalade aktivité och flit i tjänsten.

Nyårstiden 1746 inventerades Hulting i bruket och Jerlström höll till samtliga bruksfolket ett afskedstal och bjöd dem valete och farväl. Han gjorde det så mycket hällre som han kände sig befriad från en tung börda[1]. Under de sista åren af Jerlströms vistelse på Storfors aftogo krafterna allt

---

sofring för *kopparmalm* och begynte hämta därifrån för att tillsätta vid sina blåsningar. Sådant gaf anledning till kopparhyttas anläggande vid Garphyttan, och nämde brott vid Hässelkulla arbetades några år på kopparmalm, men blef snart så fattigt och litet lönande, att det öfvergafs och hyttan alldeles afstannade. Hela tillverkningen lärer stigit till omkring 30 skeppund.» — Fahlrooth, anf. st.

[1] År 1747 hölls af dåvarande bergmästaren, assessor *A. Tuhnberg* (se »*Noraskogs arkiv*» I: 41—44) värdering af Garphytteverken, som då ägdes af »hofsekreteraren» *Hulting*. Årliga tillverkningen af plåtar upptogs till 400 skepp. och af bleck till 100 skepp. Värderingen slöt på en summa af 100,000 daler kpmt. Vid en senare värdering, af Tuhnberg verkstäld 1755, då bruket tillträddes af postinspektoren *Löthman*, upptogs tillverkningen till 400 skepp. plåtar och 200 skepp. »småbleck», men totalsumman uppgick till ej mindre än 245,100 daler kpmt, utvisande en högst betydlig stegring på 8 år. »I bägge dessa värderingar säges *Garphytte verk* bestå af 3:e stångjernshärdar, och att den 4:e vore utlagd, men skulle upptagas igen så snart ägaren funne lägligt. För öfrigt af 4 plåthamrar med 4 härdar, förtennarehus med dess tillbehör, Kanterbo hytta, hvaruti bruksägaren hade en del, qvarn med 2:e par stenar, och en såg i samma dam med hyttan.» — Fahlrooth, anf. st.

mer och mer, därtill angreps han af en svår stenpassion och af en ganska smärtfull podagrisk sjukdom jämte flera tillstötande bräckligheter, förorsakade af mycket bekymmer. Till följd häraf blef han nödsakad att efter 11 års direktion enständigt anhålla hos samtliga intressenter om dimission, som ock beviljades efter ytterligare anhållan.

Han blef nu af mostern persvaderad att alldeles flytta till henne på Alkvettern och än vidare handhafva direktionen öfver Alkvetterns tvänne stångjärnshamrar[1] och Silfverhytte masugn tillika med Jerlebruket. Detta skedde hösten 1747 (1745?).

Han lät nu sammankalla samtliga Storfors bruksfolk med underliggande torpare och andra, som där hade sina räkningar och som varit under hans styrelse. På utsatt dag och i tillstädesvarande intressenters bevistande uppmanade han dem att utan någon sky och räddhåga för honom uppriktigt och ärligt yttra sig, om de något klagomål hade att andraga emot honom och om han ej tillbörligen vårdat och handterat dem — detta för att slippa allt vidare åtal och klander. Samtliga angåfvo sig ej vara befogade till något klagomåls anförande. I ett efter omständigheterna lämpadt tal tog han nu afsked af de närvarande intressenterna i främmandes och prästerskapets närvaro, därefter af bokhållaren och till sist af bruksfolket, torpare och flera efter hvars och ens värdighet, med förmaning till lydno och hörsamhet och skyldig tjänst emot sitt kära herrskap och den, som nu i hans ställe skulle disponera och vårda dem, och slöt med Guds milderika välsignelses troliga tillönskan, lycka och välmåga öfver alla.

Därefter lät han på egen bekostnad genom bokhållaren hela dagen till sent inpå aftonen traktera bruksfolket, torparne och de af allmogen tillstädesvarande med något sill och bröd, 2 tunnor öl och några kannor bränvin samt några rullar tobak. Efter undfången välplägning inkommo de tropptals, aflade sin tacksägelse och bjödo Jerlström valete och farväl.

IV. På Alkvettern 1747—55.

I mars månad 1748 var Jerlström i sällskap med några mosterns barn och arfvingar på fastingsmarknaden i Kristinehamn för att sälja stångjärn. Men handeln måste i görligaste måtto påskyndas, enär expré bud ankom med underrättelse att kära mostern på Alkvettern hade afsomnat[2].

---

[1] Nämligen *Lanfors öfre* och *Lanfors nedre* hamrar. Angående såväl deras tillkomst som om bildandet af Alkvetters-godset med underlydande hänvisas till »*Noraskogs arkiv*» II: 604—606.

[2] Enligt Anrep, adelns ättartaflor, skulle fru Sara Ehrenpreus aflidit 4 Mars 1746, således två år förut. Detta årtal torde jemväl få anses vara det rätta, emedan den af Jerlström här nedan omförmälda försäljningen af Yxe ägde rum 8 November 1746, då nämligen köpebrefvet därå utfärdades. Jerlström har alltså gjort sig skyldig till någon misskrifning i sina anteckningar,

Det blef nu ett bestyr med begrafning och bouppteckning: alla räkningar måste afslutas, utestående förlager och fordringar klareras. Bouppteckningen hölls sommartiden s. år af då varande revisionssekreteraren sedermera Kongl. Maj:ts och riksens råd *Karl Gustaf Löwenhielm*[1], herr assessor *Wallvik*[2] och Jerlström, hvilken nu fick i uppdrag af arfvingarne att sälja Yxe egendom och Jerle bruk. Köpare blef brukspatronen *Karl Heijke*[3], som ännu 1764 bodde där. Vinsten af försäljningen blef 35,000 daler kpmt. Jerlström fick dock ingen hugnad af denna avance, fastän bruksböckerna tydligen utvisade, att revenyen af bruket under fru Ehrenpreus' tid till större delen betäckte inköpssumman. Jerlström gömde sin harm i tålamodspåsen och sökte trösta sig därmed, att han under direktionstiden vid Storfors åtnjutit mycken benägenhet och god belöning.

Strax efter nyåret 1749 (1747?) reste vår vän till Yxe, sammankallade alla därunder lydande smeder, bruksfolk, bönder och torpare, klarade deras

---

eller ock har minnet svikit honom i fråga om tiden för vissa tilldragelser. — Af Bjurkärns församlings äldsta dödbok erhålles ingen upplysning om fru Saras dödsår. Af denna församlingsbok synes snarare framgå, att dödsfall bland herrskapsfolk ansetts allt för »förnäma» att kunna antecknas bland de öfriga liken.

[1] *Karl Gustaf Löwenhjelm,* f. på Ström i Vermland 1701 $^5/_1$, blef, efter juridiska studier i Upsala, 1719 auskultant i Göta hofrätt, 1721 advokatfiskal, 1722 vice häradshöfding, 1725 assessor och 1729 häradshöfding på Dal, hvarifrån han 1739 flyttades till Vestersysslet i Vermland. Utnämd till revisionssekreterare 1741, befordrades han 1747 till justitiekansler, 1750 till president i Svea hofrätt och inkallades 1751 i riksrådet. Från 1738 års riksdag hade han varit ledamot af sekreta utskottet och ansågs som en af ståndsmaktens pelare. Tillika en af frihetstidens yppersta embetsmannaförmågor, var han nästan sjelfskrifven till den högsta värdighet staten hade att erbjuda, hvilken han äfven uppnådde, då han 1765 utnämndes till kanslipresident. Redan 1747 hade han erhållit friherre-värdighet; förordnades 1762 till president i lagkommissionen och till Lunds akademiekansler, sedan han nyss förut fått grefvebref. Död i Stockholm 1768 $^7/_3$. — Hofbergs biogr. handlex. I: 641.

[2] *Johan Johansson von Wallwijk,* f. i Stockholm 1710 $^{17}/_{11}$, blef, likasom Löwenhjelm, äfven riksråd, ehuru först efter den tid Jerlström nedskref sina minnen. Vid 21 års ålder begynte Wallwijk sin bana som auskultant i Kammarkollegium och Kammarrevisionen (nuv. Kammarrätten), hvarefter han 1733 befordrades till kammarskrifvare och 1738 till revisor; blef 1745 riddarhuskamrerare, 1747 assessor i Kammarrevisionen, 1749 kammarrevisionsråd och 1756 statskommissarie. Vid 1765 års riksdag upptogs han bland riksråden, på grund af sina insigter i statshushållningen och »skicklighet i statsräkenskapernas förande». Upphöjdes 1770 till friherre och följande året till grefve, men tog ej för någondera värdigheten inträde på riddarhuset. Död på sin sätesgård Bisslinge i Upland 1776 $^{27}/_9$. — Hofberg, II: 452.

[3] Enligt det 8 November 1746 utfärdade köpebrefvet sålde Linrothska arfvingarna *Yxe gård* med underlydande 1 $^1/_2$ hemman och 2:e torp, *Jerle bruk* af en hammar och 2 härdar, Jerle qvarn af 2 par stenar, $^1/_2$ hemman Östanbergshyttan, 1 hemman Norra Fingerboda, 2 hemman Skymhyttan med torpet Moen, till brukspatronen *Karl Heijke* för 105,000 daler kpmt. Se härom för öfrigt i det följande meddelade »bidrag till Jerle bruks och Yxe gårds historia».

räkenskaper och höll till dem ett afskedstal, hvarpå Crugen[1] å egna och deras vägnar svarade, bjöd dem ett ömt farväl, immitterade (insatte) herr brukspatron Heijke i egendomen med tillönskan för honom och allesammans af Guds milderika nåd, lycka och välsignelse, välmåga och förkofring. Följde så traktering af alla samtliga, hvarefter Jerlström förfogade sig tillbaka till Vermland och Alkvettern. Här stannade han nu till februari 1755, då han begärde dimission, eftersom hans bräckliga tillstånd allt mera tilltog och han icke såg sig i stånd att efter önskan kunna ombestyra sin ombetrodda tjänst. Efter 19 års träget arbete i Vermland beslöt han att sätta sig i ro på ålderdomen och i gudelig stillhet tillbringa sina öfriga lefnadsdagar. Änskönt nu hans herrskap och anförvanter på Alkvettern sökte öfvertala honom att hos dem kvarblifva med den utlåtelsen, att de ville låta sig benöja med hvad han framdeles kunde förmå till deras tjänst och brukets drifvande uträtta samt gärna såge, att han hos dem både lefde och dog; så blef han dock vid sitt fattade beslut att skiljas ifrån dem, fastän han sedan högeligen fick ångra det.

Här blef således återigen ett ömhjärtadt afsked. Bruksfolket och torparne under Alkvetterns bruk, masugn och gård sammankallades, afskedstal hölls: först för herrskapet i främmandes närvaro under förmaning till arbetsfolket att i all gudelighet visa herrskapet sin skyldiga trohet, lydno och hörsamhet och under uttalande till herrskapet af mycken tacksägelse för all honom betedd och bevisad gunst, kärlek, godhet och välvilja — därefter till bokhållarne och sist till bruksfolket och torparne jämte flera andra af bergslaget, som vid Alkvettern haft sina räkningar och handel. Följde så traktering på samma sätt som vid afskedet från Storfors.

Härmed var tjänsten i Vermland slut.

För framtiden trodde han sig nu ha planerat på bästa sätt, i det han vid ett besök på Löfnäs i Ljusnarsberg, hos svågern Noring[2] och systern Babba i Augusti 1754 träffade följande skriftliga öfverenskommelse.

»Som vår svåger och broder brukspatronen Karl Arent Jerlström nu på sin ålderdom är sinnad att sätta sig i ro och sin öfriga lefnadstid, så länge den högste Guden behagar den beskära, i gudsfruktan och stillhet använda, hvartill han själf tyckt här hos oss vara bekvämligast; i anseende hvartill han af oss begärt att få hit till oss flytta och sitt blifvande hemvist taga, hvilket vi så mycket mindre kunnat och bort honom afslå och förvägra, som vi å ömse sidor alltid förplägat all kärlek och vänskap oss emellan, hvarmed syskon äro hvarandra förbundna, hvilket kärleksband igenom vårt närmare sammanboende, hädanefter skall snarare fördubblas än upplösas, så länge den nådige Guden täckes låta oss lefva tillsammans. Alltså hafva vi nu sammanträdt och med hvarandra ingått och slutit efterskrefne afhandling och i all kärlek gjorde förbindelse nämligen:

Att jag Daniel Noring och jag Babba Jerlström tillåta och uppdraga ofvanrörde vår svåger och broder, när honom behagar, hitflytta, *behöfliga husrum för sig själf, sin dräng och medförande saker samt stallrum för en häst;* skolandes han själf och dess dräng hafva att hos oss njuta *föda och underhåll med behöfvelig klädtvätt och hästen på vårt stall tillräckligt foder.* — Skulle den högste Guden efter sitt nådiga behag, gudomliga försyn och skickelse

---

[1] Se not. 2, sid. 232.

[2] Angående denne svåger *Daniel Noring,* se sid. 228, not. 3.

för någondera af oss, denne vår svåger och broder ifrån detta jordiska hädankalla, böra vi ej underlåta att, efter dess lofvade görande disposition, låta honom begrafva, som vi förbinda oss vid det tillfället alldeles efterlefva och under allas vår sammanlefnad med all uppriktig kärlek och vänskap bemöta.

Hvaremot jag Karl Jerlström med mycken tacksamhet erkänner ofvanskrefne min kära svågers och min kära systers benägenhet, ömma hjärtelag och gjorda lofven, hvarför jag af troget, uppriktigt hjärta så länge jag lefver tillönskar dem Guds nåd, beständig välmåga, lycka och välsignelse både i andelig och lekamlig måtto. Skolandes jag dem med all genkärlek städse till handa gå och omfamna och *årligen* till dem redeligen *betala 600 daler kopparmynt;* hvarförutom både jag och min dräng i alla görliga mål skola dem gärna betjäna och, när den högste Guden täckes mig hädankalla, taga de då till min andelösa kropps begrafningsomkostnad hvad af min lilla kvarlåtenskap finnas kan, och om något öfrigt däraf blifva skulle, det i sitt förvar hafva och efter min görande skriftliga och efter mig lemnade disposition dela och använda.

Allt detta är nu frivilligen emellan oss i Herrens namn slutit. Den nådige Guden välsigne oss å ömse sidor och låte detta vara skedt i en lycksalig stund, han befrämje våra händers verk, styre medlet, välsigne änden samt beskäre och förläne en lyckosam utgång och vände allt till det bästa.»

Att detta så kärligt affattade och så vidlyftigt utspunna inackorderingskontrakt, trots den fromma tonen däri, icke var tillkommet i någon lycklig stund, det visar sista kapitlet i denna lefnadshistoria.

V. Utan stadigvarande hemvist 1755—72.

Febr. 1755 skedde afskedet från Alkvettern och kosan styrdes nu enligt nyss anförda skriftliga kontrakt till syster Babba och hennes man på Löfnäs. Allt artade sig i början väl. För att begagna oss af uttrycket i ett poetiskt bref till äldsta systern Sara Brita af d. 14 febr. 1757, såg det riktigt lofvande ut:

»Så sjuk så matt jag var, jag resan nu anställte
till yngsta syster min, hvar som de koppar smälte:
jag mottogs ganska kärt och blef undfägnad väl,
som lindrad' sjukdom min och gladde kropp och själ
jag börja kvickna vid och blef rätt glad till sinne,
min systers trogna vård går aldrig ur mitt minne:
hon pyssla' om mig så, att jag blef sund och frisk
och mådde just så väl allt som en simmand' fisk.
I sådan ljufvan ro jag allsköns nöje hade,
ej hördes något gny, ondt någon icke sade;
men allt var kärligt, ljuft; ett jordiskt paradis
jag trodt mig träffat an på bästa sätt och vis».

Men paradistillståndet räckte icke länge. Daniel Noring var, för att begagna Jerlströms uttryck, »en öfverlastad själ».

**»Han dundra' jämt och sant, fast klar sågs himlen vara,
åskviggar flögo skarpt med ljungelds stora skara».**

Viggarne drabbade i första hand den stackars hustrun, men Jerlström fick också sin beskärda del. Härtill kom makarne Norings svaga och klena ekonomi.

Redan på våren 1755 reste Jerlström till Fellingsbro till sin nämnda syster, Sara Brita, och vistades där hos henne på Söderby en tid och sedan hos hennes son *Karl Didrik Svedenheim* på Åbylund[1]. Fru Noring skref emellertid gång på gång, att »all tordön gått i kvaf» och att det var lugnt på Löfnäs. Jerlström reste åter dit; men lugnet måtte icke ha varit så pålitligt, ty han började umgås med tanken på Vermland igen. Någon flyttning dit blef dock icke af. Sjukdom höll honom bunden vid Löfnäs hela sommaren 1756. Så snart han kom upp på benen flydde han åter till Fellingsbro och stannade där en runder tid från hösten 1756 till febr. 1757.

Det var på syster Babbas enträgna begäran som han nu återigen tog in på Löfnäs. Han hoppades att Noring besinnat sig och var fast bättre och mildare. Kärleken till systern, som synes ha varit mycket varm, bidrog ock till att häfva alla betänkligheter mot en återflyttning. — Det såg ut som om han var välkommen. Men det goda förhållandet räckte icke länge. Noring fortfor med sin gamla supvana och, då Jerlström sökte på godt och välment sätt bedja honom ej öfverila sig och tog systern i försvar, då tog det riktigt eld i blårna. Norings otidigheter mot hustrun berodde mesta delen därpå, att hon gjorde mannen föreställningar om hushållningen samt förklarade sig ej ha något vare sig för honom eller folket till underhåll. Härpå ville Noring icke höra. Slutligen sedan Jerlström nödgats höra och utstå hans galla både flera gånger uti hans obetänkta, skymfliga ord och utlåtanden, som ock af honom visades dörrvägen och porten, då hade han ingen annan råd än att annorstädes, till bekommande af bättre ro, stillhet och sinnesförnöjelse, se sig om efter husrum. Sådant fann han hos inspektor Gezelii enka, madam *Kristina Forssner* på Sundet[2] i Ljusnarsberg, där han vistades från början af juni 1759 till samma tid 1763. Här lefde han i stilla ro, enslighet och förnöjelse.

Påstötningar från Löfnäs fattades dock icke. I september månad efter afflyttningen fick han ett hyggligt bref från svågern. Syster Babba låg ock efter honom med sina böner att återvända. I ömhjärtadt afseende att kunna vara henne till något gagn efter sin lilla men välmenta förmåga, återflyttade han 1763. Men det gick icke längre än 5 månader eller 20 veckor, för hvilken tid han betalade 549 daler 13 öre. Och ändå var nytt kontrakt slutet dem emellan d. 16 mars 1763, hvari Jerlström med behöfligt underhåll till mat, husrum, ved och värme för sig och dräng-

---

[1] *Karl Didrik Svedenheim,* f. 1721 $^{28}/_{9}$, var militär, blef ryttmästare (vid lifregementets husarer), slutligen öfverstelöjtnant och dog 1784 $^{3}/_{4}$.

[2] *Kristina Forssner,* enka efter inspektoren *Göran Gezelius* i Sundet, hvars 3:dje hustru hon var, hade förut varit gift med inspektoren *Lars Holmgren* och var född i Avesta 1710. Dog vid Sundet 1779. Med Gezelius hade hon 2 söner: *Jan Göran,* f. 1748 $^{14}/_{12}$, sexman, d. 1792 $^{10}/_{5}$; och *Karl Gustaf,* f. 1752 $^{4}/_{8}$, bergsman, d. 1798 $^{19}/_{4}$. En son i första giftet var *Jakob Holmgren,* f. 1738; d. i Stockholm 1766. — Not af K. Hult.

gossen jämte betjäning med kläders tvättning, mangling och stärkning samt öm och kärleksfull vård intill döddagar insatte fru Noring till arfvinge af all den kvarlåtenskap och egendom, han vid sin död kunde efterlemna, undantagandes 2050 daler kpmt, som Sara Brita Svedenheim mot förskrifning innehade till låns, hvilken summa skulle tillfalla henne. Han hade knappt kommit till Löfnäs innan han såg sig högst föranlåten att alldeles upphäfva detta testamente, då svågern emot all förmodan ej behagade sin i kontraktet gjorda lofven hålla utan fastmera visade Jerlström mycken otidighet, så att han en gång på annat ställe måste taga sin tillflykt. Tillståndet för Noring blef allt mer och mer ganska klent och knappt i alla mål, ehuru systern nästan allena trälade både natt och dag. De hade ej råd att ha något tjänstefolk mer än en arm och ganska ovettig piga. Egendomen försummades och allting felade. Kanske var detta icke den minst vägande orsaken hvarför den ekonomiske brukspatronen såg sig om efter annat tillhåll.

Ett sådant yppades hos länsmannen i orten *Vilhelm Fyrst* på Arbogagård[1]. Dit flyttade han November 1763. Efter någon tids vistelse här berättade honom Fyrsten, det han vore sinnad afsäga sig länsmanstjänsten, flytta från orten och antaga en honom erbjuden bruksbeställning hos en då för tiden beryktad matador, professor *Möllercreutz*[2], vid dess bruk

[1] *Vilhelm Fyrst,* f. 1721 i Örebro, länsman 1753, tillika inspektor för bergslagets räkning, d. 1793. Var 2 gånger gift: 1) med *Greta Katrina Valtinsson,* d. 1785; 2) med *Fredrika Sofia Lund,* omgift med sexman Henrik Vallin. Barn i första giftet: *Johanna Maria,* f. 1747; *Erik Vilhelm,* f. 1754; i andra giftet: *Fredrik Vilhelm,* f. 1789; *Elias,* f. 1790. — Not af K. HULT.

[2] *Jonas Meldercreutz,* f. 1715 $^{22}/_{4}$, d. 1785 $^{21}/_{5}$. Om honom förekommer följande i CARL VON LINNÉS anteckningar öfver *Nemesis divina,* utg. af ELIAS och TH. M. FRIES, Upsala 1878 (sid. 49):

»Fadren Doctor Molin, Domprobst i Upsala, stor intrigeur och girug, skrapar ihop pgr. Sonen, capitain och Professor i Upsala, får widlöftigare gods än någon annor i Upsala. Hans bruk wid Calix med hela Luleå Lappmark. Han äflas med bruket emot naturen, envisas, att alt blir han bortskyldig, som med litet kunnat lefwat wähl. De male quæsitis non gaudebit 3 hæres (= *orättfånget gods går ej till tredje arfvingen*)... [Otrogen mot 'fruen den beskedeliga', som dör af grämelse.]... Meldercreutz hade rest mer än någon i Europa, wähl 21,000 mihl till lands. Hade mäst hela Luleå Lappmark under sig. Gick till fot öfwer Luleå fiäll par plesier och hade Bufons bok under armen. Enwisaste i werlden, dref sitt jernbruk i Calix, till han war i skuld öfver öronen. Om honom sade magister Tidström: han öser, allt det han hinner.» — — —

Så långt LINNÉ. Gemensamt med en kapten Steinholtz hade Meldercreutz anlagt det efter dem båda uppkallade *Meldersteins* bruk i Råneå, af hvilket M. blef ensam ägare 1744. Genom nya anläggningar och intägter utvidgade han efter hand denna possession högst betydligt. »Vid hvarje riksdag, dem han såsom Caput bevistade, visste han, försigtigt loverande mellan de båda partierna, att för sina anläggningar utverka sig någon ny rättighet, frihetsår, skatteköp på kronohemmansdelar samt hvarjehanda andra förmåner.» Redan 1755 uppskattades årliga smidet vid Meldersteins bruk till 2,000 skeppund. Under sin glansperiod hade han att sköta »tvänne egendomar i Upland, tvänne

Melderstein i Vesterbotten. Det var nu ingen annan råd än att tänka på flyttning igen. Vistelsen vid Arbogagård varade endast 16 veckor, för hvilken tid betalades 527 daler 8 öre kmt. Från Arbogagård till *Lund* är vägen icke lång, endast några stenkast. Här bodde vid denna tid framl. sexmannen *Ol. Ramners* enka. Hos henne fick den landsflyktige brukspatronen inhysa sig, som skedde den 28 febr. 1764. Men icke ens där fick han stanna till döddagen. En anteckning i Ljusnarsbergs dödbok

---

i Finland, och, i norra vändkretsens grannskap, talrika grufvor, hamrar, jernverk och nybyggen, till vidden större än ett furstendöme.» Åt dessa företag egnade han 45 år af sin verksamma lefnad, men kom vid dess slut i sådan penningförlägenhet, att han var nära att nödgas sälja sina lappska egendomar. Detta skedde emellertid kort efter hans död, då de 1787 på »bankoauktion» inropades af brukspatronen Jean Bedoire på Vestanfors. Meldercreutz' enskilda affärsverksamhet var af en alltför omfattande art för att han kunde ha lemnat några synnerligt märkbara spår af sin verksamhet såsom universitetslärare. Han hade nämligen 1751 befordrats till mathes. professor i Upsala, hvilken befattning han lemnade 1772. För den odling han genom sina anläggningar utbredde öfver vida sträckor i den aflägsna norden, blir hans namn dock alltid minnesvärdt.

I det griftetal som blef hållet vid hans begrafning i Upsala domkyrka i Juni 1785 yttras: »Mängden af göromål kunde väl någon kort stund göra honom tankspridd»... Ett sådant ord i en dylik skrift af den gamla stilen betyder — säger hans minnestecknare i Biogr. lex. — »att mannen var tankspridd öfver all höfva. Såsom sådan är han ock känd i den akademiska traditionen, och i detta hänseende berättas flera anekdoter, af hvilka en lyder, som följer: En gång reste M. på en smal väg och fann midt på den en stor sten. Att undvika den hade väl temligen lätt låtit sig göra, men detta föll honom alldeles icke in, utan i stället funderade han ut åt hvilken sida han med minsta olägenhet kunde stjelpa. I denna riktning styrde han kosan, och i det ena hjulet körde öfver stenen och vagnen föll åt den sida han ville, ropade han med mycken förnöjelse: 'alldeles efter uträkning!' — hvilket sedan blifvit ett ordspråk.»

Ännu en anekdot om hans tankspriddhet må det tillåtas anföra: »På en resa hade han, under det han på gästgifvaregården väntade de dröjande hästarna, råkat gå ned i den öppna källaren. Där fick han se ett dricksfat, stående lutadt, emedan blott litet fanns qvar af innehållet. Detta väckte M:s förundran, och han började eftertänka af hvilken kraft fatet kunde uppehållas i denna ställning. Medan han häröfver anställde djupsinniga matematiska kalkyler, hade hästarna anländt, men den resande var försvunnen, och man ropade och sökte honom förgäfves öfverallt. Slutligen kom en piga vid middagstiden ned i källaren och fann där den saknade professorn, som hon väckte ur sina drömmar med påminnelsen, att man länge väntat honom. »Det är bra, mitt barn; men kan du säga mig hur det kommer till, att det där fatet står så lutadt?» — »Jo», svarade pigan, »det kommer däraf, att vi lagt ett vedträd där under på andra sidan.» Något flat, svarade nu den lärde: »hm, det råkade jag inte att tänka på.»

Meldercreutz var gift 1) 1738 med *Fredrika Yxkull;* 2) 1775 med *Magdalena Sofia Margareta Falkenberg.* Hans ätt utgick med honom.

upplyser oss om, att *Karl Arent Jerlström afled* på *Ljusnarsbergs gård* den 24 nov. 1772.

På Lund författade han sin lefvernes- och vandringsbeskrifning, hvilken är dagtecknad den 4 sept. 1764 gamla stylen. Meningen därmed var att efterkommande måtte se hans i tiden förda lefnad samt erfara orsakerna till så många flyttningar nu från ett till annat ställe, hvilka lätteligen kunde tydas såsom tecken på ostadighet. Men den gamle hedersmannen vet sig i detta afseende hafva ett godt samvete. Bekymrar sig för resten föga huru eftervärlden kommer att bedöma hans gärningar. Han ger världen med dess fåfänga en god dag.

Härmed bjuda vi honom ock farväl, anförande till sist de icke så litet originella och pedantiska anordningar rörande sin begrafning, som han med darrande hand nedskrifvit:

»1:o. Till min andelösa kropps begrafning uti min i beredskap nu varande likkista, som förut väl uppbonas; bjudes och kallas allenast 2:e af af det nobla fruntimret, för hvilka jag i lifstiden burit mycken vördnad, med biträde af en piga, då till behöfvelig svepning tages ett eller två af mina i lifstiden brukade lakan, som kunna ihopskarfvas. Till likeskjorta kan tagas ett eller två af mina brukade lakan. På föttren kan dragas ett par af mina brukade yllestrumpor och på hufvudet sättes en af mina nattmössor eller något af linne gjordt mössetyg. Till händren ett par af mina brukade handskar. För händren brukas icke några manchetter icke häller något veck i bröstet, för hvilket allt jag haft osmak och icke häller i lifstiden aldrig brukat. Till halsduk kan tagas och brukas en af mina... befinnande; hvarefter kistlocket strax igenskrufvas eller fastspikas utan att vidare öppnas till beskådande.

2:o. På locket af likkistan inskrufvas en i beredskap nu varande mässingsplåt, som påstickes och graveras efter härhos nu följande koncept och memorial.

3:o. Prestafve för mitt lik anmodas antingen herr assessor Victorin, herr bergmästare Odelstierna eller någon annan i lika stånd och värde.

4:o. Till likbärare bjudas och kallas 12 stycken antingen af hederliga sexmän eller hederliga nämndemän.

5:o. Om något traktamente lämpl. (skall) åstadkommas för sorgefolket, och likbärarne, lemnas i min vårds behag efter mina då befintliga omständigheters befinnande, hvartill han efter eget behag kallar och bjuder som han själf vill.

6:o. Till herr kyrkoherden betalas i lägerstad eller likstol sextio daler kopparmynt och till kapellanen hälften däremot och till de öfriga kyrkobetjänte efter mina då befinnande råd och tillstånd.

7:o. Alla de, som haft besvär med alla ringningarna, undfägnas med något traktamente.

8:o. Slutligen glädje och belöne den nådige Guden dem alla, som behagat visa mig den sista tjänsten, med både timlig och sist en evig glädje och salighet för Jesu Kristi blodiga förtjänst och förskyllans skull, Amen!»

Såsom nyss är sagdt, afled den under sin krafts dagar driftige och verksamme bruksdisponenten 24 November 1772. Han hade då uppnått en ålder af 77 år 2 mån. och 20 dagar.

Angående hans närmaste anhöriga hänvisas till längre fram meddelade anteckningar, dels af honom sjelf och dels af utg.

Bilagor till Jerlströms lefnadsbeskrifning.

Benäget meddelade af Karl Hult.

1. Arfskiftes- och boutredningshandling efter brukspatronen Arent Eliæson på Yxe; upprättad 19 April 1704.

Uthij den högt låfvade Traeenighets Guds Faders Sons ock thens Helige Andes nampn Amen.

Såsom efter Guds den aldra Högstes Försyn, moget betänkiande och gott finnande. Jag *Elisabet Ehren Preus* anseendes de månge svårigheter som en änkia i desse besvärliga tider haf:r att utreda, styra och drifva de angelägenheter som henne påkomma: *för mig funnit nyttigt och rådeligit* att begifva mig i ett Christeligit äschtenskap med Hr *Isac van Oest Geest*, alt så har iag ock dervijd, till betygande, så af mitt moderliga hiärtelag för mina kiäre barn med min afledne Sal. kiäre man Bruks Patronen Hr *Arendt Eliæson* som äro femb sönner *Hans, Elias, Nicolas, Carl, Jacob* och twå döttrar *Sara Brita*, och *Barbro Arendtz,* som ock till att i dett måhl efter lefva Swerigies, Rigs och Kongl. Maj:ts förordningar, högt sorgfälligt varit, huruledes alt hvad dem efter deras Sahl. Kiäre Fader fäderne tillfalla böör, dem rätelig må tilldelt blifva, och de således af vitras, att der å ingen må fog hafva något klander el:r åtahl att giöra, hafvandes ock detta Communicerat mine omyndige kiäre barns Hr Farbroder som deras närmaste måhlsman å fädernes sijda Bruks Patronen Wählb:ne H. *Jesper Ehrencreutz,* som behagat genom bref sig förklara, att icke kunna så hastigt här öfver sig utlåta, förr än alt blir behörigen Legitimerat, och har iag väl derföre hälst efter Terminen som till Copulation och viglesen utsatt är, för handen är och inte längre opskof här med skie kan, på sätt och vijs som efter följer, afvittringen för mina förbemälte Kiäre barn skie låtit, närvarande Härads Höfdingen Wälborne Hr Joh. Gyllenadler, så ock min kiäre broder Factoren Wälborne Hr Hans Ehren Preus å barnens vägnar, hafvandes altså först och främst författat ett richtigt Inventarium uppå den i min afledne sahl. mans sterbhuus befindteliga ägendomb, med hvad mera till ett rätt Inventarium hörer som här efter följer nämbl. [1]

Sölfver.

En Kanna förgiylt om 100 Lod à 3 Dr	300: —
Een Kallskåhls Skåhl om 88 lodh à 3 Dr	264: —
Femton st. Skiedar oförgiylta om 60 Lodh à $10^1/_2$ mark lodet	157: —
Fyra st. bägare förgiylta om 80 Lodh à 3 D:r	240: —
Twå saltkar och en skål om 15 lodh à 3 Dr	42: —
Transport	1,003: —

[1] 1 Daler är beräknad = 32 öre eller 4 mark. 1 rdr motsvaras af 6 daler, enligt denna tids myntvärden. *Utg:s anm.*

Transport 1,003: —

Then.

6 st. gamla hammartens faat om 2 L℔ à 1 D. och 8 ö.	50: —
6 st. Olje faat d:o om 2 L℔ $12^1/_2$ ℔ à 1 D. 8 ö. ℔	40: 20
9 st. d:o faat om 1 L℔ 15 ℔ à 1 D. 8 ö. ℔	43: 24
3 Dussin hammartens *Tallrickar* } 1 Dussin 10 st. Tallrikar } om 2 L℔ à 1 D. och 8 ö. ℔	50: —
Olje then gammalt om 1 L℔ 5 ℔ à 1 D. ℔	25: —
2 st. then paten à 4 Dr st.	8: —
2 par Then Staakar à 3 Dr 16 ö. paret	7: —
2 par Smärre à 10 ⸸ (mark) paret	5: —
1 st. faat ring	5: —
En st. potta	6: —
2:ne gamla små then Skåhlar à 5 ⸸	2: 16
En stoor Then Flaska om 2 kannor	10: —
En dito om en kanna	5: —
2:ne dito små à 1 D:r 16 ö.	3: —
Ett stort hammartens faat nytt 18 ℔ à 6 ⸸ (mark)	27: —

Bleck saaker.

Ett ägg hiärta	—: 20
Ett reef Jern	—: 12
En fatig bössa	—: 12
Ett täck faat	1: 8
en lychta	—: 20.

Koppar.

En potagie panna	9: —
En Steckepanna om 1 L℔ à 28 ö. (℔)	17: 16
En Distilerpanna om 10 ℔	11: 8
En Soppepanna om 8 ℔	8: —
2:e Ostekake faat om 11 ℔	11: —
En tortepanna om 11 ℔	11: —
En tee Panna om 6 ℔	6: —
En munkepanna om 4 ℔	4: —
2 små pannor med grepar om $3^1/_2$ ℔	3: 16
23 st. bakelse Formor om $4^1/_2$ ℔	3: 12
En flaht panna om 7 ℔	7: —
En Kyhl panna om 11 ℔	11: —

Mässingh.

En Kiettel à 4 kannor	7: —
En Kiettel om 3 »	4: —
Ett Säng bäcken med skaft	10: —
En mortill	3: —
2 st. fyrfaht	7: —
3 st. liusplotar med skaft	6: —
En d:o med drifvet arbete utan skaft	2: 16
Ett Reef Jern	1: —

Transport 1,437: 8

Transport 1,437: 8

Jern Saker.

En aflång gryta	8: —
2 st. d:o à 4 kannrum	4: —
3 st. d:o à 3 kannrum	4: 16
3 st. d:o à 2 »	3: —
1 st. d:o à 1 »	1: —
3 st. Steek speet à $^1/_2$ D.	1: 16
2 st. långa Steekpannor à 3 D.	6: —
2 st. d:o trinna à 24 ö.	1: 16
3 st. halster à 1 Dr	3: —
2 st. Kåhlknifvar	1: —
4 st. Skåhlar à 30 ö.	3: 24
4 st. faht à 6 ℔ (mark)	6: —

Hållenske Steen Kiärill.

2 st. diûpa faht	1: —
2 st. d:o med öron	—: 24
3 st. flata d:o	1: 16
2 Dussin Talrickar	2: 16
En blå Kall Skåhls Skåhl	1: —
2 st. blå te Kannor	1: 28
19 st. tee Koppar	6: 8
2 st. Steenpottor	1: 16.

Sång Kläder.

En bållster N:o 1 af hållansk vahr $19^1/_2$ al. och $2^1/_4$ pund fiäder uti	56: 8
En d:o bollster N:o 2 af hållansk wahr $19^1/_2$ al. och $2^1/_4$ pund fiäder uti	56: 8
En bollster N:o 3 Dito af hållansk wahr $19^1/_2$ al. och $2^1/_2$ pund fiäder uti	56: 8
En st. Dito N:o 4 något sliten med 18 al. och 2 p. fi. uti	46: 16
En dito N:o 5 af lijka sort	46: 16
En rätt gammal bollster af hållansk wahr utslijten N:o 6	30: —
Ett wästgiötte wars bollster gammalt	10: —
Ett westgiöttewars bollster af 17 al. och 2 pund fogelfieder uti	24: 24
Ett wästgiöttewars bollster något slijtit	12: —
2:ne st. hufvud bollster N:o 1 af 9 al. uti begge desse tillsammans är fiäder 14 ℔	21: —
2 st. Dito N:o 2	21: —
2 st. d:o N:o 3 halfslijtna	19: —
6 st. gamla hufvud bollstrar af wästgiötte wahr och 4 D:r hvardera och 6 ℔ fiäder uti hvardera	26: —
Ett paar dusen örnegåt af Parkum	10: —
Ett paar Dito sämbre	9: —
Ett paar Dito gamla	7: —
Ett paar röda örnegåt	6: —
Ett paar blåå örnegåt gamla	4: —

Transport 1,958: 12

Transport	1,958:	12
3 st. Dito blå gamla och rätt mycket slitna	4:	—
1 st. Bomulls täcke	42:	—
Ett Dito täcke	36:	—
Ett Dito täcke för	30:	—
Ett aldeles utslitet täcke	10:	—
2 st. nya hvita filtar	30:	—
2 st. Dito halfslitna	24:	—
2 st. Dito sämbre	20:	—
Ett hvitt bomuls täcke med gröna ränder	20:	—
2 st. nya fåår skins fällar	16:	—
4 st. gamla Dito	12:	—

Lijn Kläder.

Ett paar hållands lerfts lakan om 2½ bred 4 al. långa är 20 al:r à 3 D:r	60:	—
Ett paar granna huuslerfts lakan om 2½ al. breda 20 al. à 5 ß	25:	—
Ett paar Dito om 16 al. à 1 D:r	16:	—
10 paar Dito sämbre något slitna à 10 Dr	100:	—
Ett paar fina hållands lerfts örngåts var med sydde spetsar gamla	12:	—
Ett paar tunna granna med knöpladc spetsar	8:	—
Två paar fijna huus lerfts dito med knöpl. spetsar	12:	—
Ett par Dito med små hohl och knöplade spetsar	8:	—
Ett paar med små håhl och mellan söm	5:	—
Ett Dussin fijna Sarveter gamla	15:	—
Ett Dussin halfslitna något gröfre	16:	—
11 st. Sarveter	15:	16
10 st. D:to	14:	—
4 Dussin Grofva något när slitna	30:	—
1 Dussin nya grofva	15:	—
2 st. små Dammast duukar rätt gamla	16:	—
2 st. duukar halfgranna 8 al:r hvardera	20:	—
1 Dito 6 al:r med begge bredder	6:	—
En Dito samma slag	6:	—
5 st. små halfgranna duukar a 5 aln:r i hvardera duuk a 1 Dr aln	25:	—
4 st. hvardags duukar halfslitna 5 al:r i hvard. à 3 D:r al.	15:	—
2 st. nya grofva Dito à 5 al:r i hvar duk a 1 Dr	10:	—
5 st. rätt gamla och intet stort dugliga	10:	—
1 st. Dammast handkläde a 3 al. långt à 6 ß	4:	16
2 st. Dito små 1½ al. långa à 5 ß	3:	24
8 st. handkläden små och rät gamla	6:	—

Sång Gardiner.

En grön Pauluns Säng om	76:	—
En gul Cassians förlåt med frandtzar om 18½ al. à 6 ß	27:	24
Frantzer der till af Camelgarn	20:	—
En Catuns Paulun	18:	—
En Röd Cassians förlåt gammal	16:	—
Transport	2,833:	28

Transport	2,833: 28
En randig wästgiötte förlåt 16 alr	16: —
Ett tapet bordkläde	30: —
Ett randigt bordtäcke	20: —

Trä Kiäriil.

Ett nyt bryggekahr om $2^1/_2$ T:or	8: —
2 st. gamble Dito om 3 T:or begge	6: —
En lijten aflång vörttina	1: 16
2 st. halftun Såhr à 6 ♃	3: —
En gammal Sijkl	—: 24
5 st. tråkannor	2: 16
3 st. trästoop	1: 4
6 st. öhlfaat a 10 ♃	15: —
4 st. Swagöhls och Spijsöhls faat	10: —

Bord och stolar.

Ett dussin läder Stohlar a 6 Dr st.	72: —
Ett dussin trästolar à 6 ♃	18: —
4 st. små Stohlar med Cassiansöfverdrag a 6 Dr st.	24: —
Ett Skåhp uti Sahlen	500: —
2 st. hvardags Skåhp	30: —
1 stoor Speegel	50: —
2 st. små speglar	12: —
1 st. stoor Kijsta	30: —
En Slag Klocka	60: —
2 st. bord	8: —
2 st. bookhyllor	4: —

Wagnar och Redskap.

En Caretvagn gammal	300: —
3 st. Värksvagnar g:la med skodda hiul à 20 Dr	60: —
En lång släde klädd med Passer läder	50: —
En liten öfvertächt släde	50: —
2 st. gambla bettzell	2: —
4 st. g:la värks sehlar	4: —
2 st. rätt g:la vagnssehlar med flätade tömar	5: —
Widare finnes ingen tienlig redskap som till värde kunnat utföras.	

Booskap.

2 Par oxar a 14 Rdr pt.	168: —
16 st. koor a 16 Dr st.	256: —
3 st. hästar a 8 Rdr st.	144: —
En gml. häst	18: —
11 st. fåår à 3 Dr	33: —
En tiuur	30: —
2 st. små qwijgor	16: —
1 st. sugga	8: —
2 st. galtar	16: —
Transport	4,915: 24

Transport	4,915:	24

Reda Pâningar

Reda Pâningar	2,400:	—
Stång-Jern uti behåld 662 Sk℔ à 27 Dr	17,874:	—
TackJern 71 Sk℔ $1^1/_2$ L℔ à 14 Dr	994:	26
250 stigar *Kohl* vid bruket à 6 Dr stig	1,500:	—

Ute stående gläld och skuld, som bör infordras.

Hammarsmeden måster Nills Nillsson	490:	—
Dito bort smit tackJern 12 Sk℔ a 14 Dr	168:	—
Dito bort smit Kohl 25 stigar a 6 Dr	150:	—
D:to And. Cristophersson	276:	4
D:to tackiern 1 Sk℔ $10^1/_2$ L℔	19:	16
D:to Herman Fredriksson	250:	—
Dito bortsmitt tackiern 4 Sk℔ à 14 Dr	56:	—
Dito Kohl 20 stigar a 6 Dr	120:	—
Dito Tomas Ericksson	314:	3
Dito Jakob Ohlsson	100:	—
Dito hammarsmeden Jacob Knutson, som ligger under precess	500:	—
Skiymhyttan Pär Larssons Änka efter obligation 15 stigar Kohl och 11 T:or	92:	24
Yxe Hindrich Larsson på 13 Stigar $18^1/_2$ T:or Kohl	82:	20
22 l℔ tackjern	11:	15
Yxe Lars Pärsson 11 stigar Kohl	66:	—
Ibidem Bengt Anders änkia efter obligation	346:	—
Skiymhyttan Erick Olsson 13 stigar	78:	—
Jerle Hans Nillsson	100:	—

Fast Egendomb.

Yxe gård bestående af $1^1/_2$ Bergsmanshemman i Lindes Bergslag och dertill hörande Jerle tvenne hambrar och 3:ne hårdar i Nohra Bergslag provisionaliter utfördt med utsädet och bruket vijd gården för	20,000:	—
Diupedals gård och hammar med en hård uti Nora Bergslag och dertill lydande $3^1/_2$ Crono hemman nembl. Skiymhyttan 2 hehla hemman, Fingerbo Dto Ett helt, Östanbers hyttan $^1/_2$ nyligen inlöst för	5,050:	—
Summa D:r	55,955:	4.

Gläld och skuld hvar med huset är Graverat och bör betahlas.

Hr Bergmästaren Hertzen 10 Sk℔ Tackiern a 12 D:r	120:	—
Till min k. fader Öfver Inspectoren Hr Hans Ehrenpreus för en smed och bräder	700:	—
Till Factoren Hr Johan Erenpreus	24,498:	—
Hr Isac van Oestgeest	800:	—
Bergsfogden Norin för en smed	160:	—
Hr Albrecht Hartman för en mölnare	70:	—
Hr Mejjer vijd Axberg för en smed	15:	—
Transport	26,363:	—

Transport		26,363: —
Hr Dahlström i Stockholm till barnens omkostnad		600: —
Hr Gabriel Petre i Nora		200: —
Till Hans Hålling och Joon Glååp för vallman och väf, oxar och lerft		1,200: —
Persedeljernet för Diupedals hemman Pro A:o 1703, som är 12 Sk℔ 4 L℔ tackjern a 14 Dr		170: 18½
Persedeljernet för Yxe Pro A:no 1703 som är tackjern 4 Sk℔ 24 L℔ a 14 Dr		66: 28½
Hammarsmedsdrängen Petter Nillsson		30: —
Wägaren Petter Cochie, efter nyss dess ankommen räkning, som är vägarepänningar för opkiöpt tackjern i Nora		180: —
Hr Çollijn i Arboga för ankommit salt och tiära		41: —
Olof i Liusfalle för 35 stigar Kohl, som han af sin skog lef:at a 6 Dr		210: —
Noch D:to af min skoug lef:at 14 st:ar à 3 Dr		42: —
Dito för en Tolft bräder		7: 16
Johan Jansson i Liusfalla för gjortt arbete af min skoug		105: 4
2 st. Sågståckar a 4. Dr		8: —
Sven Håkansson i Yxe för 2:ne tolfter bräder		15: —
Noch för sin tackierns kiöring		12: —
Anders' Pärsson i Hult för 2:ne sågstockar		8: —
Ålderman för Smederna Joh. Ersson		12: —
Damvactaren Joh. Jonsson i Giöttorp damvachtarlöhn		6: —
Kohlmätaren Olof Pärsson		9: —
Pär Jonsson i Östanbergshyttan för giortt arbete på min skoug		35: 10
Bergz fogden Öijer		30: —
Lars Nillsson i Öfra Jerlo för Tackjernskiöring		4: 15
Pär Pärsson i Fingerbo för 15½ stig Kohl à 6 Dr st:en		93: —
Skogvachtaren Pälle Persson skogvachtarelöhn för Yxe		30: —
Noch för hemman under Diupedal		40: —
För Stång Jerns af sändning i från hammaren till Arboga efter Factori Booken N:o 2.		
N:o 1. Olof Larsson i Wästvalla a 5 ⅌		10: —
N:o 2. Erich Andersson i Berga a 5 ⅌ Sk℔		10: —
N:o 7. Johan Andersson i Svillinge		5: —
N:o 9. Pär Ersson i Balsta		7: 16
N:o 10. Nills Larsson i Sörby		7: 16
Af Jerle hammar		
N:o 19. Olof Larssons änkia i Nerby		15: —
N:o 40. Nills Nillson i Nyckellby		5: —

Sedan således föregående Inventarium i nogaste måttan har blifvit inrättat, är af förenämbde goda Herrar för mig af satt den säng, som mig af oskifto boo bör åthniuta efter lagh och det i följjande Sorter, som således äfven af Inventario afgå nembl.

2:ne st. bollstrar hållands vahr N:o 1 och 3 till sammans värderade	112: 16	
2:ne hufvud bollstrar N:o 1	21: —	
Transport	133: 16	29,578: 28

Transport	133: 16	29,578: 28
1 paar dun Örnegåht af Parckum	10: —	
1 st. bomulls Täcke	42: —	
1 paar Hållands lerfts Örngåhtsvar gambla	12: —	
1 paar hållands lerfts laakan	60: —	
En grön Pauluns Säng	76: —	
4 st. små Stohlar med Cassians öfverdr.	24: —	357: 16
Här har man ock måst anteckna såsom det der af Inventario afgå bör 4 % af hvart hundrade D:r Kmt til de fatiga lijkmähtigt Kongl. Maij:ts nådigste förordning och här utföres till		70: —
Och giör så hehla *Summan så af giäld och skuld* med mera som af boo oskifto kommer att aftagas;	Summa D:r	30,006: 12.

Af alt detta är nu nog samt att intaga, huru boet efter min framledne sal. man Hr Bruks Patronen Arendt Eliæson, för tiden stäår och hvad således mina kiäre barn med honom kunna hafva att påtahla såsom fäderne; och all den stund all Egendomen som består i löösöror, utestående giäld och skuld som infordras skall, stång och tackjern med kohl och alt annat, utom sielfva bruuken och hemmanen, som här provisionaliter, dock utan att å någon dera sidan dessa fastställa, i fall barnen sin lösen i reda pänningar skulle framdeles taga, för 25,050 Dr Kmt upförde, sig bestiga till en summa af Trettio Tusend nije hundrade och fyra Dr 26 ö. Kmt, men der emot giälden med det mera föregående, som af boo oskifto tagas skall, sig belöper till 30 Tusend och 6 D:r 12 ö. Kmt, så har jag anseendes att i bland förebem:lte 30,904 D:r 26 ö. Kmt är till en good dehl ute stående skuld, hvar af i synnerheet den hos smedfolcket nästan icke kan förmodas fulleligen att inbringas, icke kunnat af samma 30,904 Dr 26 ö. Kmt öfverskott öfver giälden till ofta bemelte mine kiäre barn något afvitra, utan här emot mig åtager, för all denne förenembte skulden att svara, förmodar således att mine barn intet fog hafva kunde nu eller framdehles få något arf af desse löösöron att tahla, hvartill ock jag Johan EhrenPreus, som å de omyndiges vägnar här vijd när varande, alldehles samtycker, blijr alt så *mine Kiäre barns Rätta fäderne,* som dem härigenom tillägnas, *Twå delarne* uti all min för tiden varande *faste egendomb,* som består af *Jerlöö Bruuk med Yxe gård* och dess tillhörigheter, så ock *Diupedalsverket* och der under lydande hemman, som i Inventario provisionaliter till Tiugu femb Tusend femtio Dr Kmt värderade; Sålunda wara [förrättadt, in]tygas med behörig underskrift, som skedde vid Yxe gård och fullkom̄eligen slutet blef d. 19 Aprill A:o 1704.

Elisabet EhrenPreus.
(L. S.)

(L. S.)

Såsom Gode män och vittne

Johan Gyllenadler. *J. EhrenPreus.*

Angående några af de i föregående handling förekommande personer torde följande upplysningar icke skada.

Johan Gyllenadler, ortens dombhafvande; yngste son till biskopen i Linköping Samuel Enander och hans fru i senare giftet, Brita Nilsdotter,

var han född i Linköping 1669 $^{24}/_{8}$ och blef efter slutade studier auskultant i Svea hofrätt. Utnämd till häradshöfding i Örebro, Glanshammars och Fellingsbro härader samt Noraskogs, Grythytte, Lindes och Nya Kopparbergs bergslager 1696, bosatte han sig å Knutsbergs egendom — det nuvarande bergmästarebostället — som han sedermera framgent innehade; befordrades 1716 till assessor i Svea hofrätt; utnämd till lagman i Lifgedinget inom dåvarande Vadstena län 1718, men afled s. år $^{15}/_{7}$, vid ännu ej uppnådda 49 års ålder. — Gift 1) med *Anna Maria von Rohr*, f. 1672, d. 1707; och 2) på Frötuna 1710 med *Maria Danckwardt-Lilljeström*, f. 1685, d. 1729, ägde Gyllenadler i första giftet nio och i det senare tre barn.

Johan Ehrenpreus, barnens morbroder, dåvarande föreståndaren för Örebro gevärsfaktori, är förut omtalad (sid. 225, not 1) och nämnes ytterligare sid. 256.

Jesper Eliæson, adlad *Ehrencreutz*, barnens farbroder, f. 1648 $^{4}/_{11}$ i Avesta; handlande i Stockholm, tillika »bruksdirektör». Han anlade i en ödemark i Södermanland Lundholms bruk och Ehrendals styckebruk, hvarigenom kronan erhöll ansenlig inkomst. Blef därför adlad 1695 $^{11}/_{10}$. Afled 1722 $^{27}/_{6}$ i Stockholm och begrofs i Frustuna kyrka, inom hvilken församling de båda nyssnämda, numera nedlagda bruken äro belägna. Ätten utgick på svärdssidan med en sonson 1774.

Jakob Hertzen, bergmästare i Nora-Lindes distrikt, adlad *Åkerhjelm*, slutligen öfverjägmästare i Nerike och Vermland med majors karakter, död på Hjelmarsberg invid Örebro 1733, är utförligt skildrad i *Noraskogs arkiv* I: 21—29.

Hans Ehrenpreus, fader till Elisabet E., slutligen öfverinspektor, omtalas fullständigt i längre fram meddelade biografiska anteckningar.

Peter Couchois, vägare i Nora stad, omtalas i *Noraskogs arkiv* I: 26, är egentligen märkvärdig såsom stamfader för slägten *Anckarsvärd*.

Johan Norin, bergsfogde i Karlskoga och Lekebergs bergslager, blef adlad *Nordenfelt* 1719; bruksegare; afled 1725 i Stockholm, men begrofs i Örebro kyrka, där hans vapen uppsattes. Om honom berättar ANREP bland annat, att han »inrättade vid Grezaster ett nytt kopparverk». Detta kopparverk var beläget vid *Grecksåsar* i Nora socken, där namnet och gården Kopparhyttan ännu bevarar minnet däraf. — Hans farfader *Olof Börjesson* var borgare och *rådman i Nora stad*. Den ännu fortlefvande slägten Nordenfelt härstammar från denne Olofs yngste sonson, brukspatronen *Olof Norin*, adlad *Nordenfelt* 1720, ägare af Mölnbacka bruk i Vermland.

Gabriel Petre, handlande i Nora, var äfven intresserad i Grecksåsars kopparhytta samt »direktör» eller förvaltare af Rödkärrs kopparverk, i hvilken egenskap han efterträddes af *Olof Bohman* (jfr *Noraskogs arkiv* II: 207). Denne Petre afled i Nora 1736 $^{1}/_{4}$.

---

2. Inackorderingskontrakt mellan C. A. Jerlström samt hans svåger D. Noring och syster Barbro Jerlström, af 27 Augusti 1754.

Som vår Svåger och Broder BruksPatronen Carl Arent Jerelström nu på sin ålderdom är sinnad att sättia sig i Ro, ock sin öfriga lefnadstid, så länge den högste Guden behagar then beskiära, i gudsfruktan och stillhet, använda,

hvartil han sielf tyckt här hos oss vara beqwämligast; i anseende hvartil han af oss begiärt at få hit til oss flytta, och sitt blifvande hemvist taga, hvilket vij så mycket mindre kunnat eller bordt honom afslå och förvägra, som wij å ömse sidor altid förplägat all kiärlek och vänskap oss emellan, hvarmed syskon äro hvarandra förbundna, hvilket kiärleksband igenom vårt närmare sammanboende, hädanefter skall snarare fördubblas än upplösas, så länge then Nådige Guden täckes låta oss lefva tilsammans. Alt så hafva vi nu sammanträdt och med hvarandra ingått ock slutit efter skrefne Afhandling och i all kierlek gjorde förbindelse, nembligen

At iag Daniel Noringh och iag Babba Jerelström tillåta och updraga ofvanrörde vår svåger och Broder, när honom behagar hitflytta, *behöfvelige husrum för sig Sielf, sin dräng och medförande saker samt stallrum för en häst;* skolandes han siälf och *thes dräng* hafva at hos oss niuta föda och underhåll, med behöfvelig *klädetvätt* och hästen på vårt stall tillräckeligit Foder. — Skulle den högste Guden efter sitt nådiga behag, gudommeliga Försyn och skickelse för någonthera af oss, thenne vår svåger och broder ifrån thetta jordiska hädankalla, böra vi ey underlåta at, efter thes lofvade giörande disposition, låta honom begrafva, som vij förbinda oss, vid thet tilfället aldeles efterlefva, och under allas vår sammanlefnad hvarandra med all uppricktig kiärlek och vänskap bemöta.

Hvaremot jag Carl Arent Jerelström med mycken tacksamhet erkänner ofvan skrefne min kiära svågers och min kiära systers benägenhet, öma hiärtelag och gjorda lofven, hvarföre iag, af troget upricktigt hiärta så länge iag lefver tilönskar dem all Guds nåd, beständig välmågo, lycka och välsignelse, både i andelig och lekamlig mått. Skolandes iag them med all genkiärlek stedse tilhandagå ock omfamna, och årligen til them redeligen betala *sex hundrade daler kopparmynt,* hvarförutan både Jag ock min dräng i alla giörliga mål skola them giärna betiena, och när then högste Guden täckes mig hädan kalla, taga the tå til min andelösa kropps begrafnings omkostnad, hvad af min lilla qvarlåtenskap finnas kan och om något öfrigt ther af blifva skulle, thet i sitt förvar hafva och efter min giörande skrifteliga och efter mig lemnade Disposition dela och använda.

Alt thetta är nu frivilleligen emellan oss i Herrens namn slutit. Then nådige Guden välsigne oss å ömse sidor och låte thetta vara skedt i en lycksalig stund, han befrämie våra händers wärck, styre medlet, välsigne änden samt beskiäre och förläne en lyckosam utgång och vände alt til thet bästa! Af thenna vår träffade afhandling äro 2:ne lika lydande *Exemplar* författade, them vij med våra egenhändiga namn och signeter bekräfta och et theraf hvartdera nu til oss taga, som skedde på Löfnäs d. 27 Aug. År 1754.

---

3. **Förnyadt inackorderingskontrakt mellan förenämda kontrahenter,** dat. 16 Mars 1763.

Uti den Treenige Gudens välsignade namn hafva Wij Efterskrefne och undertecknade efter godt och moget betänkande med hvarandra ingått och slutit som vij ock här medelst oss emellan sluta, ingå och stadfästa sådan Öfverenskommelse ock afhandling, som här under ock nu beskrifves nembligen:

Jag *Daniel Noringh* och jag *Babba Jerelström* lofva, försäkra ock här medelst aldeles förbinda Oss at vid nästkommande Junii månads början, antaga ock tillåta vår Svåger och Broder Bruks Patronen Herr *Carl Arent Jerelström* tå få flytta ock sig återbegifva hit til oss på Löfnäs, hvartil vij ock själfva hava anmodat, begärt och tilstyrkt. hvarvid han både för sig sielf som ock för sin tienstegosse eller dräng hos Oss, så länge Gud låter honom här i tiden ännu lefva, skall efter wår råd och lägenhet få niuta behöfveligit underhåld til mat, husrum, wed och wärme, med hvad mera han där til kan hafva af nöden och behöfva. Sängkläder håller vår svåger och Broder sig härvid sielf; härjemte vij ock lofva låta betiena honom med behöfliga kläders tvättande, manglande och stärkande, som ock med all kärlek och öm omvårdnad wårda, skiöta och tilhanda gå, äfven också, när Gud behagar och täckes honom ifrån denna verlden och Uselheten hädankalla, tå låta dess Lijk och Andelösa kropp, efter tå hans befinnande vilckor och lägenhet begrafva, och därom så föranstalta och besörja, — som hans därom imedlertid görande och blifvande *Disposition* och Föranstaltande innehållandes warder, hvilket alt som nu beskrifvit är, jag *Noringh* som en trogen svåger och iag *Babba Jerelström* som en ömhiertad syster wij ytterligare nu lofva och försäkra at redeligen hålla, fullborda och efterkomma, och det så framt wij vilja och beåtniuta hvad denne vår svåger och Broder härmed här under sig förbinder och utlofvar som är: At jag Carl Arent Jerelström emot de föreskrefne utlofvade Wilckor och betienande jag förmodeligen får åtniuta, nu och härmedelst upläter, frivilligt skänker, förärar och välbetänkt *Testamenterar* min hulda och kiära syster fru Babba Jerelström all min efter min infallande död tå befinteliga qvarlåtenskap och ägendom af hvad namn och egenskap den ock vara må, at uti sin och sin mans lifstid, som sin tillhöriga ägendom få nytia, bruka och behålla, utan något anspråk och klander af mina andra då lefvande syskon eller deras Barn, som så mycket obilligare och mindre kan giöras och förmodas, som iag sielf alt mit befinteliga och varande tilhörigt fast icke utan arbete, Besvär, mödo och flit igenom Guds milderika välsignelse, med godt ock trygt samvete mig förvärfvat. Här vid iag dock *expresse* undantager och *Eximerar* de Två tusende och Fembtio daler kopparmynt, som min kiära syster Sara Brita Swedenheim mig ännu skyldig är, och jag för henne efter dess mig för detta gifna Förskrifning betalt, hvilka 2,050 Dr K:mt, derest hon skulle mig öfverlefva, jag ock henne härmedelst aldeles eftergifver och äfven nu wälment och kiärligit Testamenterar och jag icke framdeles uti min Gud bäst bekanta öfriga lifstid skulle föranlåtas och nödsakas, att då hårom göra annor anstalt eller ändring; men skulle efter min död något uplupegit Interesse för dessa 2,050 D:r K:mt wara obetalt, som af mina räkenskaper finnas kan, bör det min hulda och ömhiärtade syster Babba betalas, samt äfven ock, om något mera efter min bok och mina räkenskaper skulle finnas hos andra för mig vara tilgodo och hafva at fordra, då hon också det bör hafva och åtniuta. Skulle sedermera efter min kiära systers och hennes mans lifstid något finnas af dem icke disponerat ock användt till deras eget behof af det jag nu, som bemält är, således kunnat kiärligen och välment til min kiära syster Babba Testamentera, bör då sådant befinnande öfverblefne komma mina efterlefvande andra syskon eller deras barn till godo och delnings, det jag ock dem då förbehåller, så at det må icke komma i andras och främmande händer, til hvilket ändamåls vinnande, strax efter min Gud förlänade saliga död uppå min då befinteliga qvarlåtenskap bör upprättas en behörig up- och

förteckning, och til min syster Babbas fria och obehindrade Disposition, som förbemält är, aflemnas, nyttias och behållas. Här hos och härjemte, förutom hvad nu anfört och beskrifvit är, iag ock lofvar så långt min lilla råd, wilckor och lägenhet medgifva kunna at efter hand biträda och understödia min kiära syster till hushållets upprätthållande i någorlunda måtto samt min kiära syster och hennes man min svåger med all kiärlek, ömhet, endrägt, sorgfällig tillgifvenhet och tienst efter min förmåga tilhanda gå, hvilket alt iag ock säkert vill giöra mig hopp om och förmoda, jag tilbakars får åtniuta, och Gud låte nu mera den bedröfliga, syndiga och högst beklageliga händelse, den ock den Allsmäktige Guden afvände, af Osämia icke blifva och infalla, så at en hvar må få se och finna huru godt och liufligt är, at Bröder och Syskon bo endräkteliga tilsammans och i alt förtroende, vänkiärlek och sämia sammanlefva; men skulle mot all förmodan, utan min skuld, jag annorlunda blifva erfarande förbehåller jag mig då för öfrigt och sidst min ädla Frihet at vid denna nu gjorda Afhandling ej mera vara förbunden, utan i sådan händelse alldeles skall vara och ej vara af något värde, dock således: at derest jag skulle föranlåtas och nödsakas åter afflytta och taga min tilflyckt på annat mig betungande ställe, bör jag då dess för innan ersättia och betala min kiära syster hvad jag under mitt då hos henne hafde vistande kunnat få åtniuta efter skäligit och christeligit bepröfvande, sedan afdragit blifvit hvad jag under detta mitt hafda tilhåld hos henne kunnat tilsläppa och bidraga.

At således nu, som förmält och ofvanföre beskrifvit är och i bokstafven och denna skrift lyder wara emellan Oss afhandlat, öfverenskommit, väl betänkt, i sundt och godt förnuft å alla sidor och kiärlek slutit, äro nu af denna ingångne afhandling tvenne Exemplar lika lydande uprättade och et der af hvardera til Oss tagne, dem Wij ock til desto mera säkerhet och ytterligare visso, uti nedan skrefne gode herrars öfvervaro såsom härtil af Oss kallade wittnen, nu med våra egenhändiga namns underskrift och vidtryckta signeter aldeles bekräfta, confirmera och stadfästa, som skedde på Löfnäs Åhr efter vår dyre frälsares hugnerika Födelse, det Et Tusende Siuhundrade och *Sextionde Tredie d. 16 Martii.*

D. Noringh. (Sigill.) *Babba Jerlström.* (Sigill.) *Carl Arent Jerelström.* (Sigill.)

Denna afhandling har jag blifvit högt föranlåten at aldeles uphäfva, annulera och tilintetgiöra, sedan förenämnde min svåger emot all min förmodan ej behagat sin där uti gjorde lofven hålla och efterkomma, utan fast mera visat emot mig mycken otidighet med mera, så at iag på annat ställe är nödgad blifven taga min tilflyckt. Gud förlåte honom, iag för min del giör det gärna och således må flytta aldeles ifrån honom. Löfnäs först i Junii månad 1763.

Carl Arent Jerelström.

Anm. Att Jerlström, efter upphäfvandet af föregående kontrakt, inackorderade sig annorstädes, omtalas vidare här ofvan sid. 240 o. följ.

Äldre biografiska anteckningar om medlemmar af slägterna Ehrenpreus och Jerlström,

samlade af C. A. Jerlström.

Meddelade af Karl Hult efter original i Ljusnarsbergs kyrkoarkiv.

Afskrifter af min Saliga Morfaders Öfver Inspectoren Wälborne herr Hans Ehrenpreusses och mina Saliga Föräldrars i lifstiden håldna Annotationer och Manuscripter.

1636 d. 22 Juli om morgonen är min saliga morfader *Hans Preus* hit till världen födder. — 1664 är min saliga morfaders köttsliga fader i H. afsomnad och begrafven i Östra kyrkan i Nykiöping[1].

1652 d. 22 Januarii har min morfader följt med sin fader[2] till Stockholm, tå han therest kom i tienst hos Hindrich Andersson Stockenström d. 12 påföljande Febr. att tiena för gåsse uti Åtta år.

1654 d. 10 Febr. köpte thenne hans patron af Sven Månsson i Arboga en stångjernshammare uti Nora bergslag, benämnd Jerle hammare, therest han blef Bruksskrifvare.

1659 d. 16 Aug. kom han åter till Stockholm och blef i sin husbondes tienst til 1660 d. 14 Martii, begynte tå sin egen handel och antog i Stockholm Borgerlig tunga d. 17 Aug. samma år, under Caution af thes Patron och Göran Loo.

1660 d. 11 November reste han med en skeppare benämnd Gebrant Classon Beiner ifrån Stockholm till Amsterdam och arriverade med stor lifsfara, sedan skeppet under vägen mist stormasten och 2 ankare.

1661 d. 12 Augusti reste min saliga morfader ifrån Amsterdam till Stockholm med skepparen Johan Cornelii Grotemot.

1663 d. 28 Oktober ingick han (första gången) i thet heliga äktenskapsståndet med min saliga Mormoder *Sara Simon*, hvars fader var Paul Simon och thes Moder salig Borgmästare Jochim Danqvarts fru[3].

---

[1] Enligt Anreps ättartaflor (III: 253) var »morfadern» en son till *Hans Larsson Preus,* amiralitets-sekreterare 1627; inspektor öfver myntet i Nyköping; justitieborgmästare i nämde stad samt förvaltare öfver stora sjötullen därstädes; † 1644 $^{21}/_{8}$ och begrafven i Nyköpings östra kyrka. — Gift 1628 $^{22}/_{9}$ med *Margareta Bröms,* i hennes 1:a gifte, f. 1610 $^{13}/_{7}$ i Norrköping, † 1684 $^{16}/_{6}$ i Nyköping; dotter af borgmästaren i Norrköping Måns Svensson och Kerstin Henriksdotter, samt omgift 1649 med tullförvaltaren i Nyköping Lars Danielsson Mollsdorff, som dog 1655. — Jerlströms uppgift, att 1664 skulle vara dödsåret för Hans Preus den äldre, torde således bero på missskrifning.

[2] Jfr nyssberörda anm.

[3] *Sara Simons,* f. 1642 $^{28}/_{2}$, † 1675 $^{29}/_{3}$ i Stockholm (jfr sid. 256); dotter af borgmästaren i Nyköping Paul Simons och Elisabet Joakimsdotter Danckwardt i hennes 2:a gifte. — Anrep berättar (I: 686) att innan Hans Preus den yngre sålunda blef gift 1:sta gången, hade han varit förlofvad med en köpmansdotter i Stockholm, men hon drunknade samma dag som det lystes för dem första gången, då de skulle åka på släda till Kungsholmen, till måltid hos hennes broder, som bodde därstädes; slägten gaf honom sedermera hennes arf.

1) 1664 d. 11 November, som var en fredag, klockan mellan 11 och 12 förmiddagen blef min nu saliga morbroder *Hans Ehrenpreus* födder och til dop och christendom befordrad d. 16 D:o.

2) 1666 d. 18 Martii om sundagsmorgon kl. 8 blef min saliga Kiära moder *Elisabet Ehrenpreus* födder, hvilkas faddrar vid dopet varit: Kammarrådet Joachim Skottholm, Commissarien Nils Appelgren, Commissarien Hindric Anderss. Stockenström, Hindric Danquarts fru, Svägerskan Petronella Toth och systren Magdalena Potter. Detta år har min morfader flyttat på Sockerbruket[1], hvaröfver han tå blef Directeur.

3) 1667 d. 4 Nov. om eftermiddagen klockan 3 är min nu saliga morbroder *Jochim Ehrenpreus*[2] hit till verlden födder.

4) 1669 d. 3 Febr. har min saliga mormoder födt ett dödf. barn[3].

5) 1670 d. 30 April blef min moster *Margreta Ehrenpreus* född och afsomnade på Yxe[4] 1672 d. 4 Maji, samt blef begrafven med min saliga mormoders broder Mathias Simon uti Lindesbergs Kyrkia.

6) 1672 d. 26 Maii, som var 3:dje dag pingst, blef min morbroder *Niclas Ehrenpreus* född; † i Polen på Partie slagen[5].

1672 d. 29 Augusti blef min saliga morfader ordinerad till Kämnär uti Stockholms stads Kämnärs kammar.

7) 1673 d. 15 December, som var en Måndag, föddes hit till verlden min nu saliga kiära moster *Sara Ehrenpreus*[6].

1675 d. 29 Martii är min saliga mormoder Sara Simon i Herranom afsomnad och efter hållen likpredikan d. 12 April s. å. uti Sanct Mariæ Magdalena kyrkia i Sthlm begrafven.

1676 d. 8 Aug. har min morfader inträdt uti det andra äcktenskapsståndet med handelsmannens i Sthlm Nils Jonssons änka Brita Michaelsdotter[7]. † 1688 femte dag Pingst.

1677 d. 6 Febr. är min Morfader under sin frånvaro af Stockholms Magistrat kallad therstädes till *rådman,* hvarefter han d. 26 s. å. och månad aflade sin rådmansed.

1684 d. 6 Dec. har min salige Morfader undfått K. M:ts Fullmakt på *faktoritjensten i Arboga* öfver harnesksmidet.

---

[1] Beläget å Södermalm vid Stockholm.

[2] *Joakim Ehrenpreus,* blef faktor vid Norrtelje gevärsfaktori 1691; öfverdirektör vid Jönköpings faktori; öfverdirektör vid alla gevärsfaktorierna i riket 1715; † 1741 $^{12}/_{2}$ på Höberg i Vestergötland. — Ätten Ehrenpreus utgick på svärdssidan med dennes sonson, notarien i Göta hofrätt *Fredrik E.,* som afled i Jönköping 1846.

[3] »En son, dödfödd 1669 $^{3}/_{2}$.»

[4] Anrep uppgifver i Stockholm.

[5] *Niklas Ehrenpreus,* löjtnant vid lifdragonerna 1700; kapten; blef 1706 $^{28}/_{8}$, på ett parti mot sachsarna vid byn Reichersdorff, på andra sidan om Bautzen, träffad af en kanonkula, däraf han några dagar därefter dog.

[6] Förut omtalad på flerfaldiga ställen, såsom Jerlströms husmoder och välgörarinna.

[7] *Brita Mikelsdotter,* f. 1631 $^{26}/_{9}$ i Stockholm, dotter af drottning Kristinas »peltenär» (bundtmakare) Mikel Thomasson och Margreta Persdotter samt enka efter lärftskrämaren Nils Jonsson Källberg.

1687 d. 10 Juli är han af Kongl. Mjt sjelf anmodad mottaga *Factoriet i Örebro.*

1690 d. 17 April har han til Morbror *Hans Ehrenpreus afstådt Factorietjensten i Örebro.*

1690 d. 16 April har han tredie gången ingådt äktenskap med tå varande välborna jungfru *Anna Clerck,* som blifvit född i Arboga stad 1665 d. 26 Aug.

1692 d. 18 Januarii är thenna hans tredie Fru om måndags morgonen förlossad af sin barnsbörd med en son, nu varande Kongl. Mjts och Rikets Råd högvälborne grefve herr *Carl Ehrenpreus*[1], som d. 20 Dito till dopet befordrades, hvarefter uti thenna barnsäng natten kl. 12 d. 6 Febr. hon i Herranom afsomnade från thetta verldsliga[2].

1692 d. 21 Aug. inträdde min Saliga Morfader i äcktenskap fjerde gången med Saliga borgmästarens i Arboga Hans Barckhusens Änka fru *Brita Funck*[3].

1694 d. 12 Maii är hans adels- och sköldebref daterat[4].

1711 d. 18 Sept. fördes han siuk ifrån Wedevog til Arboga å en hästbåhr, blef ther efter d. 23 i samma månad i Herranom död och i Arboga Stadskyrkia d. 5 påföljande Okt. begrafven kl. 10 om aftonen, hvarvid herr Probsten Lampa therstädes vid grafven parenterade.

1686 d. 25 Martii har min Salige fader Brukspatronen *Arent Eliæsson*[5] inträdt äcktenskap med min nu varande Saliga moder *Elisabet Ehrenpreus,* tå theras Bröllop stod på Vedevogs gård[6]).

1) 1687 d. 29 Nov. är min broder *Hans Arent* hit til verlden född på Yxe gård. Vid thes dop hafva följande witnen varit, min morfader tå varande rådman i Sthlm Hans Preus. Bergsfogden Nils Bengtsson Norman[7], fru Catharina Swiringli, då varande assessoren herr Niclas von

---

[1] Omtalad här ofvan sid. 227.

[2] *Anna Clerck,* uppgifves af ANREP dels (I: 451) vara f. 1665 $^{25}/_{8}$ och dels (I: 696) $^{5}/_{8}$ s. år; hennes bröllopsdag uppgifves till $^{6}/_{4}$ 1690 och dödsdagen till $^{5}/_{2}$ 1692. Hon var en dotter af den i *Nor. ark.* ofta omförmälde lagföraren, sedermera justitieborgmästaren i Örebro Thomas Clerck (= Klerich) och hans 2:dra fru, Anna Geijer (dotter af den likaledes ofta nämde bergmästaren Kristofer Geijer) i hennes andra gifte. Anna Clerck begrofs i Örebro kyrka.

[3] *Brita Funck,* f. 1655 $^{25}/_{3}$, † 1716 $^{11}/_{9}$; dotter af kronofogden och brukspatronen på Skilå eller Riddarbyttan Simon Funck och Anna Hansdotter samt enka efter borgmästaren i Arboga Johannes eller Hans Barckhusen.

[4] ANREP uppgifver sköldebrefvets datum till 1695 $^{12}/_{5}$.

[5] *Arendt Eliæson* var en son till Elias Jespersson, bruksförvaltare vid Malingsbo i Söderberke, som blef gift 1640 $^{6}/_{2}$ i Avesta med Barbro Nyman, f. 1621, d. 1704 $^{27}/_{3}$ på Ehrendahls bruk, hos andre sonen Jesper Ehrencreutz (se sid. 251).

[6] Att brudens fader, rådman Hans Preus, adl. Ehrenpreus, utom hemman i Yxe, äfven innehade Vedevåg samt Qvarnbacka kronobruk, finnes antydt sid. 200 här ofvan. För öfrigt må hänvisas till *Nor. ark.* II: 436, 437.

[7] Omtalad vidare längre fram, bland bergsfogdar i Noraskogs bergslag.

Preusses fru[1], och Madame Engel Geijer på Båhr[2], † i ryska fångenskapet, blef fången 1709 vid Pultava.

2) 1689 d. 1 Januarii tisdagen kl. 11 förmiddagen är min bror *Elias Samuel Arent* på Yxe född, hvars faddrar vid dopet varit Bergemästaren Bastian Geijer i Rya[3], Morbror Hans Preus, Bergsfogden Nils Normans hustru i Elfstorp[4] och min moster då varande jungfru Sara Ehrenpreus. — † i Sthlm i sitt 75 ålders år 1764 vice Amiral. Liket fördes till Lindes kyrka och blef nedsatt i våra föräldrars graf[5].

3) 1690 d. 24 Aug. om Sundagsmorgon kl. 4 är min broder *Arent Arentsson* född på Yxe. Thes faddrar varit vid dopet kyrkioherden i Lindesberg Nils Aspman[6], kronobefallningsman Anders Warg[7]. Madame Anna Clerck[8] och hustru Margareta Svensdotter i Wedewog; har blifvit död d. 12 Sept. s. år[9].

4) 1691 d. 2 Oktober klockan 7 om afton är min Bror *Nils* på Yxe född[10], hvilkens faddrar vid dopet varit Hans Clerck i Örebro[11], herr Niclas von Preus[12], i thes ställe Nils Nilsson Norman häradsfogde[13], Madame Christina Barckhusen i Rya och jungfru Christina Geijer i Bår. — Död på sin gård Lactis i Finland d. 4 Maii 1765[14].

---

[1] *Niklas Preus,* adl. *von Preutz* 1678, en yngre broder till rådman Hans Preus. Denne Niklas var f. 1639 $^{18}/_{9}$ i Stockholm; blef ock rådman; assessor i Amiralitetskollegium 1676—80; ledamot i Kommersekommissionen till 1690, då han erhöll afsked med kommerseråds karakter; † 1696 $^{20}/_{3}$ i Stockholm. Gift på 1670-talet med *Katarina Sviring,* dotter af råd- o. handelsmannen i Nyköping Henrik Sviring och Brita Danckwardt. — Sonen *Fredrik von Preutz,* omtalad sid. 225, förekommer äfven längre fram. Denne slöt ätten.

[2] *Engel Carlberg,* f. 1649, d. 1698, gift med brukspatronen *Kristofer Geijer* på Bor, f. 1639, d. 1712. Hennes en syster var gift med borgmästaren And. Stensson i Linde.

[3] *Bastian Geijer* var bergmästare vid Nya Kopparberget från 1681 till 1688, då han blef afsatt, emedan han låtit någon sin egen koppar gå vågen förbi, hvarigenom kronans inkomst försnillades. Han bodde därefter å sitt hemman i Rya. (Jfr ock sid. 200 här ofvan).

[4] *Anna Olofsdotter Norin,* omtalad vidare längre fram.

[5] Angående vice amiralen *Jerlströms* öden hänvisas till sid. 264.

[6] *Nils Aspman* är förut omtalad (sid. 202).

[7] *Anders Warg* blef kort därefter landskamrer i Örebro. Han var fader till den i köksvetenskapens annaler mycket omtalade »Kajsa Warg», hvars rätta namn dock lärer varit Kristina, måhända Stina Kajsa.

[8] Omtalad här ofvan sid. 257.

[9] Enligt anteckning i församlingsboken begrofs denne Arent i Lindes kyrka i Henrik Hollens graf 21 Sept. s. år.

[10] Denne Nils kallas i dopboken *Niklas* och uppgifves där vara född 4 och döpt 7 Oktober.

[11] En äldre halfbroder till Anna Clerck. *Hans Clerck* var fr. 1676 befallningsman öfver Örebro stad och slott samt nämnes vanligen slottsfogde.

[12] Jfr not 1 här ofvan.

[13] En son till bergsfogden Nils Bengtsson Norman.

[14] *Nils Jerlström* omtalas vidare å sid. 264.

5) 1692 d. 1 October om Torsdagen kl. 1 eftermiddagen är min bror *Carl Jochim* på Yxe född, vid dopet varit faddrar Bruks Patronen herr Jesper Eliæsson[1], morbror Jochim Preus[2], min stiufmormoder Fru Brita Funck[3] och jungfru Stina Krög[4]. Thenne min Bror har blifvit död d. 7 Febr. 1693[5].

6) 1694 d. 15 Junii kl. 7 om afton är min broder *Arent* på Yxe född, ock varit följande vid dopet thes Faddrar: Min morfader herr Hans Ehrenpreus, min morbroder herr Niclas Ehrenpreus[6], Kyrkioherden herr Nils Aspmans kiäresta i Linde[7] och Madame Anna Stina Barckhusen. Död[8].

7) 1695 d. 4 Sept. om odensdagsmorgon kl. 4 är jag *Carl Arent* född på Yxe, och vid dopet hafva varit mina faddrar, min morbror Iean Ehrenpreus, Corporalen Fredrich von Preus, moster Caisa Linroth, ock min kiära moster fru Sara Ehrenpreus[9].

8) 1697 d. 27 Januari om odensdagsafton kl. 11 är min syster *Sara Brita*[10] föddér, hvars vitnen vid dopet varit Probsten i Nora Magister Christian Torner, Inspectoren Christopher Geijer på Båhr[11], Fru Catharina Åkerhielm[12] och Bergmästaren herr Johan Ahlmans Fru[13].

9) 1698 d. 20 October om Torsdagsafton kl. 10 är min Broder *Jacob* född[14], thes faddrar vid dopet varit, herr Commissarien Magnus Palmstierna[15], Bergmästaren herr Johan Ahlman[16], min faster Catharina Eliædotter ock jungfru Stina Krög. — 1706 d. 22 Novembr blef han i Herranom död kl. 12 om natten och är i Lindes kyrkia begrafven[17].

---

[1] *Jesper Eliæson* är förut omtalad (sid. 251).

[2] Likaså *Joakim Preus* å sid. 256.

[3] Se sid. 257.

[4] *Stina Krög,* antagligen en dotter till borgmästaren i Linde Lars Krög.

[5] I församlingsboken heter det under 19 Febr.: »Hr Arendt Eliæsons lille son i Yxe begrofs i Henr. Hollens graf i kyrkan, g:l 10 veckor».

[6] Jfr sid. 256, not. 5.

[7] *Anna Olofsdotter*, prostdotter från Rättvik.

[8] Om denne Arent återfinnes ingen anteckning om födelse, dop eller död i församlingsboken.

[9] Samtliga dessa faddrar äro förut omtalade sid. 225. Hvarken födelsedag för Karl Arent eller faddrar äro antecknade i församlingsboken.

[10] Hon återfinnes ej i församlingsboken.

[11] *Kristofer Geijer,* förut nämd (sid. 258, not 2), var jemväl inspektor öfver bergslagsskogarna.

[12] *Katarina Åkerhjelm* var en dotter till förut nämde tullförvaltaren Lars Danielsson Mollsdorff (sid. 255) och gift med statssekreteraren *Samuel Månsson,* adlad *Åkerhjelm* (jfr *Nor. ark.* I: 21).

[13] *Elisabet Pemer,* jemväl omtalad nyss anf. st.

[14] Kallas i församlingsboken *Jacobus.*

[15] *Magnus Palmstjerna,* kommissarie i Kammarrevisionen; blef assessor i Göta hofrätt 1700; lagman i Skåne och Blekinge 1707; afled 1716 i Vexiö, 50 år gammal. Gift 1694 med *Brita Margareta von Preutz,* en dotter till förutnämde Niklas von Preutz. Från dessa makar härstamma friherrliga ätten Palmstjerna.

[16] Om bergmästaren *Johan Ahlman,* se *Nor. ark.* I: 19 o. följ.

[17] Härom heter det i församlingsboken: Dec. 2, *Jakob Arent,* sal. Arent Eliæsons lille son på Yxe, begr. i Ehrenpreus-grafven i kyrkan.

10) 1700 d. 16 Mars kl. 2 om natten är min syster *Babba*[1] hit till verlden född och vid thes dop d. 21 D:o haft till vitnen herr Anton Brockhusen i Stockholm, Studiosus Monsieur Petrus Aspman[2], min Farmoder Barbro Nyman[3] och jungfru Märta Aspman[4] i Linde.

1700 d. 1 Maji är min salige fader til min tiära moders och Barns stora sorg och afsaknad igenom döden afliden efter en svår likväl med tålamod och Guds undergifvenhet utstånden siukdom. Gud frögde hans siäl och förläne oss som efterlefva med honom en glad och frögdefull upståndelse uti vår frälsares Jesu tilkommelse, warandes han i Lindes kyrka begrafven[5].

1704 d. 20 April ingick min saliga moder andra gången uti äcktenskap på Yxe gård kl. 8 om afton med Brukspatronen herr *Isack von Oestgest.* (Jfr sid. 227.)

1705 d. 16 Febr. om odensdagsnatten kl. 12 blef min halfbroder *Gabriel* hit til verlden födder ock på Yxe til dopet befordrad d. 18 Dito[6], hvarvid faddrar voro, Kyrkioherden i Lindesberg Magister Olaus Aspman, Brukspatron Joh. Lindbohm, i hvars ställe min äldsta Bror Hans Arent var. Madame Anna Öijer och jungfru Eufrosina Aspman[7]. — Under thes resa på ett skepp til Constantinopel tillika med ilastad Amunition som en present ifrån vårt hof til turkiska Kejsaren, hvaruppå han var commenderad, förgicks under vägen skeppet högst beklagligen tillika med honom och största delen af besättningen, varandes han tå lieutenant vid Kongl. Amiralitetet i Sthlm.

1708 d. 14 Sept. om måndagsmorgon kl. mellan 5 och 6 blef min halfbroder *Petter* född på Yxe och till dopet d. 17 Dito befordrad på Yxe kl. 12 middagstid. Hvars faddrar thervid voro min saliga Morfader Öfverinspektoren herr Hans Ehrenpreus, i stället kyrkioherden i Lindesberg Magister Olaus Aspman. Bergmästaren herr Jacob Åkerhielm, i hvars ställe Capellanen i Lindesberg Nils Arborelius, min stiuffaders fader Brukspatronen Petter von Oest Geest, i hans ställe skolmästaren i Lindesberg Olof Arborelius. Min Stiufmormoder fru Brita Funck, i hennes ställe kyrkioherdens Magister Aspmans fru Brita Sigtunia. Min moster fru Sara Ehrenpreus, i hennes ställe Capellanens Arborelii käresta Märta Aspman[8].

---

[1] Kallas i församlingsboken *Barbara.*

[2] *Peter Aspman,* en son till kyrkoh. i Linde Nils Aspman, f. 1680, d. 1732 som kyrkoherde i Ramnäs och Sura.

[3] *Barbro Nyman,* gift med Elias Jespersson, omtalad sid. 257.

[4] *Märta Aspman,* syster till Peter Aspman, blef gift med rektor O. Arborelius i Linde.

[5] I församlingsboken är antecknadt under 21 Maj: »brukspatronen hr Arent Eliæson på Yxe, en mycket ärbar man, begrafven i kyrkan i Dressens» (graf). Denna graf uppräknas bland öfriga kyrkografvar sid. 186, och öfvergick sedermera till familjerna Ehrenpreus och Jerlström.

[6] Enl. församlingsboken blef denne *Gabriel* född och döpt 12 *Nov. 1704.*

[7] *Eufrosina,* äfven kallad *Emfred Aspman,* f. 1678, d. 1762, yngsta syster till Olof och Peter Aspman, blef gift 1712 $^{27}/_{7}$ med dåvarande kommininistern, sedermera kyrkoherden i Ramsberg *Anton Anagrius,* f. 1688, d. 1746.

[8] Flertalet af de här uppräknade dopvittnena finnas redan förut omtalade. Af de anförda uppgifterna kan man emellertid erhålla en föreställning om

Thenna min halfbroder är under sin tienstetid hos handelsman Hans Lindstedt i Norrkiöping igenom döden afliden[1] och ther uti tyska kyrkan begrafven.

1714 d. 27 Aug. kl. 6 e. m. efter någon tids uthärdad siukdom afgick på Yxe genom döden min stiuffader Brukspatron herr *Isack von Oestgest* och blef d. 1 Sept. s. å. til sin graf och hvilorum i Lindesbergs kyrkia beledsagad och begrafven på sitt 38:de lefnadsår[2].

1732 d. 6 December kl. mellan 9 och 10 om afton är min kiära saliga moder fru *Elisabet Ehrenpreus* efter några veckors alt tålamod och sin Guds undergifvenhet utstånden siukdom i en stilla och salig död på Yxe gård afliden, oss thes samteliga efterlemnade sex Barn til hiertans sorg, bedröfvelse och saknad af en ganska kiär och huld moder.

Beskrifning öfver fru Elisabet Ehrenpreus' likbegängelse i December 1732[3].

Meddelad af Karl Hult efter original i Ljusnarsbergs kyrkoarkiv.

Fru *Elisabet Eliæson-Oestgest,* f. *Ehrenpreus* afled på Yxe 6 Dec. 1732. »Dess lik beledsagades från Yxe gård på en likslädc bespänd med 2 par svarta hästar och anständig procession til min svåger Brukspatronen *Daniel Norings* hus i Lindesberg d. 27 December s. å. och vid ankomsten kl. mellan 3 och 4 e. m. af 12 st. Lindesbergs stads förnämsta invånare af likslåden tagit ock uti sorgesalen hos bemälte min svåger på ett thertil upstält bord uppsatt. Påföljande dagen d. 28 Dito som var en sundag, uttogs min saliga moders lik efter middagen under sammanringningen til hennes likpredikan och af ofvanskrefne 12 invånare upbars i kyrkan, hvarvid var præstave tå warande Lieutenanten vid Kungl. Lifregementet til häst wälborne herr *Daniel Svedenstierna.* Likprocessionen så af manspersoner som fruntimmer följde therefter liket för hvilken var præstave Corneten vid ofvanrörde Lifregemente *Richard von Post.* Mansprocessionen dirigerades af Borgmästaren i Nora herr *Ulf Kyllenius* och fruntimrets af Brukspatronen välborne herr *Jacob Svedenstierna*, hvilka herrar ock i Kyrkan emottogo processionen och anviste en hvar sina rum, hvarefter gudstiensten börjades, lik-

---

de familjer, både inom och utom slägten, med hvilka herrskapet på Yxe under åren 1686—1708 hufvudsakligen hade sitt umgänge.

[1] Någon upplysning om tiden härför har ej kunnat vinnas.

[2] Jfr sid. 227 här ofvan. Om honom finnes antecknadt i Lindes kyrkobok: (1714) »Sept. 2 (begr.) brukspatronen hr Isak van Oestgeest på Yxe, en from, ärbar och gudfruktig man, som i sin lefnad visat för menniskom en behaglig vandel, begrafven på stora gången i kyrkan; vixit an:s» (ålder ej uppgifven).

[3] Ehuru denna begrafningsakt redan finnes skildrad här ofvan sid. 229, torde dock ett ordagrannt återgifvande af sonen Jerlströms anteckningar härom icke sakna sitt intresse, såsom mera troget återgifvande karaktären af hans författareskap.

predikan blef hållen af probsten i Lindesberg herr Magister *Olaus Aspman*. Liktexten var af Uppenbarelsebokens 22 Capitel och endast thessa orden versen 20. Amen: ja kom herre Jesu.

Efter sluten likpredikan trädde præstafven Lieutenant Svedenstierna fram till grafven i kyrkan, ställde endast sig framför grafven med præstafsstafven i hand, tå alla bärarne begåfvo sig utur sina intagna bänkerum til grafven, togo liket af then under likpredikan på gången stående båren och nedsatte thet i grafven, hvarefter förberörda herr Probst begrafningen och jordfästandet förrättade, hvarefter herr præstafven åter intog sitt innehafda Bänkerum och äfven bärarena sina.

Enär gudstiensten var sluten upstego begge præstafverne utur sina innehafda bänkerum, ställandes sig på kyrkogången i bredd til des likprocessionen utur bänkarna fått intaga sin till kyrkan hafda ordning, hvarefter begge Herrar Præstafver framför Processionen begge tå i bredd hvarannan följande begynte afträdet utur kyrkan och beledsagades åter til Brukspatron Norings gård, hvarest the af herr Brukspatron Svedenstjerna och herr borgmästaren Kyllenius blefvo emottagna och i the anordnade rum placerade, och som Kongl. Förordningen om begrafningar förbudit något Tractamente i städer, altså blefvo samteliga af förenämnda 2 herrar såsom marskalkar inviterade giöra sorgehuset then heder och fägnad att vara oss till Yxe gård nu fölgacktige, som lofvades; hvaruppå en hvar tå tog sitt afträde och förenämnde herrar marskalkar straxt förfogade sig til Yxe gård, hvaruppå större delen så af them som varit i likprocessionen som ock alla herrar likbärare troppetals till Yxe gård samma afton ankommo och en hvar af herrar marskalkarne emottagna ock i sina utsedde rum införde, hvarefter the efter råd och lägenhet blefvo undfägnade.

På föreskrefne sätt är min saliga, kiära och hulda moder begrafven. Gud för frälsarens Jesu skuld förläne oss allom att så kunna här i tiden skicka oss, att när loppet är fulländadt, glaset är utrunnet och lefnaden sluten wij tå måtte hemma i then himmelska frögdesalen ther skåda vår Gud ansikte emot ansikte och i Jesu Christi sidsta tilkommelse utur våra grifter med frögd och glädie upstå, thet then nådige Guden höre och förläne för vår dyre frälsares Jesu Christi skuld! Amen!»

Carl Fr. Svedenstierna

Anteckningar om adliga ätterna Svedenstjerna och Svedenheim.

Vid medlet af 1600-talet lefde i Gåsta by af Fellingsbro socken en hedervärd danneman vid namn *Lars Jönsson*, häradets ombud vid 1664 års riksmöte. Han ägde flera söner, af hvilka *Lars Larsson* blef innehafvare af fädernegården, nämdeman och häradsdomare, samt ombud vid

1713, 1723 och 1731 årens riksdagar. En annan son, *Nils Larsson*, f. 1655, blef adlad *Svedenstjerna* 1719 och afled 1727 samt är begrafven i Fellingsbro kyrka. Denne hade såsom bruksförvaltare i Fellingsbro förvärfvat stor förmögenhet, så att han vid sitt frånfälle ägde Finnåker, Kåfalla och Öby bruksegendomar i Fellingsbro, Vestlanda i Skedvi, Hult i Ervalla och Götarsvik i Lillkyrka. Ett par af hans söner äro omtalade här ofvan (sid. 229). Med en sonsons sonson, öfversten *Johan August Reinhold Svedenstjerna*, utgick denna ätt på manssidan 1894.

Lars Jönssons tredje son, *Bengt Larsson Svedmark*, blef äfven brukspatron. Denne Bengts son *David Svedheim*, adlad *Svedenheim* 1719, blef 1720 gift med en syster till förutnämde Karl Arent Jerlström, *Sara Brita*, hvars födelse och dop omtalas sid. 259. Hon har efterlemnat följande anteckningar om sina familjeförhållanden:

Åhr 1698 den 22 Februari är min sal. käre man födt och död d. 27 Augusti 1738. Dess Fader var Brukspatronen Bengt Larsson och modern Anna Feif[1].

1720 den 28 Febr. trädde min k. man och jag uti äktenskap med hvarandra.

1721 den 28 Sept. blef vår första son *Carl Diedrich* född[2].

1722 den 13 Octob. blef vår andra son *Adolph* född[3].

1724 den 26 Julii blef vår 3:ie son *Julius* född samt död d. 8 Martii 1735.

1746 den 22 Junii trädde min k. son *Carl Diedrich*[2] uti äcktenskap med *Friedrica Charlotta Riben*, hvars fader var afl. archiatern Mats Riben och Modern Dorothea Harmens.

1747 den 15 October blef min sonson *Carl Adolph*[4] född.

Söderby d. 14 October 1754.

Sara B. Swedenheim.

1719 är salig svåger Swedenheim nobiliterad[5].

Genom afhandling, daterad Stockholm 1 December 1747, afstod fru Sara all sin gifto- och annan rätt till egendomen, samt afträdde genast till sina båda söner Åby frälsehemman, Söderby och Åby stång- och knipjernshamrar jemte sågen och andra tillhörigheter, hvaremot hon förbehöll sig Söderby sätesgård med därunder lydande torp och andra lägenheter samt Harparboda-hemmanet att i sin lifstid nyttja och bruka, såsom ock att af sina kära söner årligen njuta 1.000 daler kopparmynt i penningar och ett skeppund stångjern. Skulle hon af en eller annan orsak blifva rubbad i sin sålunda öfverenskomna besittningsrätt, utlofvades till henne som ersättning i ett för allt 30,000 daler kprmt. Denna afhandling är

---

[1] Anm. af fru Swedenheim: »Mitt födelseåhr och dag har jag icke antecknat, erhindrar mig icke häller med säkerhet det samma, utan torde min käre broder hafva sig det bekant.» Uppgift härom återfinnes å nyss anförda ställe. I Anreps ättartaflor uppgifves Svedenheim vara född 1690.

[2] Omtalad här ofvan sid. 239.

[3] Denne blef »kommissarie i riksens ständers manufakturkontor» och afled ogift 1765 $^{1}/_{6}$.

[4] *Karl Adolf Svedenheim* blef militär och avancerade slutligen till ryttmästare. Han dog 1802 $^{9}/_{7}$, den siste af sin ätt.

[5] Denna anteckning är tillagd af Karl A. Jerlström.

undertecknad af *Sara Brita Svedenheim* och *A. von Svedenheim* å egne och sin broders vägnar, samt bevittnad af Daniel Tilas, Jonas Hagelberg, dåmera assessor i Svea hofrätt, förut häradshöfding i Nora-Lindes domsaga, och Lars Harmens, samt intecknad vid Fellingsbro sommarting 1748.

Adliga ätten Jerlström.

Hufvudsakligen efter ANREP, adelns ättartaflor.

Elias Samuel Arent Jerlström, hvars födelse och dop omtalas här ofvan (sid. 258), egnade sig åt den sjömilitära verksamheten. Han blef volontär vid amiralitetet 1705; arklimästare därstädes 1707; löjtnant 1711; öfverlöjtnant 1712; adlad 1717 $^{1}/_{2}$, vid nyss fylda 28 år, jemte sin yngre broder Niklas, men näst efter honom, och introducerad å riddarhuset 1719; skeppskapten 1717; amiralitetskapten 1735; kommendör 1746; riddare af svärdsorden 1748; schoutbynacht 1754; slutligen *vice amiral* och chef för Göteborgs eskader 1757. Afled 1763 $^{27}/_{2}$ och begrofs i Lindesbergs kyrka, »i stora gången, andra grafven från koret», säger BERGLUND[1]. Han tillägger om Jerlström: »ryktbar var ej denne man; häfderna förmäla intet annat, än att han jemte brodern Nils erhållit adelskap». Utg. har ock förgäfves sökt närmare underrättelser om amiralens lifsgerning än de som innefattas i hans nu meddelade meritförteckning. Vid 1761 års riksdag förklarades han af Riddarhusdeputationen för *caput familiæ* (ättens hufvudman). — Gift 1) 1727 $^{24}/_{6}$ med *Anna Ringström,* f. 1706, d. 1749 $^{15}/_{11}$ i Rya, en dotter af handlanden i Nora, rådman Lars Ringström och hans hustru Anna Andersdotter Norberg[2]. — 2) 1753 $^{14}/_{10}$ med *Elisabet Vidlund,* i hennes 2:dra gifte, f. 1720, d. 1811 $^{29}/_{1}$ i Stockholm; dotter af kapellanen i Vasa Jakob Vidlund samt enka efter hofrättsrådet Erik Petræus.

Barn:

1. *Karl Fredrik Jerlström,* f. 1728 $^{8}/_{6}$; volontär vid volontärregementet i Karlskrona 1748; arklimästare 1749; konstapel 1752; löjtnant 1755; kaptenlöjtnant 1760; ridd. af svärdsorden; *majors* afsked; död ogift, när, är ovisst.

1. *Anna Elisabet,* d. späd.

1. *Eva Ulrika Jerlström,* f. 1731 $^{30}/_{11}$; d. enka 1800 $^{6}/_{2}$ vid Skara. Gift 1) 1760 med kyrkoherden i Synnerby i Vestergötland, mag:r *Georg Bånge;* 2) 1766 $^{9}/_{9}$ med dennes efterträdare, kyrkoherden mag:r *Elias Silvius.*

2. *Aurora Jakobina,* f. 1754 $^{18}/_{6}$, d. 1759 $^{16}/_{10}$.

Niklas eller ***Nils Jerlström*** är jemväl till födelse och dop omtalad (sid. 258). Han ingick som volontär vid fortifikationen 1705; blef förare vid Helsinge tre- och femmänningsbataljon 1706; fänrik därstädes 1709; löjt-

---

[1] Beskr. öfver Lindes m. fl. bergslager sid. 26.

[2] I Nora kyrka lät dåv. amiralitetskaptenen Jerlström och hans svåger handlanden Petter Bergmark 1738, enligt förordnande af sina svärföräldrar, uppsätta en minnesvård, som finnes närmare beskrifven i »*Noraskog*» I: 254.

nant vid lifdragonerna 1712; *kapten* därstädes 1716; adlad 1717 $^{1}/_{2}$, endast 25 år gammal, jemte sin äldre broder Elias, men före honom samt likasom denne introducerad 1719. Huru han sedermera kom öfver till Finland är ej närmare kändt, men han afled härstädes 1764 $^{4}/_{5}$ på Lachtis rusthåll i Raumo socken och Åbo län samt blef begrafven i Raumo kyrka. — Gift 1727 $^{17}/_{8}$ med *Margareta Hacks*, f. 1709 $^{1}/_{5}$, d. 1789 $^{14}/_{12}$ i Raumo, dotter af öfverinspektoren vid sjötullen Johan Hacks.

Barn:

Anna Sofia Jerlström, f. 1733 $^{16}/_{1}$. Gift 1755 $^{9}/_{12}$ med häradshöfdingen *Johan Eck*.

Samuel Jerlström, f. 1736; hofqvartermästare; d. 1817; se här nedan.

Bror Daniel Jerlström, f. 1739; assessor; d. 1812; se här nedan.

Eva Charlotta Jerlström, f. 1745 $^{5}/_{12}$. Gift 1764 $^{27}/_{12}$ på Lachtis med sin broder Samuels svåger, sergeanten vid Uplands reg:te *Karl Fredrik Ridderstad*, f. 1737.

Samuel Jerlström, son af Niklas Jerlström, f. 1736 $^{17}/_{8}$; *hofqvartermästare;* d. 1817 $^{20}/_{5}$ på Lachtis. — Gift 1) 1762 $^{2}/_{12}$ med *Ebba Lovisa Ridderstad*, f. 1733 $^{5}/_{1}$, d. 1764 $^{25}/_{1}$; dotter af ryttmästaren Peter Johan Ridderstad och Elisabet Reuter i hennes 2:dra gifte; 2) 1770 $^{30}/_{1}$ med *Kristina Juliana Åberg*, f. 1742, d. 1815 $^{30}/_{12}$ på Lachtis.

Barn, alla i 2:dra giftet:

Samuel Johan, f. 1770 $^{1}/_{12}$, d.

Bror Niklas Jerlström, f. 1772 i Raumo; fänrik, introducerad på finska riddarhuset bland adelsmän; d. ogift.

Axel Erik Jerlström, f. 1774; löjtnant; d. 1843; se nästa sida.

Kristina Charlotta Jerlström, f. 1779 $^{16}/_{7}$. Gift med vice pastor *Adam Reinhold Widqvist*.

Karl August Jerlström, f. 1781 $^{28}/_{9}$; kofferdikapten; jemväl introducerad på finska riddarhuset bland adelsmän; öfverfyrverkare vid Enskärs båk i Finland. — Gift 1834 med *Sofia Fredrika Laurén*, f. 1796.

Magdalena Sofia Jerlström, f. 1783 $^{20}/_{3}$. Gift 1) 1800 $^{13}/_{3}$ på Lachtis med kaptenen vid arméns flotta *Karl Gustaf Eck;* 2) 1816 $^{10}/_{12}$ med kaptenen *Fredrik Liljenberg*, f. 1775, d. 1846.

Bror Daniel Jerlström, son af Niklas Jerlström, f. 1739 $^{3}/_{8}$; extra ordinarie i (riks)banken 1758; utesluten därifrån 1763, emedan han en längre tid afhållit sig från tjenstgöring; hofjunkare; landssekreterare i Vesterbotten; *assessors* karakter; d. 1812 $^{7}/_{2}$ i Enköping. Han bevistade 1792 och 1800 års riksdagar. — Gift 1764 $^{30}/_{10}$ i Umeå med *Margareta Kristina Qvist*, f. 1744 $^{5}/_{6}$, d. 1831 $^{24}/_{2}$ i Stockholm; dotter af lagmannen Lars Qvist.

Barn:

Margareta Lovisa, f. 1766 $^{11}/_{3}$; d. s. år $^{23}/_{8}$.
Karl Ferdinand, f. 1767 $^{25}/_{5}$; d. s. år $^{28}/_{7}$.
Bror Adolf, f. 1768 $^{7}/_{10}$; d. s. år $^{21}/_{10}$.
Nils August, f. 1769 $^{1}/_{11}$, d. 1770 $^{14}/_{2}$.
Eleonora Kristina, f. 1771 $^{11}/_{10}$; d. s. år $^{20}/_{12}$.

Katarina Fredrika Jerlström, f. 1773 $^{14}/_{1}$, d. 1828 $^{24}/_{3}$ i Linköping. Gift 1796 $^{3}/_{9}$ med öfverjägmästaren, sedermera kammarrättsrådet *Magnus Hagelin.*

Daniel Gustaf, f. 1776 $^{12}/_{4}$.

Aurora Lovisa Jerlström, f. 1787 $^{3}/_{4}$, d. 1841 $^{20}/_{5}$ i Enköping, ogift.

Axel Erik Jerlström, son af Samuel Jerlström, f. 1774 $^{31}/_{7}$; vargeringsfänrik vid Åbo läns reg:te 1789; *löjtnant;* immatrikulerad 1818 på finska riddarhuset bland adelsmän; d. 1843 $^{15}/_{1}$ i Raumo. Med honom utgick antagligen ätten på manssidan. — Gift med *Ulrika Katarina Forselius*[1].

Barn:

Katarina Lovisa Jerlström, f. 1825 $^{22}/_{8}$; stiftsjungfru. *Var enligt finska adelskalendern 1890 den enda qvarlefvande af ätten.*

Johanna Kristina, f. 1829 $^{19}/_{1}$, d. 1839 $^{5}/_{12}$.

Tre Barn dessutom, som lefde vid faderns död.

---

1. Skiöldebref för Capitainerne Niclas och Elias Jerlström,
dat. Lund 1 Febr. 1717.

Konsept i Riksarkivet.

Begynnelsen är lika med Commendeuren Christophers sköldebref daterat d. 3 Julii 1717[2].

Ock som ibland andra nådetecken, hvilka pläga tilläggas dem som sig om en oskrymtad dygdens öfning beflita, jämväl är adelig skiöld och förmåner, så kommer ock nu därtil hos Oss i nådig åtancka, Wåre tro tienare ock undersåtare, Oss älskelige *Niclas* och *Elias Jerlström,* hvilka uti deras första ungdom låtit sig högst angelägit wara at giöra sig til höga Öfwerhetens ock Fäderneslandets tienst skickelige: hafwandes *Niclas Jerlström,* sedan han uti Upsala inhämtat et wackert framsteg i bokelige konster, först giort sig underrättad uti Fortification och blef sedan år 1706 antagen til Förare under Helsinge Tre ock fembmännings battaillon, ock sig därwid uptient til fändrik, under hvilken tid han förrättat åtskillige Commenderingar emot Ryssen uti Fin- ock Lijfland ock sig dervid tappert ock til des förmäns nöje upfört, blef ock omsider hos dem fången, utur hwilket fångenskap han fant utvägar at bortrymma ock kom lyckeligen öfwer til Swerige, hwarpå Han år 1712 blef af Senaten förordnad til Lieutenant under Wårt Lijf-Dragoneregem:te. Strax derefter blef han beordrat til Finland på wärfning til regementets recruterande, det han ock med al drift ock berömligit förhållande wärckstälte. Sedermera blef han år 1716 med samma regemente beordrat til Norje ock der giort åtskillige förrättningar, dem han alle hwar för sig til wårt nådige nöje tappert utfört, Så at Wij i nådigt betraktande af des trogne tienster förordnade honom til Capitaine under samma regem:te.

---

[1] Enligt Finska adelskalendern. Hos ANREP kallas hon *Katarina Borelia.*

[2] I fråga om denna inledning torde innehållet däraf i hufvudsak vara lika med de följande här nedan meddelade adelsbrefven.

Elias Jerlström har år 1705 trädt i wår tienst vid Ammiralitetet i Carlscrona, ock blef samma år Commenderad uppå det Nyenska Farwatnet, ock bijwistade Landstigningen wid Retusari. Kort derefter ärhölt han Ammiralitets Collegii tilstånd at uppå främmande Herrskapers Örlogsflottor widare giöra sig kunnig uti Siöwäsendet, hwarföre begaf han sig uti Engelsk tienst ock feck derigenom tilfälle at bese åtskillige orter och hambnar så wäl uti Frankrike, som Spanien ock Italien, hvarest han ock sökt at inhämta den kundskap, som med tiden kunde giöra honom skickelig til Fäderneslandets tienst ock derjemte wärdig til wår nådige ihugkomst ock befordran.

År 1710 blef han af bemelte Collegio hemkallad att wid hufwudflottan giöra tienst, då han under warande hemresa uti Spanska Siön blef öfwerfallen af Et turskt Skiep utaf 44 Canoner, som äntrade twenne gånger fartyget hwarpå han war, dock blefwo de Turske omsider afslagne, ock som han uti denna träffning blef igenom lifwet af en mousquetkula skuten, måste han någon tid til sårets läkande uppehålla sig uti England och Hamburg, men så snart han blef frisk fulfölgde han sin resa och ankom til Carlscrona, hwarpå han blef förordnad til Constapel ock strax derefter til UnderLieutenant ock år 1712 til ÖfwerLieutenant, hwarefter han år 1715 bijwistade siöslaget emellan wår ock den danska flottan, hafwandes sig därwid ock altid så tappert ock berömligen upfört, at han wunnit des förmäns tycke och befordran. Fördenskull ock emedan bemelte bägge bröder Niclas ock Elias Jerlström således med al flit ock ifwer hafwa giort sig til Wår nåd ock ynnest wälförtiente; ty hafwe Wij i anseende därtil i nåder welat förbättra deras förra stånd, och det samma uti et förnämare förbyta, giörom det ock härmed i så måtto, at Wij i kraft af detta Wårt öpne bref af kl. makt och myndighet, skiänke, gifwe ock tillägge dem Niclas ock Elias Jerlström, deras tilkommande hustrur och äkta Bröstarfwingar, både man- och qwinkiön, Adeligit stånd och wärde, samt efterföljande wapen och Sköldemärke, neml.: En skiöld af Silfwer med twenne öfwer hwar andra en face stålte blå strömmar uti. Öfwerst i Skiölden är en Chef af röd färg, zirat mit uppå med en tiltagande måne af silfwer, emellan twenne gyllende moletter. Åfwanpå Skiölden står en öpen Tornerhielm, hwaruppå wisa sig twenne korswijs stålte blå stycken emellan en Swensk Cronflagga ock et Estandar af gull. Crantzen ock Löfwärket är af gull, silfwer, rödt ock blåt, aldeles som detta wapen med des rätta ock naturliga färgor hårhos afmålat finnes. Wij efterlåte jämwäl dem til en åtskilnad ifrån andra Adelige släkter uti Wårt Rike at behålla deras förre namn Jerlström, samt företecknade Skiöldemärke at föra ock bruka uti alla adeliga och ridderlige saker, handlingar och samqwämen såsom Feltslaktningar etc. etc.

Til yttermera wisso hafwe Wij detta med Egen hand underskrifwit, ock med Wårt stora kl. Sigils witterlige här underhängande bekräfta låtit. Gifwit Lund den Första dagen uti februarii månad. År efter Christi börd Ettusend Siuhundrade ock på det Siuttonde.

Å baksidan:

Lund d. 1 februari 1717.

Skiöldebref för Capitainerne Niclas ock Elias Jerlström.

CAROLUS.

C. Feif.

---

2. Skiöldebref för framl. Inspect. Elias Linderots barn.

Dat. Stockholm (Kungsör) 17 Februari 1691.

Konsept i Riksarkivet.

Wij Carl etc. Giörom witterligit, att såsom Wij uthi hela Wår Regementztijd bland annat hafwe skattat det för ett krafftigt grundfäste af ett wälbestält Regemente, att dhe hwilka sig om dygd och ähra beflijta och alltijd effterträckta med all underdånig lydno och hörsamheet, sampt oförtrutne trogne tienster att gå Oss dheras höga öfwerheet til handa, dherföre måtte warda belöhnte och med särdeles nådetecken ihugkombne, hwarigenom icke allenast dhe sielfwe måtte upmuntras att fullföllia sin wäl påbegynte dygdewandell, och alt mehr och mehr medelst trogne och nyttige tienster giöra sig wärdige till wijdare nåd och befordring, uthan och andre upwäckias att effterföllia sådane låfwärde exempel och med all fullsinnig ijfwer sträfwa däreffter, huru och dhe förmedelst berömmeligit wälförhållande måge giöra sig dehlachtige af den heder och förmåhn, med hwilken alle dygdälskande skiähligen blifwa belöhnte och ihugkombne; Altså äre och nu hoos Oss uthi en nådig åtanka kombne dhe trogne redelige och nyttige tienster med hvilka Oss framl. Inspectoren öfwer PhilipStadz och Carlskoga Bergslager *Elias Linderoth,* uti hela dess lijfztijd underdånigst tillhanda gådt, i dy han icke allenast medelst åthskillige wackre och importante Brukz och Bergwärkz å nyo optagande, så af Silfwer som Järn Malmstreck, hvilka alle ett anseenligit uthi Tijonde, Tull och Hammarskatt af sig kasta, på alt möijeligit sätt har sökt att främja Wårt interesse sampt föröka Wåre inkompster och rättigheeter, uthan och genom en särdeles flijt och waksamhet uthi dess beställning till ett märkeligit förkåfrat Wårt Tijonde Järn uthi bem:te honom ombetrodde Bergzlager, jämwähl af en berömblig troohet emoth Oss och Fäderneslandet, uthi sidsta krijgztijden uthan någon wedergiällning giordt stora försträkningar till Norska gräntzedefensionen så med ammunitions som proviantz anskaffande; i anseende till hvilket alt, så wähl som i consideration till dhe anseenlige medell han på en ny Silfwergrufwas sampt Twenne Järnwärkz optagande hade anwändt, Oss uthi Wåre revenuer till särdeles nytta och förkåfring, wij d. 28 Febr. 1679 i nåder månde förunna honom adelige privilegier och frijheeter på dess frälsegodz Ahlqwittern i Carlskoga Sochn, hwilket han sig med Wår nådige tillåtelse af Öfverste Lieutenanten Nils Lilliehöök hade tillhandlat; men som mehrbe:te Inspektors *Elias Linderootz erfwingar* numehra hoos oss en underd:igh ansökn. giort, till dheras så mykit bättre upkomst och framsteg, att blifwa benådade medh adeligit ståndh; dy hafwe Wij och dhem, såsom till en märkel. belöhning för deras faders meriter, med adeligit Stånd, Privilegier och frijheeter welat benåda, giörom det och så mycket häldre, som dhe hwar för sig i synnerheet på alt möijeligit sätt ombeflijta sig, att effterföllia fadrens berömmelige exempel, sampt medelst ett dygdigt, åhrbart och skickeligit förhållande, dels uthi Wår wärkelige tienst, dels wed deras wärkz och brukz drijfwande, söka att giöra sig wärdige och wälförtiente af Wår nåd och ynnest; och fördhenskull i krafft af detta Wårt öppne bref, af gunst och nåde sampt k. mackt och myndigheet unne, skiänke och gifwe dem, framl. Inspectorens *Elias Linderootz samptl. äckta barn, både Sönner och Döttrar,* adeligit Stånd, privilegier och frijheter, sampt efterfölliande Wapn ock Skiöldemärke: nembl. En blå Skiöld, hwaruthi står en Linderoth

med fyra blad af gull, twert öfver densamma ligger en Bielke, som med bandewijs stälte rutor af Sölfwer och swart hwart om annat är fördehlte; ofwan på Skiölden är en öppen Tornerhielm, hwaröfwer wijser sig en bewäpnat arm, hållandes en bahr wärja; Crantzen och Löfwärket är af gull, sölfwer och blått, aldeles som detta wapnet med sine rätta och egentelige färger här hoos repræsenterat och afmåhlat står. Wij efterlåte dem där jempte till en åthskillnad från andre adelige familier här i Rijket, att nämbna och skrifwa sig *Linroth,* och detta företalde wapn och nampn föhra och bruka i alla adelige och Ridderlige Saker och handlingar, såsom i fält, Slachtningar, Stormande, Tornerande, Ringrännande, afmåhlningar, begrafningar och Insegell, sampt alle andre occasioner, adelige samqwämen och sammankompster i skiämpt och alfwar, till deras egen heder, nödtorfft, skiählige willie och behag, lijka som alle andre Adels och Riddersmän i Wårt Rijke, och där till med niuta alla dhe privilegier, frij- och rättigheeter som Ridderskapet i gemen gifne äro, eller framdeles kunna med begåfwade warda, doch hwars och ens Stånd och wilkor effter privilegierne förbehållne; Wij begiäre fördenskuld härmed af alle Potentater etc. etc. att dhe erkienna mehrb:te Inspectorens Elias Linderoths Barn och Sönnernes äckta barn och effterkommande bröstarfwingar, för rätte adelsmän, bewijsandes dem den åhra och respect som det Ståndet wijdhänger, icke giörandes dem här emoth hinder, men eller förfång i någon måtto, nu eller tillkommande tijder. Till yttermehra wisso etc. Gifwit på Wår gård Kongzöhr den 17 dag uthi Februarii månad, åhr effter Christi börd Ett Tusend Sexhundrade och på det nittijonde första.

CAROLUS.

C. Piper.

---

3. Skiöldebref för Inspectoren Hans Ehrenpreus.

(Dat. Stockholm 12 Maj 1694.)

Riksregistr.

Wij Carl etc. Giörom witterligit att såsom ett well inrättat Regemente för all ting måste hafwa dygden till grundwahl, så framt det samma skall hafwa någon beständig sällhet och waracktigt bestånd; Så hafwa och alla kloka och rättsinte Konungar och Regenter däruppå gierna hafft deras förnämsta ögnemärke, och altijd warit sorgfällige medelst hwariehanda nåde belöhningars uthdehlande ibland trogne och redelige undersåtare at främja och befordra den ädle dygdens tillwäxande och förkåfring uthi deras land och Rijken; ty såsom ett dygdigt och redeligit förhållande å den ena sijdan aldrig är uthan mödo, beswär och arbete, så at ingen angelägen beställing wäl kan uthrättas, uthan genom flijt, mödo och waksamhet, så bör och billigt en redelig, trogen och devot undersåte som sig därom winlägger på den andra sijdan åthniuta een sådan hugnad och upkomst, som icke allenast styrcker honom sielf att fortfahra i ett dygdigt och låfligit förhållande, uthan ock gifwer andra anledning och upwäckelse genom dygdenes rätta öfning, sampt hulde, trogne och oförtrutne tienster at bana sig wägen till höga Öfwerhetens Nåd, jembwähl till sin egen heder och upkomst och befordring; Jbland hwilke trogne

och redelige undersåtare, som Wij nu isynnerheet med nåder ihugkomma Wår tro tienare och Jnspector öfwer Wåre factorier uthi Örebro, Nortällie och Arboga, Oss Elskelig, ährlig och wählförståndig *Hans Preus*, hvilken af Vngdommen har beflijtat sigh om ett dygdigt, skickeligit och ärbahrt lefwerne, jämwähl sedermera alt ifrån den tijden han först begynte at giöra Oss och fäderneslandet någon tienst, betygat en särdeles underdånig troheet och zele för Oss och Wårt kongl. huus, samt een ofördtruten nijt, ijfwer och åhuga at giöra Oss trogne, nyttige och redelige tienster, hwaruthaf han också wid åthskillige tillfällen med Wårt särdeles nådige nöije har wist gode och berömlige prof, icke allenast så länge han förwaltade Rådmans tiensten här uthi Wår kongel. Residentz Stad, utan ock sedan honom därjämte Factorsbestellningen wed Örebroo Factorie samt Harneskmakerijet i Arboga af Oss wardt anförtrodt, betygandes icke mindre wed det förra, alt det som een rättrådig, redelig och samwetzgran dommare ägnar och wähl anstår, än wid det senare een särdeles experience och förfahrenheet uthi allehanda Järnmanefacturier, så att Wij skiähligen kunne tillägga honom det beröm och låford, at sedan bem:te factorier kommo under hans förwaltning, är mycket bättre och dugeligare Gewehr till Wår tienst därsammastädes wordet tillwärckat, än någonsin tillförende, jämwähl Wårt Ammiralitet med olijka bättre sortementer Järnredskap till Skepsbyggerietz behof wordet försedt, blifwandes jämbwäl sådane Järnsorter effter dess wed handen gifne underdånige förslag, nu med mycket lindrigare Omkostnad för Oss tillwärckade än för detta, uthi hwilcken sin redelige och trogne zele för Wår tienst och höga interesse han ock så alt framgent continuerar, sedan Wij uppå dess underdånig(a) Ansökning hafwe updragit dess äldsta Son Factorsbeställningen uthi Örebro, och den yngre factorstiensten öfwer Nortällie factorie, lembnandes honom sielf jempte Harneskmakeriets förwaltande i Arboga att hafwa inspection öfwer förber:de factorier, så att Wij så wäl i anseende till alt sådant som i consideration till de trogne och hulde tienster, Wij än ytterligare utaf honom och dess barn hafwe at förvänta, billigt hafwe Orsak, både till een wähl förtient trohetz belöning för honom sielf, som till een behaglig ihugkommelse hooss efferkommanderne, at betyga emoth honom ett wärckeligit kiennetecken af den Nåden Wij för honom bäre: altså hafwe Wij och det i så måtto giöra welat, at Wij hans förra Stånd och Willkor med adelig Skiöld och frijheter wele hafwa förbättrat effter som Wij af Gunst och Nåde sampt Kongl. Mackt och Myndigheet, härmed och i krafft af detta Wårt öpna bref unne, skäncke och gifwe honom Jnspectoren Hans Preus, dess Hustro, barn och effterkommande Arfwingar, både Man och quinköhn, födda så wähl som ofödda, adeligit Stånd, privilegier och rättigheter, så ock effterfölliande Wapen och Skiöldemärcken, nembl.: Skiölden fördehlt genom een chef och ett streck i längden uthi trenne dehlar, af hwilcka den första dehlen är swart och däruthi ett leijonhufwud af Gull, den andra är af Gull och däruthi een tillbaka seende Trana af naturl. färg, hållandes een steen i högre foten, den tredie dehlen är blå, hwar i liggia twenne bielkar af Gull; ofwan på Skiölden står een öppen Torneer Hielm, hwaruthur opstijger femb Plumager med Gull och blått hwarom annan fördehlte, Crantzen och Löfwärcket är jämwäl af Gull och blått, aldeles som detta Wapnet med sine rätte och egentlige färgor här hoos repræsenterat och afmåhlat ståår. Wi efterlåte honom och dem jämwähl till een åthskilnad ifrån andre adelige Familier

här i Rijket, at nämbna och skrifwa sig *Ehrenpreus* och detta företalde Wapen och nambn föra och bruka etc.

CAROLUS.

C. Piper.

---

4. Skiölde-Bref för Cap. Dav. Svedheim,
dat. Carlberg 13 Juni 1719.

Konsept i Riksarkivet.

Wij Ulrica Eleonora etc. Giöre witterligit, at såsom dygdens belöning uti alla wälbeställte Rijken och republiquer billigt ansees ibland de förnämsta medel, hwarigenom trogne undersåtare till sin plikts och skyldighets fullgiörande opmuntras; hwarföre och intet mindre wåre glorwyrdige Förfäder, än andra Christelige Potentater, altijd med wissa nådeteckn dem ihogkommit, som med godt låford och beröm sine Kall och Embeten förrättat; Altså hafwe och wij, så af egit nådigt godtfinnande, som efter så låfwärde exempel, warit omtänkte at och på allt sätt dygden hedra och i wärde hålla; på det af dess beständige älskare till wår och wårt Rijkes tienst, nu som i framtijden ingen brist finnas motte. I sådant afseende kommer Oss nu i nådig åtanka wår Tro-Tienare och Capitain, Oss Älskelig, *David Suedheim,* hwilcken sedan han otta åhrs tijd af sin bästa ungdom wid Academien i Upsala anwändt på studier och anständige öfningar, har i anledning af sin naturlige böijelse slagit sig till krigswäsendet, och åhr 1713 begifwit sig som volontair under Lijfgardet til foot, derest han sig först till Förare, och sedan åhr 1714 till Sergeant optient; hwarifrån han åhr 1715 blef antagen till Lieutenant under Swenska AdelsFahnan: Men transporterades åhr 1716 till Lieutenant wid Uplands Stånds-Dragone-Regemente, till dess han för sin skickelighet och förwärfwade goda låford, erhöllt åhr 1718 hans Sal. Maij:ts wår högtärade herr Broders nådige Fullmakt at wara Capitain wid bem:te Regemente; under hwilken beställning han och samma åhr bewijstat den Norrske campagnen, och på åtskillige partijer warit commenderad, samt derwid sig med en särdeles drift och försiktighet till wederbörandes goda nöije wäl förhållit. Fördenskull och emedan han således wid alla honom gifne tillfällen har sökt at giöra sig af sin Öfwerhet wälförtient, gifwandes jemwäl hopp at än widare kunna gå Oss och Rijket med gagnelige tienster till handa: Ty äro wij och deraf i nåder bevekte, at förbättra dess här till hafde stånd, och det i ett förnämare förbyta: Giöre det och här med, och i kraft af detta wårt öpne bref, i så motto, att wij af kongl. makt och myndighet, samt gunst och nåde, skänke, gifwe och tillägge honom Capitainen, David Svedheim, och dess tillkomande äkta lijfs- och bröst-arfwingar, så Man- som Qwinneköhn, Adeligit stånd, förmåner och rättigheter, samt efterfölljande wapn och Skiölde Märcke, näml.: En barréwijs fördeelt skiöld i twänne lijka deelar, warandes det öfre Fälltet blott, hwaruti upstijger öfre deelen af ett gyllende Leijon; det nedra Fälltet är af Sölfwer, med en röd molett uti, emellan twänne kulor af samma färg. Ofwan på Skiölden står en öpen Tornerehielm, hwaröfwer sees en röd molett emellan twänne korsswijs ställte Dragone-Estandarer;

hwaraf den högre är af guld och de wänstra blå. Crantzen och löfwärket är af guld, Sölfwer, blott och rödt; aldeles som detta wapn med dess egentel. färgor härhoos afmålat finnes. Wij efterlåte jemwäl honom och dem till en åtskillnad af andra Adelige Släkter uti wårt Rijke at kalla och skrifwa sig *von Svedenheim,* samt detta namn och förctecknade Skiöldemärcke föra och bruka uti alle Adelige och Ridderlige saker, handlingar och samqwämer, såsom Fälltslaktningar etc.

Wij begäre fördenskull af alla Makter, Keijssare etc. så och biude och befalle etc. att de erkänna mehrbem:te Capitain David von Svedenheim, samt dess tillkommande äkta Lijfs- och Bröst-arfwingar för rätt Adel, bevijsandes dem den heder etc. Till yttermera (wisso) hafwe Wij detta med egen hand underskrifwit etc. Gifwit på Carlberg den trettonde dagen uti Junii månad åhr efter Christi Börd, Ett tusend Siuhundrade och på det Nittonde.

Å baksidan:

Carlberg d. 13 Jun. 1719.

Skiölde-Bref för Capitain David von Svedenheim.

ULRICA ELEONORA.

J. Brauner.

---

5. Adelsprivilegier för brukspatronen Nils Larsson Svedenstjerna,

dat. Stockholm 23 September 1719.

Efter original i Riksarkivet.

Stormäcktigste Allernådigste Drottning!

Den ogemena och oskattbara Nåd, öm- ock mildheet, som Eders Kongl. Maij:t wijd alla tillfällen wijst, men särdeles sedan Eders Kongl. Maij:t i en wällsignad stund, med alla redelige ock dygdälskande Eders Kongl. Maij:tz ock Sweriges Rijkes inbyggiares hiärtans lyckönskan, glädie ock förnöijelse, trädt uppå den Kongl. Thron, låtit påskijna ock öfwerflöda emot alla dess trogne Undersåtare så i gemehn, som i synnerheet dem, hwilka Eders Kongl. Maij:t med en eller annan underdånig ansökning äro förekomne, giör mig fördristat att i diupesta underdånigheet för Eders Kongl. Maij:t framträda, ock med lika underdånig wördnad och Soummission min angelägenheet föredraga. Jag har, Allernådigste Drottning, igenom Gudz Nåd, alt ifrån min Barndomb efterstrâfwat, sampt låtit det wara min högsta ijd ock sårgfälligheet, i sådanna wettenskaper att tilltaga, hwarigenom Jag med tijden kunde tiäna min höga Öfwerheet ock mitt Kära Fädernesland till godo, till hwilken ända jag ock emploierat min tijd uppå de wettenskaper, som till Bärgzbruukz och Järnhambrars frucktsamma drijfwande nödige fordras, wällbesinnandes att så wähl höga Öfwerheten, som hela dess Rijke af slijke wärckz idkande, i alla tijder hafft ett märkeligit understöd ock styrckjomedell. Sedan Jag i ett sådant ändamåhl i många Åhr med mycken möda och stort beswär arbetat för andra, har Gud täcktz wällsigna mig med egna wärck, att jag ock nu dermed kan tiäna Eders Kongl. Maij:t ock mitt k: Fädernesland, det jag ock med all troo- ock redelighet, besynnerligen under hela denna framfarne swåra

Krigztijden, wärckeligen giordt. Ock som jag, til mine Brukz bijbehållande ock understöd, effter hans högst Sal. Kongl. Maij:tz Nådigste permission, tillhandlat mig Twänne Sätegårdar med några Frällsehemman i Närkes Höfdingedömme, hwilka hans högst Sal. Kongl. Maij:t, förmedelst dess resolution, daterat Lund den 21 Februarj 1717, Allernådigst effterlåtit mig uti min lifztijd under Frällsemanna rätt ock frijheet få nyttja ock besittja; Så ehuruwäll Jag med diupeste wördnad erkjänner en sådan hög Nåd; Lijkwähl ock emedan wår lifztijd är flycktig, ock ingen Menniskia weet sin tijd, fördristar jag mig i diupesta underdånigheet bönfalla, Eders Kongl. Maj:t Allernådigst täcktes benåda mig med Adelig skiöld ock Privilegier, hwarigenom denne min dyrt förwärfwade fasta egendomb så mycket säkrare städze må blifwa conserverad wijd frällsemanna frijhet, icke allenast för mig uti min lifztijd, utan ock i framtijden för mina Söner, af hwilka Trenne altsedan 1706 warit under militien, ock med Kongl. Armeen Åhr 1708 följde åt Ukrain, hwaräst de, uti det olyckelige slaget för Pultava, råkade i Fiendens händer ock ett swårt fångenskap, derunder Jag dem med stort beswär ock omkåstnad i några Åhrs tijd måst underhålla, ock änteligen dem derifrån med 1500 Rijkzdalers ranson befrija, ock nu den Nåden niuta, tillijka med Twänne deras yngre Bröder, att tiäna för Öfwer Officerare, så under Eders Kongl. Maij:tz LijfRegemente till häst, som Wästerbottens Regementet till foot, warandes de således öfwerbödige till Eders Kongl. Maij:tz sampt Fäderneslandetz tiänst, att wåga ock uppåffra lijf och blod, med alt hwad i deras förmågo finnes. Dertillmed har ock Jag af underdånig wördnad ock egen trogen zele hafft ospart att bijdraga till detta långsamma och farliga Krijget, alt hwad Jag någonsin hindt ock förmått, så med underdånige försträckningar, frijwilliga gåfwor, många kåstsamma Ryttares och Dragouners utredande och recreuterande, Contributioners erläggiande, som jämbwäll ock under det sidsta Fälttåget till Norige grijpit mig i det närmaste an till dess underhiälp- och befrämjande. Eders Kongl. Maij:tz Allernådigste bijfall ock resolution, uppå detta mitt underdånigste ansökjande, afwacktar Jag i diupeste underdånigheet, hwarigenom Jag med de mine alt mer ock mer förplicktas med Allerunderdånigste Soummission in till min dödzstund att framhärda,

Stormäcktigste Allernådigste Drottning Eders Kongl. Maij:tz
Allerunderdånigste och Troplicktigste Undersåte

Nils Larsson.

Å denna ansökan är följande resolution tecknad:

Hennes Kongl. May:t wil härmed i Nåder hafwa samtyckt till Supplicantens underdånige begiäran, samt härmedelst skiänkt och gifwit honom Adeligit Stånd och wärde. Stockholm d. 23 Septembris 1719.

ULRICA ELEONORA.

Adeligit Wapen för Hr Bruks Patronen Swedenstierna.

En Skiöld af blå ferg, hwaröfwer flyter en försilfrad Ström, en face ställd, öfwer Strömmen lysa fem Stiernor af gull, och under densamma tre Stiernor af silfwer. Ofwan på Skiölden står en öppen Tornerhielm, hwarutur upstiger öfre delen af ett gyllene leyon, som håller en blå Hammare med högre ramen. Crantzen och löfwercket är af gull, silfwer och blått.

Bidrag till Jerle bruks och Yxe gårds historia.

Yxe gård ligger som bekant vid vägen mellan städerna Nora och Lindesberg, 12 kilometer från den förra och 10 från den senare platsen. Den som får se gården första gången, kan säkert icke undgå att förvånas öfver det ståtliga utseendet af dess manbyggnad, ett trevåningshus af sten, i italiensk stil uppbygdt vid slutet af 1780-talet af kammarherre *Kristian Heijkensköld*, och som innehåller ett betydligt antal rum. Det är nu icke meningen att föra läsaren in i detta, till minne af en tillfällig högfärd och fåfänga uppförda hus med dess ståtliga salar och gemak, i hvilka numera endast en del af gårdens arbetare med sina familjer bo eller vistas — också en ödets straffdom —, utan utg. vill i stället, åtminstone till en början, vända uppmärksamheten tillbaka på en mera anspråkslös tid, då äfven herrskapsfolk kunde bo under torftak, då graniten till de stenar, hvaraf bottenvåningen i Yxe herrgårdsbyggnad är uppförd, ännu satt fast i berget; då gårdens manbyggnad hade en enda sal och den ytterst enkla möbleringen var rättad därefter, samt då torparen under gården eller smeden vid den närbelägna Jerlehammaren betraktade såsom kalas att blifva bjuden på sill och bröd, spisöl och en tobaksrulle. Skulle man sedermera, i fortsättningen, meddela några bidrag till ställets nyare historia, torde ett dylikt förfarande, om icke anses berömligt, åtminstone ej böra klandras alltför hårdt.

Bruksrörelsen vid Jerle har grundlagt Yxe gårds betydelse. *Jerle bruk* räknar nämligen mycket gamla anor. Redan under 1550-talet hade en stångjernshammare blifvit bygd å det i Ervalla socken belägna säteriet Hults ägor vid den s. k. *Ringefors*, nuvarande *Ringholmen*, men som dammbyggnaden härstädes förorsakade svår uppdämning å Jerle och Bondebyns ofvan liggande ägor, inköptes 24 Juli 1566 af en enka, *hustru Karin i Jerle*, »för 20 mark penningar i konung Eriks mynt», tomtplats för hammarens hitflyttande, hvilken öfverlåtelse sedermera bekräftades genom kon. Johans bref af 21 Januari 1577, gifvet fru *Anna till Hinseberg*, enka efter ryttmästaren *Hans Löfling*.

Den sålunda tillkomna Jerle *öfre* hammare, vanligen kallad »*frälsehammaren*», beskrifves i 1600-talets bergverks relationer såsom bygd med 2 »eldar» eller härdar, drifvas med underfall samt erhålla kolen till det mesta från Hinsebergs egendom och kunna smida 4 à 500 skeppund om året, »när verket fick drifvas». På annat ställe (sid. 107 o. följ.) har redogörelse lemnats för de planer, som omkring år 1640 förelågo angående anläggning af en *stad vid Jerle*, äfvensom att här inrätta landshöfdinge-

residens m. m., hvilka planer emellertid strandade och i stället föranledde, att Nora och Lindes kyrkobyar erhöllo stadsprivilegier.

Vid Noraskogs häradsting 15 Februari 1677 lät rådmannen i Stockholm **Hans Preus,** den förut flerestädes omtalade, första gången uppbjuda »Jerle frälsehammar, som han den 7 Oktober 1676 för 5,000 daler kpmt af fru *Elisabet Anrep* köpt hafver». Denna fru var enka efter assessorn i Åbo hofrätt, *Johan Löfling*, f. 1634 $^{30}/_{6}$ på Vestlanda, d. 1666 $^{20}/_{9}$ på Oppeberg samt begrafven i kopparkista i Anrepska grafven i det s. k. Julikoret i Nerikes-Kils kyrka, där ock hans vapen varit uppsatt. Denne Löfling var ägare till Vestlanda i Skedvi socken, Oppeberg i Fellingsbro socken, Stora gården i Ljusnarsberg och Hult i Ervalla socken. Vid grufting i Pershyttan 9 Februari 1680 förordnades att rådman Hans Preus' hammar vid Jerle, »som han nyligen af Löflingens enkefru inköpt», skulle följande dag af bergsfogden Norman och tingslagets sexmän skattläggas.

Redan åtskilliga år förut hade nyssnämde rådman Preus förvärfvat Jerle *nedre* hammar, den af bergsmän under 1620-talet uppbygda s. k. »*skattehammaren*». Densamma hade vid nya hammarskattens införande 1636 (jfr sid. 103) blifvit skattlagd till 2 skeppund stångjern och därefter småningom ur bergsmännens händer öfvergått till andra ägare. Såsom sådana nämnas dels förste borgmästaren i Nora stad, kronobefallningsmannen *Nils Månsson*[1], och dels handlanden *Sven Månsson* i Arboga, sannolikt en broder till Nils. Enligt Jerlströms här ofvan (sid. 255) meddelade anteckningar, sålde Sven Månsson 10 Februari 1654 till *Henrik Andersson Stockenström* från Stockholm »en stångjernshammare uti Nora bergslag, benämd Jerle hammare», där förut nämde Hans Preus samma år började sin bana som »bruksskrifvare». Samtidigt härmed inköptes äfven en half gård i *Yxe*, där bruksskrifvaren erhöll sin bostad, och vid Lindes häradsting 28 Juni 1660 »bekom s:r Henrik Andersson i Yxe fasta på södra gården i Yxe, köpt af sal. Nils Månssons arfvingar för 600 daler, lagbudet och lagståndet». Stockenström synes emellertid icke vid sitt köp af Sven Månsson bekommit fullständig äganderätt till hela hammaren, då han vid Noraskogs ting 16 Juni 1662 sökte laga uppbud »å $^{1}/_{8}$ härd i Jerle nedre smedja», men med den öfverlägsenhetens styrka, som kapitalet vanligen äger, bortsopades efter hand qvarvarande smärre bergsmanslotter ur smedjan, så att vid Noraskogs häradsting 20 Juni 1664

Beviljades s:r Henrik Andersson i Stockholm fasta på Jerle hammar, hvilken han af efterskrefne köpt hafver, näml. af Sven Månsson i Arboga en hel härd med damm, rum och ställe, kolhus, jernbod, våg, vigter, smedestugor samt all behörig redskap för 1,570 daler enkelt kpmt. Af Petter Cupp en half härd med behörigheter därtill som sagdt är för 600 d:r kpmt och 'polemitt' till en klädning åt hans hustru. Af Lars Nilsson $^{1}/_{8}$:del för 100 d:r kpmt och $2^{1}/_{2}$ aln fris. Af Gabriel Nilsson i Yxe $^{1}/_{8}$-del för 125 daler kpmt, 7 aln:r fris och 8 aln:r vallmar. Af Nils Nilsson, Anders Nilsson, Karin och Elisabet Nilsdöttrar $^{1}/_{4}$-dels härd och dem därföre gifvit $^{1}/_{4}$-del i Djupedals härd pro qvota att possidera, och för byggnings bekostnad gjord vid Jerle dem betalt kontant 84 daler kpmt, och till förärings 1 t:a norsk sill, 2 t:r strömming, 4 aln:r fris och 1 rdr.

[1] Angående Nils Månsson hänvisas till »*Noraskog*» III: 350. Att han varit af tysk börd är dock föga sannolikt.

Sedermera finner man vid ett följande häradsting 1 Mars 1669 den forne bruksskrifvaren söka lagfart »å Jerle hammar i Nora socken med 2 halfva hemman i Yxe», som Preus inköpt af sin förut varande principal, nyssnämde Stockenström, för 10,000 daler. Vid Noraskogs-tinget 10 Oktober 1670 »beviljades *Anders Ys,* hr Hans Preus' fullmäktig, laga *fasta* på den egendom i Yxe hans patron Hans Preus hade köpt af *sal.* Henrik Andersson Stockenström emot 10,000 daler kpmt.» Sedan Preus, på sätt nyss är omtaladt, 1676 äfven inköpt frälsehammaren, lät han, vid Noraskogs häradsting 20 Februari 1679, första gången lagligen uppbjuda hälften i *Djupedals östra* hammare med en härd, och vid ett följande ting 27 Maj 1681 »beviljades hr rådmannen Hans Preus rättens fastebref uppå en half hammarsmedja vid Djupedal, på östra sidan om ån belägen, med en hel härd och all annor redskap af hvad namn det vara kan, samt jernbod, våg och vigter, kolhusrum och smedestugor, som han af väl:d *Tomas Cupp* för 1,600 daler kpmt köpt hafver[1], emedan samma egendom utan något laga klander lagbuden och lagstånden är».

Af den utförliga »relation öfver stångjernshamrarna i Noraskoga bergslag», som bergsfogden Nils Norman upprättade i September 1684, kan inhemtas att de båda *Jerle*hamrarna med 4 härdar kunde drifvas mestadels hela året och årligen smida till 600 skepp., för hvilket smide hammarskatten då utgjorde 4½ skepp. Angående *Djupedals östra* hammar, som tillkommit ungefär samtidigt med Jerle skattehammar, får man veta att den ena härden, tillhörande Hans Preus, ej blifvit begagnad »på ett års tid, utan stått öde». Den andra härden, som tillkom faktoren i Arboga, ofvanbemälde Tomas Cupp, med 3:ne bergsmän, begagnades understundom, men måste stå emellanåt »för kolnöd». Faktoren smidde med köpt tackjern och köpta kol, men bergsmännen af eget jern och med egna kol. Redan följande året (1685) synes dock Preus hafva förvärfvat äfven denna härd med tillhörande rättigheter, hvarefter smidet upphörde och Djupedals östra hammare, hvilken samtidigt blef *utdömd,* nästan omedelbart ödelades.

Midt emot på andra sidan strömmen, vid samma damm, var *Djupedals vestra* hammar belägen. Denna omtalas redan 1547 såsom kort förut uppbygd af fogden *Bengt (Eriksson) Skrifvare* och smeden *Grote-Hans,* hvilken senare tjenstgjorde som förste hammarsmed vid den 1544 för kronans räkning bygda, närbelägna *Kungshammaren*[2]. I 1684 års förut nämda relation säges att vid Djupedals vestra hammare med 2:ne härdar vanligen smides hela året till omkring 350 skepp. stångjern med köpt tackjern, men med egna kol från hemman, som småningom blifvit inköpta

---

[1] Tomas Cupp åter hade 1676 6/3 första gången uppbjudit och 1678 21/2 erhållit tingsrättens fastebref å »*halfva hammaren på nordan sidan om Djupedalselfven belägen,* med nedre härden samt dess anhörige del i hammarhusen, ström, landfäste och all redskapen, jemväl en bod, smedjestuga och kolhus med deras rum, och allt hvad annat som därunder hörer, hvilken egendom han af Lars Andersson i Lindes stad, Bengt och Anders Anderssöner i Yxe, den 4 December anno 1675 för 1,200 daler kpmt köpt hafver». — Vid häradsting 13 Juni 1679 lät en mons:r *Johan Cupp* uppbjuda 9/16 i »en härd af Djupedals östra hammar med dess tillhörigheter, som han af Johan Hagman och dess syster d. 25 förl. Februari köpt hafver för 1,200 daler kpmt.»

[2] Jfr »*om Noraskog*» II: 396.

under hammaren. Den ena härden blef utdömd af 1687 års hammarkommission[1], hvarefter det årliga smidet begränsades till 260 skeppund, med däremot svarande hammarskatt af $2^3/_5$ skepp. I sammanhang härmed må ock nämnas, att nyssberörda kommission jemväl utdömde den 4:de härden vid Jerle bruk, hvars smidesrätt i öfrigt genom Bergskollegii resolution 1 Juni 1689 reglerades till 750 skeppund med en skatt af $7^1/_2$ skepp., samt med iakttagande för öfrigt af däri stadgade vilkor och förbehåll, hvarom närmare underrättelse kan inhemtas af en för annat bruk under samma dag utfärdad resolution, hvilken finnes införd i »*Noraskogs arkiv*» I: 391, och som kan anses typisk för alla samtidigt utfärdade hammarverksordningar eller privilegier[2].

Från den tid Hans Preus ägde Jerle bruk må äfven följande, för samtliga vederbörande ganska betecknande, domboksutdrag meddelas. Vid häradstinget 15 Februari 1677

S. d. Låt hans excellens hr landshöfdingen högvälb:ne hr *Jakob Fleming*, förmedelst dess skrifvelse, daterad Örebro d. 29 Januari nästförlidne, till säkerhet, framför andra kreditorer, inteckna i detta tingslags dombok, det handelsmannen i Stockholm s:r *Hans Preus*, som hafver egendom här i tingslaget, efter sin gifne obligation af d. 22 September a:o 1667 till hennes nåde riksskattmästarinnan högvälborna fru *Anna Kristina Pedersdotter* är skyldig 3,000 daler smt kapital, med aflöpande interesse à 8 procento årligen.

Däremot s:r Hans Preus, nu närvarandes, ej till sjelfva obligationen och skulden kunde neka, men högeligen protesterade emot hans exc. högvälb. hr landshöfdingen, som söker honom i så fall att beskymfa och bringa i misskredit, helst emedan Preus skall satt dubbelt större underpant i *Sockerkompaniet*, som ograverad är, än skulden vara kan; dessutan vill fuller betala hvad han skyldig är, men säger vara tvist om myntsorten och valörer, som först lagl. afhjelpas bör.

För att rätt förstå det egendomliga i fordringsägarens tillvägagående, bör man nämligen veta att *Jakob Fleming*, som i förbigående sagdt blott ett enda år var landshöfding i Nerikes och Vermlands län[3], var *måg* till »hennes nåde riksskattmästarinnan», hvilken åter 1667 blef enka efter riksrådet och riksskattmästaren *Gustaf Bonde*, en af Karl XI:s förmyndare och äldre son till förste landshöfdingen i Nora, riksrådet *Karl Bonde*. Ehuru den höga nåden nämnes med ett ganska vanligt, borgerligt namn, *Anna Kristina Pedersdotter*, så bör dock erinras att hon var en dotter till kansliradet *Per Nilsson Natt och Dag*, och att hon således både genom börd och giftermål tillhörde den högsta aristokratien[4]. Det sätt

---

[1] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 591 o. följ.

[2] Jfr »*om Noraskog*» I: 237 o. följ.

[3] *Jakob Fleming* var en son till amiralen och landtmarskalken vid 1643 och 1644 årens riksdagar Henrik Fleming och dennes fru i senare giftet Sigrid Kurtzel (en dotter till landshöfdingen öfver Nerike Jost Göransson Kurtzel till Sjösa och Riseberga). Sonen Jakob blef rikskammarråd, landshöfding i Kronobergs län 1674, i Nerike och Vermland 1676, i Vesternorrland 1677 och i Vesterbotten 1679; afled i Stockholm 1689 $^7/_8$. — ANREP, I: 826.

[4] *Anna Kristina Persdotter Natt och Dag*, f. 1630 $^8/_9$, † 1692 $^5/_5$; gift

hvarpå landshöfdingen tillät sig att begagna sin maktställning till svärmoderns förmån erhöll emellertid sitt tillbörliga svar, då gäldenären ägde sådan valör som *Hans Preus*.

Denne sökte sedermera *bergsfrälsefrihet* på Jerle hamrar, öfver hvilken ansökan Bergskollegiet 12 Maj 1686 till K. M:t afgaf sitt betänkande; men genom k. bref 26 Maj 1688 föreskrefs, »att de bergsfrälsefriheter, som åt en och annan uti *jernbergslagerna* förlänte äro, *skola upphäfvas och indragas*», hvarigenom ifrågavarande ansökning således var förfallen.

Sedan Hans Preus' äldsta dotter *Elisabet* 1686[1] blifvit gift med **Arent Eliæson,** som förut varit »bruksarrendator» vid Djupedal och därefter äfven vid Jerle, såldes det senare till honom i slutet af år 1691. Därom innehåller Noraskogs dombok för 9 Februari 1692:

Lät brukspatron välförnäme hr Arent Eliæson uppbjuda *en och en half stångjernshammare i Jerle,* (nu) för tiden bestående af 3 härdar [och den 4:de härden om den af högloft. k. Bergskollegio med K. M:ts nådigste permission stode att återvinna], tillika med *qvarn och såg* samt alla dess tillhörigheter, smedjeredskap, kolhus, jernbod, smedjestugor, skrifvarebyggningen och alla till bruket hörige hus, hvilka hr brukspatron med *ett och ett halft skattehemman i Yxe* och Lindes bergslag sig af sin svärfader rådman högaktad hr Hans Preus tillhandlat d. 30 December 1691 för 24,000 daler kpmt.

Äfven sedan Eliæson blifvit ägare till Jerle bruk, synes han hafva fortsatt att vara arrendator af Djupedalssmidet, som enligt hvad förut är antydt, genom Bergskollegii resolution 1 Juni 1689 var begränsadt till 260 skeppund om året med en hammarskatt af $2^{2}/_{5}$ skepp. I 1656 års relation uppgafs detta smide kunna uppgå ända till 4 à 500 skepp., dock till det mesta med köpekol. Vid häradstinget 11 Oktober 1671 begärde Anders Ys, såsom fullmäktig för fru *Sara von der Platz,* enka efter brukspatronen *Lukas Hiding* på Axbergshammar, »en attest om hammarens beskaffenhet i Djupedal, nämligen att till bemälte hammar finnes ringa skog, ehuruväl att han ibland de förnämste hamrar är skattlagder till det mesta, hvarföre han för den ene härden i hammarsmedjan icke kan få smida utan knappt för den andra; hvilket så sannt vara tingsrätten attesterade». Den årliga hammarskatten utgjorde nämligen 3 skepp., men höjdes 1684 till $3^{1}/_{2}$ skepp., hvilken skatt, på sätt nyss är sagdt, 1689 nedsattes till $2^{3}/_{5}$ skepp.

Innan Eliæson köpte Yxe gård och Jerle bruk af sin svärfader, hade han i egenskap af bruksarrendator från 1680-talets början varit boende vid Djupedal. Från denna hans verksamhetstid härstädes bevarar Noraskogs häradsdombok för 24 Januari 1683 följande »kulturbild»:

Ställdes för rätten Maria Nilsdotter, som hos hammarpatron väl:d Arent Eliæson till tjenst varit, hvilken af gevaldiern väl:d Olof Månsson Heiser anklagades för begånget lägersmål med bem:te hammarpatron, det hon frivilligt tillstod och bekände, såsom ock bergsfogden välbetrodde Nils Bengtsson

---

1647 $^{16}/_{9}$ med förenämde frih. *Gustaf Bonde,* f. på Esplunda 1620 $^{1}/_{2}$, † i Hamburg 1667 $^{25}/_{5}$, i hans andra gifte. — ANREP, I: 267.

[1] Icke 1689, som det uppgifves i ANREPS ättartaflor. Jfr sid. 257 här ofvan.

Norman uppå hans vägnar det bekände; hvarföre i förmågo af det 3 kap. Gift.-B. L.L. dömdes han att plikta 40 m$. smt, och hon, som nu andre gången låtit sig belägra, till dubbelt 20 m$. är 40 m$. smt, förmedelst den 5 punkten uti högloflig. i åminnelse konung Gustaf Adolfs straffordning. Han erlägger böterne för henne i stället för den förlikning han henne gifva borde, uppehåller henne i barnsäng, hjelper i körka; bägge skole stå uppenbar skrift och uppfostra barnet efter det 18 kap. Ärfd.-B. L.L., hon till det är 3 år gammalt, och han sedan till det är 7 år; dock ligge bägge deras vårdnader därå.

Af en gammal kyrkobok i Lindesberg kan vidare inhemtas, att *Hans Hult* från Yxe 11 Juni 1703 vigdes med pigan Maria Persdotter ibidem, samt att om brudgummen är antecknadt, att han är »hr Arent Eliæsons oäkta son med Maria Hult».

Eliæson, som enligt vitsord i nyssnämda kyrkobok, »var en mycket ärbar man», afled 1 Maj 1700. Hans i äktenskapet med *Elisabet Ehrenpreus* efterlemnade talrika afkomlingar antogo namnet *Jerlström* samt äro förut omtalade (sid. 257—260). Redan följande året, 23 Januari 1701, utfärdades till nyssnämda enkefru det köpebref, hvarigenom aflidne brukspatronen å Axbergshammar *Henrik Cletchers* arfvingar försålde *Djupedals gård och hammar* med 2 hemman Skymhyttan, 1 h:n Fingerboda och ½ h:n Östanbergshyttan för 5,050 daler kpmt. Härmed var ock möjlighet vunnen att kunna till ett helt förena Jerle- och Djupedals-bruken. Huru denna förening i skråtvångets och formalismens dåvarande gyllene tidehvarf kunde försiggå, framgår af följande

> **Kongl. Bergskollegii resolution öfver ädel och välb:na fru Elisabet Ehrenpreus' ödmjuke ansökning att få *ödelägga dess stångjernshammar,* bestående af en härd vid *Djupedal,* och i det ställe *uppbygga en härd* till *uti östra smedjan* vid dess *hammarverk Jerle* i Nora socken i Nerike, på det ställe därest en härd tillförene stått, som i anledning af den anno 1687 i bergslagerne hållne kommissions gifne betänkande är vorden utdömd. Gifven Stockholm d. 14 Oktober 1702.**

Kongl. kollegium hafver de af bemälte fru Elisabet Ehrenpreus andragne skäl och motiver till denne ändringen uti behörigt öfvervägande tagit, jemväl här öfver inhemtat bergmästaren välb:de Jakob Hertzens betänkande, förnimmandes däraf huruledes fru Ehrenpreus är blefven förorsakad att göra denne ansökningen både för deste mera besparande af skogen, jemväl så mycken större beqvämlighet den hon förmenar härefter kunna bekomma, så med närmare tillförsel af kol, som utförsel af stångjernet, än hon för detta hafver vid Djupedal. Och som härigenom intet sker någon tillökning af flere verk, utan detta är allenast en flyttning på ett annat ställe, som äganden äfven sjelf tillhörer, hvaraf ingen annan varder præjudicerad, förorsakandes icke heller denne härdens transporterande någon särdeles ändring uti det, som 1687 års kongl. kommission till skogarnes bibehållande intenderat; fördenskull och efter K. M:t, uppå kongl. kollegii gjorde underdånige relation öfver samma kommissionsförrättning, allernådigst hafver samtyckt att slike omvexlingar efter omständigheternes beskaffenhet måge tillåtas: ty vill ock kongl. kollegium härmed hafva efterlåtit fru Ehrenpreus, det må hon *ödelägga dess hammarverk vid Djupedal,* och i det stället *inrätta en ny härd i östra smedjan vid Jerle* i den utdömdas ställe; dock med förbehåll: 1:o) att hon, likmätigt kongl. kollegii år 1689 den 1 Juni utfärdade resolution öfver

Djupedalshammaren, förser denne härden med egen hemmans skog, utan att köpa kol uti bergslagen, med hvad mera samma resolution innehåller; 2:o) att Djupedalshammaren alldeles utrifves så snart denne (härd) är vid Jerle uppbygd och kommer i gång; och 3:o) i fall uppå denne härden, som vid Jerle upprättad varder, större tillverkning skulle kunna åstadkommas än tillförene skett uppå den, som bör ödeläggas vid Djupedal, att K. M:ts rättighet i hammarskatt därefter proportioneras och riktigt presteras, hvarpå bergmästaren skall åligga att hafva noga inseende. För det öfriga rättar sig fru Ehrenpreus efter de till blåsningarnes bibehållande utfärdade kongl. resolutioner och förordningar. Actum ut supra.

D. Wrangel.

P. Cronström. *R. Kinninmundt.* *E. Odelstjerna.* *A. Strömner.*

J. Grubbenschöld.

Kort härefter, 20 April 1704, ingick fru Elisabet nytt äktenskap med sin förvaltare eller »bruksskrifvare» **Isak von Oestgest.** Under hans bruksförvaltning hade tvist uppstått mellan delägarne i *Jerle masugn* eller hytta angående den hittills gemensamma hålldammen i Jerle ström[1]. Denna tvist slöts genom förlikning vid hammartinget i Skärmarboda 22 Juni 1709 på det sätt, att hyttedelägare 1:o) skulle betala till Oestgest 1,500 daler kpmt för dammbyggnaden — med $166^2/_3$ daler på hvarje half del —; och som delägarne 2:o) befunno »Jerle hytta vara så förfallen, att de numera densamma intet bruka kunna, skolandes eljest det gamla rummet vara så obeqvämt, att därsammastädes hädanefter icke någon masugn skall stå till att uppbyggas, utan skola de, som skog hafva, vara sinnade uti det högloft. k. Bergskollegio att anhålla, det dem måtte efterlåtas sig uti andra hyttor andelar att förvärfva; alltså afstå och *upplåta de* nu till hr *von Oestgest under dess fria disposition samma masugn* med dess bolverke, jern, sten och fyllning, hjul och hjulstock etc., dock kransen och råstugan undantagande; hvarvid bergsfogden välbetrodde Joh. Broström reserverade K. M:t dess höga rätt och rättighet, intilldess det högloft. k. Bergskollegium öfver Jerle hyttas ödeläggande resolverat hafver; 3:o) gifva de nu hr von Oestgest fritt tillstånd, så vida dem tillkommer, att hädanefter *uppsätta sin damm* på helst bästa sätt han behagar och honom beqvämligast faller, efter de sig af sitt gamla dammfäste icke vidare betjena vilja; 4:o) antager sig hr von Oestgest att med *egen bekostnad uppbygga hela dammen i Jerle ström,* så att ofvanbe:te hemmans åboar därom icke någon tid skola blifva tilltalte eller besvärade». Denna förening fastställdes af rätten och vite af 50 daler smt utsattes för den, som sökte bryta densamma.

Sedan Oestgest 1714 aflidit, nödgades hans enkefru **Elisabet Ehrenpreus** ånyo sjelf handhafva brukets angelägenheter. På framställning därom meddelades 22 September 1716 »Bergskollegii resolution öfver ädel och välbördig fru Elisabet Ehrenpreus' gjorda ansökning att vid dess stångjernshammar Jerle, i Lindes socken belägen, få *ödelägga en hammar-*

---

[1] På ett grufting vid Elfstorp 31 Maj 1700 »pålades samtl. intressenterna uti Jerle masugn att efter sina delar uppbygga *hyttetrumman,* som förmedelst floden förliden våras är vorden förderfvad».

härd samt i proportion.däraf för hammarskatten och flere afgifter förskonas», hvilken anhållan bifölls. Men redan två år därefter befanns denna inskränkning icke tillräcklig, hvadan Bergskollegium på förnyad framställning, »sedan skogarna därsammastädes utödde blifvit», genom resolution 13 November 1718 medgaf att den *ena hammarsmedjan* med den däri återstående *härden fick ödeläggas*, hvarigenom brukets årliga smide minskades till 500 skeppund med 5 skepp. hammarskatt.

Kort härefter eller 20 Augusti 1720 afslöts af fru Elisabet Ehrenpreus och sonen Jerlström en förlikning med ägaren af Hammarby bruk, *Adam Jakobsson Leijel*, hvarigenom denne blef ägare af »*Djupedals ägor*, belägna på Leijels hemmans grund i Bondebyn», mot en ersättning af 300 daler kpmt. Härmed hade således äfven vestra Djupedalshammaren med sin bolstad helt och hållet skattat åt förgängelsen.

Angående Jerlebrukets skötsel m. m. under den tid, från 1720 till 1747, som **Karl Arent Jerlström** dels som ägare och dels som »direktör» åt sin moster **Sara Ehrenpreus** förestod detsamma, hänvisas till hvad han sjelf därom ordar i sina lefnadsminnen. Dock må här tilläggas, att genom Bergskollegii skrifvelse 29 Oktober 1722 till bergsfogden i Lindes bergslag *Euchar Öijer*, godkändes det byte öfverdirektören Johan Ehrenpreus gjort med brukspatron Jerlström, »berörande det Yxebys kolbönder skola föra sina kol till Jerle i stället för Ervalla kolbönder, som underläggas Qvarnbacka faktori»; att genom en annan skrifvelse 11 November 1731 bergmästaren *Peter Christiernin* anbefalldes att lemna Jerlström frihet att tillhandla sig nödiga storverksträn i Nora bergslag; samt att genom Bergskollegii resolution 16 April 1736 åboarna å öfriga 2½ hemman i Yxe by, som icke tillhörde Jerle bruk, förbjödos »att sina kol till andra verk föra och afyttra vid 50 daler smt vite för hvarje stig, jemte plikt efter lag och förordningar».

Från Jerlströms första förvaltningsperiod torde jemväl böra anföras ett drag, som icke är egnadt att gifva den vackraste belysning öfver de inre förhållandena vid åtskilliga bruk, måhända väsentligast beroende på den *krogrörelse*, som bruksägarne på mer än ett ställe icke aktade för rof att för sin enskilda räkning hålla invid eller på sjelfva bruksbacken.

Vid ordinarie hammarting i Skärmarboda 3—5 Juni 1717, hållet af bergmästaren *Erik Stockenström*, i närvaro af bergsfogdarne *Johan Broström* och *Euchar Öijer*, 3:ne hammarsmeds-åldermän och 3:ne mästersmeder såsom bisittare, inträffade på andra rättegångsdagen, att »mons:r Karl Arent Jerlström anklagade dess hammarsmed Mats Persson, för det han *med hugg och slag samt otidiga ord honom*, såsom dess husbonde, *öfverfallit och sökt att mörda*, insinuerandes en skrift om saksens beskaffenhet». Denna skrift, som upptager 6 sidor i protokollet, må här förbigås, likasom den vidlyftiga ransakningen med åtföljande förklaringar, vittnesförhör och resolutioner angående af svaranden framstälda jäfsanmärkningar mot åtskilliga vittnen, hvilka han ville anse såsom Jerlströms »brödätare», alltsammans upptagande ej mindre än 16 sidor. Det kan vara tillräckligt att anföra slutorden i denna ransakning, som innehålla, att »Mattes Persson för detta öfverfallit dess husbönder, därom fanns ingen säker efterrättelse; eljes gifves honom det elaka vittnesbörd, att han är en öfverdådig och otidig menniska när han är drucken, varandes till fylleri nog begifven, men dessemellan är han snäll arbetare».

Följande rättegångsdag (5 Juni 1717), sedan parterne godkänt det upplästa protokollet, stannade hammartingsrätten i följande utslag:

Det påstår väl s:r Karl Arent Jerlström, som till en del är ägare och patron af Jerle bruk, en del och förvaltare af dess moders välborna fru Elisabet Ehrenpreus och dess flere syskons andelar, att smeden Mattes Persson med lifsstraffet[1] måtte anses för det han honom tvänne gånger öfverfallit, och den senare gången på mordiskt vis velat honom, dess rätta husbonde och tillika förman, lifvet afhända, helst han finnes vara en öfverdådig menniska, som eljest framdeles torde ställa dess lif uti fara; men enär man anser 1:mo det första oväsendet, att Mattes Persson väl ifrigt uti s:r Jerlströms moders hus vid Yxe inkommit och talt uppå *en vid bruket uppsatt krog och den velat utlagd hafva,* efter den skall varit orsaken därtill, att utaf *fylleri dess bäste mästersven sig benet afbrutit*[2], så har han dock ej angripit s:r Jerlström den gången vidare än med hårdrag, sedan han först af Jerlström fått några örfilar; och beträffande 2:do det senare slagsmålet, så hafva väl edelige vittnen intygat, att Mattes Persson *med ett jernspett,* som han *utur härden hel rödt tagit, stött åt Jerlström,* men kunna dock icke med säkerhet utsäja dess intention varit honom att mörda, fastän det är erkändt, att s:r Jerlström däraf på dess rockarm blifvit bränder; så kan i anseende till allt sådant Hammartingsrätten icke finna, det Mattes Persson gjort sig till lifsstraffet skyldig: dock alldenstund han med edelige vittnen och egen bekännelse är öfvertygader, *att hafva slagit och hårdragit dess husbonde och förman,* den han lydno och heder var skyldig; fördenskull pröfvas för skäligt till ett välförtjent straff, och andra slike öfverdådige till åtvarning och varnagel, i kraft af hans K. M:ts nådigste förordning af d. 19 December 1699, att belägga oftanämde smeden Mats Persson *med nio gånger gatulopp,* samt bör han tillika göra s:r Jerlström *offentelig afbön,* hvilket dock högloff. k. Bergskollegii ompröfvande med underdån-ödmjukhet underställes, så väl som ock huruvida detta med eller uti något fängelse må tillökas, eller ock förändras, i anseende däraf att han nu andra gången med en slik öfverdådighet är beträdder; hafvandes ock än ej undergått laga straff, för det han med hugg och slag öfverfallit dess förman bergsfogden Euchar Öijer, som samma års protokoll[3] det med mera vid handen gifver.

Huruvida Bergskollegiet gjorde någon ändring i detta utslag är utg. obekant och kan för öfrigt vara skäligen likgiltigt. Denna kulturbild har meddelats hufvudsakligen för att gifva tillbörlig relief åt tidens smak och det fromma allvar, hvarmed Jerlström på gamla dagar talar om sin bruksverksamhet. Huru driftiga och verksamma forna tiders bruksherrar i allmänhet än voro, så var det endast ett ringa fåtal af dem, som voro »nykterhetsvänner» i den mening, att de skonade sitt folk från den oundvikliga krogrörelsen på bruksbacken.

Enligt köpebref 8 November 1746 sålde arfvingarna efter fru Sara Ehrenpreus-Linroth *Yxe gård* med underlydande $1^1/_2$ hemman och 2:ne

---

[1] D. v. s. med *dödsstraff.*

[2] Det må anmärkas att den här ofvan omtalade Hans Hults hustru Maria Persdotter förestod krogrörelsen, och att hon äfven vittnade om uppträdet vid Yxe, där hon varit närvarande.

[3] Nämligen Stråssa grufvetingsprotokoll af 13 Maj 1712.

torp, *Jerle bruk* af en hammar och 2 härdar, Jerle qvarn af 2 par stenar, $^1/_2$ hemman Östanbergshyttan, 1 h:n Fingerboda och 2 h:n Skymhyttan med torpet Moen, till brukspatronen **Karl Heijke** för 105,000 daler kpmt. Han inköpte skatterättigheten till Yxe by om 4 hela mantal, däri jemväl inbegripna de $1^1/_2$ mtl han förut innehade, jemlikt Kammarkollegii skattebref 7 Oktober 1760, för 790 daler smt under Jerle bruk, såsom »varande därifrån omistliga», allt i öfverensstämmelse med skatteköpsförordningen 19 September 1723 och k. brefvet 16 Augusti 1731, med iakttagande af däri stadgade förbehåll att hemmanens åbor skulle vara odrifna.

Jerlström berättar (sid. 236) att Heijke ännu 1764 bodde vid Yxe. Detta år sammanbygdes bruksdammen med bron öfver strömmen och blef »af sten fullkomligen uppdragen». Samtidigt ombygdes äfven smedjan och belades med tegeltak. Då Gustaf III såsom kronprins 1768 gjorde sin bekanta färd genom rikets förnämsta bergslager reste han, 27 September s. år, efter besöket vid Lerbergs grufva[1] och efter intagen middag i Nora stad till Lindesberg.

»På Yxe bruk, som ligger strax vid Bondbyn, täcktes H. K. Höghet göra brukspatronen Karl Heijke den nåden, att på en liten stund stiga in i dess hus. Kort därpå lät bemälte brukspatron genom sin äldre son afbränna ett litet nätt *fyrverkeri,* och hvaribland H. K. Höghets namn eller bokstafven G med kongl. krona öfver sågs brinna. Den yngre sonen Detlof Kristian Heijke, engagerad i stora kansliet, öfvergaf dessa verser:

Svenske Bergsmäns Största fägnad
    Har nu hunnit till sin högd;
Säkre om sin KronPrintz' hägnad
    Yttra underdånig frögd.
OlycksMolnen börja Swinna;
    Himlen rörder, tycks bli klar:
Bådar, at wi framgient finna
    Uti Dig en Nådig Far.

Vid Lindes stad utanföre bommen, beneventerades H. K. Höghet med nog magre orationer, af presterskapet genom hofpredikanten och prosten doktor Lindegren samt borgerskapet genom borgmästaren Öijer. Staden med kyrkan var öfverallt illuminerad, särdeles var den genombrutna tornspetsen dekorerad i alla öppningar med ett illumineradt G, och neder kring tornfoten flere resor *vivat,* samt på torget voro kanonerna planterade[2].

Från Lindesberg fortsattes resan följande dag till Stråssa grufva, Ramsberg o. s. v., hvarom ett utdrag ur berörda dagbok på annat ställe meddelats[3].

Brukspatron *Karl Heijke* var född 1708 $^{28}/_7$ å Gammelbo och yngre broder till Detlof Heijke, bergmästare i Nya Kopparberget och bergsråd samt adlad *Heijkensköld* 1761. Föräldrarna voro *Detlof Heijke,* † 1709 $^2/_8$, arrendator af Gammelbo bruksegendom, och *Margareta Tilas,* f. 1674 $^{11}/_{12}$,

---

[1] Jfr »*om Noraskog*» I: 118, 229.

[2] D. Tilas, dagbok öfver kronprins *Gustafs* resa genom bergslagerna i Sept. 1768; handskrift i K. biblioteket.

[3] »*Noraskogs arkiv*» I: 181.

† 1747 $^{9}/_{10}$, efter mannens död omgift med bokhållaren vid bruket, sedermera brukspatronen *Kristian Mallmin*. Karl Heijke var boende vid Gammelbo, till dess han kort före moderns död flyttade till Yxe, och gift med *Brita Norrdahl*, f. i Norrköping 1702 $^{15}/_{10}$, † 1771 på Yxe. De ägde följande barn, alla födda vid Gammelbo:

Maria Charlotta Heijke, f. 1738 $^{14}/_{8}$, † 1763 på Yxe.
Eva Lisa Heijke, f. 1739 $^{25}/_{8}$.
Karl Heijke, f. 1740 $^{7}/_{11}$.
Brita Sofia Heijke, f. 1742 $^{16}/_{4}$.
Detlof Kristian Heijke, f. 1744 $^{3}/_{4}$; flyttad till Stockholm 1766.

I en af Lindes husförhörsböcker finnes visserligen antecknadt, att Karl Heijke med sina hemmavarande barn bortflyttat 1775, men hvarthän? En enkel upplysning därom kunde naturligtvis en tanklös eller lättjefull prest icke förmå sig att anteckna i samma bok. Utg. erkänner äfven villigt sin tröghet och lättja att ej ha forskat därefter, likasom han ock sparat sig besväret att genomgå ortens digra och vidlyftiga lagfartsprotokoller för att vinna upplysningar om sedermera skedda ägareombyten eller om ytterligare inköp till bruket af småhemman. Gårdens äldre handlingar, i händelse några sådana finnas i behåll, hafva icke heller varit tillgängliga för dessa anteckningar, utan allt som om Yxe gård och Jerle bruk samt dess ägare här meddelas, är hemtadt ur andra, både tryckta och otryckta källor.

Från sistnämda år finnes **Henrik Johan af Forselles** antecknad som gårdens och brukets ägare. Han synes åtminstone tidtals hafva bott vid Yxe. Född i Lovisa stad i Finland 1754 $^{10}/_{12}$, där fadern var borgmästare[1], innehade han »Yxe bruk» till hösten 1781 då han angifves såsom bortflyttad; ägde sedan Strömfors bruk i Nyland, erhöll bergsråds namn, heder och värdighet 1784 samt afled 1790 $^{13}/_{4}$ i Lovisa. Gift 1785 $^{8}/_{2}$ med *Virginia Kristina Carlsköld*, f. 1759 $^{26}/_{4}$, ägde makarna 2:ne söner, af hvilka den äldre *Jakob Henrik af Forselles*, f. 1785 $^{27}/_{12}$, † 1855 $^{13}/_{6}$, från 1817 var bergshauptman vid Sala silfververk och i bergshandteringens annaler efterlemnat ett aktadt namn[2].

Kristian Heijkensköld, f. 1759 $^{10}/_{8}$, yngste son till förenämda bergsrådet *Detlof Heijkensköld* och *Katarina Elisabet Hising*, således brorson till den föregående ägaren *Karl Heijke*, tillträdde sannolikt på hösten 1781 Yxe gård och Jerle bruk. Den nye ägaren, som i början af sin lefnadsbana egnade sig dels åt militäryrket, där han avancerade till kapten och stabsadjutant, dels åt hoftjenst, så att han 1800 blef kammarherre hos hertig Fredrik Adolf af Östergötland, omskapade helt och hållet Yxe gård. Åbyggnaden härstädes var vid hans tillträde mycket förfallen, »utom en vid slutet på 1740-åratalet uppdragen byggning af tvänne våningar»[3], och ***hela jordegendomen*** nyttjades »***under herregården***, ***hvartill byen blifvit förvandlad***», hvaraf man således kan sluta, att både han och måhända

[1] *Jakob Forsell*, f. 1696, † 1768, adlad *af Forselles* 1767 $^{24}/_{1}$. Gift 1752 med *Johanna Ulrika Schultz*, f. 1732, † 1790.

[2] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 52. — Föregående uppgifter om familjen *af Forselles* äro hemtade ur ANREPS ättartaflor I: 857—859.

[3] Denna byggnad var således uppförd af *Karl Heijke*, kort efter hans tillträde.

delvis äfven de föregående egarne *Heijke* och *af Forselles* till Yxe gård hade förvärfvat alla vid skatteköpets meddelande 1760 återstående åbo- och bördsrättigheter till de $2^1/_2$ mantal i Yxe by, hvilka då ännu innehades af från forna tiders *sjelfägande* skattebergsmän härstammande *kronoåboar*, hvartill desse genom 1693 års *reduktions*-resolution blifvit förvandlade[1].

Bergensköld, i sin beskrifning om Nora bergslag vid 1784 års slut, yttrar om Jerle bruk[2] med Yxe gård, att »längre än trenne år har icke hr löjtnanten (Heijkensköld) af denne egendom varit innehafvare, hvarunder han börjat allaredan att den städa, och vidare fullföljd lärer man få se, då han nästa sommar hemkommer ifrån en resa på tredje året till England, Frankrike och Italien med flere utländske orter». Nästan omedelbart efter återkomsten från denna utländska resa[3] började Heijkensköld, antagligen 1786, uppförandet af den slottslika byggnad i italiensk stil, som skall äga 60, enligt en annan uppgift 78 rum i trenne våningar, af hvilka den nedra eller jordvåningen är af huggen granit. »Den mellersta delen af taket liknar något Riddarhuset i Stockholm och är prydt med tornur, men öfver flyglarne är det platt såsom Haga lustslott, plåtbetäckt och försedt med jernstaket»[4]. Denne Heijkensköld torde äfven hafva låtit uppföra det vid gården belägna, plåtbetäckta magasinshuset af sten i tre våningar, med hvälfda stora och djupa källrar. Från denna byggnadstid torde ock anläggningen af *Yxe tegelbruk* förskrifva sig. Å gårdens ägor finnes nämligen ypperlig tegellera, hvaraf sedermera under många år äfven tillverkats det fasta och för vatten ogenomträngliga *taktegel*, hvilket har ansetts för det bästa kända i orten.

Genom k. resol. 1 September 1784 erhölls tillstånd att vid Jerle åter upptaga 250 skepp. af det 1718 nedlagda smidet, men jemlikt Bergskollegii resol. 23 November 1802 nedlades ånyo en härd med 300 skepp. smide. Heijkensköld hade emellertid i början af 1790-talet blifvit ägare jemväl af *Hagby bruk* vid Nora stad med underlydande hemman, däribland äfven $^1/_2$ mtl n:r 2 *Alntorp*. På därom gjord framställning utfärdades 20 September 1803 Bergskollegii tillståndsresolution att från Hagby till Jerle öfverflytta en härd med 250 skepp. smide, hvarigenom den årliga smidesrätten härstädes uppgick till 700 skepp., samt åtskilliga af Hagby underlydande hemman nu förlades under Jerle bruk. Till detta bruk förvärfvades 1798 äfven $^1/_4$ *hemman Jerle*, som förut innehades af en vanvettig bergsman, hvars enka sedermera öfver 40 år därifrån åtnjöt undantagsförmåner[5].

Den byggnadsvurm samt benägenhet för flärd och lyx, som synes hafva utmärkt Heijkensköld, hade den i regeln vanliga påföljden att han slutligen nödgades afträda all sin egendom till borgenärerna. På konkursauktioner 1812 afyttrades sålunda både Yxe gård med Jerle bruk, som Hagby bruk och honom förut tillhöriga hälfter dels i *Gammelbo*godset och dels i *Flögfors* kopparverk. Om den i sin krafts dagar stolte bruks- och byggherrens

[1] Se härom »*Noraskogs arkiv*» I: 566 o. följ.
[2] »*Om Noraskog*» I: 180.
[3] Han hade därunder åtminstone någon tid tillhört kon. Gustaf III:s svit.
[4] Berglunds beskrifn. s. 35.
[5] Jfr »*Noraskogs arkiv*» II: 353.

senare öden är föga kändt. Man vet dock att han framlefde de sista åren, sannolikt med anhörigas understöd, på Östra Bor — Lindes sockens nuvarande fattiggård — där han afled, ogift, 1831 $^{25}/_{8}$ i en ålder af 72 år och 15 dagar.

Så väl Yxe som Hagby egendomar öfvergingo från honom till en brorson **Adolf Detlof Heijkensköld.** Denne, född 1783 $^{13}/_{5}$, blef redan som barn 1786 efter tidens sed utnämd till fänrik vid Svea lifgarde; löjtnant vid Göta artilleri 1800 samt erhöll efter någon tids tjenstgöring kaptens afsked; undfick slutligen 1818 karaktersfullmakt som krigsråd. Han bortbytte 1815 det nyssnämda $^{1}/_{2}$ hemmanet i Alntorp mot ett helt hemman, det s. k. domarehemmanet, i Gamla Pershyttan, samt blef därigenom äfven delägare i Pershytte grufvor. Genom Bergskollegii resolution 22 Mars 1822 erhölls tillstånd att i Jerlesmedjan anlägga en ny stångjernshammare. H. afled på Yxe 1825 $^{4}/_{4}$ vid ännu ej fyllda 42 års ålder. — Gift 1816 $^{18}/_{5}$ med *Lovisa Vilhelmina Geijer*, f. 1797, i hennes första gifte, † 1844, som tillika med sina föräldrar omtalas vidare i det följande.

Barn:

Salomon Adolf Teodor, f. 1817 $^{26}/_{2}$, † späd.

Karl Johan Edvard Heijkensköld, f. 1818 $^{19}/_{7}$, † 1881 $^{26}/_{7}$; kanslist i Kammarkollegium, slutligen protokollssekreterare.

Frans August Detlof Heijkensköld, f. 1819 $^{25}/_{12}$, † 1888 $^{1}/_{6}$; löjtnant vid Vermlands regemente; kaptens afsked 1854. Var en tid ägare af det närbelägna *Hults* säteri i Ervalla socken.

Kristian Mauritz Konrad, f. 1821 $^{25}/_{2}$, † 1822 $^{12}/_{7}$.

Karolina Matilda Charlotta Heijkensköld, f. 1822 $^{25}/_{8}$, nu såsom enka för andra gången boende å lilla kungsladugården vid Nyköping. Gift 1) 1849 $^{18}/_{9}$ i Stockholm med löjtnanten *Adolf Anton Robert Falkenstedt*, f. 1823, † 1852. 2) 1853 $^{10}/_{9}$ på Kristinelund med löjtnanten i flottans mekaniska kår *Karl Thorsell*, f. 1822 $^{9}/_{1}$, † 1878 $^{25}/_{5}$.

Agnes Lovisa Sofia Heijkensköld, f. 1824 $^{25}/_{9}$, † 1887 $^{24}/_{11}$ i Nora. Gift 1845 $^{21}/_{9}$ på Yxe med kronofogden i Nora fögderi *Karl Axel Zetzell*, f. 1816 $^{2}/_{1}$ i Norrköping, † 1889 $^{13}/_{8}$ i Nora stad[1]; under åren 1852—75 ägare af egendomen Kristinelund i Nora socken[2].

Krigsrådet Heijkenskölds ekonomiska ställning var ej bättre än att dödsboet gjorde sig urarfva. Yxe och Hagby egendomar inköptes på konkursauktion af den aflidnes svärfader lagman *Geijer*, som 1827 äfven inropade domarehemmanet i Pershyttan, men genast mot 9,000 rdr bko öfverlät detsamma till sexman Hans Larsson därstädes[3].

---

[1] Jfr Anrep, adelns ättartaflor II: 225; Wrangel och Bergström forts. däraf, s. 539.

[2] »*Noraskogs arkiv*» II: 340.

[3] Ang. detta hemman och dess föregående ägare, se »*Noraskogs arkiv*» I: 619, 620. De vid denna gård beskrifna, ovanligt stora träden, en *ask* och en *ek*, de största i sitt slag inom orten, finnas ännu (1896) qvar, i trots af all den sköfling, för hvilken isynnerhet hemmanets skog under de senaste 5 åren varit utsatt.

Salomon Eberhard Geijer, son af Salomon Gottskalk Geijer och Magdalena Löfman, f. 1770 $^{2}/_{9}$ på Lindfors bruk i Nyeds socken; student i Upsala 1785; anställd i Krigskollegium 1786, kopist därst. 1787, tillika utredningskommissarie 1788; notarie i kollegiet och i riksstallmästarekontoret 1792; sekreterare hos öfverhofstallmästareembetet med titel hofsekreterare; sekreterare i öfre borgrätten 1801; *lagmans* fullmakt 1802; kanslist i riksmarskalksembetet 1810 och vid K. M:ts orden 1811; afsked från borgrätten 1813.

Lagman Geijer tjenstgjorde hos riksmarskalken Fersen den dag då denne massakrerades af Stockholms pöbel (1810 $^{20}/_{6}$); genom arf och köp blef han stor delägare i Uddeholmsverken, och fick genom sitt gifte det efter honom uppkallade, sedermera af statsverket inlösta[1] och vid sammanbindningsbanans byggande nedrifna Geijerska huset, n:r 1 på Riddarholmen; ägde äfven ett större hus på Stora Nygatan och inköpte 1825 på konkursauktion, efter sin måg Heijkensköld, Yxe gård med Jerle bruk, hvilken possession han 1839 medelst gåfvobref skänkte till barn och barnbarn. Kort förut hade Bergskollegium genom utslag 13 December 1838 medgifvit att öka det årliga smidet vid Jerle med 233$^{1}/_{3}$ skepp., mot 3$^{1}/_{2}$ skepp. tillökning i hammarskatten. Geijer ansågs för sin tid som en mäkta rik man; men det är en förunderlig ödets skickelse med all den förmögenhet, som ägts af herrar till Yxe gård eller där blifvit nedlagd, att föga eller intet däraf gått till — tredje arfvingen. Är det 1693 års märkvärdiga reduktionsukas och den därpå i viss mån grundade skatteköpsresolutionen af år 1760, som på detta sätt låter förnimma sina verkningar, eller är det fädernas missgerningar, för hvilka efterkommande sålunda blifva straffade??[2] — Geijer afled 1842 $^{23}/_{6}$ på Yxe och ligger begrafven i grafkoret på Nora södra kyrkogård. Gift 1794 $^{9}/_{11}$ i Stockholm och Riddarholmsförsamlingen med *Ulrika Charlotta Zidén,* hvilket tillnamn hon antog efter sin styffader; f. 1778 $^{23}/_{4}$ i nämda stad och Hofförsamlingen, † 1844 $^{17}/_{8}$ i Storkyrkoförsamlingen, men begrafven bredvid sin man i Nora södra grafkor; dotter af vaktmästaren vid k. hofvet Johan Öhrström och den för sin på en restaurationsrörelse i sitt hus på Riddarholmen, sedermera det Geijerska, förvärfvade stora rikedom s. k. »frun i silfverskåpet», Brita Kristina Hylting, i hennes första gifte.

Döttrar:

Charlotta Euphrosyne Geijer, f. 1796 $^{9}/_{8}$ i Stockholm och Riddarholmsförsamlingen, likasom systrarna; † 1877 $^{27}/_{9}$; ägde del i Uddeholmsverken och huset n:r 16 vid Ålandsgatan i Stockholm. Gift 1814 $^{27}/_{8}$ i Stockholm med advokatfiskalen i Kommerskollegium, sedermera kommersrådet *Johan Olof Wennberg,* f. 1787 $^{10}/_{5}$, † 1837 $^{26}/_{8}$ i Stockholm och med sin hustru begrafven på nya kyrkogården, under en liggande sten.

Lovisa Vilhelmina Geijer, f. 1797 $^{10}/_{10}$, † 1844 $^{1}/_{8}$ på Yxe, men antecknad i Nora dödbok, samt ligger, jemte sin 2:dra man, begrafven i södra grafkoret i Nora. Gift 1) 1816 $^{18}/_{5}$ i Stockholm med kaptenen, sedermera titulärkrigsrådet *Adolf Detlof Heijkensköld,* f. 1783, † 1825

[1] Rikets ständer anslogo vid 1856—58 årens riksdag för detta ändamål 140,000 rdr riksmynt.

[2] Jfr not. 2 å sid. 240 här ofvan.

(se sid. 286); 2) 1829 $^{20}/_{9}$ på Yxe med handlanden i Nora, brukspatronen *Lars Erik Wedberg*, f. 1799 $^{12}/_{3}$, † 1846 $^{20}/_{9}$ i nyssnämde stad.

Klementina Magdalena Geijer, f. 1799 $^{2}/_{8}$, † 1868 $^{15}/_{9}$ i Stockholm, där hon sökte läkarehjelp; var bosatt på Åkerby i närheten af Örebro, hos sin dotter och måg; begrafven på nya kyrkogården vid Stockholm, med sin 2:dra man. Gift 1) 1815 $^{20}/_{12}$ i nämda stad med hofkanslisekreteraren *Johan Daniel Psilander*, † af lungsot i Sept. 1816 hos sina föräldrar i Bunkeflo i Skåne; 2) 1818 $^{3}/_{9}$ på Yxe, efter i Storkyrkan i Stockholm afkunnad lysning, med dåvarande öfverstelöjtnanten *Karl Gustaf Forsell*, adlad *af Forsell*, f. 1783 $^{18}/_{3}$ på Sköttorp i Hjerpås socken af Skaraborgs län, † 1848 $^{25}/_{10}$ i Stockholm. Forsell adlades 1817 $^{11}/_{2}$, blef öfverste i armén 1824 och s. år öfverdirektör i Generallandtmäterikontoret; har gjort sig känd genom utgifna kartor och skrifter; tjenstgjorde som adjutant hos Adlersparre under hans tåg med vestra armén till Stockholm 1809, samt bevistade 1813 och 1814 års fälttåg i Tyskland, hvarunder han deltog i slagen vid Gross-Béeren, Dennewitz och Leipzig[1].

Efter lagman Geijers död 1842 ägdes Yxe gård med Jerle bruk af hans förenämda döttrar och mågar, kommersrådinnan **Wennberg**, brukspatronen **L. E. Wedberg** och öfversten **af Forsell**, hvilka några år senare afyttrade possessionen till den sistnämdes måg, **Gerhard Adolf von Hofsten**, f. 1819 $^{3}/_{5}$, löjtnant vid ingeniörkåren 1845, därifrån han tog afsked 1849, samtidigt som han blef ägare af Yxe; innehade 1856—70 äfven Åkerby i Gräfve socken af Nerike; † i Mariestad 1889 $^{29}/_{7}$; gift 1845 $^{7}/_{9}$ på Yxe med sin faders sysslings dotter *Emma Josefina af Forsell*, f. 1826 $^{17}/_{3}$, såsom enka boende i Mariestad.

Under den tid brukspatronen v. Hofsten ägde Yxe gård hölls härstädes 1855 Örebro läns allmänna landtbruksmöte, det första af detta slag inom norra delen af länet. Han utvidgade gårdens jordbruk ganska betydligt genom vidsträckta odlingar samt uppdref för öfrigt kulturen härstädes högst väsentligt i nästan alla afseenden. Däremot minskades driften vid Jerle bruk, jemlikt Bergskollegii utslag 3 April 1848, genom nedläggande af en härd med 433 $^{1}/_{3}$ skepp., hvarefter det årliga smidet endast skulle utgöra 500 skepp. På grund af k. förordn. ang. stångjernssmidet och den gröfre jernförädlingen af 27 April 1846 hade emellertid bruksägarnes frihet i fråga om denna handterings bedrifvande väsentligt utvidgats, så att tillverkningsrätten blef obegränsad och endast beroende af den tillgång på råämnen, som af bruksägaren kunde disponeras. Denna utvidgade frihet hade ock till följd införande härstädes under 1850-talet af ett ingalunda obetydligt manufaktursmide vid 1 knipp- och 3 spikhammare utöfver det hittills varande stångjernssmidet, hvilket därjemte drefs i nästan vidsträcktare omfattning än förut.

År 1859 såldes Yxe gård med Jerle bruk af von Hofsten mot en köpesumma af 270,000 rdr riksmynt till brukspatronen **Anders Wedberg** i Nora, förut ägare af *Hagby* och *Hammarby* bruksegendomar inom Nora socken. Samtidigt härmed utfärdades 20 September 1859 den k. förordning ang. utsträckt frihet för bergshandteringen, som fortfarande är gällande. Genom k. kung. 14 December 1860 blef stångjernstillverkningen från det följande året helt och hållet *befriad från hammarskatt*, en skatte-

---

[1] ANREP, Sv. slägtboken II: 249, 250. Adelns ättartaflor.

lindring, som för många jernbruk var af vida större betydelse än den i våra dagar fortgående grundskatteafskrifningen. Wedberg lät under sista året af sin lefnad vid Yxe uppföra ett skolhus af sten i götisk stil, som vid invigningen i Juli 1865 ansågs vara bland de vackraste och trefligaste på landsbygden. Han fick ej upplefva dess fullbordande, ty »natten till julaftonen (1864) afsomnade i Nora den flitige och lycklige affärsmannen, verksamme kommunalmannen, nitiske arbetaren och styresmannen öfver Nora-Ervalla jernvägen, riksdagsmannen för Nora stad 1834—58 och stundom ledamot af de allra förnämsta riksdagsutskotten, brukspatronen Anders Wedberg, Thore Petrés liberale kamrat, 69 år gammal»[1].

Samtliga förenämda bruksegendomar ärfdes af ende sonen **Karl Herman Wedberg.** Enligt uppgift i Örebro läns första kalender, utgifven 1869 af L. G. Westerling, omfattade *Yxe gård* 4 mtl och $^1/_4$ mtl *Jerle* med underlydande $4^{13}/_{24}$ mtl en areal af 569 tunnland 1 kappland åker, 129 tld 20 kpld naturlig äng och 2,753 tld 14 kpld skogs- och hagmark, däraf omkring 500 tld åker och äng lågo under eget bruk. Taxeringsvärdet upptogs till 187,530 rdr rmt, däraf 106,530 rdr inom Linde och 81,000 rdr inom Nora socken.

I den år 1880 af Aug. Nylén utgifna länskalendern upptagas Hammarby och Hagby, samt Yxe med Jerle bruksegendomar sålunda:

Socknar.	Mantal.	Taxeringsvärde för jordbruks-fastighet.	Taxeringsvärde för annan fastighet.
Nora	$27^{289}/_{480}$	757,800	169,500
Linde	$7^{55}/_{64}$	339,500	5,000
Lindes sockendel[2]	$1^3/_4$	56,000	——
Ervalla[3]	$^1/_{12}$	7,470	——
Summa	$37^{283}/_{960}$	1,160,770	174,500

[1] Posthumus (J. C. Hellberg), Mina samtida XII: 53. Förf:s uppgift, att Wedberg var riksdagsman för Nora *bergslag* är rättad till Nora *stad*, hvars representant i Borgarståndet han således var under nära 25 år, samtidigt stundom äfven för en eller flere af öfriga småstäder. Förf. meddelar om W. (VIII: 193) en riddarhusberättelse från 1848 års gatukravaller i Stockholm af detta innehåll: »En bland de mest envise brukspatronerna i Borgarståndet var Anders Wedberg från Nora, och denne, som bodde i n:r 12 Storkyrkobrinken midt emot Hartmansdorf under oroligheterna i Mars, åsåg dem från sina fönster och skref därom i bref en utförlig berättelse, huru han därvid sjelf var nära att få i pannan en kula; och i hvilket bref (af den 21 Mars 1848) han 'beundrade soldaternas tålmodighet att låta så handtera sig, utan att vidare denna afton skjuta', försäkrande att han 'skulle aldrig kunnat lyda sådane order, som att taga så mycket stryk af sten, utan att försvara sig då han stod med vapen i hand'. Dessa yttranden af en sådan 'nationens man' förtjena att öfvergå till efterverlden», tillägger förf.

[2] Som då räknades till Noraskogs härad. Huruledes häradsgränsen mellan Nora och Linde genom k. bref 3 Februari 1882 reglerades, kan ses af »*Noraskogs arkiv*» II: 123. Genom denna reglering blefvo under Hammarby lydande $1^3/_4$ mtl *Bergsmanshyttan*, taxerade till 56,000 kronor, förlagda till Noraskogs socken och härad.

[3] För härstädes belägna $^1/_{12}$ mtl *Hult*, lydande under Yxe gård.

	Mantal.	Taxeringsvärde för jordbruks-fastighet.	Taxeringsvärde för annan fastighet.
Häraf belöpte å			
Hammarby bruk	$23^{843}/_{960}$	677,900	105,000
Hagby bruk	$4^{15}/_{32}$	193,000	31,500
Yxe med *Jerle* bruk	$8^{91}/_{96}$	289,870	38,000
Summa	$37^{283}/_{960}$	1,160,770	174,500

Men *nihil sub sole stabile* — ingenting under solen är varaktigt — heter det. Detta gäller icke minst en förmögenhet, som, grundlagd på krogrörelse och bränvinshandel, utvidgad genom en procenteriartad förlagsrörelse med bergsmännens tackjern, samt tillökad genom äfventyrslystna eller vågsamma om ock lyckliga spekulationer, sedermera nästan uteslutande uppehålles genom ett på konstlad grund uppvuxet *pappers- och kreditsystem*, däri sund sparsamhet och kloka eller åtminstone framtidsförsigtiga beräkningar endast spela en underordnad roll. I korthet sagdt: hvad fadern förvärfvat kunde sonen icke behålla. Den ekonomiska kris, för hvilken isynnerhet Noraskogsbygden under åren 1886—88 var utsatt, bortsopade helt och hållet både den Wedbergska och många andra på *kreditens* korthus bygda s. k. förmögenheter[1]. Ur denna kris konstruerades 1889 af fordringsägarne »*Hammarby-Yxe aktiebolag*» med ett kapital å 455,000 kronor, fördeladt i aktier à 5,000 kr. stycket, hvilket bolag från sistnämda år således är ägare af Hammarby och Yxe bruks egendomar samt fortsätter så väl den under trenne århundraden härstädes idkade bruksrörelsen som ock det särskildt under de sista 50 åren mera intensivt drifna jordbruket. Af Hagby gård, $^{1}/_{2}$ mtl, med $^{15}/_{32}$ mtl i Gamla Pershyttan samt Hagby qvarnar och såg m. m. bildades samtidigt ett annat aktiebolag, benämdt »*Hagby aktiebolag*», hvars förvaltning omhänderhafves af förre ägaren C. H. Wedberg[2].

På allmän rådstuga i *Nora stad* 10 December 1896 beslöts, efter föregående underhandlingar att, enligt af Hagby aktiebolag vid extra bolagsstämma 20 förutgångne November gjordt erbjudande, inköpa bolagets nyssberörda fastigheter jemte vattenfall och tillhörande inrättningar m. m. för ett pris af 115,000 kronor, i ändamål att *anlägga vattenledning samt elektriska anordningar för belysning och drifkraft inom staden*, i hufvud-

[1] Då upphörde nästan totalt äfven nyssnämda förlagsrörelse, som var ett arf från forna tiders skråväsen, och som jemväl efter Anders Wedbergs bortgång fortsattes af på hans kontor fostrade lärjungar. Redan under 1700-talet hade denna förlagshandel med tackjern gjort sig kännbar på ett sådant sätt, att man därom skref en visa, hvari det hette, sedan först omtalats hvilket besvär och omak bergsmannen haft för att få sitt tackjern färdigt, för att därefter säljas till köpmannen:

Ja, då får du buga och bocka
och fråga hvad *herrn* nu vill ge;
strax svarar den borgaren tjocka:
»*hvad jag vill ge, får du nöja dig me'!*»

[2] Af Hagby bruks öfriga jordegendom såldes *Vestra Sund* 3 mtl till hr *P. V. Andersson* (Ekestubbe) och $^{1}/_{2}$ mtl i Gamla Pershyttan till *Kils-Ramshytte* bruksägare.

saklig öfverensstämmelse med af utsedda komiterade upprättadt förslag. Nämda aktiebolag torde således i en nära framtid komma att upphöra, på samma gång Nora stad gör en högst betydande insats för sin utveckling.

I sammanhang härmed och då det är mycket ovisst om och när ett lämpligt tillfälle framdeles kan erhållas, må här äfven i hufvudsak meddelas den *Wedbergska ätteledningen:*

1. **Johan Johansson,** f. 1686 $^{30}/_{9}$ vid Qvarnbacka bruk[1]; vid 1714 års hammarting levererades »lådepenningar för gesällen Johan Johansson vid Vedevågs bruk 3 daler 24 öre», och vid 1720 års hammarting »äskades mästarebref» för honom; utsedd till ålderman antog han namnet *Wedberg* efter 1734.

Vid Nora bergslags häradsting 1737 $^{8}/_{9}$ förekom, att

Uti den af hammarsmedsmästersvennen vid Frösvidal Abraham Taberman emot mästersmeden vid Hammarby Johan Johansson Wedberg instämde sak angående oqvädinsord och förklenlige beskyllningar, som Wedberg uti nästl. Maj månad vid Skärmarboda på Taberman skall utropat, inställde sig, vid uppropet, Taberman samt å Johan Wedbergs vägnar, efter fullmakt, dess hustru Kerstin Johansdotter, förklarandes sig i vänlighet på det sättet vara förente: att Wedberg uti förlikning för dess obetänksamma utlåtelser skall nu straxt gifva Taberman 42 daler kpmt, hvaremot Taberman all vidare talan härutinnan upphäfver. Och emedan de å bägge sidor voro därmed nöjde, så lät ock Tingsrätten vid deras förening bero och förblifva.

Vid hammarting i Skärmarboda 1740 $^{9}/_{6}$ och äfven vid andra tillfällen nämnes bland rättens bisittare »åldermannen *Johan Johansson Wedberg* vid Hammarby»; † härstädes 1764 $^{13}/_{5}$. — Gift 1714 $^{31}/_{10}$ med *Kerstin Lindberg*, f. 1684 $^{6}/_{5}$ i Linde, där hon ägde tomt; † 1759 $^{19}/_{1}$ vid Hammarby; dotter af skomakaren Johan Lindberg i Linde.

2. **Johan Wedberg,** f. 1723 vid Hammarby, mästersven; † före fadern 1762 $^{4}/_{6}$ i Nora. — Gift 1759 $^{14}/_{10}$ med *Marina Lambertsdotter*, f. 1733, † i Nora 1812 $^{19}/_{4}$; dotter af bergsmannen Lambert Larsson i södra Husby, af vallonslägt[2].

3. **Johan Wedberg,** f. 1761 $^{21}/_{2}$, † 1811 $^{7}/_{7}$ i Nora; lemnade 1778 Hammarby som smedsdräng; blef därpå timmerman, sedan byggmästare; 1786 började han krog- och handelsrörelse i Nora, där han slutligen ock var gårdsägare. — Gift 1786 $^{13}/_{9}$ med *Elisabet Berggren*, f. 1763 $^{29}/_{9}$ vid Grängshyttan, † 1840 $^{9}/_{7}$ i Nora; dotter till bergsm. Nils Berggren och Katarina Hansdotter i Grängshyttan. — Af flera söner blef den äldste

Johan Wedberg, f. i Nora 1792 $^{3}/_{5}$, † i Stockholm 1854 $^{15}/_{2}$, handlande och stadsmajor, hvars son, f. d. justitierådet *Johan Otto Wedberg*

---

[1] Härom finnes denna anteckning i Lindes församlingars äldsta kyrkobok: »*Johan,* Johan Göranssons i Vedevåg, natus 30 Sept.» (1686).

[2] I händelse denna inom slägten gängse tradition är riktig, så tillhör Lambert Larsson en utgrening af slägten *Montan,* som härstammar från bergsmannen *Lambert Persson* i Born, hvilken redan 1608 omtalas som »tillsiare» eller uppsyningsman vid kronans blåsningar i Borns hytta (jfr sid. 302).

och öfriga afkomlingar uppräknas i »*Svensk slägtkalender*» I: 155. — En annan Johan Wedbergs och Elisabet Berggrens son, förut nämde

4. **Anders Wedberg,** f. 1795 $^{16}/_{3}$, † 1864 $^{24}/_{12}$; omtalad här ofvan[1]. Gift 1819 med *Lovisa Katarina Fischier*, f. 1800 $^{13}/_{12}$, † 1879 $^{26}/_{2}$, dotter till handlanden och rådmannen Detlof Fischier i Nora.

5. **Karl Herman Wedberg,** f. 1829; f. d. bruksegare (se ofvan); förvaltare af Hagby aktiebolag; gift 1853 med *Emma Karolina Cantzler*, f. 1829, dotter till grosshandlaren Cantzler i Stockholm.

Barn:

6. a) **Kristian Anders Wedberg,** f. 1854; bergsingeniör vid Nykroppa jernverk 1894; gift 1883 med *Ellen Wennberg*, f. 1862.

b) *Anna Lovisa Karolina*, f. 1859; gift 1882 med *Oskar Hjalmar Vilhelm Sjögren*, f. 1843, major vid Vestmanlands regemente; bo i Lindesberg.

c) *Emma Helena (Ellen)*, f. 1863; bor på Hagby.

d) *Karl Kasper Wedberg*, f. 1865; vistas i norra Amerika, där han ingått äktenskap.

Johan Wedbergs och Elisabet Berggrens tredje son *Lars Erik Wedbergs* och *Lovisa Vilhelmina Geijers* (se sid. 288) barn:

5. a) *Elisabet Vilhelmina*, f. 1830; enka, bor i Lidköping. Gift 1848 med apotekaren och godsägaren *Edvard Adolf Gyllencreutz*, f. 1817 $^{22}/_{10}$; inköpte 1847 för 9,000 rdr bko apotek i Nora, som han 1849 $^{18}/_{8}$ sålde till apotekaren August Öhrwall. Under den tid Gyllencreutz innehade apoteket i Nora uppförde han därstädes en ny prydlig byggnad i två våningar, däri apoteket oafbrutet sedermera varit inrymdt. Han innehade därefter apoteket i Arboga till dess han 1853 bosatte sig å det inköpta säteriet Grönö i Björskogs socken och Vestmanlands län, där han afled 1873 $^{27}/_{4}$. En enda efterlefvande dotter *Gerda Katarina Charlotta* är föreståndarinna för Lidköpings elementarläroverk för flickor[2].

b) *Kasper Ferdinand Wedberg*, f. 1832 $^{24}/_{4}$, † 1895 $^{30}/_{10}$; inköpte 1856 Lindö säteri i Vestmanland, därifrån han i början af 1860-talet flyttade till Brotorp vid Lindesberg; sedan han äfven afyttrat denna egendom, blef han vid 1870-talets början förvaltare på Hagby, där han ock afled. Gift 18?4 med *Matilda Helena Cantzler*, f. i Stockholm 1833 $^{1}/_{8}$, † 1881 $^{16}/_{4}$ på Hagby.

Söner:

6. a) *Max Herman Gottlieb Wedberg*, f. 1866; vice häradshöfding.

b) *Lars Erik Wedberg*, f. 1868; löjtnant vid väg- och vattenbyggnadskåren 1896.

5. c) *Hilda Klementine*, f. 1833. Gift 1852 med löjtnanten *Karl Johan Eberhard Wennberg*, f. 1818, † 1873; enkan bor hos dotter och måg vid Nykroppa.

---

[1] En syster till honom, Johan och Lars Erik W., är *Lovisa Ulrika Wedberg*, f. 1805, † 1884, gift 1832 med handlanden *Karl Teodor Fischier* i Nora, f. 1803, † 1860.

[2] Bruzelius, Sveriges apot. historia, ny följd, s. 191.

Bergsfogdar inom Noraskogs eller Nora bergslag.

I den äldsta kända författning rörande jernbergslagerna, som af konung Magnus Eriksson 7 November 1340 blef utfärdad för bergsmännen å det s. k. Vestra berget i Nerike, efter all sannolikhet motsvarande Noraskogs bergslag, föreskrefs bland annat, att bergsmännen skulle hafva en fogde och med honom 12 rådgifvare, hvilka, nämligen fogden och de 12 nämdemännen, »idkeligen» (ständigt) skulle bevaka bergsmannasaker och afdöma hvad som angående bergsbruket lagligen vid berget (i bergslagen) göras skulle[1]. Från detta stadgande härleder sig det kända förhållande att bergslagerna sedermera, till och med under Gustaf I:s tid, hade sina särskilda fogdar, hvilka tillika utöfvade domarekallet. Det har dock ej varit möjligt att angående alla dessa bergsfogdar inom Noraskog erhålla säkra och fullständiga upplysningar; men utg. har likväl ansett sig böra meddela hvad han om dem kunnat uppleta, i förhoppning att efterföljande anteckningar, huru bristfälliga de än må vara, i viss mån skola fylla en brist i vår bergshistoriska litteratur, och därjemte blifva en maning för framtida forskare att komplettera bristerna ej blott för Noraskogs utan äfven för andra af rikets forna bergslager.

Laurens (Lars) Ringsmagher, som i ett testamentsbref 13 Augusti 1420 kallar sig »bergxfogothe i Nora sokn», är den förste, om hvilken man äger några säkra underrättelser. Genom detta bref, som är dateradt Sigharssø (Segersjö i Nerike), upplät han sitt frälsegods »vestersta gården» i Hult af Ervalla socken, om 2 öresland, med alla dess tillhörigheter »i våto och torro, närby och fjerran», att för sin egen och sina föräldrars själaro, besittas af domkyrkan i Strengnäs »till everldelig ägo[2]. I en om-

[1] Angående 1340 års bergsordning, hvilken icke finnes intagen i de genom det forna Bergskollegiets försorg 1736 utgifna förordningarna rörande bergverken, hänvisas till anteckningarna om »*Noraskog*» II: 63—68, och III: 111, 112.

[2] Att Strengnäs domkyrka 40 år senare afhände sig det sålunda erhållna frälsegodset i Hult, kan inhemtas af ett »Torbjörns i Gripsholm bytesbref på hans gods Östretorp i Ervalla socken, som är 2 öresland jord, hvilket han upplät (till) domkyrkone för 2 öresland jord i Hult i samma socken», varande detta bref dat. Strengnäs 18 Oktober 1460. Huruledes åter nämde Torbjörn hade förvärfvat sig de 2 öresland i Torpa, som han bortbytte till domkyrkan, kan inhemtas dels af ett fastebref, dat. Öklitta ting (Eklöt) 23 Januari 1458,

kring 1413 upprättad s. k. skatte- eller jordebok, kallas den af honom förvaltade bergslagen för »Lars Ringzmakers berg», med en årlig ränte- eller skatteinkomst af 20 läster osmundsjern, och i det storartadt tillämnade lifgeding, som kon. Erik af Pommern ville gifva sin drottning Filippa, upptogs äfven »jernberget, som af Laurens Ringemach innehades»[1]. Med temlig visshet kan antagas, att Lars Ringsmagher eller Ringsmaker varit af tysk börd, och att han med Erik af Pommern kommit till Noraskog, möjligen omkring 1410. Att döma af det höga skattebelopp, som under hans förvaltning utgjordes af nyssnämda bergslag — denna statsinkomst nedgick sedermera ganska betydligt, till endast omkring 12 läster jern i början af Gustaf I:s regering — synes han hafva vinnlagt sig om bergshandteringens framåtskridande, och det torde jemväl vara ganska sannolikt att åtminstone de båda hyttorna *Ringshyttan* och *Fogdhyttan* tillkommit under denna tidsperiod samt efter honom blifvit uppkallade, hvilket åter kan antyda att någon del af *Stribergsfältets* malmtillgångar vid samma tid blifvit upptäckta och bearbetade.

Karl Karlsson synes ha varit bergsfogde under 1480-talet. Sedan Sten Sture den äldre inköpt »Alnetorps hufvudgård» med underlydande, hade nämligen denne Karl Karlsson »till sin herres behof» inköpt, så vidt man kan rätt förstå den i *Eskil Mikelssons jordebok* öfver Sturegodsen af 1502 förekommande anteckningen härom, »hälften i Skegge grufva och en treding af Slihälle grufva» för 3 fat jern[2]. Emedan Gislehyttan vid Hammarby hörde till Alntorps gård, är det sannolikt att dessa grufdelar, af hvilka Slihälle grufva varit belägen i Pershyttefältet, varit erforderliga

då »Ragal i Rodabergom hæresdom haffuande i Akirbo hærade a velboirns manz vegna her Vlff Pedhersson riddare» (jfr »*Noraskog*» III: 449) meddelade fasta på det byte, hvarigenom beskedlig man »Jngellir i Tingilztorpom» bortbytt 4 örtugland jord »i Ostratorpom» [»in parochia Erwala», enligt anteckning å brefvets baksida] till beskedlig man »Torbiórn i Gripsholm i Nora sokn» för 7 örtugland jord »i Tingilstorp» och mellangift; dels ock af ett köpebref, dat. Arboga 29 Juni 1460, »på 2 örtugland jord i Östretorpom i Ärffuala sockn, som Torbiörn i Grimpzholm köpte aff Anders i Skrepstom för 1400 jern».

Nämde Torbjörns hemvist Grips- eller Grimpsholm motsvaras af det nuvarande hemmanet *Holmen* i Nora socken (jfr om »*Noraskog*» II: 92). Tingilstorp åter motsvaras af hemmanet *Tingstorp* i Ervalla socken. Det anförda kan emellertid få anses som en ganska väsentlig tillökning af förut meddelade »bidrag till kännedomen om Noraskog under medeltiden». Man bör kunna hoppas att ännu flera sådana bidrag må vara att motse i framtiden.

[1] Jfr om »*Noraskog*» II: 73—75.

[2] Jfr om »*Noraskog*» II: 205, 206. — I Sandbergska saml., litt. G, fol. 1065, i Kammararkivet, finnes antecknadt ur en gammal »arf och egen» jordebok, bland annat, *i ett stycke,* följande:

»En hytta kallas Gislehytta, hälften i Skegge grufva, $1/3$ af Slihälla grufva, som *Karl Karlsson bergsfogden* köpte till gamle hr Stens behof för 3 fat jern.»

Häraf vill det synas, som att ifrågavarande köp, utom grufdelarna, jemväl omfattat *Gislehyttan,* samt att 3 fat jern utgjort köpesumman för *både* hytta och grufdelar.

för bergsbruket och att Karl Karlsson, på sätt sedermera var vanligt, innehaft förvaltningen så väl af Sturens härvarande enskilda egendom som af bergslagen i öfrigt.

Harald Pletting, frälseman, var under 1490-talet Sten Stures bergsfogde i Noraskog. Den danske adelsmannen Jens Falster, som af kon. Hans eller Johan II blifvit satt till fogde på Örebro slott, lät 1499 utan ransakning och dom i galge upphänga denne Pletting[1], hvilken våldsamma handling kort därefter föranledde slottets inneslutande af en belägringshär, med den påföljd att Jens Falster i Februari 1502 nödgades uppgifva detsamma till marsken, sedermera riksföreståndaren Svante Nilsson Sture. De förbittrade bergsmännen, som fordrade hämd för mordet på sin fogde, nöjde sig icke härmed, utan rotade sig tillsammans och drogo till Arboga, där de i April samma år ihjälslogo Jens Falster med tre personer af hans omgifning, samt plundrade och förstörde hans ägodelar, så mycket de kunde komma öfver[2].

Namnet å Harald Plettings efterträdare är ej kändt, men att denne ej heller haft det särdeles angenämt, kan man sluta däraf, att Svante Nilssons fogde på Örebro slott, Peder Börjesson, i ett bref till honom 8 April 1502 yttrar, att »*bergsfogden i Noraskog*» icke kunde utfå något af bergsmännens skatt, utan när han talade därom, »då vet han icke den stund han lefver». Då bergsmännen därjemte undsluppo allt straff för sitt uppträdande i Arboga, kan man lätt tänka sig huru laglöshet och våldsamma uppträden skulle göra det allmänna rättstillståndet under nämda tid i högsta grad osäkert.

Lars Månsson, »bergsfogde på Tidemanshyttan», nämnes i ett gåfvobref till »jungfru Marie kloster i Örebro» af 15 Februari 1520[3]. Huru länge han varit bergsfogde eller hvilken omfattning sysslan då innehade är ej kändt. Han uppräknas bland nämdemännen vid lagmanstingen i Noraskog 1529 och 1539, samt upptages i 1539 och 1540 årens skattelängder såsom ägare af halfva Timanshyttan med ett skattebelopp af 8 hundr. (= 960 st.) osmundsjern eller däremot svarande 1,280 skålp. tackjern. Han torde kort därefter hafva aflidit. Från honom härstammar en ganska talrik och ansedd bergsmansslägt, den »*Timanderska*», hvilken antagligen ännu fortlefver inom orten.

---

[1] Bagge, i sin beskrifning om Örebro, uppgifver att Pletting varit Stures »betjent» och blifvit hängd »med stöflor och sporrar». Han säger äfven att Falster redan 1485 blifvit fogde på Örebro slott, hvaremot Styffe i sina bidrag till Skandinaviens historia visar, att han först i slutet af 1498 kommit dit. Bagges uppgifter angående slottsfogdarna i äldre tider äro för öfrigt flera stycken ofullständiga och mindre tillförlitliga.

[2] Se härom vidare »*Noraskog*» II: 89—91.

[3] Jfr om »*Noraskog*» II: 95. Att detta ej var det enda gåfvobref, som kommit kloster till del från Noraskogsbygden, framgår däraf att i ett *Rasmus Ludvigssons* register öfver jordabref till andliga stiftelser m. m., som förvaras i Riksarkivet, äfven uppräknas ett »*Olaff Gasefodhz i Stensnes på Noreskogh goffuebreff på en wreth, som ligger i mellom Stensnes aker och en wrett som kallas Kroka wreth, huilken han gaff till Strengnäse kloster.* Datum 1519».

Nils Olsson synes ha blifvit bergsfogde 1524 och innehade tjensten till 1530. I skrifvelse från kon. Gustaf, dat. Arboga 1 September 1525, blef han uppmanad att med *Nils Birgersson* och 12 andra gode män »utan all försummelse» möta konungen i Vesterås följande Mormessa, och att på samma resa medföra bergslagens skattejern till Arboga. För öfrigt erhöll både han och bergsmännen oupphörligt påminnelser om utgörande af skattejernet, en skyldighet hvari de visade stor motsträfvighet. Genom en skrifvelse från Upsala af 16 Februari 1527 uppdrogs åt Nils Olsson att återkalla för kronans räkning de af Sten Sture den äldre inköpta godsen inom Noraskog, hvilka med orätt kommit från kronan och därför borde återställas. Detta skedde visserligen, men för att sedermera uppföras såsom konungens »arf och eget». Genom en annan skrifvelse af 21 Maj s. år blef Nils Olsson anmodad dels att komma till det i Vesterås utsatta »herremötet», och dels att antaga eller värfva så många knektar han kunde öfverkomma. Ehuru Nils Olsson ej finnes uppräknad bland de vid 1527 års riksdag närvarande bergsmännen[1], var han dock en af deltagarne; ty enligt samma års räntekammarbok (fol. 123) gafs bland andra »bönder till hielp i Vestrårs møte åår etc. XXVII» äfven »Nils Ollsson aff Noraskogha XII (12) ört.»

Vid den redovisning för sitt fögderi, som han lemnade i Arboga 10 Februari 1529, för de föregående 5 åren (1524—1528), resterade i det närmaste skatten för ett helt år, eller omkring 11 läster. Häraf redovisades 6 läster, samtidigt som han af 1529 års skatt aflemnade omkring 9 läster. Det resterande skattejernet, som vid början af 1530, då Nils Olsson lemnade sin fogdebefattning, utgjorde 7 läster 5 fat osm.-jern, torde hafva blifvit efterskänkt, att döma af det k. bref, som i April s. år afläts till bergsmännen, och hvaruti de på samma gång erhöllo förnyade och stränga förmaningar angående sin försumlighet vid den årliga skattens utgörande.

Nils Olsson satt nämdeman vid 1539 års lagmansting i Noraskog, och hade äfven en tillfällig tjenstgöring i denna egenskap vid 1548 års ting. Han upptages i 1539 och 1540 års skattelängder såsom ägande hälften i Gamla Pershyttan med ett skattebelopp af 1,500 osm. eller 2,000 ℔ tackjern, hvilken andel i 1550 års längd finnes minskad till $^3/_8$, med 1,125 osm. skatt, hvarjemte han då tillika skattade för en gård vid Nora kyrka och ett »boderum» därstädes 135 osm., eller tillsammans 1,260 osm. Han var således en af de förmögnare bergsmännen för sin tid, och var antagligen ej så litet — styfsinnad. Vid det lagmansting, som af riksmarsken Lars Siggesson Sparre hölls i Noraskog 6 Februari 1545, »i klockarestugan»:

»Kom i rätten Nils Olsson på Pershyttan, som någon oqvämelig ord skulle haft på vår nådige herre (kon. Gustaf) och hans nådes bref; och han hade varit på tvänne rådstugor i Örebro, och borgmästare och råd sköto den saken hit neder för lagmansrätten, och därpå voro tvänne landsknektar till vittne, förutom Per Tysk, att föreskrifne Nils så gjort hade. Sammaledes beskylde Nils (Tulesson) Skrifvare, vår nådige herres fogde, att han skulle begifva sig till uppresningen (i Småland), till Anders Månsson (f. d. fogden i Arboga) och med många stora ord han sig skulle låtit höra; hvilket, en

[1] Jfr om »*Noraskog*» II: 106—109; »*Noraskogs arkiv*» I: 109.

part, han icke kunde neka, och hans skatt hade han icke med sig i den småländska uppresningen. Nu den förste saken, som för:ne Nils Olsson skulle förtalat vår nådige herre och hans nådes bref, den sköts in till Örebro stadslag igen; men den andre saken, om uppresningsorden och annan »fosshet», det blef honom tillgifvet, med vänskap för bön skull till denna dag; dock att han sig bättra skall emot fogden i alla ärender[1].»

Det vill häraf synas som att Nils Olsson vid något tillfälle i Örebro »pratat bredvid mun» och att han visat en viss tredska mot kronans fogde. Han synes dock ha kommit temligen lindrigt från sina förbrytelser. Hans vidare öden äro fullkomligt obekanta.

Nils Birgersson erhöll konungens »fogdebref öfver Noraskogaberg», dat. Upsala 6 eller 19 Januari 1530[2]. Han hade antagligen därförinnan varit anstäld som »bergsskrifvare» hos både Lars Månsson och Nils Olsson, efter som han nämnes samtidigt med den förre i 1520 års ofvan omtalade klosterbref, och med den senare i 1525 års k. skrifvelse. Huru länge han tjenstgjorde i Noraskog som bergsfogde är ej närmare kändt, men därifrån synes han ha blifvit transporterad till Östergötlands bergslag, där han hade sin verksamhet under 1540-talet.

Sven Rib upptages i 1539 och följande årens skattelängder såsom »bergsfogde», hvilken befattning dåmera synes ha förlorat en stor del af sin gamla betydelse. Han är antecknad såsom ägare af hela Bondeborn, $^1/_3$ af Born, en särskildt skattlagd vret eller tomt därstädes, kallad Tofveboda, samt därjemte en gård, en vret och en tomt vid Nora kyrka, för hvilka fastigheter sammanräknade skattebeloppet utgjorde 1,140 osm. eller 1,520 ℔ tackjern, hvilken skatt han dock på grund af sin tjenst åtnjöt fritt. Vid Noraskoga lagmansting 16 Januari 1539 framstälde han anspråk på en gård »*Trengetorp*»[3], som fordom blifvit *skänkt till kyrkan*, och bevisade att den kommit från hans rätta förfäder. »De 12 dannemän», som sutto i rätten, intygade att Sven var rätter bördeman, och han tilldömdes därför gården, dock med skyldighet att ersätta kyrkan halfva värdet af den byggnad hvarmed gården blifvit förbättrad. Med anledning af sin bergsfogdetjenst utfärdades 1541 för honom ett k. »försvarelsebref» mot det öfvervåld eller den orätt, som honom kunde tillfogas under tjenstens utöfning. Han innehade äfven någon tid på förläning Alnetorps kronogård, men sedan denna öfverlemnats till förvaltning af kronans fogde eller befallningsman *Bengt (Eriksson) Skrifvare*, erhöll Sven Rib genom k. bref, dat. Arboga 23 Augusti 1544, årlig ersättning för denna förläning

---

[1] Jfr om »*Noraskog*» II: 306.

[2] Båda dessa data förekomma i *Gustaf I:s registratur,* där det sålunda heter:

»Item Nielss birgheson fick itt Foghete breff öffwer Noreskogh bergh»; (Upsala 6 Januari 1530) samt vidare:

»Item bleff Nielss birgeson fogethe vtöffwer Noreskoghe bergh» (Upsala 19 Januari 1530).

[3] Denna gård var sannolikt belägen å Nora stads nuvarande område, i den s. k. *Trängbovreten.*

af 6 skeppund tackjern, som han uppbar till och med 1548. Han deltog 23 Januari s. år i särskild lagmansnämd angående ett tidelagsbrott[1], och upptages ännu i 1550 års skattelängd, men torde samtidigt hafva aflidit. Sin bergsfogdetjenst lemnade han redan 1547 till sonen

Anders Svensson (Rib), som i nyssberörda skattelängd upptages äga $^1/_6$ i Born, $^2/_3$ i Bomanshytte skog, $^1/_{14}$ i Skoftehyttan och $^1/_4$ i Skoftetorp, med ett sammanräknadt skattebelopp af 660 osm. eller 880 ℔ tackjern. Såsom bergsfogde synes han hafva tjenstgjort endast åren 1547 och 1548, hvarefter denna tjenst under någon tid icke vidare omtalas. Däremot förekomma sedermera dels en »byfogde» vid Nora kyrkebol och dels »domaren» i bergslagen, hvilka båda »för sitt omak» eller för sina tjenster åtnjöto förmånen af skattefrihet för innehafvande gårdar; men huruvida dessa jemväl uppfyllt de åligganden, som förut tillhörde bergsfogden, kan ej med visshet afgöras[2]. Emellertid blef denne Anders Svensson »domare» 1555 och finnes antecknad som sådan ännu 1572, hvilket år han troligen aflidit. Han bygde i medlet af 1550-talet en hammarsmedja vid Born, hvilken, på grund af k. bref 9 Januari 1559 skattlades till 8 skepp. hammarskatt, som dock 1562 nedsattes till $6^2/_5$ skepp. Med anledning af anförda klagomål öfver den skada hammaren medförde genom uppdämning i Fåsjön, blef dambyggnaden vid häradssyn 16 Juni 1572 dömd att utrifvas, hvarefter hammaren ödelades. I den stora riksbouppteckningen, som hölls i och för den s. k. Elfsborgs-lösen 1571, upptages domaren Anders Svensson i Gamla Born såsom ägande $116^1/_2$ lod silfver, 190 ℔ koppar, 4 ℔ tenn, 12 ℔ messing, 2 hästar, 8 kor, 4 ungnöt, 11 getter och 5 svin till ett värde af öfver 800 mark, deraf $^1/_{10}$ utgjordes i skatt med 80 mark 2 öre $9^3/_5$ pgr.

Göran Hansson, »bergsfogde opå Noraskoga», såsom han låtit skrifva sig i en särskild attest, »dat. Noraskoga den 29 Maj anno 75», hvarigenom han och bergsfogden i Lindes bergslag intygade och med sina sigill ytterligare bekräftade, att en samtidigt upprättad längd å utestående skatter hos bergsmän och andra var riktig, enligt den liqvidation, som ägt rum mellan afträdande fogden eller befallningsmannen Per Mikelsson och vederbörande skattskyldige, varande denna skatte- eller restlängd intagen i 1574 års kronoräkenskap för Nora och Lindes fögderi. Göran Hansson synes hafva tjenstgjort som bergsfogde under åren 1573—1579 och är sannolikt samma person, om hvilken följande anteckningar förekomma i 1582 års räkenskap:

»Hafver Göran Hansson ett års frihet på Backagården» vid Nora kyrka.

»Hafver K. M:t gunsteligen undt och efterlåtit en benämd Göran Hansson ett års frihet på en gård vid Nora kyrkobord, efter han för någon tid sedan hafver fått skada af vådeld; däruppå K. M:ts bref dat. 12 Augusti anno 81, osmundsjern 2 hundradt.»

---

[1] Jfr om »*Noraskog*» II: 311.

[2] Det må emellertid anmärkas att *Tidik Geriksson* i Öskevik, omtalad i »*Noraskogs arkiv*» I: 109, var »domare» under åren 1548—1555.

Det sålunda åberopade brefvet är af följande lydelse:

Johan den tredje med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes konung. Må du veta Karl Eriksson att denne brefvisare Göran Hansson hafver i underdånighet låtit gifva oss tillkänna att han hafver mist sitt hemman och största parten af allt det han åte (ägde) igenom vådeld, och fördenskull icke hafver råd eller förmögenhet utgöra utskylderna; därföre hafver han af oss ödmjukligen begärt där uppå någon frihet. Så efter vi icke veta huru om hans föregifvande i sanning vara kan: är fördenskull vår vilja och befallning, att du därom granneligen ransakar, och hvar så är att han sådan skada igenom vådeld lidit hafver och tillförene icke njutit någon frihet, då äre vi tillfreds att efterlåta honom ett års frihet för de årliga utskylder och rättigheter, som af samma hemman utgöras; där du hafver dig efter rätta. Skrifvet på vårt hus Drottningholm den 12 Augusti (anno 81) uti vårt regementes tid på det trettonde.

Göran Hanssons namn återfinnes ej sedermera i bevarade handlingar. Såsom bergsfogde förekommer därefter

Klaus eller **Klaes Hansson** i Djupedal. I 1571 års bouppteckningslängd upptages denne såsom ägande 1 lispund koppar, 1 ko, 1 ungnöt, 1 svin och 4 skeppund tackjern, med ett däremot svarande skattebelopp af 6 mark. I 1574 års här ofvan omförmälda restlängd uppgifves Klaus Hansson för sin del i Djupedalshammar häfta för ett skuldbelopp af 5 skepp. 4 lisp. stångjern. Genom ett k. bref 11 December 1579 hade Klaes Hansson, jemte sin meddelägare Lasse Eriksson hammarsmed, erhållit ett års frihet på ett hemman Yxe, inköpt under Djupedalshammar, för den däraf utgående räntan 4 hundr. 30 osm. Därjemte förskonades de med *skjutsresor*, en tryckande pålaga under denna tid, »på det de kunde hafva lägenhet att bruka hammaren och årligen utgöra hvad som de oss och kronan däraf pligtige äro». Antagligen hade Klaes samtidigt blifvit förordnad till bergsfogde.

I 1581 och några följande års räkenskaper finnes redovisadt, att »K. M:t hafver gunsteligen efterlåtit 2 bergsfogdar, den ene vid Linde och den andre på Noreskoga, alla de kopöreskol, som behållne blefvo och bergsmännerne pläga årligen utgöra, därpå K. M:ts bref dat. 11 Juli anno 81; löper behållet: kol 65 stigar $4^1/_2$ fora». Denna kol-inkomst skulle således utgöra bergsfogdarnes löneinkomst. Men genom ett annat k. bref, dat. Kalmar 3 Januari 1586, återkallades ej mindre »tvådelarne af de kopöreskol, som Klaes i Djupedal och Sven Jonsson, bergsfogdarne härtill haft hafve», utan jemväl åtskilliga åt byfogdar och andra beviljade förmåner eller förläningar[1]. I följd häraf blef bergsfogdarnes andel i kopöreskolen nedsatt till $^1/_3$ och det årligen erhållna beloppet utfördt med blott 21 stigar $2^2/_3$ fora. Ännu i 1593 års räkenskap upptages Klaes Hansson såsom bergsfogde, men då boende vid Yxe, efter att förut hela tiden hans hemvist uppgifvits vara vid Djupedal. Då 1594 och 1595 års räkenskaper numera saknas, kan ej med visshet sägas, om han äfven dessa år varit

[1] Kopia af 1586 års ifrågavarande bref finnes intagen i Vestmanl. handl. 1586, n:r 7, men är till större delen nästan oläslig.

bergsfogde; men från det följande året nämnes här nedan omförmälde Hans Andersson vara innehafvare af denna syssla.

Klaes Hansson ägde sannolikt flera söner: *Bengt Klaesson*, som genom giftermål synes hafva blifvit en af arfvingarna till Gyttorps gård, där han var boende 1606 och sedermera för sin lott i vederlag erhållit Alnetorps hemman[1]. — *Hans Klaesson* ägde hemman i Jerle och finnes upptagen i 1597 och 1606 års skatte- och mantalslängder. — *Per Klaesson* i Rya omtalas i 1621 års dombok[2] som broder till nyssnämde Bengt, och hans enka, hustru Marit, som omgift med Lasse Andersson vid Vedevågshammar.

I sammanhang med föregående anteckningar torde äfven följande båda k. bref här böra meddelas:

Original i Vestmanl. handl. 1581, n:r 6.

Johan then Tridie medh Gudz nåde,
Sweriges, Göthes och Wendis etc. Konungh.

Wår gunst tilförende. Wij lathe tigh försthå Carll Erichssonn, att thesse wåre vndersåther Claess Hansson och Lasse Erichsson hammarsmeder wedh Diupedaals hammer, haffue i vnderdånighz för oss berätthz att sam̄e hammer är för högdt Skattlagdh, och förthenskuldh ödmijukeligen begäreth frijhz på Ett Schattehem̄en som the til för:ne hammer köpt haffue; Så på thz att the måge haffue thess bättre rådh til att hålle offte:tc hammer wedh macht, och kom̄e hemmenedt i bruk, haffue wij gunsteligen effterlatidt them ett åhrs frijhz för alle vthskylder och rättighe(ter) som aff för:te hem̄en, the köpt haffue, bör vthgöres. Wij haffue och gunstelig:n effterlatidt, att the måge ware frij och förschonede medh Schiutzreser, på thz the kunne haff:e lägenhz till att bruke ham̄eren, och åhrligen vthgöre huad som the Oss och Cronen ther aff plichtige äre. Befale tigh för thenskuldh här medh, att tu icke gör för:de ham̄ersmedher här emoth något hinder eller förfångh. Ther rätte tigh effter. Datum Sundby then 11 Decembris Anno etc. 79, vdi wår Regementz tijdh, på thz Tolffthe.

Utanskrift: Till wår tro tiänere och Fougte på Noreskoga
och Lindesbergh Carll Erichsson. gunstelig:n.

Efter dålig kopia i Vestmanl. handl. 1581, n:r 6.

Johan den tredje med Guds nåde Sveriges, Götes och Vendes etc. konung.

Må du veta Karl Eriksson att vi nådigst hafve undt och efterlåtit bergsfogdarne på Lindesberg och Noraskoga det kopöresjernet, som de af ålder hafva varit vane att bekomma; du skall fördenskull icke göra för:de bergsfogdar härutinnan något hinder, utan alldeles ovägerligen låta dem samma jern behålla.

Sammaledes hafve vi ock af ynnest efterlåtit en gammal landsknekt, benämd Nils Black, att han för sin ålderdom skull må blifva fri och förskont för de utskylder, som bör utgå af den tomt han besitter vid Lindesås: därföre är vår vilje och befallning, att du skall låta för:de Nils Black blifva okrafd för för:de rättigheter, som honom uti så måtto bör utgöra. Därmed

---

[1] Se härom »*Noraskogs arkiv*» I: 548 och 549; jfr ock sid. 68 här ofvan.
[2] För det ting som hölls vid Lindesås 4 Oktober s. å.

sker det som oss är behagligt, att du vet dig alldeles (här) efter rätta. Skrifvet på vårt konungslige slott Stockholm den 11 Juli anno 81, uti vår regementstid på (det) trettonde.

Angående den i föregående bref omförmälde Nils Black, hänvisas till sid. 24 här ofvan.

Hans Andersson i Born nämnes dels i 1596 års saköresregister och dels i 1597 års hjelpeskattslängd såsom bergsfogde, hvilken syssla han innehade till sin död 1607. Han var sannolikt en son till förut upptagne Anders Svensson och innehade en tid så väl dennes egendom i Born som farfadern Sven Ribs gård i Bondeborn. Hans Andersson, som 1571 bodde å senare stället, ägde då, enligt den ofvan omtalade bouppteckningen: 1 guldmynt om 16 mark, 130$^{1}/_{4}$ lod silfver, 216 ℔ koppar, 2 hästar, 2 oxar, 10 kor, 9 ungnöt, 8 getter och 6 svin, alltsammans motsvarande ett skattebelopp af 94 mark 6 öre 14$^{2}/_{5}$ pgr. Han omtalas som bergsfogde först i 1596 års saköresregister och i 1599 års räkenskap finnes antecknadt, att »Hans Andersson bergsfogde vid Nora hafver fritt efter grefve Magni ståthållarens bref, hvilket är inbundet i 98 års räkenskap», för 1$^{1}/_{2}$ bergsmanshemman och 1 kyrkebordsgård vid Nora 6$^{1}/_{2}$ hund:t osmundsjern. Olyckligtvis har »98 års räkenskap» gått förlorad, så att man nödgas lefva i okunnighet om innehållet af gref Magni bref. Af 1607 års räkenskap inhemtas slutligen, att Hans Andersson varit »bergsfogde $^{1}/_{3}$ år och efter Erland Björnsson kammarråds samt Nils Bengtsson ståthållarens befallning njuter sitt hemman fritt för sin gamle tjenst skull»; men vid granskningen häraf heter det: »bestås inte efter han har hvarken hustru eller barn efter sig, och skall betalas för de tvåtredjedels år», nämligen det å 1 hemman i Born belöpande skattejernet 6 hundr. osm.

Hans Andersson var ock ledamot i häradsnämden från 1582. Enligt 1606 års mantalslängd var han då öfver 60 år gammal och enkling (eller ogift), samt erlade »månadspenningar» för 5 drängar och 4 pigor, det största antal, för hvilket någon enskild person i både Nora och Linde samtidigt utgjorde denna afgift[1].

Hans efterlemnade gård i Born öfvergick till en *syster Ingeborg Andersdotter*, gift med bergsm. *Lars Svensson*, enligt hvad häradsdomboken för 23 Maj 1614 gifver vid handen. Vid ett följande ting, 16 Oktober 1615, »kom för rätten Lasse Svensson och hans hustru, h. Ingeborg, boendes på Born, och gåfvo tillkänna, att de utaf en god vilja och berådt mod hafva upplåtit och sålt sin son *Peder Larsson* och sin måg *Gabriel Nilsson* deras hemman uppå Born, som är sal. Hans Anderssons gård, för osmundsjern 6 läster[2]».

Hemmanet i Bondeborn synes redan tidigt ha öfvergått till en *Olof Andersson*, sannolikt hans broder, hvars enka hustru *Marit* där fanns boende ännu 1624, tillika med sonen *Erik Olofsson*. En andre son *Mats Olofsson* ägde samtidigt hemman i Öskebohyttan. Härjemte nämnas två

[1] Jfr sid. 31, 32 här ofvan.

[2] Huruledes denne Gabriel Nilsson på sin ålderdom testamenterade sitt halfva hemman i Born till sonen *Olof Gabrielsson*, kan inhemtas af det härom utfärdade dombrefvet 19 Juni 1644, intaget i »*Noraskogs arkiv*» I: 577.

döttrar, den ena *Elin Olofsdotter* såsom ogift 1620, och den andra, hvars dopnamn ej är kändt, såsom gift med *Lambert Persson* i Born. Denne omtalas i 1608 års räkenskap vara »uppbördsman för all den malm, kol, lim och timmer, som blifver förd till kronones blåsning hela året vid för:de Born, hvilket han ock är till siene[1] och utdelar *poletter*, när blåsningen angår, håller sig sjelf kost och hafver fritt» sitt innehafvande hemman därstädes, hvarå han sedermera erhöll fasta vid häradstinget 29 Maj 1620[2]. Kronans blåsningar vid Born hade emellertid upphört, då vid ett föregående ting 2 December 1616 bergsbefallningsmannen Mikel Henriksson[3] kunde till förut nämde Gabriel Nilsson upplåta »ett gammalt kronones kolehus där vid Born samt ett rosterum för 8 daler, efter kronan var honom något skyldig för arbete».

Hans Nilsson uppgifves i 1607 års räkenskap hafva tjenstgjort som bergsfogde i $^2/_3$ år samt därför njutit afkortning i skatten för ägande 1 hemman Vestra Sund och 1 kyrkobordsgård med $5^1/_2$ hundr. osmund. Följande året var han bergsfogde $^1/_2$ år och hade »ingen lön eller underhåll af kronan utan allenast $^1/_2$ räntan af hans hemman och gård, som han äger och brukar», hvilken räntefrihet i räkenskapen utföres med 3 hundr. 75 osmund. För senare halfåret 1608 tjenstgjorde

Nils Persson såsom bergsfogde och hade i denna egenskap »fritt uppå K. M:ts nådige behag $^1/_2$ räntan af sitt hemman», beläget i *Skoftetorp*[4], nuvarande Skofttorp, för hvilket hemman alltså afkortades 5 lisp. 14 ℔ stångjern och 1 hundr. 15 osmundsjern, hvarjemte i följande eller 1609 års längd öfver tiondejernet Nils Persson oriktigt upptages såsom ägande frihet för sin tackjernstillverkning såsom bergsfogde, enär denna hans tjenstgöring fortgick endast under halfva året 1608.

Denne Nils Persson är sannolikt en afkomling i tredje led till den *Per Nilsson* i Skoftetorp[5], som uppföres i 1539 och 1540 årens skattelängder och således sonson till *Nils Persson* härstädes, som återfinnes i 1550 års längd[6]. Med den kärlek till fädernetorfvan, som utmärkte forna dagars bergsmän, är ett dylikt antagande ingen orimlighet. I 1571 års riksbouppteckning upptages visserligen en Per Hansson m. fl. vid Skoftehyttan, men Skoftetorp däremot nämnes icke[7]. Det är dock tänkbart att ifrågavarande Skoftetorpshemman vid denna tid innehafts af någon till

---

[1] D. v. s. *tillsiare* eller tillsyningsman.

[2] Denne Lambert Persson, som, att sluta af det främmande dopnamnet, torde ha varit en af de till bergslagen under Karl IX:s tid inflyttade vallonerna, är stamfader för slägten *Montan*. Hans son *Petrus Lamberti* och sonson *Lambertus Petri Montanus* omtalas i Muncktells herdaminne II: 74.

[3] Omtalad här ofvan sid. 71—73.

[4] Namnet härleder sig från »torpets» förste anläggare *Skofte* eller *Skafte*, ett fornnordiskt mansnamn, som af Liljegren öfversättes med: den med kastspjut beväpnade.

[5] Se om »*Noraskog*» II: 201.

[6] Anf. st. sid. 246.

[7] Per Hansson på Skoftehyttan och hans son Olof Persson omtalas i 1591 års stora afkortningsregister. Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 557.

namnet okänd målsman för den i 1550 års längd upptagne Nils Perssons en son, hvilken kunnat heta *Per Nilsson*, eller dennes arfvingar. Härmed må nu vara huru som helst, säkert är emellertid, att vår man, ifrågavarande *bergsfogde Nils Persson*, som möjligen kan vara son till nyssnämde Per Nilsson, uppräknas bland bergsmännen i Skofttorp såväl i 1590 som i 1597 års hjelpeskattslängder; likaså i 1606 års mantalslängd såsom *enkling* minst 60 år gammal, men med *hemmavarande son och sonhustru* samt dräng och »legepiga». Vid häradstinget 27 Augusti 1611 »gjorde Nils Persson i Skoftetorp sin ed å bok och blef satt uti nämden». Han tjenstgjorde ännu som nämdeman vid en häradssyn 19 Juni 1626[1], men härefter försvinner hans namn ur handlingarna. Han var då sannolikt öfver 80 år gammal. Forna tiders nämdemän tjenstgjorde ock i regeln så länge de förmådde.

Hans Nilsson blef ånyo bergsfogde från 1609 års början samt erhöll för detta år likasom förut afkortning för innehafvande gård och hemman. Men följande året förbättrades hans aflöningsvilkor på sätt följande originalbref[2] närmare utvisar:

Efter thet *Mechill Hindersson*, Hans [Nilsson Bergsfog-[3]]den wid Noraskoga, haffuer dageligen stort omak [wid] H. K. Mayttz bruck och gruffuor, och sig för den skulld [be-]klagar att han mykit ringare till frijhet eller wnderhåldt haffuer, ähn andre ländzmän som wthe på lanzbygdenn boandes åhro. Ähr för den skull opå H. K. M. nådige behag min befalning, Effther thå Bergzfougder, som för honom warit haffue, tilforende haffue hafft Kopöres Jernnet, som den Ädle och welborne herres Greffue Magnus bref förmoler, och samma Kopöres Jernn wtgöres till Crონones behoff, derföre haffuer Jag opå hög:te H. K. M. nådigeste behag honom effter låtit *frijhet opå sin gård wid Nora Kyrkeboll och Sund,* Såsom och effter alla länzmän opå landzbygden haffue wnderhold opå Spannemåll och doch icke så stort omak hafue som för:the Bergzfougdhe, haffuer iag och opå hög:te H.K.M. nådige behag honom wndt aff Kyrkehärbärget här wid Noraskoga *otta tunnor Spannemåll Åhrligen* att bekomma, och will iag här effter nåhr lägenheten giffues förskaffa honom widare ther opå H.K.M. breff. I willien förthenskuld låtha honom wahra okraft för for:te gårders wtlagor, och låtha honom bekomma åhrligen samma Spannemåll. Befaller Eder här med Gud Alzmechtig. Datum *Noraskoga Prestegård* den 24 Martij 1610. *Abraham Leienhuffudh.*

Af 1611 års räkenskap kan inhemtas, att Hans Nilsson bergsfogden »är som en länsman», samt att han erhållit afkortning så väl för gården vid Nora kyrka som för hemmanet i Sund, hvarjemte han i ett qvitto, dat. Nora 29 December 1611, erkänner mottagandet af de 8 tunnor spanmål, som honom beviljats till underhåll. Af 1612 års räkenskap kan man finna att han som vederlag för samma spanmål erhållit 3 skeppund stångjern. För de närmast följande åren uppbars dock berörda löneanslag i spanmål. I 1616 års räkenskap redovisas att »Hans Nilsson, bergsfogden

[1] Handlingen härom finnes intagen i »*Noraskogs arkiv*» I: 570.

[2] Detsamma återfinnes i Vestmanlands handl. 1612, n:r 2.

[3] Det inom [ ] införda saknas i originalet, men återfinnes i senare afskrifter däraf.

vid Nora, hafver låtit tillblåsa vid Gyttorps bruk uti 10 dygn: 75 stigar kol, 100 lass malm och 40 lass limsten; därefter tackjern 53 1/2 skeppund», eller för dygnet 5 sk℔ 9 l℔ 2 ℔[1], samt att Hans Nilsson »bekommit för sitt omak» 7 t:or spanmål. — Från senare halfåret 1616 förekommer dock åter en ny bergsfogde, nämligen

Kristofer Staffansson, som enligt räkenskapen »brukar och hafver fritt för sitt omak (under) 1/2 års tjenst kyrkobordsgård 1», hvarjemte han bekommit på sin 1/2 års lön 2 fat osmund och 6 skepp. tackjern, jemlikt qvitto af 3 Mars 1618. Han nämnes första gången i 1597 års längd såsom nybyggare vid Nora kyrkebol med 2 mark skatt; upptages i 1606 års mantalslängd med namnet »Kristofer i Lunden» samt var en af konung Karl IX:s värdar vid dennes besök 1611 i Nora kyrkoby[2], som närmare kan ses af nedanstående qvitto:

Bekiennes iagh Christoper Stafuansson uthi Lund dedh konngl. Maijstetz tro tiänare och Fougte ärlige och wälachttadhe Michiell Hindrichson, hafuer migh lefuereradh och betalt, för dänn giästning iag hade ij tenn tidh salige och högloflige Konung Carll uar uthi Nora Bärgzlagh oss.jäärn 6 fat, Kiöt och fläsk 9 l℔, Brödh 48 kackor, Smör 2 ℳ℔, lius 28 styc., Järpar 2 sty.; at dädh såå sandt åhre säter iagh mit Bomerckie häär under. Datum Nora den 29 December åhr 1612.

C. [bomärke] *S.*

Af 1617 års räkenskap framgår, att »Kristofer Staffansson bergsfogde besitter och hafver fritt för sitt omak kyrkobordsgård 1», samt att han bekommit i lön 8 t:or spanmål, af honom qvitterade 24 Augusti 1618. I följande årets räkenskap afkortas jemväl skatten för hans gård, hvarjemte han, enligt qvitto 7 April 1619, »bekommit för sitt omak» 4 fat osmund och 8 t:or spanmål, men vid denna utgiftspost har det granskande kammarrådet kort men bestämdt skrifvit: »bestås intet jernet». Äfven sedan kronans inkomster sistnämda år blifvit utarrenderade, finner man Kristofer Staffansson fortfarande tjenstgöra som bergsfogde. Han bevistade häradsting i Nora 1618 och 1619 i stället för befallningsmannen och han har jemväl undertecknat 1621 års undersökningsprotokoll[3]. I en räkenskap för 1623 kan man ännu se att den då icke namngifne bergsfogden innehade fritt »för sitt omak» gården vid kyrkebolet, men med detta år synes han ock hafva afgått från tjensten.

Angående tiden för Kristofers frånfälle saknas underrättelse, men vid Noraskogstinget 24 Maj 1633 »lofvade Påvel Bosson sig vilja svara Hans Nilsson till allt det han kan hafva honom att tilltala om arfvet efter *sal. Kristofer i Lund* till nästkommande ting». Af ett annat tingsprotokoll för 1 Juni 1635 kan inhemtas, dels att nämden hade skattat och värderat

[1] Jfr härmed de här ofvan sid. 72 anförda blåsningsresultaten.
[2] Jfr »*Noraskogs arkiv*» II: 507.
[3] Jfr sid. 73 här ofvan samt om »*Noraskog*» III: 31.

Lund till 5 läster osmundsjern och *Trängeboda* för 4 läster, hvilken värdering »efter Jakob Perssons och Pål Bossons begäran» skulle införas i protokollet; dels ock att »Påvel Bosson i Lund kärade till Jakob Persson ibidem samt 5 *sal. Kristofer Staffanssons arfvingar* om någon skuld han hafver betalt på alla arfvingarnas vägnar, men efter de intet tillförene hafva gjort någorledes räkning, och nämden intet förstod sig på någon räkning: därföre blef uppskjutet till dess de i rätten inlägga någon viss och trovärdig räkning». Detta synes hafva skett till ett följande ting, med den påföljd att Påvel sjelf fick vidkännas sin påstådda fordran, hvarom vidare längre fram (sid. 311).

Af dessa och andra bevarade domboksprotokoll framgår emellertid att Kristofer efterlemnat rätt många arfvingar, af hvilka dock endast en son *Staffan Kristofersson,* omtalad som död i en handling af 1638 $^{10}/_{4}$ och hans »efterlefverska», omgift med en Anders Olofsson vid Nora kyrka, samt en dotter *Anna* äro kända till namnet. Denna Anna var nämligen gift med nyssnämde

Påvel Bosson, som någon tid var anstäld som tiondeskrifvare inom bergslagen. Hans första tjenstgöring i denna egenskap ägde rum under åren 1623—1627, då Hübert Gillisson (de Besche) var bergslagens arrendator[1]. Vid Noraskogs häradsting 29 Mars 1631 »beviljades Påvel Bosson ett vittnesbörd af rätten, att den tid han var tiondeskrifvare, var honom lön tillsedd af mäster Hybert arrendatoren och icke af häradet, eftersom nämden det med honom vittnade». Enligt tingsrättens fastebref, utfärdadt 28 Augusti 1638 för Andreas Dress å Fogdetorpshammaren vid Hammarby[2], hade han inköpt $^{1}/_{4}$ däri af Påvel Bosson för 3 läster osmundsjern. Påvel Bossons namn förekommer för öfrigt rätt ofta i rättegångshandlingarna[3], både för Noraskogs- och Grythyttetingen, hvilka senare togo sin början på hösten 1640.

Genom utslag af Grythytte tingsrätt 11 Januari 1643 tillerkändes Påvel Bosson vid Nora för sin hustru och hennes medarfvingar arfsrätt till $^{1}/_{5}$ i Varnäs hemman mot deras vederparter. Enligt köpebref, dat. 16 Oktober 1647, sålde unge Erik Larsson i *Käringborn* »en fjerdepart i den öfre härden uti sin *hammar,* beliggandes i södra strömmen vid landsvägen, till välaktad Påvel Bosson i Nora stad boendes, med all behörlig redskap som är färdig, hvilket är först smedjan, hammar, städ, bälgor, tänger, hjul och damm, samt med all annan nödtorftig redskap som till ett sådant verk behöfvas kan, för osmundsjern åtta fat»; varande detta köpebref jemväl undertecknadt af öfrige dåvarande delägare i hammaren, som blifvit uppbygd på grund af ett Grythytte häradsrätts bevis, utgifvet 8 Mars 1645. Af ett annat köpebref, dat. Nora 15 Mars 1653, sålde *Anna Kristofersdotter,* »*sal. Påvel Bossons efterlefverska i Nora*», till *Petter Cupp i Jerle* »en hammardel vid Kärvingeborn uti unge Erik Larssons smedja, i södre strömmen vid landsvägen belägen, hvilken del be-

[1] Se härom »*Noraskogs arkiv*» I: 2.

[2] Angående detta fastebref finnes ingen underrättelse i domboken för samma ting.

[3] Angående en spanmålsaffär, som Påvel Bosson hufvudsakligen synes hafva haft om händer, må hänvisas till »*Noraskogs arkiv*» I: 71.

löper till en fjerdepart i den nedre hälen (härden) och en åttondedel uti smedjan för 15 riksdaler och 4 fat osmundsjern»; och är detta bref bevittnadt af *Jacobus Magni Montanus, eccl. Norensis comminister*, och *Oluf Börielsson* (rådman i Nora). Ett halft år senare, eller 27 September s. år, sålde Kristofer Staffansson[1] och Anna Kristofersdotter deras »femtepart uti bergsmanshemmanet Varnäs», som de enligt laga dom såsom arf vunnit, för 10 fat osmundsjern till dåvarande inspektoren vid Hällefors *Erik Johansson*[2], hvilken genom detta och några andra samtidigt afslutade köp grundlade *Varnäs* bruksegendom, som från 1860 förvandlats till *Elfvestorps bruk*. — Af alla dessa handlingar framgår således, att Påvel Bosson jemväl varit delägare i Käringborns södra stångjernshammar samt att han aflidit i början af 1650-talet.

Karl Holbeck synes hafva tjenstgjort som tiondeskrifvare under Louis de Geers arrendetid, från 1627 till dess Andreas Dress 28 Maj 1631 blef arrendator af Nora och Lindes m. fl. bergslager. Af Noraskogs tingsrätts protokoll för 19 Juli sistnämda år kan inhemtas, att tiondeskrifvaren Karl Holbeck kom för rätten »och anklagade Joen Björnsson i Bondebyn, Peder Månsson i Bröstorp (och) Hans Larsson på Jerlehyttan för det de emot förbud hafva tagit något hö, som hafver varit krönt och arresteradt för kronones utskylder; hvilket efter de icke neka kunde blefvo hvardera sakfälde till sina 40 mark». Sedermera omtalas denne Holbeck, »fordom tiondeskrifvare» vid häradstinget 22 Juni 1632, såsom vittne angående ett »perlemente» eller oväsen, hvilket kort förut ägt rum vid Nora kyrkebol. Angående hans härkomst eller vidare öden är i öfrigt ingenting kändt.

Peder Elofsson erhöll af rikskammarråden 28 Februari 1631 fullmakt eller förordnande att vara s. k. gegenskrifvare i Nora bergslag, hvartill hörde att utöfva kontroll öfver den tiondejernsuppbörd, som af fögderiets arrendator skulle uppbäras och redovisas[3]. Möjligen är han samme Påvel Elofsson, som redan 1597 omtalas i egenskap af hertig Karls ombud vid Nora kyrka vid förmedlandet af dennes affärer med bergsmännen, och som i ett samma år utgifvet qvitto bekände sig hafva mottagit »penningar 18 mark till *ölköp* åt 50 personer vid Nora bergslag uti 8 dagar»[4]. Hvad som är säkert är, att Peder Elofsson nästan omedelbart efter tiondejernets införande 1608 blifvit antagen som *tiondeskrifvare* i Nora bergslag samt att han innehaft detta uppdrag till 1623, då Hübert Gillisson blef arrendator och anstälde förutnämde Påvel Bosson i samma egenskap. Peder Elofsson innehade efter 1631 års förordnande sin befattning till 1637, från hvilket år denna syssla synes hafva blifvit fullständigt förenad med bergsfogdetjensten.

Från Peder Elofssons tjenstetid torde några utdrag ur Noraskogs tingsrätts domböcker icke sakna intresse. Sålunda heter det för 1632 $^{23}/_{6}$:

---

[1] Att denne Kristofer icke kunde vara densamme som den förut omtalade bergsfogden, men väl någon anhörig, måhända en sonson, torde vara sannolikt.

[2] Jfr »*Noraskogs arkiv*» II: 323.

[3] Jfr sid. 138 här ofvan, då *Sten Andersson* samtidigt erhöll enahanda uppdrag för Lindes bergslag.

[4] Se härom »*Noraskog*» III: 23.

Samma dag blefvo förlikte Peder Elofsson tiondeskrifvaren samt Nils Smed vid Körkebolet, att efter Peder Elofssons styfdotter hafver varit Nilses fästemö och ryggat äktenskapet: därföre lofvade Peder Elofsson den andra trettio daler; där af tages ett halft skeppund stångjern till (dom)kapitlet, och där med så voro förlikte, att vite skulle vara tu skeppund af honom, som detta kontrakt eller förlikning ryggar med ord eller gerning. — — —

Item kom för rätten Peder Elofsson tiondeskrifvaren uti Nora bergslag och kärade till Joen Pedersson Brask, beskyllandes honom hafva aflåtit jern af hyttan förr än som kronones tionde var afvittrad, hvilket, efter så uti sanning befanns, blef Joen efter instruktionen om tionde i bergslagen sakfäld till sina 40 mark.

1633 $^{24}/_{5}$: Samma dag kom för rätten hustru Kerstin Nilsdotter i Elfstorp och anklagade profossen Peder Rafvalsson samt tiondeskrifvaren Peder Elofsson för det de utan någon skull (eller skäl) hafva slagit henne i handklöfvar; därtill Peder Elofsson svarade, att efter hon hafver utspridt ett slemt rykte om Peder Elofssons hustru, nämligen efter Peder Elofsson var sjuk, skulle hon hafva sagt att hustrun hafver gifvit honom en hop och knifslag, däraf han är sjuk blefven, därföre sände han Peder Rafvalsson efter henne och lät hemta henne till sig. När hon kom dit, vittnade Hans Pedersson, murmästare vid Svartelfven, slog Peder Elofssons hustru henne några munslag att hon blödde; sedan var Peder Elofsson och Peder Rafvalsson om råd att slå henne i jernet, och mente en part hon skulle värre hafva varit trakterad än torde uppenbaras; dock ehuru det var, efter hon intet hafver gjort och eljest var en utlefvad qvinna, den profossen eller någon annan ingen rätt hade att slå i jernen: därföre blefvo både Peder Rafvalsson och Peder Elofsson, efter det 20 kap. Edsöresbalken, fälda att hafva brutit konungs edsöre; därmed saken uti underdånighet sköts till den konungslige hofrätts gunstige resolution och förklaring.

Då edsöresbrott i lagen var belagdt med dödsstraff, har Peder Elofsson antagligen fått straffet mildradt till fängelse eller böter, ty efter någon tids förlopp omtalas han åter i domboken, hvarom nedanstående utdrag bära vittnesbörd:

1635 $^{1}/_{6}$: Besvärade sig bergsfogden Hans Nilsson öfver Per Elfsson tiondeskrifvare, för det Per Elfsson skall honom hafva angifvit för ståthållaren, att Hans skall hafva efterlåtit dem på Grängeshyttan låta uttaga jern förr än som kronones tionde var aflagd; hvilket efter Peder nekade till sig aldrig sagt hafva och intet annat vet med Hans på detta eller annat sett än det ärligit och godt är: därföre blef Hans för sådant rykte fri erkänd.

Anklagade tiondeskrifvaren Per Elofsson Erik Ivarsson för det han hafver vid Grängeshyttan uttagit sin masmästarelön förr än kronones tionde var afvittrad, hvilket efter så befanns och allom förbudit är taga någon del därifrån, förr än tionden är afvittrad, blef fördenskull Erik efter den 6 artikel sakfäld till sina 40 mark.

Blef afsagdt att Peder Elofsson tiondeskrifvaren skall betala Erik Nilsson på Pershyttan 2 $^{1}/_{2}$ skepp. tackjern, som han hafver levererat Peder och Peder söke sedan sin man, som han åter levererat hafver.

1637 $^{19}/_{4}$: Kom för rätten Peder Elofsson, tiondeskrifvare vid Nora, och anklagade Nils Andersson på Fogdhyttan för det han hafver delt jern ut förr än som kronones tionde vore afvittrad och bytt till åtta skeppund; hvilket det blef Nils öfvertygadt och Nils intet neka kunde: därföre blef han

efter ordinantien för förbudsbrott sakfäld till sine 40 mark och jernet förbrutet, halfparten att utläggas af bergsmännen och halfparten af embetsmännen, som jernet bekommit hafva.

Genom köpebref, utgifvet 21 Juni 1638, sålde Peder Elofsson till Anders Dress dels sin *gård vid Nora kyrka* »med allt husgeråd för tre och en half läst osmundsjern», och dels ett sitt *hemman på Skymhyttan* för 2 1/2 läst osmundsjern. Angående detta senare hemman innehåller häradsdomboken för 30 Augusti samma år, att

»Efter såsom Peder Elofsson vid Nora hafver pantsatt sin gård på Skymhyttan till Nils Andersson, och kronones befallningsman (Sten Andersson) klandrar samma gård för kronones utlagor, begärandes rätten ville sententiera hvad antingen han eller kronan gården behålla skulle; så alldenstund att det befanns att gården för kronones utlagor intet var till att bortpanta förrän de voro betalta: alltså afsades att gården skulle höra kronan till för utlagorna, där de intet i rättan tid blefvo betalta.»

Utlagorna torde omedelbart härefter hafva blifvit erlagda, ty vid samma ting uppbjödos första gången så väl »Peder Elofssons gård på Skymhyttan» som hans gård vid Nora. Men först 5 December 1654 »beviljades sal. Anders Dress' arfvingar[1] fasta på det hemmanet på Skymhyttan han för många år sedan köpt och därmed lagligen procederat».

Efter 1638 förekommer Peder Elofssons namn icke vidare i tingsprotokollerna. Om han aflidit i Nora vid denna tid eller bortflyttat till annan ort är ej kändt, då någon underrättelse därom icke vunnits.

Hans Nilsson blef från 1624 bergsfogde för tredje gången. Årets räkenskap upptager nämligen att »Hans Nilsson bergsfogden brukar och hafver fritt för sitt omak» ett bergsmanshemman i Vestra Sund och en kyrkobordsgård. Den däraf utgående räntan redovisas sålunda[2]:

30	foror = 5 stigar kol à 1 d:r	5 daler	— öre	— pgr
9	l℔ osmundsjern (= drängejernet)	2:	8	—
2	lass malm à 4 öre	—	8	—
10	dagsverken à 6 öre	1:	28	—
6	skjutsfärder à 12 öre	2:	8	—
1	långstock		8	—
2	l℔ näfver à 2 öre		4	—
3	℔ bast à 10 öre l℔		1	— 12
	Summa	12 daler	1 öre	12 pgr.

För att erhålla rätt begrepp om den sålunda debiterade räntan, bör ihågkommas att skatterna vid denna tid alltid utgjordes i sjelfva persedlarna och att de angifna värdena endast gällde mellan kronan och dess arrendatorer.

Såsom förut är omtaladt, hade Hans Nilsson varit bergsfogde dels 1607—1608 under 1 1/6 år och dels 1609—1616, då han efterträddes af Kristofer Staffansson. Under den tid denne innehade bergfogdetjensten finner man Hans Nilsson, såsom »ryttare under Henrik Flemings fana», hafva

---

[1] Genom sonen *Otto Dress* på Hammarby.

[2] Jfr sid. 75 här ofvan.

njutit afkortning för sina ofvannämda fastigheter, äfvensom för hemman i Fellingsbro socken, därifrån Hans Nilsson antagligen var bördig[1]. Sannolikt hade han ansett det vara förmånligare att under åren 1616—1623 personligen prestera rusttjenst än att »såsom en länsman» innehafva bergsfogdesysslan. Vid Noraskoga häradsting 23 Januari 1618 erhöll Hans Nilsson, som synes hafva bott vid Nora kyrkobord, »lyssen» eller fasta å *ett hemman i Vestra Sund*, hvilket hemman han 22 Juni 1604 köpt af arfvingarna efter Karl Ref och hustru Anna för 200 lod godt silfver[2].

Hans Nilsson tjenstgjorde stundom såsom ombud för kronans befallningsman vid häradsting och andra mer eller mindre vigtiga offentliga tillfällen[3]. Att han äfven på grund af sin tjenst stundom nödgades uppträda som vittne eller åklagare vid tingen måste anses som ganska naturligt. I sådant afseende har ett mål mellan honom och tiondeskrifvaren Peder Elofsson redan anförts. Ett annat nästan likartadt må här ytterligare meddelas. Vid Noraskoga häradsting 11 Mars 1633

Kärade Hans Nilsson bergsfogden till Dams-Olof på Kåfalla, beskyllandes Olofs hustru skall hafva *kallat honom en mutekolf;* därtill svarade Olofs hustru, hvilken ock tillstädes var, att hon kunde bevisa och sköt på Anders Ivarsson, och när Anders Ivarsson härom examinerad och tillspord blef, om han vet någon besked där om, nekade han därtill alldeles, hvarföre Olof på sin hustrus vägnar blef efter det 20 kap. Tingmåla balken sakfäld till sina 40 mark.

Af tingsprotokollen synes framgå, att Hans Nilsson aflidit 1636. Vid sommartinget i Nora 18 Juni s. år heter det, att »efter som Gottskalk på Gamlehyttan, Gottskalk i Lindesby samt *bergsfogden Jakob Pedersson* vittnade att Jöns Bengtsson på Nyhyttan hafver betalt sakören han skyldig var *Hans Nilsson:* därföre afsades *arfvingarna* det att betala». Nästan omedelbart härefter förekommer i samma protokoll:

Efter en noga räkning å tinget emellan arrendatoren välaktad Andreas Dress och Erik Andersson uti Örebro på 40 läster jern, som arrendatoren den andre på *salig Hans Nilssons*[4] vägnar levererat hafver efter egen tillsäjelse, blef befunnet att Andreas Dress ännu restar 60 daler kpmt, hvilket han med handräckning lofvade sig vilja förbe:de Erik Andersson tillställa.

---

[1] I Vestmanlands handl. 1630, n:r 5, sammanbunden med Nerikes lands-o. verifikationsbok, finnes ett bevis undertecknadt af bergsfogden Hans Nilsson »*Rumboo*», därmed angifvande sig vara från »Rumbolandet». Hans sigill i 1611 m. fl. års räkenskaper visar äfven initialerna HNR. Redan i 1599 års räkenskap omtalas *Hans Nilsson i Eke* såsom länsman i Fellingsbro, och det är ingalunda osannolikt att just han är densamme, som sedermera blef bergsfogde i Nora bergslag.

[2] Karl Ref finnes omtalad som ryttare under Uplandsfanan i »*Noraskogs arkiv*» I: 563. Måhända var äfven den af Ref uppbygda kyrkobordsgården inbegripen i förenämda köpeaftal.

[3] Såsom exempel därpå må hänvisas dels till sid. 81 här ofvan och dels till »*Noraskogs arkiv*» I: 570—574.

[4] I protokollet står visserligen »sal. *Jakob Pedersson*s vägnar», men att här en misskrifning ägt rum synes uppenbart.

Vid vintertinget 13 Januari 1637 heter det, »att efter som det befanns att den vreten, som salig Hans Nilsson hafver haft i pant utaf Erik Andersson i Örebro, att det är kronovret; därföre kändes han under kronan igen och sal. Hans Nilssons arfvinge söke sin man».

Angående Hans Nilssons familjeförhållanden är ej mera kändt, än att hustrun hetat *Mariana* och ännu 1642 varit boende vid Nora kyrka[1], samt att makarna ägt åtminstone en son, *Per Hansson*, köpman i Torshälla. Af Noraskogs dombok 13 Januari 1637 kan inhemtas, att »samme dag blefvo inför rätten enta och förlikta Anders Olofsson och hans svåger Peder Hansson i Torsilia (Torshälla) om *gårdeköpet uti Sund* sålunda, att Anders Olofsson godvilleligen afstår och träder därifrån, därföre Peder Hansson gifver honom i förlikning en hage, som kallas (?) hagen[2] och sedan i den saken vara åtskilda». Om denne Anders Olofsson[3] var gift med en syster till Per Hansson eller om Per Hansson ägt Anders' en syster till hustru är ej bekant. Vid samma ting lät sedermera »hans herrlighet landshöfdingen», *Gustaf Leijonhufvud*, första gången uppbjuda »*en gård i Vestra Sund*, item *Hageby hammar*, som hans (nåde) hafver köpt af Peder Hansson i Torsilia[4], Hans Torkelsson (i Skoftetorp) och Lars Hansson (i Hagby), hvilken bruksegendom innehades några år af nämde landshöfding.

Huruledes Per Hansson fick fullgöra en af *fadern ingången borgensförbindelse* framgår af Noraskogs dombok för 25 Maj 1639, der det heter:

»Erik Andersson, borgmästaren uti Örebro, gjorde sin ed att salig bergsfogden Hans Nilsson var god och gått i löfte för Erik Månsson på Fåshyttan för 9 hundr. jern, som han var skyldig Joen Månsson i Örebro, och åter Joen Månsson samma post Erik Andersson; därföre lofvade Peder Hansson i Torsilia samma jern att betala.»

Jakob Persson, som, enligt hvad här ofvan meddelats, redan 1636 kallas bergsfogde, erhöll dock icke Bergsamtets fullmakt å tjensten förr

---

[1] Af domboken för 12 Mars och 31 Maj 1642 kan inhemtas, att uppbud meddelats å sal. Nils Embjörnssons gård på Vassland »och en körkebod till samme gård, belägen på *hustru Marianas, Hans Nilssons efterlefverska,* tomt».

[2] Namnet å denna hage är ej fullt utskrifvet.

[3] Å häradstinget 31 Mars 1636 »kom för rätten Anders Olofsson vid Nora och tillsporde *Påvel Bosson,* om han hade något att fordra af honom på salig Kristofer Staffanssons vägnar: då bekände Påvel Bosson offenteligen att han ingen ting hade att kräfva af *honom eller hans hustru* på salig Kristofer Staffanssons rest, som han säger sig hafva betalt till mäster Hybert arrendatoren, eller intresse, och sade sig det aldrig mera vilja eller kunna klandra, hvarken nu eller i framtiden» (jfr sid. 305, 311).

[4] Vid Noraskogstinget 4 December 1635 »kom för rätten Peder Hansson i Torsilia och sig besvärade att en part bruka hans hammardel uti Hageby honom olofvandes och oveterligit: därföre efter hans begäran blef där uppå *förbud* gjordt». Samma dag »blefvo förlikta inför rätten Erik Tidemansson och Peder Hansson om *ett boderum emellan lilla och stora torget* (vid Nora kyrka?), att Peder Hansson betalar det efter mätismanna ordom».

än 25 Oktober 1637, då jemväl blef föreskrifvet att därmed skulle följa så väl uppbörd som redovisning af kronans tiondejern. Han är antagligen samme Jakob Persson, som af dåvarande ståthållaren Karl Bonde å Fellingsbro häradsting 13 Oktober 1628 förordnades till befallningsman öfver samma härad, och som äfven finnes antecknad såsom skrifvare eller ombud åt kronans arrendator Louis de Geer 1628—1630.

Förut är omtaladt att Jakob Persson var en måg till bergsfogden Kristofer Staffansson och således äfven svåger till tiondeskrifvaren Påvel Bosson. Vid häradstinget 31 Mars 1636

Kom för rätten Påvel Bosson och kärade till Jakob Pedersson i Lund, fordrandes trettiotre fat jern af honom, som han på alla arfvingarnas vägnar hafver måst utgifva och betala till mäster Hübert arrendatoren. Uti denna sak sade Jakob att domen är med vilkor, så framt Påvel levererar dem andra en riktig restlängd vilja de svara därtill; och Påvel hafver infört Ringshyttekarlarna, hvilka hafva betalt; item efter Påvel kräfver sjutton fat intresse, som han hafver på salig Kristofer Staffanssons vägnar betalt, svarade Jakob Pedersson att Påvel måtte inlägga en riktig restlängd på de tre och trettio fat osmundsjern, såsom ock med en special qvittens bevisa att han sjutton fat osmundsjern hafver uti intresse betalt på Kristofer Staffanssons vägnar på det år han var tiondeskrifvare och intet på sju år, efter ock Påvel Bosson efter Kristofer Staffansson hafver varit tiondeskrifvare. Denna sak upptogs till ransakning; och emedan stora omständigheter funnos till visshet uti Påvels ransakningar, nämligen bland annat att förutan de tre och trettio fat jern, som resten innehöll, hafver Påvel efter sin räkning haft uppbörd på sex fat osmundsjern, hvilket, efter han intet kunde bevisa hvadan det skulle vara kommet: därföre pålades Påvel jernet för lag och rätta lagligen öfvertyga dem han i sin restlängd hafver infört vara skyldige; sedan skall ock Påvel Bosson lagligen bevisa det intresse han säger sig hafva betalt på salig Kristofers år vara sann, och vara kommen på sal. Kristofers år och intet på hans: eljest skall Jakob Pedersson och de andra hans medarfvingar vara omolesterade för Påvel Bossons molestation och tilltal, helst medan Påvel Bosson allena, onödder sjelfver hafver sig detta uppå tagit; och det med rätta.

Vid ett följande ting 14 Januari 1637

Kom för rätten Påvel Bosson vid Nora tingsbol och kärade till sin svåger Jakob Pedersson om *sin hustrus anpart och arfvedel i Lund* samt en annan systerdel, som Påvel inlöst hafver och Jakob nu brukar och besitter, begärandes sjelf det få bruka och besitta, det honom bör och med rätta tillkommer; alltså emedan uppenbart är att Påvel uppå sin hustrus vägnar är ägande i gården: därföre kunde rätten honom intet därifrån sätta, utan han må därmed disponera och laga som honom täckes.

Eftersom Påvel Bosson olagligen *klandrade en dom,* som emellan honom och hans svåger Jakob Pedersson fälder är[1]: därföre blef han för den (detta) brott sakfäld till sine 3 mark.

Angående Jakob Perssons förhållande i tjensten må nedanstående domboksutdrag meddelas, såsom tillika egnade att närmare belysa seder och bruk under denna tid. Vid Noraskogstinget 11 April 1638

[1] Samma dom, som här ofvan finnes meddelad.

Kom för rätten Nils Pedersson på Skrekarhyttan och kärade till Jakob Pedersson bergsfogden för det han hafver *beskyllt honom* för *en tilltagsen sälle,* och utan lag och dom för ingen sin brott *satt honom uti kistan* (fängelset): därtill svarade Jakob Pedersson att Nilses svärfader, Jöns Larsson på Skrekarhyttan[1], hafver sådant sagt för honom, såsom Karl Kristofersson[2] det vittnade, samt ock Nils Larsson på Skrekarhyttan, att han sådant hafver hört af sin broder Jöns Larsson; men efter Jöns Larsson intet var tillstädes blef saken uppskjuten till annat ting.

Då emellertid denna sak icke vidare förekommer i domboken, torde någon förlikning därom mellankommit.

Vid höstetinget 11 December 1638, i närvaro af landshöfdingen Gustaf Leijonhufvud och befallningsmannen Sten Andersson,

Kom för rätten Jöns Olofsson vid Nora och anklagade Olof Gabrielsson på Born, för det han hafver honom slagit och illa medfarit både med en bössa, så väl som med en knif trakterat, och synnerligen emot *den frid, som bergsfogden hafver öfver honom lyst.* Och efter det Olof till förbudet nekade, men slagsmålet bekände: därföre blef saken examinerad, och vittnade med svuren ed bergsfogden Jakob Pedersson och Sven Jönsson byfogden (vid Nora) lagligen hvardera, att så i sanning är, det Jakob bjöd Olof afstå med parlementet och intet befatta sig med Jöns Olofsson, hvilket han intet aktade; därföre blef, för det han be:te förbud bröt, sakfäld till sine 40 mark, efter Nyköpings stadga och beslut.

Att till bergsfogdens tjensteåligganden äfven hörde att vara *justerare,* kan inhemtas af följande intyg, som införes med bokstaflig noggrannhet efter det i Riksarkivet funna originalet:

Bekennes Jagh mig Jacob Persson, Bergzfougde vthi Nora, och giör her mz witterlig att Nilss Larsson, Hindrich Barkhuses tienare, war hoss mig begieradhe att Jag skulle Probera ehn Pyndare, som han sende vht Jern medh till sin hussbonde, huilken pyndare höll just 12 l℔ effter bessmans wicht, eller Lekaren effter 13:de kornet på Pyndharen, och wart timoth Leffler och tillstädes nehr förb:te Pyndare proberes, hvilkett och dett samme mz sin egen handtt bekreffter. Actum Nora den 16 octob. Åhr 1640.

Jacob Person mpria.
Timot Hansson Leffler.[3]

Genom Bergsamtets bref 5 November 1638 uppläts $^1/_4$ mantal ***Bomanshyttan*** i Nora socken till bergsfogden Jakob Persson att innehafvas »fritt på sin lön och beställning». Det dröjde emellertid ej länge innan han blef skild från tjensten. Detta synes hafva skett redan i slutet af 1640. Han bodde fortfarande någon tid qvar å sin gård Lunden vid Nora kyrka, i ständig delo med sin svåger, så att vid ett extra ordinarie ting i Nora

[1] Denne Jöns och brodern Nils voro söner till den Lars Jönsson i Skrekarhyttan, som omtalas i »*Noraskog*» III: 443. Det härstädes omtalade fastebrefvets rätta datering är 1587, ej 1582. Genom förbiseende har nämligen ett *V* blifvit uteslutet ur årtalet.

[2] Månne en son till bergsfogden Kristofer Staffansson?

[3] Denne var borgare eller köpman vid Nora kyrka.

17 September 1641, i närvaro af landshöfdingen Gustaf Leijonhufvud och befallningsmannen Nils Månsson, följande resolution afsades:

Efter såsom emellan Påvel Bosson vid Nora och Jakob Pedersson i Lund alltid tvist och oenighet vill sig yppa och förökas; så på det sådant oskickeligit lefverne måtte aftvingas: därföre *sattes vite dem emellan,* femtio daler hvitt mynt, hvildendera den andre antastar, skäller eller om något de sig emellan eller deras folk på något sätt förverkar med ord eller gerningar.

Sedan Jakob Persson någon tid lefvat utan tjenst, blef han 1646 »bergsfogde öfver *Gestriklands* bergslager», hvilken befattning han innehade till 1656, då han förmodligen aflidit, enär hans efterträdare *Zakarias Bengtsson* erhöll fullmakt å tjensten 29 November s. år. — Angående Jakob Perssons familj eller öfriga lefnadsförhållanden hafva andra upplysningar, än de här ofvan meddelade, icke kunnat af utg. uppletas.

Knut Larsson synes redan i November 1640 blifvit tillförordnad bergsfogde, hvarefter han under följande året erhöll Bergsamtets fullmakt å sysslan. Då hans lifsverksamhet på annat ställe finnes utförligt skildrad[1], må här endast erinras därom, att han i flera hänseenden var en mycket verksam och driftig man, som på ett ganska kraftigt sätt deltagit i ortens angelägenheter dels i egenskap af borgare och rådman i Nora stad[2] dels ock som bergsfogde i Nora bergslag, hvilken senare befattning han innehade till 1665; att Knut Larsson redan 4 November 1663, enär bergmästaren Sten Andersson »för dess höga ålder ej orkade så bestrida sysslan som sig borde», förordnades »att vara vice bergmästare öfver Nora, Lindes och Nerikes bergslager», samt att Knut Larsson, efter Sten Anderssons frånfälle, erhöll Bergskollegii fullmakt 30 Maj 1665 att vara ordinarie bergmästare, hvilken befattning han sedermera innehade till sin död i Juli 1675.

Genom sitt första gifte med en dotter (Brita?) till Nils Hansson och hustru Brita, hade Knut Larsson blifvit ägare både af gård i Nora stad, där han hufvudsakligen bodde, och af en andel i Hagby hemman, hvilken senare han förökade genom inköp af jordlotter från Elfstorps by, hvarigenom han grundlade nuvarande egendomen *Knutsberg,* som efter honom har sitt namn. — Knut Larssons senare hustru, *Kristina* (Kerstin) *Andersdotter Lind,* var sannolikt beslägtad med rådmannen i Linde, Anders Bengtsson Lind, måhända en faster till honom.

Knut Larssons förstnämde svärfader *Nils Hansson* tjenstgjorde under åtskilliga år (åtminstone 1617—1623), samtidigt med förut nämde bergsfogden Hans Nilsson, såsom »hofman» eller ryttare och åtnjöt i denna egenskap skattefrihet för sitt hemman i Hagby, enligt hvad kronoräkenskaperna gifva vid handen. Då denne Nils Hanssons *fader,* likasom bergsfogden, hette *Hans Nilsson,* är det lätt att förvexla dessa bägge med lika namn försedda personer. Det må därför lända till utg:s ursäkt, om här äfven tilläggas några uppgifter om sistberörde Hans Nilsson, till före-

[1] I »*Noraskogs arkiv*» I: 10—15, samt 70—80.

[2] Knut Larsson aflade sin rådmansed 25 Juni 1647 och tjenstgjorde i denna egenskap till dess han blef bergmästare. Vid 1660 års riksmöte synes han ock hafva varit ombud för Nora stad.

kommande däraf att förvexling mellan honom och ifrågavarande bergsfogde framdeles må äga rum.

Denne bergsman *Hans Nilsson* var nämligen en son till Nils Matsson i Elfstorp, hvilken senare upptages redan i 1550 års skattelängd[1]. Sonen Hans, som vid riksbouppteckningen 1571 vid Elfstorp blef taxerad för 70 ℔ koppar, 2 hästar, 4 kor, 8 ungnöt, 12 getter och 3 svin till 12 mark 7 öre[2], synes ha utflyttat från fädernegården och sålunda blifvit grundläggare till *Hagby* gård eller hemman, där han finnes upptagen såsom boende i 1597 års skattelängd. Enligt 1606 års mantalslängd var Hans Nilsson i Hagby då öfver 60 år gammal och utgjorde månadspenningar blott för sin hustru och en hemmavarande son, antagligen samme Nils Hansson, hvilken sedermera, enligt hvad redan är sagdt, tjenstgjorde som ryttare och slutligen blef svärfader till bergsfogden Knut Larsson.

Angående nyssnämde Hans Nilssons arfvingar och en dem emellan anhängiggjord arfstvist innehåller Noraskoga härads dombok för 17 November 1640 följande redogörelse:

»Kommo för rätten Anna Jönsdotter vid Nora, en piga, samt Melker Lodstöpare ibidem, fullmäktig af be:te Anna Jönsdotter och hennes syskon, och kärade till Lars Hansson i Hageby och Knut Larsson vid Nora om *deras arfslotter uti Hageby,* dem de intet hvarken njutit hafva eller penning eller pennings värde bekommit, utan be:te Lars Hansson, deras moderbroder, hafver alltsammans deras arfslott borta, som de efter sin moder ärfva borde, samt Knut Larsson och Olof Larsson vid Nora, som äro Nils Hanssons mågar; hvilken sak de berättade sålunda hänga tillhopa, att Lars Hanssons fader, Hans, hade en broder het Mats: desse två ägde halfve Hageby, hvilket nu är i två delar, Elfvestorp och Hageby, Elfvestorp igen två fjerdedelar och Hageby en fjerdepart; och oansedt att Lars Hansson och Nils Hansson hade flere syskon, hade de båda likväl till sig (tagit?) en fjerdepart hvardera, Lars Hansson i Hageby en fjerdepart och Nils Hansson en fjerdepart i Elfvestorp; det andre halfve i Elfvestorp eller de två fjerdeparterne därutinnan kommer dem intet vid, utan höra salig Matsens arfvingar till; och efter deras moder eller de intet hafva bekommit, hvarken i Hageby eller Elfvestorp, därföre fordrade de sina delar hvarstädes. Och oansedt att Lars Hansson föregaf sig hafva betalt gäld efter sin fader, såsom han därpå ett register uppräknade: dock likväl, efter de sina arfslotter intet bekommit hafva, afsades, att de sina arfslotter bekomma skola, dock, efter de minsta delen hafva, att de taga penningar för sina delar. Belangande den jorden Lars Hansson sålt hafver, skola ock dessa arfvingar bekomma sina delar, så god som hon nu är, efter hon intet är häfdad till kronones bästa; och om jorden är förstånden, som det 18 kap. Jordabalken förmår, tage sin rätt af den honom sålt hafver, nämligen Lars Hansson. Belangande en hage, som Knut Larsson brukar och de föregifva, att sal. Jöns Andersson hafver den köpt af sin svärfader, och gifvit därföre en galt och ett halft skeppund stångjern; så emedan sådant intet befinnes lagligen gjort, därföre om de kunna bevisa något sådant vara utlagt, hafva de sådant igen att kräfva, men sjelfva jorden, gånge där om, som den andre jorden sagt är.

[1] Se »*om Noraskog*» II: 245.

[2] Brodern *Mats Nilsson* i Elfstorp beskattades vid samma tillfälle för 11½ lod silfver, 100 ℔ koppar, 2 hästar, 5 kor, 4 ungnöt, 5 får och 5 svin till 18 mark 3 öre.

Item klandrade de på några lösören, som skulle vara efter sal. Hans Nilsson, nämligen en kopparkettel, om en fjerding och åtta kannor, en kåp och en rya, som Lars Hansson skall hafva bekommit. Efter som Lars Hansson nekar därtill, pålades dem sådant att bevisa till nästa ting.»

Då emellertid denna sak ej vidare omtalas i de följande tingsprotokollen, torde förlikning mellan parterna hafva kommit till stånd.

Joel Stensson, en son till bergmästaren Sten Andersson och hans senare hustru Elisabet Svensdotter[1], förordnades 17 Juli 1665 af Bergskollegium till bergsfogde och tiondeskrifvare i Nora bergslag efter den till bergmästare utnämde Knut Larsson. Vid Noraskogs häradsting 7 Februari 1670

»Kom ock för sittande rätten borgmästaren i Linde välaktad Anders Stensson och igenom supplik, underskrifven af honom sjelf, Joel Stensson, Daniel Stensson och Georg de Besche, anmodade af detta bergslag ett hammarställe uti *Vestgöthytteforsen,* det de bebygga ville, förfrågandes om det skulle lända bergslaget till någon skada? därtill nämden svarade sådant icke kunna tillåtas utan detta bergslags stora skada och nackdel i många måtto.»

Detta enligt ordalydelsen i häradets dombok, förvarad i Riksarkivet. Till jemförelse härmed må ock anföras huruledes samma sak refereras i det renoverade exemplar af samma dombok, som förut förvarats i Svea hofrätts arkiv, men numera äfven finnes i Riksarkivet:

»Så kom för sittande rätt borgmästaren i Linde välaktad Anders Stensson, och insinuerade en suplicam, underskrifven af Joel Stensson, Georg de Besche, Johan Stensson och Anders Stensson, till erlaupa ett hammarställe i *Vestgöthyttefors;* så svarade nämden att det intet kan ske utan bergslagens största skada och förderf.»

Reflektionerna öfver en dylik protokollsföring göra sig sjelfva. Någon hammarbyggnad vid Vestgöthyttefors kom emellertid icke till stånd[2]. Däremot hade Joel Stensson tillsammans med förenämde Georg eller Joris de Besche — en brorsson till förut omtalade bruksarrendatorn Hübert Gillisson — erhållit Bergskollegiets tillståndsresolution 18 December 1669 på anläggning ett stycke längre ned i samma vattendrag (Svartelfven) af *Kortfors* hammar, som blef färdigbygd 1671 och vid hammarting å Nora kungsgård 7 September 1674 skattlagd till 2 skeppund stångjern, hvilken hammarskatt 1683 höjdes till 4 skeppund[3].

Att Joel Stensson jemväl intresserat sig för *grufvebrytning* kan inhemtas af nedanstående utdrag ur protokollen vid Noraskogs häradsting 10 Oktober 1670:

Nu framsteg för sittande tingsrätten välaktad bergmästaren Knut Larssons son Nils Knutsson och väl:d bergsfogden Joel Stensson med samtl. Pershytte

---

[1] Jfr sid. 138, 139 här ofvan.

[2] Huru ett några år senare gjordt försök att härstädes åstadkomma ett hammarverk jemväl misslyckades, omtalas i anteckningarna »*om Noraskog*» II: 409 o. följ.

[3] Jfr »*Noraskogs arkiv*» II: 413. »*Noraskog*» III: 266, 430.

hyttelag, begärandes af nämden bevis, huru för 10 år sedan *Pershytte grufva* nästan ruinerad var, och huru de henne upprättat hade med stor bekostnad, därom nu nämden begärde sig hugsa till morgons.

Följande dag heter det vidare i detta ärende:

»Kom ock för sittande tingsrätten samtl. Pershytte grufvelag, ödmjukligen föredragandes huru såsom att de för 10 år sedan hade Pershyttegrufvan, *som så illa igenstulpen var och således ödelagd snart i 30 år,* ånyo upptagit och ganska mycket påkostat innan de kunde någon frukt däraf åtnjuta, som hon ock nu är till $12^1/_2$ famnar djup, och dock icke stor nytta ännu bragt, förr än att hon kan blifva mera utrymder, hvilket utrymme de beklagade sig icke mäkta att utstå göra (om) de icke något understöd där till nå kunde, alltdärföre begärandes om denne deras berättelse tingsrättens sannfärdige bevis och attestatum. Fördenskull till denna deras grufvas tillstånds så mycket bättre rekognition, blefvo af rätten deputerade Hans Jönsson på Elfhyttan, Per Eriksson på Kåfallet, Erik Hemmingsson på Vassland och Erik Hansson på Gamlehyttan (att) de dit gå skulle och erfara dess beskaffenhet, som de dagen efter visste tingsrätten att berätta och informera så vara uti sanning som ofvanberördt är, därföre ock dem meddeltes samma härads-attestatum.

Denna attest påföljde det som Nils Knutsson, bergsfogden Joel Stensson med Pershytte grufvelag af tingsrätten begärde nu den 10 Oktober detta ting.»

Huruvida något understöd af allmänna medel till grufvans ytterligare upphjelpande sedermera erhölls, är icke kändt; men angående dess tillstånd någon tid senare hänvisas till 1684 års relation, som på annat ställe finnes meddelad[1].

Joel Stensson var under någon tid ägare af Bastnäs gård i Nora socken, som före honom ägdes af kronobefallningsmannen Arvid Bengtsson († 1668). Denna egendom såldes till masmästaren Johan Eriksson för 1,400 daler kpmt, enligt hvad domboken för 10 Oktober 1671 utvisar. I stället inköpte Joel ett hemman Risbacken, hvilket han samma dag uppbjöd första gången. Men innan nästa ting i häradet inföll, hade både *Joel Stensson och hans hustru aflidit,* enligt hvad som kan inhemtas af tingsprotokollet för 14 Februari 1672, däri det bland annat heter:

Anders Bengtsson i Nora föregaf rätten det sal. Joel Stensson hade lånt af honom 650 daler kpmt till Risbackens inlösen, med begäran att, efter *både Joel och hans hustru äro döde blifne,* han då Risbacken finge inprotokollera sig till betalning för sina penningar; hvilket ock honom efterlåtes, utan andras præjudice, som större fog och skäl hafva till deras betalning.

Vid samma tillfälle uppbjöds äfven »en hage, som Joel Stensson hafver köpt af Olof Gabrielsson på Born, hafvandes hans fasta egendom i underpant efter dess bref d. 16 Oktober 1671 första gången[2]». Af 1673

---

[1] *Noraskog* III: 125 o. följ.

[2] Hvad denna knapphändiga anteckning i verkligheten innebär, kan inhemtas af den mera fullständiga härom, som förekommer i rättens protokoll för 16 Oktober 1674, hvaraf man får veta att stadsnotarien i Lindesberg *Lars Hagelberg* företrädde »och, efter fullmakt af s:r Johan Sten, gaf tillkänna huru såsom Oluf Gabrielsson på Born skall åverkat på den skog, som han för detta till sal. Joel Stensson i Risbacken d. 16 Oktober 1671 för 58

års dombok kan vidare inhemtas att den här ofvan nämde långifvaren Anders Bengtsson jemväl aflidit, men att hans arfvingar fullföljt sina fordringsanspråk vid häradstinget 20 Februari s. år sålunda:

Borgaren i Nora sal. Anders Bengtssons arfvingar läto inprotokollera sina pretentioner och fordran efter sal. bergsfogden Joel Stensson i dess fasta efterlåtenskap i Risbacken, näml. låntagne 100 rdr i karoliner, 30 rdr in specie och 20 daler kpmt. Noch transporten af välb. hr häradshöfdingen Johan Wattrang på dess resterande häradshöfdingsränta 60 rdr in specie, hvilket allt de framför någon annan kreditor förmena sig åtnjuta kunna, efter samma penningar till be:te hemmans köpande använde äro, förutan transporten, som är kronones enskilta och bör alltid hafva preferensen.

Vid de tre följande tingen läto berörda arfvingar uppbjuda hemmanet Risbacken för sin ofvan angifna fordran, men å tinget 16 Oktober 1674

Förekom mons:r Lars Hagelberg[1] och, efter fullmakts uppvisande uppå seigneur Johan Stenssons vägnar, begärde få veta huru ofta Risbacken för sal. Joel Stenssons rest uppbjuden är, jemväl huru stor resten vara må; där till honom svarades, att till nästkommande vinterting blifver gården både lagbuden och lagstånden, och, hvad sjelfva summan vidkommer, erbjuder hr häradshöfdingen välb. Johan Wattrang sig att uppvisa, det hon är 60 rdr in specie. Hagelberg säger Johan Stensson ej nekar betala när sådant visas; och behöfves intet vidare att lagfaras gården.

Härmed afstannade ock den ifrågavarande lagfarten; men vid häradstinget 21 Juni 1677 finner man, att »sal. Oluf Jons' enka i Risbacken uppbjuder Risbackens hemman, som hennes man den 17 December 1672 af s:r Johan Stensson emot hemmanet *Ödeshults stubberätt* förbytt hafver, första gången». Denna lagfart fullföljdes därefter vidare, så att nämda enka ett par år senare erhöll fasta å hemmanet. Ödeshult, eller *Ahult*, som det numera kallas, förvärfvades härigenom under Kortfors hammar.

Af allt detta vill emellertid synas som att Joel Stensson och hans till namnet okända hustru ej efterlemnat bröstarfvingar, men att boets oafslutade förbindelser blifvit uppgjorda och honorerade af Joels broder, brukspatronen *Johan Stensson* eller Sten, senare adlad *Hammarström*[2].

Peder Larsson i Linde konstituerades 14 December 1671 till bergsfogde och tiondeskrifvare i Noraskogs bergslag, men nödgades redan följande året afträda sin tjenst, »efter det han ej gittade att præstera caution för sig», heter det i en af Bergskollegiets tjenstematriklar. Denne Per

---

fat 8 l℔ och 15 m⅌:r jern pantsatt hafver, och nu intet vill igenlösa den utan åverkar. Oluf tillstår fuller sig varit skyldig och pantförskrifvit, men intet skogen pantsatt hafver, utan måste vara i det fallet om skogen orätt skrifvet; under hvilken pantskrift kyrkoherden hr Erik Barkman och Johan Larsson attesterat hafva. *Resolutio.* Så vida rätten pröfvar det Oluf Gabrielsson med man och vittne skogen tillika med den öfriga egendomen pantsatt: dy blifver han vid 40 mark smt förbjuden något åverka i samma skog innan ofvanbe:te summa betalt är».

[1] Förutnämde stadsnotarien i Lindesberg.

[2] Angående honom se »*Noraskogs arkiv*» I: 7.

Larsson, som synes ha varit bergsmansson från Guslehyttan i Lindes bergslag, blef 1668 antagen till stadsnotarie i Lindesberg, hvilken syssla han innehade, då han 36 år gammal afled och begrofs i stadens kyrka 9 Juni 1672[1]. — Gift med *Elisabet Stensdotter*, »en ärbar och gudfruktig qvinna», som blef begrafven i samma kyrka »fram i koret» 5 Mars 1705, men uppgift om hennes ålder saknas i församlingens kyrkobok. Dotter till bergmästaren Sten Andersson och helsyster till förutnämde Joel Stensson, uppräknas hon bland de brandskadade i Linde vid 1688 års eldsvåda (sid. 217) och uppgifves i 1698 års hammartingsprotokoll vara »ägarinna till Dalkarlshytte nedre hammars öfre härad». I sitt äktenskap med Per Larsson ägde hon flera barn, som kallade sig Dahlström, af hvilka följande äro kända, ehuru ordningen dem emellan ej kan säkert bestämmas:

Karl Dahlström, någon tid »bruksskrifvare» vid Dalkarlshyttan, sedermera vid Ölsboda och Kortfors hamrar, af hvilka han slutligen blef ägare[2]. — *Daniel Petri Dahlström* blef 1698 rektor i Lindesberg och 1702 kyrkoherde i Lillhärad i Vestmanland, där han afled i Juni 1715[3]. — *Lars Dahlström* var bruksförvaltare i Östergötland, där han några år senare afled. — *Sten Persson Dahlström* synes ha varit familjens sorgebarn, hvarom vidare nedanföre. — *Elisabet Persdotter*, »sal. Per Larssons i staden» dotter, gift 30 Januari 1683 med *Johan Olofsson Gisler*, »kornett under baron Gyllenstjernas kompani», slutligen ryttmästare (en son till kyrkoherden i Lindesberg Olaus Petri Gislerus och hans senare hustru Brita Isaksdotter Hjort). — *Maria Persdotter Dahlström*, enka, blef omgift 24 Februari 1701 med borgaren *Johan Buller* i Lindesberg (en son till Peder Buller och Gertrud Eriksdotter). — *Ingrid Dahlström*, gift 7 April 1692 med mäster *Henrik Böök*, som hade »lärt guldsmedshandtverket» och blef begrafven i Lindes kyrka »i sal. Jöns Lars' graf»[4] 24 April 1702. Denne Henrik var en son till mäster Lorents Böök och Klara Salomonsdotter i Vesterås.

Angående förut nämde Sten Dahlströms uppförande och lefnadssätt vittnar med tillräcklig tydlighet följande, på stämpladt papper skrifna och till Magistraten i Lindesberg ingifna handling, så lydande:

Äreborne, välvise och högtärade herrar, samtlige Borgmästare och råd, rättvise gynnare.

Ehuru tid efter annan mycket betänkligt mig förekommit, och nu försynter är medelst detta högtärade Magistraten besvärlig komma, angående min svåger ehraktad Sten Dahlströms somliga tider, uti dryckenskap, förda otjenliga lefverne, så emot sin hustru, min k. syster Kristina, som sina egna förnäma anhöriga, hvilka honom, min svåger, ofta förmant ifrån sådan sin förderfliga galenskap afråda låta, när han sitt uppehälle icke med något besvär eller särdeles omsorg hafva kan, utan att sina syskon samt högtbevågne moderbroder[5] med oanständigt utfarande öfverila; men sådana trogna förmaningar hos honom ej kunnat något uträtta, utan i staden söker tillfälle an-

---

[1] Jfr sid. 193 här ofvan.

[2] Jfr »*Noraskogs arkiv*» II: 630, där hans hustru och barn uppräknas.

[3] MUNCKTELLS herdaminne I: 322.

[4] Jfr sid. 186.

[5] Nämligen brukspatronen *Daniel Stensson* på Dalkarlshyttan.

tingen med andra sitta i dryckenskap, eller där öl till salu tappas genom borgande hafva sin förnöjelse, alla vederbörande till så mycket större sorg, som någon ändring på annat sätt icke sker och honom hindra kan. Nu såsom min syster, af blygsel och vördsamhet emot sin k. man, icke kan sin nödsakade qvidan sjelf andraga: alltså jag en välment broder och nitälskande svåger det göra måtte, med tjenlig anhållan, borgerskapet samtl. och synnerligen allvarligen, vid behörig plikt, förbjudet något öl och brännevin, mera eller mindre, honom afföljа låta, eller i sina hus tillstädja med andra dryckälskande sällskap vara och öfverlastad blifva, att (han) sedan lätteligen till någon vådlighet och skadlig galenskap utbrista, och i sin förra ovana bestyrkt blifva, torde, på den händelsen, värd eller värdinna med dess kamrater, för befarande olägenhet ansvariga varda; uti detta ett skäligt bifall erhålla tjenstl. beder, hvar emot skyldigst förblifver,

högtärade Magistratens

Jan Gustafson Loo.

Lindesberg d. 5 Mars 1700.

Å denna handling finnes följande anteckning, med då tjenstgörande stadsnotarien *D. Krancks* handstil:

»Præs. d. 12 Mars 1700 och vederbörande kommunicerat och varnat, sig till rättelse ställa.»

Af en bland Lindes äldsta församlingsböcker inhemtas, att 22 December 1692 *vigdes Sten Persson Dahlström* i staden och *Kristina Lodigia.* Såsom hans föräldrar antecknas Per Larsson och Elisabet Stensdotter; hennes fader namngifves vara *Gustaf Lodigius,* möjligen en son till den Gustaf Nilsson Lodigius, som från rektor vid Arboga skola 1642 befordrades till kyrkoherde i Himmeta, där han afled 1668[1]. I samma församlingsbok finnes äfven antecknadt, att Sten Persson Dahlström, som *»är blifven hastigt och oförmodl. död funnen»,* 17 April 1703 begrofs i kyrkan, antagligen i samma graf som hans 1672 aflidne fader.

Nils Bengtsson Norman. Om honom heter det i förut omtalade tjenstematrikel: »Anno 1672 den 13 Mars vocerades han af k. Bergskollegio till bergsfogde och tiondeskrifvare öfver Nora bergslag uti Peder Larssons ställe och erhöll fullmakt därpå samma år den 4 Maj». Af Noraskogs domböcker framgår att Norman varit en son till *Bengt Jonsson* (eller *Jönsson*[2]) i Elfstorp och hans hustru *Anna,* hvilken åter var syster till bergsfogden Knut Larssons förra hustru (Brita?) och således dotter till Nils Hansson i Hagby[3]. Till närmare belysning så väl af dessa slägtförhållanden som angående faderns dödssätt, torde följande utdrag ur domboken för 26 Mars 1641 böra meddelas:

Kom för rätten Knut Larsson bergsfogden, fullmäktig gjord af sin svägerska hustru Anna i Elfvestorp, salig Bengt Jonssons efterlefverska, och kärade till Anders Andersson timmerman, förmenandes honom vara *vållande och orsaken till salig Bengt Jonssons död,* skjutandes sig på Ivar Rafvalsson i

---

[1] Muncktells herdaminne I: 465.

[2] Namnet skrifves nämligen omvexlande Jonsson och Jönsson.

[3] Jfr sid. 313.

Elfvestorp, hvilken, efter aflagd ed, vittnade att han talade med Bengt om det Anders hade skutit (skuffat?) honom och sålunda sig klagade, det Anders stötte honom omkull att han stötte så illa sitt hufvud, att han väntade sig aldrig kunna förvinna (öfvervinna det onda?). Hustru Ingrid, Ivars hustru i Elfvestorp, berättade att han sprätte hål på svullnaden, som han bekom af det han föll omkull af Anderses stötande, så sade han sig hafva så ondt där utaf, att han intet till fyllest kunde klaga sig, hvilket skedde fjortonde dagen sedan han hade fått hugg, och kände intet sedan sin helsodag. Nils Jönsson, Hans Strifvers hammarsmed[1], vittnade att deras träta kom däraf, att Anders berömde sig hafva besufvit en piga, för hvilket Bengt honom straffade, därför Anders stötte Bengt att (han) föll öfver Peder Vestgötes hustru, så att han hörde hufvudet slog antingen i bordet eller sätet och small högt, men mera hugg bekom Bengt intet. Detta bekände Anders sjelf, dock (att Bengt) intet så illa fått hugg att han skulle dö däraf. Peder Vestgöte berättade han (ej?) hörde hufvudet smälla, men väl såg han, det han (Bengt) föll och stötte sig af det Anders stötte honom för bröstet. Olof Nilsson vid Nora vittnade efter aflagd ed, det han tvänne resor talade med salig Bengt härom, första gången dagen efter han hade fått hugg, andra gången halfannan vecka därefter, och båda gångerna klagade sig Bengt mycket illa för det han, Anders, stötte honom för bröstet, att han (Bengt) föll omkull och stötte sitt hufvud, däraf han hade mycket ondt i hufvudet. Hr Hieronymus, kapellan vid Nora, vittnade att när han hade meddelat salig Bengt det högvärdiga sakramentet, tillsporde han Anders Ivarsson om han skyllte Anders för sin död; svarade Bengt, det är intet så. En half timme därefter afsomnade Bengt. Efter Anders Ivarsson intet var tillstädes, sköts denna saken upp till annat ting.

Vid sommartinget 19 Juni 1641

Blefvo inför sittande rätten ente och förlikte Knut Larsson bergsfogden, på salig Bengt Jönssons efterlefverskas vägnar, i Elfvestorp, kärande och Anders Andersson grufvedräng (svarande), anlangande att Anders är i qval kommen för salig Bengt Jönsson, att han skulle vara vållande till salig Bengts död: att oansedt salig Bengt hafver på sitt yttersta gjort Anders Andersson därföre fri, såsom *han ock af rätten därföre blef fri erkänd;* dock likväl att förtaga den scrupulum (= de skrupler), som i kärandens hjerta inkommen är och till att behålla en god vänskap, lofvade han henne (enkan) åtta riksdaler in specie, och därmed vara åtskilde.

Af ett föregående tingsprotokoll framgår att Bengt Jonsson aflidit under hösten 1640. Hans »efterlefverska hustru Anna» blef sedermera omgift med *klockaren Anders Olsson* i Nora. Detta framgår af ett annat protokoll, för 16 Mars 1653, där det heter:

Hustru Anna, Anders Olufsson klockares, gifver tillkänna, att så emedan hon var enka, som sedan hon blef gift, försatt 300 daler kpmt af sina tvänne söners fäderne uti Vestergötland; hvarföre är hon sinnad att gifva sina tvänne söner uti vederlag någon jord af sin arfvejord i Elfvestorp, såsom Nils Bengtsson den ena sonen Backängen och grästomten, såsom ock den lilla sädesvreten med gården; den andre sonen Johan det södra gärdet.

---

[1] Från Kils-Ramshyttan.

Häraf får man således veta att fadern Bengt Jonsson varit bördig från Vestergötland och att sonen Nils tidigt nog blifvit hemmansägare i Elfstorp. Af tingsprotokollen kan vidare inhemtas, att Nils i yngre åren »varit ute i fiendeland», som väl får anses betyda att han någon tid varit anstäld i krigstjenst, samt att han därefter af landshöfdingen 19 Juni 1661 blifvit förordnad till *landsgevaldiger* inom Nora och Lindes fögderi. Hans fullmakt i sådant hänseende blef nämligen kungjord vid Noraskogs häradsting 16 Juni 1662 »med förmaning till samtl. allmogen att rätta sig därefter». Ifrågavarande tjenst synes ha varit närmast likställd med en länsmansbefattning, med den skillnad att tjenstgöringsområdet var vida större än i senare tider. Länsmän i detta ords nuvarande betydelse omtalas nämligen i dessa bygder icke förr än vid början af 1700-talet, hvilket åter torde bero därpå, att i vissa fall bergsfogdarna och isynnerhet kronans befallningsmän äfven tjenstgjorde som allmänna åklagare vid häradstingen.

Emellertid hade Nils Bengtsson återkommit till födelsebygden, där han snart gjorde sig fördelaktigt känd både som enskild person och i sina olika embetsmannabefattningar. Till närmare belysning af så väl det ena som det andra må det tillåtas, att ur domböckerna meddela några utdrag, jemväl egnade att närmare belysa seder och bruk vid åtskilliga tillfällen under den mer än 30-åriga tjenstetid, som Nils Bengtsson lefde och verkade, hufvudsakligast inom Noraskogs bergslag. Till en början må anföras behandlingen af ett *väghållnings*-ärende, som icke är omtaladt i förut meddelade anteckningar därom[1] och som är ganska upplysande för den praxis i sådant afseende, hvilken småningom gjorde sig gällande.

Vid sistberörda häradsting, 16 Juni 1662:

Kommo för rätten en del af de oskatt- så väl som skattlagde *torpare* och klageligen gåfvo tillkänna, hurusåsom att de blifva tvungne till att göra fulla dagsverken uppå *bro- och vägerödning* lika emot helgärdshemman, hvilket dem faller allt för besvärligt, hvarföre de ödmjukligen begärade här uppå någon lindring. Denna deras begäran tog rätten i betänkande och således resolverade, det efter denna dag skola *tvänne torpare göra ett dagsverke emot hvart helt hemman* på bro- och vägerödning och ej ytterligare därutinnan besvärade blifva. I lika måtto blef ock allmänneligen beviljadt och samtyckt, att alla oskattlagda torpare skola också gifva uti *tings- och gästningsjern* årligen 2 l℔ osmundsjern.

Af ett följande tingsprotokoll, för 16 Juni 1663, kan inhemtas att

För det Timan Perssons hustru på Öskevik hafver vanvyrdeligen svarat landsgevallieren, då han tillsade allmogen att gå på broning, säjandes sig hvarken vilja eller skola gå därefter, borde hon billigt till sina 40 mark straffad blifva, sig och androm till dess bättre varnagel framdeles uti de saker, som kronan och dess tjenst angå; dock i anseende till hennes oförstånd och fattigdom, så väl som det att hon utlofvade bättring, straffades hon denna gången med 3 mark silfvermynt.

Att Nils Bengtsson icke heller försummade sina enskilda intressen framgår af den tvist, som uppstod om *delning af Elfstorpsängen* (i när-

[1] Jfr »*Noraskogs arkiv*» II: 181 o. följ.

heten af Nora stad), hvilken tvistefråga så till vida kan anses märklig, som den lemnar ett vittnesbörd om skiftesärendens behandling under en tid, då någon landtmätare ännu icke börjat tjenstgöra inom bygden, utan alla dylika angelägenheter i regeln handlades af — nämdemännen.

Vid tinget 17 Juni 1662 finner man af protokollet, att

Landsgevallieren mons:r Nils Bengtsson klandrade uppå *ett byte,* som emellan några intressenter för någon tid sedan, efter rättens bevillning, är hållet uti en *äng vid Elfvestorp,* hvarutinnan han så väl som hans medsyskon sade sig vara högeligen præjudicerade: desslikes sade ock stadsnotarien väl:d Nils Knutsson sig icke heller vara med samma byte nöjd, efter som han icke får bruka den del uti *fisket,* som till ängen lyder, begärandes att sådant måtte lagligen rättadt och korrigeradt blifva, med protest uppå sitt lidne skadestånd uti så långan tid; men emedan samtl. intressenterne icke voro tillstädes, icke heller lagligen citerade, kunde saken för denna gången icke upptagas, utan blef till en annan tid uppskjuten.

Vid följande ting 16 Oktober s. år

Trädde för rätten landsgevallieren Nils Bengtsson och gaf tillkänna hurusåsom att han icke är benöjd med *det byte,* som anno 1660 uppå *Elfvestorps äng* skedt är, alldenstund där somlige tegar importera hvart år 60 'böhler' hö, däremot han på sin del icke mer njuter än 30, begärandes ödmjukeligt, att såsom detta byte är skedt uti hans frånvaro, medan han var i fiendeland, och han görandes så stor skatt som en annan, bör däremot hafva så stor teg i ängen, fördenskull måtte antingen bekomma så stor del i land och strand, som honom proportionaliter tillbör, eller ock få blifva vid den första utstakningen. Honom till svars kommo fram

1) Anders Olsson, fullmäktigad af h:s vyrd:t kyrkoherden hr *Erik Olai,* och sade att h:s vyrd:ts mening här öfver var denna, att han var med det gjorda bytet alldeles väl benöjd; men vill Nils Bengtsson detsamma upphäfva, så kunde han sjelf utstå bekostnaden till ett annat nytt skifte.

2) Mons:r *Gerdt Tresk* uti sitt svar tillfrågade Nils Bengtsson, om han allena var rätte äganden eller possessor till det han klandrade uppå? Därpå Nils Bengtsson inlade en skriftelig attest, sig gifven af rätten d. 16 Mars 1653[1], däruti förmäles, att eftersåsom modern för sina barn förtärt hafver 300 daler kpmt, skulle hennes söner Nils och Joen däremot hafva af Elfvestorps hemman, Nils Bengtsson Backängen, grästomten samt sädesvreten vid gården, Joen det södra gärdet, som för 5 rdr är borthyrt, hvarmed han bevisa ville detta vara med rätta hans mödernes hemman, förutan det att hans moder uppå honom, emot det hon deras arf sig till födo och uppehålle uppödt och föryttrat hafver, all sin egendom transporterat, därpå han likväl intet skrifteligit instrument eller fullmakt hvarken af modern eller brodern hade att framvisa.

3) H:r befalln:n *Arvid Bengtsson* gaf detta till svars, att hela nämden hafver den tiden varit efter rättens befallning där öfver bytet, och att alla parterne då därom voro ense.

4) *Nils Knutsson* protesterade för sin person uppå bäcken, hvaruti han ock ville vara rådande, annars kunde han icke heller med samma byte vara benöjd.

---

[1] Jfr sid. 320 här ofvan.

Sist berättade *Anders Bengtsson* på Nyhyttan, på *nämdens vägnar,* att enär bytet var hållet och alla intressenterne om delningen ense, så att däröfver skulle fattas ett skrifteligit instrument och af intressenterne underskrifvas, så kommo befallningsmannen och Nils Knutsson till träta om bäcken; därföre vardt det alltsammans oklart och bytet icke ens underskrifvet.

Denna sak tog rätten i betänkande, och alldenstund Nils Bengtsson icke befanns fullkommeligen försedder med fullmakt, skäl och dokumenter som sig vederborde, dock sade sig dem till nästa ting förskaffa vilja: dy blef ock saken därtill uppskjuten.

Vid följande ting 24 Februari 1663 resolverades:

Eftersåsom samtl. intressenterne uti Elfvestorp icke här till hafva kunnat sig förena om det skifte, som anno 1660 d. 31 Juli är, efter rättens bevillning af d. 5 Aug. 1652, hållet uppå Elfvestorps äng, disputerandes så nu som på senaste ting om samma skifte skall hafva laga kraft, alldenstund Nils Bengtsson, som ock nu däruti intresserar, icke då var tillstädes, icke heller samma skifte med något *publico instrumento* gillat och underskrifvit: Dy stände klaganden härmed fritt att *de novo* låta i sommar af opartiske män samma byte besigtiga, så framt intressenterne icke eljest kunna sig med hvarandra därutinnan igenom vänlig komposition infinna. Eljest *tillstod modern* inför sittande rätten *sig hafva uppdragit sin son Nils Bengtsson och hans broder all sin egendom emot deras fäderne,* som hon af dem uti Vestergötland annammat och förnött hafver.

Någon ytterligare delning af Elfstorpsängen synes icke vidare hafva ifrågakommit. Nils Bengtsson blef nämligen småningom ensam ägare till största delen däraf i sammanhang med de egendomsförvärf inom byn, som längre fram skola omtalas.

Från hans ***åklagareverksamhet*** må här endast meddelas ett enda fall, rörande *öfverträdelse* af 1665 års ***myntplakat,*** hvaraf kan inhemtas att, jemväl under en tid då ännu intet sedelmynt efter våra begrepp existerade inom landet, ***myntvärdets uppehållande*** kunde äga sina ganska stora vanskligheter. Domboken för Noraskogs häradsting 22 Februari 1666 innehåller härom följande:

Landsgevallieren Nils Bengtsson efter h:s nåde hr landshöfdingens befallning hade fram för rätten borgaren i Örebro väl:d *Anders Persson Burk* och på efterföljande sätt beviste honom hafva här i bergslagen öfverträdt K. M:ts mynteplakat: det hände sig att för någon tid sedan var h:s nåde högvälb:ne hr landshöfdingen *Leijonhufvud,* tillika med rikskammarrådet välb:de hr *Henrik Falkenberg,* hos gästgifvaren *Ingebrekt Andersson* i Grigsåsar, där ibland annan diskurs också blef taladt om myntet, och i synnerhet om riksdaler, huru den nu tages af bergsmannen, sedan mynteplakatet är utgånget; då Ingebrekt, tillspord huru högt han månde taga rdr:n, svarade: det skulle väl ske efter plakatets innehåll, att riksdalern icke skulle så stegras som han gör, men det gäller intet där hos dem, emedan han nästförlidne lögerdagen, som var den 13 Januari, måste taga af Anders Persson Burk i Örebro 4 rdr in specie för 20 daler kpmt. Detta hans tal befallte h:s nåde hr landshöfdingen tagas i akt, och han Anders Persson därföre tingföras; hvilket, såsom nu skedt är, gevallieren bad rätten låta därpå följa ett rättvist utslag.

Framkallades alltså Anders Persson ifrån Örebro och tillspord om det sig icke så hade i sanning som gevallieren för rätten berättat hade? Hvartill han svarade detta, sig hafva en vidlöftig handel med Ingebrekt i Grigsåsa, och såsom Ingebrekt nu vid den tiden behöfde pengar, hafver han honom på hans begäran för jern försträckt på räkning 4 specieriksdaler, men att han skulle velat stegra riksdalern högre än han i plakatet anslagen är, ville han ingalunda förstå till. Ingebrekt, churuväl att han icke tänkte ens det, enär han detta berättade för h:s nåde hr landshöfdingen, att därmed bringa Burken på något straff eller olycka, likväl alldenstund det var i sanning, att han af honom emot sin vilja desse 4 rdr för 20 daler kpmt eller ett skepp:d stångjern antaga måtte, kunde Ingebrekt icke neka eller med honom dölja att icke så var passerat, därpå han ock aflade sin liflige ed med hand å bok. Och såsom Anders Perssons son Petter ändå enständigt ville sin faders förseende försvara, ity att han desse pengar efter framtedd räkning ville vara allenast hafva förde till räknings, och icke något fullkomligt köp vara dem emellan slutet om 4 rdr för jernskeppundet eller 20 daler kpmt; dock likväl öfvertygades han där med, att Ingebrekt hade ock till vittnes en beskedlig man Per Larsson på Fåsjöhyttan, den på samma sätt edeligen berättade Anders Persson i Örebro med sig velat handla på 4 specierdr för jernskeppundet, men han intet velat, där om de länge trätte och, enär Burken rdrn icke för $19^1/_2$ velat utfå, Per Larsson honom Anders hotat med gevallieren, att han sådant emot plakatet göra ville. Uppläʼtes fördenskull ofvanbe:te kongl. plakats 1:sta artikel, och emedan Anders Persson i Örebro befans den hafva öfverträdt, ehuruväl att han sig därmed ock ville ursäkta, att han be:te rdr i Stockholm för 5 daler anamma skulle, sakfältes till förlust af samma 4 rdr och att böta där ofvanuppå 4 gånger så mycket till, näml. 16 specieriksdaler till Kongl. Maj:t och kronan.

Genom K. M:ts plakat och förordning om myntet 7 Oktober 1665 stadgades i 1:sta art. att »ingen, eho den och är, skall understå och fördrista sig härefter att sluta och författa någon handel och kontrakt, det vare sig med vexlar, obligation eller annan köpenskap, af hvad namn det ock vara må, på annat mynt än *dukater*, *riksdaler* och vårt eget *svenska silfvermynt*, eller någon dukat, riksdaler och annat silfvermynt högre utgifva eller emottaga», än till de värden, som bestämdes i plakatets 2:dra art., vid den här ofvan angifna påföljden. Angående dessa värden föreskrefs i 2:dra art. att »en rätt och vigtig *dukat* (skulle) lösas och anammas för 100 öre silfvermynt; en *riksdaler*, den efter riksens skrot och korn, så ock vår mynteordning, rätt och vigtig är, för 52 öre smt, men en *korsdaler* och dess vederlike uti värdet för 50 öre smt; *en svensk silfverdaler* för 32 öre, *en half silfverdaler* för 16 öre och *en mark* för 8 öre smt».

Samma år som Norman tillträdde sin bergsfogdetjenst hade han af sin förman, bergmästaren Knut Larsson, blifvit beordrad att inställa sig vid en syneförrättning angående tvistiga skogsskiften vid Born, tillhöriga hammarpatronen *Jakob Leijel* på Hammarby och bergsmannen Anders Hansson på Born, »till att taga kronones intresse i akt», i öfverensstämmelse med ett af Bergskollegium 23 Februari 1670 utfärdadt bref om skogeskiftens och syners förrättande af befallningsmännen i närvaro af berg-

mästare eller bergsfogde[1]. Då Norman infann sig vid synen, som ägde rum 4 September 1672, hade Leijel »honom *bergsfogden spotskeligen och med neslige ord vräkt och afvist*, att han då där sitt embete icke fick uppvakta utan nödgades med vanheder gå därifrån». Häröfver anfördes klagomål först i Bergskollegium och vidare inför tingsrätten, hvars protokoll däröfver, för 22 Februari 1673, upptager 4 tätskrifna sidor, men som hänvisade besvären åter till kollegiet. »Eljest bevittnade närvarande bergsmän offentligen för rätten, det de intet hafva att beskylla bergsfogden för någon oroligbet här å orten, hvilket efter begäran intecknadt blef för ett sannfärdigt attestatum» i rättens protokoll. Leijel, som i sina vidlyftiga inlagor med en viss motvillighet nödgades ursäkta sitt tillvägagående, synes slutligen af Bergskollegiet hafva fått sin tillbörliga näpst. Innan denna sak blifvit slutbehandlad, hade den i sin tjenst kränkte bergsfogden af tingsrätten erhållit ett ytterligare attestatum, dat. 15 Oktober 1673, af denna lydelse:

S. d. framsteg för rätten bergsfogden väl:d Nils Bengtsson Norman, tjenstl. anhållandes hos rätten om ett sannfärdigt attestato, huru han sig uti *sin bergsfogde- och tiondeskrifvaretjenst,* sedan han den antog, här å orten, *förhållit hafver,* sig till ett skäligt försvar och bevis där han sådant framdeles kunde hafva af nöden. Där till allmogen tillika med sittande tolfmännen, *alla med en mun,* offentligen svarade och instämde, att de annat för full sanning icke veta eller betyga kunde, än att han samma sin af höga öfverheten anförtrodde tjenst, *uppriktigt, flitigt och troligen,* till h:s K.M:ts nytta och intresse så förestått hade, att ingen honom däruti annat öfvertyga kunde; hvilken attest rättvisan till styrko honom beviljades. Till mera visso under mitt namn och bergslagens sekret.

Förut är omtaladt att Norman af sin moder öfvertagit fastighet i Elfstorp. Han hade här åtminstone delvis uppfört ny åbyggnad och äfven i andra hänseenden förbättrat och utvidgat sin egendom. Emellertid drabbades hans gård af ett olycksöde, som naturligtvis blef så mycket mera kännbart under ett tidehvarf, då man ännu knappast hade en aning om vår tids försäkringsväsen. Skildringen om denna olycka återfinnes i tingsrättens protokoll för 21 Februari 1674, så lydande:

S. d. Framsteg för rätten bergsfogden öfver detta bergslag välb:de Nils Bengtsson Norman klageligen gifvandes tillkänna huru såsom *en häftig vådeld* förliden d. 20 Januari, uti hans och dess folks, undantagandes hustrun med små barn, frånvaro, om midnattstid lös kom, som icke allenast uppbrände *hans gård Elfstorp till manne- och fägården,* på en stuga, tvänne bodar och en källare när, den han med största omkostnad, af allt det (han) sig inom- och utomlands i kronones tjenster förvärfdt, uppbygt hafver, utan ock jemväl, för utan *största delen af dess lösörer,* äro många *hans handlingar,* hvilka då lågo i riktighet, som angå bergsfogdetjensten, synnerligen för 1673, i samma brand borta blifna, så att ej vet huru och på hvad sätt han sig utreda skall; uppvisandes hans vördighet, kapellanens här sammastädes, hr Erik Barkmans gifna attest, daterad d. 20 Febr. nästliden, uppå, det han näst

[2] Jfr Bergsordn. I: 260.

tillförene d. 18 Januari och innevarande år, hafver för gemene man i sockne-stugan i egen person præsenterat *1673 års kronones tiondelängd,* hvarefter skall vara fallet 1,501 skepp:d 6 lisp:d och 19 m℔ tackjern, sålunda taget en obotelig skada; och såsom han är sinnader att i underdånighet söka höga öfverheten om någon upprättelse till denna sin stora tagna skada, därföre tjenstl. anhåller om rättens sannfärdiga bevis. Hvilket ärende rätten tog i öfvervägande, och alldenstund allmogen, så inom som utom rätten, visste i sanning att betyga, det ermälte bergsfogde en sådan stor skada igenom elds-våda timad är, jemväl att han kort tillförene i socknestugan uppviste 1673 års tiondelängd af så högt qvanto, som förbemält finnes: dy kunde inte rätten honom samma bevis förvägra, utan af justitiæ befordran och sanningen till styrka, efter det 37 kap. B.B. L.L., meddelas detta. Till mera visso under betygas med mitt namn och bergslagens sekret.

Huru och på hvad sätt Norman sedermera kunde vinna upprättelse för sin lidna förlust är ej närmare kändt. En antydan därom kan dock vinnas af ett annat tingsrättens protokollsutdrag för 27 Februari 1675, som härom innehåller följande:

S. d. Vid samma tid och tillfälle angaf sig för rätten bergsfogden öfver detta tingslag, välb:de Nils Bengtsson Norman, tjensteligen påminnandes huru såsom något mera än för ett år sedan en häftig vådeld öfver mest all hans lösa och fasta egendom, samt de handlingar till hans embete och kro-nones tjenst hörde, skall gått hafva och i aska lagt, det allt bredare är till-taget af rättens för detta d. 21 Febr. 1674 gifna bevis. Nu emedan han där igenom är råkad i stor olägenhet, för sin hustro och fattige små barn, och hafver måst kronones tiondejern för 1673, igenom det han sökt andra goda vänner om länande och undsättning, så när som vid pass 80 skepp. tackjern, alltsammans betala, där lika visst intet vet hvem han skall hafva att fordra af, efter restlängderne så uppbrände äre; dy ser sig ingen annan utväg, än i underdånighet falla höga öfverheten till fota om *tillgift på samma 80 skepp. tackjern.* Och på det han desto bättre må kunna sådant göra, hafver han tjenstl. anhållit hos rätten om dess intercession och föreskrift till höga öfverheten, hvilket rätten ej sönia kunde, utan i ödmjuk underdånighet med detta hos höga öfverheten bönfaller, det välbemälte bergsfogde uti samma sitt underdåniga ansökande nådigst hörd blifver, efter som förmodligen det kan intet vara kronan till så stor afsaknad, utan honom med sin fattiga hustro och barn till en god hugnad och upprättelse emot den stora skada han tagit hafver, besynnerligen som *han är en trogen och flitig tjenare i sitt embete,* jemväl en rumb tid inom och utomlands gjort kronan vackra tjenster, som han ännu gör och därutinnan framhärda vill.

Huruvida Norman erhöll den sålunda begärda eftergiften har utg. ej ansett nödigt efterforska.

Nästan samtidigt, som eldsvådan inträffade, hade Norman genom ett k. bref 29 Januari 1674 under ett slags *förläning eller arrende* fått på sig upplåtet det *gamla landshöfdingeresidenset* — den s. k. herrgården — *i Nora* med därtill hörande lägenheter[1]. Af denna anledning »anhöll

[1] Detta kungabref, likasom alla K. M:ts skrifvelser för första qvartalet 1674, saknas i riksregistraturet.

bergsfogden väl:d Nils Bengtsson» — vid häradstinget 21 följande Februari — »det honom kunde beviljas besigtning af rätten uppå kungsgården här i Nora, efter han den förmedelst K. M:ts allernådigste bref tillträda aktar, och först till all säkerhet, framdeles för sig och sina, åstundar ett riktigt inventarium uppå huru han nu till hus och ringa ägor föreveter; hvilken begäran rätten intet sönia kunde, utan så snart som hans exc:s högvälb. hr landshöfdingen härutinnan täcktes befalla, vill rätten sig därefter till skyldigst pligt rätta.»

Redan i April anlände härom landshöfdingens befallning, hvarefter den begärda synen ägde rum 10 Juni s. år. Såsom förrättningsmän fungerade lagföraren *Anders Andersson Holm*, domaren *Anders Eriksson* på Bleksbölet samt nämdemännen *Hans Jönsson* på Elfbyttan och *Frans Torbjörnsson* i Råskog. Af det härvid förda protokollet framgår[1], att ifrågavarande kungsgård utgjorts af *en större hufvudbyggnad*, belägen å södra delen af tomten, ungefär på samma plats där Wedbergska grafkapellet nu är beläget. Denna karaktersbyggnad var afdelad i 9 rum, däribland en större sal med 24 fönster med 55 söndriga rutor och »8 gamla samt söndriga halfluckor». I hela byggnaden fanns ingen jernkakelugn, utan endast »korstenar» eller öppna murade spislar. *Östra flygelbyggnaden* var afdelad i 2 förstugor, 4 kamrar, 1 bagare- och 1 badstuga, det senare motsvarande nutidens brygghus. *Vestra flygeln* innehöll bodar eller förvaringsrum och under denna byggnad voro antagligen *de båda hvälfda källrarne* belägna. På gårdens norra sida fanns en *fjerde byggnad*, innehållande stallrum för 18 hästar eller andra kreatur. Alla byggnaderna voro i mer eller mindre förfallet skick, men om de varit sammanbygda i sluten fyrkant såsom de gamla bergsmansgårdarna, upplyses ej af synehandlingen.

Af denna kan för öfrigt inhemtas att »*planken* omkring gården (voro) förfallna och nederruttne och *gärdesgårdarna* af samma jemnlikhet»; att vid gården fanns en »*ängevall,* ungefär till 10 bölor hö», som då för tiden såg »skrimn och sulten ut»; och slutligen »*en täppa vid vakthuset*, som vaktmästaren innehaft af bemälte gårds ägor, samt därvid något behållen gärdesgård».

Huruledes den sistnämda täppan kort härefter blef föremål för domstols behandling kan inhemtas af nedanstående, ganska betecknande utdrag ur Noraskogs dombok för 16 Oktober 1674:

S. d. Klagade bergsfogden välb:de Nils Bengtsson öfver det vaktmästaren Joen Olufsson för någon tid sedan skall våldsamligen, och emot K. M:ts allernådigst honom förundte bref samt h:s nådes högvälb. hr landshöfdingens därå följda immission till kongsgården och dess ägor, uppkört en täppa därsammastädes, såsom ock i grund borttagit dess gärdesgård. Sedan enär han honom därom tilltalt hafver, skall Joen Olufsson honom hotat och till lifvet undsagt hafva, därför påståendes att han för samma våldgerning plikta må och betala allt skadestånd, såsom ock där någon olycka honom till sitt lif timar, att han därtill efter lag svara må. Joen Olufsson exciperade

---

[1] Detta protokoll är afsedt att fullständigt meddelas i en särskild afhandling om *Nora stads landshöfdingedöme och dess styresmän,* i händelse utg. framdeles får tillfälle att fullborda densamma.

sig intet i detta foro vilja svara bergsfogden, utan på rådstugan, efter han en borgare är, helst tillförene stora högmålssaker, som på kongsgården passerat hafva, äre på rådstugan afdömde. Bergsfogden påstår att han här svara bör, efter som staden intet hafver med kongsgården eller dess ägor till ringaste att beställa, utan bergslagen husen uppbygdt, och den ena befallningsmannen efter den andra om gården och dess ägor på kronones vägnar haft att beställa; är något, som där passerat varit, på rådstugan upptaget och afdömdt, så är det orätt, eftersom sådant intet sorterar under stadsens jurisdiktion; därtill med skall lagläsaren och bergsnämden, efter högvälb. hr landshöfdingens befallning, inventerat kongsgården och dess ägor till bergsfogden, så att staden intet därmed hafver att beställa. Hvaruti rätten fann skäligt, att emedan våldsverkan, som tvistas om, 1:o) på kongsgårdens ägor och kronones enskilta jord föröfvad finnes; 2:o) bergsfogden där till förmedelst K. M:ts bref och högvälb. hr landshöfdingens där på ergångna befallning till kronones befallningsman välb:de Johan Frumerie immitterad och af bergslagens tolfmän inventerad är, samma gård till hus och ägor att possidera, det Joen Olufsson äger här för tingsrätten sitt laga foro att svara; hvarföre och, såsom ögonskenligen pröfvades, som ej af Joen benekas kan, det han emot K. M:ts bref och påföljande immission täppan uppkört och gärdesgården borttagit, sakfälles han därföre till 40 mark smt och återgälda skadan.

Normans besittning af Nora kungsgård blef emellertid föremål för många försök att rubba aftalet därom. Gården låg för nära Nora stad för att icke dess intresse skulle däraf beröras. Genom en k. resol. 13 December 1672 på stadens besvär vid samma års riksdag, föreskrefs nämligen i 9 §, »att *planen*, som *på norra sidan* om kungsgården ligger, må förunnas *staden till bebygga*, och den på *södra sidan* lediga platsen till *kål- och kryddegårdstomter* efterlåtas; och eftersom kongsgården skall stå helt öde och nu förfallen vara, vill K. M:t landshöfdingen hafva remitterat med nådig befallning, att han ackommoderar staden därmed och uti det öfriga refererar K. M:t om bemälte kongsgårds beskaffenhet». Detta oaktadt blef kungsgården, på sätt redan är sagdt, 1674 upplåten till Norman; men vid följande riksdag höll Nora stad sig åter framme, då K. M:t i resol., dat. 28 September 1675, förklarade i § 7:

Så vill ock K. M:t nu som för detta landshöfdingen hafva anbefallt, det han skyddar staden vid förra resolution, förmedelst hvilken planen, så väl på norra sidan kongsgården som den platsen på södra sidan, staden dels till bebygga dels till kålgårdstomter år 1672 efterlåten är, ingalunda tillstädjandes det hvarken *bergsfogden eller någon annan* den vidare intrång därutinnan tillfoga må, utan de verkligen till godo njuta hvad berörde donation i detta mål förmår och medgifver.

Oaktadt denna förklaring dröjde det åtskilliga år innan staden kom i besittning af den ifrågavarande jorden. Genom landshöfdingen Jakob Flemings 11 Juli 1677 utfärdade resolution öfver de »postulater, som borgmästaren välvise Johan Hansson insinuerat uppå Nora stads vägnar», förordnades visserligen i 3 punkten:

Hvad vidkommer staden begär utan någon annans intrång och hinder få njuta K. M:ts nåd. resolution de anno 1675, angående tillträdet af planen på norra och södra sidan kongsgården till stadsens utvidgning, så njuter

staden immission uti ägorna, med vilkor att de reparera och hålla vid makt en lagom byggning, ett stall för 12 hästar, källare, bod, att landshöfdingen vid sin ankomst kan uppehålla sig där; däremot de andra gamla husen lemnas i deras disposition och allena förbehålles af tomten gårdsrum och en liten tomt till trädgård, allena till längd efter tomten och bredd à 12 eller 14 alnar.

Härjemte utfärdade samma landshöfding 4 nästföljande September en så lydande befallning:

Såsom hans K. M:t behagat anno 1672 och 1675 benificera staden Nora till dess utvidgande med någon plan norr om kongsgården och söder om staden; hvarföre befalles vederbörande kronones betjente eho de vara måge, att de låta bemälte stad, under dess magistrats disposition, samma lägenheter få oturberade possidera och besitta; däremot skall magistraten vara förpligtad att rättrådeligen utdela samma lägenheter till borgerskapet, så att därvid ingen egennyttighet förspörjes. Hvilket vederbörande hafve sig hörsamligen att efterrätta.

Icke desto mindre kan man finna af K. M:ts resolution för Nora stad 10 December 1680, § 7, att »efter staden sig beklagar att ej hafva njutit till godo K. M:ts gifne resolution af år 1675 och landshöfdingens år 1677 meddelte immission uppå de platser som norr och söder om kungsgården äro belägne: ty beordras den nu förordnade landshöfdingen att inqvirera därom och att låta staden förrige resolution åtnjuta, *så vida icke någon annor förordning må vara emellan kommen*».

Af det anförda kan emellertid den lärdomen inhemtas, att visserligen hade »skrifvaredömet» jemn sysselsättning med kungsgården och dess ägor under rätt många år, men den, som i lugn och ro behöll densamma och dess afkastning var nog ingen annan än — *bergsfogden Norman*... Huruledes kungsgårdens ägor sedermera blef löningsjord åt Nora stads borgmästare ligger utom området för dessa anteckningar.

Af historien känner man den *stora* och omfattande *reduktion* af *kronans* afsöndrade *gods och räntor*, som, ursprungligen beslutad vid 1655 års riksdag, under kon. Karl XI:s regering, isynnerhet efter 1680 års riksdag, utsträcktes öfver billighetens, stundom t. o. m. öfver rättvisans gränser. Hvad som slutligen gjorde denna reduktion tryckande och förhatlig var förnämligast, att gränserna ej en gång för alla fastställdes, att hon ständigt utvidgades till nya områden och att begynnelsepunkten lemnades obestämd, hvarigenom uppstod en allmän osäkerhet i äganderätten. Föga bättre var förhållandet med den *lilla* reduktion, hvilken samtidigt härmed vid alla domstolar pågick i fråga om *jordafsöndringar* från skatte- och kronohemman, hvartill signalen gafs genom ett k. plakat 2 Maj 1673, hvars bestämmelser ytterligare utvidgades och skärptes genom ett »förnyadt» plakat 21 Juli 1677. Dessa plakat kungjordes å häradstingen, och vederbörande domare erhöllo upprepade påminnelser att i sina utslag och domar rätta sig därefter. Såsom ett exempel härpå må anföras hvad Noraskogs dombok för 7 Oktober 1678 i sådant afseende innehåller:

Först publicerades hans K. M:ts vår allernådigste konungs *förnyade plakat*, dat. d. 21 Juli a:o 1677, angående det de ägor ifrån skatte- och militiehemmanen komne äre, skola läggas till sina bolbyar och hemman igen

utan någon lösen. Noch upplästes den höglofl. kongl. *Svea hofrättens* afgångne befallning d. 11 September nästförlidne till välb. hr häradshöfdingen här i orten, så väl som hans höga excell:s riksdrotsens och öfverlagmannens högvälb. grefve *Per Brahes* äfven till hr häradshöfdingen skrifne bref, af dato d. 1 Oktober nästförliden, lydandes bägge höga befallningarna, det han vid sina domsäten och häradsting högstbe:te kongl. plakat publicerar och *sedan vid dömande sig därefter rättar.*

Den närmaste följden af dessa nya stadganden blef, att nära nog en formlig hetsjagt anstäldes mot alla lägenhetsinnehafvare, hvilka af åtskilliga anledningar blifvit ganska talrika dels i närheten af Nora stad och dels i grannskapet af de större grufvorna. Bland dem, som med stor flit begagnade sig af det sålunda yppade tillfället att återvinna gamla jordafsöndringar i denna bygd, var bergsfogden Norman. Redan vid häradstinget 10 Juni 1673 begärde han, »i följe af K. M:ts vid detta ting publicerade plakat och förordning emot skatte- och kronohemmans delning och förminskande, att borgaren i Nora Samuel Olofsson vid nästa ting måtte uppvisa laga fång på den jord, han och hans medarfvingar efter fordom rådmannen i Nora sal. Nils Andersson bruka vid Elfstorp, hvars rätta bolstad hörer till hustru Brita Blybergs, sal. Gerdt Tresks enkas torp vid Elfstorp, hvilken emot billig vederkänslo för samma jord han vill lösa till sin rätta bolstad och torp igen; begärandes därtill tingsrättens hjelp och laga assistence, hvilket rätten lemnade till behörig tid och ställe».

Med anledning af den sålunda hotande faran kan man finna att vid ett följande ting, 21 Februari 1674,

Begärade borgaren Samuel Olofsson och organisten Erik Matsson rättens bevis om *Hageby och Elfstorps hemmans åbor någonsin idkat bergsbruk;* därtill nämden vittnade, att för någon långlig tid sedan hafver *Elfstorp* och *Vestre Sund haft hytta ihop* och *Hageby blåst i Fibbhyttan,* men sedan Nora stad blef, och köpte bort be:te hemmans skog och ägor, äro de af sig komne, att de intet kunnat blåsa eller i bergsbruk participera. Dess utan skall för långlig tid sedan *lupit hästar* för bägge hemmanen.

Sistberörda yttrande om att »hästar lupit» för dessa hemman, torde afse den rusttjenst, som vid århundradets början utgjordes af Nils Hansson för Hagby och Hans Nilsson för Sund, hvarom antydningar lemnats sid. 313 här ofvan.

Vid nästföljande ting, 15 Juni 1674,

Uppviste bergsfogden väl:d Nils Bengtsson en skrift, daterad d. 24 Maj nästlidne, gifven af sal. kyrkoherdens arfvingar här i Nora, uppå *en jordeplats,* som de utan någon vedergällning honom uppdragit, till utvidgande för den byggnad han nu tänker att göra i *Elfstorp,* så för eldsvåda skull, som för det de njuta med honom den vestra gatan; dock njuter han fri gata öfver dess vret österut till landsvägen, begärandes härå rättens konfirmation; hvartill kronones befallningsman å embetets vägnar protesterade, så vida sådant synes vara emot K. M:ts plakat, görandes i gemen till hvarjom och enom sin protestation, som sig emot plakatet vilja förse eller bryta.

Det sålunda framstälda hindret mot den ifrågasatta afsöndringens verkställande undanröjdes därigenom, att bergsfogden Norman någon tid därefter blef ägare till större delen af nyss förut aflidne kyrkoherdens, *Ericus Olai,* båda hemman i Elfstorps by, hvarom vidare längre fram.

Vid sistberörda ting behandlades och afgjordes ett af de ifrågavarande återvinningsmålen. I flera afseenden tillika en intressant kulturbild meddelas domboksutdraget härom i sin helhet, så lydande:

S. d. Kom för rätten bergsfogden väl:d Nils Bengtsson, tjenstl. begärandes rättens utslag emellan sig och sina vederparter, orgnisten väl:d Erik Matsson samt Samuel Olufsson, angående *Herbults torp,* som skall vara uppå dess bolbys ägor beläget; hvarom vid nästförlidet vinterting något ransakat finnes, säjandes sig nu intet stort hafva annat än som då att säja eller ingifva, utan påstår, efter K. M:ts plakat, att få jorden till sin bolby igen. Honom till orda framstego bemälte hans vederparter och, förutan det de beropade sig uppå hvad skäl, som vid nästförrige tinget ingifne äre, insinuerade en skriftelig uppsats af 6 punkter: 1) huru jorden för 40 år sedan skall vara köpt af Ulrik Loo, alldeles oröjd och utan skog; 2) hafver Herbult den till sin hustro, sal. hustro Karin Andersdotter testamenterat[1], hvarom efter hans död blef förlikt och .dömdt på Nora rådstuga d. 17 Juli a:o 1645 af Thomas Klerich[2]); 3) efter hennes död dömdes torpet barnen emellan både samkulle och sunderkulle d. 18 April 1659, 4) hvilket torp byttes emellan borgarebarn och af stadsens män, som bäst visste hvad omkostning hafver användts på sådan jords upprödjande, blef jorden värderad för 400 daler kpmt; 5) därefter bytte och köpte barnen jorden af hvarandra, uti hvilken Erik Matssons son Erik Eriksson äger ärfteligen efter sin moder en fjerdedel, den fadern härtill brukat och försvarat hafver; 6) bevisandes med åtskillige bref huru såsom Samuel Olufsson, jemte det han med sin hustro ärft, hafver köpt andras delar, dock dyrare än som värderadt är, dessutan skall en del af Johan Herbults barn, som ännu omyndiga äre, hafva sine jordeparter i ermälte torp behållne; uppvisandes originaliter de förelupne testaments-, bytes-, arfs- och köpbrefven, som påberopas, samt Oluf Pederssons och Jon Jonssons gifna attest af d. 14 Juni nästförliden uppå, att Herbult skall hafva köpt jorden af Ulrik Loo för 40 år sedan, den oröjd och utan skog då var, och således är ifrån Anders Ivarssons hemman kommen, men hvad eller huru mycket därföre gifvits hafver, kan ingendera parten bevisa, ej heller fanns därom någon underrättelse i de gamle domböcker, som nu igenomslogos, på svarandernes begäran; därföre bergsfogden begärade att de måtte mista jorden utan vedergällning, såsom ock påyrkade, det rådstugurätten öfver samma Herbults torps arfvingars stridigheter dömt och värderat hafver, oaktandes att jorden ligger utom stadsens jurisdiktion och sorterar under tinget. Svaranderne begärade att där de jorden skola mista, då sådant måtte ske efter föregången laga värdering, efter den mycket kostar för dem; hvaröfver rätten fann skäligt att döma som följer.

Uti det tvistige mål emellan bergsfogden välbetrodde Nils Bengtsson å den ene sidan kärande, och väl:d Erik Matsson med borgaren väl:d Samuel Olufsson på den andra svarander, angående jordstycket Her-

---

[1] »Lodgjutaren» vid Gyttorps kronobruk *Herbult Johansson* och hans första hustru *Valborg Tomasdotter* förärade 1625 en dopfunt till Nora kyrka, beskrifven i »*Noraskog*» I: 277. Herbults senare hustru och barn antydas i föreliggande handling.

[2] Tjenstgjorde vid denna tid som lagförare i Nora och Lindes bergslager samt i städerna Nora och Lindesberg.

bults torp, som tvistas om, är detta Noraskogars tingsrätts afsagde resolution d. 16 Juni a:o 1674.

Tingsrätten hafver låtit sig föreläsa svarandernes insinuerade dokumenter och skäl, härrörandes af förelupne testamente och arfskiften, ifrån sal. Herbults tid passerade; men såsom ingendera parten ännu med vissa och laga skäl kunde bevisa under hvad laga fång jorden först är kommen ifrån sin bolby Elfstorp eller hvad därföre gifvet är, utan allenast tillstå den vara på dess ägor belägen, hvarom af de gamle domböcker, som till den ände igenomläsne äre, ej heller förnimmas kan; allt därföre, efter h:s K. M:ts vår allernådigste konungs plakat, dat. d. 2 Maj 1673, finner rätten skäligt, att *samma jord må komma till sin rätta bolstad och hemman igen,* emot en skälig förnöjning efter mätesmanna ordom, emedan ej kan bevisas hvad därföre gifvet varit.

Denna »resolution» har äfven däruti en märkvärdighet, att den är en af de allraförsta i Noraskogs domböcker, som till form och innehåll blifvit uppstäld på sätt här ofvan finnes angifvet. I regeln behandlades och togos nämligen sakerna mycket enkelt, utan långa utvikningar och redogörelser angående förhandlingarna. Exempel på ett dylikt förfaringssätt föreligger i en annan återvinningsfråga, som förekom vid häradstinget 8 Juni 1675, och hvarom domboken innehåller följande:

S. d. Påminte bergsfogden väl:d Nils Bengtsson, tillika med Johan Larsson[1], rätten huru såsom de nu fjerde resan skolat sökt citationer uppå de borgare i Nora stad, som en del af *Elfstorpe skattehemmanens ägor* ifrån bolbyn utan några utlagor eller afgifter till kronan innehafva, näml. Anders Andersson skomakare för en *hage,* Nils Nilsson en *dito,* Nils Pedersson en *dito,* sal. kapellans-Anderses enka och samtel. arfvingar för *jordestycken och hagar,* tjenstl. anhållandes hos rätten, det de kunde njuta K. M:ts plakat till godo och samma ägor till sine hemman igen bekomma, utan vidare uppehåll. Be:te borgare kunde fullan intet neka till, det ermälte ägor ifrån samma Elfstorpe bolby komne äre, utan tjenstl. begärade få dem hädanefter som härtill efter sine köpe- och fastebref possidera, erbjudandes sig vilja utgöra de utlagor, som af dem proportionaliter belöpa kunna. Hvaröfver *rätten sig förklarade,* att alldenstund förbe:te ägor ifrån Elfstorpehemman komne äro, det ock svaranderna tillstå, och *intet beropa sig på någon urminnes häfd:* dy kunde rätten ej annars göra, än hans K. M:ts vår allernådigste konungs utgifne plakat de dato d. 2 Maj 1673 öfver slika ägor, till ett underdånigt följe, fann skäligt, att ofta be:te *hagar och jordestycken skola läggas igen till sine* vederbörlige *skattehemman i Elfstorps bolby,* emot en skälig betalning och förnöjning af det som vederbörande bekommit och njutit hafver.

Dessa återvinningar hade emellertid till följd nya ägoskiften mellan de vinnande. Huru dylika »sämjedelningar» behandlades framgår af följande utdrag af domboken för 22 Juni 1677:

S. d. Vardt och den förlikning, som bergsfogden väl:d Nils Bengtsson och sal. Johan Larsson om Elfstorps ägor sins emellan d. 12 Nov. a:o 1676, med man och vittnen upprättat hafver om *ägors skifte,* uppläsen och af rätten, som hon ord ifrån ord i sjelfva bokstafven förmäler, konfirmerad samt gillad.

[1] Gift med *Malin Eriksdotter*, en dotter till kyrkoherden Ericus Olai i Nora samt »hammarskrifvare» vid Klockarhammars bruk i Kils socken. Johan Larsson afled 1677 och hans enka blef följande året omgift med bergsmannen Anders Bengtsson i Elfstorp.

— — — — Upplästes de förlikningsskrifter, som skatterättighetsäganderne i Elfvestorp sins emellan upprättat hafva, näml. den första dat. d. 1 Juni 1676, som angår *tomt- och husskiften* samt *hem- och utägors skiften och byten,* emellan bergsfogden Nils Bengtsson, lagföraren Anders Andersson och Johan Larsson, på de bägge prestehemmanen i Elfstorp; den andra af dato d. 12 November a:o 1676, som angår *hus- och tomte-, änge- och åkerskifte* m. m. emellan *lagföraren* och *bergsfogden;* hvilka efter begäran och så vida parterna voro ense af rätten blefvo konfirmerade och gillade, som de ord ifrån ord i sjelfva bokstafven förmälde; och till mera visso blefvo de bekräftade under med detta bergslags sekret.

De framgångar bergsfogden Norman sålunda haft i fråga om återvinning af från Elfstorps hemman afsöndrade jordlägenheter, väckte naturligtvis hos de tappande stadsborna missnöje och afundsjuka. I sina »petita» till 1675 års riksmöte anhöll stadens ombud, borgmästaren Johan Hansson Dreijlich, att »stadsens borgerskap måtte efterlåtas få köpa och sig tillhandla jord af Elfvestorpsbyn, *utan bergsfogdens intrång,* eftersom dessa ägor nära intill stadsens skola vara belägna, och kyrkoherdens arfvingar för detta därsammastädes tvänne hemman haft och possiderat, men sedermera mycket förskingrat och *merendels af bergsfogden inkräktade».* I den häröfver meddelade k. resol. 28 September s. år heter det, att »därtill hafver K. M:t så vida samtyckt och beviljat som saken än pröfvas vara integra[1] eller ock bergsfogden något förköp öfvertygas kan, på hvilken händelse staden så väl till den egendomen, hvilken i bemälte by till salu allaredan förfallen är, som den här efteråt försäljas kan, skall må blifva närmast, hvartill de vederbörandes assistence utan något uppskof, hinder eller men skola hafva att åtnjuta»; men denna tillåtelse i fråga om stadens egendomsförvärf stannade på — papperet. Visserligen — vid häradsting 23 Juni 1677 — »ingaf för sittande rätten borgmästaren i Nora stad, välbetrodde Johan Hansson, kopia af K. M:ts nåd. resolutions 4:de punkt, gifven till Nora stad d. 28 Sept. år 1675, och angår stadsens rättighet till köpande i det som säljes af Elfstorps by, hvilken k. resol. efter ermälte borgmästares begäran uppläsen blef, såsom ock protokollerad och *lagd ad acta,* emot det bergsfogden välaktad Nils Bengtsson i går vid detta ting månde söka konfirmation på ängebytet emellan sig och sal. Johan Larsson upprättadt varit»; men i verkligheten blef det »bergsfogden», som fortsatte sina rättegångar om de gamla jordafsöndringarnas återvinnande, såsom det synes med oafbruten framgång. Genom utfärdandet af 1677 års förut omförmälda kungl. plakat fick han ännu »mera vind i seglen» och såsom ytterligare exempel på hans framgångar hos »fru Justitia», må äfven följande utslag i en annan dylik fråga meddelas:

Emellan bergsfogden i Noraskoga bergslag välbetrodde *Nils Bengtsson Norman* samt med lagföraren här å orten välförståndig *Anders Andersson Holm* och Anders Larsson (Bengtsson?) å den ena sidan *kärande,* och efterskrifne Nora stads borgare och invånare, såsom rådman välaktad Anders Eriksson, Nils Nilsson murmästare, sal. Lars Bertilssons enka hustru Kerstin, Nils Hidensson skinnare, hustro Kerstin i Snickaretorpet, sal. Anders Bengtssons i Nora enka hustro

[1] D. v. s. oförändrad.

Karin Matsdotter, Peder Månsson, Oluf Svensson, sal. Anders Anderssons enka hustro Kerstin, Nils Pedersson i Nora och Bengt Andersson ibidem, å den andra *svarande*, angående *några ägor*, bestående af *jordestycken, hagar, vretar, holmar* och *fiskevatten* de nu voro stridande om, och käranderne, i förmågo af h:s K. M:ts förnyade och af trycket utgångna plakat nästförlidne år d. 21 Juli, sökte till deras rätta bolby och *skattehemman Elfstorp*, i Noraskoga socken beläget, lagl. *att återkalla*, och för det att ägorne så länge för dem varit borta vinna en skälig vedergällning och betalning för använda expenser, är detta Noraskoga bergslags tingsrätts utslag och dom, afsagd i Nora socknestuga, dess vanlige tingsstad, d. 10 Oktober 1678.

Ehuruväl svaranderne förmente och erhålla ville sig i detta mål för kärandernes åtal befrias, emedan de visa kunde sig till dessa nu tvistige ägor igenom laga medel komne vara, dock dess dokumenter på kärandernes anhållande ej framte ville, fast de icke beneka kunde berörde ägor tillförene lydt under Elfstorps hemman och sig därföre icke skattat, *mindre prætendera kunna urminnes häfd;* likväl emedan högstbemälte kongl. *plakat förklarar sådana köp, uppbud eller fasta för olagl:e* med sträng befallning, att *slika ägor skola utan någon lösen eller förnöjelse läggas till sin rätta bolstad och skattehemman igen,* hvilken befallning den höglofl. kongl. Svea hofrätten sedermera med ett särdeles bref af d. 11 September nästförliden om dess verkställighet allvarligen påmint hafver, där om ock hans höggrefl. exell:s riksdrotseten, såsom lagman här i bergslagen, domhafvande här i orten uti dömande noga med dess bref af d. 1 Oktober nästförliden vill hafva åtvarnat[1]: dy kunde tingsrätten i ofvanberörde mål sig annorledes icke finna och utlåta, än att, emedan välborne hr landshöfdingen här å orten därom svaranderne i rättan tid hafver låtit notificera att sig här nu vid påstående ting inställa, de ock mer- och högstbemälte hans K. M:ts nådige plakat, som nu för allmogen och tingslaget blef publicerad och uppläst, sig ställa till hörsam och underdånig efterrättelse. Hvad skadeståndet vidkommer, det käranderne prætendera, för det att ägorna för deras bolby varit borta och skogen afhuggen, de likväl därföre gjort utlagor, eller härvid använde expenser, understod sig tingsrätten icke att döma eller arbiterera uti, så väl som ock svarandernes därvid gjorde omkostnad till röjsel, hus och gärdesgårdar, efter ofvanberörde kongl. plakat därom intet mentionerar, utan lemnar sådant i all underdånighet till den höglofl. kongl. Hofrättens nådiga förklaring.

Den uppmärksamme läsaren behagade finna, med hvilken ängslig omsorg tingsrätten söker att fullgöra alla vederbörandes påminnelser om noggrann tillämpning af 1677 års plakat. Att Norman å sin sida var angelägen att de vunna fördelarna icke måtte komma någon annan än honom sjelf tillgodo framgår af följande, omedelbart efter föregående utslag i domboken förekommande anteckning:

S. d. Lät ock bergsfogden välbetrodde Nils Norman protokollera, för sig och sina, det han efter K. M:ts allernådigste förnyade plakat hafver vigilerat om ägornas vid Elfstorp retraherande, och vill förmoda det icke någon af hans bröder eller slägt, mindre någon annan, må ringaste där af tillegna sig [som icke ens där på talt eller omkostning gjort med honom] hvarken nu eller i tillkommande tider, det ock rätten fann skäligt att villfara honom

[1] Jfr sid. 329 här ofvan.

uti, så vida Sveriges beskrifne lag i J.B. L.L. och 32 kap. därom exprimerar.

Norman försummade icke heller att med sina grannar i Elfstorp afsluta betryggande öfverenskommelser angående sina nyförvärfvade egendomar därstädes. Å häradstinget 22 Februari 1679

Upplästes för rätten en förlikningsskrift, som bergsfogden välbetrodde Nils Norman med sin granne Anders Bengtsson under trovärdige vittnen d. 3 Oktober 1678 skola sins emellan upprättat hafva, innehållandes det de äre så sams och ense blefne, att välbemälte bergsfogde skall njuta och behålla till underpant *två tredjedelar af det ena prestehemmanet i Elfstorp*, som för detta kommit Anders Bengtssons antecessor, sal. Johan Larsson till, och det emot någon ansenlig skuld, som bergsfogden till åtskillige sal. Johan Larssons kreditorer betalt hafver, och finnas i ofvanbemälte skrift specificerade; men den öfrige tredjedelen af samma hemman behåller Anders Bengtsson för sig, sin hustru och dess barn till hus och jord samt alla ägor, som samma förlikning bredare därom å bägge sidor i sjelfva bokstafven förmäler och åtskiljer dem emellan; och samma förlikning vardt uppå begäran i detta bergslags protokoll anskrifven, jemväl ock stadfäst, hvilket till högre visso underskrefs af hr häradshöfdingen, att hon stadigt hållas och af bägge parterne efterlefvas skall, som hon ord ifrån ord i sjelfva bokstafven förmäler.

På häradstinget 10 Maj 1680 framställdes af förmyndare för »sal. rådman Anders Erikssons i Nora dotter» yrkande att af bergsfogden undfå »någon melioration för *en hage*», som nämde rådman i lifstiden innehaft från Elfstorps hemman. Förlikning därom hade nämligen året förut ingåtts mellan Norman och rådmannen, att de af honom innehafda »*kringlor med fiske*» (i Norasjön) skulle genast återgå till hemmanet, hvaremot hagen skulle af rådmannen få behållas i sin lifstid, men »sedan utan någon lösen falla till sitt hemman igen». Tingsrätten dömde häröfver i enlighet med 1677 års plakat, öfver hvilket utslag visserligen vädjades, dock utan annat resultat än utslagets fastställande.

I sammanhang härmed må ock antecknas, att vid ett föregående rättegångstillfälle, 18 September 1676, »vardt af rätten resolverat det *stängerna,* som ligga *öfver ån mellan staden och Elfstorp* måste afskaffas, svarsgoda repareras, eller (ock) göras *en flotte* i dess ställe, efter så många därigenom *drunknade äro och omkomna till lifvet»*. Denna spång eller flottbro var sannolikt utlagd i närheten af nuvarande badbassängen, för att dymedelst erhålla en genväg från staden till Elfstorpsgårdarna, emedan landsvägen, som vid denna tid var »besvärlig och mycket krokot»[1], ganska betydligt förlängde afståndet mellan byn och staden.

En återvinningsfråga, som behandlades vid flera ting och antagligen föranledde stora besvär och kostnader, då man till och med ansåg sig böra anlita utvägen af extra ting för dess hastigare afgörande, finnes omförmäld i urtima tingsrättens nedanstående dom, hvilken ock var nära att åtföljas af ett särskildt efterspel, som, efter domens afkunnande, jemväl omedelbart relateras i det följande.

---

[1] Jfr »*Noraskogs arkiv*» II: 186.

Emellan bergsfogden väl:d Nils Bengtsson Norman och rådmannen väl:d Jöns Andersson å den ena sidan kärande och bergmästaren sal. hr *Knut Larssons efterlefverska*, äreborna samt dygdesamma matrona hustru *Kristina Andersdotter och samtelige arfvingar* å den andra svarande, angående *de ägor ifrån Elfstorp häfdas under Knutsberg,* är detta extra ordinarie tingsrättens dom i Noraskoga bergslag och sockne-stugan afsagd den 12 Februari 1681.

För de trenne citationers skull, som förutan den siste peremtorie stämningen finnes af hållne i detta mål protokoller vara afgångne, kunde rätten det af svaranderne igenom dess skrifvelse och mons:r *Anders Knutsson Lind* begärde uppskofvet ej tillåta; utan såsom pröfvades både af en del nämdens bevittnande så väl som bemälte mons:r Anders Linds tillstående, det under Knutsberg häfdas ägor, hvilka till Elfstorp legat hafva; alltså fann rätten skäligt och enligit vara K. M:ts allernådigste af år 1677 utgångne plakat, att *de till dess rätta bolby Elfstorp tillbaka läggas och hädan efter lyda skola,* dock så, att parterne med hvarannan måge vid nästa ting disputera om hvad penningar kunna vara på ägornas tillhandlande använde, och eljest i arfskifte de emot annat godtgjordt, samt sedermera meliorerade och förbättrade äro. I lika måtto uppsköts med expensernas afdömande käranderne af svaranderne prætendera; förbehållet ock lagföraren välförståndig Anders Andersson Holm alldeles hvad rätt han på sitt hemman Elfstorps vägnar kan hafva i ofvanberörde ägor.

Vid slutet af tinget, enär domen afsagd var, besvärade sig bergsfogden välbetrodde Nils Norman det *han undsagd är vorden* af sal. bergmästaren Knut Larssons sterbhusintressenter och arfvingar, för några ord han under påstående rättegång skall hafva talt, begärandes blifva *af rätten i hägn och skydd tagen.* Hvarföre ehuruväl rätten vill förmoda välbemälte sterbhusintressenter icke hämnas lära vilja, utan hellre med honom lagligen utföra så framt han dem skulle något förnär hafva talt; likväl kunde rätten icke annat än dem varna och påminna, det välbemälte bergmästares sal. hr Knut Larssons sterbhusintressenter på hvarjehanda sätt, de sjelfve eller genom andre på denne ort eller annorstädes, honom, bergsfogden Norman, ej tillfoga med någon åtgerning, hämd, hugg eller slag, i kraft af det 14 kap. Rådst. B. § 1; varandes han utaf rätten uti den hägn och försvar tagen, att där han skada lider, den honom det gör eller göra låter, och alle de med honom i flock och farnöt äro, hafva förverkat all sin lösöre samt äga biltoge vara, som det 18 och 21 kap. Edsöres B. L.L. innehåller och förmår. Actum ut supra.

(*Erik E. Lagerqvist.*)

Vid nästföljande lagtima häradsting, 31 Maj 1681,

Kom för rätten bergsfogden välb:de Nils Bengtsson Norman och rådman välförståndig Jöns Andersson, begärandes *exekution uppå den dom,* som dem och bergmästaren sal. Knut Larssons efterlefverska och samtl. arfvingar den 12 Februari sistlidne afsagd blef; hvilken deras begäran till välborne hr landshöfdingen remitterades att söka exekution uti det, som däruti finnes afdömdt vara.

S. d. Insinuerade väl:d Lorentz Bergman, bergmästarinnan äreborna och dygdesamma matrona, hustru Kristina Andersd. Linds, med samtl. sal. bergmästaren Knut Larssons sterbhusintressenters och arfvingars skriftlige excus och ursäkt, att de vid detta tinget intet kunna utföra, efter afgången

citation, deras käromål emot bergsfogden välbe:de Nils Norman och rådm:n väl:d Jöns Andersson, om den pretenderade betalning af först *utlagde penningar för jorden vid Knutsberg,* som ock den däruppå använde meliorationen, alldenstund de ingen god fullmäktig i tid sig kunnat förskaffa, varandes sterbhusets akter och dokumenter vidlyftige samt i konfusion, så att de till saken hörige skäl ej så hastigt kunnat uppsökas; anhållandes fördenskull om uppskof, och att rätten tre gode män af nämden må konstituera, som jemte trenne af stadsens rådmän alle meliorationerne af oröjda jorden inom näste ting besigtiga och rättrådeligen värdera. Hvaremot välb:te bergsfogde och rådman skrifteligen exciperade, förmenandes välb:te bergmästarinnas och dess sterbhusintressenters begärte uppskof ej lagl. vara, utan att de efter utverkad citation saken utföra böra, därjemte protesterandes emot den begärte värderingen uppå meliorationen, efter som de deras kostbare skog utödt, men de för jorden och ägorne i så många års tid skattat, hvaruppå de begärade rätten döma ville, så väl som öfver expenserne uppå denne aktionen de tillförorsakade äre, uti hvilka mål de mervälbe:te bergmästarinna och dess arfvingar vicé versa till påstående ting citera låtit. *Resolutio.* Rätten fann skäligt att bergmästarinnan tillika med dess intressenter åtnjuta uppskof till näste ting, då efter extra ordinarie tingsdomen den 12 Februari sistlidne, öfver meliorationen, dess värdering samt allt öfrigt dömas skall.

Vid det härpå följande höstetinget, 8 September 1681,

Sedan rätten parternes, bergmästaren sal. Knut Larssons efterlefverska och sterbhusintressenter med bergsfogden välb:de Nils Bengtsson Norman och rådmannen väl:d Jöns Andersson, ankomst en stund förväntat och de intet tillstädeskommo, utan tillsammans gångne voro att *förlikas,* kunde rätten intet längre förtöfva för många andra hinder skull. Fördenskull slöts tinget och parterne, som till förlikning sig låtit benägna finnas, lemnas till dess fullbordan eller söke hvarandra vid nästa ting.

Då emellertid denna tvistefråga icke vidare omtalas i de följande tingsprotokollerna, torde den ifrågasatta förlikningen verkligen hafva kommit till stånd, ehuru vilkoren icke äro närmare kända. Antagligen hade käranderne åtnöjt sig med någon penningeersättning för den afsöndrade jorden, hvilket förhållande kan förklara, att Knutsbergs boställe sedermera vid 1776 års storskiftesförrättning befanns efter sitt hemmantal innehafva omkring dubbelt mera jord än som vederborde[1].

Bergsfogden Norman biträdde ock sina anhöriga i likartade afsöndringsfrågor. Kort efter utfärdandet af 1673 års först omförmälda plakat, vid häradstinget 13 Oktober s. år,

Hembjöd bergsfogden väl:d Nils Bengtsson, uppå sin *svärfader* väl:d *Oluf Börjelssons* vägnar, till Oluf Gabrielssons hemman på Born[2] en *äng,* som han ifrån samma hemman för någon tid sedan emot 800 daler kpmt hafver sig tillhandlat, påståendes därjemte att honom måtte refunderas för tvänne bodar (lador?) och en ny uppsatt gärdesgård, då (han) gerna efter K. M:ts plakat vill transportera henne till sitt hemman igen; dock begärer vara honom för-

---

[1] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 48.

[2] Angående denne Olof Gabrielsson jfr ock sid. 316 här ofvan.

behållet, där den nu intet igenlöses, att henne oqvald framdeles possidera må, det ock rätten fann skäligt honom till säkerhet inprotokollera.

Att Norman dels genom ifrågavarande rättegångar, dels genom köp och förpantningar småningom förvärfvade sig en ganska betydande *egendom i Elfstorp* är emellertid en sanning. Huruledes modern på honom öfverlät en del af sin arfvejord därstädes är förut (sid. 323) omtaladt. Vid häradsting 15 Oktober 1674 »beviljades bergsfogden väl:d Nils Bengtsson rättens fastebref först på en hage, som han i Elfstorp af Jöns Andersson i Nora den 2 Januari (år?) köpt hafver för 160 daler kpmt; item uppå $^2/_9$ af det hemman, som sal. Arvid Bengtsson i be:te Elfstorp sålt hafver; noch på $^1/_6$, som han af sin broder Jonas och modren köpt hafver, emedan de lagbudne och lagståndne funnits». Sedermera vid häradsting 6 Mars 1676 »beviljades bergsfogden väl:d Nils Bengtsson rättens konfirmation på Erik Eriksson hammarsmeds halfva hemman i Elfstorp[1], efter föregånget och lagfaret köp, pantförskrifningar, laga domar och förlikningar».

Vid tinget 9 Oktober 1679 uppbjödos första gången af »bergsfogden välbetrodde Nils Norman efterskrifna jordedelar af Elfstorps skattehemman, näml. 1) tvåtredjedelar af sal. Johan Larssons hemman[2]; 2) den tjugufjerdedel, som Nils Knutsson ägt hafver; 3) hustru Kerstins lilla täppa; 4) Johan Hagmans och dess syster Elisabet Bengtsdotters delar af sal. Bengt Jonssons torp, som han (bergsfogden) köpt, löst och sig förpantat hafver emot ansenliga penningesummor, som sjelfva skrifterna allt bredare utvisa». Norman dröjde dock ganska länge innan han å dessa köp utverkade sig fasta. Detta skedde först å tinget 7 Februari 1687, hvarom det heter i protokollet:

S. d. Beviljades bergsfogden välbetrodde Nils Norman fasta uppå sal. Bengt Joensson torp på Elfstorps ägor, som han af sal. Johan Bengtsson Hagman och kyrkoherden ärevördige och vällärde mag:r Abraham Lindberg köpt hafver. Item uppå sal. Johan Larssons $^2/_3$:dels hemman i Elfstorp. Item uppå $^1/_{24}$ häradshöfd:n högaktad Nils Knutsson Lind tillkommit därsammastädes. Item uppå en täppa i Elfstorp, som välbem:te bergsfogde af sal. Jöns Kiällers enka hustro Kerstin Andersdotter för 110 d:r kprnt köpt hafver; emedan bem:de torp och jordedelar lagbudne och utan något klander lagståndne befunnos.

---

[1] Denne *Erik Eriksson,* en *son* till kyrkoherden *Ericus Olai,* hade efter honom ärft och löst berörda $^1/_2$ hemman, hvilket sannolikt motsvaras af samma halfva hemman, som borgaren i Arboga och Nora *Paul Hossmans* barn ärft efter sin moder *Elsa Mikaelsdotter Dankwardt,* och som kyrkoherden vid Noraskogstinget 20 Juni 1664 tilläts att inlösa.

[2] Å tinget 1674 $^{15}/_6$ uppbjöd »välaktad Johan Larsson i Elfstorp (jfr sid. 332 not.) *ett helt* hemman i be:te Elfstorp, af hvilket han dels af sina svågrar Karl och Klaes Erikssöner köpt och inlöst, dels af sin svåger kyrkoherden i Hjulsjö, vällärde hr Oluf, för sin hustrus fasta egendom inom stad förbytt hafver, såsom ock det öfriga med sin hustru ärft», hvarefter fastebref härå utfärdades 1676 $^{20}/_6$. Huru Norman förvärfvade sig $^2/_3$ af detta Johan Larssons hemman omtalas sid. 335 här ofvan.

Förut är antydt att lagföraren *Anders Andersson Holm* jemväl var hemmansägare i Elfstorp. Han hade nämligen köpt $^1/_2$ hemman därstädes af kyrkoherden Erik Olai arfvingar »emot en försträckt summa penningar 602 daler och 20 öre kpmt till sal. mansens begrafning, efter med man och vittnen gjord pantförskrifning den 10 Mars 1674»[1]. Holm erhöll fastebref å detta $^1/_2$ hemman 15 Februari 1677. Äfven sedan han 1684 blifvit utnämd till borgmästare i Lindesberg[2] behöll han denna sin egendom. De till f. d. »presthemmanen» återvunna jordafsöndringarna hade emellertid till följd en ny delning mellan Holms och Normans egendomar, hvarom domboken för 3 Juni 1686 innehåller följande:

S. d. Insinuerade borgmästaren äreborne och välbetrodde Anders Andersson Holm i Lindes stad en förlikningsskrift, som han d. 19 April sistledne med bergsfogden välb:de Nils Norman ingått och upprättat hafver, hårrörande det byte och delning uti deras hemmans Elfstorp tillhörige lägenheter i åker och äng, hagar och tomter, skog och mark, fiske och fiskevatten, som de sins emellan förents och bytt, att samma byte och förlikning så väl af dem, deras hustrur, barn som efterkommande arfvingar oryggeligen hållas skall, det den ena den andra intet skall hafva någon makt att klandra eller påtala, som den med mera i sjelfva bokstafven förmäler, hvilken förlikning inprotokollerades och af rätten konfirmerades.

Af Noraskogs dombok för 21 Juni 1690 kan inhemtas, att

S. d. Kom för rätten rådman väl:d Olof Svensson i Torsilia jemte bergsfogden hr Nils Norman, begärandes fasta uppå rådmans här i staden väl:d Jöns Anderssons del *i Elfstorp*, som är $^1/_4$ (hemman), hvilken värderad år d. 28 Maj förlidet år för 800 daler kpmt, påtagandes hr rådman sig att betala alla de utlagor, som Jöns Andersson rättmäteligen kan vara skyldig blifven, så väl i befallningsman Karl Gillesons som denne hr befallningsman Vargs tid, för detta hemmanet till K. M:t och kronan, så framt han nu njuter fasta och njuter grödan. I lika måtto förbehöll hr bergsfogden sin rätt; protesterandes den ene uppå reseomkostnader och den andre på intresse; hvarföre ock, såsom denna jord lagbuden och lagstånden är, som en förstånden pant: beviljades hårå *fasta,* allenast *detta fjerdedelshemman intet skiljes eller delas* af dessa parter.

Norman ägde till sist mer än 2 hela hemman i Elfstorp, däraf hufvudgården 2 mantal, vanligen kallad *stora Elfstorp*, till väsentlig del motsvaras af Nora sockens nuvarande fattiggård. Huru nämda hufvudgård omkring 50 år efter hans död åter sönderdelades, må tillhöra framtiden att uppvisa.

Oaktadt den vidlyftighet, hvartill utg. angående Norman och hans tid i det föregående gjort sig skyldig, må dock ännu några betecknande drag om hans embetsmannaverksamhet ytterligare anföras. Att han i sin egenskap af bergsfogde var tillstädes vid nästan alla *grufting* och *hammarting* inom distriktet torde endast böra erinras. Från dessa ting må blott

[1] Enligt Muncktell afled Ericus Olai 7 dagar senare eller 17 Mars 1674, 84 år gammal.

[2] Se härom sid. 212, 213 här ofvan.

antecknas, att vid hammarting å Nora kungsgård 7 September 1674 var »bergsfogden Nils Bengtsson Norman frånvarande såsom fullmäktig för socknen i Vesterås konsistorium», samt att på grufting i Vikersgården 22 Maj 1690, i anledning af Bergskollegii skrifvelse 29 Juni 1689, bergsfogden och tiondeskrifvaren Nils Norman aflade »sin lifliga ed med hand å bok och förmantes att i dess embetes beställning eden med dess instruktion alldeles efterfölja»[1].

Vid häradstinget 6 Mars 1676 »besvärade sig bergsfogden väl:d Nils Bengtsson öfver det (att) *oskickeligt väsen* hålles *på hyttorna*, i det åtskilliga personer *sälja brännevin under blåsningar*, hvarigenom icke allenast bruksfolket försummas, utan en del gripa till det orådet, att *de taga jern*, som obytt är, och *gifva för brännevin;* begärandes allt därföre att *slikt brännevinsförande* kunde med ett *allvarsamt förbud* blifva *hämmadt och förtaget* vid 40 marks plikt och *konfiskation af varorna*, det ock rätten intet ogilla kunde, utan i kraft af detta *sådant beviljade vid berörde straff* tillgörandes». Om detta förbud utöfvade den därmed afsedda verkan torde dock vara osäkert. På en s. k. bergskommission i Nora 28 Januari 1678, inför assessoren i Bergskollegiet Johan Utterklou, klagade åter »bergsfogden Nils Bengtsson öfver det *brännevin, som föres utur staden* (Nora) *på bergslagen,* emot åtskilliga resolutioner, hvilket välborne hr assessorn gaf *hyttefogden i makt taga alldeles bort,* förytttra och penningarna tillställa de fattigas föreståndare; och där hyttefogden sådant försummar, skall han afstraffas», heter det vidare i kommissionens protokoll. Enahanda föreskrifter gällde äfven *föreståndare vid grufvorna,* men de gifna ordningsreglerna glömdes ganska snart, hvadan de ock oupphörligt upplifvades och förnyades både vid gruf- och hammartingen[2].

Att Norman äfven innehade annan *uppbörd* än af tiondejern och hammarskatt framgår af följande domboksutdrag från 10 Oktober 1678:

S. d. Besvärade sig bergsfogden välbetrodde Nils Norman öfver dem, som tredskas att utgöra *lagmans- och häradshöfdingspenningar,* begärandes rättens bistånd hårutinnan; fann alltså rätten skäligt det de, som tredskas, måge pantas för hvad de skyldige äre; sedan plikta åtminstone hvar sine 3 m$\text{\textcrb}$ smt denne gången, och där oftare sådant af någon, som icke är deste oförmögnare förspörjes, då plikta 40 m$\text{\textcrb}$ smt utan anseende efter kongl. förordningar och åtskillige resolutioner i samma mål utgifna.

Vid ett annat häradsting 18 Februari 1680 »begärde bergsfogden väl:d Nils Norman det kunde infattas i häradsdomboken efter K. M:ts resolution, *att icke någon borgare måtte meddelas fasta på bergmanshemman,* utan han icke vill bergsman blifva, hvilket begärande därföre anskrifvet blef». På ett följande ting 27 Maj 1681, »insinuerade bergsfogden här i orten välbetrodde Nils Bengtsson Norman några kopior af det höglofl. kongl. Bergskollegii resolutioner och förordningar, dat. den 23 Februari 1670, d. 14 Juli 1675, d. 19 Februari 1679 och d. 9 Januari 1680, angående det bergmästaren eller ock han måste på skogasyner och delningar tillstädes vara, hvilka upplästes med annat mera de innehöllo, det efter begäran i domboken infattadt blef». Vid denna af lagföraren

---

[1] Jfr »*Noraskog*» III: 99.

[2] Jfr »*Noraskog*» III: 437 o. följ. »*Noraskogs arkiv*» I: 385.

Holm gjorda anteckning har ortens domhafvande, häradshöfding *Erik Lagerqvist*, som icke kunde eller ville lefva i godt samförstånd med ortens bergmästare *Erik Sneckenberg*, ditklottrat denna anmärkning: »men efterlefvas skola enär det kongl. Bergskollegium mig undertecknad häradshöfding tillskrifvandes varder och jag underrättad blifver om det högbe:te kollegii intention. icke ingriper i jurisdiktionen»[1].

De utförliga och i sitt slag förträffliga *relationer* öfver *grufvor, hyttor* och *hamrar* i Noraskogs bergslag, hvilka, dat. 15 September 1684, numera finnas tryckta[2], vittna synnerligen fördelaktigt om Normans nit och intresse för bergshandteringens utveckling och förkofran.

Vid häradstinget 2 Juni 1686:

S. d. Kom för rätten bergsfogden äreborne och välbetrodde Nils Norman, besvärandes sig öfver någon *beskyllning*, som honom påbördad blifvit, uti *hans embetes förrättande;* anhölt och begärade fördenskull rättens attestation och vittnesbörd huruledes han sig uti sin anförtrodde bergsfogdetjenst på 14 års tid förhållit hafver, hvarpå nämden och närvarande allmoge berättade sig intet hafva någon orsak att skylla honom före, utan *att han så väl i kronones tjenst som eljest dessutan sig ärligen, troligen och väl förhållit hafver.*

Af hvilken anledning Norman ansåg sig böra begära ett dylikt »attestatum» är obekant, likasom man icke heller känner orsaken, hvarför han några år senare, vid häradsting 2 Oktober 1689, ånyo begärde ett rekommenderande vittnesbörd af denna lydelse:

S. d. Anhöll och begärde bergsfogden välb:de Nils Bengtsson Norman rättens attestatum öfver *sin utom staden och vid Elfvestorp belägna egendom,* om den icke skulle *ograverad vara;* uppvisandes en af landskamreraren äreborne och välbetrodde hr *Peder Eriksson* af den 5 Maj 1688 honom gifne attestatum, att han både sina räkningar för alla åren hafver riktiga och i rättan tid levererat, samt under händer hafvande *kronones räntor riktigt betalt och levererat,* förmenandes sig af rätten jemväl njuta vittnesbörd, att han *tiondejernslängderna,* som årl:n ransakas, riktigt uppsatt, och sig debiterat hafver så mycket tiondejern han uppburit; hvilken hr bergsfogdens begäran rätten tog i betänkande, bevittnandes att *hans egendom är ograverad och fri för både inteckningar och uppbud;* sedan hafver rätten årl:n nogast de längder uppå tiondejernet, som bergsfogden uppsätta låtit, öfversedt, dem med hyttesedlar och qvittenserna jemfört samt noga hos allmogen eftersport om något tiondejern skulle vara uteslutet, som K. M:t icke kommit till godo, men det icke kunnat förnimma. Fördenskull hafver rätten hr bergsfogden detta vittnesbörd icke kunnat förvägra, utan honom det så mycket hellre meddela, som *han vid den uppbörden sig som en trogen, redlig och underdånig K. M:ts tjenare förhållit hafver.*

Den form föregående »vittnesbörd» erhållit, gifver anledning förmoda, att den kort förut upptäckta kronobalansen hos befallningsmannen Karl

---

[1] Jfr »*Noraskog*» III: 248, 249. — Den gamla satsen, att »två stora rymmas icke i en påse» synes på dessa båda stormän godt kunna tillämpas. Sneckenberg afled 1695 (se »*Noraskogs arkiv*» I: 16), men Lagerqvist blef följande året skild från sitt domareembete. Han afled 1709.

[2] I »*Noraskog*» III: 125—142.

Giliusson[1] föranledt misstänksamma rykten att Norman jemväl skulle befinna sig i samma olyckliga ställning, hvilket dock ingalunda var förhållandet.

På häradstinget 26 Maj 1690 upplästes bland andra förordningar äfven »1687 års plakat angående *humlegårdar* allmogen till underdånig efterlefnad, hvarvid hr bergsfogden Norman påminte allmogen, att de, som intet ännu några humlegårdar hafva, måste sig ombeflita att de med första blifva inrättade». Slutligen må ock antecknas att å häradstinget 8 September 1681 »gjorde bergsfogden Norman *svordom*, för hvilket han erlägger *en kanna vin till kyrkan*». Från denna tid bevarar Nora kyrka dock ett bättre minne af honom, nämligen en *ljuskrona af messing* med 8 armar, omkring hvars kul läses denna inskrift: »*Nils Bengtsson Norman. Anna Oloffsdotter Norijn. Anno 1681 den 18 May.*»[2]

Norman afled 15 April 1692. Hustrun, nyssnämda *Anna Norin*, afliden före 1701 — det år med hvilket Nora pastorats dödböcker taga sin början — var en dotter till rådmannen *Olof Börjesson* i Nora, stadens riksdagsombud 1668, som genom sonsonen, bergsfogden *Johan Norin*, blef stamfader för adliga ätten *Nordenfelt*[3].

Af makarnas barn äro endast följande säkert kända:

Nils Norman, synes någon tid hafva biträdt sin fader innan han blef kronobefallningsman i Nora och Lindes fögderi 1691, i hvilken befattning han afled 1696. Gift med en dotter till rådmannen och bruksägaren *Johan Petre* i Nora, efterlemnade han tvänne söner *Nils* och *Johan*, om hvilka vidare underrättelser saknas.

Johan, öfverlefde fadern, men dog innan modern 22 Oktober 1697 upprättade sitt här nedan intagna testamente.

Erik, var äfven afliden före detta testamentes upprättande.

Margareta Norman, afled 1725 $^{20}/_{10}$ och begr. $^{7}/_{11}$ i Nora kyrka, 60 år gammal; enka 1709 efter faderns efterträdare i embetet, bergsfogden *Johan Frumerie*, som vidare omtalas i det följande.

Kristina Norman, gift med tull- och accisskrifvaren i Nora *Nils Norling*.

Vid häradstinget 23 Oktober 1697:

Lät i rätten insinuera sal. bergsfogden *Nils Normans* efterlåtne *enka*, matronan äreborna och dygdesamma hustru *Anna Norin*, en sin testamentariska förordning, daterad Elfvestorp d. 22 Oktober 1697, med bergmästaren ädle och högaktad hr *Johan Ahlmans*[4], befallningsman välbetrodde *Johan Ytters*[5] och arrendatoren *Elias Hilleströms*[6] namn till vittnes, lydandes ord ifrån ord som följer.

Såsom det nogsamt kunnigt är, uti hvad beklageligit tillstånd genom Guds allvisa försyn jag blef bragter d. 15 April 1692, då min sal. k. man bergsfogden Nils Norman den äldre genom timmeliga döden afgick, efter sig lemnandes en högt bedröfvad värnelös enka; alltså lärer ock en hvar kunna besinna, det bemälte sorg samt många flera därpå följde, jemte sjukdom och

---

[1] Se härom »*Noraskogs arkiv*» I: 15.
[2] Se »*om Noraskog*» I: 276.
[3] Jfr sid. 251 här ofvan.
[4] Se »*Noraskogs arkiv*» I: 18—21.
[5] *Johan Ytter* blef 1708 borgmästare i Nora. Se »*Noraskog*» III: 355.
[6] Arrendator af *Bredsjö bruk* i Hjulsjö socken.

vedermöda hafva så angripit mina ålderdomsdagar, att många icke lära blifva öfrige innan jag, dock som Gud allsmäktig behagar, väntar en nådig förlossning, och fördenskull [besinnandes att tiden och stunden för menniskan att dö uppå är mäkta oviss] emedan den aldrahögste hafver bemälte min sal. käre man och mig med någon liten egendom i löst och fast välsignat, hafvandes ock vi lemnat efter oss barn och barnabarn, hvilka när gäld gulden är hafva sig qvarlåtenskapen emellan att dela; ty till att betaga alla irringar och missförstånd framdeles tycker jag rådeligast vara, genom denna skrifts utgifvande att förklara, och för allom vederbörandom lagl:n att veta låta både det som i lifstiden och uti sjelfva andedrägten var min sal. k. mans vilja, den jag ock för min person intill min död är skyldig oförändrad att hålla låta, näml:n att såsom Elfvestorp med alla dess tillydande lägenheter samt hvad flere egendomar min sal. k. man och jag ägt och verkel:n af min possession ännu dependerar, hvarest de ock kunna belägne vara, äro vårt pure aflinge, som i anledning af lag berodde under vår fria disposition; alltså lät min sal. k. man några stunder före sin dödelige afgång uti min närvaro för sig kalla samtel. våra kära barn som då lefde, och jemte deras välsignande till större enighets befästande dem emellan ändteligen utsade, att hvad uti löst och fast sedan gäld gulden vore öfrigt efter honom blifva, det skulle *delas efter stadslag och icke efter landslag,* så att syster skulle taga så stor lott som broder och broder som syster, därefter han snart uti och med en sal. stund sin yttersta vilja beseglade, sålunda jemväl vara af mig besinnat och efter min död emellan mina arfvingar förblifva skall, det bekräftas med min egen hand uti gode mäns närvaro.

Emellertid tjenar äfven detta till rättelse, att hvad fädernearfsrätt i lösören anbelangar, så har jag till hvar och en af mina barn så mycket utgifvit som husets råd och lägenhet velat tillåta, därmed de ock tacksaml:n åtnöjt hafva; men hvad det fasta vidkommer, så hafver det efter min begäran intill denna dag stått obytt och under min obehindrade disposition, men hvad isynnerhet mina 2:ne sal. k. *söner Johan* och *Erik Normänner* anbelanga, så äro deras fädernes andelar efter lag mig ärftel:n tillbakars fallne, hvilka jag ock under denna min yttersta vilja vill hafva förståndne, att först läggas till ett odelt bo och sedan vid skifte barnen emellan anses som möderne; förmodar att ingen välbetänkt qväljer denna skrifts innehåll, bedjande att, såsom hon lärer vara lagenlig, den högt:de lofl. tingsrätten alltså behagade henne arfvingarna till rättelse behörigen med härads insegel corroborera (styrka) och stadfästa.

Denna testamentariska förordning blef nu således i protokollet införd och intecknad, vederbörande, där någon vara skulle, som häremot något kan hafva att anföra, dess laga talan intra fatalia förbehållen.

Johan Frumerie, en son till kronobefallningsmannen, sedermera borgmästaren i Nora *Johan Frumerie* († 1689)[1], blef sin svärfaders efterträdare i bergsfogdetjensten. Redan 1680 innehade sonen Fr. domareförordnande och han tjenstgjorde sedermera nästan oafbrutet under hela 1680-talet som lagförare i Nora och Lindes bergslager samt blef från 1684 jemväl stadsnotarie eller magistratssekreterare i Nora stad. Vid hammarting i Skärmarbo 1692 $^{30}/_{5}$ »publicerades den *fullmakt,* som stadsnotarien

[1] Se »*Noraskog*» III: 354.

Johan Frumerie utaf det högloll. k. Bergskollegio kort för detta hafver erhållit uppå *bergsfogde- och tiondeskrifvaretjensterna öfver Nora bergslag* i sin genom döden afgångne svärfader sal. Nils Bengtsson Normans ställe; och skall han vid grufvetinget, som d. 2 nästkommande Juni vid Dalkarlsgrufvelag blifver hållet, aflägga sin trohetsed». Detta skedde, och innehåller samma grufvetingsprotokoll därom vidare, att »grufvelaget förmantes att visa honom behörig lydnad uti det, som han till K. M:ts tjenst och bergslagens nytta befallandes varder».[1] Denna förmaning upprepades jemväl vid öfriga grufveting inom tjenstgöringsområdet.

Bergsfogden Fr. bodde på Elfstorp, hvilken egendom han dels ärfde med sin hustru och dels inlöste af hennes medarfva. I sin tjensteutöfning redbar och samvetsgrann, d. v. s. efter den tidens sedvana hos statens embetsmän, hvilka vanligen icke försummade att skaffa sig extra inkomster när sådant kunde lämpa sig, synes han jemväl i öfrigt hafva åtnjutit ganska stort förtroende. Såsom exempel dels på de åligganden, som vid denna tid åtföljde bergsfogdetjensten och dels på de rättegångssaker, hvilka i allmänhet behandlades vid grufvetingen, torde det kunna anses ganska upplysande att i detta sammanhang *fullständigt* meddela *ett enda* dylikt *protokoll*. Detsamma lemnar tillika en åskådlig bild om hushållningen och behandlingen af ortens *grufveskogar*, särskildt beträffande *Gyttorps allmänning*, samt illustrerar för öfrigt hvad nyss blifvit yttradt om sportelsystemet. Det sålunda ur högen valda protokollet är af följande lydelse:

Anno 1699 d. 22 Maj blef ordinarie grufveting hållet i Elfstorp med samtel. *Pedershytte*, *Lämdse* och *Åsbogrufvelager*. Närvarande bergmästaren högaktad hr *Jakob Hertzen* samt bergsfogden välbet:de *Johan Frumerie* och efterskrifne sexmän, *Olof Nilsson* i Skofttorp, *Erik Larsson* i Sund, *Anders Larsson* på Pershyttan och *Abram Hindersson* (i Skärmarboda).

S. d. Upplästes den *fullmakt*, som hans Kongl. Maj:t allernådigst har behagat att meddela hr *Jakob Hertzen uppå bergmästaretjensten* efter framlidne bergmästaren hr *Johan Ahlman*.

Såsom hr bergmästaren efterfrågade de 2:ne sexmän *Erik Nilsson* och *Nils Israelsson* i Bondebyn, hvilka nu borde vara tillstädes och sitta med i rätten, och ingen visste om dem göra något besked, de sjelfve ej heller inkommit med någon ursäkt och vist laga förfall till sitt uteblifvande; alltså fälldes de till sina 3 daler smt hvar för sig efter K. M:ts grufveartiklar 44 §.

— S. d. Tillsades bergsmännen samtel., att de hafva godt och dugligit *arbetsfolk vid deras grufvor och hyttor*, och att de intet antaga masmästare och uppsättare ifrån en annan bergslag, som ej förstå sig på deras hyttor och malmarter, utan tillhålla sina barn att lära det arbetet, hvarigenom både bergslagen och de sjelfva kunna i framtiden hafva gagn och nytta.

I lika måtto tillsades grufvelagen samtel. att de äntel. hädanefter *märka deras tackjernsgösar*, icke allenast med sjelfva hyttemärket, utan skall hvar och en vara pligtig att, jemte sjelfva hyttemärket, jemväl märka det jern, som han i sina dygn tillverkar, med sitt bomärke, på det hvar och en må kunna sitt tackjern igenkänna. Finnes ock härefter något omärkt jern vid hyttorna, så befalltes bergsfogden detsamma konfiskera.

---

[1] Anf. st. sid. 103.

— S. d. Blef ock förbjudet, att *bergsmännen intet skulle befatta sig med uppsättaren och blåsningen,* utan lemna det till masmästarne och uppsättarne, som därpå skola hafva flitig uppsigt, efter de allena komma för blåsningen att svara, som den 8 punkten uti hans K. M:ts allernådigste utgångne masmästareordning af den 6 Juli 1649 innehåller, hvilken punkt blef ock nu för samtel. allmogen uppläst, med allvarsam åtvarning, att vederböranderne ställa sig densamma till underdånig efterföljd och rättelse.

— S. d. Uppsteg bergsfogden välbetrodde Johan Frumerie ifrån grufvetingsbordet och, efter föregången laga stämning, klagade till bergsmännen Anders Larsson och Erik Nilsson på Gamle Pershyttan[1], för det de *kolat af Gyttorps allmänningsskog,* hvilken till *grufveved* allena är anslagen, med begäran att de därföre måtte med laga näpst ansedde blifva. Till svars inställte sig allenast Anders Larsson på Gamle Pershyttan och genom en supplik gaf rätten tillkänna, det han på det sättet af sal. bergmästaren hr Johan Ahlman fått lof och tillstånd att kola på bem:te Gyttorps allmänning, enär han *af skogen på dess eget hemman förer tvådubbelt så mycket ved till grufvans fortdrifvande igen,* hvilket han ock skall hafva gjort, som dess grannar med honom bevittnade; beropandes sig jemväl i detta mål uppå sal. hr bergmästaren Ahlmans efterlemnade *enka,* som ock skall kunna gifva honom ett sannfärdigt attestatum att han fått lof att kola, begärandes alltdärföre, att Grufvetingsrätten ville honom ifrån bergsfogdens tilltal i detta mål befria. Härvid yttrade sig bergsfogden Frumerie, att där han tillförene vetat att sal. hr bergmästaren Ahlman gifvit honom på detta sättet lof och tillstånd på allmänningen att kola, så skulle han intet till detta tinget honom instämt hafva, lemnandes alltså uti rättens händer huru denne Anders Larsson härvid kan. ansedd blifva. Men Erik Nilsson på Gamle Pershyttan var nu intet tillstädes, utan *dess hustro,* som i lika måtto till sin mans ursäkt föregaf, att sal. hr bergmästaren Ahlman skall jemväl gifvit honom lof till att kola, enär han däremot tvådubbelt ved af dess egen skog framförde till grufvan, som ock skall skedt vara.

Rätten tog denna saken i noga öfvervägande, och alldenstund hvad Anders Larsson på Gamle Pershyttan anbelangar, sal. hr bergmästaren Ahlmans efterlåtne enka har tillstått och berättat för nuvarande bergmästare, hr Jakob Hertzen och mons:r *Christiernin* samt flere uti dess eget hus, att bem:te Anders Larsson fått tillstånd af sal. hr bergmästaren Ahlman att kola på förberörde sätt af Gyttorps allmänning; alltså kunde rätten honom intet för denna gång med något straff därföre belägga. Dock blef han tillika med samtel. bergsmännen allvarligen åtvarnade, att de härefteråt ingen vidare kolning på ofvanbenämde allmänning föröfva, så kärt dem är att undvika det straff, som därpå följa lärer. Men hvad Erik Nilsson beträffar, så emedan han till sitt uteblifvande intet visat laga förfall: ty blef han för uppropets försummande, i anledning af hans K. M:ts utgångne allernådigste processordning af d. 4 Juli 1695, sakfälld till 1 d:r smt, och för det öfrige, så framt han icke till nästkommande grufveting kunde förskaffa sig vederbörligit bevis, att han af sal. hr bergmästaren Ahlman haft tillstånd på oftabem:te

---

[1] Båda sexmän och således ledamöter af gruftingsrätten. Erik Nilsson var dock frånvarande.

allmänning att kola, skulle bergsfogden Frumerie stå fritt och öppet dess anställda käromål emot honom vidare att få utföra[1].

— Samtel. Pershytte åbor voro i lika måtto af bergsfogden Frumerie till nu påstående grufveting instämde, för det de *utan hr bergmästarens och bergsfogdens anordning* hafva *huggit grufveved af Gyttorps allmänning*, efter eget behag och godtycke, påståendes bergsfogden att de för ett sådant djerft förfarande måtte blifva vederbörligen ansedde och straffade, samt hädanefter alldeles förbjudne vid hårdt straff tillgörande att hugga något på allmänningen, innan antingen af hr bergmästaren sjelf eller bergsfogden varder dem tillslaget, hvad och huru mycken skog de skola få hugga, på det allmänningen således måtte blifva konserverad och intet på en kort tid uthuggen och alldeles förderfvad. Till svars inställde sig svarandeparterne samtel., insinuerandes i rätten en supplik, hvaruti de beropade sig på ett ifrån kongl. Bergskollegio ankommet bref af d. 14 Oktober 1695[2], som skall innehålla, att de uppå Gyttorps allmänningsskog skola få hugga deras grufveved, begärandes ödmjukeligen att kunna därvid bibehållne blifva, samt ifrån bergsfogdens emot dem i detta mål anställde klagan befriade, helst efter de af sal. hr bergmästaren Ahlman skola fått tillstånd att hugga, hvarvid de ock skola sig hållit; beklagandes sig för det öfriga, det de varit så olyckelige, att nu varande hr bergmästaren Hertzen intet var då kommen hit till orten, hos hvilken de kunnat, efter deras skyldighet, om förberörde allmännings brukande ytterligare ansökning göra. Bergsfogden Frumerie berättade för rätten, att anno 1697 har sal. hr bergmästaren Ahlman gjort en partition på Gyttorps allmänning för samtel. intressenterne uti Pershytte grufvor, hvilken partition blef ock nu af honom uppvist och uppläsen, hvaruti befanns, att *så många halfstafrums ved blifvit det året hvar och en tillslagne efter proportion*, som han haft del i grufvan, begärandes alltdärföre bergsfogden sådant måtte ske härefter åt. Hr bergmästaren lät Pershytteboarne förstå, att dem är väl tillåtet få hugga deras grufveved på allmänningen, men intet efter deras eget behag och godtycke, utan som hr bergmästaren eller bergsfogden i dess ställe hvar och en tilldelar, hvarefter de böra sig rätta. Pershytteboarne supplicerade till rätten att de för denne gången kunde blifva förskonte för deras förseelse. Och som befanns efter noga undersökning, att den ved, som desse Pershytteåboar hafva huggit, var ännu behållen och *till grufvebacken* framförder, och intet ännu var skingrad: alltså fann rätten skäligt att förskona dem denne gången ifrån det straff, som de eljest bort beläggas med, jemte allvarsam åtvarning, att ingen härefteråt skulle understå sig hugga på allmänningen förr än hr bergmästaren eller bergsfogden hvar och en har tillslagit så mycket han bör hafva, vid 20 d:r smt böter.

I lika måtto blef ock förbjudet vid samma vite af 20 d:r smt, att ingen skulle understå sig bortföra den ved han hugger förr än densamma blifver af bergsfogden besigtigad.

Och alldenstund så mycket klagas att allmänningen blifver af en och annan uthuggen: ty proponerades af hr bergmästaren om det icke skulle vara rådeligast att *en skogvaktare* blefve förordnad och tillsatt, som uppå skogen kunde hafva en dagelig uppsigt, och att bergsmännen samtel. till hans lön

---

[1] Det sålunda fordrade beviset hade antagligen företetts, enär denna sak icke omtalas i de följande gruftingsprotokollen.

[2] Jfr »*Noraskogs arkiv*» II: 247, 248.

och underhåll sammansköto något visst, hvarigenom allmänningen till deras grufvors drifvande kunde dess bättre blifva konserverad och behållen. Bergsmännen samtyckte därtill enhålleligen och blef uppå deras förslag *Petter Knutsson därtill förordnad* på ett års tid till prof; lofvandes hr bergmästaren gifva honom därpå dess fullmakt, så snart bergsmännen kommit öfverens hvad de ville gifva honom till underhåll och lön, hvarom bergsfogden befalldes att inhemta deras betänkande, och gifve det sedan bergmästaren vid handen.

— S. d. Framträdde för rätten samtel. intressenterne uti Åshyttan och besvärade sig öfver *bälgmakaren Matthias Andersson,* hvilken de låtit instämma för det han intet har gjort åt dem så *goda bälgor,* som han genom ett med dem upprättadt kontrakt af d. 5 September 1697 sig har förbundit till och utlofvat; påståendes att bem:te bälgmakare måtte påläggas, antingen att fullgöra sitt kontrakt och göra sådana bälgor, som de kunde vara belåtna med, eller ock gifva dem deras penningar tillbakars. *Reus*[1] var intet tillstädes; fördenskull frågades om *actores*[2] i rättan tid låtit tillställa honom citationen, hvarpå intressenterne i Åshyttan intet annat bevis kunde producera än Matthias Anderssons eget bref, som han d. 20 Maj sistledne till dem har skrifvit, hvaruti han lofvat med det snaresta vilja komma till dem och *laga deras hyttebälgor,* efter de besvärat sig däröfver, att *tättorna* intet skulle vara så fullkomliga som de vilja. Och såsom rätten däraf intet annat kunde finna än bem:te Matthias Andersson citationen bekommit, ty resolverades, att efter denne Matthias Andersson genom det förberörde med samtel. intressenterne uti Åshyttan upprättade kontraktet af d. 5 September 1697, hvilket för rätten blef uppvist, har sig förbundit till att göra åt bem:te intressenter ett par träbälgor med all ting, som därtill behöfves, alldeles försvarlige och goda emot 200 d:rs betalning, så pålades honom, att han till nästkommande blåsning änteligen så lagar, att bälgorna vid Åshyttan blifva svarsgoda gjorde, efter så väl hans K. M:ts och publici intresse som ofvanbem:te hyttelags nytta därunder verserar; lemnandes rätten i det öfriga intressenterne uti Åshyttan fritt att söka bälgmakaren Matthias Andersson vid nästa ting för den skada, som de redan tagit hafva af hans oförsvarliga arbete, så framt de annars ej åsämjas kunna.

— S. d. Var fuller Per Ersson på Gl. Pershyttan till nu påstående grufveting instämd af Håkan Norberg för ervist *otidighet* och utgjutne *skällsord* på honom *vid jernbytet*[3]; men som bem:te Håkan Norberg reserverade sig att vilja söka Per Ersson därföre lagligen vid *häradstinget,* såsom sitt behöriga forum, efter detta skall vara skedt uppe i gården och intet vid hyttan: alltså lät ock rätten därvid förblifva.

— S. d. Uppropades bergsmännen Anders Larsson, Erik Nilsson och Per Ersson på Gl. Pershyttan, hvilka till detta påstående grufveting hafva låtit instämma Håkan Norberg, för det han velat *truga af dem tackjern både för sig och bergsfogden Frumerie,* för det *han förrättat jernbytet vid deras hytta,* jemväl ock för slagsmål, som han på Per Ersson skall hafva föröfvat sedan jernbytet var öfverståndet och förrättadt. Den svarande parten Norberg sade sig af kärandeparterne ingen citation i berörde mål hafva bekommit, och

---

[1] D. v. s. den tilltalade eller anklagade.
[2] Åklagare eller målsägare.
[3] Norberg hade tjenstgjort därvid i egenskap af biträde åt bergsfogden.

därföre exciperade att intet vilja stå dem till svars, hvarken i det ena eller det andra. Actores framträdde för rätten och sig förklarade, att deras mening intet varit med den på Norberg utverkade citationen, som de ej heller visa kunde att Norberg bekommit, att vilja så hårdt klaga på honom, utan sig allenast förfråga om de utan något straff skola få gifva något till bergsfogden eller dess skrifvare, för det de göra sin beställning vid jernbyten, helst efter de försport, att ett hans K. M:ts allernådigste plakat skall därom vara utgånget, hvaruti sådant strängeligen skall vara förbjudet. Hr bergmästaren lät desse bergsmän och samtel. allmogen veta, som nu vid grufvetinget voro församlade, att 2:ne sådane hans K. M:ts allernådigste förordningar af år 1694 och 1696 voro i detta mål utgångne och publicerade, att ingen skall få taga ej heller någon gifva något för sitt besvär vid dess embetes förrättande af K. M:ts utlagors infordrande, och på det allmogen därom skulle blifva dess bättre underrättad, uppläste hr bergmästaren slutet af K. M:ts allernådigste förordning af år 1696 d. 25 April, angående deras straff, som understå emot, eller utom kongl. befallningar under hvarjehanda sken, antingen att pålägga, emottaga eller infordra af allmogen eller andra K. M:ts undersåtare och militie betjente, några gärder, penningar eller hvarjehanda utgifter, varor eller förslor eller ock sig därvid bruka låta etc.; utlofvandes hr bergmästaren att nästkommande år skall samma kongl. förordning och flere andre blifva helt och hållet uppläste och publicerade.

Härvid sade bergsfogden Frumerie, att aldrig någon skall kunna bevisa honom, det han hvarken tagit eller af någon fordrat något när han uttagit hans K. M:ts tiondejern och jernbyten förrättat, utan om någon velat gifva honom för det omak som han haft, att dela och uträkna huru mycket hvar ägare tillkommit af jernet, som blifvit tillverkadt, sedan K. M:ts tiondejern varit uttaget, däruti förmodade han sig intet emot hans K. M:ts allernådigste förordningar hafva förbrutit. Hr bergmästaren frågade om han kunde skrifteligen visa, att han bör jernbytet emellan privator förrätta, hvartill som bergsfogden intet svarade: ty varnade hr bergmästaren hvar och en att se sig väl före, och att hans K. M:ts allernådigste förordningar blifva stricte efterlefvade. Och vidare kunde rätten sig intet med det instämda målet befatta, efter actores hvarken kunde visa, som förr omrört är, att citationen var reo tillhanda bragt, ej eller nu ville sin talan vidare fullfölja.

— S. d. Framtedde för rätten Lars Joensson, Erik Andersson och Lars Persson på Nya Pershyttan och genom en supplik ödmjukeligen anhöllo, att dem måtte tillåtas *få upptaga en* på Anders Larssons ägor vid Gamle Pershyttan *ödeliggande grufva,* efter han utur en annan skall taga sin malm, och de vid deras hytta skola hafva så knappt efter densamma. Häremot protesterade Anders Larsson på Gl. Pershyttan på det högsta, föregifvandes sig sjelf vilja arbeta uti förberörde ödegrufva, efter han tillförene gjort vid densamma stor omkostnad. Fördenskull blef häröfver intet vidare resolverat denne gången, än att hr bergmästaren lofvade det hvar och en med grufvedelar, så vida görligit kan vara, förses skulle, så snart han sina embetssysslor vid tingen förrättat och kan sjelf komma till att bese grufvorna. Actum ut supra.

Jacob Hertzen.

Johan Frumerie.

I mer än ett hänseende gifver detta protokoll intrycket snarare af en bolagsstämma än af rättegångsförhandlingar. Det rent formela behandlingssättet synes icke heller vara fullständigt iakttaget, då i rätten af 6 endast 4 sexmän voro närvarande, hvartill kommer att af dessa 4 sexmän en, nämligen Anders Larsson, allt emellan sjelf uppträdde som part. Beträffande åter den förehafda frågan om särskild ersättning till bergsfogden eller hans biträde för omaket att uträkna och dela jernet mellan de blåsande bergsmännen, torde det ha varit vanskligt nog att rätt uppdraga gränsen mellan bergsfogdens tjensteåliggande att uttaga tiondejernet och att, sedan detta skett, byta det återstående mellan delägarne. Regeln eller praxis hade utvecklat sig därhän, att fogden erhöll sin vedergällning i en eller annan form, och att han ej försummade, då tillfälle gafs, att se sig sjelf tillgodo, kan man exempelvis finna af ett annat protokoll, hållet 1709 $^{11}/_{5}$ vid ordinarie grufting å Gyttorps gästgifvaregård, däraf följande utdrag äfven ur en annan synpunkt är ganska betecknande:

S. d. Anklagade å embetets vägnar bergsfogden välb:de *Johan Broström* samtel. blåsningslaget vid *Kåfalla,* för det de icke allenast emot förordningen nu i vinter tillverkadt hårdt (härdadt)[1] och omärkt tackjern, utan ock brutit den å embetets vägnar därå lagde arrest, jemväl ock för expenser.

Till vittnes voro instämde rådman *Håkan Norberg*[2] och vågmästaren *Petter Cochoij.* Innan denna saken till afgörande kunde företagas, blef rätten föranlåten att låta sig föreläsa höglofl. kongl. Bergskollegii konstitutorial för bergsfogden välbe:de sal. Johan Frumeries son *Niklas Frumerie,* hvilken detta beslag gjort, i anledning hvaraf denne nu varande bergsfogde kommit att anföra denna klagan; och som rätten däraf fann, att högl. k. Bergskollegium allenast uti de sysslor, som bergsfogdebeställningen tillhöra, efterlåtit framledne bergsfogden Johan Frumerie att *till prof, under sin opasslighet, få betjena sig af sin son,* så vida bemälte hans son vore kapabel sysslorna att förrätta och vid bergstingen att hålla protokoll, men däremot ej tillstädja kunnat, att den till tiondeskrifvaretjensten hörande uppbörd någon annan anförtros, än den som ställt sufficient kaution därföre, utan att bergsfogden sjelf måste draga omsorg om dess tidige indrifvande, och att för bemälte uppbörd behörig redo varder gjord. I anseende hvartill, ehuruväl rätten, efter bergsmännens eget begifvande, nogsamt finner dem brottslige, att de efter förordningar tackjernstillverkningen ej rätt gjort; icke desto mindre, som beslaget af en illegitimerad person är förrättadt, i anledning af det ofvan åberopade högl. k. Bergskollegii bref af d. 19 Mars 1708, ty kan Grufvetingsrätten *för denne gång Kåfallshyttelaget ej med någon plikt belägga,* utan blifva de allvarligen åtvarnade att noga efterlefva de om tackjernstillverkningarna utgifne förordningar.

Omedelbart härefter förekommer i protokollet vidare:

Vid igenomläsandet af en skrift, som Kåfallshyttelaget ernade inlägga och uppläsa låta, fann rätten nödigt att i protokollet låta inflyta, det de androgo, att Niklas Frumerie, när han afreste, skall han gifvit dem *lof deras jern bortgömma,* men likväl under det brylleriet skall *af dem tagit 1½ skepp.*

---

[1] Angående bergmästarens härom utfärdade cirkulär, se »*Noraskogs arkiv*» I: 86. Jfr ock sid. 24 i fråga om anförda klagomål mot samma cirkulär.

[2] Densamme som omtalas här ofvan sid. 347.

tackjern, $^1/_2$ skepp. till Niklas Frumerie, $^1/_2$ skepp. till Norberg, $^1/_2$ skepp. Petter Cochoij, hvilka skola sagt sig för *allt eftertal vilja ansvarige vara.* Kommunikationsresolutionen tillställdes s:r Cochoij, att lemna de andra bägge part däraf, med antydan att de med sin förklaring häröfver inom 2 månader à dato hos bergmästaren inkomma.

Denna sak omtalas icke i de följande protokollen. Då emellertid den tjenstförrättande bergsfogden fann lämpligt att af det konfiskerade tackjernet se sig sjelf och sina biträden till godo med hvar sitt halfva skeppund, så erinras man temligen osökt om det gamla ordspråket att »barn gör borta i by, som det hemma är lärdt». Den för beslaget ansvarige bergsfogden hade tvifvelsutan gifvit förhållningsorder till den tjenstförrättande sonen. Men då åtgärden blef föremål för domstols handläggning, ogillas hela beslaget på grund af ett formfel och den, som i verkligheten skulle vara ansvarig, var icke vidare åtkomlig.

Bergsfogden Frumerie hade nämligen aflidit i början af år 1709. Gift, såsom förut är sagdt, med sin företrädares dotter, *Margareta Norman,* efterlemnade han flera barn, om hvilka endast ofullständiga underrättelser kunnat uppletas, nämligen:

Anna Sara Frumerie, † 1759 i Örebro, gift med faderns efterträdare i bergsfogdesysslan *Johan Broström,* som omtalas vidare här nedan.

Niklas Frumerie, nyss omtalad som faderns biträde. Han blef sedermera kronobefallningsman, men kom på balans. Till Noraskogs häradsting 1736 $^{10}/_9$ hade svågern Erik Beckius instämt dels nyssnämde Broström och madame Kristina Frumerie, dels ock rådmannen och stadsfältskären Karl Lenæus (se sedan), »angående *aflidne* kronobefallningsmannen Niklas Frumeries andel i en vid Nora belägen qvarn, som de senare i 8 års tid skola innehaft och arrendet däraf uppburit, hvilken andel med arrendet däraf hr Beckius påstod sig med rätta böra tillkomma, eftersom han bemälte befallningsmans balans till kronan, sig bestigande till inemot 8,000 daler kpmt såsom kautionist skall hafva betalt». De stämde undandrogo sig att svara, på skäl, som af rätten godkändes. Äfven vid det följande häradstinget 1737 $^{25}/_2$ undandrog sig Broström svaromål, hvarefter denna sak icke vidare förekommer i Nora härads domböcker.

Johan Frumerie, nämnes vid häradstinget 1738 $^1/_7$ såsom sekreterare vid kongl. amiralitetet.

Elisabet Frumerie, f. 1689, † 1757. Gift 1707 $^{26}/_3$ med kapellanen i Hjulsjö *Erik Beckius,* i hans 2:dra gifte, f. 1675, d. 1760[1].

Margareta Frumerie är förmodligen den af systrarna, som i det följande uppgifves vara gift med regementsskrifvaren *Petter Bergdahl.*

Kristina Frumerie, † 1745; gift med häradsskrifvaren *Johan Trotzig,* som blef kronofogde i Nora-Lindes fögderi 1711 $^{16}/_1$, men afsattes eller tog afsked 1721, samt afled i slutet af 1732[2]. Enligt en af fru Greta Tilas, rådmannen Hans Lindstedt, brukspatronen Erik Cederborg och rådmannen Johan Häggerot i Januari månad 1733 undertecknad skrift, hade dessa gemensamt förklarat, »att som de, hvilka uti aflidne befallningsmannen Trotzigs egendom genom laga inteckning framför andra dess kreditorer sig förmånsrätt förvärfvat, nogsamt erfarit, att densamma icke till deras

[1] Jfr *Noraskogs arkiv* I: 623.

[2] Jfr anf. st. II: 208, 338.

förnöjelse på långt när kunde vara tillräcklig, enär hans K. M:t och kronan först undfått de resterande kronoutskylderna 622 daler 26 öre kpmt; alltså och emedan de samtelige för bemälte befallningsmans enka och barn ägde ett ganska ömt och benäget sinnelag: ty hade de ock, till bevis däraf, därigenom för allom velat kunnigt göra, det de samtelige af sina hos Trotzig ägande exekutiva och intecknade fordringar afstodo och cederade 3,781 daler 10 öre kpmt, dock med det uttryckliga vilkor, att enkan Kristina Frumerie och dess barn så väl af samma utaf bemälte borgenärer eftergifne 3,781 daler 10 öre kpmt som den däraf flytande usum fructum måtte vara fullkomliga ägare, utan intrång af alla de öfriga hennes aflidne mans så inteckning ägande som icke ägande kreditorer.» Enkefru Trotzig fick härigenom behålla $^1/_2$ hemman i Elfstorp, hvilket kort därefter öfvergick till hennes måg, kommissarien *Olof Bohman,* som bebygde och uppkallade detsamma med namnet *Kristinelund.* Sin ärfda $^1/_8$ i Hagby öfre qvarn sålde hon 1735 $^{10}/_{12}$ till svågern Johan Broström för 875 daler kpmt.

Elsa Frumerie, f. 1701 $^{10}/_4$, † i Bro, dit hon följde sin dotter. Gift med stadsfältskären i Nora, rådmannen *Karl Lenæus,* † 1740. Deras dotter Hedvig Juliana Lenæus, f. 1735, † 1784 $^{14}/_4$, blef 1761 $^{12}/_2$ gift med komministern i Bro, Daniel Fellenius, f. 1724 $^{25}/_{11}$, † 1798 $^2/_3$.[1]

Per Frumerie, kallas fänrik 1727.

En dotter, antecknad i Nora församlings dödbok, men ej namngifven, † 1706 $^{14}/_6$.

Till förmån för sina båda »oförsedda» barn utgaf modern ett testamente, hvarom Noraskogs häradsdombok för 1723 $^{27}/_7$ (§ 159) innehåller följande:

S. d. Gaf madame Margareta Norman tillkänna, genom skrift af d. 15 Juni 1723, huruledes dess sal. man bergsfogden Johan Frumerie förklarat emot henne sin yttersta vilja vara, att efter sin död lemna uti hennes lifstid både lös och fast egendom under hennes fria disposition, hvilken förordning ock hennes barn till datum ställt sig till norm och rättesnöre; och ehuruväl hon intet tviflar, att ock framdeles få förblifva vid samma förmån och vilkor, så att barnen efter hennes död egendomen någorlunda ograverad kunna hafva att tillträda, så har hon dock i afseende på vissa tillfällen och tidernas omvexling funnit sig föranlåten att göra sina ännu oförsedda kära barn, särdeles *Per* och *Elsa Frumerie* [som ännu ingenting emot dem som äro försedde åtnjutit] försäkrade uti den här vid staden belägna och så kallade *Öfre qvarnen* (vid Hagby) efter dess död få äga och disponera, hvarvid hon dock i sin lifstid förbehåller sig disposition däröfver; hvilket allt härmed på begäran Häradsrätten fann skäligt att till vederbörandes laga säkerhet till protokolls komma låta.

Margareta Norman afled 1725 $^{20}/_{10}$. Någon tid därefter kan man af ett annat tingsprotokoll för 1727 $^{13}/_2$ (§ 45) finna, att

Igenom inkommen skrift anhåller jungfru *Elsa Frumerie,* att som hennes föräldrar genom döden äro afgångne, och åtskilliga sterbhusets angelägenheter ligga oafgjorde för den orsaken, att hon med inga kuratorer är försedd, det ville fördenskull Häradsrätten därtill konstituera hennes broder hr fänriken *Per Frumerie* och hennes svåger regementsskrifvaren *Petter Bergdahl,* i an-

[1] Jfr MUNCKTELLS herdaminne I: 402.

seende till deras emot hennes goda förtroende därtill betygade redebogenhet. Häradsrätten fann således billigt att förordna hr fänriken Frumerie och regementsskrifvaren Bergdahl, att såsom kuratorer för jungfru Elsa Frumerie i alla mål och vid sterbhusets förefallande angelägenheter noga observera och iakttaga hennes bästa och förmån enligt K. M:ts förmyndareordning.

Johan Broström härstammade från en gammal Örebro-slägt, om hvilken det bland annat heter i stadens äldsta tidning: »Broströmska gården här i staden har uti en tid af nära 200 år varit i slägten, son från son, oafbrutet bebodd. På bakporten står ännu åretalet 1595»[1]. Såsom den förste ättemannen nämnes *Johan* eller *Jan Israelsson*, »rådman och kämnerspræses i Örebro». Han »var en på sin tid förmögen och mycket hedrad man»[2]. Dennes son rådmannen *Johan Johansson*, äfven kallad Jan Jansson, var jemväl en ansedd man, som enligt 1689 års graflängd ägde graf (n:r 41) i Örebro kyrka. Hans son *Johan*, som antog namnet *Broström*, blef 1696 kontorsskrifvare på Örebro landskansli; 1698 häradsskrifvare; 1709 $^{26}/_{3}$ *bergsfogde och tiondeskrifvare i Nora bergslag* samt förrättade därjemte i 7 år mantalskommissarietjenst. För begånget tjenstefel suspenderad från bergsfogdetjensten 1720 $^{4}/_{10}$. och sedermera genom Bergskollegii, af K. M:t faststälda dom densamma fråndömd; men på grund af k. bref 1721 $^{22}/_{2}$ erhöll Broström $^{18}/_{4}$ s. år af kunglig nåd transport som bergsfogde och tiondeskrifvare till Karlskoga och Lekebergslagen. Enligt Bergskollegii bref 1728 $^{27}/_{6}$ till bergmästaren Christiernin, medgafs, att emedan Broström i en ansökan till kollegiet berättat sig »vara sjuklig och därjemte honom på hörseln något fela, så i fall han för samma opasslighet sjelf ej skulle förmå att bestrida alla till dess tjenst hörande sysslor, ville kollegiet efterlåta att Morin[3] må på någon tid till prof brukas i dess ställe till de sysslor och förrättningar vid bergsjurisdiktionen, som han af eder kan pröfvas vara skickelig till, dock att sådant ej må räknas Morin till något insteg i bergsfogdesysslan, emedan kollegiet förbehåller sig att vid förefallande ledighet förordna den till beställningen, som kollegiet då kan pröfva därtill vara skickligast»[4]. Broström »avancerade sedan 1732 i April till landträntmästare i Örebro efter Sonnström»[5], från hvilken tjenst han för sin tilltagande ålder tog afsked 1747. Han afled i Örebro 1751 och begrofs i stadens kyrka.

---

[1] »*Örebro Stads Vecko-Tidning* för år 1777, d. 4 Januari.»

[2] Denne Johan Israelsson ägde äfven gård och tomt vid Riddaregatan i Lindesberg (jfr sid. 168 här ofvan), där han synes ha drifvit en ganska omfattande handelsrörelse.

[3] *Lars Morin,* som var anstäld hos Broström som »uppbördsbetjent» eller skrifvare.

[4] Detta hindrade dock ej att Morin 1732 $^{25}/_{5}$ blef antagen till bergsfogde i Lindes och Ramsbergs bergslag, å hvilken tjenst han erhöll fullmakt 1733 $^{9}/_{2}$.

[5] Enligt Bergskollegii matrikel. Den häri förekommande uppgiften att Broström äfven 1728 under ett års tid varit suspenderad från bergsfogdetjensten är oriktig och bekräftas ej af kollegiets protokoll eller registratur. Däremot var bergsfogden Jöns Råbock i Lerbäck samtidigt på balans och antagligen därför suspenderad.

Det var således under de 12 åren 1709—1720, som Johan Broström tjenstgjorde som bergsfogde i Nora bergslag. Vid ordinarie gruftinget å Gyttorps gästgifvaregård 1709 $^{8}/_{5}$ »upplästes bergsfogden välbetrodde Johan Broströms fullmakt, daterad Stockholm den 26 Mars 1709, hvilken därefter med hand å bok sin ed aflade». Såsom bevis på vunnet förtroende må anföras, att vid grufting 1712 $^{8}/_{5}$ »fann gruftingsrätten för nödigt att lemna bergsfogden Broström i kommission att dimittera de grufve- och hyttefogdar, som därom skäligen anhålla, och andra i stället igen att förordna, till ratifikation vid nästa grufting». I början af sin tjenstetid boende vid Elfstorp, inköpte han 1713 *Knutsbergs* egendom af häradshöfdingen Gyllenadler, hvilken åter hade inköpt densamma af kronan, efter kronofogden Karl Giliusson, till täckande af dennes balans. Broström var boende å Knutsberg tills han blef bergsfogde i Karlskoga och Lekebergslagen, då han kort därefter i sin tur afyttrade gården till bergmästaren Christiernin, som ditflyttade 1725, hvarefter densamma utgjort stadigvarande bostad för ortens bergmästare. Å grufting i Vikersgården 1718 $^{10}/_{3}$ med Dalkarlsbergs och Pershytte tingslag utsägs bergsfogden Broström att, tillika med åtskilliga sexmän, hålla syn m. m. i anledning af väckt fråga om *nybyggnad af kapellansgården i Nora*, hvartill sedermera taxering beviljades vid följande årets grufting.

I sitt förut omtalade gifte med *Anna Sara Frumerie*, † 1759, ägde han åtminstone 2:ne söner och en dotter:

Johan Broström, häradshöfding och lagman.

Karl Niklas Broström, f. på Knutsberg 1714 $^{10}/_{1}$; denne vistades med sin nyssnämde äldre broder »så väl vid Strengnäs gymnasium, som ock någon tid vid Upsala akademi; kom sedan hem för att gå sin fader, såsom dess skrifvare, tillhanda; vardt 1735[1] ordinarie häradsskrifvare uti Nora fögderi, 1741 häradsfogde därstädes, 1744 interims landträntmästare i Örebro och 1747 ordinarius efter sin fader, som för en annalkande ålderdom tog afsked; undfick vid 1761 års riksdag kongl. räntmästarefullmakt; dödde ogift d. 23 November 1776 och blef uti sina förfäders grift i Örebro stadskyrka begrafven»[2].

Kristina Maria Broström, f. 1717, † 1765 $^{5}/_{1}$; gift 1737 $^{31}/_{3}$ med magister *Per Bergström* i hans 2:a gifte, dåvarande amiralitetspastor i Karlskrona, men $^{18}/_{10}$ s. år utnämd till kyrkoherde i Husby pastorat i Dalarne; f. i Sala stad 1685 $^{10}/_{7}$, † i Husby 1743 $^{25}/_{9}$. Dessa makars äldste son Johan Bergström, f. 1738, † 1823, kronofogde i Laholms fögderi (Halland), blef farfader till landshöfdingen i Örebro, förutv. statsrådet *Per Axel Bergström*, f. 1823, † 1893.

»Krukan går efter vatten tills hon spricker» är ett gammalt ordspråk, som väl kan tillämpas på bergsfogdarnes förut omtalade sportler. Ursprungligen tillkomna genom Bergskollegii bref 1671 $^{20}/_{3}$ till bergmästarne, hvarigenom dessa uppmanades att förmå bergsmän och bruksförvaltare att kontribuera ett öre kopparmynt af hvart skeppund tillverkadt tackjern, hvilken afgift skulle tillfalla bergsfogdarne såsom förbättring af deras ringa löner, förvandlades denna afgift flerestädes till tackjern på det sätt, att ett större eller mindre belopp däraf lemnades till bergsfogden, för att

[1] 1738 enligt Mozelius i sin beskr. öfver Nora-Lindes fögderi, sid. 73.
[2] Örebro Stads Vecko-Tidnings första nummer 1777 $^{4}/_{1}$.

på samma gång utgöra ett slags vedergällning för hans besvär med det s. k. jernbytet mellan delägarne i hyttelaget. Huruledes detta »förärings- eller skänkejern» lät tala om sig vid 1699 års grufting i Elfstorp och huru bergsfogden Frumerie med anledning af 1696 års förordning varnades att »se sig väl före» och att »stricte efterlefva» härom utgifna förordningar, är förut berättadt. Systemet fortfor emellertid, måhända i ännu högre grad än förut, att tillämpas, intilldess Frumeries måg och efterträdare bergsfogden Broström gjordes till syndabock för den oriktiga tilllämpning af 1671 års skrifvelse, som småningom »inritat sig», särskildt i Nora bergslag.

Vid en af landshöfdingen frih. Konrad Ribbing i Oktober 1719 hållen s. k. bergsransakning hade klagomål blifvit anförda öfver några af bergsfogdarne inom länet, isynnerhet Broström, för det »de på hvarjehanda sätt skola hafva obligerat allmogen i bergslagerna, att af tackjernstillverkningarna uti hvart hyttelag till dem gifva och erlägga några skepp:d tackjern för hvar blåsning». Med anledning häraf och då Bergskollegiet »fann samma angifvande af den vigt och angelägenhet, att en laga ransakning däröfver i orten borde anställas», förordnades 1720 $^{12}/_{2}$ assessoren i kollegiet Johan Bergenstjerna, att tillika med bergmästaren i orten och flera adjungerade oväldige bisittare, i närvaro af kollegii advokatfiskal, berörda ransakning förrätta, »så väl öfver ofvanbem:te af bergsmännerne då redan vid bergsransakningen anförda och sedan af Landshöfdingeembetet uti kollegio angifna besvär och klagomål, som ock om bruksidkarne och bergsmännerne ytterligare i en eller annan måtto något skulle hafva att sig öfver bemälte bergsfogdar att besvära, jemte det, som kollegii advokatfiskal dessutan kunde finna nödigt rörande bergsfogdarnes förhållande uti deras embete att observera och påminna».

Efter sålunda i vederbörandes närvaro och efter åberopade vittnens afhörande hållna särskilda ransakningar, blef Broström förelagd att inställa sig i Bergskollegium 11 Oktober s. år, »eftersom öfver *honom allena* och icke någon af de andra bergsfogdarne vid kommission klagat blifvit», i sammanhang hvarmed han ock från tjensten blef tillsvidare suspenderad. Af allt hvad så väl vid kommissionen i orten, som sedermera i kollegiet »både skrift- och munteligen å bägge sidor blifvit andraget», hade kollegium funnit »hurusom ibland de 42 hyttor, som under Nora bergslags distrikt lyda, bergsmännerne uti Bredsjö, Lindesby, Nya Pershyttan, Gamla Elfhyttan, Ringshyttan, Fingerbo, Dalkarlshyttan, Vestra Skrekarhyttan samt Vestgötehyttan vid den af kommission uti Nora stad d. 16 Mars och de följande dagarne 1720 förrättade undersökningen sig hafva besvärat, att bergsfogden Broström dels med hot och undsäjelse, dels med vist missnöje, dels ock genom dess betjente skall hafva förmått dem, till deras betungande, att af deras blåsningar, stundom vid undan- och stundom vid slut-byten erlägga till bem:te bergsfogde Broström, somligstädes några skepp. tackjern mera, än som de ifrån förra tider vana varit att gifva de förra bergsfogdarne, och de eljest af en god vilja Broström meddela velat för det besvär, som han för dem vid deras jernbyten hafva plägar».

I anledning häraf, och då vid kommissionen både Vestgöthytte- och gamla Grängshyttelagarne jemväl klagat »öfver något jern, hvilket de förra skolat måst honom gifva för det de fått tillbaka något såsom vrak-

värdigt arresterat, men af bergmästaren för godt funnet och lösgifvet jern, och de senare för det de med tiondejernsframförslen fått vänta öfver sommaren till vintertiden», yrkade åklagaren, »att Broström icke allenast måtte påläggas att återgifva hvad han oskäligen af dessa klagande bergsmän skall uppburit samt betala hvad för hans skull på undersökningskommissionen kostat blifvit, utan ock undergå den plikt, som k. förordningarna och särdeles K. M:ts förordning af d. 25 April 1696 förmår och innehåller».

Broström å sin sida anförde häremot,

att hvad angår Vestgöthytte hytta samt bergsmännernes vid Gamla Grängshyttan angifna besvär, så skall det vara alldeles obevisligit, att han för de angifna orsaker något det ringaste jern af dem undfått; och hvad de öfriga uppnämda hyttornas andragande beträffar, förmodar han dem till något klagomål emot honom så mycket mindre fog och orsak hafva, som det aldrig med skäl och i sanning skall kunna visas, att han med ringaste trug, tvång, hot eller lockande, eller ock genom något förklaradt missnöje, obligerat dem att för honom mera så kalladt skänke- och gästningsjern tillöka, än de tillförene varit vana att meddela dess antecessorer, utan skall han alltid hafva lemnat uti bergsmännernes fria vilja och välbenägenhet att gifva honom mer eller mindre, litet och alls intet, allt som de sjelfva funnit sin lägenhet vara och utan deras skada och afsaknad kunnat åstadkomma[1], men att han af hyttorna ett eller annat skeppund således, som förmält är, med deras goda och fria vilja undfått och emottagit, det förmodar han så mycket mindre kunna emot honom till någon förgripelse och begången egennyttighet vid dess embete förtydas, som det alltid skall varit i bergslagerna en uråldrig vana och plägsed, hvilken bergsfogdetjensten såsom en rättighet skall vidföljt, att bruksidkarne och bergsmännerne hafva af en god vilja, vid slutet af tackjernsblåsningarna meddelt deras bergsfogdar ett eller annat skeppund tackjern, allt eftersom deras tillverkningar kunnat det tåla, dels därföre att bem:te bergsfogdar vid jernbyten, utom deras embetes skyldighet, hafva ett apart besvär med tillverkningens uträknande och fördelande emellan många däruti intresserade bergsmän, allt efter som deras delar i hyttorna äro större eller mindre; dels ock på det bergsfogdarne därigenom måge hafva något understöd uti deras mycket ringa löner».

Broström åberopade till sitt försvar i sådant afseende äfven det förut omförmälda 1671 års bref, och att vederbörande »i stället för det ena öret af hvarje skeppund frivilligt gifvit så mycket jern in natura, som däremot svara kunnat». Utan ett dylikt tillskott skulle han »omöjligen kunnat subsistera», enär han för embetets tillbörliga skötande »måste underhålla och löna en skrifvare» samt till de mångfaldiga och dryga resorna hålla sig 2:ne hästar. Hans löneinkomster under $11^2/_3$ år, efter afdrag af årliga kontributioner, hade uppgått till endast 553 daler 4 öre smt, som efter hans uträkning blott motsvarade 4 öre 2 pgr smt om dygnet. Däremot aktade han sig visligen för att meddela, att han som »skänkejern» årligen uppburit ett belopp, som väl snarare öfver- än understeg 100 skeppund.

[1] I trots af denna förklaring fann Broström sig oförhindrad att till 1728 års häradsting stämma bergsmännen i Nor på dylikt skänkejern, som han uppgaf sig äga att fordra från 1720 års jernbyte. Detta mål hänvisade dock häradsrätten till gruftinget, såsom dess rätta forum.

Bergskollegium, i sitt häröfver till K. M:t 10 Januari 1721 afgifna utlåtande, uppräknar samvetsgrannt alla mildrande omständigheter, som kunnat anföras till Broströms förmån, yttrar dock till sist: »men emedan likväl af kommissionsprotokollet är att intaga, det han vid några hyttor gått vidare med det s. k. skänkejernets emottagande än dess antecessorer, och därmed förorsakat dem till klagomål, så och dessutom genom dess comportamenter[1] emot en stor del af bergsmännerne gjort dem med sig helt missnöjde; ty finner kollegium för dess del *honom hvarken nyttig eller tjenlig, att härefter kunna eller böra företräda bergsfogdebeställningen i den orten;* och dessutan, efter han med dess förhållande förorsakat den öfver honom förrättade kommission, så synes han icke eller kunna undgå att betala den därpå använde omkostnaden, som sig till 187 daler smt bestiger; hvilket dock alltsammans E. K. M:ts nådiga välbehag i underdånighet hemställes».

Det af K. M:t sålunda begärda svaret lät icke vänta på sig. I skrifvelse af 1 Februari 1721, som ankom till kollegiet 2 Mars, förklarade K. M:t, att »Vi Edert till detta målets beskaffenhet och omständigheter *väl författade förslag och betänkande i alla delar gilla».* Broström hade emellertid anhållit hos K. M:t, att, i stället för bergsfogdetjensten i Nora bergslag, blifva transporterad till annat distrikt, i anledning hvaraf K. M:t i en annan skrifvelse af 22 Februari, som anlände till kollegiet samtidigt med den föregående, yttrade sig på följande sätt:

Vi hafva väl, uppå Eder underdåniga berättelse och bifogade betänkande öfver bergsfogden Johan Broström, som varit angifven för det han med det bergsfogdarne ifrån forna tider bestådda skänkejernet vidare skall gått, än dess antecessorer, därmedelst han förorsakat en del af bergsmännen till klagomål, och dem emot sig missnöjde gjort, i nåder godtfunnit d. 1 sistl. Febr. att gilla Edert underd. betänkande, så att bem:te bergsfogde icke kunde pröfvas tjenlig att i den orten företräda bergsfogdebeställningen, därjemte han kommissionsexpenserna bör betala; likväl som denne Broström härutom med ingen förseelse är beträdd, utan fast mera så väl med Vårt Statskontors, som Landskontorets i Örebro meddelte vittnesbörder bevisat, *att han,* som eljest, efter dess förmäns betygande, *skall vara en skickelig betjent,* under *alla sina tjensteår en god och nöjaktig riktighet för sin anförtrodda uppbörd gjort,* Vi och intet vidare funnit skäligt att afstänga honom ifrån dess förra beställning än att han, för ofvan andragna orsaker skull, *till en annan ort bör transporteras;* alltså är Vår nådige vilja och befallning, att vid detta tillfället denna Broströms bergsfogdetjenst i Nora bergslag blifver ledig, det J en annan till samma ort transporteren, och honom, Broström, åter i dess ställe insätta; bönfallandes bem:te Broström underdånigst, att han måtte *hjelpas till bergsfogdebeställningen i Leke och Karlskoga bergslag,* efter den nyl:n dit förordnade bergsfogden gerna skall åstunda, att komma till Nora bergslag; hvilket Vi till Edert skäliga betänkande viljom hemställa, och tillika i nåder befalla, att J allvarsamt förehållen Broström, det han väl och noga ser sig före, att han hädanefter i sitt embete intet mera förorsakar öfver sig sådana eller andra klagomål, så kärt honom vara vill, att undvika ett därå följande ofelbart laga straff. Och Vi befalle etc.

[1] D. v. s. genom sitt uppförande.

Innan Bergskollegiet gick till verkställighet af detta K. M:ts beslut, ålades Broström genom särskild dom 20 Mars s. år att gälda den kostnad af 187 daler smt, som undersökningskommissionen medfört, hvarjemte Landshöfdingeembetet i Örebro genom skrifvelse af 31 i samma månad anmodades, att hos Broström uttaga detta belopp »och det för kongl. kollegii räkning i vexelbanko låta insätta». Broström hade emellertid hos K. M:t anhållit att »få med dess inneståeende lön betala» nämda belopp, men kollegiet, som synbarligen kommit i misshumör öfver den Broström visade kungl. nåden, afstyrkte ansökningen och sade rent ut, i en skrifvelse till K. M:t af 6 Juni, att Broströms ställning, såsom han föregifvit, ingalunda var »beträngt och fattigt, utan tvärtom bekant, att han utom annat, ägde vacker fast egendom». Han nödgades ock betala beloppet.

Sedan Broström lemnat ny säkerhet för sin uppbörd, utfärdades hans senare bergsfogdefullmakt 18 April 1721, däri Bergskollegiet kort och godt förklarade, att »K. M:t af kungl. nåd tillåtit Johan Broström» att »succedera» aflidne bergsfogden Lewin i Karlskoga och Lekebergslagen, utan att, såsom eljest var vanligt, nämna ett ord om hans föregående verksamhet eller lämplighet att förestå tjensten.

Samtidigt med behandlingen af här ofvan relaterade sportelfråga, genomfördes en ganska stor reform i fråga om *tiondejernsbeskattningen*, hvarigenom det gamla systemet med skänke- och gästningsjern till bergsfogden af sig sjelf småningom upphörde. Denna reform afsåg nämligen, att i stället för att tionden förut betaltes efter tillverkningen, skulle densamma därefter utgå »*efter en viss taxering om dygnet*». I en till K. M:t härom aflåten tillstyrkande skrifvelse 1721 $^{8}/_{2}$ berättade Bergskollegium, »hurusom för någon tid sedan bergsmännerne från Filipstad och Vermland, samt Nora, Lindes och Grythytte bergslager hafva i kollegio andragit, att alldenstund dem skall vara förbjudet den tiden blåsningarna påstå, att uttaga något jern ifrån hyttorna förrän som K. M:ts tionderättighet är afräknad, och de likvisst emellertid till hyttebrukets vederbörliga igånghållande hafva nödigt att skaffa sig spannmål och andra nötande och tärande varor, så skola de däraf, så väl som flera därigenom förorsakade svårigheter, föranlåtna blifvit att begära, det ville kollegium vara dem beforderligt till en viss taxering på tiondeafgiften för hvart dygn, i proportion af hyttornas vilkor, på det de sedan mätte komma att desto friare disponera om deras tillverkade jern». I anledning häraf hemstälde kollegiet i skrifvelse 1714 $^{4}/_{10}$ om K. M:ts tillåtelse att åtgärder vidtogos för en dylik anstalts genomförande, hvilken hemställan af K. M:t bifölls 1716 $^{19}/_{1}$. Rikets bekymmersamma ställning vållade emellertid uppskof, så att först 1720 $^{11}/_{7}$ uppdrag lemnades åt förut nämde assessor Johan Bergenstjerna, att tillika med vederbörande landshöfding, eller den han i sitt ställe förordnade, och bergstjenstemännen vid sammanträden inom orterna uppgöra förslag till ny tiondesättning efter dygnet. Dessa förrättningar ägde rum i slutet af September månad 1720, hvarefter kollegiet, på sätt redan är antydt, d. 8 följande Februari hos K. M:t tillstyrkte det sålunda upprättade förslagets antagande. Efter godkännande häraf, förständigades Bergskollegium genom k. bref 1721 $^{13}/_{4}$, »att straxt förfoga

den anstalt, det tionden, likmätigt den nya tiondesättningslängden, måtte från innevarande års början komma att beräknas, samt att anbefalla vederbörande bergmästare, att sjelfve hafva och låta hålla ett noga inseende däröfver, att allt hvad i en och annan måtto härutinnan förordnat varder, må blifva iakttaget och efterlefvat»[1].

Petter Fröberg var född 1678 i Upland »af hederliga föräldrar utaf landtjägeristaten»[2]. Fadern hette *Jakob Olsson* och modern *Sara*[3]. Om sonen Petters tidigare öden är intet annat kändt, än att han 1702 kommit till Finnå eller Stadra bruk såsom »skrifvare» eller förvaltare[4] och att han efter vanlig sed den tiden innehaft bruket på arrende från det följande året till dess han 1720 $^{4}/_{10}$, på rekommendation af bergmästare och landshöfding förordnades att såsom vice bergsfogde, under det Broström stod under åtal och fördenskull blef suspenderad, sköta tjensten. Han blef sedermera utnämd och förordnad till dennes efterträdare, hvarom det heter i den 1721 $^{13}/_{5}$ af Bergskollegium utfärdade fullmakten, »att alldenstund bergsfogdetjensten i Nora bergslag för någon tid sedan dymedelst är ledig blifven, att Johan Broström, som tillförene samma syssla i den bergslagen företrädt, medelst utfallen laga dom därifrån är gången, och i dess ställe baron och landshöfdingen högvälborne hr Konrad Ribbing uppå vederbörande bergmästares med honom kommunicerade förslag isynnerhet nämt och rekommenderat Petter Fröberg, hvilken förr varit bruksarrendator vid Finnåns bruk, och så väl där som igenom sitt välförhållande för det öfriga förvärfvat sig *ett godt loford att vara en beskedelig och drifvande karl,* som både om räkenskaper och hvad till uppbörden hörer, jemväl ock om bruksväsendet nödig kunskap, och således till denna lediga bergsfogdebeställningen behörig kapacitet äger; fördenskull i anseende till *det beröm,* som bemälte Fröberg lemnas *om dess skickelighet,* såsom ock att han i k. Kammarkollegio præsterat *nöjaktig säkerhet för uppbörden,* samt däruppå d. 13 hujus välbem:te k. kollegii attest af d. 4 ejusdem här uppvist, har uppå hans K. M:ts vår allernådigste konungs samt dragande kall och embetes vägnar, k. kollegium i kraft af denna dess öppna fullmakt velat antaga och förordna Petter Fröberg till bergsfogde och tiondeskrifvare uti Nora bergslag; och skall han allt därföre» etc.

Redan förut hade Fröberg inköpt och bosatt sig å *Bastnäs* egendom i Nora socken. Han var ock delägare i Grecksåsars, Gyttorps och Rödkärrs kopparverk samt för öfrigt intresserad i andra af denna tids indu-

---

[1] Jfr Bergsordn. I: 834.

[2] Så heter det i en af Grythytte dödböcker om brodern, nämdem. *Johan Fröberg* i Käringborn, f. 1688 $^{26}/_{7}$, † 1748 $^{16}/_{5}$.

[3] »Bergsfogden Petter Fröbergs moder» afled 1722 $^{24}/_{8}$ och begrofs i Nora kyrka. Om fadern eller hans frånfälle saknas i öfrigt alla anteckningar.

[4] Hans företrädare bokhållaren *Erik Gestrin* på Stadra, f. 1667, »dödde efter ett dygns sjukdom» 1702 $^{13}/_{2}$ och begrofs i Nora kyrka.

striella företag, samt ägde anseende om sig att vara en ganska välbergad om icke förmögen man.

Sedan Fröberg innehaft sin tjenst i 10 år, fann han sig föranlåten att hos kollegiet andraga, »hurusom de åtskilliga besvär både af dagliga resor och grufvegångar, som bergsfogdetjensten hafver med sig, jemväl ock dess tilltagande är åsamkat honom många krämpor och bräckligheter, så att han numera ej ser sig kunna som sig bör ensam förrätta hvad honom såsom bergsfogde tillkommer att sköta; hvarföre ock han anhåller att få sig betjena af dess *son Jakob Fröberg till substitut*, hvilken förutan det han användt sin tid till studier, skall jemväl uti skrifvan- och räknande haft god öfning; undandragandes dock bergsfogden sig icke, att, så hädanefter som förr, stå för alltsammans i ansvar, som han ock, då krafterna tilltaga, vill beställa och förrätta hvad han någonsin kan hinna med» etc. Härpå resolverade kollegiet 1731 $^{20}/_{11}$, att som både bergmästare och landshöfding gifvit honom, fadern, »godt loford om dess skicklighet och beskedlighet», så erhöll sonen Jakob Fröberg tillstånd att biträda sin fader i tjensten.

Krafterna aftogo dock helt hastigt, så att Petter Fröberg afled 1732 $^{11}/_{2}$ samt begrofs i Nora kyrka. Hans enka *Katarina Edsberg*, f. 1681, † på 1750-talet, finnes ej antecknad i dödboken. Enligt Bergskollegii skrifvelse 1732 $^{28}/_{9}$ till bergmästaren Christiernin blef hon tillerkänd ett halft års bergsfogdelön med 75 daler smt såsom nådårsgratifikation efter aflidne mannen.

Af deras barn är en dotter *Anna Sara*, f. 1708, blott känd till namnet. Sonen *Jakob*, f. 1710, blef sin faders efterträdare som bergsfogde och omtalas vidare i det följande. Sonen *Johan*, f. 1711, blef handlande i Nora. Dottern *Katarina*, f. 1712, blef gift 1) 1731 $^{3}/_{8}$ med postmästaren och rådmannen, sedermera borgmästaren *Anders Tenggren* i Arboga, f. 1695, † 1753; 2) 1755 med öfverdirektören och brukspatronen *Karl Daniel Luthman* å Carlsdahl, f. 1706, † 1768, i hans 2:a gifte[1].

Jakob Fröberg blef sin faders efterträdare såsom bergsfogde. Född 1710 på Stadra gård, där föräldrarna då voro boende, förekommer han tidigt nog i ortens rättegångshandlingar. Anledningen, ingalunda ovanlig för sedeslösa ynglingar i allmänhet, är icke omstrålad af något romantiskt skimmer. Den framgår tydligast af de torra och prosaiska protokollen i målet. Vid Noraskogs häradsting 1729 $^{4}/_{6}$

Framställdes Anna Eriksdotter Dahl, ogift qvinsperson, som sig med lönskeläger försedt, och nästl. år pingstetiden låtit sig lägra, samt därefter d. 9 sistl. Mars framfödt ett piltebarn, som ännu lefver; föregifvandes väl i förstone det en obekant person ifrån Stockholm, som hos dess husbonde hr bergsfogden Fröberg skall hafva hvilat öfver en natt, henne besufvit; men omsider uppå tjenliga föreställningar tillstod, det bemälte bergsfogdes son Jakob Fröberg henne häfdat uti den s. k. mjölkkammaren och förenämde tid. Och alldenstund Jakob Fröberg, på hvilken hon nu bekände vara rätta barnfadern, icke var tillstädes utan uti Upsala, därest han idkar sina studier, så kunde Häradsrätten denne lägersmålssak icke slutligen afgöra, utan anbefalltes länsman Löfgren, att så väl bemälte Fröberg som Anna Ersdotter, till nästa

[1] Jfr »*Noraskogs arkiv*» II: 630.

ting låta inkalla, då Häradsrätten, sedan han, Fröberg blifvit hörd, sig vidare utlåta ville.

Vid nästföljande ting, 11/9 s. år,

Uppropades den vid Häradsrätten den 4 Juni 1729 förehafde lägersmålssak och instälde sig Anna Eriksdotter Dahl, bjudandes till på allt bevekeligt sätt att förmå Jakob Fröberg till att bekänna, det han under starka försäkringar skall haft med henne köttsligen att beställa. Men Fröberg yttrade sig däröfver att han, såsom alldeles oskyldig, förmodar blifva så mera frikänd, som att hon enligt förra extractum protocolli bevisligen tvetalig, bör nu mera uti allt annat intet trovärdig hållas. Anna Dahl replicerade, att om det icke rörde någon annan, så skulle hon ock väl kunna utsäja, huruledes hon blifvit intald att göra sin första utlåtelse, som hon sedan för sanningens skall måst recantera; och beklagar hon sig, att hennes instämde vittne Petter Mozelius nu vid tinget sig icke infunnit, varandes han, som berättas, bortrest såsom skrifvare på sin husbonde kronobefallningsman Lars Öhrqvists uppbördsstämmor[1]. Jakob Fröberg berättade härvid, att bem:te Mozelius lärer så mycket mindre vara habil att göra något vittnesmål, som att Mozelius skall å Anna Dahls vägnar hafva skrifvit Fröberg till och allenast i brefvet noticerat sin olycka, det hon väntade sig i barnsäng, hvarpå Fröberg tillstår sig hafva igenom bref henne svarat, det hon hade att hålla sig till den, som uti lägersmålet kunde vara brottslig; men som Fröberg berättar, skall Anna uti sitt bref intet hafva beskylt Fröberg för något lägersmål. Q:o hvad som bragte honom att föra någon korrespondence med ett qvinnfolk, som han intet hade att göra med? Därtill svarades intet. Anna Dahl utlät sig än ytterligare, att förr än saken på längre tid skall komma att uppskjutas, så torde hon vara nöjd att eftergifva Mozelii vittnesmål, allenast hon för sin del kan få erlägga böter, och i höst begifva sig till Stockholm uti sin lagstadde tjenst, då hon vill hafva Fröberg och hans förnekande under Guds dom lemnadt.

Resolutio.

Såsom den till vittnes instämde Petter Mozelius intet är tillstädes, och ej heller af Jakob Fröberg lagligen kunnat jäfvas; alltså står det intet uti Häradsrättens makt efter Anna Dahls begifvande att kunna lemna samma vittne oafhördt, helst emedan Mozelius torde kunna bestyrka Jakob Fröbergs utsago, att Anna Dahl uti sitt bref icke gifvit Fröberg någon beskyllning för lägersmålet: utan åligger vederbörande kronobetjente att till nästa ting inställa så väl de tvistande parterna, som ock vittnet Petter Mozelius, på det intet sakens vidare utdrägt må komma på någons ansvar.

Å tredje tinget, 1730 28/1,

Blef till vidare undersökning företagen den tillförene vid rätten under den 4 Juni och 11 September 1729 agerade saken, i det att lägrade qvinfolket Anna Ersdotter Dahl vill påstå, att ingen annan än unga Jakob Fröberg skall vara hennes lägersman och fader åt hennes sedermera igenom döden afgångna oäkta barn. Till fullföljande häraf efterfrågade Häradsrätten, om nu är tillstädes Anna Dahls åberopade vittne Petter Mozelius, hvartill

[1] Angående *Petter Mozelius* se »*om Noraskog*» I: 312, III: 310, 321, 322.

svarade Fröberg: »han är väl tillstädes, men förmodligen lärer Mozelius blifva inhabil att vittna i denna saken, om rätten täckes afhöra länsmännerna Olof Löfgren och Olof Spetz, hvad de icke längesedan hört hafva». Anna Dahl utlät sig härvid, att bem:te länsmänner lära intet något hafva att säja, som gör till saken, hvarföre hon ock tillät dem att göra ed, och, sedan den var aflagd, berättade 1:o länsman Olof Löfgren: för något mer än 8 dagar sedan voro några inne hos mig sammankomne, och däribland Petter Mozelius, samt en student vid namn Timander[1], och då under samtal bem:te Timander talte till frånvarande Frӧbergs bästa, yttrade sig Mozelius således, »om I hrr studenter hållen tillhopa och skaffen eder kammerater, så kan jag ock väl på min sida få kammerater, men vid tinget skall jag väl betala honom». Q:o hvem Mozelius mente med honom? Löfgren svarade: jag vet intet, att han kunde mena någon annan än Fröberg, emot hvilken Mozelius af Anna Dahl är till vittne åberopad.

2:o Länsman Olof Spetz: då Timander var inne hos Löfgren, hörde jag Mozelius säja, att om han intet kommer åt att piska opp Fröberg, så skulle han väl ändå klippa honom vid tinget igenom vittnesmål.

Sedan detta blifvit afhördt, hemställde Anna Dahl uti rättens ompröfvande, om Mozelius må få vittna eller ej; och som hon till sin talan inga vidare bevis kan framte, åstundar hon endast att saken må komma till doms, och icke på längre tid blifva utdragen, hvarmed Fröberg såsom oskyldig sig nöjd förklarade.

Resolutio.

Ehuruväl Jakob Fröberg vid förra tinget intet gittat andraga något laga jäf emot Petter Mozelius; dock likväl och emedan länsmännen Löfgren och Spetz numera edeligen intyga sådana utlåtelser af Mozelius vara fälde om Fröberg, att Häradsrätten icke med säkerhet skulle kunna förtro sig till hvad Mozelius torde hafva att vittna uti Anna Dahls sak emot Fröberg; alltså finner rätten för skäligit att förklara Petter Mozelius uti denna saken för inhabil att något vittna eller edeligen bestyrka; och alldenstund Anna Dahl härutom i ingen måtto med skäl kan bestrida Jakob Fröbergs enständiga förnekande: ty pröfvas ock billigt att *härmed alldeles frikänna bem:te Jakob Fröberg* ifrån allt vidare tilltal om Anna Dahls lägersmål, för hvilket hon sjelf och ensamt sakfälles att böta 20 mark smt, och sedan att stånda en sundag på pliktepallen uti Nora församling.

Sedan Fröberg sålunda lyckligt kommit ifrån det ifrågavarande åtalet finner man, att vid hammarting i Skärmarboda 1731 $^{28}/_{5}$ »extra ord. kanslisten vid Örebro landskansli Jakob Fröberg lemnades uppå dess begäran tillstånd att såsom bisittare i rätten hafva dess säte, hvarföre han ock den vanliga domareeden aflade». Att han redan s. år $^{20}/_{11}$ erhöll Bergskollegii tillstånd att biträda sin fader i tjensten är förut omtaladt. Sedan fadern i början af följande året aflidit, anmälde sig ej mindre än 7 sökande till den lediga tjensten. Efter åtskillig brefvexling mellan Bergskollegium och Länsstyrelsen, förklarade kollegiet, i skrifvelse till landshöfdingen frih. E. Wrangel 1732 $^{25}/_{5}$, »att, i anseende till de af hr landshöfdingen anförda skäl och omständigheter», sig hafva »för godt funnit,

---

[1] Se »*Noraskogs arkiv*» I: 130 o. följ.

att *antaga* interimsbergsfogden *Jakob Fröberg till bergsfogde uti Nora bergslag*, transportera bergsfogden Johan Hamn till Leke och Karlskoga bergslag[1], så ock konstituera interimsbergsfogden Lars Morin till bergsfogde efter Hamn i Lindes och Ramsbergs bergslag». Sedan Fröberg presterat nöjaktig säkerhet för sin uppbörd, utfärdades fullmakt för honom $^{21}/_{6}$ s. år, hvari det heter att han blifvit utnämd till sysslan »i anseende därtill, att han icke allenast ifrån ungdomen anlagt sin tid till studier, utan ock sedermera förvärfvat sig en god kunskap om bergshandteringen, så och det som till räkenskaperna hörer; hafvandes han jemväl efter k. kollegii förordnande någon tid interimsvis förrättat bergsfogdetjensten uti ofvan:de bergslag med all flit till vederbörandes nöje». Samtidigt härmed föreskrefs, på Bergskollegii förslag, genom ett k. bref 1732 $^{15}/_{8}$ att *Hjulsjö socken* skulle förläggas *till Nya Kopparbergs bergmästaredistrikt*, hvarefter bergsfogden i Grythytte bergslag fick tjenstgöra jemväl inom Hjulsjö.

Fröberg var som bergsfogde bosatt å sin egendom Bastnäs. Han var tillika delägare i ortens kopparverk samt för öfrigt intresserad äfven i andra företag. Han insattes i pastoratets kyrkoråd 1740 $^{29}/_{6}$; antogs till »fattigföreståndare» eller ordförande i bergsförsamlingens fattigvårdsstyrelse 1748 $^{26}/_{12}$, hvarmed han synes ha fortfarit tills han 1756 från Bastnäs inflyttade till Nora stad. Vid en sockenstämma 1753 $^{6}/_{1}$, i anledning af landshöfdingens till församlingens kyrkoherde aflåtna skrifvelse om behofvet af ett fattighus i Nora socken, såsom nära nog den enda inom länet hvilken saknade dylikt, erkändes allmänt detta behof, och sedan brukspatron Wester å Hagby förklarat sig vilja skänka 300 daler kpmt utom nödigt jern till sjelfva byggnaden, beslöts att vid instundande husförhör anställa frivilliga sammanskott för ändamålet. Sedermera vid sockenstämma 1755 $^{14}/_{12}$ kunde Fröberg, såsom förvaltare af de sammanskott, som blifvit gjorda till detta fattighus eller hospital, framlägga en räkning däröfver, utvisande att fonden uppgick till nära 4,000 daler, hvartill kunde läggas de 2,000 daler kpmt, som framl. rådman Lars Ringström testamenterat till samma ändamål.

Redan i slutet af 1751 hade Fröberg begärt afsked från sin bergsfogdetjenst, emedan han icke ägde »tillfälle, att med den drift och vaksamhet, som angelägenheten det fordrade», besörja om sin enskilda hushållning och bruksrörelse. Detta afsked beviljades af Bergskollegium 1751 $^{19}/_{12}$, i sammanhang hvarmed kollegiet ingick till K. M:t med anhållan om bergmästare-karakter för honom på grund af hans ådagalagda förtjenster i embetet. Denna framställning bifölls jemlikt k. bref 1752 $^{20}/_{2}$ och vid följande bergsting i Nora $^{21}/_{4}$ s. år, sedan hans efterträdare aflagt sin tjensteed, »tog hr bergmästaren Fröberg igenom ett vackert tal afsked så väl utaf undertecknad assessor, jemte alla bergstingsrättens ledamöter, som de närvarande af bergslagen, och ingaf därjemte afskrift utaf högstbe:de dess erhållne allernådigste afsked, som tillika upplästes och ibland bergmästareembetets handlingar kommer att förvaras.»

Sedan Fröberg bosatt sig i Nora deltog han mindre i de kommunala angelägenheterna än förut. Han idkade här äfven handelsrörelse, hufvud-

[1] Efter den till räntmästare i Örebro befordrade Joh. Broström (jfr sid. 352).

sakligen med tackjern och spannmål. Utsedd till Nora stads ombud i Borgareståndet vid 1760—62 och 1765—66 årens riksdagar, insattes han under den förra i bergsdeputationen och vid den senare dels i stora och dels i kammarekonomi- och kommersedeputationerna. Vid den förra af dessa riksdagar lyckades han utverka en k. resolution 1762 $^{20}/_{7}$, hvarigenom Nora stads invånare bereddes några lättnader vid uppköp af timmer och ved m. m. i den omgifvande bergslagen[1].

Sedan riksdagen 1766 blifvit afslutad, synes han nästan omedelbart därefter hafva bortflyttat från Nora till annan ort. Hvarthän, finnes icke angifvet i stadens husförhörsbok för denna tid, och utg. har förgäfves sökt upplysning så väl härom som angående hans senare lefnadsöden.

Jakob Fröberg var gift med *Brita Kristina Willemoth,* f. 1715, dotter till en borgmästare Gerhard Willemoth, enligt uppgift härom i Nora bergstingsprotokoll 1749 $^{19}/_{4}$, § 61. Barn finnas ej antecknade.

Det »för Jakob Fröberg på bergmästare-namn och heder» utfärdade k. brefvet är af denna lydelse:

Vi Adolf Fredrik etc. Göre veterligt, att alldenstund hos Oss af vårt och Riksens Bergskollegium blifvit anmäldt bergsfogdens i Nora bergslag, Oss älskelig Jakob Fröbergs underdåniga ansökning att vid dess afskedstagande ifrån dess i ett och tjugu år innehafde syssla varda benådad med bergmästare-namn och heder, och Vi i nåder äre benägne att samtycka därtill, i anseende till det goda loford och vittnesbörd honom blifvit lemnadt, så väl om tillförlitlig kunskap i bergsväsendet, som vist skicklighet och ofördtruten flit, samt rättskaffens redelighet vid de honom anförtrodde sysslors förrättande, för hvilket hans berömmelige förhållande Vi anse honom värdig då han nu träder ur Vår och kronans tjenst, att med något tecken af Vår nådiga åtanka varda hugnad; fördenskull vele Vi härmed och i kraft af detta vårt öppna bref, nådeligen hafva förundt och tillagt honom Jakob Fröberg bergmästarenamn och heder. Till yttermera visso etc. Stockholm i rådkammaren d. 20 Februari 1752.

ADOLPH FRIEDRICH.

Lars Fredrik Bergström, f. i Karlskrona 1728 $^{28}/_{8}$, son till dåvarande amiralitetspastorn Per Bergström och hans första hustru Anna Elisabet Alstrin[2]. Efter föregående tjenstgöring dels å landskansliet och dels å kontor, blef han först stadskassör i Örebro, hvilken syssla han innehade då han, »i anseende till dess försporde flit och skicklighet», 1752 $^{15}/_{1}$ erhöll Bergskollegii fullmakt som bergsfogde i Nora bergslag efter Fröberg samt i denna egenskap aflade sin ed å bergstinget i Nora $^{21}/_{4}$ s. år. Hastigt nog synes Bergström hafva tillvunnit sig allmänt förtroende, så att han redan 1756 $^{4}/_{3}$, med anledning af företrädarens inflyttning till staden, invaldes i *kyrkorådet*[3]. Han hade under denna tid jemväl *Frösvi-*

[1] Denna resolution finnes fullständigt intagen i »*Vederlaget för tackjernstionden*», bil., sid. 151—153.

[2] Magister Per Bergström blef 1737 omgift med Kristina Maria Broström, dotter till dåvarande bergsfogden Joh. Broström å Knutsberg (jfr sid. 353).

[3] Detta ledamotskap i kyrkorådet hindrade dock ej, att 1760 $^{12}/_{4}$ »intogs bergsfogden hr Lars Fredrik Bergström i sakristian», d. v. s. under-

dals bruk i Kils socken *på arrende*, ett förhållande, som föranledde Nora stad att besvära sig öfver den handel med tackjern och andra bruksförnödenheter han därunder idkade, men hvilka besvär af K. M:t lemnades utan afseende, jemlikt k. bref till Bergskollegium 1753 $^{2}/_{7}$ [1]. Då nämda bruk innehades eller ägdes af den särskildt i Borgareståndet inflytelserike partiledaren, handelsborgmästaren Gustaf Kierman i Stockholm, torde denna omständighet i sin mån ha bidragit därtill, att, på förord och rekommendation af Rikets ständer, den jemförelsevis unge bergsfogden redan 1762 $^{29}/_{6}$ erhöll bergmästaretitel, enligt ett i svassande ordalag affattadt, så lydande k. bref:

Vi Adolf Fredrik etc. Göre veterligt, att som Riksens Ständer Oss i underd. vid handen gifvit, huruledes Vår troundersåte bergsfogden Oss älskelig Lars Fredrik Bergström, efter väl idkade studier vid akademien och vunnen god insigt uti hvad till bergsväsendet och bergshushållningen hörer, icke allenast i 10 års tid med särdeles flit och därigenom vunnet besynnerligt förtroende, så hos dess förmän som ortens invånare, förestått dess i Nora bergslag innehafde syssla, hvarest han med så mycken nit och åhåga skött bergshushållningen, *att jerntillverkningarne därstädes under hans tjenstetid med skogarnes besparing och det allmännas bästa ansenligen blifvit ökade*, utan ock blifvit brukad till åtskilliga angelägna göromåls utförande uti andra bergslager, och dem alla, så till kronans fördel, som allmogens nöje och lindring utfördt; alltså och i betraktande så väl af ofvanberörde dess berömliga förhållande, som ock den ganska ringa lön han därvid njutit, finne Vi Oss i nåder föranlåtne, att låta honom vederfaras en emot dess förtjenster svarande belöning, som kan lända honom till hugnad och vidare befordran, och vele fördenskull härmed och i kraft af detta Vårt öppna bref nådeligen hafva tillagt honom Lars Fredrik Bergström *bergmästare namn och heder samt tur till vidare befordran med bergsfiskaler*. Det alle som vederbör etc. Till yttermera visso etc.

Samtidigt härmed bereddes samtliga bergsfogdar »en tillökning på sina vanliga löner af 16 öre kpmt af hvarje skeppund tiondetackjern, som i deras fögderier af blåsningarna till Oss och kronan erläggas, hvilka 16 öre kpmt af hvarje skeppund bergsfogdarne äfven måge äga rättighet att vid det tillfälle, då uppbörden för tiondejernet i landtränteriet insättes, sig godtgöra», jemlikt k. br. till Bergskollegium 1762 $^{14}/_{9}$.

I jemnbredd härmed hedrades Bergström fortfarande med nya kommunaluppdrag. Han hade upprepade gånger reviderat kyrkans räkenskaper och utsågs till »fattigföreståndare» 1765 $^{25}/_{3}$. Under denna sin verksamhet utöfvade han närmaste tillsynen öfver den förut omtalade fattighusbyggnaden vid Hagby. Vid en sockenstämma 1770 $^{25}/_{2}$ framlade han fattigkassans räkenskaper, »hvaraf summatim i början upplästes; men som alla hade så mycket förtroende för hr bergmästaren, så uppehöll man sig ej längre därmed, utan öfverlemnades räkningen till sexman Sven Erlandsson i Bälsjöbodar till vidare genomseende; därpå ville hr bergmästaren afsäga sig föreståndareskapet för fattigkassan, sedan han det med mycken nit

---

gick s. k. hemlig kyrkoplikt »för begånget lönskaläge med Anna Maria Frumerie på Kristinelund»; och $^{16}/_{12}$ s. år blef det hennes tur att undergå samma penitens.

[1] Jfr »*Om Noraskog*» III: 330.

och beröm i 5 år förvaltat, men lät sig äntligen på församlingens enhälliga anhållan öfvertala att det behålla, till dess fattigvårdsbyggnaden, som han under mycket besvär berömligen begynt, blefve fullbordad: dock begärde han till biträde en medföreståndare, hvartill sexman Anders Bengtsson i Kåfalla[1] utnämdes». Redan följande år, 1771 $^{1}/_{9}$ lemnade Bergström slutredovisning öfver fattigkassan, som då utgjorde 20,677 daler 7 öre kpmt, till Anders Bengtsson, hvilken därefter ensam några år förestod densamma. Under hela den tid Bergström utöfvade sin föreståndarebefattning afstod han från ersättning därför, men sedan han 10 år senare kommit på obestånd, begärde och erhöll han vid ett kyrkorådssammanträde 1783 $^{30}/_{11}$ godtgörelse med 120 daler kpmt om året för de 7 år han tjenstgjort.

Bergström, som i Nora socken ägde $^{1}/_{4}$ hemman Gyttorpsgärde, hvilket han enligt Kammarkollegii bref 1760 $^{10}/_{12}$ köpt till skatte för 80 daler smt[2], hade emellertid kommit på balans, i följd hvaraf Bergskollegiet 1781 $^{13}/_{3}$ konstituerade *Johan Jakob Norström* att på ett års tid förestå Bergströms bergsfogdesyssla. Innan detta år tilländagick förklarade kollegiet i en skrifvelse till Statskontoret (1782 $^{5}/_{3}$) »det bemälte Bergström för bristande redogörelse icke skulle få bestrida tjensten med åtföljande uppbörd innan den nu påstående utredningen försiggått». Kort därpå fann han sig föranlåten att begära sitt afsked[3], hvarefter kollegiet $^{12}/_{4}$ s. år ansåg tjensten ledig och $^{29}/_{5}$ utfärdades konstitutorial för hans efterträdare.

Genom en k. förordning 1757 $^{6}/_{12}$ föreskrefs inrättandet af malmöreskassor inom bergslagerna, hvartill skulle afsättas 4 öre kpmt af hvarje malmtunna om 2 skeppunds vigt, som hemtades från grufvorna. En dylik kassa kom äfven till stånd inom Nora bergslag och blef från dess första början lemnad till Bergströms förvaltning. Han hade dittills gjort sig känd både för välmåga och drift, »så att då ingen till låns erhållande sig anmält, och inga utbetalningar studsade enär de voro behörigen anordnade, kunde ingen annat sig föreställa, än att denna uppbörd var i ganska säkra händer, isynnerhet som Bergström vid flera tillfällen utmärktes hafva utaf hr landshöfdingen ett särdeles förtroende», yttrade vid denna tid hans närmaste förman, bergmästaren *Erik Bergenskö1d,* som i främsta rummet var ansvarig för malmöreskassans vård. Han tillägger: »emot allas föreställning yppades slutligen, att denne bergsfogde tid efter annan ådragit sig en *ansenlig kronobalans,* och då han därför med allvar eftersattes, åsidosattes intet af det som borde göras till bevakande af denna kassas angelägenhet; men *tillgången svarade intet mot skulden, utan alla som med Bergström haft något att syssla blefvo lidande»*, och bland dem Bergensköld icke minst[4].

Såsom alla andra bedragare rymde slutligen Bergström, icke till Amerika, ty detta land hade ännu icke kommit i modet, utan till det land,

---

[1] Jfr »*Noraskogs arkiv*»» I: 234.

[2] Jfr »*Noraskog*» III: 373.

[3] Denna hans begäran blef af bergmästaren Bergensköld insänd till kollegiet, sedan han ändtligen funnit huru undergräfd Bergstöms ställning i verkligheten var.

[4] Jfr »*Om Noraskog*» I: 68 o. följ.

som i forna tider var den vanliga tillflyktsorten för nästan alla, hvilka voro i behof att försvinna undan väntadt straff: han »reste till Norge 1784», såsom det heter i en kyrkobok, och afhördes ej vidare.

Bergström var 2:ne gånger gift: 1) 1763 med *Kajsa Brita Bagge*, f. 1730, † 1766 $^{30}/_{6}$; i detta gifte hade han en son *Nils Erik*, f. 1765, sannolikt † i barnaåren. 2) 1770 med *Klara Karolina Luthman*, f. 1741 $^{30}/_{10}$, dotter till brukspatronen å Carlsdahl Karl Daniel Luthman och hans fru i 1:a giftet Klara Dahlström[1]. En dotter i detta senare äktenskap, *Karolina Fredrika Bergström*, f. 1771 $^{5}/_{10}$, blef gift med en länsbokhållare Elmgren i Halmstad. Efter mannens rymning vistades fru Klara Bergström några år hos sina slägtingar på Stadra gård[2], därifrån hon 1790 flyttade till Örebro.

Botvid Liljesten erhöll 1782 $^{29}/_{5}$ Bergskollegii konstitutorial, »att alldenstund efter bergmästaren Lars Fredrik Bergström dess innehafde bergsfogdesyssla i Nora bergslag blifvit ledig, och till denna sysslas förrättande hos k. kollegium i benägen åtanka kommit bergsfogden i Upland och Roslagen välbetrodde Botvid Liljesten[3], i anseende till dess ådagalagda flit och skicklighet samt i öfrigt städse betygadt välförhållande; fördenskull» etc. fick han den lediga sysslan. Men nästan omedelbart härefter begärde och erhöll Liljesten $^{2}/_{7}$ s. år Bergskollegiets »permission att icke tillträda Nora bergsfögderi vid nästkommande Oktober månads början», och sedan denna tid utlupit fick han på därom framställd begäran redan 15 November afsked från denna tjenst, hvilken han sålunda aldrig tillträdde. Antagligen kunde icke heller han i rätt tid redovisa sin förut hafda uppbörd och föredrog då att taga afsked.

Johan Jakob Norström, f. i Nora stad 1746 $^{29}/_{9}$, son till handlanden och rådmannen Lars Larsson Norström och Kristina Sjogstedt, hade oafbrutet från 1781 $^{13}/_{3}$ förestått sysslan; han erhöll Bergskollegiets konstitutorial 1782 $^{6}/_{12}$ på bergsfogdetjensten i Nora bergslag, »förmedelst bergsfogden Botvid Liljestens på begäran erhållna afsked» och, såsom det i öfrigt heter, »i anseende till visad flit och skicklighet under den tid han berörde syssla såsom vikarius förestått samt i öfrigt städse betygadt välförhållande».

De till denna syssla hörande bestyr hade emellertid undergått åtskilliga förändringar och i flera afseenden erhållit väsentliga lättnader. Genom k. bref af åren 1747 och 1756 $^{6}/_{7}$ hade särskild geschworner blifvit tillsatt inom både Nora-Lindes och Nya Kopparbergs bergmästaredömen, hvars förnämsta uppgift, för att begagna ett uttryck af Samuel Troilius, var att tillse, »huru den trefne bergsmannen på ordningsamt sätt förskaffar sig underjordiska rikedomar». Från 1761 hade, på grund af Bergskollegii åtgärder, af Jernkontoret aflönad öfvermasmästare blifvit tillsatt inom bergmästaredömet, hvars göromål kräfde »till sin rätta utöfning en både teoretisk och praktisk kännedom af våra många varierande jernmalmer

---

[1] Jfr sid. 359 här ofvan.

[2] Gamla porträtter i olja af hennes föräldrar, hon sjelf och 2:ne systrar, förvaras ännu på Stadra.

[3] Till denna syssla hade han erhållit Bergskollegii konstit. 1778 $^{18}/_{12}$.

och deras rätta blandning vid blåsningarna», för att därigenom »bereda tillverkning af godt tackjern»[1]. För bergsfogden återstod utom tiondejernsuppbörden egentligen blott »bergslagens klenoder, de dyrbara skogarna». Härtill kunde ock läggas hans åklagarekall vid bergstingen, men detta var i regeln föga besvärligt eller omfattande.

Vid 1781 års bergsting fick Norström i uppdrag att, tillika med sexman Erik Andersson i Skrekarhyttan, med vederbörande ägares begifvande, anställa besigtning öfver den tillgång af gröfre byggnadsvirke, som kunde förefinnas å Elfhytte hyttelags skogsmark, den enda trakt inom hela bergsfögderiet, där sådant virke då skulle vara att tillgå. Denna besigtning försiggick och förrättningsmännen ingåfvo till bergmästaren en förteckning på befintliga *hammar-* och *hyttehjulstockar* till ett antal af öfver 400 stycken, hvarjemte de kunde vitsorda att dessutom fanns »på Elfhytte skog god tillgång på grofva och mogna furuträd, som i anseende till dess krokuga växt och ojemnhet bäst passade till sågning af hjulplank och vasar vid grufvorna»[2]. Allt detta var på — then tiden. Tack vare den enskildes vinningslystnad och den hos vår tids bergsmän, som det synes, medfödda oförmågan att behålla sina ägodelar, vare sig af det ena eller andra slaget, äro Elfhyttemarkerna lika väl som många andra af de öfriga hyttelagens skogsmarker för närvarande i regeln så barskrapade, att de utgöra nära nog en skam för hela bergslagen.

Norström tillvann sig stort förtroende både inom sitt fögderi och det samhälle (Nora stad) där han var boende. Han var sålunda ledamot af kyrkorådet och innehade äfven andra, mera tillfälliga kommunaluppdrag. Han hedrades jemväl med namn, heder och värdighet af vice advokatfiskal såsom ett erkännande af sina embetsmannaförtjenster. Efter en nära 34-årig bergsfogdeverksamhet begärde och erhöll han afsked 1814 $^{5}/_{12}$ med det intyg, »att han samma syssla till Bergskollegii fullkomliga nöje under en lång tjenstetid förestått och förvaltat samt på ett hedrande sätt sina åliggande uppfyllt». Kort härefter afled han på sjelfva nyårsdagen 1815. — Gift 1790 $^{7}/_{10}$ med *Margareta Elisabet Bohman,* i hennes 2:a gifte, f. i Vesterås 1757 $^{24}/_{3}$, † i Nora 1809 $^{10}/_{5}$ [3]; enka efter apotekaren Peter Christiansson, f. i Ystad 1757 $^{13}/_{11}$, † i Nora 1789, med hvilken hon hade blifvit gift i December 1783.

Norström efterlemnade en enda dotter *Kristina Johanna,* som blef gift med hans efterträdare i bergsfogdesysslan

Karl Magnus Victorin, f. 1776 $^{28}/_{11}$ å Qvarns bruk i Krigsbergs socken, Östergötland, son till brukspatronen Johan Karl Victorin i dennes första gifte med Kristina Bromander. Var extra hofrättsnotarie och vice häradshöfding då han 1805 $^{26}/_{2}$ utnämdes till borgmästare i Nora, i hvilken egenskap han $^{16}/_{4}$ s. år installerades af landshöfdingen, hofmarskalken Salomon Löwensköld; stadens ombud vid konstitutionsriksdagen i Stockholm 1809 och valriksdagen i Örebro 1810; erhöll 1814 $^{22}/_{3}$ Bergskollegii förordnande att vikariera för sin svärfader, bergsfogden Norström, och

---

[1] Jfr MOZELIUS, beskr. s. 79.

[2] Jfr »*Om Noraskog*» I: 146—148.

[3] Hennes moder skeppareenkan *Anna Arosin,* f. i Vesterås 1727, inflyttade till Nora 1789 och afled där 1791.

blef, efter dennes afskedstagande, $^{22}/_{12}$ s. år antagen samt sedan behörig uppbördsborgen lemnats, 1815 $^{31}/_{1}$ konstituerad till bergsfogde i Nora bergslag, från hvilken befattning han på begäran erhöll afsked 1846 $^{30}/_{11}$, med rätt till pension i 5:te klassen i Civilstatens pensionsinrättning.

I anledning af Victorins afskedstagande hölls för honom en festmiddag annandag jul s. år i stadens skolhus, hvari deltogo närmare 100 personer, men föremålet för festen, sjelfva hufvudpersonen, blef af sjukdom hindrad att närvara. Victorin uppvaktades dock senare under dagens lopp af en deputation från de i festen deltagande, därvid till honom öfverlemnades en minnesgärd. Detta, som var hufvudsakliga innehållet af en kort notis i den ena af de i Örebro vid denna tid utkommande tidningar, hade till följd, att i den andra tidningen intogs några dagar senare en officiös redogörelse öfver festen, hvilken uppsats, med åtföljande redaktionsinledning, lyder som följer:

Ifrån ansedda personer i Nora hafva vi fått oss till införande tillsänd följande relation ang. festligheten för hr borgmästaren Victorin med anledning af dess afskedstagande från bergsfogdetjensten i Nora bergslag. Om det är en stor tillfredsställelse att med uppmärksamhet följa en man, som med heder och utmärkelse fyller sin plats under en längre följd af år, så är det en ännu större att se honom vid slutet af den tillryggalagda banan skörda en förtjent hyllning af dem, med hvilka han, till följe af sin befattning, befunnit sig i närmare beröring. Likasom detta hedrar mannen sjelf, så hedrar det också dem, som erkänna förtjensten där, — den finnes. Relationen lyder sålunda:

»Den i Örebro Tidning för den 30 sistl. December omnämda festen i Nora för bergsfogden, hr borgmästare Victorin, utmärktes af en allmän medborgerlig anda, lika hedrande för dess föremål som för festens tillställare, hvilka förnämligast utgjordes af bergslagens bruks- och hytteägare, som redan förl. vår beslutat att lemna hr bergsfogden och borgmästaren något vedermäle af sin erkänsla för dess mångåriga verksamhet för bergslagens bästa. Genom frivillig subskription, däruti samtlige bruksegare och hyttelag deltagit, hade medel blifvit samlade till inköp af en *dryckeskanna af silfver om 193 lods vigt,* förfärdigad af hr *W. Zethelius* i Stockholm, försedd med passande emblemer och följande inskription: 'Åt Bergsfogden Herr Borgmästaren Victorin till ett minne af Nora Bergslags Bruks- och Hytteägares tacksamhet för redbarhet och nit under 31 års tjenstetid 1815—1846.'

Då det sedermera blef bekant, att hr borgmästaren med det förflutna året tagit afsked från bergsfogdebefattningen, önskade äfven ortens tjenstemän och öfrige medborgare att genom deltagande i den tillämnade festen visa sin hyllning åt den sanna förtjensten, hvadan en middagsmåltid arrangerades för så många, som kunde inrymmas i den stora salen å Nora stads skolhus och som äfven länets höfdinge, hr justitiekansleren och kommendören *Bergensköld* samt hr landskamreraren *Stenqvist* uppå inbjudning hedrade med sin närvaro. Skålar föreslogos i und. för H. M:t konungen af bergmästaren *Troilius* och för H. M:t drottningen och det kongl. huset af brukspatronen *A. Wedberg,* hvarefter häradsdomaren *Per Persson* i Gamlehyttan öfverlemnade den åt hr bergsfogden och borgmästaren Victorin egnade tacksamhetsgärd, samt därvid i ett hjertligt tal tolkade bergslagens förbindelse till hr borgmästaren för dess rätträdiga nit och dess beredvillighet, att under hela dess mångåriga verksamhet inom orten med råd och handling gå alla dess medlemmar tillhanda

så i offentliga som enskilta angelägenheter samt slutade med en skål för hr borgmästarens välgång.

Skålar proponerades sedan för hr landshöfdingen af förre riksdagsmannen *Per Persson* i Vassland, för hr landskamreraren Stenqvist af brukspatronen *Anderson* samt af kontraktsprosten *Svederus*, med anledning af de känslor af tacksamhet och välvilja, som karakteriserade festen, för den sanna medborgerliga andans lif och utveckling inom ortens alla samhällsklasser till beredande af dess välstånd och lycka. — Slutligen behagade hr landshöfdingen föreslå en skål för bergslagens välgång. Alla syntes lifvade af den vackra anda som gifvit anledning till högtiden.

För tillfället författade verser afsjöngos och musik uppfördes under måltiden. På aftonen var bal arrangerad å rådhuset.»

Af denna redogörelse vill det synas som att Victorin sjelf varit närvarande vid festen. Att så icke var förhållandet framgår dels af den här ofvan omnämda notisen och dels af en annan redogörelse, som en af festdeltagarna, en gammal sexman, antecknat i sin minnesbok. Sexmannen relaterar festen helt enkelt sålunda:

1846 $^{26}/_{12}$. »Var jag till Nora, då stort kalas var på skolsalen, då silfverkannan tillställdes borgmästaren, som bruksägare och hyttelagerna tillsammanlagt och skänkt för nära 32 års bergsfogdetjenst, då bergmästaren (Troilius) författat en skrift ganska passande, som af häradsdomaren Per Persson i Gamlehyttan upplästes vid bordet; men borgmästaren var af sjukdom hindrad att närvara. Kannan stod på bordet under spisningen, som skedde vid taffelmusik; kannan bars sedan af häradsdomaren i följe med några bättre personer, landshöfdingen och bergmästaren, till borgmästaren, som tackade för skänken med några vackra ord.» — — —

Den ekonomiske sexmannen har därjemte antecknat, att middagen kostade 8 rdr riksgälds för person. Man kunde således för 50 år sedan ej blott »festa» jemförelsevis billigt; man kunde äfven — på embetets vägnar? — förgylla festbeskrifningen, för hvad ändamål må lemnas därhän. Den firade tjenstemannen hade emellertid föga hugnad af den för hans skull anordnade festen, lika litet som af den till honom öfverlemnade gåfvan, ty redan 18 Mars 1847 hade han skattat åt förgängelsen, sedan han uppnått något öfver 70 års ålder.

Karl Magnus Victorin var gift: 1) 1811 $^{28}/_{11}$ med företrädarens enda barn, *Kristina Johanna Norström*, f. 1791 $^{5}/_{7}$, † 1821 $^{23}/_{8}$; 2) 1822 $^{8}/_{9}$ med *Katarina Ulrika Welin*, f. 1802 $^{8}/_{12}$, † 1838 $^{13}/_{12}$, dotter till häradshöfdingen och lagmannen Joh. Welin J:son och Maria Charlotta Watz.

Barn:

1. *Karl Johan Victorin*, f. 1812, faderns efterträdare som bergsfogde, omtalas vidare här nedan.

1. *Kristina Karolina Victorin*, f. 1816 $^{13}/_{4}$, † 1870 $^{18}/_{4}$; ogift.

1. *Nils Vilhelm Victorin*, f. 1819 $^{18}/_{4}$; efter slutade studier och en kort tids tjenstgöring i verken handlande i Nora 1846—1856, då han bosatte sig å Bergsäng; innehade ordförandeskapet i Nora bergsförsamlings kommunalstämma och nämd 1863—1870; därefter direktör i Örebro enskilda bank till sin död, som inträffade i Örebro 1895 $^{13}/_{6}$.

2. *Fredrik Magnus Victorin*, f. 1823 $^{14}/_{9}$, kronolänsman i Lindes härad och rådman i Lindesberg; slutligen häradsskrifvare i Nora fögderi; † 1873 $^{6}/_{2}$ på jernvägsresa från Stockholm.

2. *Herman Ludvig Victorin*, f. 1825 $^{5}/_{8}$; en mångfrestare, som försökte sig på landtbruk, industriel verksamhet, handel m. m.; slutligen bokförare; † 1896 $^{10}/_{1}$ i Örebro.

Karl Johan Victorin, företrädarens son i hans första gifte, f. i Nora stad 1812 $^{25}/_{9}$; efter ett stormigt ungdomslif, hufvudsakligen i Stockholm, där han slutligen lärer ha funnit sig tvingad att taga värfning vid ett af gardena, återkom han till Nora 1840, där han till en början tjenstgjorde som kontorsbiträde. Han förordnades, efter faderns afskedstagande, 1846 $^{10}/_{12}$ att under ledigheten förestå tjensten och 1847 $^{21}/_{1}$ vardt »kontorsskrifvaren Karl Johan Victorin medelst konstitutorial utnämd och förordnad att tillsvidare vara bergsfogde uti Nora bergsfögderi, med åtnjutande under tiden, såsom arvode, af de löneförmåner som tjensten åtfölja». Sedan den under hela 1840-talet på dagordningen stälda frågan om indragning af rikets samtliga bergsfogdetjenster omsider vid 1850—51 årens riksdag fått sin lösning på det sätt, att desamma helt och hållet indrogos med utgången af år 1854, tillerkändes f. bergsfogden Victorin på allmänna indragningsstaten ett mot den kontanta lönen svarande belopp af 220 kronor, som han från och med 1855 årligen uppbar under sin återstående lefnad.

Han hade redan förut blifvit antagen som räkenskapsförare och förvaltare af sparbanken i Nora samt blef sedermera kassör vid Örebro enskilda banks afdelningskontor därstädes, hvilka befattningar han innehade till sin död 1884 $^{23}/_{2}$. Han deltog föga i stadens kommunala värf, hvartill torde ha bidragit hans i synnerhet under de senare åren mera skarpt framträdande vresiga och frånstötande sätt, som ådrog honom vedernamnet »den sure», samt i väsentlig mån, om ock omedvetet, bidrog till bildandet af Nora folkbank år 1874.

Gift 1864 $^{27}/_{9}$ med sin hushållerska *Lovisa Andersdotter*, f. 1828 $^{5}/_{10}$, † 1896 $^{28}/_{1}$, legaliserades härigenom ende sonen *Karl Victorin*, f. i Nora 1850 $^{2}/_{2}$, handelsagent i Stockholm fr. 1871, † å Sabbatsbergs sjukhus därstädes 1891 $^{10}/_{3}$, ogift.

Bergstingsrätternas upphörande och *bergsfogdetjensternas* indragning ifrågasattes på allvar redan vid 1823 års riksdag. Rikets Ständer hemstälde nämligen då om bergstingsrätternas upphörande och gjorde ny framställning därom vid den följande eller 1828—30 årens riksdag. Densamma upprepades i viss mån jemväl vid 1840—41 årens riksmöte, men först 10 år senare, genom k. förordn. 5 Juni 1850, föreskrefs att dessa bergsdomstolar skulle upphöra med det följande året. Efter nämda tid skulle alla till dessa domstolars handläggning förut hörande tvistemål, brottmål och andra domareärenden, däribland jemväl frågor om förlagsinteckning, af allmänna domstolarna upptagas. Sak, som hos bergsdomstol blifvit anhängiggjord, men icke kunnat före 1851 års utgång afslutas, skulle då af rättens ordförande öfverlemnas till vederbörande allmänna domstol.

Bergsfogdetjensternas indragning förordades visserligen äfven vid 1823 års riksdag af det särskilda utskott, som hade att behandla frågor angående ny reglering af rikets styrelseverk, men den komité, som därefter behandlade dessa frågor, ville anse nämda tjensters indragning såsom beroende af bergstingsrätternas upphörande. Härmed var dock icke frågan om bergsfogdetjensternas indragning slutbehandlad. Vid 1840—41 årens riksdag väckte Erik Norberg från Vestmanlands län i Bondeståndet motion i sådant syfte, men denna afstyrktes af vederbörande utskott, hvilken hemställan då bifölls af Ständerna. Vid den följande eller 1844—45 årens riksdag upptogs frågan ånyo, denna gång med bättre lycka. I Bondeståndet väcktes nämligen åter motion om tjensternas indragning af And. Johansson från Filipstads bergslag, med hvilken Per Persson i Vassland och L. J. Boethius från Kopparbergs län förenade sig. Denna motion, som remitterades till Allmänna besvärs- och ekonomiutskottet, blef nu af utskottet i hufvudsak tillstyrkt och af Ständerna bifallen, i anledning hvaraf en så lydande skrifvelse afläts till K. M:t om saken:

Hos Rikets Ständer har blifvit föreslaget, att Bergsfogdetjensterne, såsom numera mindre behöfliga, måtte indragas och de dermed förenade åligganden öfverlemnas åt Kronobetjeningen.

Vid pröfning af denna fråga hafva Rikets Ständer inhemtat, dels att, enligt gällande Instruction och tid efter annan utfärdade författningar, Bergsfogdarnes åligganden äro, utom den allmänna tillsynen öfver grufvors upptagande och bearbetning, samt jernförädlingen i allmänhet, att årligen till Bergs-Collegium insända förteckningar, så väl öfver blåsningarne, som öfver Stångjerns- och manufactur-smidet i Riket, jemte dithörande uppgifter; att, efter Bergs-Collegii föreskrift, försegla och utrifva stångjernshärdar; att vid Bergstings-Rätterne bevaka E. K. M:s och Kronans rätt och utföra Dess talan; att verkställa utmätningar, värderingar och försäljning af Bergsmanshemman, samt att debitera och af Bruks- och Bergverken uppbära de kronan deraf tillkommande utskylder, såsom tionde-afgift, hammarskatt m. m., äfvensom att emottaga åtskillig annan penningeuppbörd till Grufve- och Bergslagscassor m. m.; — dels att nu varande staten upptager Bergsfogdarnes antal till sexton, hvilka tillsammans åtnjuta i årlig lön 2,026 R:dr 16 sk. B:co, men icke någon af dem till högre belopp än 196 R:dr 24 sk. samma mynt, utom Bergsfogden i Vermland, som, jemte 110 R:dr i lön, innehar boställe; dels ock, att Bergs-Collegium, i anledning af i Nåder tillförordnade Commiterades underdåniga yttrande om Bergs-Domstolarnes samt Bergs-Statens i orterna reorganisation, i underdånighet sig utlåtit: att, derest E. K. M., med

bifall til Commiterades derom framställda förslag, skulle besluta, att, till förenkling af Krono-Uppbörds-verket, de ordinarie Bergs-utskylderne borde af vederbörande kronofogdar hädanefter indrifvas och redovisas, Bergsfogdarnes antal väl kunde inskränkas till sex, eller till en för hvarje af nuvarande Bergmästaredömen, men då det jemväl åläge desse tjenstemän att bevaka Kronans rätt vid allmänna Domstolarne och vid förefallande undersökningar m. m., hvartill komme angelägenheten deraf, att desamme måtte, i händelse af behof, kunna till Bergmästare-förrättningars verkställande förordnas, så ansåge Collegium, i öfverensstämmelse med Commiterades derom yttrade tanke, att löneförmonerne böra derefter någorlunda lämpas, men äfven att framgent ej heller någon må till Bergsfogde förordnas, så framt han ej undergått vederbörlig Bergs-examen.

Vid öfvervägande af hvad sålunda förekommit, hafva Rikets Ständer ansett i betraktande böra tagas: att Geschworner för närvarande hufvudsakligen åligger att hafva tillsynen öfver grufvebrytning och hvad dermed sammanhang eger, hvarjemte desse tjenstemän, såsom varande behörigen examinerade, vanligen blifva, i händelse af behof, till Bergmästare-förrättningar förordnade; att för öfrigt Bergsfogdarnes bestyr med krono- och annan uppbörd, samt utmätningar, jemte åliggandet att bevaka Kronans rätt m. m., synas böra utan svårighet kunna å Kronofogdarne och Häradsskrifvarne m. fl. öfverflyttas, hvadan, och då härtill kommer, att antingen Bergmästare eller Geschworner lätteligen torde blifva i tillfälle att afgifva de årliga förteckningarne till Bergs-Collegium öfver tackjerns- och smides-tillverkningarne, äfvensom att utrifva stångjerns-härdar, samt att med större sakkännedom, än som hos de oexaminerade Bergsfogdarne kunde förutsättas, utöfva tillsyn öfver jernförädlingen, Rikets Ständer, med fästadt afseende dessutom å nödvändigheten af att undanrödja de olägenheter, som uppkomma deraf, att Bergsfogdarnes nuvarande löner icke i allmänhet förslå till deras bergning, få hos E. K. M. i underdånighet anhålla, att de Bergsfogdarne hittills åliggande göromål måtte, i mon af innehafvarnes afgång öfverflyttas dels på vederbörande Kronofogdar och Häradsskrifvare i afseende på debiteringen och uppbörden af Kronans inkomster, samt actoraters utförande m. m., och dels på Bergmästare och Geschworner, hvad deras befattning vid bergsväsendet vidkommer.

Denna skrifvelse, som är daterad 22 Februari 1845, ledde efter några års väntan till åsyftadt resultat eller bergsfogdetjensternas indragning. Visserligen upptogs frågan åter vid 1847—48 årens riksdag af enskilda motionärer, men då den redan blifvit föremål för behörig pröfning, föranledde icke dessa yrkanden annan åtgärd, än att Ständerna äfven anhöllo om upphörande af bergsfogdarnes befattning med uppskattande af fast egendom i bergslagen. Omsider blef genom k. skrifvelse till Bergskollegium 14 Oktober 1853, angående förändrad organisation af bergslagsstaterna, förordnadt om tjensternas upphörande med 1854 års utgång, och vid riksdagen samma år beviljades åt de bergsfogdar, som icke redan voro pensionsberättigade, ersättning för genom tjensternas indragning förlorade ordinarie löneinkomster.

Vikers-Ekestubbe-slägten.

De äldsta uppgifter, som i tryck finnas tillgängliga angående denna i sitt slag ganska märkliga och vidt utgrenade ätt, utgöres af en i brefform affattad redogörelse *»om en bergsmansslägt af adelig härkomst i Nora socken och Vestmanland»*, hvilken redogörelse är lemnad af den som bergsvetenskapsman och genealogisk forskare högt ansedde landshöfdingen m. m. frih. DANIEL TILAS[1], och finnes tryckt i *Nya Svenska biblioteket*, utgifvet af den lärde publicisten KARL KRISTOFER GJÖRWELL i Stockholm åren 1761—63 (1:sta del., sid. 135 och följ.). Då denna redogörelse och särskildt den vidfogade genealogiska tabellen är behäftad med åtskilliga misstag, torde vara nödigt att här återgifva densamma fullständigt, på det att de anmärkningar, som däremot kunna göras och hvilka sedermera skola framställas, må rätt förstås och uppfattas. Den ifrågavarande uppsatsen lyder sålunda:

»Min herre! Jag har länge och för många år sedan hört talas om, att i Nora bergslag och socken skulle finnas ibland bergsmännen en adelig slägt, som kallade sig *Ekestubbar*, och äfven att samma slägt förvisso vore försedder med original-sköldebref.

Nu är, som bekant, på svenska Riddarehuset en adelig slägt af samma namn, men påstods af somlige neder åt orten, att rätta stammen vore till finnandes i Nora socken, och att de som voro på Riddarehuset vore af en yngre gren. Förgäfves sökte jag i många år att af desse bergsmäns adelsbref få säker afskrift.

Emellertid träffade jag vid 1755 års riksdag den af herrar Ekestubbarne, som anmält sig för *Caput familiæ*, och som ej allenast försäkrade sig hafva sin familjs originalsköldebref i sina händer, utan ock visste fullkomligen utreda hela sin slägt ifrån stamfadern: och alltså kunde jag ej begripa, huru det måtte föreveta med de nämde Nora-Ekestubbarne.

Omsider har jag i år ej allenast fått reda på sjelfva originalsköldebrefvet, utan ock på hela denna slägten, sedan jag under en bergslagskommission i Nora och vid Dalkarlsbergs grufvors besigtigande, kom att logera uti Skrekarhyttelaget, där nästan hela denna ätten är planterad, och fick herberge i Kolbergsgården, där gamle häradsdomaren och bergssexmannen Olof Hansson, som sjelf är en af denna slägten, är boende. Men jag hade ändå på ett hår när gått miste om denna underrättelsen, om ej bergsfogden Bergström varit, af orsak, att den som hade sköldebrefvet om händer, oroad af misstankar, det torde han blifva dokumentet qvitt, föregaf, att han lemnat det i förvar hos någon långt bort boende slägtinge, och alltså blef jag ånyo bragt på den tankan, att med hela denna saken intet vore något beväudt. Jag reste ock verkeligen bort, utan att erhålla hvad jag sökt, men på vägen fick jag veta rätta omstän-

[1] Jfr *»Om Noraskog»* I: 316. *»Noraskogs arkiv»* I: 38.

digheten, och att fruktan för mistning bragt bergsmännen att fördölja dokumentet för mig. Jag skulle ånyo resa där förbi, och efter bergsfogden Bergström stod i deras förtroende, lät jag honom resa förut, då han skaffade mig ej allenast att få se det, utan ock läna det till Nora, att däraf taga en noga afskrift.

Det är verkeligen af en adelig slägt, försedd med adeligit sköldebref, men ingalunda af Ekestubbe-ätten, som där icke heller något adeligit tillnamn är nämdt, utan namnet Ekestubbe är dem, af vapnets likhet med en ekestubbe, gissningsvis af andre i senare tider tillagdt.

Med den adeliga ätten *Ållon* i Finland (se CEDERCRONAS vapenbok n:o 201, men i matrikeln n:o 210) har vapnet ganska mycken likhet. Jag trodde i början, att de kunde råkas på längre håll tillbaka, men denna ättens stamfader heter *Torbjörn Pedersson*, och Ållonske stamfadren heter efter herr kanslirådet och ridd. VON STIERNMANS geneal. matr. *Jöns Eriksson:* så framt icke dennes sköldebref af den 15 Maj 1586 torde gifva någon närmare upplysning, och vara en renovation, lika som det följande.

Jag har således den äran, att härhos communicera sjelfva sköldebrefvet, och sedan bifoga en genealogi öfver denna till en hederlig bergsmansslägt förvandlade adeliga ätten.

Sköldebrefvet lyder sålunda:

Wi Carll medh Gudz nade Swerigis Rijkis Arffurste och Föreståndere, Hertig till Sudermanneland Näriche och Wermelandh etc. Göre witterligitt Att thenne brefwiser Frantz Torbiorsonn hafwer her för oss warit och vthi vnderdånigheet ödmiukeligen latidt oss sehe, ett gammalt och endeles förderwet, wår Salige Käre Herfaders /: Christelig och Högloflig J åminnelsses :/ Konungh Gostafs Breff opå papper schrifwitt, Lydendes Ordh ifrån Ordh, som her efter föllier:

Wij Gustaff medh Gudz nådhe, Swerigis, Göthes, och Wendes etc. Konungh, Göre witterligitt, Atth wij af synnerlig gunst och nåde, så och för wälwilligheet, och tro tienist, som thenne Oss elschelig, tro Man och tienere Torbiörn Pederson på Wåla, oss och wårt Rijke Swerige troligen her till dagz bewist och giordt hafwer, och än yttermere her efter, göre och bewise må och skall, så lenge han lefwer, efter som han medh Breff och Incigle Hafwer thett lofwett och sigh förplichtedt, Hafwe vndt och gifwit, som Wij och nw medh thette wårt Öpne Bref, vnne och gifwe honom, och hans efterkommende Echte Erfwinger och Barne arfwa friheet och frälsse, på the Godz, gårder och hwadh äger som han medh Arff, giftermål eller något Lagefong, tilkommin är eller tilkomme kan, Doch thett som tillförende frelset är, och warit hafwer, Och gifwa honom her medh Skiöldh, Hielm och Skiöldemercke, som är Try Ållon af en afhuggen Stock, och vthi etth grönth Fieldh, Opå thett att han samme Godz vnder rätt Frelsse, Like som andre wåre Frelsismän her vthi wårt Rijke, theres Godz vnder rätt Frälsse, till wår och Cronones tienist niuthe, bruke och beholle må och skall, Doch medh sådane welckor, att han i sin Lifztidh, och hans efterkommende Erfwinger efter honom, schole ware och blifwe, Oss, wåre vnge Lifzerfherschafter, och meninge Swerigis Rijke, Hwldh, trogen och räthrådug, och sigh vthi alle måthe til Landh och Wattn, genom Natth och dagh, vthen all gensegn, wälwilligen, troligen och manligen, bruke och befinne lathe, emoth wåre och Riksens Fiender, ehwar som hälst behof görs och han tilkrafdh blifwer, Jtem altidh hiälpe, warne och afwärie, wår och wåre Erfwingers, och meninge Riksens skade och förderf, och fördeel, nytto och gagn, altidh troligen, sökie och förfordra, efter syn ytterste

macht och förmågo, och sigh altidh som en trowillig tienere och Vndersåthe bör och thess plichtig är, emoth sin rätte Konung och Öfrigheet befinne lathe, Tesslikes om wij honom vthi någon Befalning fordre wele, skall han sigh vthen skottzmål wälwilligen bruke lathe, Hvar och så hende, /: Thett Gudh nådeligen afwende :/ att någre wåre fiender eller owäner her Inrijkis eller Vthrijkes, wille sigh medh någen openbar eller hemlig Stempling, eller vndsettning, emoth oss vpsettie, förbinde, rottere eller förknippe, Då schall för:te Torbiörn Pederson och hans Erfwinger, widh theress Ähre och Redeligheet sig altidh finne lathe, på theres sidhe, och hoos them, som Hans Konungl: Mtt: medh troo och ähre meene, och then annen Hoop med Liff och macht emotstå, som oss och ware Lifzerfwinger, och meninge Swerigis Rijkis skade och förderff efterstå eller vnder Öghen wara wele, efter som hans Reuersal Breff Oss her om gifwidt ther om widere förmäller och vttrycker, Förbiudendes fördenskuldh her medh wåre Fougdter, Embittzmän och alle andre, eho the hälst äre eller ware kunne, som för wåhre schuldh wele och skole göre och lathe, att the för:de Torbiörn Pederson, heremoth icke hindre, möde, Platze, eller J någen måthe oförrätte, widh wår Ogunst och wrede, och thes till yttermere wisse och battre förwaring, hafwe wij lathidtt hengie wårt Secret her nidhen för thette Breff, Gifwitt och Schrifwitt på wår Gardh Wäsby Den Tiughw Siette Januarij, Anno etc. Ettusendh Femhundrede Fyretiyo Fyre.

Och efter förbe:te Breff förmeller om Skiöldemerkie, som hans framledne Fader Torbiörn Pederszon på Wala af hög:te war salige käre herfader för sin trogne och longlige tienist bekomitt och förwerwett hafwer, hwilckiett wij her J Brefwett hafwe förteckne och afmale latidt, Szåsom thett J hög:te war salige Käre Herfaderss Bref nempt warder, Derföre hafwer han ödmiukeligen biditt, att Wij samme Breff förnye wele, Szå alldenstundh wij nu vthi Konung: Mttz: till Swerige och Polens etc: Wår elschelige Käre Herbroders Stadh stadde äre, och af Hög:te Hans Kon: Mtt: Så wäl som meninge Riksens Stender, om Regerningen her i Rijket vthi hans Konun: Mttz: frånware bidne och betrodde, Derföre hafwe wij hans ödmiuke begären i så måthe nådiest ahnseedt, och meden Brefwe her efter icke länge ware kan, så att någen kunne hafwe ther rättelse vtaf, Så hafwe wij Honom thette wårt Öpne Bref Der opå gifwe latidt, Der medh wij opå Hög:te Konung: Mttz: wägne vnne och efterlate och fulkommeligen tilstå för:de Frantz Torbiörnson, att han samme Friheet och Frälsse, oförhindret niuthe, bruke och beholle må, efter såsom hans Fader thett ärligen och redeligen förwerfwet hafwer. Gifwitt Örebro Slott then Tiugu Fempte Martij Anno 1596.

Vnder Wårt Secret

CAROLUS.

Föregående vara lika lydande med originalet, som in forma patenti är skrifvet uppå pergament med frakturerad stil, och underhängande fursteliga sigillet uti en koppardosa, och af hvilket original bergs- och sexmännen, gamle häradsdomaren Olof Hansson i Kolbergsgården och Per Olofsson i Vikersgården i Nora socken är innehafvare, bevittnar, af Nora stad den 25 September 1760. *Petr. Engberg.*

[Cons. Civit. Nor.] [Sigil. civit. Norens.][1]

---

[1] Detta sköldebref finnes numera tryckt äfven i C. H. TERSMEDENS »kalender öfver i Sverige lefvande ointroducerad adel», Stockholm 1886, sid. 195—197. — Jfr för öfrigt bifogade ljustrycks-kopia däraf.

Af föregående adelsbref äro, som här förut i vidimationen säges, gamle häradsdomaren, bergs- och sexmannen Olof Hansson i Kolbergsgården och bergs- och sexmannen Per Olofsson i Vikersgården innehafvare. Bägge äro gamle och ålderstigne män, men af god helsa, ganska hederlig frejd och godt minne, som ock de sjelfve, med hela denna slägten, äro i förmöget tillstånd och i hederligt anseende i orten. De hafva med beskedlighet och full enstämmighet, i bergsfogden Bergströms, och några af kommissionens svit, närvaro, uppräknat sin slägt på sätt, som bifogade genealogi utvisar, fastän jag måste tillstå, att besynnerligt ser det ut, att en Frans Torbjörnssons son skolat lefva till 1730-talet.

Ibland deras berättelser är det, att denne Frans Torbjörnsson skolat, som en ung karl kommit färdandes till Skrekarhyttan, vistats der någon tid, och så gift sig med en rik bergsmansenka, hvilken varit en Xantippa i huset; hvarföre han, till att undslippa en sådan daglig plåga, resolverat sig att rusta sig ut, och i de tiders oroligheter gå med i fält. Detta passar sig ihop med dess första gifte, och att han vid den utrustningen, såsom ung frälseman, fått hertig Karls renovation på sitt sköldebref.

Sagan är vidare, att han haft en svart häst, varit borta på 15:de året, och när han då kommit hem, har han haft sin svarta häst i behåll, samt på densamma blifvit af hustrun, som än då lefde, igenkänd. Sedermera har han satt sig neder i Skrekarhyttelaget, återtagit bergsbruksdriften, lefvat väl till slut med sin gamla hustru, och efter dess död trädt i annat gifte, samt vidare uppfostrat alla sina barn uti bergsmannahandteringen.

Jag har den äran att vara min herres hörsammaste tjenare

Daniel Tilas.

Stockholm den 31 December 1760.»

Den föregående skrifvelse åtföljande genealogiska tabell finnes jemväl tryckt såsom bilaga i »*Nya Svenska biblioteket*» (se följ. sida).

Det svåraste misstaget i vidstående tabell är det, att ej mindre än två slägtled blifvit uteslutna. Detta torde icke heller vara så besynnerligt, då man erinrar sig att tabellen upprättats på grund af muntliga uppgifter. De båda sagesmännen voro gamle, Olof Hansson 75 år och Per Olsson 71 år, då de för bergsrådet Tilas berättade sina slägtförhållanden; och huru lätt man af sitt minne kan blifva bedragen torde något hvar hafva erfarit.

Visserligen är det riktigt, att slägtens stamfader *Torbjörn Pedersson* ägde en son *Frans Torbjörnsson,* som 1596 erhöll förnyadt sköldebref. Men denne Frans hade ock en son, nämligen *Torbjörn Fransson,* död 1682, hvars son *Frans Torbjörnsson,* afliden 1700, just är densamme, som de båda sagesmännen måhända erinrade sig från sina barndomsår. Det är den senare Frans Torbjörnsson, som i sina båda giften med Emborg och Ingeborg ägde 8 söner och 4 döttrar — ej blott 3, som i tabellen uppgifves — från hvilka slägten sedermera utgrenat sig. Att samme Frans Torbjörnsson kunde efterlemna en son, som lefde 1730, blir således icke något ovanligt, men väl kunde Tilas ha rätt däruti, att i fråga om den äldre Frans Torbjörnsson skulle ett dylikt förhållande »sett besynnerligt ut».

Torbjörn Pedersson

på Våla. Nobiliterad af konung Gustaf den 1:ste medelst sköldebref dateradt Väsbygård den 26 Januari 1544.

Frans Torbjörnsson.

Erhöll förnyadt sköldebref på pergament, med inmåladt vapen, af hertig Karl till Södermanland, då han var Sveriges rikes föreståndare, dateradt Örebro slott den 25 Mars 1596. Gift två gånger: 1) med *Emborg* — — — från Gamla Viker; 2) med *Ingeborg Torbjörnsdotter* från Skrekarhyttan. Han hade 8 söner och 3 döttrar, af hvilka desse äro bekante:

1	1	1	2	2	2	2	2
Johan Fransson. Dess afkomne äro i Skrekarhyttan boende.	*Torbjörn Fransson.* Dess afkomne bo i Lekebergslagen och Moshyttelaget.	*Daniel Fransson.* Dess afkomne bo i Skrekarhyttan.	*Erik Fransson.* Bergsman, bodde vid Gamla Pershyttan. Gift med *Karin* — —	*Hans Fransson.* Bergsman, bodde i Skrekarhyttan. Dog 1730, gift med *Karin Ersdotter* från Nya Viker. Egde 1 son och 1 dotter.	*Olof Fransson.* Bergsman, bodde i Vikersgården. Dog 1723, gift med *Margareta Persdotter* från Skrekarhyttan. Egde 1 son och 3 döttrar.	*Abraham Fransson.* Bergsman, gift med *Brita Larsdotter* från Greksåsar.	*Karl Fransson.* Bergsman i Greksåsar. Gift, men dog barnlös.

Frans Eriksson i Gamla Pershyttan. Bergsman och ställmästare. Lefver än år 1760.	*Olof Hansson.* F. 1685 d. 3 Aug. Häradsdomare och sexman. En beskedlig och förmögen bergsman; bor på Kolbergsgården ännu 1760. Gift med *Helena Persdotter* från Nya Viker, f. 1685 d. 30 Januari.	*Per Olofsson.* F. 1689 i April. Sexman och förmögen bergsman, boende i Vikersgården. Gift med *Anna Nilsdotter* från Skrekarhyttan.

Erik Olofsson. F. 1723 d. 9 Mars. Sexman efter fadren, som tagit afsked. Gift 1744 med *Brita Ersdotter* från Stråssa, el. Gruf-Erkers dotter.	*Brita Olofsdotter.* Gift med *Israel Jonsson* i Nya Pershyttan.	*Olof Persson.* F. 1717 i Dec. Sexman efter fadren, som tagit afsked. Gift med *Helena Persdotter* från Garphyttan i Tysslinge.	*Erik Persson.* F. 1732 i April. Gift 1760 med *Karin Persdotter* från Fogdhyttan.	*Anna Persdotter.* Gift med *Abraham Persson* från Garphyttan, broder till Olofs hustru Helena Persdotter.

Erik Ersson. F. 1747 d. 3 Maj.	*Frans Ersson.* F. 1749 d. 14 April.	*Olof Ersson.* F. 1752 d. 3 Aug.	*Peter Olofsson.* F. 1743.	*Erik Olofsson.*	*Anders Olofsson.*	*Brita Olofsdotter.*

För öfrigt må anmärkas, att de traditioner om Frans Torbjörnssons öden, som Tilas i sin redogörelse meddelar, i sjelfva verket gälla *Torbjörn Fransson.* Dessa traditioner äro icke alldeles utan grund. Genom bevarade handlingar, dels tillhörande slägten och dels i statens arkiv, har det varit möjligt att erhålla en ganska säker kontroll däröfver. Af dessa handlingar framgår, att Torbjörn Fransson omkring 1612 kommit till Vikersgården[1] och möjligen samma år blifvit gift med enkan därstädes »hustru *Ragnil*», hvilken således skulle hafva varit den Xantippa, eller trätgiriga qvinna, som föranledt att Torbjörn ånyo gått i krigstjenst. Under åren 1613—1616 synes han dock hafva vistats i hembygden. Åtminstone kan man af Kammararkivets fogdehandlingar inhemta, att han under dessa och flera af de följande åren idkat bergsbruk. Sålunda heter det i ett af de bevarade bevisen härom:

Bekennes mig Torbiörn Frannson till Wijkers Gårdh, att haffwa Tijllblåst påå thette åhr 1613: Och belöper vthi Tijende 11 Faatt 16 lꝏ 4 m℔:r, Huilkenn Tull Jag begärer wara Förskoned:r och Niutha samma Frijheett som andre Frelses Männ. Att Såå vdi saning åhr vnder mitt Bolmerke effter Jiag är Icke stadd wid Signnethe. Datum Nora Kyrkeboll denn 20 Martij Anno 1614.

Torbiornn [bomärke] *Franson.*

Under det föregående året 1612 hade »hustru Ragnil» i Vikersgården njutit frihet eller, rättare sagdt, fått behålla det för årets blåsning debiterade tiondejernet, utgörande 9 fat (= skeppund) 7 lispund 12 m℔ — hvilket belopp motsvarade en tillverkning af omkring 95 skeppund tackjern — emedan hon höll häst och karl »ute på tåg», d. v. s. utgjorde rusttjenst för sin egendom. Sedan Ragnil blifvit gift med Torbjörn Fransson blef det naturligtvis hans sak att svara för denna tjenst, antingen sjelf eller genom andra, så mycket mera som han tillika genom sin börd var frälseman.

Af tiondelängderna kan vidare inhemtas att Torbjörns tiondejern för 1614 års blåsning uppgått till 5 fat 15 lꝏ 14 m℔. Huru stor tillverkning han kunde åstadkomma det följande året framgår af följande, egendomligt nog, i 1614 års räkenskap intagna verifikation:

Bekennes mig Torbiörn Franson till Wijkers Gårdh, att hafua Jnne mz migh mitt Tijendes Järnn Som fallit åhr Anno 1615: Löper Tree Fat Fäm lꝏ 18 m℔:r, huilkett Järnn Jag hafuer på Hest och Karll Jag håller vnnder Uplandz Phannan. Att Så I Saningh Är vnnder mitt Signnethe. Datum Nora Skoga denn 20 Maij Anno 1616.

Det härunder tryckta sigillet är tillplattadt och otydligt. Bokstäfverna T F kunna dock i det närmaste urskiljas.

---

[1] Vid Noraskogs vinterting 3 Februari 1612 blef en »Peder Hofman, *Torbjörn Franssons tjenare uti Vikersgård,*» för det han hade »slagit hustru Cecilia i Bengtstorp en blånad», pliktfäld till 3 mark, enligt den saköreslängd, som finnes bifogad fogderäkenskapen för samma år.

Af 1618 års räkenskap framgår, att Torbjörns tiondejern uppgått till något öfver 5 fat, samt att denna post blifvit afkortad i följd af hans tjenstgöring som ryttare under Uplandsfanan.

Att den af TILAS berättade sagan om en svart häst icke saknar sin grund, vitsordas af följande hos slägten ännu förvarade originalqvitto:

Bekennes migh her Peder Oluffsonn Predikannt J Muncketorp att Jag hafuer annamatt och opburitt vthaff Erligh och Wällachtadh Man Torbiörnn Fransson till Wijkers Gårdh, Ossmunns Järnn för Een Swartt Rustningz Häst, Som min Salige Swär Her Benngdt J Muncketorp honom Såhlt hafuer, för Sijw Fatt, huilke Sijw Faatt Jag J fulle Nöije up:tt hafuer. Att Så J Sanningh är mz Egenn hand Vndersch:itt Datum Wijkers gårdh denn 20 Febr:ij anno 1620.

Petrus Olaj mppia.

Det må erinras att *Våla*, slägtens stamgods, är beläget i Munktorps församling, att kyrkoherden härstädes *Benedictus Petri Arbogensis* afled 6 Januari 1617, samt att hans, som det synes, enda dotter *Brita* blef gift med dåvarande krigspresten *Petrus Olai*, hvilken befordrades till kapellan i Ramnäs 1621 och till komminister i Skultuna 1628, därifrån han för sitt dåliga uppförande »blef fördrifven» 1633. »Onde hr Per», som han äfven kallades, blef sedan »beddare» i stiftet för hospitalet, d. v. s. gick omkring och samlade allmosor för de fattiga. Han lefde ännu 1638[1].

Under tidernas lopp undergå gamla sägner stundom ganska stora förändringar. Så är åtminstone förhållandet med den af TILAS här ofvan meddelade sagan om den äldre Frans Torbjörnsson. Till jemförelse må här anföras en annan version af samma sägen, sådan den 1888 upptecknades och meddelades af ERIK BORE:

Frans Torbjörnsson (son till Torbjörn Pedersson) deltog i Gustaf II Adolfs polska krig. Det berättas, att han vid hemkomsten från nämda krig medhaft samma häst, hvarmed han dragit ut i detsamma, och att han då på krigiskt manér släpt sin gångare ut i hafreåkern vid gården. Inkommen i stugan, fick han der se sin son stå framför spisen och röra med slefven i en mesostgryta. Han gick genast fram till sin hustru och begärde, att han skulle få nattläger i stugan. Denna, som icke igenkände honom och som trodde att han var död, skall då hafva svarat: »Här har ingen karl legat på 18 år, och inte kommer det att ske nu häller». — Mannen uppenbarade då genast, hvem han var och tog sitt hus i besittning.

Visserligen kan det synas egendomligt att sägnerna uteslutande hålla sig omkring den äldre Frans Torbjörnsson, men icke till dennes son Torbjörn Fransson. Detta torde dock kunna förklaras däraf, att fadern i slutet af 1500-talet sjelf utgjorde rusttjenst för Vikersgården och antagligen tjent under hertig Karl personligen, hvilket förhållande måhända föranledt att denne å konungens vägnar 25 Mars 1596 meddelade Frans Torbjörnsson det förnyade sköldebref, som här ofvan finnes intaget. Sedan emellertid fadern — okändt när och huru — aflidit och sonen Torbjörn Fransson inträdt i hans rättigheter och skyldigheter samt jemväl personligen deltagit i ett eller flera fälttåg, kan man ju lätt tänka sig, att dennes be-

[1] MUNCKTELL I: 167.

drifter i efterkommandes minne sammanflutit med faderns, så mycket hellre, som nämde Torbjörns son Frans sedermera under sin verksamhetstid, under senare hälften af 1600-talet, intog en framstående plats i bygdens annaler. Att Torbjörn Fransson tjenstgjort vid Uplands rytteri, på sätt kronoräkenskaper gifva vid handen, styrkes jemväl af följande för honom utfärdade afskedspass, hvars original ännu finnes i behåll bland slägtens handlingar:

K. M:tt till Suerige Alles wår nådigeste Konungz och Härres betrodde och tillförordnat Lyttenampt, vtöfuer ett Compagnij Vplandtz Rytter, Jagh Erlandh Vddesonn till Granhammar, Gör witteligh att iagh hafuer förlåfuat denne Pasuiser, Torbiörnn Franson, här ifrå, och hem till sitt för några Laglige förfall och orsakr skuldh, till en Bestemdh tidh, efter han hafuer här i Lägrett sin Karll och full rustningh tilstädz, som hans häst besittr, Huarföre iag wänlig begärehr af alle H. K. M:tz högbetrodde Befalningzmen vttj huadh Ståndh elder Condition dhe hälst kunne ware, som denne Passuisr händr at före komme, att dhe ej tilfoge honom något hindr eldr förfångh, Vtan häldr för rettuisons skuldh ähre honom till dhz bäste befordrlige och behielpelige, Sådantt iagh igen hoss huariom och enom gernne förtiener. när mig såledz tillsagt wardr. Des till wisso vndr mitt Siegnet och egen hand. Datum Lägret wedh Tälie, dhen 29 Maij Åhr 1623.

Erland Wddeson.
(Sigill.)

Denne passutgifvare, ***Erland Uddeson (Örnflycht)***, var en sonsons son till den från Gustaf Vasas historia bekante ***Arent Persson*** till Ornäs i Dalarne, hvars hustru ***Barbro Stigsdotter*** genom sin rådighet räddade Gustaf från de förföljande danskarna. Om Erland Uddeson till Granhammar, i Vestra Ryds socken af Upland, berättas i Adelns ättartaflor (IV: 727) att han såsom ryttmästare och ogift blifvit »ihjälstucken 1629 i Vesterås af Erik Tuvesson Hökeflycht och begrafven i Vesterås domkyrka».

Torbjörn Fransson är emellertid den ende af slägtens äldre medlemmar, som stundom blifvit kallad ***Ekestubbe***, på sätt här nedan skall vidare omtalas. Att detta namn redan från äldre tider ingått i folkmedvetandet, visas till fyllest af Tilas' berättelse därom. Sedan slägtens historia på senare tider ånyo bragts på tal[1] och således blifvit mera känd, är det ganska naturligt att namnet Ekestubbe åter blifvit upptaget af flera bland slägtens nuvarande yngre medlemmar, hvarom närmare underrättelser meddelas i ett par af följande slägttabeller. Att dessa åter icke i allo kunnat blifva fullständiga må icke uteslutande tillskrifvas utg. För den äldre tiden har han visserligen sökt göra det bästa möjliga ur de källor som varit att tillgå, men att fullkomlighet härvidlag icke kunnat vinnas ligger redan i sakens natur, och de svårigheter, som i dylikt afseende vanligen möta, äro alltför väl kända af alla genealoger för att här behöfva upprepas. Hvad nutiden åter angår, måste bristerna tillskrifvas slägtmedlemmarna sjelfva, hvilka antingen icke *velat* eller ock, i regeln,

[1] Se härom »den med sköldebref förlänade men ej å riddarhuset introducerade *svenska adelns ättartaflor*» af B. Schlegel och C. A. Klingspor, tr. 1875, samt »kalender öfver i Sverige lefvande ointroducerad adel» af C. H. Tersmeden, tr. 1886.

försummat att lemna erforderliga uppgifter och meddelanden, trots alla »påstötningar» och reklamer.

Den uppmärksamhet TILAS egnade åt slägten och dess förhållanden, torde hafva gifvit anledning till, att »*denna bergsmansätt anmälde sig hos Riddarhusdeputationen vid 1765 års riksdag att erhålla säte och stämma på Riddarhuset, men som ätten aldrig varit introducerad, så fingo medlemmarne svar genom landshöfdingen grefve Mörner, att sådant dem icke beviljas kunde*». Sedermera utfärdades 8 Maj 1775 K. M:ts förordning och påbud »angående deras introduktion på Riddarhuset, som dels redan blifvit, dels härefter blifva benådade med grefve- och friherre- samt adelig-värdighet», hvarigenom föreskrefs bland annat, att *de adelsmän, hvilka ägde rätt till introduktion,* borde inom ett år från samma kungörelses dato fullgöra sina skyldigheter därutinnan, »vid förlust af all vidare rätt till introduktion om de slika skyldigheter uraktlåta». Under sådana förhållanden torde man lätt finna att någon introduktion å Riddarhuset för denna ätt icke torde löna mödan att söka, likasom någon fördel eller nytta däraf numera icke heller vore att vänta. De flesta af slägtens medlemmar hafva tillhört och tillhöra än i dag bergsmans- eller bondeståndet. Ännu gäller för detta stånd hvad en stor tänkare för mer än 100 år sedan sjöng om de »hedervärda» landtmännen:

Allas far är bonden än,
än i denna dagen.
Le ej, ty du har, min vän,
bondens bröd i magen,
bondens ull uti din rock:
därför lagom, lagom pock!
Se i honom glader,
dina fäders fader[1].

Tab. 1.

Torbjörn Pedersson till Våla blef »för wälwilligheet och tro tienist» adlad genom konung Gustafs bref 1544 $^{26}/_{1}$, intaget i det här ofvan för sonen Frans Torbjörnsson meddelade sköldebrefvet. Denne Torbjörn nämnes i ett 1538 »på sancte Matthisse dagh om hösten» dateradt köpebref såsom måg till hustru »Kadrin Matzsa dotther till Wåålöö» och upptages som vittne i ett bref, utgifvet 1546 $^{18}/_{3}$ af lagmannen, sedermera ståthållaren Hans Klaessons (Bjelkenstjerna) moder, hustru Märta (Sparre). I ett 1547 $^{15}/_{2}$ utfärdadt fastebref kallar han sig sjelf »Torbyörn Pedersson aff wapn till Söder Wåla ij Muncketorp sokn, Herreds domhaffuande i Sneffuinge Herred». Han omtalas äfven i en rättegångshandling, dat. Stockholm 1549 $^{15}/_{6}$ [2], men synes kort därefter hafva aflidit. — Gift med *Anna Stensdotter*, en dotter till Sten Olofsson i Våla och förenämda Karin Matsdotter. Anna blef omgift med »domaren» *Karl Nilsson* i Gyttorp, Nora socken, hvilken sannolikt i anledning af detta giftermål genom k. bref, dat. Kungsör i Juli 1551, erhöll skattefrihet för Gyttorps gård och hytta mot skyldighet att göra rusttjenst så väl för hustruns arfvejord som för

[1] Jfr ock »*Noraskogs arkiv*» I: 441.
[2] Se hithörande bilagor.

sin egen skatteegendom. Genom ett annat k. bref, dat. Stockholm 13 Mars 1558 erhöll »thenne oss Elskelig, Erlig, welbördig Quinne, Hustru Anna Stensdotter Karl Nilsons hustru till Gyetorp» *under friket och frälse* utom andra gods och gårdar äfven »*Vikers gård* **på Noraskoge**», hvilken gård, som var en gammal genom 1527 års recess från Strengnäs biskopsstol indragen rättare- eller landbogård, sedermera öfver 300 år förblifvit i slägten. Karl Nilsson afled vid mikaelitiden 1569 och hustrun 1574. I den stora riksbouppteckningen till Elfsborgs lösen 1571 finnes »hustru Anna» i Gyttorp upptagen för innehafvande »adels- och barnegods», nämligen för 10 lod silfver, 8 pund koppar, 20 m℔ tenn, 2 hästar, 8 kor, 2 ungnöt, 7 getter och 1 gris till ett skattebelopp af 27 mark 3 öre. Angående Karl Nilsson och Anna Stensdotter hänvisas i öfrigt till anteckningarna »*om Noraskog*» II: 286—296 samt till »*Noraskogs arkiv*» I: 535 o. följ.

Son:

Frans Torbjörnsson. Se tab. 2.

Tab. 2.

Frans Torbjörnsson (se tab. 1), är möjligen samme Frans Torbjörnsson, som i 1571 års förenämda riksbouppteckning upptages främst i *Gamleviker*, hvars lösa egendom 36 lod silfver, 10 pund 4 m℔ koppar, 17 m℔ tenn, 7 m℔ messing, 3 hästar, 7 kor, 3 ungnöt, 1 get, 2 svin och 1 »veckosten» malm värderades till ett skattebelopp af 43 mark 3 öre $19^{1}/_{5}$ pgr[1]. Vidare förekommer i 1573 års saköresregister en anteckning därom, att »Frans på Viker — för han hade häfdat en knekteqvinna med(an) hennes man hafver varit fången i Polen och qvinnan hade icke annat förnummit, utan att för:de hennes man skulle hafva varit omkommen för fienderna, efter han hade varit ifrån henne uti samfällige tretton år» — blifvit bötfäld till 100 mark. Frans Torbjörnsson i Gamleviker uppräknas äfven i 1574 års förut (sid. 298) omtalade restlängd med en skuld af 13 l℔ loppejern, 22 l℔ tackjern och $21^{1}/_{2}$ l℔ osmundsjern. Hans namn återfinnes icke därefter i ortens fogdehandlingar förrän 1592. I följande eller 1593 års räkenskap, har en Frans Torbjörnsson för underhåll af 2 rustningshästar (för Gyttorp och Vikersgården) under »borgeläger» blifvit godtgjord med 6 daler i penningar, 4 tunnor spanmål och 24 sommarlass hö.

---

[1] En granne, *Jöns Hansson* i Gamleviker fick utgöra det största skattebeloppet bland alla bergsmännen inom Noraskog. Han innehade nämligen $57^{1}/_{2}$ lod silfver, 10 pund 8 m℔ koppar, 1 häst, 2 oxar, 9 kor, 4 ungnöt, 3 svin, 30 stigar kol och ej mindre än 200 skeppund tackjern, för hvilket allt den belöpande skatten uppgick till 257 mark 5 öre $9^{3}/_{5}$ pgr. Det på enahanda sätt beskattade, men upplagda och sannolikt för framtida behof reserverade tackjernet utgjorde i Noraskogs bergslag sammanlagdt 617 skeppund, men i Lindes bergslag endast $29^{1}/_{2}$ skeppund. — På *Vikersgård* upptages en Nils Olsson, antagligen landbo, som för 14 m℔ koppar, 1 häst, 4 kor och 1 ungnöt utgjorde i skatt 5 mark 7 öre $19^{1}/_{5}$ pgr. »Item af en husman på för:de Vikersgårdsbonde» Lasse Jonsson för en ko, som drog i skatt 1 mark.

Att åtminstone den sistnämde är samme Frans Torbjörnsson, som erhöll sin faders adelsskap förnyadt genom det af hertig Karl, såsom riksföreståndare, utfärdade, här ofvan meddelade sköldebrefvet af 25 Mars 1596[1], torde kunna få anses såsom säkert. Emellertid bör ej lemnas oanmärkt huru den sålunda antydda tiden (1576—1592) för Frans Torbjörnssons frånvaro ganska nära sammanfaller med den i här ofvan omförmälda sägner angifna tid af 15 till 18 år, som han skulle ha varit borta. När och hvar denne Frans Torbjörnsson sedermera *afled* är ej kändt. I fråga åter om hans *giftermål,* hade framlidne prosten i Nora, C. G. Grahl (död 1861), som genomsett slägtens handlingar, antagit att han varit »måg åt Karl Nilsson vid Gyttorp och dess hustru Anna Stensdotter»; men då, enligt hvad förut är visadt, Anna Stensdotter var hans moder, torde detta antagande snarare kunna rättas därhän, att *Frans Torbjörnssons,* till namnet för öfrigt okända, ***hustru varit en dotter till Karl Nilsson och hans maka i ett föregående gifte.***

I sammanhang härmed må ock anföras, att vid sommartinget i Noraskog 21—23 Augusti 1582 »tillsades» dåvarande bergsföreståndaren och lagläsaren *Per Mikelsson* hemmanet »Gödetorp (Gyttorp) och synnerligen hvad nu kunde vara tillstädes uti lösören, som Erik Karlsson och hans broder Karl Karlsson tillhörde, för den skuld de äro honom skyldige på K. M:ts vägnar». Dessa bröder Erik och Karl voro nämligen söner till förenämde Karl Nilsson. För hvad ändamål Per Mikelsson sålunda ville göra sig försäkrad om deras ägodelar i Gyttorp, torde framgå af följande utdrag ur 1582 års fogdehandling[2] med däri intagna protokoll för det ting, som 6 November s. år hölls i Noraskog:

> Samma dag utlofvade Per Andersson vid Nora kyrka att gifva Erik Karlsson i Gödetorp *fridsbref* både för födde och så för efterkommandom, *för ett mandråp* förb:de Erik Karlsson hafver gjort på en benämd Anders Varg på Ås; och är samma dråp kommet till förlikning med den dödes rätte målsägande, dock är ännu hvarken konungs- eller häradssaken förlikte.
>
> Samma dag tillsades förb:de Per Andersson vid Nora kyrkebord *jordebref* uppå *Gödetorpsgården* vid Återvändan vid Nora kyrka uti förlikning för samme mans brott.

Häraf kan således inhemtas att Erik Karlsson, som begått dråp å Anders Varg, i förlikning till sonen Per Andersson, i dennes egenskap af rätter målsägande, lemnat sin gård vid Nora kyrka, kallad dels Gyttorps-, dels Återvändsgården, hvaremot Per Andersson lemnat ett s. k. fridsbref till Erik Karlsson, för honom och hans arfvingar[3]. Kronans och häradets anspråk i fråga om mansbot blefvo antagligen godtgjorda medelst penningar eller rusttjenst, enär sådan till och med 1591 presterades för Gyt-

---

[1] Den i Schlegels och Klingspors ättartaflor förekommande, ur hertig Karls registratur hemtade uppgiften därom, att detta sköldebref ytterligare bekräftats 22 Maj s. år, torde få anses betyda att brefvet sistnämda dag blifvit expedieradt.

[2] Vestmanlands handl. 1582, n:r 4 i Kammararkivet.

[3] Af detta åtagande vill det synas som om de gamla sederna rörande *slägthämden* ännu icke blifvit förgätna.

torp af Erik Karlsson samt från 1592 för både Gyttorp och Vikersgården af styfbrodern förenämde Frans Torbjörnsson.

Son[1]:

Torbjörn Fransson, † 1682. Se tab. 3.

Tab. 3.

Torbjörn Fransson (Ekestubbe) till Vikersgård (se tab. 2) har redan i det föregående blifvit ganska utförligt omtalad. Sedan han 1623 erhållit sitt afskedspass från Uplands ryttare stannade han oafbrutet hemma och fortsatte det bergsbruk, som han, enligt hvad förut är visadt, under åren 1613—1618 drifvit i jemförelsevis ganska vidsträckt omfattning. Han anses hafva under något af de nyssnämda åren nybygdt den fordom s. k. *vestra masugnen vid Skrekarhyttan*, belägen ungefärligen å samma plats, där den nuvarande masugnen 1857 uppfördes. Han uppräknas som extra nämdeman vid en syneförrättning 1626 $^{19}/_{6}$ angående rågångarna mellan Nor, Vikersgården, Nya och Gamleviker[2], men för öfrigt återfinnes hans namn ytterst sällan i den tidens handlingar. I de äldsta gruftingsprotokollen 1650—1669 omtalas han dock såsom gruffogde, egentligen föreståndare för Dalkarlsbergs grufvor[3]. Angående hans frånfälle inhemtas några data af följande bland slägtens handlingar förvarade gamla

Grafskrift öfver den fordom ädle och aktbare mannen m:r *Torbjörn Fransson Ekestubbe* till Vikersgård, hvilken efter 122 års i denne verlden saktmodig och berömlig vandring sin själ Gud d. 14 Febr. 1682 öfverlevererade, men d. 5 följande Mars med väl förtjent heder till sitt hvilorum i Nora kyrka beledsagades.

Genesis 15 v. 5: Du skall fara till dina fäder med frid och i en god ålder begrafven varda.

Proverb 16 v. 31: Grå hår äro en hederskrona, den på rättfärdighetens väg funnen varder.

Att den sålunda angifna åldern 122 år godt kan nedsättas med ett 20-tal utan att förlora i trovärdighet, synes framgå af förut meddelade uppgifter om faderns lefnadsverksamhet. Om gamle Torbjörn uppnått en ålder af endast omkring 100 år, så förefaller det ock mera sannolikt att han ännu 1669 varit närvarande å grufting och 1666 kunnat ingå nytt äktenskap. I närvaro af kronobefallningsmannen Karl Giliusson upprät-

---

[1] Hos Schlegel o. Klingspor (sid. 409) antages *Kristina Fransdotter*, moder till lagläsaren Erik Andersson, vara en dotter till Frans Torbjörnsson, men detta antagande är oriktigt. Hon var nämligen gift 2 gånger: 1) med nämde Erik Anderssons fader och 2) med fogden Nils Eriksson, som under åren 1575—79 innehade befallningen inom Nora och Lindes bergslager. Sedan hon åter blifvit enka, erhöll hon 1596 $^{24}/_{5}$ hertig Karls bref om årligt understöd af 4 tunnor spanmål, hvilket sedermera bekräftades af Gustaf Adolf medelst bref 1617 $^{4}/_{3}$ (jfr sid. 68 här ofvan), då hon antagligen uppnått så hög ålder — mellan 70 och 80 år — att hon ej rimligtvis kan vara dotter till Frans Torbjörnsson.

[2] »*Noraskogs arkiv*» I: 570.

[3] »*Noraskog*» III: 52—66.

tades 11 Mars 1682 en »specifikation uppå hvad gäld och skuld, som befanns efter sal. Torbjörn Fransson i Vikersgården», hvaraf inhemtas att

diverse skulder till åtskilliga personer[1]) utgjort	320: 24
begrafningsomkostnad, förskotterad af sonen Frans	423: 12
testamente till enkan Karin Jonsdotter 30 fat osmundsjern à 15 daler fatet till	450: —
Summa daler	1,194: 4 öre.

Däremot upprättades ingen förteckning öfver boets efterlemnade tillgångar. Att dessa utgjordes af fastigheten Vikersgård och hvarjehanda lösegendom torde falla af sig sjelft.

Gamle Torbjörn var gift 3:ne gånger:

1) 1612 med *Ragnil* eller *Ragnhild Nilsdotter*, enka 1611 efter *Måns Andersson*, en broder till lagföraren Erik Andersson[2]. Enligt en »mellan Olof Pedersson på Skrekarhyttan samt svågern Måns Andersson och hans hustru Ragnil Nilsdotter på Vikersgården 1 Maj 1611 ingången förening», hade Olof Pedersson »för hans syster Ragnil Nilsdotters arfvedel afstått en del jord», som än i dag lärer tillhöra $^1/_4$ hemman n:o 7 i Skrekarhyttan, och som legat till Kolbäcksgården. Af denna ur ett gammalt tingsrättsprotokoll hemtade anteckning synes framgå, att Ragnil varit bördig från Skrekarhyttan och således antagligen halfsyster till förenämde Olof Pedersson[3]. När Ragnil aflidit är ej kändt, men det låter tänka sig att det varit med anledning af hennes frånfälle, som Torbjörn Fransson lemnade krigstjensten 1623.

2) med *Anna Eriksdotter*, † 1664 $^8/_2$; dotter till förutnämde lagföraren Erik Andersson och hans hustru Ursila Eriksdotter i Svensboda eller Hofmanstorp[4]; enligt en öfverenskommelse af 1656 skulle hustru Anna få 6 rdr i lösen för sin arfslott i Hofmanstorps hemman.

3) 1666 med *Karin Jonsdotter;* denna Karin, af oäkta börd, var förut Torbjörns »legepiga», och hade då ett tvifvelaktigt rykte om sig. Hon anklagades nämligen vid häradstinget 21 Februari nyssnämda år af Torbjörns en dotterson, Anders Olsson, för otillbörligt umgänge med en af sina tjenstekamrater, kallad Snöbergs-Anders. Karin erkände visserligen, att ett rykte därom vore allmänt utspridt, men nekade till dess sanningsenlighet, ehuru hon måste vidgå att hafva gifvit sin åklagare en »rya» och 2 rdr, för att saken ej måtte upptagas. Domboken innehåller vidare härom, att

»Mathfaderen åth denna Karin, en ålderstigen man *Torbiörn Frantzon Ekestubbe* be:dh, boendes på Wijkersgården och under denne tijd änklingh, steg fram och wille giöra henne frij för Snöbergz-Anders, seyandes sig vara fadher åth det barnet, som hon nu går medh, till hwilken ända han och will hafwa henne till ächta. Hwaruthinnan hans barn, jemwäll dottersohnen Anders i Kåhlbergstorp fölle honom emot, och derföhre gierna såghe, att

---

[1] Däraf till »hr Lambrich för 2:ne socknebud 6 daler».

[2] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 546.

[3] Ragnil skulle således *icke* vara dotter till den Nils Eriksson från Gyttorp, som omförmäles å sist anförda ställe.

[4] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 547.

dhe finge en annan till barnefadher. Ner nu saken således wardt afhördt, öfwerwägade henne Rätten och befunno lijkwäll skjähl hoos Karin till stora misstankar om olofligh beblandellse med offtabe:de Anders, emädan deras uppenbahra omgienge icke allenast ähr lasteligitt uthan och deres enslige ihopa liggiande om nattetijdh åthskillige ressor, hwar aff lätteligh lössachtigheet och otucht emillan twenne unga personer sigh förorsaka kunde; beslötz fördenskuldh, att Anders Ollzon skall niutha sin begieran till godo, och på nesta Ting, sigh ifrån denna grofwa misstanka och beskyllningh med en Sexmanna Eedh laghligen befrija, den han och uthfäste.»

Vid följande ting, 12 Juni s. år, hade Anders sex vittnen med sig för att aflägga den fordrade oskuldseden, men denna eftergafs och båda parterna frikändes från beskyllningarna, hvarjemte vid högt vite allt vidare tal om denna sak förbjöds. Omedelbart härefter torde giftermålet ägt rum och af tingsprotokollet för 29 Januari 1668 kan inhemtas, att »belangande det *testamente af lösören*, som Torbjörn Fransson på Vikersgården gjort hafver till sin hustru Karin Jonsdotter, och däröfver begärde rättens konfirmation, blef därmed efter hans barns begäran uppskjutet till en annan tid och dess mognare betänkande på alla sidor». Omkring 10 år senare, vid häradstinget 21 Juni 1677, »förekom Torbjörn Franssons hustro ifrån Vikersgården, säjandes det Sven Erlandsson på Skrekarhyttan skolat för någon tid sedan sagt, att *hon mutat hela rätten*, hvartill Sven nekade; Oluf Pedersson i Elfhyttan, som bägge parterna beropade sig uppå, bevittnade sig intet hört nämnas mutor: upphofs alltså af rätten samma stridighet och hölls af intet värde, besynnerligen som parterna nu därom förliktes». Vid samma rättegångstillfälle »befriade Torbjörn Franssons hustro ifrån Vikersgården sig med sjelf sins ed för Sven Erlandssons på Skrekarhyttan tillmäle om skada på en häst: därföre hon ock af rätten vardt entledigad och förklarad oskyldig i samma mål».

Angående nyss omförmälda *testamente*, innehåller domboken för 4 Juni 1678 följande:

S. d. Begärade Torbjörn Fransson på Vikersgården, genom dess fullmäktig mons:r Lars Krög, rättens konfirmation öfver den testamentsförordning af d. 20 Mars nästförlidne, som han till sin andra[1] hustro, hustru Karin Jonsdotter i dels lösören och (dels) hemmanet gjort hafver, under gode och trovärdige män till vittnes, hvilken förordning så vida[2] blifver konfirmerad och gillad af rätten, som nu strax ett inventarium på lösa och fasta egendomen upprättas, och hustrun därefter håller boet och hemmanet tillsammans, som det nu står, jemväl presterar däraf rusttjenst, om så vidare fordras, medan hon lefver och ogift är; efter mansens död, då njuter hon testamentet i lösören och hemmanet till besittning i sin lifstid, men icke där hon i annan gifto träder, mindre hennes arfvingar mera än dem efter lag bör, där hon förr än mannen igenom döden afgår.

Mot detta testamentes giltighet »insinuerade» Torbjörns barn en skriftlig protest å häradstinget 31 Maj 1681, dock utan annan verkan än att

---

[1] Torde vara misskrifning för *tredje;* hade man kanske glömt att Torbjörn 66 år förut blef gift med Ragnil Nilsdotter, eller månne detta giftermål icke hade ägt rum?

[2] D. v. s. i den mån eller till den utsträckning.

rätten tog saken i betänkande till en annan tid, då svar skulle meddelas. Emellertid afled Torbjörn, såsom redan är sagdt, 14 Februari 1682, och vid uppteckningen af boets skulder 11 följande Mars synes förening träffats därom, att Karin för »sitt afträde ifrån Vikersgård» skulle erhålla 30 fat osmundsjern. Hon blef sedermera omgift med bergssex- och nämdemannen *Olof Hansson* i Fåsjöhyttan, som medelst qvitto 23 Mars 1684 å sin hustru Karin Jonsdotters vägnar erkände sig hafva bekommit af domaren Frans Torbjörnsson nämda 30 fat jern, »den sista mark med den första». Vid häradstinget 1690 $^{19}/_{3}$ »intecknades det testamente af den 8 Maj 1688, som nämdemannen Olof Hanssons *sal.* hustro Karin Jonsdotter hafver gifvit sin halfsysterdotter Kerstin Eriksdotter[1]; och efter som nu nämdeman tillstod det sannt och riktigt vara, blef samma testamente, som det i bokstafven lyder, konfirmerat»; men angående innehållet eller beskaffenheten af detta testamente lemnar domboken ingen underrättelse. Karin hade således antagligen aflidit 1689. Olof Hansson, en aktad och ansedd man, var Noraskoga bergslags fullmäktig vid 1675, 1678 och 1682 årens riksdagar, † 1723 $^{7}/_{1}$, enligt dödbokens något tvifvelaktiga uppgift i den höga åldern af 108 år[2].

Torbjörn Franssons kända *barn,* alla i *andra* giftet, dock utan full visshet om den rätta ordningen dem emellan, äro följande:

Frans Torbjörnsson, † 1700. Se tab. 4.

Margareta Torbjörnsdotter, † före fadern. Gift med *Olof Nilsson,* som en tid var boende i Nora och under några år lefde skild från hustrun, enligt hvad ett domboksprotokoll 1657 $^{9}/_{6}$ utvisar. Han tilltalades då af hustrun för begånget horsbrott, men friade sig vid följande ting med sin egen och 12 mäns ed från denna anklagelse. Vid häradstinget 1664 $^{10}/_{10}$

» Klagade hustru Margareta Torbjörnsdotter i Kolbäckstorpet till Anders Svensson, dagekarl på Gamleviker, att han hafver *slagit hennes son Erik* uti hufvudet *ett köttsår,* så att han däraf är mycket sjuklig vorden. Hvaruppå framkallades Anders, och henne till svars sade sig för någon tid sedan varit uti *gästebod vid Viker,* hvarest han då blef nog drucken, att han icke väl kunde ansa sig sjelf; gick han på sistone uti en hölada, dit en hop pojkar kommo och gjorde honom stort öfvervåld med begabberi och annat, nödgades han på sistone stiga upp och slå den ena efter den andra, och i mörkret träffade med detsamma denne Erik med ett slag, det han med de andre väl i deras raseri förtjent hade. Modren hustru Margareta, öfvertygad om denne sin sons stora ovett, förliktes med gjord handsträckning om 4 rdr för sin sons

---

[1] Af domboken för sistberörda rättegångsdag kan äfven inhemtas, att »nämdeman Olof Hansson på Fåsjöhyttan frikändes för Erik Anderssons i Hertstorp (Hersboda?) tilltalande uppå sin hustro Annika Olofsdotters vägnar, angående arf efter Olof Hanssons hustro Karin Jonsdotter; varandes de bägge födda af oäkta säng, i det kärandens hustros moder *Brita* sig försedt med lägersmål först med Olof Arvedsson på Fogdehyttan, då denne kärandens hustro född är, andra gången med *Joen i Grythytte socken,* som var *svarandens hustros fader:* så vida hans sal. hustro i lifstiden kärandens dotter Kerstin Eriksdotter gjort testamente af d. 8 Maj 1688 och sin syster däruti icke nämdt, därtill käranden ej förnekade.»

[2] Jfr *Noraskogs arkiv* I: 117.

sveda, värk och barberarelön, däremot hon tillsade Anders, att hvarken hon eller hennes son skola honom i detta mål mer tilltala eller molestera; men Anders skall efter det 10 kap. Sår.B. LL. för köttsåret plikta sina 6 mark.

Nyssnämda makar ägde följande kända barn: sönerna *Anders Olofsson*, den förut nämde åklagaren mot Karin Jonsdotter; *Johan Olofsson; Erik Olofsson*, omtalad i det föregående; *Frans Olofsson*, bosatt och afliden i Kristinehamn ungefär samtidigt med morfadern; samt döttrarna *Maria* och *Kerstin Olofsdöttrar*, af hvilka den senare 1694 omtalas under namn af »hustru *Kerstin Norberg*», med rätt att uppbära de arfsmedel 20 daler kpmt, som efter morfadern tillfallit aflidne brodern Frans Olofssons båda söner *Didrik Norberg* och *J(ohan?) Norberg*, hvilka då vistades i Stockholm.

Karin Torbjörnsdotter, † 1706 $^{5}/_{1}$; gift med bergsm. *Hans Jönsson* i Elfhyttan, som efter sin fader Jöns Engelbrektsson[1] blef nämdeman 1655 $^{25}/_{10}$ och sexman i Dalkarlsbergs tingslag 1656 $^{3}/_{6}$, hvilka uppdrag han innehade till sin död på våren 1681. Enkan Karin förband sig 1684 $^{1}/_{5}$, att, där någon okänd gäld skulle yppa sig efter hennes sal. föräldrar i Vikersgården, »så väl som sina andra syskon», proportionaliter betala densamma.

Anna (?) Torbjörnsdotter, gift med bergsm. *Olof Gottskalksson* i Gamlehyttan, nämdeman 1648—1684, sexman i Klacka tingslag från 1666 under några år, bergslagens fullmäktig åtminstone vid 1655 och 1660 årens riksdagar samt en af de verksammaste för bildande af Jernboås församling 1658—1660. Han utgaf 9 Juni 1683 köpebref å sin hustrus arfslott i Vikersgården och förband sig därjemte att i proportion af samma lott ansvara för den okända gäld, som kunde uppstå i boet. Han lefde ännu i Januari 1698, men »håller vid sängen och nu är lika som barn på nytt», enligt hvad som kan inhemtas af häradets dombok för 29 Januari s. år[2].

Tab. 4.

Frans Torbjörnsson (se tab. 3), sannolikt född i början af 1620-talet[3], omtalas i handlingarna första gången 1647 $^{5}/_{7}$, då han uppträdde som rättegångsombud för Hans Jonsson i Gamleviker, antagligen en anförvandt till hans första hustru, angående återvinning af den s. k. Bruns- eller Brånsängen. Följande året $^{18}/_{7}$ »kom för rätten Frans Torbjörnsson från Kolbäckstorpet, bevisandes klarligen med köpebref sig hafva köpt af Jöns Larsson på Skrekarhyttan hans $^{1}/_{4}$ hemman och honom därföre gifvit 20 fat osmundsjern», men då fråga uppstod om hemmanets igenbördande, såldes detsamma redan 1649 till en af slägten för 30 fat jern, hvarjemte säljaren Frans Torbjörnsson undantog »skattefritt *ett jordstycke Råskog* benämdt», hvars gränser närmare bestämdes och hvarå fastebref med-

---

[1] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 614.

[2] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 114.

[3] **Möjligen 1624. Det förut (i »Nor. arkiv» I: 116) angifna födelseåret 1614 är oriktigt, beroende därpå, att han ansetts vara son till Ragnil Nilsdotter. Af sedermera funna handlingar synes vara klart, att Frans Torbjörnssons moder varit *Anna Eriksdotter*, som, enligt hvad förut angifvits, blef gift med Torbjörn Fransson efter hans återkomst ur krigstjensten.**

delades 14 Augusti s. år. Här vid Råskog nedslog han nu sina bopålar, odlade och röjde, med den påföljd, att detta nybygge 1660 $^{2}/_{10}$ skattlades till $^{1}/_{4}$ mantal afgärdahemman med en ränta af 16 lispund osmundsjern. Samtidigt, som köpet af Råskog 1649 fastställdes, »upplät Hans Jonsson på Gamleviker (till) Frans Torbjörnsson Brunsängen, af hvilken han för detta halfparten lagligen på lagmanstinget igenvunnit af Skrekarhytteboerna, af be:te äng tredelar såld för 25 fat osm., den andra fjerdedelen *förärade* Hans Jonsson honom för det omak han haft med ängens igenvinnande, det allt Hans inför rätten tillstod och vardt af rätten stadigt dömdt». Samma år ($^{5}/_{4}$) erhöll Frans äfven fasta å ett »jordstycke vid Kolbäcksbron»; 1651 $^{14}/_{11}$ likaledes fasta å den s. k. öfra Brånsängen, inköpt för 35 rdr; sedermera köpte han 1660 ytterligare tvänne »oröjde jordstycken», belägna söder om Kolbäcksbron, för 28 rdr af ett par grannar i Skrekarhyttan, hvarå han erhöll »fast- och tingskötning» vid häradsrätten 1663 $^{24}/_{2}$, samma dag han utverkade sig rätt till kyrkoväg genom Skrekarhytteboarnes skog; köpte 1667 »Kolebäckstorpet» af fadern Torbjörn Fransson, hvilket köp kade till följd, att vid ny skattläggning 1668 $^{12}/_{6}$ räntan af Råskogs sålunda utvidgade hemman ökades med 8 lisp., till 24 lisp. osmundsjern, dock utan förhöjning i mantalet. Frans Torbjörnsson förvärfvade 1672 ytterligare $^{1}/_{2}$ hemman i Skrekarhyttan dels genom arf och dels genom köp; 1675 köpte han af en enka därstädes en skogsteg, kallad Motegen, för 2 skepp. 1 $^{1}/_{2}$ lisp. tackjern samt för 225 daler kpmt $^{1}/_{4}$ hemman i Dalkarlshyttan, hvilken hemmansdel kort därefter bortbyttes mot $^{1}/_{4}$ hemman i Skrekarhyttan[1]. Såsom exempel på olika protokollsföring af *samma* ärende må här äfven intagas 2:ne domboksutdrag från 1673 $^{13}/_{10}$. I häradets dombok, förvarad i Riksarkivet och förd af lagföraren, senare borgmästaren i Filipstad Johan Danielsson heter det:

»Än begärte Frans Torbjörsson och Oluf Hansson på Skrekarhyttan skogaskifte och delning emellan sig och sina grannar ibidem, hvartill deras grannar intet samtycka ville; fördenskull resolverades att emedan lag och skogsordinantien tillåta, och mera gifva vitsord dem som till skiftes gånga vilja uti skogatvister, där icke urminnes häfd ligger i vägen: dy skall denna deras tvist först synas och sedan, uti bergmästarens eller dess ombudsmans närvaro, af nämden tillika med lagläsaren igenom laga skifte desse parter emellan afhjelpas, då samtl. grannarne efter proportion skole underhålla dem, som samma ärende lagligen förrättandes varda.»

I den dombok, som öfverlemnades till Svea hofrätt och som fördes af lagföraren, senare borgmästaren Anders Andersson Holm i Linde, heter det däremot:

---

[1] Vid häradstinget 1673 $^{13}/_{10}$ »pålades sal. Lars Erikssons arfvingar i Hofmanstorpet att proportionaliter betala nämdem:n Frans Torbjörnsson i Råskog 1 sk℔:d tackjern och 10 lass bränd malm, som resterar på en af be:te Lars Eriksson gifven obligation, dat. d. 28 April 1648; men det öfriga tackjernet, som samma obligation omrörer, tillstår Frans sig bekommit, och därmed, enär dessa 1 sk℔ och 10 lass malm betalte blifva, skall be:de obligation blifva dödad, igengifven och till intet». Den ifrågavarande förbindelsen var då öfver 25 år gammal.

S. d. Begärade nämdemannen Frans Torbjörsson och Oluf Hansson på Skrekarhyttan skogskifte och delning emellan sig och sina grannar ibidem, hvartill deras grannar intet samtycka vele; fördenskull resolverade rätten samma tvist till skifte, efter lag och 1664 års skogsordning, hvilket förrättas af lagläsaren och nämden uti laga tid, i bergmästarens eller dess fullmäktiges bevistande. Sedan skola samtl. bemälte grannar på Skrekarhyttan, proportionaliter, kontribuera medel till deras underhåll och betalning, som samma delning och skifte förrätta.

Frans Torbjörnsson begärde vid häradsrätten 1681 $^{31}/_{5}$ skattläggning å faderns egendom Vikersgården, emedan den genom hertig Karls förnyade adels- och sköldebref 1596 $^{25}/_{3}$ för farfadern beviljade frälsefrihet ej blifvit ordentligt fullgjord; men då klander däremot icke ägt rum, och fadern, som var rätter frälseman, ännu lefde, blef denna begäran afslagen. Sedan Frans T. efter faderns död 1682 $^{14}/_{2}$ blifvit ägare af nämda egendom, beviljades $^{26}/_{5}$ s. år den ånyo begärda skattläggningen, »efter han intet ville därföre utgöra rustning», hvilken förrättning af domare och nämd verkställdes 1682 $^{21}/_{8}$, därvid Vikersgården skattlades till $^{1}/_{4}$ hemman med 24 lisp. osmundsjern i skatt, med det förklarande af förrättningsmännen, att skatten icke kunde bestämmas till högre belopp, emedan hemmanet saknade skog, »hytte- och grufvedel, osmundssmedja, dam eller andra beskaffenheter, som fordras till ett bergsmanshemman». Hemmanet värderades vid samma tillfälle till 1,200 daler kpmt. Frans Torbjörnsson erlade som löseskilling för både fast och lös egendom efter fadern 1,500 daler, däraf omkring 1,200 daler erfordrades till betäckande af skulder och begrafningskostnader, samt 300 daler erlades för de tre systrarnas arfslotter[1]. Han var ock under längre eller kortare tid ägare till fastigheter äfven i andra byar, såsom i Bengtstorp[2], Fogdhyttan, Ymningshult m. fl., hvilka egendomar efter hand öfverlätos till barnen. Slutligen beredde han sig och sina grannar laga rätt till *två allmännings-* eller *s. k. ökentrakter,* hvilka fortfarande tillhöra Skrekarhytte, Råskogs och Vikersgårdens hemman[3].

Frans Torbjörnsson var en mycket ansedd och verksam bergsman, som i rikt mått åtnjöt sin orts förtroende. I 44 års tid var han sålunda

---

1 Å häradstinget 1684 $^{12}/_{5}$ lät »domaren Frans Torbjörnsson uppbjuda sina föräldrars hemman, som kallas Vikersgården, den han 1:o) efter inlagd specifikation af d. 11 Mars a:o 1682 till kreditorerne och sin styfmoder hustru Karin Jonsdotter samt begrafningsomkostnad betalt, som gör en summa 1194 d:r och 4 öre kpmt; 2:o) d. 28 Januari 1683 utlöst desse sina systers sal. Margreta Torbjörnsd:rs barn, näml. sönerne Anders, Johan och Erik Olufsson med hvar sine 20 d:r kpmt, och döttrarna Maria och Kerstin Olufsdöttrar med hvar sine 10 daler kpmt, hvilka penningar bemälte Maria på sin och sin syster Kerstins vägnar emottagit haf:r. 3:o) af sin svåger Oluf Gottskalksson nämdeman på Gamleh:n dess del a:o 1683 för 100 d:r kpmt; 4:o) d. 1 Maj förleden af sin syster Karin Torbjörnsd:r 100 d:r kpmt för hennes systerdel i bemälte hemman, som nu allt uppbjudes 1 ggn».

2 Vid häradstinget 1673 $^{10}/_{6}$ »beviljades nämdeman Frans Torbjörnsson i Råskog skaft och tingsskötning på (ett) halft hemman i *Bengtstorp,* uti hvilket han $^{2}/_{3}$ ärft och $^{1}/_{3}$ köpt hade».

3 Jfr »*Om Noraskog*» I: 236.

sexman i Dalkarlsbergs tingslag, därtill vald 1656 $^{3}/_{6}$ och under större delen af denna tidrymd nästan ensam styresman för Dalkarlsbergs grufvor. Ansedd som skicklig masmästare och »stegresare» (masugnsbyggare) förordnades han 1678 $^{28}/_{1}$ till ålderman för samtlige masmästare i Dalkarlsbergs, Pershytte och Stribergs tingslag, med åliggande »att gifva rättelse så uti trätomål, såsom ock att gifva de andre masmästarne sina rätte mästerbref, efter föregånget prof och gjordt mästerstycke», och efter det föll honom svårt att allena förrätta masugnsbyggeriet, beviljades »honom fritt för utskrifning och rotering njuta en af sina söner, hvem som därtill största lusten hade». Denna åldermansbefattning synes han hafva lemnat 1686. Han inrättade omkring 1678 äfven en *kniphammar* i närheten af Skrekarhytte vestra masugn; men genom Bergskollegii utslag och dom 1684 $^{22}/_{12}$ föreskrefs att denna hammarbyggnad skulle *utrifvas.* Detta skedde dock ej, utan hammaren fanns qvar i ganska lång tid, ehuru den endast begagnades vid reparationer af grufve- och hytteredskap och dylikt. Omsider flyttades denna redskapshammar till Dalkarlsbergs gruffält, där densamma ännu finnes i verksamhet[1].

Till nämdeman blef Frans Torbjörnsson utsedd 1666 $^{22}/_{2}$, och till häradsdomare (efter Anders Eriksson i Bleksböl) 1678 $^{10}/_{10}$; tog afsked 1696 $^{23}/_{5}$ med det välförtjenta vitsord, att han »*sig uti alla stycken vist som en hederlig, förståndig och rättrådig man, den där ock städse beflitat sig efter yttersta förmåga att befordra, hvad som till denne bergslagens gagn och nytta lända kunnat*».

Frans Torbjörnsson var åtminstone vid 1672 års riksdag och möjligen äfven vid ett par andra tillfällen bergslagens ombud eller fullmäktig. Af en temligen vidlyftig resolution öfver »de besvär och postulater», som gemensamt för Nora och Lindes bergslager blef utfärdad 1672 $^{13}/_{12}$[2], kan man erhålla en inblick i de angelägenheter, hvilkas afhjelpande då framstodo såsom af behofvet påkallade. Å följande häradsting, 1673 $^{22}/_{2}$:

Upplästes den 3 och 5 punkten i denna bergslags till K. M:t på senaste riksdag 1672 insinuerade postulater; därjemte frågades om det, som i be:te punkter skrifvet står, är skedt med allas ja och samtycke eller ej. Hvarpå bergsmännen, som nu tillstädes voro, svarade att sådant är med deras vetskap och vilja skedt; dock ville fuller Anders Sunesson på Pershyttan, vid punkternas uppläsande, nekat sig däraf vetat, men strax andra dagen därefter gaf tillkänna sig intet förstått hvad som upplästes, utan säger det som af herredagsmannen så i be:te punkter, som i det öfriga skrifvet finnes, är med allas samtycke gjort.

Häraf framgår att man äfven under denna tid ville kontrollera sin riksdagsmans offentliga åtgärder, om man också »intet förstått» hvad frågan gällde. Frans T. bereddes emellertid en särskild fördel vid nämda riksdag därigenom, att han »af synnerlig gunst och nåde, och för särdeles orsaker skull» erhöll k. bref, dat. 1672 $^{6}/_{12}$, på *lifstidsfrihet* för sig och sin hustru å $^{1}/_{4}$ hemmanet Råskog »för alla vissa och ovissa däraf gående utlagor», en frihet, som då ägde ett ganska betydligt värde och möjligen föranledt, att detta hemman sedermera städse varit befriadt från utgörande

[1] Jrf »*Om Noraskog*» II: 409.

[2] Tryckt i »Vederlaget för tackjernstionden», bil. sid. 79 o. följ.

af kronotionde. Genom ett landshöfding Abraham Leijonhufvuds bref, dat. Örebro 1673 $^{3}/_{2}$, anbefalldes dåvarande befallningsmannen Johan Frumerie att låta Frans T. och hans hustru »samma förundte kongl. frihet verkeligen åtnjuta». Af bevarade handlingar kan ock synas, att han i egenskap af domare, hvilken befattning han innehade i 20 år, å nämdens vägnar tagit verksam del i de klagomål m. m., som slutligen ledde till Johan Hansson Dreijlichs afsättning från sitt borgmästareembete i Nora stad genom k. bref 1681 $^{2}/_{9}$ [1]. Frans Torbjörnsson afled i början af år 1700 å Vikersgården, i en ålder, som sannolikt närmade sig 80 år. — Gift 1) med *»Emborg»* (månne *Emfred?*) bergsmansenka från Gamleviker (ej Nyviker, som förut antagits); hon synes ha dött i början af 1650-talet; 2) med *Ingeborg Torbjörnsdotter*, † 1701, en dotter till bergsm. Torbjörn Persson i Skrekarhyttan. Hennes broder Per Torbjörnsson hade i och för öfvertagande af faderns hemman i Skrekarhyttan »d. 27 Juli 1664 af sin svåger Frans T. (köpt) dess hustrus systerdel för 8 fat osmundsjern», enligt hvad domboken för 1676 $^{6}/_{3}$ närmare utvisar.

Barn, dock utan fullkomlig visshet om döttrarnas rätta ordning i syskonkretsen:

1. *Johan Fransson*, † 1706. Se tab. 5.

1. *Torbjörn Fransson*. Se tab. 22.

1. *Anna Fransdotter*, † före 1703. Gift 1) med bergsm. *Lars Olofsson* i Fogdhyttan, † före 1700; 2) med bergsm. *Olof Gottskalksson* i Öskevik. Enligt bevarade qvittenser efterlemnade Anna i sitt första gifte en son Frans Larsson; en dotter Margareta Larsdotter, gift med bergs- och nämdem. Henrik Abrahamsson i Fogdhyttan [2], och en dotter Kerstin, för hvilken Olof Johansson i Skrekarhyttan (se tab. 6) var förmyndare; samt i sitt andra gifte en dotter Maria, hvars arfslott utqvitterades af fadern Olof Gottskalksson. Då moderns fädernearfslott i Vikersgården utgjorde 5 skepp. tackjern, erhöll sonen 2 skepp. samt de tre döttrarna 1 skepp. hvardera, jemlikt qvittenser af 1703 $^{6}/_{2}$ och 1704 $^{1}/_{2}$.

1. *Daniel Fransson*, † 1696. Se tab. 24.

1. *Margareta Fransdotter*, † före 1699, enär mannen då synes vara inträdd i nytt gifte från. Bengtstorp. Margareta var gift med bergsm. *Joen Persson* i Nyviker, sexman [3], † 1730 $^{23}/_{1}$. Deras tre söner Per, Anders och Hans, samt en dotter Karin Jonsdotter i Skofttorp, utgåfvo 1703 $^{6}/_{2}$ gemensamt qvittobref på moderns fädernearfslott i Vikersgården 5 skepp. tackjern.

---

[1] Jfr *»Noraskog»* III: 353.

[2] Omtalad i *»Noraskogs arkiv»* I: 119. Han afled 1730; efter Margaretas död blef han omgift med *Anna Persdotter;* hon afled 1755 $^{9}/_{5}$ såsom »fattig-gumma», 70 år gammal.

[3] Vid grufting i Vikersgården 1700 $^{17}/_{5}$ »antogs till sexman i Frans Torbjörnssons ställe, hvilken med döden afgången är, Joen Persson på Nyviker, och aflade han med hand å bok sin ed». Synes ha bevistat sitt sista grufting 1721 $^{13}/_{3}$. Vid häradstinget 1725 $^{21}/_{5}$ befriades han på grund af hög ålder från förmynderskapet för kort förut aflidne Nils Olssons i Bleksberg omyndiga döttrar (jfr *»Noraskogs arkiv»* I: 457, 458). Enligt församlingens dödbok skulle han varit 95 år gammal vid sin död, men denna åldersssiffra synes vara alltför hög.

2. *Erik Fransson*, † 1698. Se tab. 25.
2. *Hans Fransson*, † 1730. Se tab. 41.
2. *Olof Fransson*, f. 1661, † 1723. Se tab. 54.
2. *Abraham Fransson*, † 1697. Se tab. 66.
2. *Kerstin Fransdotter*, † 1692. Gift med bergsm. *Olof Larsson* i Nyhyttan i hans 1:a gifte, nämdeman 1698—1719, då han afled[1]. Tillika med sonen Olof Olofsson i Vassland, qvitterade Olof Larsson 1703 $^{6}/_{2}$ sin första hustrus både fäderne- och mödernearf i Vikersgården, som tillsammans uppgick till 9½ skepp. tackjern.

2. *Karin Fransdotter*. Gift med bergsm. *Anders Persson* i Elfhyttan. Vid häradstinget 1700 $^{11}/_{5}$ »påminte nämdeman Olof Larsson på Nyhyttan att dess svåger Anders Persson vid Elfhyttan och dess hustru äro genom döden afgångna och hafva efter sig lemnat tre omyndiga döttrar». Deras sedermera »konstituerade förmyndare» qvitterade 1703 $^{6}/_{2}$ den aflidna moderns fäderne- och mödernearf i Vikersgården 9½ skepp. tackjern[2].

2. *Karl Fransson*, gift med en dotter till nämdem. Lars Hansson i Greksåsar. Vid häradstinget 1687 $^{3}/_{6}$ voro »domaren Frans Torbjörnsson och Lars Hansson i Greksåsar af sin sons och mågs dödsfall förhindrade att närvara i rätten». Vid grufting i Kolbäckstorp 1681 $^{13}/_{6}$ antogs »till gruffogde i Kringlegrufvan Karl Fransson i Råskog, efter gruflaget honom begärde, njutandes samma lön som Måns (företrädaren) njutit, nämligen 2½ daler kpmt på hvar del; dock skall han *arbeta i grufvan på sin faders del*, därtill gruflaget ej neka kunde». Vid ett följande grufting 1684 $^{4}/_{2}$ uppsade han sitt gruffogde»embete»[3], antagligen i följd af sitt giftermål och däraf föranledd flyttning till Greksåsar. Han afled barnlös 1687.

Tab. 5.

Johan Fransson (se tab. 4) bergsman; f. under 1640-talet vistades han ännu 1664 hemma hos fadern, men följande året finnes han såsom *gift* husfader mantalsskrifven på en gård i Skrekarhyttan. Vid häradstingen 1678 lät han uppbjuda »ett halft hemman på Skrekarhyttan, som dess hustru, efter sitt barn med förre mannen sammanafladt, ärft hafver», å hvilket halfhemman han erhöll rättens fastebref 1680 $^{10}/_{5}$ och sedermera framgent bebodde. Å häradstinget 1678 $^{4}/_{6}$

Blef den emellan Daniel och Johan Franssöner på sina egna och syskons vägnar i dag under trovärdiga vittnen med sal. Måns Olufssons arfvingar på Gamleviker upprättade förlikning om deras arfspretention i Gamleviker, be-

---

[1] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 507. — Olof Larssons 2:dra hustru hette *Helena Persdotter* och var *syster*, ej dotter till Olof Persson i Öskevik.

[2] En af dessa döttrar *Margareta Andersdotter*, f. 1689, † 1760 $^{28}/_{4}$, blef gift 1714 med bergsm. *Hans Persson* i Elfhyttan, som 1716 $^{25}/_{2}$ gaf sin hustrus dåvarande förmyndare Olof Fransson i Vikersgården ett särskildt erkännande för sin arfsredovisning. — Den afhandling, som upprättades 1702 $^{28}/_{4}$ angående bortgiftande af systrarna Karin och Brita, hvilken handling meddelas bland bilagorna, är förtjent af särskild uppmärksamhet.

[3] Jfr »*Noraskog*» III: 82, 86, 89.

ståendes af 12 skepp. tackjern med annat mera, af rätten efter bägge parternas begäran konfirmerad och bekräftad.

Så knapphändig denna domboksanteckning än må vara, torde man dock däraf kunna draga den slutsats, att förlikningen afsåg en uppgörelse om Johan Franssons och hans samsyskons återstående *möderncarf* från Gamleviker, hvadan man ock torde kunna antaga att deras moder Emborg, Frans Torbjörnssons första hustru, stått i mycket nära slägtförhållande till förenämde Måns Olofsson, och sannolikt varit en syster till honom eller någondera af hans föräldrar. Utom det sålunda innestående arfvet i Gamleviker hade Johan med sina syskon af fadern erhållit såsom fastighetsmöderne en äng, antagligen den förut omtalade Brånsängen, uppskattad till ett värde af 15 skepp. tackjern, hvilken äng Johan skulle ha rätt att lösa till sitt hemman för nämda belopp, men då betalningen uteblef utverkade syskonen 1682 $^{22}/_{5}$ häradsrättens förbud mot ängens begagnande tills den blifvit betald. Detta åter hade till följd att Johan stämde syskonen på återvinning af »samma jord och äng till hemmanet» han innehade, emedan den enligt 1677 års plakat om skattskyldig jords delning blifvit därifrån olagligen afsöndrad. Visserligen dömde tingsrätten 1684 $^{29}/_{1}$ »samma äng under sitt hemman igen», men det är föga sannolikt att han därigenom undgick att betala den en gång bestämda lösesumman för ängen.

Vid grufting i Råskog 1679 $^{5}/_{2}$ blef han bötfälld till 40 mark för det han användt förbjuden malm till sin blåsning. I förargelsen häröfver minskade han sin tillverkning, så att vid ett följande grufting 1685 $^{3}/_{2}$ östra Skrekarhyttelaget »besvärade sig öfver Johan Fransson, som härtill ringa blåst och har ett helt hemman med god skog och godt utmål», men då berättade både sexmän och grannar att han åter vore betänkt att »mera bruk sig skaffa», hvarmed saken förföll. Redan vid nästa grufting $^{27}/_{5}$ s. år förnyades dock klagomålen däröfver att, ehuru han hade godt hemman och bland den bästa skogen, han likväl gjorde ringa tionde o. s. v., hvarefter protokollet vidare förmäler: »och efter Johan Fransson är *temligen motvillig och orolig,* blef honom för denne gången allvarligen förmant (att) om han visar sig härefter orolig, skall han *på tjenligt vis blifva afstraffad och förd till Örebro slott*». Denna hotelse inverkade dock föga. Han hvarken ökade i nämnvärd grad sina blåsningar[1] eller afhöll sig från sina rättegångar.

Han hade sålunda börjat tvista med sin gamle far om en skogsteg m. m., så att denne vid häradstinget 1690 $^{19}/_{3}$ erhöll förordnande på 2 nämdemän, hvilka skulle »besigtiga den gärdesgård och åverkan, som domaren väl:d Frans Torbjörnsson i Vikersgården klagar att hans son, Johan Fransson, hafver föröfvat uppå domarens hemman Råskogs skog». Detta tvistemål fortgick under loppet af flera år. Vid häradstinget 1695 $^{14}/_{2}$

Uppviste Johan Fransson på Skrekarhyttan h:s nåde högvälborne hr baron, generalmajor och landshöfdingens order och befallning till vice härads-

[1] Huruledes Johan Fransson omtalas i bergmästaren *Sneckenbergs* memorial till 1687 års bergslagskommission för sin sparda allmännings- eller ökenskog, kan ses i »*Noraskogs arkiv*» I: 594.

höfdingen[1], att låta utskrifva hvad som kan vara passerat af domar och resolutioner uti saken emellan be:te Johan Fransson och dess fader domaren Frans Torbjörnsson angående en skogsteg, som han klagar för god tid sedan vara ifrån hans hemman vid Skrekarhyttan bortsåld till fadern; men alldenstund ordinarie häradshöfdingen välborne Erik Lagerqvist har många års protokoller här ifrån tagit och till Stockholm med sig uppfört, sig till hjelpreda och försvar uti den af advokatfiskalen emot honom instituerade aktion: ty kunde, innan samma protokoller i häradskistan åter igen levererade blifva, ofvanbe:te order icke fullgöras, ehuru benägen man eljest därtill var[2].

Denna rättegång afstannade emellertid, och då fadern några år därefter afled, öfverenskommo bröderna Johan, Olof och Hans, genom afhandling 1700 $^{7}/_{6}$, att Johan skulle få tillösa sig Råskogshemmanet, hvilket aftal vid arfsutredningen efter båda föräldrarna 1701 $^{13}/_{6}$ ytterligare bekräftades. Härigenom blef Johan ägare af samma $^{1}/_{4}$ hemman Råskog, som var innehafvare af den förut omtvistade skogstegen; men nu blef det Johans tur att angripas för en »kalfhage», som ursprungligen tillhört måhända just det halfva hemman i Skrekarhyttan, hvilket han af någon anledning måst afträda till mera berättigade bördemän än han sjelf kanske varit. Sedan Johan, efter åtskilliga omsvep och undanflykter vid flera ting, blifvit ålagd edgång i denna senare tvistefråga, slöts densamma 1703 $^{11}/_{3}$ på det sätt att han väl afstod från »kalfhagen», men förbehöll sig att, om ny bevisning kunde yppa sig, framdeles åter upptaga saken. Såsom en egendomlighet kan förtjena antecknas, att det ifrågavarande köpet af Råskogs $^{1}/_{4}$ hemman, med därtill hörande gamla stångjernssmedja, icke förevisades inför häradsrätten förr än 1717 $^{5}/_{3}$, naturligtvis af Johan Franssons arfvingar. Det heter härom i domboken för nämda ting sålunda:

S. d. Framteddes en skrift[3], hvaruti Torbjörn Fransson, Hans Fransson, Olof Fransson, dito(!) Fransson på sin aflidne broder Erik Franssons barns vägnar, Hans Fransson på sin sal. broder Abraham Franssons barns vägnar, unge Erik Olsson på sal. Daniel Franssons barns vägnar, Olof Johansson på Olof Gottskalkssons barns vägnar, Per Jonsson på Nyviker, Anders Jonsson ibidem, Hans Jonsson ibm, Lars Olsson på Skofttorp, Olof Larsson på Nyhyttan på sina barns, med sal. Kerstin Fransdotter, vägnar, Olof Fransson på Vikersgården på sin syster Karin Fransdotters barns på Elfhyttan vägnar, bekänna och tillstå sig frivilleligen hafva upplåtit deras broder Johan Fransson på Skrekarhyttan att *inlösa Råskogs $^{1}/_{4}$ hemman* med alla dess där under liggande tillhörigheter, samt en gammal *stångjernssmedja* efter dess särskilta värdie, för 25 skepp. tackjern, för hvilket det då blef värderadt; ty afhända de sig och deras efterkommande bem:te $^{1}/_{4}$ Råskogs hemman och ägor samt

[1] *Jonas Boethius Lindebohm,* som under någon tid var tillförordnad domare, af anledning, som här vidare omtalas.

[2] Antagligen är det från denna »aktion», som de luckor bland häradets domböcker från berörda tid förskrifva sig, hvilka luckor stundom bereda forskarens förtviflan.

[3] *När* denna skrift blef upprättad omtalas ej, besynnerligt nog, men sannolikt skedde detta i sammanhang med 1701 års nyss omförmälda arfsutredning.

smedjan till Johan Fransson och dess arfvingar, som deras rätta välfångna egendom och besittning, hafvandes de härpå så broder som syster efter hvar sin andel lösen tagit, som uppå begäran och till dess större säkerhet vardt inprotokolleradt.

Ungefär samtidigt med faderns frånfälle förvärfvade han sig ytterligare $^1/_4$ hemman i det närbelägna Dalkarlshyttan för 20 skepp. tackjern och andra vilkor, på sätt följande utdrag af domboken för 1701 $^{26}/_9$ närmare utvisar:

S. d. Tilltalade enkan hustru Marit Matsdotter i Dalkarlshyttan skomakaren Petter Knorr i Nora angående det han till Johan Fransson på Skrekarhyttan skall försålt hennes sal. mans $^1/_4$ hemman i Dalkarlshyttan, som hon förmenar honom ej vara berättigad till. Petter Knorrs fullmäktig, s:r Johan Heijser, svarade att Knorr kunde sjelfva hemmanet intet försälja, ty han var däri intet immitterad, men sin pretention däri, efter Peder Gottskalkssons, enkans sal. man, obligation af d. 2 Mars 1679 till Knorrs antecessores matrimonii Anders Anderssons fader, Anders Svensson klockare, på 20 skepp. tackjern, har han Johan Fransson öfverdragit, och fastän transporten till Johan Fransson annorlunda lyder, så skall dock så meningen varit. Sedan detta var agerat, inkom enkan och angaf sig med Johan Fransson, som hemmanet köpt, vara förlikt, och så vidare intet hafva Petter Knorr att tilltala.

Något senare, under samma rättegångsdag

Inkommo för rätten enkan hustru Marit Matsdotter vid Dalkarshyttan och Johan Fransson vid Skrekarhyttan och ingåfvo deras på innevarande datum ingångne skriftlige förening af innehåll, att han efterlåter enkan att vara på sitt $^1/_4$ hemman i Dalkarlshyttan i sin lifstid, i en kammar kallas stugukammaren samt förunnar henne hus till 2:ne kreatur, och till kreaturens föda skall hon berga i en hage, som kallas Vreteskogen och utmarken, men skulle Marit Matsdotter tillfoga Johan Fransson något men därsammastädes, så skall hon ur gården flytta och på sin egen omkostnad bygga sig en stuga i Vreteskogshagen, som till visso och säkerhet i protokollet infattadt blef.

Så vidt följande årens domböcker gifva vid handen uppstod ingen tvist om de sålunda aftalade undantagsförmånerna, ett för öfrigt ganska sällsynt förhållande, som hedrar båda parterna. Måhända berodde detta dock i viss mån därpå att Johan Fransson redan 1704 $^{30}/_3$ sålde denna egendom till Jordan Arvidsson i Dalkarlshyttan för 22 skepp. tackjern. — Johan Fransson, som afled 1706, något öfver 60 år gammal, finnes ej antecknad i Nora församlings dödbok. Gift, såsom förut är nämdt, är hustruns namn obekant; likaså hennes dödsår.

Barn, som äro kända:

Olof Johansson. Se tab. 6.

Johan Johansson, bergsman i Skrekarhyttan, † 1733 $^{18}/_1$, 51 år gammal, tillhör sannolikt denna syskonkrets. Hans enka *Margareta Larsdotter* omtalas några år senare i domböckerna, likaså flera deras barn; men omständigheterna hafva icke medgifvit att därom för närv. anställa ytterligare undersökningar.

Elin Johansdotter, gift med bergsm. *Abraham Nilsson* i Hofmanstorp. Vid grufting i Skrekarhyttan 1702 $^{10}/_5$ blef hustru Elin, som olof-

ligen tagit 2 lass malm på Kringlegruftorget vid Dalkarlsberget, »för slik åverkan» enligt 31 punkten i 1649 års jernbergsordning, dömd att böta 20 mark smt, och, efter ägaren till malmen var okänd, att betala till de fattiga 6 daler kpmt, hvartill malmen blifvit värderad. Hon pliktade därjemte för frånvaro vid första tingsuppropet 2 daler smt.

Tab. 6.

Olof Johansson (se tab. 5), blef bergsman i Skrekarhyttan medan fadern ännu lefde. Vid ordinarie gruftinget i Vikersgården 1700 $^{17}/_{5}$

Angaf Peder Andersson på Skrekarhyttan för rätten huru såsom Olof Johansson på Skrekarhyttan skall hafva från det hemman, som han därsammastädes nu nyligen tillträdt, $^{1}/_{4}$ del uti Kringlegrufvan, påståendes att han samma grufdel må få till hemmanet tillbakars igen, efter som han eljest ej kan göra de af hemmanet gående utskylder. Olof Johansson svarade det samma grufdel varit till honom pantsatt af Per Jönsson, som hemmanet tillförene åbott, uppvisandes ock att han för bemälte Jönsson har betalt till prosten i Nora 4 års rättighet, item 1697 års sädestionde och till kyrkoherdegårdens reparation för 2 år, uti tackjern alltsammans räknadt 2 skepp. $2^{1}/_{2}$ l℔, samt till kapellanen hr Anders Ramzelius 8 vågar tackjern dess rättighet, förutan ock att han användt åtskillig omkostnad på samma grufdel, särdeles på den nya konsten, som nu nyss är uppbygder. Rätten tillsporde Olof Johansson om han hade absolut köpt merbemälte grufdel och hade på densamma något köpebref af Per Jönsson, därtill han nekade.

Resolutio. Rätten finner skäligt det bör Olof Johansson afstå till Per Andersson den grufdel, som han har ifrån dess hemman i underpant, särdeles som grufdelen för hemmanets konservation skull därifrån är alldeles omistlig, eljest ock Olof Johansson med åtskilliga andra grufdelar (är) försedd; däremot bör Per Andersson till Olof Johansson återbetala det jern, som han till hr prosten och kapellanen i Nora på Per Jönssons vägnar utbetalt, bestigandes sig tillsammans räknadt till 2 skepp. $23^{1}/_{2}$ l℔ tackjern. I lika måtto kännes Per Andersson skyldig till Olof Johansson att betala refusion för den omkostnad han på merbe:de grufdel gjort, efter sexmännens ompröfvande 7 daler 22 öre kpmt.

Vid ett följande grufting 1704 $^{11}/_{5}$ »androgo» Hans Fransson (se tab. 41) och Olof Johansson på Skrekarhyttan med ett par andra bergsmän »huru Kringlegruflaget var välsignadt med ymnig malm, så i öfre som nedre Kringlan, och dess participanter bestå allenast af 11 delar», samt att dessa borde ökas till 12, så att man hvarje dag kunde arbeta med 12 hjon o. s. v. Härom resolverades att »som ingen af närvarande bergslaget något häremot hade att säja, sexmännen eljest berätta att så föreveter, som desse 4 bergsmän angifvit: alltså blefvo de hädanefter i Kringlegrufvorna till hvar sin $^{1}/_{4}$ del inrymde, förutan dem de redan innehade».

Om Olof Johansson finnes för öfrigt antecknadt, att han vid grufting 1694 $^{4}/_{6}$ varit instämd för slagsmål å masugn, men uteblef och förlikte antagligen saken efter den ej vidare omtalas. Sedermera blef han å grufting 1701 $^{15}/_{4}$ förordnad till hyttefogde i östra Skrekarhyttan, ett uppdrag, som då vanligen gick i tur mellan bergsmännen, sedan man innehaft detsamma ett eller annat år. Han har sannolikt varit en mycket fridsam

och »beskedlig» man, enär hans namn ytterst sällan förekommer i de olika tingsprotokollerna. Man finner dock att han å gruftinget 1716 $^{14}/_{5}$ haft tvist med sin granne och frände Erik Olsson (se tab. 24) om hyttedelar till det hela hemman, däraf de synas ha ägt hälften hvardera. Olof innehade nämligen $^{2}/_{15}$ i vestra och Erik Olsson $^{2}/_{16}$ i östra Skrekarhyttan, hvarigenom Olof således ägde $^{1}/_{120}$ mer än grannen. Denna tvist slöts på det sätt, att Olof betalade till Erik »i ett för allt» 5 skepp. tackjern, enligt »förening med handslag» inför rätten.

Olof Johansson, som icke återfinnes i församlingens dödbok, afled 1732 eller 33. Gift 1697 med *Elin Larsdotter*, i hennes 2:a gifte. Enligt de efter henne ännu bevarade »personalia», var hon f. 1658, dotter till bergsm. Lars Nilsson och hans hustru Karin (el. Kerstin)[1] i Skofttorp; gift 1) 1680 med bergsm. Nils Andersson i Skrekarhyttan, som dog 1695, och 2) 1697 med förenämde Olof Johansson. Hon beskrifves som »en gudfruktig, stilla och saktmodig hustru, som — — — sitt hus väl förestått, sina barn väl upptuktat, sin man älskat och väl med sina grannar umgåtts och förlikts». Hon afled 1727 $^{27}/_{4}$, men är ej antecknad i församlingens dödbok.

Ännu finnes i behåll den handling, som blef upprättad, då hustru Elin stod i begrepp att ingå sitt andra äktenskap. »Anno 1697 d. 4 Mars» vardt nämligen *Olof Nilsson* i Kåfalla, såsom i dylika värf väl förfaren nämdeman[2], »kallad af sal. Nils Anders' efterlåtna enka på Skrekarhyttan, att dela och skifta emellan henne och hennes tre omyndiga barn». Af denna handling framgår på det tydligaste den efter vår tids begrepp utomordentliga enkelhet och anspråkslöshet, som för 200 år sedan förefanns i ett jemförelsevis burget bergsmanshem, ty fastigheten $^{1}/_{2}$ mantal var ograverad och skulle naturligtvis oförändrad bibehållas till dess barnen sjelfva kunde därpå göra anspråk såsom sitt rättmätiga arf. Sådan var nämligen den tidens allmänna uppfattning och sed.

Af ifrågavarande handling kan emellertid inhemtas, att »först upptecknades sterbhusets *gäld och skuld*» som befanns utgöra 6 skepp. 4 l℔ tackjern, 10 fat osmundsjern och 4 daler 22 öre i kopparmynt. Sedan »öfversågs hvad som i *skogen* verkadt var och fanns tvänne små fällda fall tillika med en fallegård»; vidare »öfversågs alla befintliga *lösören*, som i bem:te sterbhus fanns», hvarefter det heter ordagranut:

Och efter ett noga öfverseende förentes målsmännen[3] med Olof Johansson, som skulle blifva barnomens styffader, samt med barnomens moder, att hon af oskifto först bekomma skulle sin säng efter Sveriges beskrefne lag; men efter såsom i bem:te hushåll ingen säng befanns, bekom hon för fjädersängen en liten qviga, för hufvudbolster ett litet bolkläde och en förlåt, för linnelakan en g:l försliten rya och för ryan togs ett åkläde. Det öfriga af lösören, som var fem st. kor och tvänne gamla hästar samt litet jernredskap och köreredskap af hvad namn det hafva må, förentes målsmännen med modern och Olof Johansson, att han med modern först skulle betala ofvanstående

---

[1] I personalian har ursprungligen skrifvits *Karin*, men detta namn har af annan hand ändrats till *Kierstin*.

[2] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 118.

[3] D. v. s. barnens förmyndare, *Anders Persson,* gift med Karin Fransdotter (se sid. 393) och *Lars Andersson* i Skrekarhyttan, barnens farbroder.

sterbhusets gäld och skuld, och efterlåter barnen sin faders gångkläder samt en 'ressal' (ridsadel) och ridbetsel med allt behör, så ock lära barnen alla tre sina kristendomsstycken med frågor och svar och riktigt dem uppfostra med kläder och föda, och sedan därjemte gifva dem *för sina tvådelar i lösören tackejern tio skeppund.*

Men ofvanstående barnomens *gångkläder,* som de efter sin fader bekommo, värderades till målsmännen på följande sätt, nämligen:

en klädes klädning något sliten	7 daler
ett par skinnböxor något hafda	3: —
en valmarsklädning	4: 8
en försliten valmarströja	1: —
ett par filtstrumpor	2: —
en g:l hatt	1: 24
Summa	19 daler kpmt.

Blifver alltså barnomens andel i jern och penningar: tackejern 10 skepp., samt penningar 19 daler, tillika ock deras faders ridsadel med allt behör och ridbetsel.

Och emedan såsom barnen voro mycket små, blef således förafskedadt att styffadern med modern skulle på ofvanstående 10 skepp. tackejern hafva 3 års dag, men vill han det längre bruka skall han därföre gifva intresse efter K. M:ts förordning. Blef alltså denna förening emellan målsmännen, styffadern och modern *med största sämja och enighet förrättad,* hvilket de med sina egna underskrefne namn och vanlige bomärken bekräfta. Af Skrekarhyttan på ofvanstående *anno et die.* (Underskrifter).

Handlingen är därjemte försedd med denna anteckning: »och har barnen fått efter farbrodern i Torsboda af Peder Andersson 10 daler penningar på bakarf». Att i våra dagar med så ringa skrifveri kunna åstadkomma en arfsutredning, som i likhet med föregående, nästan uteslutande är bygd på kontrahenternas tro och heder, och som icke göres till föremål för hvarjehanda tvister, lärer nog höra till de sällsynta undantagen.

Olof Johansson och Elin Larsdotter ägde följande barn:

Erik Olsson, f. 1697, † 1759. Se tab. 7.

En son och *en dotter,* †† i späd ålder.

Karin Olsdotter, f. 1703. Gift 1719 $^{9}/_{8}$ med bergsm. *Anders Eriksson* i Elfhyttan, f. 1684 $^{14}/_{11}$, † 1752 $^{15}/_{4}$; antogs till sexman 1726 $^{2}/_{5}$, ett uppdrag »som han med heder till sin död behöll»[1].

[1] Enligt hans i dödboken införda personalier. Där uppgifves ock, att han blef sexman redan 1722, men detta är oriktigt, enligt hvad gruftingsprotokollet därom innehåller (jfr tab. 41). Likaså är hans bröllopsdag orätt angifven till $^{17}/_{8}$ i st. f. $^{9}/_{8}$ 1719. I församlingens vigselbok finnes nämligen för sistnämda dag antecknadt, att »*Erik Olsson och Anders Eriksson på Skrekarhyttan med dess pigor vigdes uti kyrkan*» (i Nora). Pigornas (d. v. s. brudarnas) namn finnas icke antecknade. Emellertid firades då ett dubbelt slägtbröllop: Erik Olsson (tab. 7) gifte sig med Anders Erikssons *syster* och denne Anders åter med Erik Olssons syster.

Angående denne Anders Eriksson må för öfrigt antecknas, att han redan vid bergsting 1750 $^{29}/_{3}$ begärde och fick afsked som sexman, »med det goda loford, att han därvid, som en ärlig och uppriktig domare och sexman sig

Tab. 7.

Erik Olsson (Sör) (se tab. 6), bergsman i Skrekarhyttan; »f. 1697 i mikelsmessotiden»; blef antagen till sexman efter häradsdomaren Anders Persson i Elfhyttan, som afled 1734 $^{7}/_{8}$; utsågs med flera andra vid bergsting 1742 $^{5}/_{6}$ till uppsyningsman i afsigt att hämma omåttligt och skadligt svedjande; begärde och erhöll afsked från sexmansbefattningen 1752 $^{4}/_{5}$ med särdeles godt vitsord af bergstingsrätten för sin 17-åriga tjenstgöring; han hade därunder en gång vid en malmlottning å Dalkarlsbergsfältet blifvit öfverfallen af en bergsman från Lekebergslagen, hvilken dömdes till böter och afbön, som dock ej fullgjordes förrän ett par år senare, vid bergsting i Nora 1754 $^{29}/_{3}$. Sexman Erik Olsson uppräknas åtminstone vid ett kyrkorådssammanträde i Nora 1752 $^{26}/_{7}$ bland de närvarande medlemmarna; han afled 1759 $^{3}/_{1}$ och begrofs i Nora kyrka. Gift 1719 $^{9}/_{8}$ med *Marina Eriksdotter*, f. 1696 $^{11}/_{5}$, † 1752 $^{21}/_{2}$; dotter af bergsm. Erik Andersson och Karin Persdotter i Elfhyttan. — Af 13 barn, 3 söner och 10 döttrar, öfverlefdes fadern af en son och 3 döttrar. Bland dessa hafva följande återfunnits i församlingsböckerna:

Olof, † 1728 $^{16}/_{7}$, 2½ år.

Anders Ersson, f. 1727, † 1773. Se tab. 8.

Olof, † 1728 $^{6}/_{9}$, 10 dygn.

Karin Ersdotter, f. 1729, † 1772 $^{25}/_{8}$. Gift 1746 $^{11}/_{5}$ med bergsm. *Jakob Persson* i Gamleviker i hans 1:a gifte, f. 1724, † 1786 $^{17}/_{10}$ i Nora stad; nämdeman; riksdagsfullmäktig för Nora bergslag 1769 och 1771, men det senare valet upphäfdes; omgift 1773 $^{25}/_{3}$ med Anna Johansdotter Norblad, f. 1749, som åter 1788 ingick nytt äktenskap med skomakaren Jonas Berglöf i Nora stad. Jakob Perssons barn i 1:a giftet afledo alla i späd ålder[1].

Margareta Ersdotter, f. 1737, † 1784 (?).

Maria Ersdotter, f. 1739, † 1814 $^{29}/_{12}$; gift 1756 $^{27}/_{5}$ med bergsm. *Johan Andersson* i Skrekarhyttan, f. 1733, † 1788 $^{5}/_{7}$.

Tab. 8.

Anders Ersson (se tab. 7), bergsman i Skrekarhyttan; under 1760-talet äfven sexman. Under hans verksamhetstid blef *östra* masugnen härstädes efter 1764 års blåsning *ödelagd,* hvarefter hithörande delägare på grund af Bergskollegii $^{22}/_{11}$ s. år meddelade utslag indelades i den *vestra* masugnen, som motsvaras af den nuvarande hyttan. Vid ett kyrkorådssammanträde i Nora 1773 $^{21}/_{11}$ medgafs sexman Anders Ersson (söder) i Skrekarhyttan, att »efter han i lottning med sina grannar varit så olycklig och fått ett obeqvämt och för sitt svaga hufvud och hörsel äfventyrligt stolrum intill muren vid södra dörren i kyrkan», skulle han för sig och sina efterkommande få iståndsätta tredje bänken på mansläktaren, närmast intill länsmannens bänk[2]. Det är dock ovisst om denna tillåtelse

alltid skickat och uppfört», men han qvarstod dock i tjenstgöring till sin död, så att först vid bergsting 1752 $^{25}/_{4}$ till hans efterträdare utsågs bergsm. Lars Nilsson i Elfhyttan.

[1] Angående denne Jakob Persson, se äfven »*Noraskogs arkiv*» I: 133—135.

[2] Jfr »*Om Noraskog*» I: 289.

blef begagnad, emedan han omedelbart därefter afled $^{11}/_{12}$ s. år. Gift 1746 $^{11}/_{5}$ med *Kerstin Johansdotter*, f. 1723, † 1784 $^{23}/_{3}$, dotter till nämdem. Johan Eriksson i Ås, häradsdomare, riksdagsfullmäktig 1746 och 1751[1], och hans hustru Karin Nilsdotter.

Barn:

Kristina Andersdotter, f. 1750; gift 1766 $^{19}/_{5}$ med bergsm. *Anders Larsson* på Skrekarhyttemon, som, efter försäljning af sin egendom $^{3}/_{8}$ mtl därstädes till Dalkarlsbergs grufvor 1813, med sin familj flyttade till Ramsberg.

Erik Andersson, f. 1752, † 1815. Se tab. 9.

Anders, f. 1760, † s. år.

Brita Andersdotter, f. 1761; gift 1779 $^{24}/_{6}$ med gruffogden *Johan Nilsson* vid Skrekarhyttemon, f. 1753 i Kils socken, dit makarna flyttade nästan omedelbart efter vigseln.

Katarina, f. 1767 $^{15}/_{9}$, † ogift 1810 $^{7}/_{10}$, finnes antecknad som sjuklig och klen.

Tab. 9.

Erik Andersson (Sör) (se tab. 8), bergsman i Skrekarhyttan, f. 1752; mångårig sexman och ledamot af församlingens kyrkoråd samt stundom använd äfven i andra kommunala uppdrag. Å Skrekarhytte byamäns vägnar lyckades han utverka Bergskollegii resolution 1790 $^{26}/_{4}$, hvarigenom de s. k. *södra* och *östra ökentrakterna*, hvilka 1746 blifvit stälda under förbud, återvunnos till skifteslaget[2], samt därefter 1792 genom enskifte fördelades mellan vederbörande hemman. Ägaren af *Vikersgården* $^{1}/_{4}$ h:n, som jemväl fick sin anpart i dessa öknar[3], erhöll och förvarade antagligen till sin trygghet ett så lydande qvitto:

För det besvär och kostnad, som undertecknad har haft för att skaffa de oss tilldelte trakter å Skrekarhytte öken till delnings grannarna emellan, har bergsman Per Olsson i Vikersgården[4] mig tillfullo betalt. Skrekarhyttemon d. 27 Juli 1790. *Eric Andersson Sör.*

Till vittnes *Carl Porat Carlsson. Israel Nilsson* vid Skrekarhyttan.

Sedan de ifrågavarande skogstrakterna på grund af förbudet stått orörda i nära 50 år, var det nog en fröjd för hemmansägarna att få angripa denna sparkassa, så mycket mera, som Bergskollegium tillika förklarade »det Skrekarhytteboarna icke eller kunde åläggas någon afgift för nyttjandet af meranämda allmänningstrakter».

Erik Andersson afled (i lungsot) 1815 $^{15}/_{8}$. Gift med *Kristina Isaksdotter* från Södra Tolsboda i Tysslinge socken, f. 1753, † 1834 $^{20}/_{8}$, nära 82 år.

Barn:

Kristina Ersdotter, f. 1770 $^{10}/_{12}$, † i barnsäng 1807 $^{17}/_{12}$. Gift 1788 $^{27}/_{11}$ med bergsm. *Lars Andersson* (Vester) i Elfhyttan i hans 1:a gifte;

---

[1] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 128—130.

[2] Anf. st. II: 262—264.

[3] Likasom $^{1}/_{4}$ hemmanet *Råskog,* hvilket till en del innehades af Erik Andersson sjelf.

[4] Se tab. 58 längre fram.

f. i Kil 1767, omgift 1812 $^{13}/_{6}$ med enkan Lisa Olsdotter fr. Staksund, f. i Hällefors 1768 $^{5}/_{6}$; denna familj flyttade till Karlskoga 1818.

Anders, f. 1773, † $^{18}/_{2}$ s. år, 14 dygn.

Isak, f. 1774 $^{23}/_{6}$, † 1775 $^{30}/_{5}$.

Maria, f. 1775, † 1776.

Brita Ersdotter, f. 1777 $^{25}/_{3}$, † 1832 $^{16}/_{6}$. Gift 1) 1798 $^{6}/_{12}$ med bergsm. *Karl Abrahamsson* i Skrekarhyttan, sexman, f. i Kil 1769 $^{30}/_{10}$, † 1822 $^{27}/_{8}$ [1]. 2) 1825 $^{6}/_{2}$ med dåvarande torparen *Anders Andersson Dalberg* i hans 1:a gifte, f. 1802 $^{14}/_{1}$, † 1845 $^{23}/_{7}$ vid Alntorp, där han 1833 $^{10}/_{1}$ ingick sitt andra gifte med Anna Stina Israelsdotter, f. i Skrekarhyttan 1790 $^{14}/_{3}$, † 1855 $^{21}/_{3}$, enka 1829 $^{13}/_{2}$ efter nämdem. Lars Ersson i Alntorp, och dotter till bergssexm. Israel Nilsson i Skrekarhyttan. Nämde Dalberg utsågs till sexman i Pershytte tingslag 1841 $^{5}/_{4}$.

Erik, f. 1778 $^{31}/_{5}$, † 1779.

Per Ersson, f. 1779, † 1826. Se tab. 10.

Erik, f. 1780 $^{1}/_{11}$, † 1781.

Olof, f. 1781 $^{21}/_{11}$, † $^{28}/_{11}$ s. år.

Jan Ersson, f. 1783, † 1853. Se tab. 20.

Frans, f. 1784 $^{26}/_{2}$, † s. år.

Gustaf, f. 1788 $^{20}/_{2}$.

Jakob, f. 1790 $^{2}/_{7}$, flyttade till Jernboås 1807; är för öfrigt okänd.

Maria Ersdotter, f. 1791 $^{10}/_{12}$; gift 1818 $^{1}/_{2}$ med bergsm. *Anders Nilsson.*

Tab. 10.

Per Ersson (se tab. 9), bergsman i Skrekarhyttan, f. 1779 $^{20}/_{9}$, blef sin faders efterträdare som sexman; † 1826 $^{20}/_{9}$, på dagen 47 år gammal. Gift 1802 $^{26}/_{2}$ med *Magdalena Persdotter* från Tysslinge, f. 1782, † 1842 $^{19}/_{4}$.

Barn:

Anna Kristina Persdotter, f. 1802 $^{24}/_{11}$, † 1868 $^{1}/_{1}$. Gift 1) 1826 $^{17}/_{9}$ med bergsm. *Erik Nilsson* i Gamlehyttan; 2) 1845 $^{29}/_{11}$ med bergsm. *Israel Persson* i Nyhyttan, döfstum, f. 1823 $^{29}/_{8}$, † 1896 $^{9}/_{6}$.

Erik Persson, f. 1806, † 1875. Se tab. 11.

Per, f. 1807 $^{23}/_{8}$, † 1808.

Johan, f. 1810 $^{3}/_{4}$, † 1811.

Lars Persson, f. 1812, † 1839. Se tab. 15.

Torbjörn Persson, f. 1814, † 1875. Se tab. 16.

Maria, f. 1816 $^{25}/_{1}$, † 1817.

Johan Persson, f. 1817, † 1893. Se tab. 18.

Lovisa Karolina, f. 1819 $^{9}/_{6}$, † s. år.

Per Persson, f. 1820 $^{8}/_{9}$, † 1890 $^{2}/_{3}$; vistades ständigt hos brodern Torbjörn, och, efter hans död, hos dennes barn.

Brita Maria, f. 1822 $^{10}/_{10}$, † 1824.

---

[1] Ang. en son till dessa makar, sexman *Karl Karlsson* i Fåsjöhyttan, se »*Noraskogs arkiv*» I: 623. Ehuru Karl Abrahamsson var f. i Kils socken (Lockhyttan?) var dock hans fader *Abraham Danielsson* f. vid Skrekarhyttan, likasom farfadern *Daniel Eriksson,* antagligen å samma gård eller hemman, som ännu finnes i slägten.

Tab. 11.

Erik Persson (se tab. 10), bergsman i Skrekarhyttan, där han ägde $^{1}/_{2}$ och i Råskog $^{1}/_{12}$ hemman; den sjette eller sjunde i ordningen, som son efter far bott på samma gård; f. 1806 $^{24}/_{2}$; antogs redan 1833 till god man vid skiftesförrättningar; kallades till sexman 1840 $^{30}/_{3}$ och tjenstgjorde i denna egenskap till dess bergstingsrätten med 1851 års utgång upphörde; valdes 1853 $^{3}/_{4}$ till nämdeman efter sin farbroder Jan Ersson (tab. 20), från hvilken syssla han tog afsked 1866. Under de 2 sista årtiondena af sin lefnad jemväl ledamot af häradets ägodelningsrätt, var han tillika ganska länge medlem af Nora pastorats kyrkoråd samt kyrkovärd, hvilket uppdrag han lemnade 1873 $^{30}/_{12}$, två år efter det Vikers kapellkyrka inom Skrekarhytte bys område blifvit fullbordad och invigd. Han afled 1875 $^{25}/_{3}$, således på sjelfva årsdagen af sköldebrefvets förnyande för den ätt, hvars hufvudman han varit i närmare 50 år, från sin faders frånfälle; han lemnades ock det eftermäle, att ha varit »en i allo redbar och hederlig danneman, som i särdeles rikt mått hedrades af sin orts förtroende»[1]. Gift 1829 $^{8}/_{10}$ med *Anna Margareta Olsdotter*, f. 1808 $^{2}/_{3}$, † 1856 $^{12}/_{4}$, dotter af bergssexm. Olof Jansson och Anna Johansdotter i Bleksberg[2].

Barn:

Brita Kristina, f. 1830 $^{17}/_{12}$, † 1841 $^{13}/_{1}$.

Anna Helena Eriksson, f. 1832 $^{3}/_{6}$. Gift 1) 1854 $^{31}/_{8}$ med sin »farfars farfars sysslings sonsons sonson», bergsm. *Karl Gustaf Hansson* i Gamla Pershyttan (se tab. 32), f. 1827, † 1866; 2) 1871 $^{12}/_{12}$ med hemmansägaren *Anders Larsson* i Björntorp, Ervalla socken, f. 1818 $^{7}/_{5}$.

Karolina Eriksson, f. 1834 $^{13}/_{3}$, † ogift vid Skrekarhyttan 1882 $^{27}/_{8}$.

Gustafva Eriksson, f. 1837 $^{14}/_{3}$, † 1864 $^{9}/_{9}$; gift 1863 $^{17}/_{4}$ med bergsbruksidkaren *Johan Karlsson* i Brotorp (Bleksberg), f. 1837 $^{22}/_{7}$, i hans 1:a gifte[3].

Sabina Eriksson, f. 1839 $^{21}/_{6}$; har under längre tid förestått hushållet hos sin farbroders dotter, enkefru Ulla Pehrson å Björkmo i Karlskoga socken (se tab. 20), numera bosatt hos sin son, bruksägaren P. V. Pehrson å Gelleråsen.

Kristina Charlotta Eriksson, f. 1841 $^{9}/_{11}$; gift 1878 $^{11}/_{10}$ med landtbrukaren *Karl Johan Hultman* å Källmo i Karlskoga socken, f. 1827 $^{24}/_{12}$, † 1895 $^{24}/_{8}$.

Israel Eriksson, f. 1843. Se tab. 12.

Per Cyrillus Eriksson, f. 1845. Se tab. 13.

---

[1] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 615—617.

[2] Anf. st. I: 533, 534.

[3] Se anf. st. I: 534.

Hilda Matilda Eriksson, f. 1847 25/11[1]; förestår hushållet hos gruf-förvaltaren och bruksidkaren Frans Larsson i Gamla Pershyttan.

Lars Erik Eriksson, f. 1850. Se tab. 14.

Tab. 12.

Israel Eriksson (se tab. 11), f. 1843 9/4; ättens hufvudman från faderns död 1875; innehade till 1890 familjegården i Skrekarhyttan och var därunder nästan hela tiden hyttefogde samt under åren 1875—86 nämdeman i Nora häradsrätt; öfvertog våren 1891 egendomsarrende vid Lindes Dalkarlshyttan, som han fortfarande innehar. Gift 1874 16/10 med *Vilhelmina Jansson*, f. 1853 15/5; dotter till bergsm. Jan Erik Jansson och Lisa Nilsdotter i Ringshyttan[2].

Barn:

Anna Ekestubbe, f. 1876 23/11; erhöll afgångsbetyg från Lindesbergs läroverk för flickor 1892 10/6 och från Åmåls småskollärarinneseminarium 1895 7/6.

Hilma Ekestubbe, f. 1880 27/7; erhöll afgångsbetyg från Örebro elementarläroverk för flickor (f. d. Risbergska) 1896 30/5.

Filip Ekestubbe, f. 1884 5/5.

Tab. 13.

Per Cyrillus Eriksson (se tab. 11), f. 1845 9/7; landtbrukare i Sörängen (Norsebäck), Axbergs socken. Gift 1875 27/5 med *Anna Kristina Andersson*, f. 1849 9/9, † 1893 21/10, dotter till bruksidkaren och nämdem. Anders Persson och hans hustru i 1:a giftet Karin Ersdotter i Gamlehyttan, Jernboås socken.

Barn:

Anna, f. 1876 28/5.
Erik, f. 1877 8/5.
Karl, f. 1878 11/9.
Julius, f. 1880 1/6.
Hilda, f. 1885 19/2.
Jenny, f. 1887 1/9.
Elsa, f. 1889 22/11.
Maria, f. 1892 24/3, † 1893 15/7.

---

[1] Födelsedag och månad sålunda antecknad i församlingens *dopbok*. I husförhörslängden däremot uppgifves 25/10.

[2] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 627, not.

Tab. 14.

Lars Erik Eriksson (se tab. 11), f. 1850 $^{15}/_{3}$; hemmansägare 1879—1890 i Osvalla, Tysslinge socken; anställd vid sågverk i närheten af Sundsvall 1890—1892, då han blef befallningsman vid Hållunda i Nysunds socken, adress: Håkanbol. Gift 1879 $^{28}/_{12}$ med *Matilda Aqvilina Karlsson,* f. 1852 $^{12}/_{6}$, dotter till hemmansägaren Karl Abrahamsson och Anna Lisa Eriksson i Osvalla.

Barn:

Sigrid Charlotta, f. 1882 $^{12}/_{5}$.
Anna Cecilia, f. 1883 $^{6}/_{9}$.
Erik Sigfrid, f. 1885 $^{28}/_{8}$.
Karl Laurentius, f. 1888 $^{23}/_{6}$.
Knut Kristian, f. 1890 $^{11}/_{11}$.

Tab. 15.

Lars Persson (se tab. 10), f. 1812 $^{12}/_{7}$; bergsman i Hammarboda, Kils socken, där han afled 1839 $^{8}/_{7}$. Gift 1832 med enkan *Sara Persdotter* därstädes, f. i Nora socken 1798 $^{30}/_{7}$, för längesedan afliden.

Barn:

Karl Ludvig, f. 1833 $^{26}/_{9}$.
Erik, f. 1835 $^{29}/_{5}$, † 1836.
Karolina, f. 1836 $^{3}/_{10}$.
Anna Sofia, f. 1838 $^{23}/_{8}$.
Vidare underrättelser om denna familj har ej kunnat erhållas.

Tab. 16.

Torbjörn Persson (se tab. 10), bergsman och ägare af $^{1}/_{2}$ hemman i Norra Fingerboda, f. 1814 $^{20}/_{3}$, † 1875 $^{8}/_{1}$. Gift 1) 1839 $^{1}/_{11}$ med *Johanna Ersdotter,* landbodotter från Skymhyttan, f. 1816 $^{28}/_{7}$, † 1858 $^{24}/_{8}$. 2) 1860 $^{15}/_{11}$ med *Anna Kristina Malmström,* f. 1802 $^{8}/_{3}$ i Julita socken (Södermanland), † 1879 $^{21}/_{4}$.

Barn:

1. *Petter,* f. 1840 $^{13}/_{8}$, † s. år $^{10}/_{9}$.
1. *Sabina Torbjörnsson,* f. 1841 $^{7}/_{8}$; gift 1866 $^{12}/_{6}$ med bergsm. *Karl Fredrik Granstedt,* f. 1840 $^{8}/_{3}$; äga och bebo $^{15}/_{32}$ mantal eller hufvuddelen af fädernegården i Fingerboda.
1. *Maria Karolina,* f. 1845 $^{6}/_{12}$, † 1846 $^{9}/_{12}$.
1. *Amanda Kristina Torbjörnsson,* f. 1847 $^{26}/_{10}$, † 1887; gift 1870 $^{12}/_{7}$ med smeden *Karl Oskar Luthman* vid Grönbo i Fellingsbro socken. Luthman är numera omgift och anställd vid Karmansbo bruk.

1. *Erik Torbjörnsson*, f. 1852 $^{10}/_{2}$; utvandrade 1880 till Nord-Amerikas Förenta stater, där han afled s. år, ogift.
1. *Gustaf Torbjörnsson*, f. 1853. Se tab. 17.
1. *Maria Karolina Torbjörnsson*, f. 1856 $^{31}/_{1}$; gift 1877 $^{13}/_{4}$ med bleckslagaren *Ernst Viktor Österdal*, f. 1856 $^{2}/_{3}$. Makarna först bosatta i Lindesberg, sedermera i Stockholm, där mannen numera aflidit, men där enkan med sina 3 barn fortfarande lär vara boende.

Tab. 17.

Gustaf Torbjörnsson (se tab. 16), f. 1853 $^{25}/_{11}$, bergsman i Norra Fingerboda, där han äger $^{1}/_{32}$ mantal af fädernegården. Gift 1875 $^{4}/_{12}$ med *Maria Lovisa Larsdotter*, f. 1850 $^{17}/_{1}$ i Kils socken.

Barn:

Johanna Maria, f. 1876 $^{8}/_{8}$, † 1882 $^{23}/_{1}$.
David, f. 1884 $^{20}/_{8}$.

Tab. 18.

Johan (Jan) Persson (se tab. 10), bergsman i Nyviker, där han ägde $^{1}/_{4}$ mtl; f. 1817 $^{17}/_{9}$, † 1893 $^{24}/_{2}$. Gift 1847 med *Katarina Lovisa Larsdotter*, f. 1823 $^{29}/_{12}$, dotter till bergsm. Lars Larsson och Stina Andersdotter i Gamleviker.

Barn:

Karolina Jansson, f. 1848 $^{22}/_{10}$; gift 1878 $^{24}/_{5}$ med bergsm. *Anders Persson* (se tab. 65), f. 1849. Äga och bebo $^{1}/_{2}$ mtl Åshyttan (Söderås).
Israel, f. 1856 $^{21}/_{1}$, † s. dag.
Per, f. 1860 $^{10}/_{3}$, † $^{11}/_{9}$ s. år.
Per Jansson, f. 1861. Se tab. 19.

Tab. 19.

Per Jansson (se tab. 18), f. 1861 $^{28}/_{8}$. Från 1887 ägare af fädernegården i Nyviker. Gift 1888 $^{8}/_{2}$ med *Charlotta Jansson*, f. 1866 $^{12}/_{5}$, dotter till torparen Jan Larsson och Gustafva Jansson vid Nyviker.

Barn:

Per Valfrid, f. 1888 $^{5}/_{8}$.
Karl Oskar, f. 1891 $^{3}/_{7}$, † 1892 $^{3}/_{2}$.
Anna, f. 1894 $^{18}/_{2}$.

Tab. 20.

Jan Ersson (se tab. 9), bergsman i Skrekarhyttan; f. 1783 $^{4}/_{1}$; sexman före 1820; blef sedermera nämdeman och slutligen häradsdomare, hvilket uppdrag han innehade vid sin död 1853 $^{13}/_{2}$, vid fylda 70 års

ålder. Han var mycket anlitad i enskilda och kommunala värf, bland annat som medlem af kyrkoråd och sockennämd samt var 1834 ganska allvarsamt ifrågasatt till ortens riksdagsombud. Han inlade ock stor verksamhet för omläggning i medlet af 1840-talet af den gamla, svåra och backiga landsvägen mellan Gyttorp och Skrekarhyttan, äfvensom för dess fortsättning förbi Elfhyttan till Karlskoga häradsgräns. — Gift 1) 1805 $^{15}/_{5}$ med *Anna Jansdotter* i hennes 2:dra gifte, f. 1768, † 1835 $^{12}/_{10}$; dotter till bergsm. Jan Andersson i Dalkarlshyttan samt enka 1804 $^{28}/_{3}$ efter »mannens farfarsfars sysslings son» bergsm. Per Olsson i Vikersgården (se tab. 58); 2) 1838 $^{13}/_{5}$ med *Kristina Andersdotter*, f. 1811 $^{9}/_{11}$, dotter till bergsm. Anders Olsson och Maria Andersdotter Colling i Skrekarhyttan.

Barn:

1. *Anna Margareta Jansson*, f. 1806 $^{15}/_{5}$, † 1888 $^{27}/_{9}$; gift 1825 $^{3}/_{3}$ med bergsm. *Anders Hultman* i Berg, Karlskoga socken, f. 1801 $^{8}/_{7}$, † 1860 $^{19}/_{3}$.

1. *Brita Jansson*, f. 1807 $^{8}/_{4}$, † 1837 $^{23}/_{2}$; gift 1830 $^{12}/_{11}$ med bergsm. *Anders Andersson* i Skrekarhyttan, f. 1806 $^{26}/_{3}$, † 1869 $^{17}/_{11}$, son till nyssnämde Anders Olsson därstädes.

1. *Maria Ulrika Jansson*, f. 1813 $^{15}/_{6}$. Gift 1832 $^{2}/_{9}$ med bruksidkaren *Petter Pehrson* i Gelleråsen, f. 1802 $^{6}/_{10}$, † 1861 $^{5}/_{8}$. Enkefru Pehrson har från 1862 varit bosatt å sin egendom Björkmo i Karlskoga socken, men flyttade 1895 till sin son, bruksägaren P. V. Pehrson å Gelleråsen.

2. *Lars*, f. 1838 $^{4}/_{8}$, † 1839 $^{18}/_{9}$.

2. *Lars Jansson*, f. 1841. Se tab. 21.

2. *Kristina Helena*, f. 1843 $^{13}/_{4}$, † s. år $^{23}/_{4}$.

2. *Susanna Jansson*, f. 1844 $^{5}/_{8}$; gift 1874 $^{26}/_{3}$ med bergsm. *Anders Jansson* i Ängaboda, f. 1832 $^{24}/_{8}$; tillträdde Brotorps landtegendom vid Lindesberg 1876 $^{1}/_{5}$[1].

2. *Karolina Albertina*, f. 1845 $^{29}/_{12}$, † 1846 $^{9}/_{8}$.

2. *Erik*, f. 1849 $^{3}/_{12}$, † 1851 $^{4}/_{4}$.

Tab. 21.

Lars Jansson (se tab. 20), f. 1841 $^{10}/_{5}$; nämdeman i Nora härad 1870—71; såsom byggmästare bosatt dels i Lindesberg och dels i Längbro socken 1873—79; hemmansägare vid Bergsmanshyttan 1879—90; handlande vid Sången i Hällefors socken 1890—93; ånyo som byggmästare boende å Brotorp vid Lindesberg fr. 1893. — Gift 1879 $^{1}/_{5}$ med *Kristina Karolina Olsson*, f. 1849 $^{26}/_{10}$, † 1893 $^{12}/_{5}$ vid Sången; dotter till hemmansägaren och nämdem. Olof Isaksson († 1887) och Maria Kristina Olsdotter († 1896) i Ullavi, Kils socken.

[1] Af deras barn är sonen *Samuel Jansson*, f. 1876 $^{9}/_{12}$, stud. i Upsala 1896; och dottern *Elisabet*, f. 1886 $^{15}/_{1}$.

Barn:
Anna Paulina, f. 1881 22/6.
Helge Torbjörn, f. 1884 10/7.
Karl Gustaf Henrik, f. 1890 19/1.

Lekebergs-grenen.

Tab. 22.

Torbjörn Fransson (se tab. 4), bergsman i Ånneboda, Tysslinge socken. Omtalas i 1665 års mantalslängd med sin syster Anna vistandes hemma hos fadern i Råskog. Vid Noraskogs häradsting 1681 5/9

Framsteg för rätten Johan Torbjörnssons hustru på Skrekarhyttan, hustru Karin Hansdotter, och gaf tillkänna, det hennes man hemma sjuk och bräckelig ligger, varandes han och hon nu åldrige, barnlöse och sjuke folk, att ej hinna till hemmanet bebo och bruka, utan ehuru de vid senaste ting voro sinnade att testamentera Erik Pedersson på Skrekarhyttan och Sara Olofsdotter ibidem, deras förvanter och slägt, sin lösa och fasta aflingsegendom[1], mot det de dem försörja skulle till dödsstunden, så hafva de ändrat sina tankar på båda sidor och nu utsett i stället igen Torbjörn Fransson, som vill ingå giftermål med be:te Sara Olofsdotter, helst han Torbjörn är sysslinge till hennes man Johan Torbjörnsson och Sara är hennes brodersdotter. Torbjörn Fransson närvarande tillstod sig så sinnad vara, som här ofvan i förordningen förbemält är. *Resolutio.* Såsom befinnes af häradsfastebrefvet, gifvet d. 31 Januari 1665, det Johan Torbjörnsson till en del inbördat och till en del ärft hafver i halfva hemmanet på Skrekarhyttan (som) be:te Johan Torbjörnsson tillika med hans hustru åbor, och således det 9 och 31 kap. JordaB. L.L. dem betager fri disposition och förordning om sitt hemman att göra, efter hvilken det, sedan de döda äro, förblifva skall; alltså kunde rätten denne förordning ej annorlunda approbera, än vitsord gifva deras nästa fränder henne inom natt och år att klandra och lagligen upphäfva, hvilket, där de ej gitta, eller inom förtalde tid klandra, förblifver denne deras förordning fast ståndande, i kraft af det 14 kap. KyrkoB. § 2.

Den som först ångrade sig var dock Torbjörn sjelf, och anledningen därtill kan man spåra i domboken för nästa ting 1682 14/2, däri det heter:

Resolverades af rätten, det Johan Torbjörsson på Skrekarhyttan skall låta Torbjörn Fransson i Ånneboda bekomma sina saker igen, som han till honom infört hafver, emedan han intet längre hos honom vill eller kan förblifva, och ej påstår efter Johan Torbjörssons och hans hustrus gjorda testamentsförordning den 5 September förlidet år uppå tinget åtnjuta, alldenstund de sina tankar ändrat, och oroliga äro att lefva med tillsammans, för hvilken orsak skull han sig ock allaredo ifrån dem begifvit hafver.

Härmed var likväl denna sak icke afslutad. Vid följande hösteting, 1682 6/9

Fordrade Torbjörn Fransson i Ånneboda af Johan Torbjörsson på Skrekarhyttan lön för den tiden han hos honom tjent hafver, enär han uppå tinget

---

[1] Härom återfinnes dock ingen anteckning i domboken för samma ting.

den 5 September 1681 gjorde (Torbjörn) till sin arfvinge, men han sedan, för hans orolighet skull, kunde hos honom intet förblifva längre än inemot påska, då han nödgades begifva sig därifrån, och sedan för den orsaken skull några gånger måst resa till tinget, för hvilket allt han prætenderade refusion. Hvaremot Johan Torbjörsson invände att han intet har drifvit honom bort, utan han sjelfvilligt reste ifrån honom, hafvandes han födt hans kreatur långt inpå vintern, därföre han sin betalning söker. Nämden vittnade att Torbjörn med sin häst hela tiden flitigt åt Johan Torbjörsson körde och arbetade. *Resolutio.* Såsom rätten nogsamt kunnigt är det Johan Torbjörsson och hans hustru hafva öfvertalt Torbjörn Fransson att komma till sig, och honom inför rätten den 5 September 1681 förordnat till sin arfvinge, hvilken deras tillsäjelse och lofven han intet åtnjuta kunnat, utan de med sin orolighet drifvit honom ifrån sig; alltså fanns skäligt, det bör han, Johan Torbjörsson, till käranden för hans gjorda tjenst, samt resor och rättegångsexpenser erlägga och betala 2 skeppund tackjern; men käranden erkändes för svarandens prætenderade vedergällning af dess kreaturs födande fri.

Det ifrågastälda giftermålet med Sara kom således antagligen icke till stånd. Man kan däremot af Noraskogs dombok för 1689 $^{9}/_{1}$ inhemta, att

S. d. Lät Erik Nilsson i Fingerboda uppbjuda $^{1}/_{8}$-del uti $^{1}/_{4}$-dels Lars Olssons hemman i Fingerboda, som han sig den 6 Jan. 1689 af Torbjörn Fransson i Ånneboda och Lekebergslagen för 41 daler 8 öre kpmt tillhandlat hafver.

Dels af denna och dels af andra domboksanteckningar synes framgå, att han blef gift med *en dotter* till bergsm. Lars Olsson och Brita Bengtsdotter i Fingerboda. Angående Torbjörn och hans hustru är i öfrigt ingenting kändt.

Söner:

Daniel Torbjörnsson, † 1738. Se tab. 23.

Frans Torbjörnsson, i Södra Ånneboda, finnes omtalad i ett gruftingsprotokoll 1724 $^{30}/_{4}$ såsom afliden och *hans enka* omgift med en bergsm. Per Kristofersson därstädes. Denne, tillika med en *Hans Fransson* i Södra Ånneboda, som möjligen kan vara en styfson, uppräknas med flera andra såsom delägare i Moshyttelaget inom Lekebergslagen i ett protokoll för Nora bergsting 1746 $^{3}/_{6}$, § 6.

Olof Torbjörnsson i Södra Ånneboda förekommer jemväl i 1724 års protokoll, såsom tvistande med nyssnämde Per om en grufdel vid Dalkarlsberget.

Om denna ättegren saknas för öfrigt alla upplysningar.

Tab. 23.

Daniel Torbjörnsson (se tab. 22), bergsman i Nyviker, † 1738. Gift 1724 $^{13}/_{10}$ med *Marina Jönsdotter*, † 1735 $^{29}/_{4}$, 58 år gammal(?); begrofs $^{9}/_{5}$ s. år i Nora kyrka. — På yrkande af en svåger, sexm. Jakob Persson i Timanshyttan, bestyrkte Daniel Torbjörnsson vid häradstinget 1735 $^{12}/_{9}$ med ed »riktigheten af det efter dess aflidna hustru Marina Jönsdotter upprättade inventarium». Sedermera vid ett följande ting 1736

$^{27}/_{2}$ blef Daniel instämd af sin andre svåger, bergsm. Per Jönsson i Gamleviker med påstående om arfsrätt i Marinas arfvejord, $^{1}/_{2}$ hemman Nyviker. Häröfver meddelade häradsrätten följande

Resolutio. **Alldenstund Daniel Torbjörnssons hustru Marina Jönsdotter utan bröstarfvingar aflidit, samt efter sig lemnat $^{1}/_{2}$ hemman uti Nya Viker, hvilket henne uti arf hemfallit, och det är ostridigt, att Per Jönsson är bemälte hustru Marinas närmaste arfvinge till $^{2}/_{3}$ uti fastigheten, hvaruti, såsom hustruns odaljord, mannen emot det 5 kap. Giftom. b. L.L. ingen giftorätt äger; fördenskull pröfvar Häradsrätten, i förmågo af det 2 kap. Ärfdab. L.L. för skäligt, att förklara Per Jönsson berättigad till $^{2}/_{3}$ af förberörda $^{1}/_{2}$ hemman: kunnandes Tingsrätten icke pålägga Per Jönsson, att, mot dess vilja, därföre taga lösen, utan bör Daniel Torbjörnsson till Per Jönsson merberörde dess arfsandel afträda, sedan Daniel Torbjörnsson därå laga fardag åtnjutit; dock bör svaranden, efter gode måns ompröfvande, gifva Per Jönsson en skälig afkomst eller ränta för det han hemmansdelen emellertid får nyttja.**

Son:

Daniel, † 1729 $^{30}/_{1}$, begrofs i kyrkan $^{20}/_{2}$; åldern uppgifves till 7 år 9 veckor, hvilken uppgift häntyder därpå, att modern haft denne son i ett föregående gifte, ehuru han i dödboken säges vara Daniel Torbjörnssons son (styfson?).

Skrekarhytte-grenen.

Tab. 24.

Daniel Fransson (se tab. 4), bergsman i Skrekarhyttan från början af 1670-talet. Vid häradsting 1673 $^{13}/_{10}$

Sakfäldes Johan Erlandsson på Skrekarhyttan för det han uti ett bröllop och samqväm offentligen hafver slagit Daniel Fransson ibidem ***en örfil*** **till 6 mark smt. Sedan skall han erlägga** ***till kyrkan*** **1 rdr för det han** ***förargat gästebodslaget*** **med samma sitt slagsmål. Sist sattes dem 40 mark smt vite emellan.**

Vid ett följande ting 1675 $^{7}/_{6}$

Bevittnade nämden, det Daniel Fransson i Skrekarhyttan nödigt, för Lars Jakobssons hemman därsammastädes, behöfver en skogstrakt till sitt bergsbruks fortsättande, emedan samma hemman är så godt som skoglöst och han eljest drifver vackert bergsbruk till kronones nytta, och är helt skäligt, det han af kronones öken må njuta skog, hvarest lägenhet finnes efter föregående ransakning.

Vid 1679 års sommarting tilltalade Daniel, som emellertid blifvit måg till förenämde Lars Jakobsson, en sin granne Olof Hansson dels om bortbuggandet af ett »skiljeträd» i skogen och dels om åverkan på en smedjedam, med den utgång att grannen dömdes till skadestånd och böter i bägge målen. Vid ett annat ting 1687 $^{7}/_{6}$ **»resolverades af rätten att** Sven Erlandsson på Skrekarhyttan skall betala till Daniel Fransson 5 daler kpmt i skadestånd för det ***hans svin dränkt sig*** i Sven Erlandssons ***brunn,***

hvilken ohöljd varit. Sedan skall ock be:te Sven bygga och täcka om sin brunn inom 14 dagars förlopp, vid 40 mark smt plikt.» Vid häradstinget 1689 $^{10}/_{1}$ tvistade Daniel med samme Sven Erlandsson angående en gemensamt begagnad osmundssmedja, hvarom parterna dock förliktes. Angående de arfstvister, som voro anhängiggjorda mellan bröderna, hänvisas till tab. 5.

Daniel Fransson afled 1696. Gift 1679 med *Ingeborg Larsdotter*, f. 1660, † 1748 $^{7}/_{10}$, 88 år gammal, dotter till bergsm. Lars Jakobsson i Skrekarhyttan. I sitt första äktenskap med Daniel Fransson ägde hon 10 barn, af hvilka en son och 2:ne döttrar öfverlefde henne; gift 2:dra gången 1698 med bergsm. *Anders Eriksson*, som var boende först i Skrekarhyttan och sedan i Bengtstorp samt afled 1736. Vid häradstinget 1706 $^{4}/_{6}$

Låt Anders Ersson på Skrekarhyttan till sin och sina medarfvingars säkerhet inteckna framlidne domaren Frans Torbjörnssons d. 2 Mars 1685 utgifne qvittens till hans fader Erik Andersson i Bengtstorp, däruti han tillstår sig af Erik Andersson vara förnöjd för det halfva hemmanet i Bengtstorp med 600 daler kpmt och 20 daler smt expenser, och det efter upprättad förlikning år 1670 och k. Hofrättens därpå följde approbation d. 16 December 1672.

Vid höstetinget 1706 $^{8}/_{10}$ heter det bland annat i protokollet:

S. d. Uppå Anders Erssons på Skrekarhyttan andragan och anhållan om någon laga förmyndares tillsättande för dess omyndige styfbarn, sal. Daniel Franssons på Skrekarhyttan efterlemnade barn, alldenstund deras förmyndare Johan Fransson på Skrekarhyttan för någon tid sedan är genom döden afgången, förordnade och konstituerade Häradsrätten till samma förmynderskap unge Erik Olsson på Skrekarhyttan, hvilken detta förmynderskap har att antaga och efter lag och förmyndareordningen att förvalta och förestå.

Barn:

En son, som öfverlefvat modern; således död efter 1748. Om honom saknas alla underrättelser; likaså om

En dotter, som var gift med *Erik Olsson*, bergsman å svärfaderns hemman i Skrekarhyttan. Denne, en son till bergsm. Olof Ersson i Kils-Ramshyttan, blef antagen till sexman 1716 $^{15}/_{5}$ och aflade nämdemansed 1717 $^{25}/_{6}$. Vid häradstinget 1723 $^{15}/_{6}$ »anhöll nämdem. Erik Olsson på Skrekarhyttan om dimission, och som häradsrätten pröfvade hans andragne hinder skäliga; ty blef honom ock behörigt afskedspass meddeladt». Han afled 1728 $^{17}/_{11}$ vid 56 års ålder och begrofs i Nora kyrka. — En broder, Johan Ramsell, var borgare och handlande i Nora.

Sara Danielsdotter, gift 1721 med bergsm. *Per Svensson* i Yrstatorp (Dalkarlshyttan) i hans andra gifte. Om Sara saknas vidare upplysning, än att hon med en dotter öfverlefde mannen, Per Svensson, som afled 1754 $^{13}/_{2}$, 79 år gammal. Han var gift 1) 1705 med Sara Persdotter från Dalkarlshyttan, som afled 1720, i hvilket äktenskap han hade 13 barn, däraf endast 2 söner och 1 dotter öfverlefde honom.

Pershytte-grenen.

Tab. 25.

Erik Fransson (se tab. 4), bergsman i Gamla Pershyttan. Vid Pershytte grufting 1685 $^{12}/_{6}$ fick han tjenstgöra som extra sexman; var samtidigt hyttefogde, en befattning som han innehade dels ensam och dels med biträde under många år. Han tilltalades vid flera häradsting af kronans befallningsman, såsom innehafvande under sitt eget hemman jemväl ett afhyst hemman, för hvilket skatt ej erlades[1]. Han påstods innehafva dubbelt mera skogsmark än de öfriga hemmanen, men kunde däremot visa att han, likasom dessa, hade blott en tomt i byn. Visserligen resolverades 1686 $^{1}/_{6}$ att mätning skulle ske, för att få denna sak utredd, men något resultat har icke återfunnits i handlingarna. Erik Fransson behöll sitt eller rättare sagdt hustruns hemman sådant det befanns till sin död 1698[2]. Gift 1680 med *Karin Olofsdotter,* f. 1664, † 1743 $^{17}/_{1}$, dotter till bergsm. Olof Olsson och Anna Hansdotter i Pershyttan; omgift 1699 med bergsm. *Lars Andersson* därstädes, f. 1668, nämdeman 1709—1719, riksdagsombud 1713, sexman 1714—1731, samt mångårig konst- och byggmästare vid Pershytte grufvor, från hvilket uppdrag han vid bergstingsrätten 1734 $^{22}/_{4}$ på begäran erhöll afsked med goda loford för sin verksamhet; † 1740 $^{2}/_{7}$ [3].

Angående Karins senare giftermål innehåller häradsdomboken för 1699 $^{12}/_{5}$ denna anteckning:

»Uppå Lars Anderssons vid Gamla Pershyttan påminnelse och anhållan, som med Erik Franssons på Pershyttan enka, hustru Karin Olsdotter snart i äktenskap inträda skall, utsåg häradsrätten till förmyndare för sal. Erik Franssons omyndiga barn, så vida intet laga förfall visas kan, barnens farbroder Olof Fransson i Vikersgården.» Därjemte uppdrogs åt domaren Abraham Hindersson i Skärmarboda och nämdem. Nils Israelsson i Bondbyn att förrätta arfsutredningen.

Barn:

Olof Ersson, f. 1681, † 1735. Se tab. 26.
Frans Ersson, f. 1682, † 1765. Se tab. 28.
Hans Ersson, f. 1684, † 1758. Se tab. 37.
Kerstin Eriksdotter, † 1765 $^{6}/_{7}$, 65 $^{1}/_{2}$ år gammal, enligt dödbokens uppgift, men säkert ett par år äldre, då hon måste varit född före moderns inträde 1699 i sitt andra äktenskap. Gift med bergsm. *Anders Andersson* i Gamla Pershyttan, f. 1703, † 1767 $^{16}/_{3}$.

---

[1] Ett liknande förhållande ägde äfven rum vid Elfhyttan. Huru härmed förhöll sig vid Skrekarhyttan kan inhemtas af »*Noraskog*» III: 442.

[2] Vid grufting i Elfstorp 1698 $^{18}/_{6}$ med Pershytte, Lämås och Åsbo gruflager, »förordnades till hyttefogde vid Gamla Pershyttan i Erik Franssons ställe, *som genom döden afgången är,* Anders Hansson därsammastädes.»

[3] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 121, 619.

Tab. 26.

Olof Ersson (se tab. 25), masmästare och bergsman i Öskevik; † 1735 $^{16}/_{2}$, 53 år gammal, begr. på Nora kyrkogård. Gift 1717 med *Anna Eriksdotter*, i hennes andra gifte, f. 1678, † 1743 $^{4}/_{10}$, dotter till bergsm. Erik Olsson och Kerstin Eriksdotter i Öskevik[1]; när Anna »var på sitt 17:de ålders år, trädde (hon) i det helga äktenskapsstånd med fordom bergsman välförståndige Anders Olofsson ifrån Fåsjöhyttan[2], med hvilken sammanlefnad var uti 20 år; under deras äktenskap har Gud välsignat med 9 barn, 6 söner och 3 döttrar, af hvilka allenast en dotter lefver, beklagandes sin k. moders dödeliga afgång. Efter ett års ensam lefnad ingick hon i det andra äktenskapsförbundet med f. d. masmästaren och bergsm. Olof Eriksson från Gamla Pershyttan, med hvilken sammanlefnad var uti 18 år. Deras äktenskap har Gud välsignat med 3 söner och 2 döttrar, af hvilka 2 söner lefva (och) beklaga sin k. moders dödl. afgång.»

Af Noraskogs dombok för 22 Juni 1738 kan inhemtas, att 2 Maj s. år arfsutredning ägt rum efter aflidne Olof Ersson i Öskevik mellan enkan Anna Eriksdotter och sönerne Erik och Hans Olofssöner, den senare med sexm. Anders Larsson i Pershyttan såsom förmyndare. Boet ägde, utom fastighet, i fordringar 150 skepp. tackjern och 361 daler 2 öre kpmt; skulden utgjorde 33 skepp. 3 l℔ tackjern och 32 daler 4 öre. Enkan erhöll utom lösören som fördel 122 daler och i morgongåfva 210 daler kpmt. I öfrigt må antecknas att den omyndige sonen erhöll på sin »lott 5 st. kor, 2 st. gamla och 1 ung get, en tre års bock och en svart bockkilling, som målsmannen lemnat till sonen Erik att vid anfordran svarsgoda återställa». Erik öfvertog därjemte broderns andel i öfriga lösören för 500 daler, att betala med $^{1}/_{5}$ om året. »Vidare har, efter moderns begäran och med dess samtycke, emellan Erik Olsson och dess broders förmyndare blifvit öfverenskommet, att den omyndige skall afstå till brodern Erik Olsson all dess arfsrätt uti dess moders halfva hemman i Öskevik med allt hvad därtill lyder; hvaremot Erik Olsson till be:te sin broder efter moderns död skall gifva uti lösen 750 daler kpmt och 5 skepp. tackjern vid nästa blåsning för dess besittnings- och bördsrätt»; och tillägges slutligen: »hvilket instrument uppläst och uti tingsrättens protokoll infattadt blef».

Barn:

Erik Olofsson, f. 1718, † 1752. Se tab. 27.

Hans Olofsson, som, enligt hvad här ofvan synes, äfven öfverlefde sin moder, är åtminstone för närvarande icke närmare känd i fråga om sina lefnadsomständigheter.

Tab. 27.

Erik Olofsson (se tab. 26), »född 1718 in medio Novembris», † 1752 $^{17}/_{2}$, bergsman i Öskevik; »gifte sig 1738 d. 8 Sept. med domaredottern *Katarina Olofsdotter* från Linde och Stackrö, haft 1 son och 6 döttrar, af hvilka 2 döttrar lefva, de öfriga äro förut döda». Vidare heter det i samma dödbok: »aflidne bergsmannen Erik Olofssons ifrån Öskevik späda

[1] Ang. denne Erik Olsson se »*Noraskogs arkiv*» I: 496.

[2] Han återfinnes ej i dödboken.

dotter *Anna* föddes d. 29 Febr. (1752), fick nöddop, dog samma dag af barnsjuka, *lades i samma kista med sin fader* och begrofs d. 1 Mars; dess ålder några timmar». Förenämda hustru Karin, dotter till häradsdomaren Olof Hansson (f. 1691, † 1775) och Brita Persdotter i Stackerud, Lindes socken, var född 1718 $^{6}/_{3}$ och afled i Gråboda vid Öskevik 1794 $^{11}/_{12}$; känd för ett »stilla och beskedligt» lefverne; blef omgift 1753 $^{7}/_{7}$ med bergsmanssonen, sedermera torparen Olof Hansson i Gråboda, f. 1735. Af 4 barn i senare giftet (således inalles 11 barn) öfverlefdes hon af en enda dotter i det första äktenskapet.

Barn:

Brita Eriksdotter, f. 1743, † 1773 $^{14}/_{7}$; gift 1767 $^{23}/_{5}$ med *Johan Persson*, bergsm. i Öskevik, i hans 1:a gifte, f. i Hjulsjö 1745, † i Öskevik 1792; omgift 1774 $^{15}/_{10}$ med Karin Eriksdotter, f. i Hjulsjö 1732.

Karin Eriksdotter, f. 1748, † 1831 $^{3}/_{12}$; gift 1765 $^{19}/_{3}$ med bergsm. *Erik Hansson* i Öskevik, f. 1742, † 1788 $^{9}/_{6}$, som gjorde sig känd för »ärligt och beskedligt» lefverne.

Tab. 28.

Frans Ersson (se tab. 25), bergsman i Gamla Pershyttan, f. 1682; antogs 1718 $^{11}/_{3}$ till hyttedräng och blef några år därefter masmästare, i hvilket yrke han sedermera ansågs äga ganska stor skicklighet; erhöll genom sitt giftermål en jemförelsevis god ekonomisk ställning, men blef i sammanhang därmed ock en flitig kund vid härads- och gruftingsrätterna. Vid häradsrätten stod han 1723 tilltalad för slagsmål mot borgaren Lars Ruth i Nora; Frans nekade envist men ålades edgång och fann då för godt att förlika sig med målsägaren. Samma år lyckades han från en granne i Elfstorp återvinna till sitt hemman en hage, som därifrån afsöndrats redan 1648. Vid en syneförrättning, som föregick detta domslut, hade en af de närvarande yttrat, att »Frans Ersson brås på sin farfader och står efter det jordiska». Frans ansåg detta yttrande vara förnärmande och fordrade straff därpå, dock utan att vinna sin önskan. Han fick nöja sig med hvad utslaget i öfrigt innehöll, nämligen: »det bör Frans Ersson till dess hemman återbekomma så mycket af den tvistiga hagen, som vid synen är befunnen vara belägen uppå Pershytte grund; och bör Olof Ersson i Elfstorp till Frans Ersson i expenser skäligen betala 36 daler kpmt».

Vid 1731 års sommarting, som i anledning af den kort förut, 29 April, i Nora stad timade eldsvåda, hölls å Gyttorps gästgifvaregård, likasom flera af de följande tingen, innehåller domboken för 2 Juni bland annat äfven följande:

S. d. Tilltalade borgaren uti Nora Samuel Boman efter föregången stämning Frans Ersson på Gamla Pershyttan med påstående, att han 1:o måtte edeligen verificera det efter Olof Karlsson upprättade inventarium, samt 2:do låta dess nu åboende hemman, som tillhört Bomans aflidne svärföräldrar, ånyo värdera. Och hvad det förra angår, så emedan Frans Ersson då icke var måg uti huset, när Olof Karlsson blef död, eller något med samma sterbhus då haft att skaffa; ty kan Häradsrätten icke heller pålägga Frans Ersson samma inventarii riktighet edeligen att besanna. Och vidgående det senare påståendet om ett nytt värdie på fasta egendomen; så alldenstund Boman genom dess qvittens af den 18 sistl. Maj tillstår sig af Frans Ersson hafva

bekommit efter den år 1721 på hemmanet gjorde värdering, på dess hustrus andel däruti inalles 61 skepp., de 35 skepp. däruti inberäknade, som efter hennes aflidne fader inneliggande voro, och Boman desamma utan förbehåll af något nytt värdie emottagit: varandes jemväl samma egendom nästberörde år utaf tvänne oväldige nämdemän värderad; hvartill ock kommer att Frans Ersson, som nu uti *9 års tid egendomen besuttit, den ansenligen,* efter nämdens intygande, *skall hafva förbättrat,* så att den numera icke kan, efter det han då kunnat vara värd, besigtigas och skattas; fördenskull i anseende så väl därtill, som ock att Boman icke gitter visa någon felaktighet vid den förra värderingen vara begången, pröfvar Häradsrätten skäligt Frans Ersson från sin svåger Bomans tilltal äfven härutinnan att befria.

Å grufting med Pershytte gruflag vid Gyttorp 1734 $^{22}/_{4}$ framstäldes yrkande om extra ting mot Frans Ersson i Pershyttan, på det han, »som är kundbar för en *mycket illasinnad karl* må kunna bringas till laga ansvar» för gjord åverkan på Gyttorps allmänning under loppet af år 1733. Detta åtal blef synnerligen segslitet, så att först vid gruftinget 1737 $^{18}/_{4}$ kunde Frans Ersson förmås att erkänna hvad som lades honom till last. Han dömdes nu för åverkan af 8 vinterlass taktrol till 10 daler smt och att ersätta virket med $6^{2}/_{3}$ daler; vidare för det han »utan tillstånd och vederbörlig utsyning nedfällt ett ansenligt storverksträd till höjden, som varit skiljomärke mellan Nora stads öken och en till Pershytte grufvor anslagen liten allmänning», till böter af 10 daler, och för det »Frans Ersson af elakt kynne uppsåtligen kullfällt» samma träd, som både förut och i långliga tider »kunnat vägleda och upplysa vederbörande om rätta skillnaden deras skogar emellan»[1], fick han särskildt böta 20 daler samt ersätta trädets värde med 8 daler. Slutligen fick han böta för 3 lass grufved, som han hemkört till gården i stället för att användas vid grufvan, 10 daler och till grufkassan ersätta vedens värde med 1 daler. Sammanräknade bötes- och ersättningsbeloppet uppgick således till $65^{2}/_{3}$ daler smt.

Vid ordinarie bergsting å Nora rådhus 1746 $^{12}/_{4}$ blef Frans Ersson förbjuden att »ställa och vakta» vid hyttor inom Dalkarlsbergs gruftingslag, hvartill han emellanåt på grund af känd och erkänd skicklighet varit anmodad. Detta förbud, som var tillkommet på grund af ett den tiden mycket vanligt »bönhaseri» inom nästan alla yrken, var naturligtvis afsedt att hindra konkurrensen mellan de olika »ställmästarne». En hvar af dem skulle hålla sig inom sitt tilldelade område eller distrikt.

Frans Ersson är en af de ytterst få bergsmän, som genom något slags donation hugfäst sitt minne. Han förärade nämligen genom testamente 1764 ett belopp af 1,000 daler kpmt till pedagogien i Nora stad, med föreskrift att årliga räntan däraf skulle användas till löneförbättring åt skolans kollega. Genom myntvärdets fall och då ingen afsättning skett till kapitalets ökande, har nämda belopp numera nedgått till en obetydlighet, så att årsräntan endast utgör 5 kronor; men det motsvarade för sin tid värdet af minst 20 à 25 skeppund tackjern, hvilket då betydde lika mycket i allmänna rörelsen som minst 1000 kronor i våra dagar. En bergsman i liknande eller ännu styfvare förmögenhetsvilkor med nyss-

[1] Ett vittne upplyste, att detta skiljeträd var så stort och resligt i höjden, att det kunde ses ett à två mil därifrån.

nämde donator, som både vill och kan offra »en tusenlapp» för ett välgörande eller allmännyttigt ändamål — en sådan bergsman kan räknas till vår tids mest sällsynta företeelser.

Frans Ersson afled, öfver 83 år gammal, 1765 $^{8}/_{11}$. Gift 1721 $^{20}/_{11}$ med *Kerstin Olofsdotter*, f. 1701, † 1752 $^{26}/_{4}$, dotter till bergsm. Olof Karlsson och Brita Eriksdotter i Gamla Pershyttan.

Barn:

Erik Fransson, f. 1727, † 1759. Se tab. 29.

Hans Fransson, f. 1734, † 1759 $^{11}/_{6}$, ogift. Om honom finnes i dödboken antecknadt, att han »råkade förlidet år (1758) genom en olycklig händelse falla ned utur ett träd och blef till dess kropp och hufvud illa stötter, hvarpå fältskären hr *Samuel Mattfeldt*[1] med faderns tillstånd gjorde sig genom salvation försäkrad att till helsan honom förhjelpa, men hant ej 4 dygn utstå, då han d. 11 Juni dog af blodstörtning och slag; begrofs d. 17 dennes; dess ålder 24½ år.»

Brita Fransdotter, f. 1739; gift 1757 med bergsm. *Anders Persson* i Skrekarhyttan.

Kerstin, † 1741 $^{2}/_{2}$ vid ett års ålder.

Olof, † 1743 $^{24}/_{10}$, 42 veckor gammal.

Frans, † 1746 $^{23}/_{1}$, 13 veckor gammal.

Tab. 29.

Erik Fransson (se tab. 28), bergsman i Gamla Pershyttan, f. 1727 $^{6}/_{2}$, † 1759 $^{24}/_{3}$. Vid bergstinget 1750 $^{23}/_{3}$ voro både han och fadern tilltalade för åverkan på den under förbud stälda s. k. Skrekarhytte allmänning[2]. Fadern, som då hade »vaktningen» om hand vid Fingerboda masugn, var frånvarande, men sonen Erik Fransson, som fick svara för både sig och fadern, blef efter anstälda vittnesförhör följande dag dömd att plikta för 3 sågstockar 23 daler, för ett storverksträd 50 daler och för öfverträdelse af 2:ne mot åverkan utfärdade förbud 30 daler, eller tillsammans 103 daler smt. Någon ersättningsskyldighet för de huggna träden kom ej i fråga, emedan däraf sågade plank och bräder förklarades förbrutna och skulle användas för grufvornas behof. — Gift 1753 $^{22}/_{11}$ med *Margareta Andersdotter* i hennes 2:dra gifte, f. 1715, † 1775 $^{8}/_{12}$; dotter till häradsdomaren Anders Persson och Karin Andersdotter i Elfhyttan; gift 1) 1732 $^{1}/_{10}$ med bergsm. Per Ersson i Elfhyttan, i hans 2:dra gifte, f. 1701, † 1751 $^{22}/_{8}$.

Barn:

Frans Ersson, f. 1755, † 1829. Se tab. 30.

Hans Ersson, f. 1756, † 1812. Se tab. 34.

Anders, f. 1758, † 1762 $^{8}/_{7}$.

Brita, posthuma, f. 1759 $^{3}/_{9}$, † s. år $^{8}/_{9}$.

Tab. 30.

Frans Ersson (se tab. 29), bergsman i Gamla Pershyttan, f. 1755 $^{26}/_{8}$; hade varit sexman och föreståndare för Pershytte grufvor i nära 32 års tid, då han 1820 $^{15}/_{11}$ begärde befrielse från dessa uppdrag; dessutom gan-

[1] Afled i Nora 1764 $^{10}/_{7}$.

[2] Jfr tab. 9 här ofvan.

ska ofta anlitad i församlingens allmänna angelägenheter; † 1829 $^{13}/_{7}$, Gift 1775 $^{26}/_{10}$ med *Kristina Ersdotter* från Bleksberg, f. 1756 $^{15}/_{2}$, † 1838 $^{6}/_{10}$.

Barn:

Erik Fransson, f. 1777 $^{18}/_{2}$, † 1804, ogift.
Hans, f. 1780 $^{16}/_{2}$, † s. år.
Stina, f. tvilling 1782 $^{3}/_{2}$, † s. år.
Katarina, f. tvilling 1782 $^{3}/_{2}$, † s. år.
Stina Kajsa, f. 1784 $^{20}/_{1}$, † s. år.
Hans Fransson, f. 1786, † 1846. Se tab. 31.
Karl Gustaf, f. 1790 $^{23}/_{8}$, † s. år.
Anna, f. 1792 $^{5}/_{12}$, † 1793.

Tab. 31.

Hans Fransson (se tab. 30), bergsman i Gamla Pershyttan, f. 1786 $^{12}/_{10}$; antogs till sexman 1834 $^{29}/_{4}$ efter afl. Hans Larsson i Pershyttan; † 1846 $^{16}/_{11}$. — Gift 1) 1821 $^{18}/_{10}$ med *Maria Andersdotter*, † 1822. 2) 1823 $^{12}/_{6}$ med *Anna Jansdotter* från Bleksberg, i hennes 1:sta gifte, f. 1803 $^{19}/_{3}$, † 1882 $^{16}/_{11}$; omgift 1855 $^{4}/_{1}$ med bergs- och nämdem. Anders Ersson i Norra Fingerboda, f. 1812 $^{10}/_{10}$.

Barn:

Kristina Katarina Hansdotter, f. 1826 $^{21}/_{8}$. Gift 1848 $^{1}/_{6}$ med bergs- och nämdem. *Petter Persson* i Nya Pershyttan, f. 1826 $^{3}/_{5}$. Dessa makar äro fr. 1890 boende i Nyby, å Arboga stads ägor.
Karl Gustaf Hansson, f. 1827, † 1866. Se tab. 32.
Per Olof, f. 1829 $^{3}/_{10}$, † 1830 $^{26}/_{2}$.

Tab. 32.

Karl Gustaf Hansson (se tab. 31), bergsman i Gamla Pershyttan och under åtskilliga år ledamot i socknens brandstodskomité, f. 1827 $^{16}/_{10}$, † 1866 $^{28}/_{4}$. — Gift 1854 $^{31}/_{8}$ med sin »farfars farfars sysslings sonsons sonsons dotter» *Anna Helena Eriksson* (se tab. 11) i hennes 1:a gifte, f. 1832 $^{3}/_{6}$, dotter till bergssex- och nämdem. Erik Persson och Anna Margareta Olsdotter i Skrekarhyttan; omgift 1871 $^{12}/_{12}$ med hemmansäg. Anders Larsson, f. 1818 $^{7}/_{5}$ i Björntorp, Ervalla socken[1].

Barn:

Anna Vilhelmina, f. 1855 $^{13}/_{1}$, † 1856 $^{8}/_{11}$.
Karl Karlsson, f. 1857. Se tab. 33.
Kristina Helena Karlsson, f. 1859 $^{5}/_{9}$; hushållerska på Alfvesta gård, Eskilstuna.
Erik Karlsson, f. 1862 $^{29}/_{10}$; vistas sedan 1888 i Australien, där han numera innehar eget landtbruk.

Tab. 33.

Karl Karlsson (se tab. 32), f. 1857 $^{4}/_{11}$; efter aflagd examen vid Örebro läns landtbruksskola befallningsman på Gillberga gård, Svennevads

[1] En enda son i detta gifte, *Johan Klas*, f. 1874 $^{7}/_{7}$, vistas f. n. i Stockholm på byggnadsarbete.

socken. — Gift 1889 $^{29}/_{12}$ med *Ida Jakobsson*, f. 1863 $^{23}/_{3}$, dotter till f. befallningsmannen vid Yxe gård Jakob Albert Julius Jakobsson och Maria Katrina Eriksson, numera boende i Rönne, Lerbäcks socken.

Barn:

Axel, f. 1890 $^{25}/_{9}$.
Ture, f. 1895 $^{12}/_{6}$.

Tab. 34.

Hans Ersson (se tab. 29), bergsman i Gamla Pershyttan och under någon tid äfven i Vestra Öskevik, därjemte sexman åtskilliga år; f. 1756 $^{12}/_{12}$, † 1812 $^{14}/_{5}$. — Gift 3 gånger: 1) 1775 $^{28}/_{5}$ med *Kristina Andersdotter*, f. 1752 $^{28}/_{1}$, † i barnsäng 1786 $^{9}/_{12}$, dotter till en af grannarne i Pershyttan; 2) 1787 $^{17}/_{8}$ med *Kristina Larsdotter*, f. 1763 $^{25}/_{9}$, † 1789 $^{26}/_{10}$. 3) 1793 $^{5}/_{7}$ med *Katrina Ersdotter* i hennes 2:a gifte, f. i Nya Kopparberget 1745, † 1809 $^{9}/_{5}$, enka efter nämdem. Erik Olsson i Vestra Öskevik.

Barn:

1. *Kristina*, f. tvilling 1775 $^{4}/_{12}$, † s. år.
1. *Katarina*, f. tvilling 1775 $^{4}/_{12}$, † s. år.
1. *Erik Hansson*, f. 1778, † 1843. Se tab. 35.
1. *Kristina Hansdotter*, f. 1779 $^{19}/_{6}$.
1. *Anders*, f. 1781 $^{17}/_{3}$, † 1784.
1. *Katarina*, f. 1782 $^{21}/_{7}$, † s. år.
1. *Anna Kajsa*, f. 1784 $^{5}/_{11}$, † 1791.
1. *Frans*, f. 1786 $^{7}/_{12}$, † 1787.
2. *Katarina*, f. 1788 $^{29}/_{7}$, † s. år.

Tab. 35.

Erik Hansson (se tab. 34), bergsman i Gamla Pershyttan, f. 1778 $^{8}/_{3}$; hade tjenstgjort som sexman under en lång följd af år, då han vid bergstinget 1843 $^{8}/_{5}$ på grund af sin ålder begärde och erhöll afsked med uttryck af »högaktning och erkänsla för det i allo hedervärda och redbara nit sexmannen under ett långvarigt deltagande i denna rätts förhandlingar och öfriga ombetrodda värf städse ådagalagdt; önskande domhafvanden att sexmannens son, nämdem:n Erik Ersson, ville intaga sin faders lediga plats bland rättens ledamöter»; men denne vägrade mottaga förtroendet, hvarpå bergsm. Israel Israelsson i Gamla Pershyttan (Joakim) antogs till sexman[1]. Sexman Erik Hansson uppbygde omkring år 1830 i följd af laga skifte på ny tomt den gård, som numera äges och bebos af Kils-Ramshytte bruksägare. Han afled, kort efter afskedstagandet, 1843 $^{26}/_{8}$. — Gift 1798 $^{12}/_{4}$ med *Stina Kajsa Ersdotter*, f. 1779 $^{5}/_{8}$, † 1846 $^{8}/_{2}$, dotter till bergssexm. Erik Ersson i Timanshyttan.

Barn:

Erik Ersson, f. 1799, † 1879. Se tab. 36.
Hans, f. 1801 $^{25}/_{2}$, † 1817.
Anders, f. 1803 $^{12}/_{9}$, † 1817.

[1] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 619.

Frans, f. 1805 $^{18}/_{3}$, † s. år.
Frans, f. 1806 $^{10}/_{6}$, † s. år.
Stina Kajsa, f. 1807 $^{21}/_{12}$, † s. år.
Kristina, f. 1809 $^{5}/_{2}$, † 1811.
Frans, f. 1810 $^{31}/_{5}$, † 1817.
Anna Stina, f. 1812 $^{20}/_{5}$, † 1817.
Stina Katarina, f. 1820 $^{25}/_{6}$, † 1821.

Tab. 36.

Erik Ersson (se tab. 35), bergsman i Gamla Pershyttan, f. 1799 $^{31}/_{8}$, † vid nära 80 års ålder 1879 $^{29}/_{1}$. Han hedrades då af Nora tidning med följande minnesruna:

»*De mortuis nihil nisi bene*» säger ett gammalt latinskt ordspråk, hvilket i öfversättning lyder: om de döda bör man icke tala annat än godt; men något annat finnes icke heller anledning att säga om den redbare danneman, hvars dödliga bortgång man i tidningens senaste nummer kunde läsa inom den betydelsefulla svarta ramen. Förre nämdemannen Erik Ersson äldre i Gamla Pershyttan var en af dessa icke synnerligen talrike män, som genom egen kraft och ihärdighet skapat sig en i viss mån betydelsefull ställning i sin hemort. Efter den gamla tidens sed uppfostrad endast till strängt arbete, var det först i sin mannaålders bästa kraft som Erik Ersson började tillvinna sig det allmänna förtroende, hvarmed god begåfning i förening med redbar och hederlig karakter förr eller senare omfattas.

Under de laga skiften, som på 1830-talet öfvergick Gamla Pershytte och angränsande byar, tillegnade sig Erik Ersson en viss färdighet i praktiskt landtmäteri, hvilket hade till följd, att han sedermera ofta anlitades vid sådana förrättningar, där en sådan kunskap kom till nytta. Ganska många äro de smärre hemmansklyfningar eller »sämjedelningar», som han sålunda verkstälde och hvilka ännu i dag ligga till grund för enskildes äganderätt. Han tjenstgjorde därjemte ofta som god man vid officiella landtmäteriförrättningar, var länge ledamot af bergstingsrätten eller s. k. sexman[1], samt nämdeman i ortens häradsrätt[2]. Ledamot i Nora sockens brandstodskomité från dess stiftande år 1845, blef han några år senare dess ordförande, i hvilken egenskap han med nitisk pligttrogenhet fortsatte till och med år 1867, då han i följd af hög ålder afsade sig detta uppdrag och vid allmän kommunalstämma offentligen tackades för det sätt, hvarpå den ganska maktpåliggande befattningen af honom blifvit handhafd.

Under sina verksamhetsår var Erik Ersson inom orten tillika den oftast anlitade boupptecknings- och arfskiftesförrättaren, så att vården af hans egna angelägenheter mången gång fick stå tillbaka för fullgörandet af alla de förtroenden, hvarmed han sålunda både enskildt och offentligt hedrades. Då han därjemte flera gånger drabbades af djupa familjesorger, var det icke så underligt, att han under de senare åren kände sina krafter svigta och började längta efter den ro, som endast grafven gifver. Minnet af hans lifsgerning skall dock länge lefva inom vår ort, måhända icke minst genom de ordstäf

[1] Att detta är ett misstag framgår af hvad som i tab. 35 yttrats om faderns afskedstagande. Erik Ersson var erbjuden, men mottog ej förtroendet.
[2] Detta uppdrag innehade han under åren 1837—1850.

han i sin stundom visade, men alltid godhjertade häftighet ofta lät undfalla sig. Frid öfver hans stoft!

Sitt ägande hela hemman i Gamla Pershyttan sålde han 1874 till Kils-Ramshytte bruksägare och inköpte i stället en mindre gård, $^{1}/_{32}$ hemman Bergatorp å byns ägor, där han i frid och lugn framlefde sina återstående dagar. — Gift 1822 $^{30}/_{5}$ med *Brita Maria Jakobsdotter*, f. 1804 $^{25}/_{4}$, † 1843 $^{9}/_{2}$, bergssexmansdotter från Grecksåsar.

Barn:

Brita Stina Eriksson, f. 1823 $^{12}/_{4}$; gift 1845 $^{3}/_{5}$ med *Lars Johan Olsson*, f. i Hidinge 1822 $^{20}/_{6}$. Dessa makar afledo omkring 1886 i Arboga, där de under senare tiden varit boende.

Anna Katarina, f. 1825 $^{3}/_{6}$, † 1826 $^{12}/_{7}$.

Maria Ulrika Eriksson, f. 1826 $^{22}/_{8}$, † 1856 $^{16}/_{4}$, ogift.

Katarina Lovisa, f. 1827 $^{26}/_{11}$, † 1831 $^{10}/_{10}$.

Anna Helena Eriksson, f. 1829 $^{2}/_{1}$; ogift, äger och bebor förenämda $^{1}/_{32}$ hemman Bergatorp vid Pershyttan.

Karolina, f. 1830 $^{22}/_{10}$, † 1835 $^{24}/_{10}$.

Gustaf Ersson, f. 1833 $^{31}/_{7}$, var ganska begåfvad, sin fars ständiga skrifbiträde och man hoppades en god framtid för honom, men till stor sorg för sina anhöriga afled han i sin bästa kraft 1863 $^{29}/_{9}$, ogift.

Per Ersson, f. 1835 $^{25}/_{4}$; gjorde på grund af sitt dryckenskapsbegär fadern ständig sorg; ägde någon tid en hemmansdel i Gamla Pershyttan, där han afled några månader efter fadern 1879 $^{21}/_{5}$, barnlös. Gift 1876 $^{16}/_{5}$ med *Karolina Andersson*, f. 1840 $^{9}/_{9}$; dotter till bergsm. Anders Jakobsson i Norra Ås, där hon som enka numera är boende.

Lovisa Karolina Eriksson, f. 1840 $^{5}/_{2}$, † 1867 $^{14}/_{11}$, ogift.

Tab. 37.

Hans Ersson (se tab. 25), bergsman i Södra Ås, f. 1684, en stilla och saktmodig man, som icke besvärade vid domstolar eller andra sammankomster; † 1758 $^{5}/_{6}$. Gift 1724 $^{26}/_{7}$ med *Brita Andersdotter* i hennes 2:a gifte, f. 1690, † 1771 $^{22}/_{11}$, nära 82 år gammal, enka 1723 efter bergsm. Hans Persson i Södra Ås.

Barn:

Karl Hansson, f. 1729, † 1809. Se tab. 38.

Anna, f. 1731.

Tab. 38.

Karl Hansson (se tab. 37) bergsman i Skofthyttan; f. 1729; i likhet med sin far gjorde han icke mycket väsen eller buller af sig, hvadan han ock i dödboken finnes antecknad för ett stilla och beskedligt uppförande; † 1809 $^{31}/_{10}$. Gift 1762 $^{11}/_{7}$ med *Anna Israelsdotter*, f. 1747 $^{21}/_{3}$, † 1820 $^{13}/_{8}$; dotter och enda arfvinge till bergssexm. Israel Larsson[1] och Kerstin Eriksdotter i Skofthyttan.

Son:

Israel Karlsson, f. 1773, † 1839. Se tab. 39.

---

[1] Dennes fader, nämdem. Lars Nilsson och öfrige förfäder uppräknas i »*Noraskogs arkiv*» I: 618.

Tab. 39.

Israel Karlsson (se tab. 38), bergsman i Skofthyttan och Skofttorp; f. 1773 $^{10}/_{5}$; enligt kontrakt 1794 $^{9}/_{4}$ öfvertog han sina föräldrars hemman vid Skofthyttan, men afyttrade detsamma under 1830-talet. Erhöll 1812 $^{20}/_{5}$ af sina svärföräldrar köpebref på $^{3}/_{8}$ hemman Skofttorp för 555 rdr 26 sk. 8 rst. bko samt inköpte 1833 $^{9}/_{3}$ ytterligare $^{1}/_{4}$ h:n därstädes för 2,000 rdr bko, af Adolf Lindvall och Karin Magnusdotter. Israel Karlsson var äfven mångårig sexman och i denna egenskap räknad bland bergstingsrättens mest aktningsvärda medlemmar; † 1839 $^{2}/_{4}$, nära 66 år gammal. Vid hans grift yttrades bland annat, att »den bortgångne äger ett allmänt vitsord om en aktningsvärd och hedrande vandel. Redlighet, fromhet och rättsinnighet voro de dygder, som stämplade hans jordiska lefnad. Ordentlighet, verksamhet, nit för ordning och skick inom sin verkningskrets skola hos hvarje rättänkande i tacksam hågkomst förvara hans minne». — Gift 1) 1795 $^{30}/_{10}$ med *Katarina Andersdotter*, f. 1775 $^{5}/_{8}$, † 1829 $^{5}/_{7}$; dotter till bergsm. Anders Jansson och Maria Larsdotter i Skofttorp; 2) 1830 $^{25}/_{3}$ med *Anna Persdotter* från Öskevik, i hennes 1:a gifte, f. vid Bergsmanshyttan 1802 $^{1}/_{7}$, † vid Skofttorp 1874 $^{3}/_{6}$; omgift 1841 $^{10}/_{6}$ med bergsm. Johan Larsson, f. vid Staksund 1811 $^{8}/_{11}$, † vid Skofttorp 1859 $^{3}/_{9}$. Anna Persdotter, som dels genom inbördes testamente 1832 $^{10}/_{4}$ och dels genom den 1839 $^{22}/_{11}$ upprättade arfsutredningen efter hennes förste man blef ägarinna till boets fasta och lösa egendom, sålde sedermera 1863 $^{28}/_{3}$ till sin ende son[1] i senare giftet *Johan Johansson*, f. 1842 $^{26}/_{2}$, $^{5}/_{8}$ h:n i Skofttorp för 10,000 rdr rmt. Han åter sålde häraf $^{3}/_{8}$ mantal 1869 $^{23}/_{6}$ till sin halfbroder, nedannämde *Israel Israelsson* samt 1873 $^{14}/_{3}$ återstående $^{1}/_{4}$ mantal till handlanden O. Forsell i Nora för 6,800 rdr rmt.

Son:

2. *Israel Israelsson*, f. 1839. Se tab. 40.

Tab. 40.

Israel Israelsson (se tab. 39), bergsman och från 1869 ägare af $^{3}/_{8}$ mtl Skofttorp; posthumus, f. 1839 $^{26}/_{4}$; under någon tid ledamot af församlingens skolråd. — Gift 1865 $^{4}/_{8}$ med *Erika Karolina Eriksson*, f. i Lindes socken 1843 $^{16}/_{5}$, fosterdotter till torparen Erik Ersson och Karolina Jansdotter vid Skärmarboda.

Barn:

Anna Erika Ekestubbe, f. 1866 $^{14}/_{4}$, vistas i föräldrahemmet.

Karl Henning Ekestubbe, f. 1867 $^{24}/_{8}$, utexaminerad från Presteruds skogsskola

---

[1] Hon erhöll i detta senare äktenskap äfven en *dödfödd son* 1844 $^{9}/_{11}$.

i Oktober 1893, förestod en större skogsafverkning vid Gullspång Januari —Oktober 1894; skogvaktare vid Ålberga egendom i Södermanland från $^{1}/_{11}$ s. år.

Johan Isbet Ekestubbe, f. 1869 $^{14}/_{1}$; vistas i föräldrahemmet.
Maria Ekestubbe, f. 1871 $^{13}/_{3}$, vistas hos sin broder vid Ålberga.
Israel, f. 1873 $^{16}/_{7}$, † 1875 $^{18}/_{3}$.
Israel Joel Ekestubbe, f. 1878 $^{13}/_{7}$; vistas i föräldrahemmet.
Helge Ekestubbe, f. 1880 $^{1}/_{11}$.
Helga Linnea Ekestubbe, f. 1883 $^{21}/_{12}$.
Sigrid Karolina Ekestubbe, f. 1888 $^{23}/_{5}$.

Kolbäcksgårds-grenen.

Tab. 41.

Hans Fransson (se tab. 4), bergsman i Skrekarhyttan och Kolbäcksgården. Vid Dalkarlsbergs grufting 1677 $^{25}/_{6}$ insattes han till rotmästare i Bastnäs grufva mot en aflöning af en daler för hvarje af grufvans $12^{1}/_{2}$ delar. Ehuru han således till en början egnade sig åt grufbrytning, synes han sedermera, såsom faderns lärjunge, hufvudsakligen hafva egnat sig åt masmästeriet. Vorden bergsman 1695 återfinner man honom allt emellan i den tidens handlingar. Vid Dalkarlsbergs grufting 1698 $^{9}/_{6}$

Uppviste Hans Fransson på Skrekarhyttan ett köpebref, upprättadt honom och Nils Olsson på Elfhyttan emellan, om en fjerdedel i Stora Mölingsgrufvan, hvilken Nils Olsson till Hans Fransson uppdragit och försålt emot 94 d:r kpmt; hvilka 94 d:r han tillstod sig riktigt bekommit och fördenskull sig samma del alldeles afhände; hvarföre, som ingen något klander därå gjorde, ty pröfvade rätten skäligt samma köp att konfirmera.

Vid ett annat grufting i Bleksbergstorp $^{16}/_{6}$ s. år blef han med flera andra delägare i Stribergs grufva bötfäld till 3 mark smt för tredska och försummelse att i rätt tid framskaffa grufved. Vid häradstinget $^{14}/_{10}$ beviljades honom »dilation» i ett mot honom instämdt mål, emedan han, »som nämden visste betyga, måst med presten bemresa till sin fader som i själtåget ligger och efter honom bud sändt». Emellertid kom sig fadern och lefde ytterligare något öfver ett år, men vid grufting 1700 $^{17}/_{5}$ i Vikersgården utsågs Hans Fransson till hyttefogde vid Vestra Skrekarhyttan i sin fars ställe. Han hade redan förut (1699 $^{16}/_{5}$) blifvit förordnad till sexman. Vid häradstinget 1700 $^{25}/_{10}$

Intecknades Hans Fransson på Skrekarhyttan till säkerhet en den 24 Augusti 1700 af sal. Frans Torbjörnssons enka i Vikersgården hustru Ingeborg Torbjörnsdotter utgifven köpeskrift, därutinnan hon bekänner att hennes sal. man anno 1695 d. 26 Februari af fullmoget betänkande och välberådt mod med sitt ja och samtycke upplåtit och försålt Hans Fransson på Skrekarhyttan det halfva hemman han åbor och besitter, som hälften henne och hälften hennes sal. man tillhört, och han inlöst, och det för 45 skeppund

gångbart tackjern, hvilket hemman hon fördenskull sig och arfvingarna alldeles afhänder, med alla tillydande ägor och däribland ängen östan Kolbäcksbron, hvaraf han nu tvådelarna och tredingen efter hennes död tillträda skall.

Huru Hans Fransson sedermera kom öfverens med sina medarfva efter föräldrarna, kan åtminstone delvis inhemtas af följande utdrag ur häradsdomboken för 1717 $^4/_3$:

S. d. framteddes en skrift af d. 16 Januari 1704, hvaruti Torbjörn Fransson i Ånnaboda, Olof Fransson på Vikersgård, Olof Johansson på Skrekarhyttan, unga Erik Olsson ibidem, Olof Johansson och unga Erik Olsson ibidem på sal. Daniel Franssons barns vägnar, Olof Johansson på Skrekarhyttan målsman för hustru Anna Fransdotters barn, Frans Larsson på Fogdhyttan, Olof Gottskalksson i Öskevik å sin dotters vägnar, Lars Andersson på Gamla Pershyttan, Olof, Frans och Hans Erikssöner, Olof Olsson på Vassland, Frans Olsson vid Nyhyttan, Anders Ersson på Grecksåsar förmyndare för Abraham Franssons barn, Brita Larsdotter på Grecksåsar, Per Anders och Hans Joenssöner på Nyviker, Lars Olsson i Skofttorp, Olof Fransson i Vikersgården, förmyndare för Karin Fransdotters barn vid Elfhyttan, samt med deras hustrurs ja och samtycke hafva försålt till bergsmannen Hans Fransson på Skrekarhyttan all deras tillfallna arfs- och besittningsrätt uti Kolbäckstorpet för 35 skepp. tackjern, hvilka de den sista med den första hafva riktigt, alldeles efter den värdering, som sterbhusintressenterna emellan är gjord, bekommit; hafvandes äfven försålt till Hans Fransson deras treding uti sågen, sqvalteqvarnen och den gamla stångjernssmedjan, för hvilka de alldeles äro förnöjde; ty afhände och transportera de all sin hafvande rätt på honom och hans efterkommande att oqvalt af dem få besitta, dock opræjudicerad K. M:ts höga jorderätt; hvilken skrift uppå begäran vardt till dess större säkerhet inprotokollerad.

Hans Fransson förordnades vid grufting 1713 $^{28}/_5$ till masmästareålderman och vid ett följande grufting 1718 $^{11}/_3$ att uti bergmästarens frånvaro vara uppsyningsman öfver masmästareembetet med tillåtelse därjemte att »ställa» och undervisa andra masmästare. Vid samma tillfälle blef han ock komiterad för besigtning m. m. å kapellansbyggnaden i Nora. Vid grufting 1720 $^{18}/_5$ »angaf sexmannen Hans Fransson huru som han tillika med de andra bergsmännen upptagit en ny jernmalmsskärpning öster om Skrekarhyttan och begärde till deras säkerhet att intressenterna måtte uti protokollet antecknade blifva» för tillhopa 9 hela delar.

Vid 2:ne häradsting 1717 hade Hans Fransson blifvit åtalad för att hafva undandolt en sin tjenstgosse vid föregående årets mantalsskrifning; men efter anstälda vittnesförhör och sedan gossens moder, hustru Anna Bengtsdotter, inför rätten »påstått på det högsta, att om det gälde hennes lif, så kunde hon omöjligen minnas hvad år hennes son Johan Larsson var född», förklarade Häradsrätten i utslag 1717 $^{28}/_6$, att »som Hans Fransson med inga skäl är öfvertygad vorden att han vetandes och viljandes förtegat sin gosse Johan Larsson vid mantalsskrifningen, så varder ock Hans Fransson i detta mål ifrån länsmannens tilltal alldeles befriad; och anbelangande det Hans Fransson förmedelst falska attesters framvisande skolat hindrat Johan Larsson att komma i K. M:ts tjenst, så kan rätten intet finna, att de oriktiga attesterna som Hans Fransson ut-

verkat till upplysning om Johan Larssons ålder böra lända honom eller någon annan till men än dem sjelfva, som attesterna utgifvit; blifvandes således Hans Fransson äfven i detta mål frikallad.»

Vid grufting med Dalkarlsbergs tingslag vid Skrekarhyttan 1726 $^{2}/_{5}$

Anhöll igenom inlagd skrift sexman Hans Fransson vid Skrekarhyttan om *afsked ifrån sexmansbeställningen,* efter som han för ålder och tillstötande bräcklighet icke skall mäkta göra bergslagen tjenst eller gå i grufvorna, hvilket honom beviljades; och antogs i dess ställe till sexman Anders Ersson på Gamla Elfhyttan, som med hand å bok den vanliga sexmanseden aflade och intog sedan sitt säte i rätten.

Vid häradstinget $^{28}/_{9}$ s. år öfverlät han sin åboende egendom till sonen, mot s. k. fördel eller undantagsförmåner. Hans Fransson afled 1730 $^{2}/_{6}$, sannolikt öfver 70 år gammal och begrofs i Nora kyrka. Gift med *Karin Eriksdotter* från Nyviker, som afled i September 1728 och jemväl begrofs i kyrkan.

Barn:

Olof Hansson, f. 1685, † 1767. Se tab. 42.

Karin Hansdotter, gift med bergsm. *Anders Andersson* i Skrekarhyttan. Genom köpebref 1719 $^{11}/_{8}$ öfverlät svärfadern till honom »kolhus-, bokhus-, rost- och sorkrum» med behörigt utrymme vid Vestra hyttan för 4 skepp. tackjern. Vid häradsting 1732 $^{27}/_{1}$ »blef, uppå nämdeman Olof Hanssons i Skrekarhyttan begäran, Per Olsson i Vikersgården af häradsrätten förordnad att, jemte bemälte nämdeman, vara förmyndare för aflidne Anders Anderssons i Skrekarhyttan 2:ne omyndiga döttrar», hvarjemte två nämdemän förordnades »att syna beskaffenheten af de omyndigas $^{1}/_{2}$ hemman i Skrekarhyttan så till hus som ägor och skog m. m., som bör ske i de omyndigas förmyndares samt deras *styffaders* närvaro, som hemmanet bebor».

Tab. 42.

Olof Hansson (se tab. 41), f. 1685 $^{3}/_{8}$; bergsman i Kolbäcksgården och Skrekarhyttan, hvilka egendomar han tillträdde 1726. Vid häradstinget 1730 $^{25}/_{5}$

Berättade nämden, att nämdem:n Henrik Abrahamsson på Fogdhyttan vore med döden afgången, hvarföre de i dess ställe föreslogo Olof Hansson i Skrekarhyttan; och som intygades honom vara nog beskedlig: ty fastställde rätten att antaga honom till *nämdeman,* hvilken nu närvarande aflade jemte tro- och huldhetseden den vanliga nämdemanseden.

Vid grufting 1731 $^{20}/_{6}$ i Gyttorp med Dalkarlsbergs tingslag förordnades Olof Hansson till ålderman för masmästare. Vid ett annat grufting 1737 $^{9}/_{5}$, som hölls vid Vestra Skrekarhyttan, bötfäldes han för skogsåverkan till 40 daler smt; men vid bergstinget i Nora stad 1743 $^{16}/_{3}$ heter det:

Emedan för någon tid sedan sexmannen Erik Olsson Vester vid Skrekarhyttan med döden afgått och det således feltes en sexman i stället och därtill föreslogs häradsdomaren välförståndige Olof Hansson vid Kolbäcksgården, hvilken ock lät beqväma sig samma syssla att antaga, så blef han ock nu till sexman förordnad, samt aflade fördenskull den vanliga sexmans- och domareeden.

Olof Hansson hade redan 1735 efter sin frände Anders Persson i Elfhyttan, som afled 1734 $^{7}/_{8}$, blifvit utsedd till häradsdomare, hvarjemte han insattes i församlingens kyrkoråd 1740 $^{29}/_{6}$. Vid tilltagande ålder afsade han sig sina förtroendeuppdrag. På bergsting i Nora 1755 $^{23}/_{4}$

Androg igenom en till Bergstingsrätten ingifven skrift sexmannen välförståndig Olof Hansson i Kolbäcksgården, det han, i anseende till den höga ålder, som han nu hunnit till, ej kan orka med att längre förestå dess sexmanssyssla, isynnerhet när det ankommer på besvärligare förrättningar, som kunna anbefalte blifva, anhållande fördenskull att ifrån samma dess syssla blifva entledigad. Och ehuruväl man gerna sett, att sexm. Olof Hansson ännu någon tid velat biträda Bergstingsrätten, eftersom han vist all tro- och beskedlighet, samt varit oförtruten vid de honom anförtrodde sysslors förrättande; likväl som han till temmeligen hög ålder kommen är, så att han hädanefter ej kan förmå vara vid några besvärligare sysslor, ty har Bergstingsrätten härutinnan ej bort vara honom hinderlig, utan velat entlediga honom Olof Hansson ifrån dess hitintills företrädde sexmanstjenst, med det goda loford, att han därvid så skickat sig, som en ärlig och rättskaffens domare och sexman väl egnat och anstått; hvaröfver honom detta till bevis utur protokollet meddeltes.

Olof Hansson, som af TILAS (sid. 377 här ofvan) omtalas såsom »en beskedlig och förmögen bergsman», afled 1767 $^{4}/_{2}$, i en ålder af 81½ år. Gift med *Helena Persdotter* från Nyviker, f. 1685 $^{30}/_{1}$, † 1772 $^{12}/_{5}$ öfver 87 år gammal.

Barn:

Margareta, f. 1720, † 1735 $^{31}/_{3}$, 14½ år gammal.
Erik Olsson, f. 1723, † 1812. Se tab. 43.
Brita Olsdotter, f. 1726, † 1805 $^{15}/_{7}$; gift med bergssexman *Israel Jonsson* i Nya Pershyttan, f. 1718, † 1790 $^{11}/_{7}$.

Tab. 43.

Erik Olsson (se tab. 42), bergsman i Kolbäcksgården, f. 1723 $^{9}/_{3}$; utsedd till sexman efter sin fader 1755 $^{23}/_{4}$, hvarom protokollet innehåller:

Alldenstund en sexmanssyssla uti Dalkarlsbergs grufvelag nu är ledig, sedan sexmannen välförståndig Olof Hansson i Kolbäcksgården begärt och erhållit afsked, och, till dess återbesättande igen, förslag är vordet gifvet uppå Olof Hanssons son Erik Olofsson; alltså och emedan bemälte Erik Olofsson äger godt loford om sig att vara en nykter, beskedlig och förståndig karl, ty blef ock han Erik Olofsson härmedelst till sexman uti Dalkarlsbergs grufvelag och dess faders Olof Hanssons ställe antagen, samt aflade däruppå med hand å bok den vanliga domare- och sexmanseden; hvaröfver honom detta till bevis utur domboken meddeltes.

Huru länge Erik Olsson innehade sin sålunda erhållna sexmansbefattning är f. n. icke med visshet kändt. Icke heller af hvilken anledning han undfick tillnamnet *Puls*. Han uppnådde emellertid en mycket hög ålder, ej långt från 90 år, innan han afled 1812 $^{28}/_{8}$, samt upplefde många och djupa familjesorger. Hans första hustru afled jemförelsevis ung och hennes tre söner, som uppnådde myndig ålder, bortgingo i sina

bästa år. Han öfverlefde ock sin andra hustru, som på gamla dagar var mycket ofärdig, om icke rent af krympling. Den hårdt pröfvade mannen fick jemväl se sitt gamla hem — genom lögn och ränker — öfvergå från sin egen till en främmande slägt, som i sin ordning efter några årtionden fick erfara sanningen af LINNÉS förut (sid. 240) omtalade *nemesis divina*...

Gift 1) 1744 med *Brita Ersdotter* från Stråssa, den s. k. Gruf-Erkers dotter[1], f. 1730, † 1770 $^{26}/_{1}$, $39^{1}/_{2}$ år gammal enl. dödbokens uppgift. 2) 1772 $^{10}/_{3}$ med *Margareta Björk* från Norrköping, f. 1724 eller 28 (kyrkans böcker innehålla därom olika uppgifter), † 1804 $^{28}/_{4}$.

Barn:

1. *Hans Ersson*, bergsman i Skrekarhyttan; f. 1745, † 1766 $^{24}/_{6}$; gift med *Ingrid Larsdotter*.
1. *Erik Ersson*, f. 1747, † 1781. Se tab. 44.
1. *Frans Ersson*, f. 1749, † 1772. Se tab. 45.
1. *Olof*, f. tvilling 1749 $^{14}/_{4}$, † 1750 $^{12}/_{4}$.
1. *Olof Ersson*, f. 1752, † 1783. Se tab. 47.
1. *Anders*, † 1760 $^{22}/_{8}$, 6 veckor gammal.
1. *Anders*, † 1763 $^{28}/_{10}$, 8 dygn.

Tab. 44.

Erik Ersson (se tab. 43), bergsman i Kolbäcksgården; f. 1747 $^{3}/_{5}$, † 1781 $^{25}/_{7}$. Gift 1768 $^{10}/_{9}$ med sin faders sysslings dotter *Brita Olofsdotter* (se tab. 56), f. 1749, † 1800; dotter af bergsm. Olof Persson och Ellika Persdotter i Vikersgården[2], samt omgift 1786 $^{28}/_{11}$ med Lars Olsson från Skärhyttan, i hans 1:a gifte, f. 1755 $^{6}/_{2}$, † 1833 $^{26}/_{12}$[3], sexman och ägare af Kolbäcksgården.

Barn:

Brita Eriksdotter, f. 1769 $^{14}/_{12}$, † 1818; gift 1791 $^{21}/_{6}$ med bergsm. *Anders Larsson* i Elfhyttan; f. 1760 $^{10}/_{7}$; han flyttade till Kils socken 1825.

Anders Eriksson, f. 1771 $^{10}/_{12}$, bortrymd 1786[4].

---

[1] Af Stråssa gruftingsprotokoll 1731 $^{26}/_{5}$ inhemtas, att bergsm. och konststigaren Erik Ersson vid Stråssa grufva på auktion 1730 $^{16}/_{12}$ inropat $^{1}/_{2}$ kronobergsmanshemman i Öfra Korberget för 1,550 daler kpmt.

[2] Erik Ersson erhöll för sin hustrus arfslott i Vikersgården i lösen 500 daler kpmt.

[3] Denne *Lars Olsson* blef omgift 1800 $^{12}/_{12}$ med *Kristina Månsdotter*, f. i Grythyttan 1746, † vid Kolbäcksgården 1838 $^{16}/_{12}$.

[4] Detta enligt anteckning i husförhörsboken. En för 50 år sedan inom orten upptecknad sägen lyder, att denne Anders »blef af sin styffader Lars Olsson beljugen att hafva begått tidelag, och måste draga i landsflykt, hvarigenom berörde Lars Olsson på ett mindre ärligt och hedrande sätt blef ägare till egendomen» Kolbäcksgården. Denna sägen bestyrkes af en anteckning i 1820-talets husförhörsbok så till vida att Lars Olsson undfått »hemlig absolution», hvilken omständighet antyder vaknadt samvetsagg öfver någon begången illgerning.

Stina Greta, f. 1772, † $^{19}/_{6}$ s. år, 2 mån.
Stina Eriksdotter, f. 1773 $^{18}/_{5}$; gift 1792 med bergsm. *Nils Olofsson* i Skärhyttan, f. 1769.
Katarina, f. 1777 $^{5}/_{4}$.
Erik, f. 1779 $^{24}/_{12}$, † 1780.
Magdalena, posthuma, f. 1781 $^{2}/_{9}$, † $^{29}/_{10}$ s. år.

Tab. 45.

Frans Ersson (se tab. 43), f. tvilling 1749 $^{14}/_{4}$, † 1772 $^{26}/_{12}$ genom drunkning i Vikern, tillika med 2:ne af drängarna, hemma i Kolbäcksgården. Gift 1770 $^{15}/_{7}$ med *Brita Johansdotter* från Grecksåsar, i hennes 1:a gifte, f. 1751, † 1785; omgift 1778 $^{2}/_{1}$ med uppsättaren Jan Nilsson vid Grecksåsar, f. 1747 $^{25}/_{1}$, som i sin ordning blef omgift 1786 med Margareta Svensdotter, f. 1740 $^{1}/_{4}$, † 1789.

Son:

Erik Fransson, f. 1771. Se tab. 46.

Tab. 46.

Erik Fransson (se tab. 45), f. 1771 $^{5}/_{6}$; torpare vid Gamleviker till 1808, därefter vid Skrekarhyttan till 1811, hvarefter han icke vidare återfinnes. Gift 1794 $^{24}/_{3}$ med *Kristina Larsdotter*, f. 1765, † 1809.

Barn:

Brita Ersdotter, f. 1794 $^{21}/_{5}$; straffad för snatteri i Lännäs 1814; därefter försvunnen.
Stina, f. 1798 $^{19}/_{5}$, † 1800.

Tab. 47.

Olof Ersson (se tab. 43), bergsman i Skrekarhyttan, f. 1752 $^{3}/_{8}$, † 1783 $^{24}/_{1}$. Gift 1773 $^{7}/_{11}$ med *Kerstin Ersdotter*, i hennes 1:a gifte, f. 1758 $^{11}/_{11}$, † 1795 $^{3}/_{8}$, dotter till bergssexm. Erik Hansson i Skrekarhyttan. Kerstin blef omgift 1784 med Niklas Edberg, torpare vid Limbergstorp å Bengtstorps ägor. Denne Edberg förstörde både hustruns och styfbarnens förmögenhet och rymde samtidigt med hustruns död 1795.

Barn:

Erik, f. 1776 $^{17}/_{1}$, † s. år.
Erik Olsson, f. 1777, † 1853. Se tab. 48.
Brita, f. 1778 $^{18}/_{11}$.
Anders, f. 1780 $^{23}/_{3}$, † 1793.
Stina, f. 1781 $^{30}/_{10}$.

Tab. 48.

Erik Olsson (se tab. 47), torpare, först vid Limbergstorp och sedan vid Skofthyttan, f. 1777 $^{11}/_{9}$, † 1853 $^{25}/_{3}$. Gift 1800 med *Stina Johansdotter* från Kils socken, f. 1777, † 1852 $^{9}/_{8}$.

Barn:

Kristina Ersdotter, f. 1801 $^{21}/_{5}$, † 1873 $^{22}/_{1}$. Gift 1823 $^{28}/_{9}$ med arbetaren *Petter Svensson* i Skofttorp.

Greta Ersdotter, f. 1806 $^{28}/_{10}$, dödsår okändt. Gift med muraren *Stenqvist* i Stockholm.

Brita Maria Ersdotter, f. 1809 $^{27}/_{9}$, † 1856. Gift med mjölnaren *Anders Värme* eller *Velin*.

Erik Ersson, f. 1813 $^{2}/_{4}$, † 1877 $^{23}/_{11}$, skomakare och ägare af $^{1}/_{32}$ mtl i Gamla Pershyttan (Berget). Gift 1) 1844 $^{19}/_{12}$ med *Karin Persdotter Sjöberg*, f. i Gåsborn 1797, † vid Pershyttan 1867 $^{21}/_{5}$. 2) 1868 $^{20}/_{6}$ med *Maja Stina Jansdotter*, f. 1810 $^{10}/_{5}$, † 1877 $^{17}/_{3}$.

Hans, f. 1815 $^{5}/_{9}$, † 1816.

Hans Ersson, f. 1817, † 1854. Se tab. 49.

Olof Ersson, f. 1822, † 1880. Se tab. 50.

Tab. 49.

Hans Ersson (se tab. 48), torpare; f. 1817 $^{7}/_{9}$, † 1854 $^{23}/_{10}$. Gift 1845 $^{5}/_{9}$ med *Greta Andersdotter*, f. 1822 $^{2}/_{7}$; omgift 1856 $^{16}/_{2}$ med torparen och grufarbetaren Gustaf Andersson i Daltorp å Kåfalla ägor, f. 1824 $^{4}/_{6}$, † 1882 $^{9}/_{5}$.

Barn:

Karolina Hansson, f. 1845 $^{23}/_{10}$; gift 1870 $^{10}/_{9}$ med torparen och grufarbetaren *Per Erik Ersson Yngström* vid Klacka-Lerberg (Fallet), f. 1846 $^{21}/_{6}$.

Matilda Hansson, f. 1850 $^{25}/_{7}$; gift 1869 $^{20}/_{3}$ med grufarbetaren vid Lerberget *Per Erik Ersson*, f. 1844 $^{1}/_{8}$; boende å Timanshytte ägor.

Tab. 50.

Olof Ersson (se tab. 48), skomakare och torpare vid Åshyttan, f. 1822 $^{5}/_{2}$, † 1880 $^{17}/_{9}$. Gift 1843 $^{1}/_{11}$ med *Karolina Ersdotter*, f. 1822 $^{5}/_{4}$ vid Nya Pershyttan; såsom enka numera boende hos sonen Erland Lundqvist (tab. 53).

Barn:

Karolina Olsson, f. 1844 $^{21}/_{11}$; numera boende vid Pershytte gruffält; gift 1866 $^{27}/_{1}$ med krutarbetaren *Per Johan Jonsson* från Gyttorp, f. 1847 $^{24}/_{3}$. Han öfvergaf hustrun och reste till Norra Amerika ett par år efter giftermålet.

Anders Gustaf Lundqvist, f. 1846. Se tab. 51.

Johannes Lundqvist, f. 1847. Se tab. 52.

Per Olof Lundqvist, f. 1849 $^{23}/_{7}$; † 1889 i Norra Amerika, dit han utvandrade före 1875, samt efterlemnade familj.

Johanna Matilda Lundqvist, f. 1852 $^{24}/_{6}$; † 1893 i Norra Amerika, där hon något år förut blifvit gift.

Erland Lundqvist, f. 1856. Se tab. 53.

Anna Elisabet Lundqvist, f. 1859 $^{20}/_{2}$, † 1893 i Norra Amerika, där hon varit gift.

Sofia Lundqvist, f. 1861 $^{5}/_{10}$, † 1887 $^{9}/_{5}$; småskollärarinna; gift 1881

$^{30}/_{9}$ med folkskolläraren *Vilhelm Andreæson*, f. i Svanskogs församling 1851 $^{8}/_{7}$; tillträdde 1879 Åshytte folkskola.

Augusta Lundqvist, f. 1864 $^{13}/_{6}$; utvandrade under 1880-talet till Norra Amerika, där hon blifvit gift och ännu (1897) lefver.

Tab. 51.

Anders Gustaf Lundqvist (se tab. 50). Skomakare och från 1888 ägare af $^{1}/_{16}$ mantal i Nya Pershyttan; f. 1846 $^{6}/_{6}$; gift 1872 $^{19}/_{10}$ med *Amanda Kristina Österdal*, f. vid Gamla Pershyttan 1854 $^{15}/_{8}$.

Barn:

Gustaf Vilhelm, f. 1873 $^{7}/_{4}$, † 1876 $^{8}/_{11}$.
Anna Olivia, f. 1875 $^{9}/_{3}$, † 1876 $^{12}/_{6}$.
Gustaf Valfrid Lundqvist, f. 1876 $^{25}/_{9}$; anstäld vid Svea lifgarde 1894.
Anna Olivia Lundqvist, f. 1880 $^{27}/_{7}$.
Karl Verner, f. 1885 $^{5}/_{10}$.
Allan Valentin, f. 1896 $^{2}/_{8}$.

Tab. 52.

Johannes Lundqvist (se tab. 50), f. 1847 $^{24}/_{6}$; skomakare, f. d. hemmansägare, boende å lägenheten Katrinelund vid Björsarf i Ljusnarsbergs församling. Gift 1871 $^{16}/_{6}$ med *Augusta Bolin*, f. 1845 $^{24}/_{12}$, dotter till hemmansägaren Anders Persson Bolin och Katarina Jansson i Valltorp, nämda församling.

Barn:

Alma Lundqvist, f. 1871 $^{21}/_{9}$; uttog flyttningsbevis till Norra Amerika 1889 $^{17}/_{6}$.
Oskar Lundqvist, f. 1872 $^{22}/_{11}$; flyttade till N. Amerika 1891 $^{20}/_{3}$.
Hilma Lundqvist, f. 1873 $^{28}/_{11}$; till N. Amerika 1892 $^{5}/_{3}$.
Emil Lundqvist, f. 1874 $^{23}/_{12}$; till N. Amerika 1892 $^{5}/_{3}$.
Hilda Lundqvist, f. 1876 $^{26}/_{12}$; till N. Amerika 1891 $^{20}/_{3}$.
Leontina Augusta Lundqvist, f. 1878 $^{7}/_{2}$.
Johan Knut Lundqvist, f. 1880 $^{4}/_{4}$.
Gustaf Hjalmar Lundqvist, f. 1881 $^{30}/_{10}$; till N. Amerika 1892 $^{5}/_{3}$.
Karl Bartolomeus, f. 1885 $^{21}/_{8}$.
Ellen Teresia, f. 1886 $^{13}/_{10}$.
Henning Gereon, f. 1888 $^{21}/_{12}$.

Tab. 53.

Erland Lundqvist (se tab. 50), f. 1856 $^{28}/_{2}$; arbetare till 1876 $^{1}/_{9}$, då han erhöll inträde vid Karlstads folkskollärareseminarium; tog examen därstädes 1879 $^{30}/_{5}$ samt organistexamen 1881 $^{20}/_{8}$. Anstäld som extra lärare vid Liljedals glasbruk i Eds socken, Vermlands län, 1879 $^{1}/_{7}$ och ordinarie 1881 $^{1}/_{1}$. Tillträdde 1882 $^{1}/_{1}$ plats som klockare, organist och folkskollärare i Hakarps socken, Jönköpings län, där han qvarstannade 2 år, till 1884 $^{1}/_{1}$, då liknande plats tillträddes i Stora Kils socken, Vermlands län. Här förblef han i $7^{1}/_{2}$ år; sökte därpå hösten 1890 till Solna

församling invid Stockholm, blef kallad till prof och erhöll nästan enhällig kallelse till platsen, som tillträddes 1891 $^{1}/_{7}$ och han fortfarande innehar. — Gift 1) 1882 $^{27}/_{12}$ med *Inga Karolina Halvorsen*, † 1887 $^{29}/_{11}$, lärarinna från Gillberga i Vermland. 2) 1889 med *Amanda Kristina Eriksson*, från Stora Kils socken.

Barn:

1. *Gustaf Adolf*, f. 1884 $^{6}/_{11}$.
1. *Karl Filip*, f. 1886 $^{17}/_{5}$.
2. *Sten Erland*, f. 1890 $^{8}/_{6}$.
2. *Sven Olof*, f. 1896 $^{30}/_{9}$.

Vikersgårds-grenen.

Tab. 54.

Olof Fransson (se tab. 4), bergsman i Vikersgården; f. 1661 $^{24}/_{12}$; var efter sitt giftermål boende i Kolbäckstorp 1688—97, då han, sedan brodern Abraham aflidit, af föräldrarna blef antagen att förestå deras åboende hemman Vikersgården samt att på ålderdomen vårda och sköta dem, mot en årlig lön för sig och hustru af 4 skeppund tackjern; genom samma öfverenskommelse och förordnande 1698 $^{18}/_{10}$ erhöll han ock rättighet att, efter deras död, inlösa samma hemman efter »mätismanna ordom», hvilken lösen enligt bevarade qvittenser synes hafva uppgått till ej mindre än 135 skepp. tackjern, däruti hans egen arfslott, 19 skepp., dock är inräknad.

Genom köpebref 1691 $^{8}/_{5}$ förvärfvade Olof Fransson sig $^{1}/_{11}$-del i »vestra masugnen vid Skrekarhyttan», hvilken hyttedel betingade ett pris af 4 skepp. tackjern och 2 daler kpmt. Vid grufting i Nora stad 1716 $^{16}/_{5}$ »förordnades till sexmän vid Dalkarlsbergs grufvor Olof Fransson i Vikersgården och unge Erik Olsson på Skrekarhyttan, hvilka förmantes att med all tro och redlighet sina ombetrodda embeten förrätta, att de med tryggt samvete det inför Gud och menniskor försvara kunna». Vid ett annat grufting i Nora 1719 $^{18}/_{2}$ »upplästes bergsmannen Erik Larssons på Skrekarhyttan utgifna köpebref till sexman Olof Fransson på Vikersgården uppå $^{1}/_{2}$-del uti dess osmundssmedja, med sjelfva stommen, grunden. bälgor, hjul, damm och allt innanrede för 11 skepp. tackjern, som till köparens säkerhet intecknades». Genom köpebref 1720 $^{2}/_{7}$ inköpte han af 2:ne grannar i Skrekarhyttan »ett litet jordestycke till sinderrum», som var »beläget vesternorr om Skrekarhyttan emellan trenne farevägar», för hvilken plats köpesumman utgjorde 3 skepp. tackjern. I öfrigt förekommer hans namn endast sällan i domböckerna, utom i fråga om förmynderskap, hvarmed han ganska ofta belastades, ett förhållande som synes vittna om allmänt förtroende och anseende för redbarhet och rättrådighet. Därom mäla ock hans personalier, hvilka blifvit förvarade till våra dagar och som meddelas bland efterföljande bilagor. Däraf framgår ock att Olof Frans-

son aflidit i lunginflammation 12 Februari samt att han begrofs i Nora kyrka 24 i samma månad 1723, i en ålder af 61 år och 7 veckor[1].

Gift 1688 med *Margareta Persdotter*, f. 1665, † 1731 $^{26}/_{11}$ och begrafven i kyrkan; bergsmansdotter från Skrekarhyttan. Hennes ärfda fastighetslott därstädes såldes enligt köpebref 1699 $^{2}/_{5}$ för $4^{1}/_{2}$ skepp. och $1^{1}/_{2}$ våg tackjern. Vid arfskifte 1723 $^{29}/_{4}$ efter hennes aflidne man Olof Fransson, »förentes modern och barnen sålunda, att gälden betalas af den fasta egendomen, men lösöronen byttes straxt dem emellan efter lott: modern undfick sin treding och barnen tvådelarna; och som de alla myndiga togo straxt sina lotter om händer, var intet nödigt dem specificera, utan allena moderns lott eller treding», hvilket naturligtvis skedde till framtida gagn och säkerhet. Hon erhöll först och främst sin »enkesäng», som utgjordes af »en räckebolster, 2:ne långa hufvudbolster, en mindre med lärftsvar, en behållen medelmåttig filt, ett behållet sängtäcke, ett behållet bordkläde, 2 st. behållna hyenden, 2 st. lakan, en örngottshufva, ett handkläde». Vidare fick modern på sin andel »en förgyld qvarters silfverkappe, en silfversked, en stor koppargryta om 18 m♃:r, en tennskål, ett stort tennfat, 2 st. tenntallrikar, ett skrikstop, 2 st. stora djupa tyskefat, en tysk smörask, en drifven ljusstake af messing, messingskittel med grepe a 5 m♃:r, en messingspanna med skaft till 3 stop, en bleckkittel, en liten tysktallrik, 4 st. trätallrikar, ett litet trästop. I det öfriga silfret efterlät modern sin del åt barnen, hvilka delte det sins emellan efter lott. Sedan bekom modern en häst med sadel, nytt betsel och grimma, en arbetssele med utskuren krusning». — — — — »Hvad kreaturen angick, så efterläto barnen modern taglotten, och hon bekom på sin del 5 st. kor: Rögås, Stjerngås, Blomstra, Linros, Krusa, en medelmåttig gälding, en liten tjur, en liten qvigkalf, 10 st. getter och 2 bockar; moderns del i 2 st. grisar belöper 8 daler kpmt. Hennes del uti fiskeredskapen: 4 st. braxenät behållna, ett behållet siknät, ett g:lt skottnät, 8 st. medelmåttige läggenät». All den öfriga lösegendomen, som var ganska betydlig och vittnande om ett jemförelsevis förmöget bo, må här förbigås.

Barn:

Per Olsson, f. 1689, † 1768. Se tab. 55.

Anna Olsdotter, gift med bergsm. *Hans Persson* i Nyviker, som afled blott $^{1}/_{2}$ år efter arfskiftet 1723 $^{18}/_{10}$, 34 år gammal.

Ingeborg Olsdotter, gift med bergsm. *Olof Nilsson* i Skrekarhyttan, sannolikt en son till förut (tab. 6) omtalade Nils Andersson därstädes och hans hustru Elin Larsdotter i hennes 1:a gifte.

Margareta Olsdotter, f. 1700 $^{20}/_{10}$, † 1756 $^{3}/_{10}$ och begrafven i Nora kyrka; gift 1719 $^{25}/_{10}$ med bergsm. *Johan Persson* i Nor, som afled 1766 $^{2}/_{2}$, 72 år gammal.

Tab. 55.

Per Olsson (se tab. 54), bergsman i Vikersgården; f. i April 1689 enligt den af Tilas (sid. 377) meddelade genealogiska tabellen. Vid förutnämda arfskifte 1723 $^{29}/_{4}$

[1] I församlingens dödbok, som för åren 1701—1740 är mycket ofullständig, vittnande om stor vårdslöshet och slarf af vederbörande klockare eller — presterskap, uppgifves dödsdagen vara 26 Jan. och begrafningsdagen 3 Febr. 1723.

Förentes arfvingarna med modern om detta $^{1}/_{4}$-dels stadgehemman i Vikersgården så kalladt, angående fastigheten så af hus som jord, uti man- och fägården, vretar, humlegårdar och kålgårdar, ängar och hagar med lador, norra och södra gärdet, ängen vid Kolbäckstorpet med ladorna, hyttedelen, kolhus, bokhus, råstgrop, limhus, $^{1}/_{4}$:del i en hyttestuga, $^{1}/_{2}$:del i en osmundssmedja emot Erik Larsson med hjul och stock, limhammar och en liten knip-hammar med ett litet kolhus; item $^{1}/_{4}$:del uti sågen dock utan grund, $^{1}/_{3}$:del i en sqvalteqvarn, en liten hemskog till gårdefång och vedbrand; äfven 2:ne ökentrakter samt med grufdelar och alla hemmanets tillhörigheter af allt som därtill lydt och legat, eller härefter lagl:n tillvinnas kan, att åboen Per Olsson skall därföre gifva i ett för allt 1,800 daler kpmt, betalande däraf först gälden och sedan det som öfverskjuter till sina syskon och svågrar.

Arfskifteshandlingen innehåller vidare, att

Alldenstund arfvingarna voro ense därom att gäldsumman af jern skulle beräknas i penningar à 18 daler skeppundet: ty blir hela summan af gälden i penningar 1,534 daler 5 öre kpmt, och sålunda öfverskjuter emot hemmansvärdiet till arfvingarna 265 daler 27 öre, hvaraf tillbör hvardera systern af sin broder att undfå 53 daler $5^{2}/_{5}$ öre kpmt, när han sin brodersdel för sig behåller, näml. 106 daler $10^{4}/_{5}$ öre kpmt.

Man får slutligen veta att »till värderingsmännerna och skrifvarlön äro betalte 48 daler kpmt». Handlingen är försedd med underskrifter och bomärken af de 4 syskonen samt af förrättningsmännen, nämdem. Erik Olsson på Skrekarhyttan och Olof Olofsson i Skofttorp, men handstilen förråder samma hand, som skrifvit fadern Olof Franssons personalia, hvadan man kan antaga att någon yngre prestman eller adjunkt medverkat som skrifbiträde. Handlingen har tillika blifvit försedd med denna påskrift:

Anno 1726 d. 27 Sept. uppå Nora bergslags ordinarie ting, blef detta arfsinstrument af delningsmännen och arfvingen Per Olsson i Vikersgården för riktigt erkändt, dock utan prejudice af de öfrige frånvarande arfvingar, som attesteras. Ut supra. På Häradsrättens vägnar *Sam. Noordenhielm.*

Af häradets dombok för 24 Februari 1739 kan inhemtas, att

S. d. Företrädde Per Olofsson i Vikersgården och uppviste landshöfdingeembetets d. 4 Januari innevarande år gifne resolution, hvaruti honom tillåtes att blifva immiterad uti det $^{3}/_{8}$ hemman vid Skrekarhyttan, som dess svåger Olof Nilsson innehaft, sedan det förut af edsvorne mätismän blifvit värderadt och han värderingssumman därföre betalt, anhållandes Per Olofsson, det tvänne nämdemän måtte af Häradsrätten få befallning att värdera berörde $^{3}/_{8}$:delar; hvartill häradsrätten gaf sitt bifall samt förordnade nämdemännen Olof Olofsson på Lockhyttan och Sven Persson i Ringshyttan, att, så snart laga tiden infaller, den begärdo värderingen på Olof Nilssons förenämde hemmansdel behörigen förrätta; dock bör den ske uti Olof Nilssons samtelige borgenärers närvaro; hvarföre han eller Per Olofsson dem kommer att angifva, så att terminen därtill dem vederbörligen må kunna antydas.

Ehuru gruftingsprotokollen saknas för åren 1728 och 1729 kan man dock af andra finna att Per Olsson antogs till sexman 1728. Vid bergsting i Nora 1745 $^{20}/_{3}$ begärde han nämligen afsked efter 17 års tjenst,

på grund af ålder och sjuklighet, som beviljades »med det goda loford, att han därvid som en ärlig och uppriktig domare och sexman sig alltid skickat och uppfört». Han omtalas ock af TILAS i berömmande ordalag här ofvan (sid. 376). Afled 1768 $^{1}/_{10}$ i en ålder af 82 år, enligt dödbokens uppgift; men på sätt förut är antydt utgör rätta ålderssiffran högst $79^{1}/_{2}$ år. — Gift 1712 $^{25}/_{5}$ med *Anna Nilsdotter*, f. 1684, † 1768 $^{30}/_{12}$, $84^{1}/_{2}$ år enligt dödboken. Anna var sannolikt dotter till förut (tab. 6) omtalade Nils Andersson i Skrekarhyttan och hans hustru Elin Larsdotter, i hennes 1:a gifte, hvilket förhållande kan förklara, att nämda Elins personalia hamnat bland Vikersgårdsgrenens slägthandlingar.

Barn:

Ett barn[1], † 1713 $^{25}/_{8}$, 3 veckor 2 dygn.
Frans, f. 1715 $^{30}/_{4}$, † $^{21}/_{5}$ s. år, 22 dygn.
Olof Persson, f. 1717, † 1773. Se tab. 56.
Anna Persdotter, f. 1725 $^{1}/_{12}$. Gift med bergsm. *Abraham Persson* i Garphyttan, Tysslinge socken, f. 1722 $^{27}/_{9}$, † 1791 $^{8}/_{11}$, riksdagsman för Lekebergslagen vid 1778 års riksdag[2].
Erik Persson, f. 1736, † 1797. Se tab. 57.

Tab. 56.

Olof Persson (se tab. 55), f. 1717, vistades först, sedan han blifvit gift, hos sin svärfader vid Garphyttan och blef i hans ställe 1748 $^{27}/_{4}$ antagen till sexman i Dalkarlsbergs tingslag. Genom afhandling med sina föräldrar, upprättad 1766 $^{21}/_{11}$, i närvaro af nämdemännen Per Larsson i Elfhyttan och Jakob Persson i Gamleviker, öfvertog han »såsom äfven innehafvare af dess syster Annas lott», $^{1}/_{4}$ hemmanet Vikersgården efter ett öfverenskommet värde af 3,000 daler, hvarjemte föräldrarna, »emot undantag af lösören, beräknadt till 1,667 daler kpmt», skulle äga »att hos honom njuta behörig skötsel, föda och bergning till dödedagar samt anständig begrafning». Både far och mor afledo såsom förut är sagdt under loppet af 1768 och sjelf afled Olof Persson 1773 $^{10}/_{10}$. — Gift med *Ellika* (Helena) *Persdotter*, f. 1718, † 1799 $^{31}/_{1}$, dotter till bergssexm. Petter Persson i Garphyttan, Tysslinge socken.

Barn:

Helena, † 1742 $^{14}/_{11}$, 6 veckor gammal.
Per Olsson, f. 1743, † 1804. Se tab. 58.
Erik Olsson, f. 1744. Se tab. 59.
Brita Olsdotter, f. 1749, † 1800; gift 1) 1768 $^{10}/_{9}$ med sin faders sysslings son, bergsm. *Erik Ersson* i Kolbäcksgården (se tab. 44), f. 1747, † 1781; 2) 1786 $^{28}/_{11}$ med *Lars Olsson* därstädes, i hans 1:a gifte, f. 1755, † 1833.
Anders Olsson, f. 1754 $^{1}/_{5}$, † barnlös 1801 $^{19}/_{3}$, bergsman i Nor; gift 1787 $^{4}/_{9}$ med *Kristina Andersdotter* därstädes.

[1] Gosse eller flicka är ej antecknadt i dödboken.
[2] Dessa data äro hemtade från hans grafsten å Tysslinge kyrkogård. Hustruns namn, födelseår och dag är äfven inhugget å stenen, men icke dödsåret.

Olof, f. 1759 $^{10}/_{3}$, † $^{30}/_{3}$ s. år.
Kristina Olsdotter, f. 1764; gift 1791 $^{8}/_{12}$ med torparen *Lars Andersson.*
Anna, f. 1766 $^{3}/_{3}$, † $^{17}/_{3}$ s. år.

Tab. 57.

Erik Persson Öster (se tab. 55), bergsman i Skrekarhyttan, f. 1736, † 1797 $^{18}/_{1}$. Gift 1760 $^{26}/_{5}$ med *Karin Persdotter*, bergsmansdotter från Fogdhyttan, † 1809.

Barn:

Olof, f. 1763, † 1764 $^{12}/_{8}$. $^{3}/_{4}$ år gammal.
Katarina, f. 1764, † 1766.
Margareta, f. 1765, † 1771 $^{3}/_{9}$.
Katarina, f. 1768, † 1771 $^{5}/_{9}$.
Anna Maria, f. 1769, † 1771 $^{12}/_{9}$.
Sara, f. 1771 $^{12}/_{8}$, † $^{12}/_{9}$ s. år.
Erik, f. 1773 $^{28}/_{2}$, † $^{13}/_{3}$ s. år.

Tab. 58.

Per Olsson (se tab. 56), f. 1743, bergsman i Vikersgården, om hvilken egendom han synes ha träffat uppgörelse 1774 $^{10}/_{10}$, emedan han samma dag utgifvit en förbindelse till svågern Erik Ersson i Kolbäcksgården (se tab. 44) å 500 daler kpmt »för dess hustrus arfsdel i $^{1}/_{4}$ hemman Vikersgården enligt därå undfånget köpebref», hvilken förbindelse bevittnades af nämdemännen Jakob Persson i Gamleviker och Olof Gabrielsson i Bondeborn, hvilka då antagligen förrättat arfsutredning efter fadern Olof Persson. Köpesumman för Vikersgården synes vid detta tillfälle beräknats till 4,000 daler.

Per Olsson var ej skrifkunnig, utan begagnade stamfaderns initialer (FT) till bomärke vid handlingars underskrifvande. Genom köpebref 1775 $^{23}/_{10}$ försålde han sin hustrus arfslott i $^{1}/_{4}$ hemman Norra Ås för 500 daler kpmt, men inköpte några år senare $^{1}/_{4}$ hemman n:r 5 i Gamleviker, hvilken hemmanslott vid delning 1783, som af Häradsrätten faststäldes 1784 $^{26}/_{3}$, erhöll större delen af sina ägor utlagda intill Vikersgårdens hemman.

Förut är berättadt att Per Olsson erhållit qvitto å betald ersättning för besvär och kostnad i och för återvinning af Skrekarhytte öknarna. Vid samma qvitto finnes bilagd en så lydande revers:

Till sedelhafvaren betalar undertecknad vid anfordran fem skeppund tackjern, hvarföre nöjaktig valuta bekommits, som reverseras. Skrekarhyttemoen den 27 Juli 1790.

S:r 5 skepp. tackjern. *Petter FT Olsson*
vid Vikersgården.

Till vittnes:

Carl Porat Carlsson. *Israel Nilsson* vid Skrekarhyttan.

Man torde häraf lätt kunna beräkna det arvode, som varit betingadt för ifrågavarande uppgörelse. — »Efter en här i verlden förder redlig, stilla och anständig vandel, under någon tids krafternas allt mera och mera aftagande sjukdom» afled Per Olsson i Vikersgården 1804 $^{28}/_{3}$. Gift 1) 1770 $^{5}/_{6}$ med *Maria Eriksdotter*, f. 1746 $^{25}/_{12}$, † 1786 $^{6}/_{12}$, dotter till konstvaktaren och bergsm. Erik Andersson Oppstedt och Maria Jansdotter vid Åshyttan; 2) 1787 $^{5}/_{7}$ med *Anna Jansdotter* i hennes 1:a gifte, f. 1768, † 1835 $^{12}/_{10}$, dotter till bergsm. Jan Andersson i Dalkarlshyttan; omgift 1805 $^{15}/_{5}$ med Jan Ersson i Skrekarhyttan (se tab. 20), bergssexman och slutligen häradsdomare.

Barn:

1. *Kristina*, f. 1773 $^{20}/_{12}$, † 1775 $^{11}/_{9}$.
1. *Brita Maria Persdotter*, f. 1775 $^{13}/_{11}$. Gift 1804 med bergsm. *Olof Larsson* i Dalkarlshyttan.
1. *Anna Kristina Persdotter*, f. 1777 $^{18}/_{12}$, † 1849 $^{7}/_{12}$; gift 1805 $^{30}/_{5}$ med torparen Jan Andersson i Dalkarlshyttan.
1. *Magdalena*, f. 1779, $^{17}/_{3}$, † 1780.
1. *Katarina Persdotter*, f. 1780 $^{27}/_{8}$. Gift 1805 $^{30}/_{5}$ med *Erik Larsson* från Kils socken.
1. *Magdalena Persdotter*, f. 1782 $^{10}/_{4}$. Gift 1806 med *Anders Andersson* i Stafrumstorp.
1. *Olof*, f. 1786 $^{30}/_{10}$, † s. år.
2. *Johan*, f. 1789 $^{17}/_{10}$, † 1790 $^{19}/_{1}$.
2. *Petter Persson*, f. 1791, † 1865. Se tab. 60.
2. *Helena Katarina Persdotter*, f. 1793 $^{30}/_{6}$. Gift 1813 $^{25}/_{7}$ med bergsm. *Erik Danielsson* i Gamleviker.
2. *Sara*, f. 1795 $^{16}/_{1}$, † 1797.
2. *Sara Persdotter*, f. 1798 $^{30}/_{7}$. Gift 1821 $^{9}/_{3}$ med bergsm. *Anders Erlandsson* i Hammarboda, Kils socken.
2. *Margareta*, f. 1801 $^{8}/_{4}$; † 1803.
2. *Elisabet*.

Tab. 59.

Erik Olsson (se tab. 56), bergsman i Skofttorp, f. 1744, † före 1780. Gift 1770 $^{7}/_{10}$ med *Kristina Karlsdotter* därstädes.

Barn:

Olof, † 1771 $^{9}/_{5}$, 3 mån.
Karl, † 1772 $^{19}/_{4}$, 3 mån.

Tab. 60.

Petter Persson (se tab. 58), bergsman i Vikersgården, f. 1791 $^{8}/_{3}$, † 1865 $^{21}/_{12}$. Gift 1812 $^{28}/_{11}$ med *Kristina Henriksdotter*, f. 1782 $^{19}/_{8}$, † 1853 $^{12}/_{9}$, dotter till bergsm. Henrik Hindersson och Karin Engelbrektsdotter i Elfhyttan[1].

---

[1] Angående dessa makar, se »*Noraskogs arkiv*» I: 614.

Barn:

Per Torbjörn, f. 1814 $^{30}/_{9}$, † 1818.
Anders Persson, f. 1817, † 1871. Se tab. 61.
Anna Kristina Persdotter, f. 1819 $^{29}/_{10}$, † 1862 $^{22}/_{5}$; gift 1841 $^{3}/_{6}$ med *Lars Andersson*, f. 1814 $^{22}/_{10}$, i hans 1:a gifte; bergsm. först i Nyviker och sedermera vid Skrekarhyttan; numera boende som hyresgäst vid Elfhyttan.
Olof, f. 1822 $^{9}/_{1}$, † s. år.
Peter Persson, f. 1823. Se tab. 63.

Tab. 61.

Anders Persson (se tab. 60), blef den siste bergsman i Vikersgården; f. 1817 $^{22}/_{6}$, † 1871 $^{12}/_{4}$ å Serafimerlasarettet i Stockholm, där han sökte bot för en svår åkomma. Gift 1846 $^{11}/_{6}$ med *Karolina Karlsdotter*, f. 1825 $^{16}/_{10}$; dotter till bergssexm. Karl Jansson i Bleksberg[1]; från det hon blef enka, har hon nästan oafbrutet vistats hos äldste sonen.

Efter Anders Perssons frånfälle blef dödsboet nödsakadt att afyttra den gamla familjegården, som då i fulla tre århundraden tillhört slägten. Vikersgården $^{1}/_{4}$ mantal, med därtill hörande $^{1}/_{8}$ mtl n:r 5 i Gamleviker såldes 1872 $^{3}/_{2}$ för 21,200 kronor till Vikers grufbolag, hvars samtliga grufvor äro därå belägna. Köpeskillingen för det egentliga Vikersgården beräknades då till 18,000 kronor, ett i sanning helt annat värde än de, som här ofvan under olika tider angifvits för samma egendom. Till detta höga värde bidrog dock väsentligt, att samtidigt anlades å gårdens ägor jernvägsstationen *Vikersvik*, som är belägen vid skärningspunkten af de hvarandra korsande Nora—Karlskoga och Vikern—Möckelns jernvägar, hvilka delat egendomen i 4 delar.

Barn:

Per Vilhelm Andersson. f. 1848. Se tab. 62.
Karl Andersson, f. 1849 $^{9}/_{4}$; vistas i Norra Amerika.
Anders, f. 1851 $^{19}/_{1}$, † 1852 $^{18}/_{8}$.
Maria Ulrika, f. 1852 $^{4}/_{2}$, † $^{15}/_{9}$ s. år.
Karolina Albertina, f. 1853 $^{29}/_{5}$, † 1857 $^{29}/_{1}$.
Johan, f. 1854 $^{22}/_{6}$, † 1857 $^{27}/_{1}$.
Anna Matilda, f. tvilling 1855 $^{4}/_{9}$, † $^{23}/_{10}$ s. år.
Maria Fredrika, f. tvilling 1855 $^{4}/_{9}$, † $^{20}/_{10}$ s. år.
Johan, f. 1857 $^{19}/_{6}$, † följande dag.
Gustaf Andersson, f. 1858 $^{6}/_{6}$; vistas i Norra Amerika.

---

[1] Omtalad anf. st. I: 624.

Maria Augusta, f. 1859 $^{9}/_{9}$, † $^{17}/_{12}$ s. år.
Anna Matilda, f. 1860 $^{7}/_{12}$, † 1866 $^{8}/_{3}$.
Karolina Andersson, f. 1862 $^{5}/_{3}$. Gift 1888 $^{27}/_{9}$ med possessionaten och nämdem. *Edvard Nyqvist* i Skrubby, adress Vretstorp.
Johan Julius, f. 1863 $^{17}/_{6}$, † $^{6}/_{10}$ s. år.
Lars Erik, f. 1864 $^{7}/_{8}$, † 1866 $^{10}/_{4}$.
Anders Julius Andersson, f. 1866 $^{8}/_{2}$, † ogift 1895 i Brasilien, där han under loppet af närmare 10 år varit anstäld som biträdande ingeniör vid jernvägsbyggnader.
Augusta Ingeborg Andersson, f. 1867 $^{8}/_{9}$, bor å Sunds gård i Nora socken.
Frans Enok Andersson, f. 1869 $^{3}/_{1}$; under 1880-talet jungman å handelsfartyg; vistas f. n. i Norra Amerika.

Tab. 62.

Per Vilhelm Andersson (se tab. 61), f. 1848 $^{5}/_{4}$; bokhållare på åtskilliga ställen; förvaltare vid Bergsängsgrufvan i Nora socken 1883—85; vid Svärta grufvor i Södermanland 1885—88; inköpte 1888 och tillträdde omedelbart Sunds gård i Nora socken, bestående af 3 mantal Östra Sund, där ny mangård uppfördes, hvilken egendom helt och hållet skötes under eget bruk; därjemte delägare i Gyttorps sprängämnesaktiebolag samt i Stribergs m. fl. grufvor. Af kommunala och andra förtroendeuppdrag, hvilka sedermera kommit honom till del, må här nämnas: nämdeman, vice ordförande i socknens kommunalnämd, ledamot i skolrådet, ordförande i socknens brandstodsnämd, samt styrelseledamot i Nora sparbank och Nora folkbank. — Utg. vill ock på detta sätt betyga sin tacksamhet för det välvilliga tillmötesgående hvarmed slägtens äldre handlingar hållits tillgängliga så väl för dessa som förut vid ett par tillfällen meddelade anteckningar till Vikers-Ekestubbe-slägtens historia. — Gift 1883 $^{27}/_{3}$ med *Anna Sofia Vendin*, f. 1847 $^{27}/_{11}$, dotter till byggmästaren Gustaf Vendin.

Barn:

Valborg Sofia Ekestubbe, f. 1883 $^{30}/_{12}$.
Torbjörn Alarik Ekestubbe, f. 1884 $^{13}/_{12}$.
Ragnar Per Ekestubbe, f. 1885 $^{2}/_{11}$.
Einar Valfrid Ekestubbe, f. 1887 $^{21}/_{4}$.
Gunborg Ragnhild, f. 1888 $^{27}/_{5}$, † 1889 $^{17}/_{5}$.
Gunne Hjalmar Ekestubbe, f. 1889 $^{21}/_{9}$.
Birger Harald Ekestubbe, f. 1890 $^{22}/_{12}$.
Astrid Sofia, f. 1892 $^{19}/_{4}$, † $^{25}/_{6}$ s. år.

Tab. 63.

Peter Persson (se tab. 60), f. 1823 $^{16}/_{2}$; bergsman och fr. 1865 ägare af $^{1}/_{2}$ mantal i Nyviker; under åren 1846—69 tillika ägare af $^{1}/_{2}$ mtl i Grecksåsar, kalladt Ängen; nämdeman 1855—69, och en af de få bergsmän, som i handling visat intresse för »Noraskogs arkiv». Gift 1846 $^{2}/_{4}$ med *Anna Kristina Andersson*, f. 1826 $^{31}/_{10}$, † 1887 $^{13}/_{6}$, dotter till bergssexm. Anders Johansson och Kristina Olsdotter i Grecksåsar[1].

Barn:

Per Olof Persson, f. 1848. Se tab. 64.
Anders Persson, f. 1849. Se tab. 65.
Kristina Elisabet Persson, f. 1851 $^{25}/_{1}$; förestår faderns hushåll.
Karolina Persson, f. 1852 $^{23}/_{2}$; gift 1878 $^{18}/_{10}$ med *Israel Larsson*, f. 1854 $^{11}/_{1}$; numera landtbrukare i Lunnebjörka, Skärkinds församling, Östergötlands län.
Matilda, f. 1853 $^{10}/_{4}$, † 1854 $^{8}/_{4}$.
Matilda Persson, f. 1855 $^{21}/_{2}$; gift 1891 $^{6}/_{5}$ med *Lars August Fransson*, f. 1859 $^{10}/_{8}$, bergsm. och ägare af $^{17}/_{32}$ mtl i Nor (Millsjölund), Nora socken.
Karl, f. 1856 $^{18}/_{8}$, † 1857 $^{11}/_{9}$.
Karl Johan, f. 1858 $^{18}/_{8}$, † 1860 $^{28}/_{8}$.
Anna Lovisa Persson, f. 1861 $^{19}/_{10}$; gift 1886 $^{29}/_{3}$ med *Erik Edvard Tydén*, f. 1858 $^{29}/_{12}$, skogvaktare vid Dalkarlsbergs grufält.
Olof, f. 1863 $^{1}/_{6}$, † följande dag.

Tab. 64.

Per Olof Persson (se tab. 63); f. 1848 $^{30}/_{8}$; efter åtskilliga års anställning i olika befattningar vid jernvägstrafik och byggnader arrendator af faderns egendom i Nyviker. — Gift 1893 $^{24}/_{10}$ med *Sofia Öberg*, f. 1862 $^{3}/_{11}$, dotter till hemmansägaren A. G. Öberg och Kristina Katarina Olsson i Gamleviker.

Barn:

Anna Sofia, f. 1884 $^{5}/_{2}$.
Pontus, f. 1894 $^{12}/_{1}$.
Olga Maria, f. 1895 $^{2}/_{7}$.

[1] Jfr »*Noraskogs arkiv*» I: 523.

Tab. 65.

Anders Persson (se tab. 63); f. 1849 26/8; arrendator af 3/4 hemman i Åshyttan, tillhörigt Stribergs grufbolag 1881—95 samt fr. sistnämda år bergsman och ägare af 1/2 mantal därstädes (Söderås). — Gift 1878 24/5 med *Karolina Jansson*, f. 1848 22/10; dotter till bergsm. Jan Persson och Katarina Lovisa Larsdotter i Nyviker (se tab. 18).

Barn:

Karl, f. 1880 5/4, † 1882 21/3.
Karl, f. 1883 20/1.
Oskar, f. 1885 29/7.
Viktor, f. 1888 25/1, † 29/10 s. år.
Anna, f. 1890 1/3.
Emil, f. 1891 29/10.

Tab. 66.

Abraham Fransson (se tab. 4), vistades hemma hos föräldrarna på Vikersgården, såsom deras arbetsförman och biträde, men afled före dem 1697. Gift med ***Brita Larsdotter*** från Grecksåsar; möjligen hade hon förut varit gift med Abrahams 1687 aflidne broder Karl Fransson (se sid. 393) eller ock var hon en syster till dennes hustru. Brita blef dock snart omgift, men namnet på denne man är icke käudt. År 1711 var hon ånyo enka, men blef åter gift med bergsm. och gästgifvaren Per Olsson i Grecksåsar. — Vid häradstinget 1698 29/6

Påminde hr befallningsman välbetrodde Johan Ytter huru såsom Abraham Fransson i Vikersgården är för någon tid sedan genom döden afgången och efter sig lemnat omyndiga barn; varandes nu modern inträdd i annat gifte och fuller boet inventeradt, men för styffaderns dispyter skull ej kommit till delning för mangel af förmyndare, som barnens rätt utföra kunna; allt därföre fann rätten sin skyldighet vara förmyndare för de omyndiga att utse, hvartill konstituerades farbrodern Hans Fransson på Skrekarhyttan och mosters man Anders Ersson på Grecksåsar.

Barnen synes ha varit följande:

Hans Abrahamsson, ogift, drunknade vid nyårstiden 1711. Bland slägtens handlingar har äfven återfunnits följande

Specifikation uppå den omkostning, som jag underteckuad vid min brorson, sal. Hans Abrahamssons begrafning gjort hafver som följer, nämligen:

Med upptagning utur vattnet samt för kistan och annat bestiger inalles till ...... kpmt daler	24: 26
Till höglärde hr prosten levererat tackjern 2 skepp. à 10 d:r	20: —
samt forlön för dito	1: 16
Till kapellan kontant betalt 3 karol.	5: 20
Till höraren hr Westling dito för sång och personalier	6: 18
Till skolmästaren dito som qvittenset visar	4: 22
Till kyrkan för grafDöppning, klockor, bårkläde samt testamente betalt	14: 28
Till klockaren och ringarena betalt	5: 12
Noch i fattigbössan	—: 15

Till dödgräfvarena	3: 24
Forlön för 3 skepp. tackjern, som jag till Lars Ringström levererat	3: —
Till hr Westman betalt för svepning, som dess räkning utvisar	15: 13
Till hr rådman Heiser levererat för gjord omkostning vid begrafningen 4 skepp. tackjern à 10 d:r	40: —
Omkostning med skrifvande betalt	1: 28
Daler	148: 4.

Nora d. 21 Jan. 1711. *Olof OF Fransson* i Vikersgården.
Dessutom tre stop vin 11 daler 8 öre.

Antagligen hade den aflidne Hans varit i tjenst hos nyssnämde farbroder, efter han styrde om begrafning m. m.

Huruledes brorsonens efterlemnade qvarlåtenskap skulle delas, framgår af följande utdrag ur domboksprotokollet för 1711 $^{23}/_{9}$:

S. d. Uppå enkan hustru Britta Larsdotters på Grecksåsar och hennes barns med förre giftet målsmans Hans Franssons på Skrekarhyttan förfrågan, huru emellan modren och tvänne hennes med förre giftet i lifvet varande barn, qvarlåtenskapen delas skall, efter en hennes son af samma kulle, Hans benämd, som död blifvit, gaf Häradsrätten dem det besked, att samma arf likmätigt kap. 2 Ärfda-B. L.L. bör således delas, att modren bekommer den ena halfparten och den dödes samsyskon den andre; och blef efter parternes anhållan nämdemannen Olof Persson i Blexbergstorp af rätten förordnad att dela dem emellan och äfven barnens arf dem emellan, isynnerhet kläder och slikt, som till deras beklädning kan betarfvas.

Karl Abrahamsson, † 1728, ogift. Angående hans dödssätt innehåller häradsdomboken för $^{28}/_{9}$ s. år en ganska vidlyftig ransakning, huru »ogifte Karl Abrahamsson, om sina 30 år gammal, för en liten tid sedan genom döden omkommit, förmedelst det att han oförvarandes blifvit ihjälskjuten af en bössa, som gamle Anders Ersson i Grecksåsar på dess hafreåker för en björn utgillrat». Den dödes moder, som ännu lefde, »mäktade för ålderdomssjuklighet och särdeles sorg öfver sonens död intet tillstädeskomma» vid denna ransakning. Däremot var styffadern, förutnämde Per Olsson, samt åtskilliga vittnen närvarande därvid.

Häradsrätten förklarade dödsfallet vara »timadt genom våda och en blott olyckshändelse», men Anders Ersson, som »medelst björngillers utställande härtill varit en oförsigtig orsak», bötfäldes till 40 mark smt, emedan han underlåtit att offentligen kungöra om gillrets tillvaro. Vittnen intygade ock, att en björn varit synlig flera gånger i den nämda hafreåkern, samt att denna omständighet föranledt gillrets upprättande.

Angående det *tredje barn*, som Abraham Fransson efterlemnat och som antydes i 1711 års domboksprotokoll här ofvan, har någon underrättelse icke vunnits.

Att fel och misstag kunnat insmyga sig i föregående slägtregister är utg. den förste att villigt erkänna. Likaså torde ytterligare utgreningar af slägten kunna uppletas, om någon med allvar vill egna sig åt ett dylikt sökande. Utg. har gjort och gör hvad han förmår för att kunna framlägga det bästa möjliga i så väl dessa som andra sina bidrag till bergslagernas historia. Den, som icke är nöjd därmed, må i *handling* visa att han kan åstadkomma — något *bättre.*

Äldre handlingar rörande Vikers-Ekestubbeslägten.

Intyg för Torbjörn Pedersson på Våla angående behandlingen af en jordatvist inför Stockholms rådstufvurätt; dat. 15 Juni 1549.

Ur Riksarkivets *acta historica* under Gustaf I:s tid.
(Handl. synes vara ett slags konsept.)

Kon:ge M:tz w. n. herris befalningzman på Stocholms Slott Bekennes jagh Bothwedh Larszon och witterliig gör meth thetta mith breff, att anno Domini 1549 then 15 dagen Junij, Dhå jagh for retta satt på Stocholms Rådstuffuu j Borgmestare och Rådz nærwaru ther szamestedz, Kom för rettin Erliig Mann Torbiörn Perszon j Wåla j Munckatorpa Sochn, och gaff tilkenne thet han Kon. M:ttz w. n. herris breff vndfongith hade, thet han schulle ware i retta meth någre H. K. N. wndersåter aff Ånghermannalandh, Næmlige Pedher Gudmundsson j Stendör och Siword j Sundersta i Bota Sochn Huilke böndher for:ne Törbiörn Perszon hade fornempe tiid Stæmpne latiid hiitt tiill Stocholm, att sökie och sware forbe:te Törbiörn Persson tiill någen Jord szom szamma böndher haffwe jfrå honom, Men samme dag Törbiörn komiin var, szom war loghedagen nest för Dominica trinitatis Och wille dhå dragith aff war rett meth for:ne bönder för:ne stå, Dhå hade the aftonen tilforenne dragith sin wægh hedan aff Staden[1], som war om fredagen, och om fredagz afftonen kom och Törbiörn j bynn och wille sökie retten meth thom om loghedagz Morgonen, Men dhå wåre the jnthet tilstädis szom sware schulle etc. Dog lichauell bar han sine bewiss j retta, Medh huilke bewiss han dhå bewisse kunde, och epter wåre ransakan, thet for:ne bondher hade honom ju någen jord jfrå, huilkid icke klarlige bewises kunde, huru mygin jord thet war, Dogh lichauell motte hon vtransakes jbland saluge hustru Birgittj Jord som fordom bodde j Sundersta, Therföre sköttz dhå szama ärende vp, epter Törbiörns wederpartt icke tilstädis war szom tiill szamma Jord sware schulle etc. Hwarföre på thet att thenne longliige tretta motte ene gonge gripe en ende, Giorde Jag och Torbiörn Perszon hederliig och förstondig Man Her Hindrich Ericj Kyrkeherre j Torsåker som och til samme Jord fulmyndug och mektugh för:ne hustru Birgittis Jord j Sundersta granneliiga vtransaka huru mygin hon war på then tiid hon j liffwe war, Huilkiid han siig förplictade göra wille, på thet för:ne Torbiorn Perszon motte ene gonge wette få, huru mygin jord honom retzliiga på sine hustrues wegna tilkomber, wille sedan samme bönder szama Törbiörns Jord vtan all widere rettgong vplatte och ighen leffrere, warj gott, wille the icke, schole the thå sökie och sware honnom antingen jn för Rigsens Rådh, eller annerstedz ther

[1] Orden: »her aff byn» äro öfverstrukna.

han them kallandis warde Och tiill tesz ytthermere wisso dhå latther jag tryckie mith Signete her vnder Datum Stocholm åår och Dagh szom forscriffuit står.

Förläningsbref för Karl Nilssons hustru Anna Stensdotter i Gyttorp på Vikersgård i Noraskoga socken m. fl. andra gårdar, dat. Stockholm 13 Mars 1558.

Orig. å papper bland slägtens handlingar.

Wij Gustaff med Gudz Nåde Swerigis, Götis oc Wendis etc. Konungh, Göre witterligit, at wij aff synnerlig gunst oc nåde, haffue vnt oc effterlatit som wij oc her med vnne oc effterlåte, att thenne oss Elskelig, Erlig, welbördig Quinne, Hustru Anna Stensdotter Karl Nilsons hustru till Gyetorp, må oc skall vdi sin liffz tid, niute, bruke, oc beholle vnder frijhet och frelse tesse efter:ne godz oc gårder, som är En gård Säby 11 öris land, Enn gård Vreta 7 öris landh, oc tuå gårder i Sandesta. (Ite)m 3 wreter ther vnder, liggiendes vdi (Mun)ketorp Sokn, i Snäffuingen, Jtem en gård Leresta och 4 peningz land i Lidingx börd, liggiendes i Åkerbo häredt i Odensui Sokn, Jtem Vikers gård på Noreskoge, [med alt thet ther vnder ligger wt gijwiith ffor Grijmstade] dog med så skäll och förord, at hon aff för:ne godz skall göre oss, oc Cronone tillbördige tieniste etc. Hwilkit wij geffue alle som för wåre skuld wele och skole, göre oc låte, besynnerligen wåre Fougter oc befalninges men tillkenne, at the wete sig her epter rätta, icke görandes förbe:te Hustru Anna her emot hinder eller förfong. Datum på vårt Slot Stocholm 13 Martij Anno etc. 58, vnder wårt Secret[1].

Rikssigillet, tryckt under breftexten, visar riksvapnet med omskrift: *GOTSTA V. SVECORVM. GOTORVMQVE. REGIS.*

Dombref för Karl Nilsson i Gyttorp på tvänne gårdar i Munktorps socken, af Stockholm 26 November 1562.

Orig. å papper bland slägtens handlingar.

Wij Erich thenn Fiortonde med Gudz nåde, Swerigis, Göthis och Wendis etc. Konungh. Göre witterligit att epter thenne wår tro vndersåte Karl Nilsonn till Gyetorp haffuer in för vår Konglige nempd med sine skälige breff och bewiss lagligenn vunneth igenn tesse effter:ne twå gårder, nembligenn Radeskäl liggiendes för Tolff örisland iord, och En gårdh i Grinda, liggiendes för Sex örisland vdi Muncketorp Soknn i Snäffuingen, som hans hustru med rette tilkommer, och the genom en landboes orette och falske berettelse och angiffuende miste vdi wår käre her faders tidh (: salig i åminnelse hos Gudh thenn alzmechtigiste:) Dherföre haffue wij aff synnerlige gunsth och nåde vnth och efferlatit för:ne Karl Nilsonn, hans hustru och theris erffuinger samme Twå gårder, Radeskäl och Grinda igen, [med alt thet ther wnder ligger wt giffuith ffor Grimsta] till att niute, bruke och beholle till euerdelige äge. Teslig:t haffue wij giffuit, som wij och nu her medh geffue them quit och frij för alt ytermere tiltael för oss och wåre effter:de erffuinger för the Ett hundrade mark ort:r, som the aff högbe:te wår Salige käre her fader anamade till låns, för huilke 100 ℳ ort:r wij aff them Elffue

[1] De inom ( ) satta bokstäfverna äro i originalbrefvet borta, till följe af hål i papperet. Det inom [ ] satta är skrifvet i brefvets marginal.

örisland frelsis iord Wåla vdi betalningh bekommet haffue. Ther alle som för wåre schuld, vele och schole, göre och late, wetendes sig epter rette, icke görendes för:ne Karl her emot något hinder eller förfång. Dat. Stockholm 26 Nouembris anno etc. 62.

Vnder wårt Secret[1].

Rikssigillet tryckt å baksidan af brefvet. Omskriften otydlig.

Noraskoga tingsrätts fastebref på en åttondedel af hela Skrekarhyttan, dat. Nora klockarestuga 28 april 1587[2].

Orig. å papper i Dalkarlsbergs grufarkiv.

Bekiennes Jagh Michell Christersonn Härradts hofdinghe Dhöm haffuannde wed Liinndesbärgh och Nooraskoge på Thänn Erlige och wälbördige Hanns Grodts wägnar, Och giör för allom witterligt mz thätta midt opne Breff Åår Effter gudz byrdh, M. d. lxxxvij. Thänn 28 och 29 Aprilis Jag Lagathingh höltt Med Almogenom Vthij Noora Klockarrestugu Och Vthij Kongl. M:ts Fougedt Annders Larsonns Närwaru fram kom för oss och Nempdenne Beskedelige Mann Lass Jónnsonn på Skräckarrehytte Med Ett offórfalskadt FasteBreff Huilcked Joann Starck Vthij Siinom tiidh hade Vdtgiffuedt Lydandes Och Innehållanndess Ord frånn ord såm här efterfölger:

Bekännes Jag Joann Starcke Haffuandes Härradtzhóffdinge dhom på Noraskoga på wälbördige Herres wägne Her Åcke Bängtson Frijherre och Riddare Thiil Eke och Bärghammar, Åår efter gudzbyrd 78 Thänn 17 Jwllij Jag thing hóltt wed Noora, kom fór meg och Nämpdenne Beskedelige Mann P:r Olson på Nor Stodh och opledt och lysning gaff ärlige Mann Jónns Biórsonn Eenn ottonde deell i Skräckarrehyttenn, i huss och Jordh såm han honnom såltt haffuer för osmunsjärnn 2 Läst:r, Hvuilckedt Järnn Han kännes Seg redhelige opburridt hafua thil gode Nóige, Thy affhännder han iffrån Seg och Siine Arffuing:r Thil Ewärdelige äghor, i huss och Jordh, i Skog och Skiull, i wåthe och thórre Närby och Fierrannby, och Ingo hande Vndantagandess Såm thänn hyttenn aff åller tillägadt haffuer, Och haffuer han kiófft Eenn gruffuadeell aff Joann Pärsonn På Dalakarshyttenn, Och ähr fórskreff:e hemmann och hytta lagbudin och lagståndenn såm Swerigslag förmäler, i thz 10 Cap:ll i Jordabalken Och Thiisse 12 åhre här fasta thil thätta kóp såm ähr: P:r Larson, Lass Pärson på gabbehyttonn, Oluff Pärsonn, Lass Oluffsonn, Per Andersson, Måns Ivarsson, Klawes i Diupedaall, Lass Pärsonn på Brunshytten, Lass Kórningh, Måns Tidemansonn, Lass Personn på Blixbóóll, Pr Jónnson på Grytthyttonn Och thil thäss yttermehre Stadfästelsse, låther iag witterlige Trycke Midt Signedt här vnder Thätta Breff år och dag Som fórskreffuidt ståår.

Såtte Thisse effterskreff:ne Nu Vthij Nempdenne och åhre här wittne thil, Pr Thiidemansonn på Wasslenn, Tiidecke Oluffson på Óskebohytte[3], Hans Anderson på Borrenn, Mattes i Elffuestårp, Måns Joanson i Óskewiick, Joann Storbiórson ibid. Oluff Ingewalson i Husseby, Erich Hendrichson på Skräckerhytte, Lass Oluffsonn på Kåffalle, Lass Jónson på Skräckerhytte,

[1] De inom [] satta orden äro skrifna i originalbrefvets marginal. — Jfr »*Om Noraskog*» II: 286 o. följ.

[2] Jfr »*Noraskog*» III: 442, där brefvets årtal oriktigt angifves till 1582 i st. f. 1587.

[3] I texten är för det spärrade ordet *wiick* öfverstruket.

Hans Riicke på Nyhytten Och Erich Jónsonn i Óskewiick. Att szå Vthij Sannheett åhr såm fórskreffuidt Ståår Och thil yttermhere wisse Trycker Jag Midt Signedt hår Nädhenn förre, Actum die et loco vt supra.

Sigillet, intryckt på en uppvikning af papperet, skadadt.

Noraskoga tingsrätts fastebref på 1 hemman i Skrekarhyttan för Gottskalk Eriksson därstädes, dat. 19 September 1640.

Orig. å pergament i utg:s samlingar.

Allom them som närwarandes mitt öpna breff kanhenda att förekomma, få see eller höra läsas, kungiör Jagh Zacharias Anderssonn Häredzhöfdinge dom i waro hafwande, nu dette sin, vthi Noreskoga, vppå den Edle och welborne Herres, Her Lars Sparres till Vlfååsa och Dodröen etc. Wicepræsidentz vthi den Kunghlige Hofrätt vthi Stockholm, wägner, att åhr efter Gudz bördh M. DC. XL. Den 19. Septembris, jagh laga tingh hölt medh allmogen aff Noreskoga vthi Noore tingzstufua, Närwarandes Befallningzmannen Erligh och welachtadh Steen Anderssonn medh efterskrefwen Häredz Nempdh. Thå samme dagh kom för Rätten Gothskalk Erichzssonn på Skreckarehyttann och bewijste bådhe medh skälige skrifter och kiöpebreff så wel som Nempdenes wittnesbördh, dett han laghligen bådhe erft och aff sin salige fader kiöpt hafuer den gården på Skrickarehyttan, som han medh sine barn nu besitter och boor vppå, sålundha att han sin fadher först hafuer gifuidt tre och en halff läst osmunsiernn, sedhan hafuer han efter häredzdom och till låtellse för(sörjt) sin salige fadher Erich Hendrichzssonn vthi siu åhr vthi hans ållerdoms swaghheet, item hafuer han och detta förvthan förlijcht sigh medh sin broder Hans Erichzssonn i synnerhett att dee äre wel förlijchte, item i sin faders Lijfztijdh deputerat sin faders hustru, den hans stiufmoder war, såsom till itt testamente en läst iern, och samme testamente efterkommitt efter sin faders dödh, såsom alle och huar för sigh deels igenom skrifter, deels igenom godhe mens wittnesbörder dette alt vndfångett, vpburitt och bekommit hafua, så att han sin salige faders willie och begieran öfuerflödeligen och tillfyllest efterkommitt och till fridz stelt hafuer, afhendher fördenskull be:te hans fadher Erich Hendrichzssonn be:te gårdh på Skreckarehyttan, medh alle dess till lydande legenheeter, bådhe i huus och iordh, wåto och torro, närby och fierran, i hytto och hyttoström plat inthz vndantagandes aff alt thz aff åller och vrminne till be:te gårdh på Skreckarehyttan, lydt och leegatt hafuer eller her efter vpspörias och tillwinnas kan, Ifrån sigh och andre sine arfuingar och tillegnar Gudskalk Erichzssonn hans barn och efterkommande arfuingar till Euerdeligh egendom, att nyttia och bruka, styra och rådha, alldeles efter hans sampt hustru och barns och efterkommandhe arfuingars, egen willie, tyckio och behagh, oklandrat och oqwaldh: Är och be:te gårdh laghbudin och laghståndin alldeeles som Sweriges Lagh om iordekööp förmå; dy dömde iagh medh Nempden dhette kiöp stadigt och fast att stånda, förbiudandes fördenskull her vppå ytermehra tala och klandra wid huars och eens tre m♀ för häredzhöfdinge dombruth. Effter skrefne beskedelige danemen såto i Nempden och äre faste vittne till: Gothskalk i Linnesby domare, Gudskalk på Bergzmansboren, Swen Anderssonn på Blixbotorp, Jöns Engellbretzssonn på Elfhyttan, Hans Torkillssonn i Skofftorp, Bencht Olofzssonn på Grijkesååsa, Tideman på Kåfalztorp, Oloff Månssonn på Wijker, Ifuar på Nyhyttan, Anders Larssonn på Blixbohl, Erich Gudskalkzssonn på Kåfalle, Hedin på

Tidemanshyttan. Till ytermehre wisso och widhare bekräftelse, hänger jagh mitt Signete här nedhan vnder iempte häredz insegell.

Actum loco et tempore ut supra. *Zacharias Anderssonn* mpria.

Båda sigillen i vaxkupor, tillplattade, vidhänga. Häradssigillet motsvarar det å häftesomslaget afbildade.

Noraskoga tingsrätts dom angående Brånsängen af 6 Augusti 1643.

Ur konseptdombok fr. Örebro län n:r 10 i Riksarkivet.

Hans Jöensson på Gamble Wijker käradhe till Anders och Hans Gudskalkzssonn på Skrickarehyttan om en engh, som för någon tijdh dem afhendt åhr; vthi huilken sack fins itt gamalt laghmansbreff gifuidt aff Carl (Lars) Siggesson A:o 45 att same ängh hör till Gudskalk Engelbretzsson på Wijker, såsom hon för(e) domen och altsådan af (honom? barnen?) bergatt hafue; Wittnadhe och Oloff Månssonn på Wijker och Sven Anderssonn på Blixbotorp, att för någre åhr sedhan wore dee der och skilde åhtt den gamble engen, som haf:r legat till Wijker och det Gudskalk röide på Gudskalk Erichzssonns ägor på Skrickarehyttan; afsadhes att den gamble engen blifwer till Wijker, och förbe:te godhe men see på om dett finns rätt åthskilt så nu som tillförenne.

I marginalen: Brånsengen, belegen söder ifrån Wijker eft:r. siö Wijkern.

Noraskoga tingsrätts förnyade utslag angående Brånsängen, dat. 6 Juli 1647.

Original bl. slägtens handl.

Anno 1647 den 6 Julij när rätt Lagha Tingh höltz med Allmogen aff Noraskoga å rättan Tingsstadh. Närwarandes Her Landzhöfdingen dhen Edle och Wälborne Herre Her Christer Bonde till Springesta och Borsjö etc. sampt Befalningsmannen Ehr:t och Wälförståndige Johan Leffeler med wanlige BergsNempd. Tå samme dagh ibland andre åhrender kom för Rätten Franss Torbiörsson på Wijkersgården, Fulmechtig aff Hanss Jonsson på Gamble Wijker, att wijdare förfråga om een ängh Brånsängien benämbd, hwilken nu possideras och brukas aff Jacob Andersson och hans Svåger Sven Larsson sampt Nilss Torbiörsson på Skrekarehyttan; Så aldenstund för detta Anno 1643 den 6 Augusti aff Rätten i saken affsagt, såsom att Nempden skole affwitra och ifrånskillia den Nyrödningen, som i samme be:te Dom nog wijdlöfftelig finnes, kan Rätten ifrån sin dom intet träda, utan den aff Nempden effterkommas dett förste skiee kan. Thetta till mehre wisso att sålunda afsagt Betyger Jag vnder mit Nampn. Actum ut supra. På Rättens wägnar.

Thomas Klerich.

(Sigill.)

Noraskoga tingsrätts fasta å $^1/_2$ hemman Skrekarhyttan för Lars Persson därstädes, af 25 April 1648.

Ur häradsdomboken i Riksarkivet.

Larss Pedersson på Skrikarehyttan Bewillies fast på sitt Hemman emot Erland Andersson [1], Hwilket han kiöpt och löst af efter sch:ne Lars Jönsson sin Swåger ibm, Swen Pederson på Dalekarlsshyttan, Oluf Månsson från

[1] Dennes fastebref å sitt $^1/_2$ hemman meddelas längre fram, sid. 446.

Lekebergzlagen, Swen Finne wid SwartElfwen, Johan Erson i Hult, och Anders Olufzon på Åås, Hwilke han hwar gifvit 3 faat ossmundzjern, Item ärfwer nu een Brodersdeel vti Hemmanet.

Noraskoga tingsrätts dombref angående klander å ett hemman i Skrekarhyttan, af 26 April 1648.

Orig. i Dalkarlsbergs grufarkiv.

Anno 1648 den 26 Aprilis, wart rätt Laga Ting hollit med Allmogen aff Noraschoga å rättan Tingzstadh, Närwarandes vti wälborne Her Landzhöfdingens ställe Bergmästaren Ehr:t och wälförståndige Sten Andersson sampt Befalningzmannen wäl:t Johan Leffeler med wanlige Nempdemännen. Tå ibland andre åhrender kommo för Rätten Hans Oluffson i Benchtztorp, Anders Tijkesson på Dalekarlshyttan och effter sin S: Swärmoder Charin Jönssdotter, item Hustru Charin Oluff Monses på Järlehyttan effter sin Salige fader klandra på Nils Larssons hemman på Skrickarehyttan, förmenandes sig någen arfffzrätt effter sine föräldrar hafwa vti be:te hemman olöstan, hwilket the säija sig förnummit aff ett gamalt Häredzhöfdinge dom breff giffvit aff Jönss Starck Anno 1578, deras fader fader och moder fader Jönss Biörsson, effter honom hans son, Nils Larsons fader, på samme breff allena sökt Confirmation aff fordom vnderLagmannen Erich Oluffsson Anno 1624. Dette åhrendet tog Rätten vti Betänckande, och aldenstund Nilss Larsons fader Larss Jönsson besatt samme hemman oklandrat och oturberat vti hele sin Lijffztid, som war en man öfwer sine 90 åhr, och sammalunda effter honom Nilss Larsson een rum tijd besuttit och ingen där å talat för ännu, och hwad wijdare berätta Nempden att Hans Oluffsons och Anders Tijkesons Sveremoder warit mycket vtfattig, så att där hon någen deell hafft olöst wäll dän i sin tijd sökt sammalunda H:ru Charins fader, Hvarföre Ehrkienner Rätten deras klander kraftlöst, och Nilss Larsson med sine frij från theras wijdare åtaland i Saken anseendes dett 18 Capit: Jorda Balcken LandzLagen, att alla the Jorda man hafver ohindrade och oqualda innan try (åhr), hvad thett åhr kiöp äller skipte, och witna thett tolff män, hafvi ingen wåld å the(n) Jord tala, som swå länge hafver oquald ståndit. Till yttermehra wisso att sålunda ransakat och afdömbt betyger Jag vndertecknad med Egen hand och Signete. Actum ut supra.

Thomas Klerich.

(Sigill.)

Noraskoga tingsrätts fastebref å ½ hemman i Skrekarhyttan för Erland Andersson därstädes, dat. 17 Juli 1648.

Original, däraf en del är bortskuret, å perg. i utg:s samlingar.

Jagh Thomas Klerich Syndicus vti Örebro st — — — — — — — —
höfdingedom I wäro hafuandes vti Nore skogha — — — — — — — —
Troo Man och Assessor vti den Konungelige Hofr — — — — — — — —
och Hommansnäss etc. wägnar, gör her medh f — — — — — — — — —
Fyretijonde och Åttondee den 17 Julij, Tå ja — — — — — — — — — —
ningsman wäl:t och förståndigh Johan Leffler medh Efterskrefne Ehrlige och Beskiedelige män vti Nemdenne, kom för migh och sitiande Rätten Erlandh Andersson på Skrekarehyttan bewissandes klarligen medh trowerdige kiöpebreff, sampt Nemdenes witnesbördh sigh haf:a Lossat och kiöpt aff Effterskrefne sine Syskon sin halfve Fädernesgårdh ibm, såssom aff Päder Andersson på

Nor hans Broderdeell för 4 fatt, Sven Andersson I Lindesby hans Brodersdell för Fyra fatt, Anders Andersson widh Philipshyttan hans deel för Fyra fatt, hustru Charin på Blakstahyttan hennes systerdell för 2 fatt, [— — — — torp 2 fat, h. Anna på Grikzåsa sin systerdell 2 fatt.[1]] Item sin syster Brijtta Andersdotters deel för tu fatt, hwilket Jern Offb:te kiendes sigh till fullo nöijo och fulkomligh betalningh bekommit och vpburit dett siste fatt och Pundh medh dett förste att dem Intet Resterar eller tilbakess står. Affhende fördenskull ofwanbemelte sitt halfve hemman Ifrån sigh och sine Efterkommande Arfvingar, och tilägne thett välb. Erland Andersson och hans Efterkommande Erfvingar till Ewerdeligh Egendom att der medh giöra och låta, fika och fara som honom och hanss best synes och behagar, bådhe I Huss och Jordh skogh och skiull, wåto och torro, Närby och fierran, hytte och hyttestrôm, intet vndantagandes aff alt dett aff Ålder och vrminne der till lytt och legatt haf:r, så Erfver mehrbemelte Erlandh Andersson en Brodersdell I bemelte hemman, huilket halfve hemman är lagbudit och lagständitt och Ingen finnes der å haf:a någon Åtalandh eller klander, dy dömbde Jagh medh nämbden detta kiöp stadigt och fast stånda, Förbiudandes her å tala, wedh wars och eens Tree Marker för dombrut. Efterskrefne sutto I Nämbden och äro her å faste witne, domaren Gotskalk Hansson, Sven Andersson, Ifvar Jönsson på Nyhyttan, Jönss Ingebrechtsson på Elfhyttan, Hedin på Timanshyttan, Issral I Bondebyn, Erich Gotskalsson på Kåfalle, Hanss Torkelsson på Skoftorp, Larss I Fingerboo, Larss Benchtsson på Wasslan, Oluf Gotskalsson på Gamblehyttan och Anderss Larsson på Blikzböhl. Detta till mehre wisso Confirmeras och bekreftas vnder mit Jemte Häradz signete. Actum loco et tempore ut supra.

Lagförarens sigill i bleckdosa widhänger. Häradssigillet saknas.
Brefvet, som varit illa vårdadt, är genom ålder och smuts mycket svårläsligt.

Noraskoga tingsrätts dom angående lagfart å 1/4 hemman i Skrekarhyttan, af 18 Juli 1648.

Ur häradsdomb. i R. A.

Kom för Rätten Frans Torbiörsson från Kolbergztorp bewisandes klarligen medh kiöpebref sig hafwa kiöpt af Jöns Larson på Skrikarehyttan Hans Fierdedeels hemman och honom derföre gifwit 20 Faat Ossmunzjern, Begierandes ödmiukeligen af Rätten detta vti heradhz protocol infattas. Her till swarade Swen Andersson I Bengtztorp, Målsman för Hans Jönssons Barn, hwilke den andre fierdedelen af hemmanet besittia, att dee åhre nermare Jöns Larssons Gubbens deel lösa än någon oskyldh. Så emedan Frans Torbiörsson bewiste och sigh medh Hans Joenssons Barn wara förlickt för deras Bördzrätt och dee sielfwe nu der på intet klandra, det dee nu inför Rätten samtyckia och tillstå, Let altså och Swen Andersson sigh der medh nöija, och altså der om inför Rätten föreentes; Hvarföre tillåtes Frans Torbiörsson med samme kiöp Lagligen procedera och vtföra.

Af domboken för samma dag kan äfven inhemtas, att

Gamble Goskalk Erssons gård på Skrikarehyttan åhr af Nembden werderat för 6 läster ossmunzjern, hwilken gård skall bytas mitt itu emillan

[1] Det inom [] är skrifvet i brefvets marginal, men delvis oläsligt.

Anders och hans Broder, hwilke skole dee Andre Syskione vtlösa, efter inge flere kunde der blifwa behåldne.[1]

Vidare kan inhemtas af samma dombok att

Torbiörn Larson och Erlendh Andersson på Skrickarehyttan Bewillies fast på sine hemman the besittia der på intet klander.[2]

Lagmansrättens dombref angående Brånsängen, dat. Nora 10 Oktober 1648.

Orig. i slägtens handl. Förut tryckt i »*Noraskog*» II: 307.

Anno 1648, denn 10 Octobris Nähr lagmansting höltz wthj Nohra, medh Allmogen af dhess wahnlige tingzlagh, då iblant andre ärenders förrättande, framlade Nils Torbiörsson på Skrikerhytten, itt Faste sampt therå wtgifne lagmans confirmation, opå eett ängstyckie, som han hadhe kiöpt af Gottskalk Jfuersson för 4 faat ossmundziärn. Sammeledes och Jacob Andersson ibidem, genom Faste och Lagmans Confirmation af honom kiöpt itt ängstycke för 4 faat och $^1/_2$ Skepp:d Stångiärn. Deremot præsenterade Hans Jonsson på Gamblewijken, Sahl. Her Larss Siggessons lagmansdombref och Confirmation dat. 1545, Huilket bemelte Gottskalk hafuer wnnedålt, efftersom han ohemultt uthi Barns omyndige åhr, förbemelte äng borttsåltt hade, huarmedh beuistes förschrefne Äng tå wara syhnt till Gamblewijken, dherföre genom bemelte gamble Brefz krafft, kunne Nilss Torbiörsson heller Jacob Andersson intet få niute sine bref till gode, Huilke altså dherigenom åhre blefne casserade, och af intet wåhrde. Doch böhr Sälieren ben:de Gottskalk af Kiöparerne å Häredzting lagsökes för ohemultt sampt det han dherföre opbuhret hafuer, och sådant medh rätte. Actum vt supra. På Lagmansrättens vägner

Johann Gustafsson
Örnewinge mpria.
(Sigill.)

Noraskoga tingsrätts fasta å ett jordstycke vid Kolbäcksbron för Frans Torbjörnsson, af 5 April 1649.

Ur häradsdomb. i R. A.

Anlangandes det jordstycke Frans Torbiörson kiöpt af Johan och Måns Nilss Söner på Skrikarehyttan, hwilket (är) belegit wid Kohlbekzbroen, dömbdes stadigt och fast, aldenstund der vppå intet klander.

Noraskoga tingsrätts fastebref på »ett jordstycke, Råskog benämdt», för Frans Torbjörnsson, dat. 14 Augusti 1649.

Orig. å perg. i Dalkarlsbergs grufarkiv.

Jagh Thomas Klerich, Syndicus uti Örebro Stadh, Lagförare öffwer Nora och Lindes Bergslager etc. och nu dette sin Häredzhöfdinge dom i vårio hafvandes af Nohraskoga vppå H:s K. Maij:tz så och Sveriges Rijkes tro man och Assessor vti dett konungl. Hoffrätt, den Edle och wälb:ne Carl Hendrich Wredes till Tavastenby och Homenäss etc. uågnar; Giör her med för allom kunnigt och witterligit att Anno Domini 1649 den 14 Augustj Tå

[1] Gottskalk Erikssons fastebref å sitt hemman är intaget här ofvan sid. 444.
[2] Erland Anderssons fastebref likaledes sid. 446.

Jag Laga Ting hölt med Almogen aff ofb:te Noraskoga å rättan Tingsstadh, Närwarandes Her Landshöfdingen dhen högedle och wälb:ne Her(re) her Christer Bonde till Springesta och Borsjö etc. sampt Befalningzmannen Ehr:t och wälförståndige Nilss Månsson medh efftersch:ne åhrlige och beskiedelige män vti Nempdenne. Samme dagh kom för mig och sittiande Rätten Peder Andersson på Skreckarehyttan gifvandes tilkienna huruledes han hafver sig tilhandlat och inbördat een fierdedeell vti gamble Jöns Larsons hemman på Skreckarehyttan, aff Frans Torbiörsson från Wijkersgården, och utom samme kiöp vplåtit wälb:te Frans Torbiörsson skatfrijt Ett Jordestycke Råskog benämbd, hvilcket hans Styfader Nilss Larsson tilljka och in för Rätten Samtyckte och tilstodh; och åhr samme Jordestycke beläget väster ifrån Anders Gåtskalsons Skogsskilnad och sedan effter Brånsängs gierdsgård och till Nilss Torbiörsons Lada, der ifrån öster uth effter håhlvallen in emott Sven Larsons skildna, och thetta till större säkerheet för them och theras effterkommande, begierade mehrb:te Frans Torbiörson denne förlikning confirmeras och bekräfftas med Häradz insegell. Detta åhrendet skiött Jag till Nempdenes Ransakning, och aldenstund Peder Anderson med sin styffader på sine med Erfvingars wägnar in för Rätten detta tilstodo af een mogen willie wara skiedt och vplåtit och sielfve hemmanet intet wara för nähr, eller där å finnas någen åtaland, hvarföre kunde Jag med Nempden detta her med intet förwägra, och altså vti detta breffz krafft och instrument döme och tilägne Frans Torbiorson och hans effterkommande Erfvingar samme ofb:te Jordestycke för sin wälfågne possession och egendom, förbiudandes här å tala wjd sine 3 m♆ för dombrut. Desse sutto i Nempdenne, Gåtskalk Hanson, Sven Anderson, Anders Larson, Ifvar Joenson, Israel i Bondebyn, Jöns Engelbrechtson, Hans Torkilson, Hedin Larson, Larss Olufson, Erich Gåtskalson, Lars Benchtson, Olof Gåtskalson och till yttermere wisso vnder mit iämbte Häradz wanlige signete. Actum loco et tempore ut supra.

(Båda sigillen saknas).

Noraskoga tingsrätts fasta på Råskog och Brånsängen för Frans Torbjörnsson, af 15 Augusti 1649.

Ur häradsdomb. i R. A.

Anlangandess det Jordestycke Råskogh benembt Frantz Torbiörsson kiöpt aff Pedher Andersson medh Nilss Larssons hanss Styffaderss samptyckio, blef aff rätten Confirmerat och bekräfftatt. — — — —

Hans Joensson på Gamblewijken uplät Frantz Torbiörsson Brånssängen, aff hwilken han för detta halfparten lagligen på Lagmansstinget igen wunnit aff Skrekarehytteboerne, aff be:te Ängh tredelar sålt för 25 faat Ossmundziärn, den andra fiärdelen föråhrade Hanss Joensson honom för det omak han hafft med ängiens igenwinnande, det alt Hanss inför Rätten tillstodh, och wart aff Rätten stadigt dömbt.

Noraskoga tingsrätts fastebref på öfra Brånsängen för Frans Torbjörnsson i Kolbäckstorp; dat. 14 November 1651.

Orig. å perg. i utg:s samlingar.

Jagh Thomas Klerich Borgmästare uti Ørebro Stadh sampt Lagförare öff:r Norha och Lindes bergzlager, nu i dette sin Häredzhöffdinge Dom i wäre haffwandes vti Noraskoga vppå H:s K. Maij:tz Troo man och Assessor i den Konungz:l Hoffrätt som åhr vti Stocholm, den Edle och wälb:ne Carl

Henrich Wredes till Tawastenby och Hommaness etc. wägnar. Giör med Thetta mit öpne Breff för allom kunnigt att Anno Domini M. DC. LI den 14 dagh Novembris Tå Jagh Laga Ting hölt med Almogen och menige man aff offb:te Noraskoga å Rättan Tingsstad, Närwarandes Cronans Befalningsman Er:t och wälförståndige Nilss Månsson med efft.sch:ne åhrlige och Beskedelige män vti Nämpdenne: Samme dagh kom för mig och sittiande Rätten Beskiedelige man Franss Torbiörsson från Kåhlbäckztorp, bewijsandes Klarligen med trowärdige Kiöpebreff sampt Nempdens witnesbörd sig haffwa kiöpt een Ängh aff Anders Gåtskalsson på Skreckarehyttan belägen Nor för Byen öffra Brånsängen benembt, hvilken sträcker sig nor vth emoot nedra Brånsängen öster vth effter gamble giärdzgården söder vt in till Frans Torbiörssons äng wäster effter Kåhlbäckz älfwen, för samme äng han giffwit Trettijo och Fämb Rijkzdaler, dätt Anderss Gåtskalsson här in för Rätten bekiende och tilstod tilfullo nöijo och fulkommelig betalning bekommit och vpburit den siste penning med dän förste att intet resterar eller tilbaka står, Affhende fördenskull Anders Gåtskalsson samme föresch:ne äng ifrån sig och sine Effterkommende Erfwingar och tilägner dän wälb:te Franss Torbiörsson och hans rätte Erfwingar till Ewerdelig possession och egendom att där med giöra och Låtha, styra och Råda, fijka och fara som honom och hans best synes och behagar, hollandes honom samme äng Skattefrij; Så aldenstund med dätta kiöp Lagligen procederat och ingen finnes här å hafua någon åtaland, dy dömbde Jag med Nempden dätta kiöp stadigt och fast, förbiudandes här å yttermehra tala wijd 3 mark för Häredzhöffdinge dombrut. Dässe såtto vti Nempdenne och åhre her till Faste witnen, Domaren Gotskalck Hanson, Jönss Engebrechtsson, Anders Larsson på Blixbohl, Hedin på Timanshyttan, Israel i Bondebyn, Erich Gåtskalson på Kåfalle, Larss i Fingerbo, Larss på Wassland, Oluff Gåtskalson på Gamblehyttan, Nilss Pederson i Skofftorp och Swen Larson i Huseby. Till yttermehre wisso Confirmeres och Bekräfftes vnder mit iämbte Håredz wanlige Signete. Datum loco et tempore ut supra.

Båda sigillen af grönt vax i dosor af jernbleck vidhänga. Häradssigillet liknar närmast det å häftesomslaget afbildade.

Noraskoga tingsrätts fasta på ett jordstycke för Frans Torbjörnsson, dat. 14 Mars 1654.

Ur häradsdomb. i R. A.

Blifwer och Confirmerat dett kiöp Frans Torbiörnson giordt medh sin granne Hans[1] Gottskalsons efterlefwerska (i) Skrekarehytta om ett iordestycke Nohr om byen emellan Nils Larsons och Torbiörn Larsons skogh, för hwilket han honom nu betalt 7 1/4 l℔ tackeiern, dett han tillstår, hwilket åhr belägit Nohr wthij Gränsängian[2] söder till store kolebotten, hwarest twenne stenar satte.

Noraskoga tingsrätts inteckning i 1/2 hemman Skrekarhyttan, af 14 Mars 1654.

Ur häradsdomb. i R. A.

Wart aff Hans Gottskalson på Skrekarehyttan bekient inn för rätten att han effter slutin räckningh medh sin salighe brodhers[3] Hustru Karin åhr

[1] Misskrifning för Anders.
[2] Månne misskrifning för *Brånsängen?*
[3] Anders Gottskalksson. — Hans och Anders voro söner till Gottskalk Eriksson i Skrekarhyttan.

blifwen skyldigh 23 Faat ossmundziern och 9 l℔ tackeiern sampt 13 d:r 24 öre Kopparm:t, derföre han till större säkerheet pantsatt henne sitt halfwa hemman på 3 åhrs tidh att betala. Hwar och icke han till den tidhen betalar tå procedere hon lagligheu medh sin pant; wthij medler tidh att han ingen skogh ifrån hemanet försällier eller androm tillåter.

Noraskoga tingsrätts dom om skogsåverkan m. m. af 26 Juni 1655.

Ur häradsdomb. i R. A.

Frans Torbiörsson framwijser een Arrest Zedel på någon skog och huggit timber Johan och Nilss Torbiörssons Söner[1] på Skrikarehyttan emot förbud vptimbrat och kolat, hwar till the intet kunna neka at timbret dedan tagit män milan hafft lofwat vpkola, Hwarföre blefwo thee för förbuutzbrudt tillsammans Sakfälte till sine 40 m⸸:r. *Skrikarehytte skog skall wid förste legenheet ifrån Cronans öken skillias.*[2]

Inlaga till Noraskoga tingsrätt angående återbördande af nybygget Råskog.

Orig. i Dalkarlsbergs grufarkiv.

Åhreborne, wällachtadhe och wällwijse, som den åhradhe Rätten beklädha vthi Nohraskoge etc.

Den åhradhe Rätten foger jagh ödhmiukligen förnimma, huru såsom Franss Tårbiörsson Anno 1649 kiöpte vthur börden 1/4 hemman på Skreckarehyttan aff Jöns Larsson, och Jag då strax protesteradhe dher emoot, och wille igen lösa samma fierdedels hemman hwilken min begäran, förmedelst orätt berättelse, den åhrade Rätten förwägradhe, och tillät Frans Tårbiörnsson sitt kiöp åtniuta, dher emoot jagh då lagligen wadde till Lagmans Rätten. Män enär Frans såg och förnam jag medh alfuar företogh mig wilie igen fordra förbe:te 1/4 hemman, försålde han dett till min Systersman Per Andersson Anno 1649, för 30 faat åsmussjern, der han doch icke mehr sielf gaaff enär han köpte vthur börden, än 20 faat, som kiöpebrefuen vthwijser. Så emedhan han sålde förbe:te 1/4 hemmanet till sin bördh igen, kunne eller wille jag icke widare sökia Lagmanstinget. Män nu emedhan han vthi sitt kiöp hafuer undantagit ifrå dett 1/4 hemmanet hele Råskogh, hwilket en godh äng och lägenheet åhr, Han och dess förvthan hafuer anammat 10 faat åsmunssjer mehr af Bördemannen, än han sielff gaf enär han köpte vthur börden, förmehner jag och bedher den åhradhe Rätten, att förb:te Råskog måtte komma till sitt hemman eller till sin Bördh igen, Emedhan som wij Jöns Larssons SoneBarn, då på den tijdhen omyndighe wore, och wår Fadher Brodher Swän Andersson i Bänchtztårp medh alfuar icke kunne förswara och lagsökia om dette 1/4 hemmanet. Jag förseer mig till den åhradhe Rätten, att Jagh kunne igen bekomma Råskog, emedhan jag är vthi rätte Börden, såsom 1/4 hemmanet åhr och kommit till Börden igen. Jag förbliffuer den åhradhe Rättens

Ödhmiuke tienare
Per Hansson
medh min syster *Karin Hansdotter.*

---

[1] Misskrifning; bör vara Johan och Nils Torbjörssöner.

[2] Denna skiftesförrättning verkställdes af vederbörande kronobefallningsman med biträde af nämd 3 September 1655, och handligen däröfver finns intagen i häradets dombok för 10 Oktober 1657.

Noraskoga tingsrätts dom i fråga om återbördande af nybygget Råskog, dat. 19 Juni 1656.

Ur häradsdomb. i R. A.

Pedher Hanson från Skrekarehyttan tilltalar Frans Torbiorson i Kollerbergztorpet om någre ägor han skola kiöpt ifrån hans faderfaders hemman, hwar wppå Frans bygdt, såssom åhr en ängh, begierar att den få inlösa. Frans bewisar sigh samma Jordestycke lagligen kiöpt och derpå Anno 1649 d. 14 Augusti Häradz dombref bekommit, det han nu klandrar, dock seijer han sigh samma byggie willia sellia, der han will honom all bewissligh anwend omkostnad betala. Päder swarar sigh dett ingalunda wara mechtig, wthan elligest så på kiöpet talar. Så emedan wthi fastobrefwet förbiudess, att ingen må der på klandra wedh sine 3 m℔, hwarföre Pedher saker för domqwall.

Noraskoga tingsrätts förordnande för Frans Torbjörnsson i Råskog att vara förmyndare för en sin svägerska; dat. 9 Februari 1658.

Ur häradsdomb. i R. A.

Frans Torbiörnson i Roskogh beswärade sigh öfver sin Swåger Per Torbiörnson, att han hafwer annammatt till sigh hans hustru systers Anna Torbiörsdotters arf, hwillkett uthi hans wårdnadt icke blifwer så wähl handteratt och förestådt, som sigh borde. Derföre begiärade han ödhmiukeligen af Rätten, att öfwer förbe:te Anna Torbiörsdotter och des arf, måtte förordnas een godh och beskiedeligh man till måltzman. Denne hans begiäran fan retten i sigh sielf wara Skieligh, hwarföre och uthi anseende till detta, förordhnade rätten honom Frans Torbiörsson att wara sin hustru systers måltzman och förmyndare, uthi hwillkett förmynderskap han sigh Emoth henne skall så förhålla, som han will och kan i frambtijdhen, best för dhem som wederböhr, att answara.

Noraskoga tingsrätts inteckning i ¼ hemman Skrekarhyttan, dat. 10 Februari 1658.

Ur häradsdomb. i R. A.

Opstegh för Rätten Frans Torbiörsson i Roskogh, och tilltalte Per Torbiörsson i Skrickarehyttan, om en Summa redhe pengar, som han för honom betalt hafwer Nämbl. 220 daler Kmt och des föruthan 1 faat Jern, begierandes blifwa betalt. Honom till swars tredde framb be:te Per, och samma Skulldh tillstodh fuller, män begierte honom måtte dilation gifwas på någon tijdh, till samma Summas Ehrleggiande, hwillket Frans icke tillåta wille, alldenstundh han så lenge bijdat hadhe: Hwarföre blef dhem emillan in för Rätten således för afskiedatt, att Per Torbiörsson betalar till Frans ofwanbe:te Summa innan åhr och dagh, hwar på till större försäkringh han honom pantsatte sitt heman i Skrickarehyttan, och att han i medler tijdh brukar ¼ part i samma hemman, till des skullen alldeles betalt och Ehrlagdt blifwer: Män der emoth förhopningh han, Pedher Torbiörnson, till den tijdhen be:te Pengar icke betalte, skall Frans Torbiörsson hafwa tillståndh medh samma pant Procedera, som Lagh förmå.[1]

[1] Slutet blef, som Frans Torbjörnsson antagligen hade afsett, att han några år senare blef ägare af den pantförskrifna egendomen.

Noraskoga tingsrätts utslag angående vattenståndet i sjön Vikern, af 8 Juni 1658.

Ur häradsdomb. i R. A.

Samptl. Bergzmännerne omkringh Wickern boendhes, såssom äre Bengdtztorp, Roskough, Wijkersgården och Noor, trädde för retten och klageligen gofwo tillkienna, huruledes watnett oppå dheras ängiar åhrligen giör een dreffteligh skadha, och dhet igenom een damb, som wed Giöttorpz broo giordh är, för underliggiande hambrar skulldh, ödhmiukeligen begiärandes sådant måtte laghligen rättadt blifwa, på dhet ängiarne dher igenom icke alldeles förderfwas; Nämbden betygadhe, att uthi wellb:ne H:r Christiern Bondes tijdh, är her öfwer hållin een lagha syn, hwillken pröfwadhe hwadh skada watnett för orsakar, hwarföre och då sattes märkie uthi twenne steenar, dett ena wedh Giöttorpz broo, och dett andra wedh Rooskough, så att när watnedt till dee märkien uthsläppes, lijda Intressenterne jngen skadha: Dömbdes fördenskull att Stigborden skole stå öpne och watnedt uthsläppas, till ofwanbe:te Merkien, ifrån dhen tijdhen att dhet någon skada kan giöra och höanden påståer, der hoos Jntressenterne wara förobligerade gefwa hammer Patronerne sådant tillkienna, när watnett dhem således är till meens.

Noraskoga tingsrätts fastebref å ½ hemman i Skrekarhyttan för Nils Nilsson därstädes af 29 Oktober 1658.

Orig. å perg. i utg:s samlingar.

Jagh Johan Wattrangh Till Glaessbergia, Häredhzhöfdinghe öfwer Noora och Lindhess bergzlagor etc. Giör här medh witterligit, att åhr effter Christi Bördh 1658, d. 29 Octobris, när ordinarie Häredztingh höltz medh allmogen af Noora Skouga Bärgzlagh å rettan tinghstadh, Nerwarandess uthi Cronones befal:ns ställe Bärgzfougden Well:tt Knuth Larsson sampt efterskr:n wanlige HeredzNämbdh. Samma dagh kom för migh och retten Nils Nillss. på Skrickarehyttan, och medh een heredzdomb de dato d. 14 Martij (1654[1]) bewijste huruledess Hans Gothskallksson på Skrickarehyttan, är efter een slutin räckningh, rettmätigdt skyldigh blefwen sin Swägerska, hust. Karin, nu för detta Nils Nillsons hustru, 23 faat 7 l℔ oss.jern, 9 sk℔ T. jern och dal:r 13:14. kopm:tt, och derföre henne i säkerheet pantsatt sitt halfwe heeman på 3 åhrss tijdh att betala, och der han icke innan be:te dato samma Summa betalar, skulle hon hafwa macht medh panten laghligen procedera. Så Emädan ofwantalde Jern och pengeSummor icke är effter be:te Dombz Inneholdh Clarerat, Hwarföre begierer Nils Nillss. på sin hustrues wägnar oppå be:te Heman Laghligh fast och Lysningh, helst emädan hon der medh alldeless som Lagh förmå procederat haf:r opbuditt och Laghständitt. Fördenskull effter heela retten fullkommeligh betygadhe således sanferdigt wara, som ofwanbe:tt är, och ingen war som någott klander der Emoth hadhe: dy dömbde iagh medh Nämbden ofwantalde ½ heeman Hans Gothskalksons, ifrån honom, hans hust. barn och effterkommande Erfwinger, och dett tillägnade mehrbe:te Nils Niisons hust., barn och erfwingar, att nyttia, bruka och beholla för fult laga fångh och Ewerdeligh oklandratt Egendomb, bådhe nu och i frambtijdhen. Förbiudes fördenskull Allom här å tala wedh sine 3 m℔:r mitt och heredz dombrutt. Och äre desse faste åth och alla witne till, således wara å tingo lagliga giordt,

[1]) Jfr. sid. 450 här ofvan.

Nembl. Heedin på Tidemanshyttan domare, Israel i Bondebyen, Larss Benchtss. på Wasslan, Erich Gothskalkson på Kåfallet, Larss i Fingerbo, Olof på Gamblehyttan, Nils i Skofttorp, Anders i Blexbohl, Hans på Elffhyttan, Anders på Nyhyttan. Detta till mehre wisso bekrefftes medh mitt och heredz Signete. Actum ut supra.

Båda sigillen af grönt vax, skadade, i svarfvade trädosor utan lock vidhänga. Härads-sigillet synes vara det gamla med årtalet 1643 i omskriften. Skriften urblekt och af smuts delvis nästan oläslig.

Noraskoga tingsrätts skattläggning af 1/4 hemman Råskog; dat. 12 Oktober 1660.

Ur häradsdomb. i R. A.

S. d. Bleff Roskough, der Frans Torbiörsson nu åboer, skattlagdt till 1/4:dels hemman, hwarföre han och uthi åhrligh Skatt gefwa skall 16 lℜ oss: jern; Wähl förståendes, att han effter Skattleggningen skall niuta afgierdabyes rättigheet uthi allmenningen, medh mulebethe, gårdafångh, wedebrandh och annan Nöthzleskough effter dett 40 Cap. Bygn:B. L.L. Dock medh dee willkor, att der dett frambdeles förbättras, skall och räntan eller skatten der effter förhöijas.

Noraskoga tingsrätts bekräftelse på testamente af en hemmanslott i Skrekarhyttan med lösegendom, dat. 12 Oktober 1660.

Orig. i Dalkarlsbergs grufarkiv.

Anno 1660 dhen 12 Octob. När Ordinarie HäredzTingh hölltz medh allmogen af Noora Skougha Nerwarande Cronones befal:n wällbe:de Arfwedh Bengdtsson. Efftersåssom Nils Larsson på Skrickarhyttan tillförende hafwer her waritt för rätta och wehlatt giöra ett Testamente till sin broders Sonesson Pehr Hansson ibid: Men fördenskulldh att hans Son ei war tillstädes blef be:te Testamente då förwägrat. Altsså kom Sonen Måns Nillsson nu tillstädes och tillstodh sigh att hafwa samptycht och Consenterat ett Testamente som hans fadher Nils Larsson till Pehr Hansson giordt och tillsagdt her in för sittiande rätten Nembl: att Pehr Hansson för den mödho som han för fadheren uthstå måste och emoth dett han honom in till döderdagh wähl och nödhtorffteligen oppeholla och försörria skall, och effter dödhzstunden Ehrligen låtha komma till grafwa, skall effter hans dödh oqwalldt niuta och bekomma all den egendomb bådhe i löst och fast som faderen tillhörer för sigh och dee sijne. Actum die et loco ut superius.

Oppå Rättens wägnar

Underskriften bortrifven, men handstilen tillhör lagföraren *Joh. Tranberger.*

Enligt den i Riksarkivet förvarade, Noraskogs tingslag förut tillhöriga domboken, lyder föregående handling sålunda:

Efftersåssom Nils Larsson på Skrickarehyttan tillförende hafwer här waritt för Rätten och wehlatt låtha Confirmera ett Testamente, som han sin broders Sonesson Pedher Hansson ibidem giordt hafwer; Men emädan hans Son icke sielf hafwer då waritt tillstädes, är detta åhrende så lenge opskutitt worditt, till des han, Sonen Måns Nillsson nu tillstädes fans, och tillstodh sigh hafwa samptycht och consenterat till dätta Testamente, som hans fadher Nils Larsson,

Pehr Hansson här inför sittiande rätten, giordt och tillsagdt hafwer: Nembl. Att Pehr Hansson, för den mödo som han för Nils Larsson uthstå måste, och emoth dedh att han honom in till döderdagh wähl och nödhtorfteligen oppehålla och försörria skall; Såssom och effter dödzstunden åhrligen och wähl låtha komma till grafwa! Skall han effter hans dödh oqwaldt bekomma och niuta för sigh och dee sijne till ewerdeligh wählfången egendomb, alt dett godha bådhe i löst och fast som Nils tillhörer, hwilkett effter bägges deeras behagh, till des större stadhfästellsse bleff Inprotocollerat[1].

Noraskoga tingsrätts utslag om väg till hemmanet Råskog; dat. 24 Februari 1663.

Ur häradsdomb. i R. A.

Frans Torbiörsson i Roskough begierte in för rätten, dedh honom skulle efflerlåtas till att giöra sigh en Kyrkiowägh igenom sijne grannars i Skrickarhyttan, såssom och Lars Jacobssons ägor, effter samptl. Jordhäganderne honom then beiakatt hafwa. Rätten förnam Frans Torbiörsons skiäll der till, såssom och hans grannars samptyckie. Doch medh den Condition att der någon Skada skiedde på Skougen, willia dhe hafwa derföre Refusion, men inthett för Jorden. Actum ut supra.

Noraskoga tingsrätts fasta å 2:ne jordstycken, af 24 Februari 1663.

Ur häradsdomb. i R. A.

S. d. Bekom Frans Torbiörsson i Roskough fast och Tinghskiöthning uppå ett orögdt Jordestycke, liggiandes sunnan för Kohlbeckzbroen, kiöpt aff Pehr Torbiörsson på Skrickarehyttan för 14 Rd:r. Item aff Pehr Larsson på Skrickarehyttan 1 Jordestycke i lijka måtto för 14 Rd:r. Laghbudne och Laghståndne.

Noraskoga tingsrätts synedom angående olofligt skogshygge, af 16 Juni 1663.

Ur häradsdomb. i R. A.

Dhett klagemåhl som Frans Torbiörsson i Roskough förde emoth Nils Torbiörsson på Skrickarehyttan, såssom skulle han emoth uthgefwitt fastebreff de dato d. 14 Martij 1654 hafwa huggitt in på hans Skough och kiöpte egendom, Resolverades till lagha Syn. I medlertijdh skall dedh fallett, som på dhen twistige Skoughen huggitt är, så länge och stå In Seqvestro.

Noraskoga tingsrätts fasta å 2:ne halfva hemman i Skrekarhyttan, dat. 31 Januari 1665.

Ur häradsdomb. i R. A.

S. d. Bekom Johan Torbiörsson på Skrickarehyttan fasta på sitt hallfwa fädernes hemman der sammestädes, hwillkett broderen Nills Torbiörsson hallffdelen emoth besitter, dedh han på detta sättet sigh tillhandlat hafwer, Nämbl. Först hafwer han emoth broderen Nils Torbiörsson inlöst $^{1}/_{4}$ del i hela hem-

[1]) »S. d. beviljades Nils Andersson i Skrekarhyttan fasta på $^{1}/_{4}$:dels hemman, som han af Nils Larsson ibm köpt hafver, lagbudet och lagståndet, hvilket ock hans son Måns Nilsson honom inför sittande rätten på sin faders vägnar tingskötte.»

manett, som dheras derå gefne fastebreff aff d. 14 9bris 1651 uthwiser. Sedan den andra 1/4 delen aff Anders Torbiörsson på Bligzbohlet hans brodersdeel för 6 fat. Anna Ersdotter hennes deel för 78 dal:r kopm:tt, Hwillka 78 dal:r Måltzmannen Pedher Larsson på Fåsiöhyttan i går emoth tagitt hafwer. Emoth broderen Nillss löst Pehr Torbiörsons halfwa deel för 3 fat oss. jern. Aff Swen Andersson i Bengdtztorp hans hustrues deel för 3 faat. Aff Ingebohr Torbiörssdotter hennes deel för 1 1/2 fat ossjern. Laghbuditt och laghstånditt.

I lijka måtto bekom Nils Torbiörsson fasta på halfwa hemmanet emoth sin broder Johan, hwillkett han uppå 1/4 del hafwer fast uppå medh Johan aff d. 14 9bris 1651, och den andre 1/4 delen dels erftt dels löst; Såssom aff Jon Torbiörsson En brodersdel för 6 faat. Aff Lars Andersson 1 brodersdeel för 6 faat. En halff brodersdeel emoth Johan aff Pehr Torbiörsson för 3 faat, Och aff Systeren Ingebohr hennes deel emoth Johan för 1 1/2 faat oss. jern. Laghbudit och Laghstånditt.

Noraskoga tingsrätts fastebref å hemman i Skrekarhyttan, dat. 15 Oktober 1667.

Orig. å perg. i Dalkarlsbergs grufarkiv.

Witterligitt giör medh dhetta ypna Breff Kongl. Maij:ttz Till Swärige Trootiänare och Häredhzhöffdinge öfwer några härader i Uplandh, sampt Noora, Linde, Grythytte och Liussnarss bärgslagor, Jagh Jahan Wattrang till Glaesberga, Att åhrom effter wår Frällsares Christi bördh M. DC. LXVII. dhen 15:de Octobris, då iagh rätt lagha Tingh höllt medh allmogen och menige man aff Nooraskougha, å rättan tingsstadh, närwarandes efftersknefne beskiedelige gode män i Nämbdenne. Kom för rätten beskiedligh danneman Pedher Hansson på Skrikarehyttan, upwijsandes ett richtigdt, och medh trowärdige witnen underskrifwitt kiöpebreff daterat Nora d. 23 7bris 1660, hwaruthinnan Nils och Pehr Anderssöner Ibidem, bekienna sigh medh sijne hustruers goda ja och samptyckio, hafwa sålt till Pedher Hansson, dheras hafwande rätter uthi Lars Jönsons Hemman, och derföre Nilss Andersson undhfångitt Tijo faat, och Pehr Andersson Fyra faat Ossmundhzjern. Item förmedelss ågången Resolution her för rätten d. 12 Octobris A:o 1660, hafwer Pedher Hansson försorgdt Nils Larsson (och hans hustru)[1] in till dödhe dagar, och låtitt honom åhrligen komma till grafwa, derföre han beholler, all dheras qwarlåtne egendom bådhe i löst och fast, och således föruthan Testamentet 1/4 dehl uthi mehrbe:te Skrickarehyttan bådhe kiöpt och lossat, begierandes att honom måtte her å fast och tinghskiöthningh medh delat blifwa. Så Emädan Nils och Pehr Anderssöner uthi berörde sitt köpebreff, bekiänna sigh till fullo Nöije dheras låtter richtigdt wara betallte, dhen sidste Jernmark medh den första, och derföre affhenda be:te 1/4:dels hemman sigh dheras hustruer och efftercommande, och dedh tillägna Pehr Hansson hans hustru och arfwingar barn effter barn, bådhe i huuss, jordh, skough, skiuhl, och alle tillydande lägenheeter i wåto och torro, närby och fierran, att nyttia bruka och behålla oqwalt nu och i framtijden; desslikes hafwer Pehr Hansson fullgiordt sin plicht effter förbe:de doom! Åhr och her medh å tinge laghligen procederat, längesedan laghbuditt och laghstånditt, åh ingen till dato hafft något rättmätigdt klander. Dy dömbdes detta kiöp och Testamentz förordhningh för stadigh och fast att

[1]) De inom () insatta orden äro öfverprickade.

stånda, och alldrigh olaghligen återgånga. Driste sigh fördenskuld ingen her å att tala, wedh sijne 3 m⅌:r för Häredhzhöffdinge doombruth. Desse gode män såtho i Nembdenne och ähro åth thetta fasta, nämbl. domaren Anders Ersson på Bligzböhle, Nils Pehrsson på Bohren, Israell Pehrsson i Bondebyen, Hans Jönson på Elffhyttan, Oloff Godhskalckson på Gl.hyttan, Lars Ersson i Håmmanstorp, Måns Ersson i Hiullsiö, Pehr Ersson på Kåfalla, Johan Hansson i Sundh, Frans Torbiörsson i Roskough, Erich Hansson på Gml.hyttan. Till yttermehra wisso och högre förwaringh låther iagh witterligen hängia mitt Signete her nedan före Jempte heredhs wanlige Insegle, som skiedde åhr och dagh som före skrifwit står.

Under brefvet hänga häradshöfdingens och häradets tillplattade sigiller i rödt vax i svarfvade trädosor, hvilkas lock dock äro försvunna.

»Synesedel på Fagerbo allmänning», dat 30 Januari 1668.

Orig. i slägtens handl.

Anno 1668 dhen 30 Januarij När rätt Lagha Tingh hölltz medh allmogen aff Noora Skougha bärgzlagh, Nerwarandes Cronones wällbeställte befal:n Ehr-achtadt och Wällbe:de Johan Frumerie sampt wanlige dätta bärgzlagz sittiande Nämbdh. Samma dagh bewilliandes Frans Torbiörsson i Roskough, Sonen Johan Frantzon och Pedher Andersson på Skrickarehyttan Syn på uthmåhlett wedh Sibosiön, Hwaraff dhe förmena sigh till dheras hemman niuta någon Skough, den der dhe wedh anfordran laghligen hafwe att åthniuta. Actum ut superius.

Ex Protocollo *Johan Tranberger.*

Noraskoga tingsrätts utslag om förhöjning i årliga skatten af ¹/₄ hemman Råskog; dat. 12 Juni 1668.

Orig. i slägtens handl.

Efftersåsom Frantz Torbiörson i Råskogh haffwer effter häradzdombz innehåldh aff dhen 12 Octob. 1660 förbättrat sitt hemman Råskogh i så måtto, och aff sin fadher kiöpt Kåhlbergztorpet, som här till oskattlagdt warit haffwer, och åhr beståendes uthi en wreth och orögd haghe, och dhe samma äghor lagdt under Råskogh; Hwarföre haffwa nämbdemännen Israel i Bondhebyen, Hans Jönsson på Elffhyttan, Johan Hansson i Sundh och Erich Hemmingsson på Wassleedh, besichtigat samma förbättringh, och funnit skiähligit, dedh Frantz Torbiörsson och dess arffwingar skole för samma förbättringh här effter giffwa till Cronan uthi åhrlig skatt 8 l℔ Oss. Jern. Actum ut superius.

Johan Tranberger.

Noraskoga tingsrätts utslag angående återgång till stamhemmanet af en jordafsöndring, dat. 27 Februari 1671.

Ur häradsdomb. i R. A.

Frantz Torbiörsson i Råskogh anklagadhe Åhrland Andersson på Skrijkarehyttan för det han haff:r kiöpt aff een änckia h:u Karin, hanss gåhlboo, ett Jordestycke ifrån dedh halffua hemmanet dee Änkian och han tillijka åboo, der till Åhrland eij neka kunde, derföre han begiärte at fåå löössa samma Jordastycke tillbake till hemmanet igen, effter dedh Elliest åhr ringe nogh till 2:ne åbooer. Derpå Tinghs Rätten fan skiähligit att resolvera dedh Åhrland affträder be:te Jordestycke emot så många pgr han uthlagdt haff:r, då

han och den smidian, som han (der?)uppå bygdt haff:r, skall dedhan flyttia, och dedh alt i dedh betrachtande, att be:te halffua hemman således så mycket bättre skall kunna deraff uthgiöra Crononess och Andra deraff gåendhe årlige uthlaghor.

Noraskoga tingsrätts fastebref å hemman i Skrekarhyttan, dat. 28 Februari 1671.

Orig. å pergament i Dalkarlsbergs grufarkiv.

Allom dem som detta ypna breff händer förekomma ware witterligitt dedh åhr då man skreff M. DC. LXXI. den 28 feb., och Kongel. Maij:ttz trootiänare och Häradhzhöffdinge i Bergslagen, Jagh Jahan Wattrangh till Glaessberga etc. Rätt laga Tingh hölt medh Nora Skouga Allmoge å rättan Tingsstadh, wedherwarandhe Hans Nåde Landzhöffdingen, Höghwälb:e Herre Herr Abraham Leijonhuffwudh, Frijherre till Eckeberga etc. Cronones Befallningsman wällb:de Johan Frummerie medh detta Bergslags sittiande Nämbd! Samma tidh kom för sittiande Rätten Pehr Andersson i Skreckarehyttan och medh trowärdige kiöpeskriffter bewiste huru såsom att han war kommen till hemmanet Skreckarehyttan som han nu åbooer, begiärandess att alldenstundh han samma sitt giorde hemmanskiöp och lössn laghfahret hadhe, han och deröffwer måtte bekomma Confirmation och Tings Fastebreff! och tedde han först ett kiöpebreff daterat Nora den 15 Augustij 1649 der vthi Frantz Torbiörsson i Ruskogh bekiänner sigh mz sin hustrus rådh och samptyckie haffwa såldt honom sitt egit fierdedelss skattehemman widh be:te Skrikarhyttan för Trettijo faat Oss.J., förbehållandess sigh ett Jordestycke Roskogh be:d, och att han samma 30. faat oss.j. richtigt och till fullo nöijo bekommit haff:r! Sedhan så frambwiste han ett breff aff åhr 1666. den 10. Aprilis, der vthi Swen Andersson i Bengtztorp tillstår sigh mz sin hustrus samptyckie bådhe såldt och uplåtet, som och fått i betahlningh för sitt möderne i Skrickarehyttan oss.j. fyra faat, Pehr Hansson på Skrickarehyttan bådhe såldt och upburit i betahlning för sin arffwelåt i samma hemman tw faat oss.j., Karin Hanssdotter sin arffsdeel i be:te hemman för ett faat oss.j. Brijta Jönsdotter sitt möderne för tw faat ossm. Anders Guudhmundhson i Grythytte Sochn sitt möderne för eett faat ossm. och 5 lisspundh. Jönss Ingieldson i Runneby sin dotters Karinss möderne för tretton l℔ oss.j. och fyra dal:r kopp:tt. Nilss Pehrsson Grytegiutare sin arffslott i samma hemman för 2 faat oss.j. Måns Helgesson i Gåhlsiöötorpet och Kijhl sochn ochså sitt möderne för 2 faat oss.m.järn. Såsom nu förbe:te Arfftagande i mehrbe:te Skreckarehyttan bekiänna och tillstå fulleligen sigh för derass arffsdeelar wara betahlte, och der emoth affhända sigh samma Jordaluttar dem tillägnandess Pehr Andersson på Skreckarehyttan till een fast och wälfången egendom nu och i tillkommande tidher att nyttia och bruka oklandrat medh alle dess adpertinentier, och samma derass handel hår för Rätten åhr laghfahren, Jorden medh hemmanet upbudhen och laghstånden som wähl seess kan aff Häradz Protocoll Anno 1667. och 68. icke heller sedhermehra något laga klander inkommet, Dy och i krafft aff Swerigess lagh dömbde iagh medh detta Bergslags Nämbd samma Jordafångh laghligen att stånda och icke olaghligen återgånga, der mz och ingen nu detta kiöpp widhare må att inspråka widher sine 3 m♀:r för mitt och Häradhz dombrut. Effterskreffne åhrlige och bofaste män sutte medh migh i detta sinn i Rätten, warandess der å Faste! såsom Dommaren Anderss Erichson i Blixböhl, Israel Pehrson i Bondeby, Hans Jönsson på Elffhyttan, Frantss Torbiörsson i Ru-

skoug, Larss Erichson i Hommanstorp, Månss Erichson i Hiuhlsiöö, Oluff Gottskalckson på G:lhyttan, Erich Hansson på G:lhyttan, Erich Hemmingsson på Wassland, Pehr Erichson på Kåfalle, Jahan Hansson i Sundh, och Abraham i Skiärmarebodha, dess till högre wissheet hänger iagh mitt pittskapt här vnder iämpte Häradhz Insegle som alt detta Anno loco et die ut superius.

Af de båda sigillen, i svarfvade trådosor, utan lock, är häradshöfdingens bortfallet ur dosan, hvaremot häradssigillet i grönt vax visar hammare och tång med omskrift Norascogha Sigillvm, liknande det å omslaget afbildade gamla häradssigillet.

Lifztidsfrijheet på 1/4 deels hemman för Frantz Torbiörson från Nora bergzlagen; dat. Stockholm 6 December 1672.

Riksregistraturet.

Wij Carl etc. Giöre witterligit att wij af synnerligh gunst och nåde, och för serdeles orsaker skull hafwe bewilliet och samtycht efftersom wij her medh och i detta Wårt öppne breefz Krafft bewillie och samtyckie at Frantz Torbiörsson ifrån Nora Bergzlagen, så och hans hustru skohle vthj dheres lifztidh dhet 1/4 hemmanet Råskog be:dt i Nora bergzlagen belägit, hwilcket dhee nu åbo, niutha och beholla fritt för alle wisse och owisse derafgående utlagor. Hwilcket alle som wederböre etc.

H. E.

P. B. — C. G. W. — G. O. St. — M. G. D. — H. Bielke.

Orig. i slägtens handl.

Wellachtat Befalningzman Johan Frumerie.

Emedhan hans Kongl. May:tt Så af gunst och Nådhe som serdeles skiähl i Nådher giönom sitt öpne vnder skrefne breff af dhen 6 Decembris A:o 1672 haf:r vndt och effterlåtit Frantz Torbiörsson och hans hustro lijfztijdz frijhet på be:te hemman, fritt för alle afgående wisse och owisse vtlagor, som sielfwe brefwett i bookestafwen wijdare vthwijser; Ty befalles edher att i och honom och hans hustro samma förundte Kongl. Frijheet wärkeligen åtniuta låthe. Datum Örebro dhen 3 Februarij Anno 1673.

Abraham G. Leijonhuffvud.

Noraskoga tingsrätts utslag angående en 25-årig skuldfordran, dat. 13 Oktober 1673.

Orig. i slägtens handl.

Anno 1673 d. 13 Octobris Oppå Nohra skogars Ordinarie Tingh Pålades Sahl. Larss Erichssons Erfwingar i Håmansstorph, att, proportionaliter, betala Nembdemannen Frantz Torbiörnsson i Rudskogh ett Skep:dh Tackeiern, och Tijo mäteLass Nyrömningz brånd Mahlm hemma på hyttebacken[1], som resterar på en af be:te Sahl. Larss Erichsson gifwin Obligation Dat. d. 28 Aprilis A:o 1648, men det öfriga Tackeiernet, som samma obligation omrörer, tillstår Frantz sigh wara betalt före, och der medh, enär ofwan be:te 1 Skep:dh och 10 Lass Mahlm ehrlagdt bliffuer, skall offta be:te Obligation wara dödat och af intet wärde. Actum ut sup. På rättens wägnar

Anders Andersson Holm.

---

[1] De spärrade orden äro tillskrifna i marginalen.

Noraskoga tingsrätts protokoll och utslag angående Frans Torbjörnssons och hans syskons mödernearf i Hofmanstorp.

Ur häradsdomb. i R. A.

1, 15 Oktober 1673.

S. D. Opstegh Nilss Cnutsson för Rätten Fullmechtigh för Frantz Törbiörnsson i Rudskogh och dess Interessenter, tilltalandes Sahl. Nembdemannens Larss Erichssons Erfwingar om dess Fasta Arff, på Twå Systerdeelar i Håmmanstorphet, effter dess Sahl. Fader Erich Andersson. Der emoot framstego Sahl. Larss Erichssons Barn och Söner, Abraham sampt Anders, och Mågen Nilss, hvilka först insinuerade sin Faderbroders Sahl. Frantz Erichssons gifna Kiöpebreef, Daterat d. 1 Aprilis A:o 1631, på sin deel, derföre han bekommit 10 Faat OssmundzJern, 2:o framwijste een lijsta på den giäldh, som på hemmanet war, effter Specification till 115 Faat och 16 l℔, som Sahl. Larss Erichsson skall allena betalt haf:a. Der till Fullmechtigen swarar och förmenar att intet giäldh warit, effter som är till att see, 1:o dett Larss kiöpt af sin Broder Frantz dess deel, sedan åhr lössören delt och ärfder, såssom och såldh af Frantz, hwilket intet borde sällias eller Erfwas innan giäldh wore betalte; sålunda faller aff sigh sielff, att intet giäldh på hemmanet warit, mindre kan ehrkiennas dhen skulldh, som föregifwes wara betalt, vthan icke qvittans framvijsas. Swarandena framwijste Sahl. Erich Anderssons egenhendiga breef af d. 10 Junij 1625, der vthi förmåhles dett Sahl. Borgmästaren Lars Oluffsson i Örebroo hafft att fodra, på hwilken skriftz Ryggh skrifwit är desse ordh, denna Summa är betalt på 5 läster, och är migh. 626, 7 D:r. Änn begieradhe Kiärandcrna, det dhe måtte komma in på Hemmanetz Tredingh dår Rätten pröfwar, att Hemmanet sådant tåhla kan; Såsom och Begierar wärderningh på Hemmanet, som dett nu för tijden finnes.

Resolutio. Aldenstundh dels Nembden weeta berätta, att denna Twistigheet för detta warit har för Lagh och Rätt, och lärer förmodeligen finnas i dhe förriga Protocollerna; dy blifwer saaken opskutin till nästa Tingh, på dett i medler tijdh må sökias i domböckerna, hwadh rättelse der vthi finnas kan.

2, 16 Oktober 1674.

S. d. Framstegh Wäl:tt Nilss Knutsson för Rätten och nu som för ett åhr sedan, på Höst Tinget, Fullmechtigh för Frantz Törbiörnsson i Rudskogh och dess Interessenter, anhållandes om Rättens vthslagh oppå dess prætenderade Arffz Lotter vthi Håmanstorphz hemman. Honom till Orda swaradhe Abraham Larsson, på sine och sine Syskones wägnar, effter deras gifna Fullmacht, och påståår det hans Sahl. Fader, Larss Erichsson, skall betahlt den skuldh, som på hemmanet stoodh, effter dess Sahl. Far Fader Erich Andersson, brukandes till skiähl een Attest af Dato d. 22 Martij nästliden, som Borgmästaren wäll:tt Engelbrecht Reben gifwet, effter Sahl. Larss Olufss:s Borgmäst:s böcker, och befunnet det Sahl. Larss Ersson i Håmanstorph är infördh att wara skyldigh 25 R:dr in Specie, 11 F. 4 l℔ Jern, doch låfwades wijdare vnderrättelse af Böckerna, der det finnes. Kiäranden sadhe det skiähiet intet hielpa, emädan att Nembdes dett Larss Erichsson och icke dess Sahl. Fader Erich Andersson warit skyldigh, säijandes, att Erich Abrahamsson wid Håmansstorph och Bengt Andersson i Nohra, tillijka medh sine Interessenter, åhre här vthi på en Syster deel, och Frantz med sine Syskone på een Syster deel Berättigadhe, Hwilka Begge Systerdeelar giöra tilhopa 1/3 deel i Håmmanstorpz Hela

Hemman; Abraham beropar sigh oppå Sahl. Larss Olufssons gambla Böcker, såssom och oppå Törbiörns i Wijkersgårdens berättelse, att Abrahams Fader warit förlijkt medh sin Syster, denne Franses moder, dett han will förmoda skall finnas af dombooken. *Resolutio.* Abraham pålägges att inskaffa till nästa Tingh dhe på beroopadhe skiählen af Sahl. Larss Olufssons book, iämbwähl igenom Lagläsaren och flere goda män, låta edeligen i medler Tijdh af höra Törbiörn i Wijkersgården, effter han intet Orckar till Tinget; sedan will Rätten vthan något vijdare Opskoof samma Twistiga saak sluteligen afhielpa, och intet länger den opskiuta, besynnerligen som hon någon Tijdh hängdt vnder Rätten.

3, 25 Februari 1675.

S. d. Företogz Håmans torpz saaken, som åh seeneste Tingh opskutin bleef, då i begge Parternas Fullmechtige, som finnas i be:te Höstetingz Protocoll, närwaru, Oplästes den Edelige berättelse, som Franss Törbiörnssons Fader, Törbiörn i Wijkersgården d. 23 Feb: nästliden, effter Rättens förrige Resolution, vthi Lagläsarens och Bergzfougdens bijwistande giorde, Nembligen, dätt hans Sal. hustru Anna Erichz dotter Anno 1656, vthi Nora Stadh, skohlat warit medh sin broder, Sal. Larss Erichsson förlijkt, i så måtto, att han skulle gifwa henne för sitt fasta Arff 6 R:dr till Pärmässe tijdh samma åhr, män bleef intet mehra tillgiordt, eller effter kommit, vthan sedan der effter 1663, vthi Rudskogh, talte hon till sin Broder andra reesan om samma förlijkningh, då swarade han, iagh hafwer intet achtat att gifva digh något; der till hon swarade: iagh will säga tigh broor, will tu nu intet betala migh, så lärer du fullan fåhå wärre aff mina barn, der medh skildes de åth, och aldrigh taltes mehra der om widh, vthan d. 8 Feb. 1664 bleef hon dödh. Elliest berättade han, det een byteslengdh effter sal. Erich Andersson i Håmans torph wardt oprättat af dess Son Sal. Franss Erichsson, hwilkn fans vthi Håmanstorp, den der skall vthwijsa, huru dett hänger till sammans medh arffwet barnen emillan; bedyrandes sigh medh sin lijflige Eedh åh book, att han intet kundskaph mehre der om hafwer, änn som ofwan be:t är, säijandes, att han alldrigh, mädan hans hustro lefde, talte på samma arff, vthan hon, som be:t finnes, effter dett föll på hennes sijda, och derföre hade eij mehra att säija, eller i detta måhl bewittna på samma sin giorde Eedh. Sedan oplästes det bewijs, som Abraham på Stockholms Rådstugu d. 21 Decembris 1674 vndfångit hafwer, oppå, att sal. Boms handlingar, som her till Requireras, liggia förseglade och Twistigheeten Erfwingarne emillan är ännu oafdömbdh i Kongl. Hoffrätten. Nilss Knutsson påståår, att icke allena hans Principaler måtte få tillträda samme tredie deel, vthan blifwa wedergulldne för det samma deel länge warit bortta.

Resolutio. Alldenstundh dett är een mycket gammal och mörck Saak, som synnes af Törbiörn Franssons Edelige berättelse i Wikers gården, och hans gifna anleedningh, dett Franses Moders Prætention 1656 intet warit större änn till 6 R:dr; 2:o bewijsar Abraham medh Stockholms Rådstugu gifna Attest, det dhe Documenter effter Sal. Bohm finnes, som her till helt nödigdt Requireras, effter Rättens förrige giorde opskofz dommar, ligga ännu förseglade, och twistigheeten deröfver i Kongl. Hoffrätten oafdömbdh finnes; Alt der före seer Rätten sigh intet kunna Definitive denne strijdigheet af hielpa, innan ehrmälte Documenter först kunne i Stockholm blifwa löse

dömde, och sedan der af gifwas her widh handen, det som påberoopas, hwilket Swaranderna skola wara plichtige att inskaffa, effter dhe sigh der på beroopa.

4, 9 Juni 1675.

Vthi stridigheeten emillan Nembdeman Frans Törbiörnsson i Rådskough, medh sine Intressenter, åh dhen ena sijdan kiärande, och Abraham Larsson i Hommanstorp sampt hans syskonen åh den andra swarande, angående deras mödernes arf, af dät fasta i Hommanstorpz hemman, som twistas om, åhr effter nästlidne tingz håldne ransakningh, Nora Skougars tingzrättz Vthslag och domb, afsagd i Nora Sochne Stuga, att aldenstundh Kiäranderna skrijda ifrån Rättens förrige interlocutorie afsagde dommar widh förrige tingen, besynnerligen wedh senaste, och dhe skiähl, som der uthi mentioneras, och påstå det nu ändteligen kunde skiepas dhem Definitive vthslagh; allt derföre och besynnerligen som af Frans Törbiörnssons faders Edelige berättelse åhr att hämpta, huru såsom Franses modher längst för dätta, skolat öfwer samma sin erfftelige deel, medh brodern Sal. Lars Erichsson om 6 Rd:r waritt föreente, finner Rätten skäligt, dät Frans medh sine syskonen nu ey mehra än be:te 6 Rd:r äger hafwa att fodra, för samma Mödernes fasta arfzdeel; män hwad widh kommer Erik Abrahamssons och des medh arfwans fodran på den andra systerdelen i Ermälte hemman, så är billigt, att der Sal. Lars Erichssons barn inthet kunna bewijsa, honom och dhe, derföre förnögde eller sams waritt, böra dhe då åttniuta sin proportion effter som dhe åhre arfftagander till. Sedan will rätten effter omhuxande sigh framdeles förklara oppå huru många, som samma hemman besittia skola.

Noraskoga tingsrätts utslag angående ifrågasatt upphörande af frälsefriheten för Vikersgård, af 31 Maj 1681.

Ur häradsdomb. i R. A.

S. D. Opsteegh för Rätten Dommaren här i Nora Tingzlagh Frans Törbiörnson och igenom een skrifft till Rätten, på sine och dess Synskones wägnar gaff tillkiänna, at Ehuruwäll deras Sahl. farfader Frans Törbiörnson hafwer vthi Högloft. i Åminnelse Sahl. Konungh Gustaffz den förstes tijdh wunnit frälsesfrijheet på Wijkersgård, den deras k. fader ännu vnder samma wilkor brukar och häfdar, så befinna dhe lijkwäll af sielf:e frijheetz brefwet, Daterat d. 25 Martij A:o 1596, twenne tingh som draga dem i fahra af een sådan frijheetz borttmistande, Nembl. först, att ingen Kongl. Confirmation åhr Successive af framledne Konungar der åh tagen ifrån be:te Dato; Sedan at den Kongl. förplichtelsen, som deras Sahl. Fahrfader och dess Erfwingar med Continuerligh Ruste tienst åhre Obligerade, eij åhr fullgiord och præsterat; Derföre befahre at sådant torde ehrkiännas för ett Kongl. beneficij missbruuk, och således hemmanet Arfwingarne till skada komma, vnder een obehageligare Condition, änn det nu ståhr; Hwarföre sådant till at förekomma, och i manquement af Konungens förfaldna Ruste tienst, hafwa Erfwingarne tänckt medh Skattz åhtagande samma högstbe:te Kongl. May:tz tagne skada att ehrsättia; begiärandes derföre, det Wijkersgård kundhe effter föregångit proff på Öhre och ortugh blifwa Skattlagdh, och således dhe effter sin Faders dödh wid arfwet och Hemmanet Conserverade, det alt samma skrifft innehölt, som lades ad Acta. *Resolutio.* Denne gård effter som af Kongl. reductionen eller des förordningh uppå Kongl. May:tz wägnar någon påtahlan eij skedd åhr, att han ju förmedelst Lagh, Kongl. Förordningar, privilegier och

Richzdagzbesluter är ett allodialt gammalt frelsse, dessvthan dommarens fader änn lefwer: kundhe Rätten derwid eij handen läggia, vthan låter der wijd förblifwa, till lagligit inkast skeer.

Noraskoga tingsrätts protokoll ang. klander af Torbjörn Franssons testamente till sin hustru Karin Jonsdotter, af 31 Maj 1681.

Ur häradsdomb. i R. A.

S. D. Insinuerade Dommaren Frans Törbiörnson een skrifft till Rätten ställd, hwar vthi han med sine Syskonen förmåhla, att såsom dhe nu seent effter vndfångne Copier af deras Fader till Stiuffmoderen gifna Testamente, och der åh följde Rättens wilkorlige Confirmation förnimme, till hwad klageligh och stoor skada dem slijkt i framtijden lärer lända; Altså hafwa sigh af gifwin orsaak vthi brutit Testamente och Confirmation eij mindre kunnat giöra, änn vthi optima juris forma protestando förbehålla sin Rätt, begiärandes det effterfölliande moment, som militera för deras Saak och Sweriges Lagh, kundhe gunstel:n anhöras, och till rättwijs resolution befordras: 1:o det heela Egendomen i det fasta Testamenteras henne, som skall sträfwa emoth 19 Cap. Erf.B. St.L., den allenast extantibus liberis tillåter hwar tijondhe penning. 2:do Hafwer deras Sahl. moder med fadren mäst opbygdt hwar knut i gården, derföre tilltroo fadren eij hafwa macht att Testamentera deras anpart bortt af deras Sahl. moders arff i gården eller huusen. 3:o Sträfwar och Testamentet lösören angåendhe efwen emoth dito Capitel, hälst effter nu intet så många lösören vnder bohaget lärer finnas, som effter Specificationen giöra förnöijelse till Testamentet. 4:o Stiufmodren i sielfwe och annat distraherat dhe mobilier af boet, som stijga öfwer Specificationen af Testamentet, och således affdragit dem det öfriga som effter fadrens dödh borde falla dem till arffz. 5:o Försåldt fast egendomb ifrån gården, vthöknar skogen, och låter huusen blifwa boofällige. 6. Till Datum intet effterlefwat Tingz-Rättens Confirmation med inventerningh på lösa och fasta Egendommen, icke heller hållit boet tillsammans, vthan een deel, som sagdt åhr, distraherat, mindre hon eller deras fader effter frijheetzbrefwens lydelse på 50 åhr præsterat mehr änn een Extraordinarie rustningh, der till Dommaren Contribuerat 10 Sk℔ T.Järn, som Stiufmodren sedan twingat honom at taga penningar igen före. 7. Fogeligast och i tijd Conservera deras Rätt, på hwilken Dommaren säger sig wäll vnder Confirmationen vthi Nembdens och flere mångas åhöro tahlat, men finner sådant af extracto intet wara infördt. 8. Frivolt och föregifves hwad som säges, att Hemmanet nu och (i) deras faders och förfäders tijder possideras vnder een rätt och tillböhrligh Cronones Ruste tiänst. Länder för dy till Rätten deras ansökning det lagligit må stånda, och olagligit åthergånga, således dhe må niuta vthi fast och löst deras arfzrätt, den dhe (ej?) skohla förbrutit hafwa, och Stiufmodren blifva wid dhe wilkor af lössöhren som Sweriges Lagh henne tillmåhler och dicterar, förwäntandes dhe här öfwer Extractum Protocolli, hwar effter dhe sigh wederböhrligen rätta willia, det alt samma skrifft innehölt och lades ad Acta. Hwilket Ährende intogz i betänckiande hoos Rätten till een annan tijdh, at swar frambdeles föllia kan.

Noraskoga tingsrätts förbudsdom å Brånsängen af 22 Maj 1682.

Ur häradsdomb. i R. A.

S. D. Begierade Torbiörn Frantsson i Åneboda och Daniel Frantsson på Skrickarehyttan på sine och dhe andre sine medarfwingars wägnar, att

dheras broder Johan Frantsson på Skrickarehyttan må blifwa förbuden at bruka och nyttia dhen Engen och Skougen, som dheras fadher domaren Frantz Torbiörsson i Rudskouga dhem samptelig för dheras Mödernes arff gifwit, och han af dhem till kiöpz tagit för 15 Skeppundh tackiern, men Jernet intet betala will, innan han dhem betalar, det och domaren Frantz Torbiörsson wittnade sant wara; Hwilken dheras begieran Rätten för skiählig ansåg, och fördenskull honom förbödh sigh medh samma Engh och Skoug widare befatta wijd 40 m$:rs plicht, innan han dhem betalar.

Noraskoga tingsrätts protokoll ang. dels utsyning af en allmänningstrakt och dels skattläggning af Vikersgården, dat. 26 Maj 1682.

Ur häradsdomb. i R. A.

S. d. Begierade domaren Frantz Torbiörsson i Wikersgården och Nembdeman Erich Oloffsson i Nya Wiker på sine och Per Hanssons i Nya Wiker, Joen Perssons Ibidem, sampt Hans Joenson i Spiutwijkz wägnar, att dhe kunde åthniuta någon Afwittring till sine Hyttor och Bergzbrukz drijfwande och fortsättiande af dhen behållne Allmenningztrachten, som fins emillan Elfhyttan, Swartelfztorparen och Snöbergzhult, emedan dhe elliest myket ringa eller ingen Skoug hafwa. Rätten will framdeles i Sommar Ransaka om samma Allmenningztracht, och sedan efter beskaffenheten sig dher öfwer wijdare förklara. Widh samma tillfälle will Rätten wärdera och deriempte Ransaka huru högt Frälssehemmanet Wikersgården, som hans Sahl. Fadher Wälb:e Torbiörn Fransson under Frälsse efter Kongl. donation ägt, kan Skattläggias, sampt det efter Lagh och det 21 Cap. Kong. B. L.L. medh Skatt beläggia, efter som domaren Frantz Torbiörsson Ibidem sådant begierade, williandes han ingen Rusttienst eller Frälsse rätt niuta och uppehålla, vthan heller dherföre årlig Skatt och vthlagor giöra.

Skattläggningsinstrument å 1/4 mantal Vikersgården, af 21 Augusti 1682.

Orig. i slägtens handl.

Anno 1682 Den 21 Augusti hölts Skattläggningh och Wärderingh, oppå Wijkers gård effter sidsthålldne Nobra Skouga Tings Rätts Resolution af den 26 Maij. Närwarandes Cronones Befallningsman Ehreborne och Wälbetrodde Carl Gilliusson Tollet med följande Ehrlige och beskedelige Gode Män af Nembden Erich Hemmingsson på Wattsslan, Abraham Henrichsson i Skärmareboda, Erich Hansson på Gamblehyttan, Lars Hansson på Gregsåsar, Hans Larsson på Grengshyttan, Nils Israelsson i Bondebyen, Pehr Jönsson i Grönhult och Olof Nilsson på Kåfalla. Då effter Rättens öfwerläggiande och noga betänkiande Wijkersgården som Ett fierdedehls Stadgehemman Skattlades till Tiugu Tyra Lispund Ossmundsjern, och icke högre Skatt der af vthgiöras kan åhrligen än bemält är, Efter som samme hemman består vthaf Ingen Skoug, och vthan hytte- och grufwedehl, OsmundzSmedia, Dam eller andre beskaffenheeter, som fordras till ett Bergsmans hemman. J lijka måtto wärderades bem:te hemman till Tolfhundrade dahl:r Koppermyndt. Actum ut supra.

På Rättens wägnar
Erich E. Lagerqvist.

Arfsförening angående en systerlott i Vikersgården, dat. Nora 28 Januari 1683.

Orig. i slägtens handl.

Tillståå Wij Wndertechnade att Hafwa Effter Een godh förlijkningh, som ähr giordh Emillan wår moderbrodher, dommaren Ehrligh och förståndigh Frantz Torbiörnsson i Wijkersgården, angående wårt Mödernäs Arfzrätt, som effter Förlijkningen oss tillfallit effter wår Sahl:e Moorfader, Ehrlig och Manhafftigh Torbiörn Frantzon i Wijkersgården. Hwilket ähr beståendes vthi dedt Fasta.

1:o Hafwer iagh Anders Oloffsson bekommit på min andeel Contant Koppermynt — 20 D:r.

2:o Tillståår iagh Jahan Olofsson Richtigt bekommit på min andeel Contant koppermynt — 20 D:r.

3:o I Lijka måtto hafwer iagh Erich Olofsson Richtigt bekommit för min andeel kopp:rm:tt — 20 D:r.

4:o Tillståår iagh Maria Olofzdotter hafwa bekommit för min arfzrätt kopp:rmynt — 10 D:r.

5:o Thesslijkes hafwer iagh Maria Olofzdotter opburit på min Syster Kierstin Olofzdotters wägnar hennes deel Koppermyntt — 10 D:r.

Och såsom denna Förlijkningh aff oss frijwilligen gjort ähr; Allt derföre wij affhende förberörde wårt mödernäs fasta arfzrätt uthi Wijkersgården, och tillägna dett wår Morbroder Frantz Torbiörnssson, hans hustru, barn och Rätte Erfwingar, till Ewärdeligh Egendomb att nyttia och bruuka, för oss och wåre Effterkommande alldeles oklandrat. Så sant wara bekräfftas här under medh wåre Egne Nampns Närsättiande. Datum Noora d. 28 Januarij Anno 1683.

Jan (bom.) *Olufsson.* *Erik* (bom.) *Olufsson.*
Maria Olofsdotter.

Lars Hansson på Åsera till vetnes.

Tillägg af annan hand (org. Erik Mattsson):

Än fines Sal. Franss Olofssons barn i Christinehampn wara obetalt, 20 d:r kopp.m.[1]

Å handlingens baksida:

A:o 1684 den 12 Maij oppå Nooraskouga bergzlagz tingh opbudit — 1 gn.
d. 10 Septemb. — 2 g.
1685 d. 4 Martij — 3 g:n.

Köpebref å en arfslott i Vikersgården af 9 Juni 1683.

Orig. i Dalkarlsbergs grufarkiv.

Undertecknadt Bekienner migh Hafwa aff Wällberådde Modhe, medh Min kiera hustros och barns godha Jaa och Samptykie Ingångit och åhre wähl för lijkte om dhet fäderne och mödernes Arffz Rätt som min kiera hustru haffwer uthi Wijkersgården belägen i Noora Skouga Sochn, hwar emooth Jagh Richtigt och Emottagit aff W:tt domar:n Frantz Torbiörsson Ett hundrade dhaler k:r myntt, hwilka 100 D:r kopp:r m:t iagh dhen sidsta sampt

[1] Angående liqviderandet däraf, se sid. 471 längre fram. Det bör märkas att Anders Olofssons underskrift saknas, men förmodligen hade endera brodern varit hans ombud.

första Penningh aff W:tt domaren Richtigt opburit och bekommit, affhänder för den skull all min hustrus Præten:n uthi bemelte Wijkersgård för migh min hust:o och barn sampt effter kommande Erfwing:r dher hoos tillägnar W:tt dommaren Frantz Torbiörsson, hans hustru barn och Erffwingar till Ewerdeligh Egendomb, obehindrat och oklandrat aff dhe och dhe mine, hware sigh uthi alle till hörigheeter som till Dato warit och här hoss dher något medh Lagh till winnas kan, sant wara bekräfftas medh Egit namn och bomärke, sampt godh män till wittne begiärandes, här hoos aff dhen högdtährade Lofl. Noora Tingz Rätt bemälte Frantz Torbiörsson blefwe här på effter låtit Laga fångh, Noora d. 9 Juni A:o 1683.

till wittne äre
Erich Oloffsson
på nya Wijker.
Erich Erichsson Holm.

Oloff Gottskalchsson
på gl. hyttan.
säljare
(Bom.)

Anno 1684 den 12 Maij oppå Noora Skouga Bergslags ordin. Tingh
intecknat och opbudit 1 g
d. 10 Septemb. 2 g
1685 d. 4 Martij 3 g:n

Ansvarsförbindelser för okänd skuld i Vikersgården, dat. Nora 9 Juni 1683 och 1 Maj 1684.

Orig. i slägtens handl.

Wndertechnadt tillståår att dher något Effter Dato skulle medh skulldfordran förekomma på mitt och min hustrus sampt Effterkommande Erffwingars Errfftelige Egendomb uthi Wijkers gården, så tillstår iagh åh min sijdha proportionaliter Ehrlägia och betala. Sandt wara betygas medh mitt Egit Nampns och wanlige bomärkes När sättiandhe. Noora d. 9 Junij A:o 1683.

Oloff Gottskalcsson
på G:lhyttan. Nembdeman.
(Bom.)

Erich Olofzon på Nya Wijker. Nembdeman.
(Bom.)

E. E:n Holm.

Å baksidan:

Tillstår jagh vndertäcknat, att der någon gield mehra yppas än som för detta uptäcknat och uthföhrt åhr, effter mijne Sal. föräldrar i Wijkersgården då belåfuer jag wilia, så wäll som mijne andre syskon Proporsionaliter betala. Datum Nohra d. 1 Maji A:o 1684.

Karin Torbiörsdåtter
Sal. Hanss Jönssons efterlåtne änka
på Elfhyttan.

Till witne åhre
Erich Olofsson på Nya Wijker.
Erich Matthsson, Org.

Noraskoga tingsrätts protokoll ang. återvinning till stamhemmanet af Brånsängen m. m., dat. 8 Oktober 1683.

Ur häradsdomb. i R. A.

S. D. Kom för Rätten Johan Fransson på Skrickarehyttan kärandes till

sine Syskon Daniel Fransson på Skrickarehyttan, Joen Persson på nya Wiker och Lars Oloffsson i Fougdehyttan, som tillstädes woro, angående dhen Norre Skougzalnen medh Engen till hans hemman lydande på Skrickarehyttan, som dhe honom wijdh Tinget den 22 Maij 1682 förbiuda låtit, williandes han samme Jordh och Eng till hemmanet effter Hans Kongl. Maij:tz Nådigste Placat om Skattskyllig Jordz dehlning förblifwa må. Dhe närwarande Swarander sade det dheras broder och Swåger Torbiörn Frantsson hwarken stembdh eller till städes kommen är, dock neka dhe honom intet Engen och Skougen, när han dhem effter förlijkning betalar dhe 15 Skeppundh tackiern, som dhem bör i dheras mödernes arff, effter som dheras fadher domaren Frantz Torbiörsson i Wikersgården dhem det tillslagit; hwilket domaren berättade i sanning wara, att han först samme Jord, ifrån det hemmanet hans Son Johan Frantsson på Skrikarehyttan åbor, för långlig tijdh sedan kiöpt hafwer, och wijd hans hustrus dödelige frånfälle för mehra än 30 åhr sedan tillslog han sine barn aff dhen kullen Skougen och Engen till dheras mödernesarff, hafwandes han barnen sålunda förendt, att Jorden skulle komma till hemmanet och han gifwa sine Syskon 15 Skepppundh tackiern, hwilket Jern han förmenar honom böra betala. Men emedan dhen ena Arfwingen Torbiörn Frantsson i Änneboda och Lekebergzlagen nu hwarken citerat eller tillstädes kommen war, kunde Rätten saken för dhenne gången intet afdömma uthan henne upskiöt till des Käranden sine Syskon sampteligen stemmer.

Noraskoga tingsrätts utslag om Brånsängens återgående till stamhemmanet, af 29 Januari 1684.

Ur häradsdomb. i R. A.

S, d. Klagade Johan Fransson på Skrekarehyttan nu som tillförenne på tinget d. 8 Octob. A:o 1683 skedt åhr, hwar om då Ransakat finnes, det ett Jordestycke, som kallas Norra Skogsalnen skall innehafuas af hans Samsyskonen, det han effter Kongl. May:tz Placat söker att vnder sitt hemman igenwinna. Der till bemelte Johans Syskonen swarade, att samma Jordh kommit vnder arfzdeelningen effter deras Sahl. Moder långst för detta och förr änn Kongl. May:tz Placat af A:o 1677 uthgafz, och åhre nöigde det dhe kunna niuta proportionaliter sine uthlösningar som ett arf, effter Engen för 15 Skeppundh Tackejern wärderat warit Syskonen emillan, det och dommaren Frans Törbiörnsson, som faderen åhr, wittnade Sant wara. *Resolutio.* Så wijda Kongl. May:tz Placat af A:o 1677 ophäfuer alla Contracter och förlijkningar, och Engen åhr omistandes för hemmanet; altså niuter Johan samma Engh vnder sitt rätta hemman igen, män hwadh Johans Syskonen klagade om det emoot förbudh giordt åhr, och han skolat wåldsammeligen taget dhen igen, sampt om deras arfzstrijdighet, så opskötz med domb derpå denne gången och till att der öfuer framdeles med hwar annan vthföra.

Karin Jonsdotters qvitto på testamente och giftorätt från Vikersgården, dat. Nora 23 Mars 1684.

Orig. i slägtens handl.

Bekenes Jagh Migh vndertiknat Hustro Kari Jonsdotter väl:at Oluf Hansson på Fåshyta Hustru at hafa bekomet 30 fatt onsmuns jern efter föreníng för sitt afträd ifrån Wikersgård af välatat domaren Franss Torbiorsson

den sista mark medh den första Huilket jagh här medh rikdik kujtrer af Nora den 23 mars Anno 1684.

Oluf Hansson på sin Hustrus vänar.

Häradsdomaren Frans Torbiörnssons qvittens på 8,000 daler kpmt, deponerade i häradskistan, dat. Nora 26 Juni 1684.

Orig. i slägtens handl.

Tillståhr mig vndertächnadh hafwa mothtagit aff Hammar Patronen H:r Johan Vssing dhe Fyratusendh dal:r koppar:t, som Nohraskogas Extraord:ie Tingz Rätt resolverat vnder detta Dat. att insättias i Härads kistan, hwilka 4000 d:r km:t tillijka medh een Banco zedhl aff Fyratusendh dal. kopp:t til Actionens vthförende öf:r Hagby hammars och ter vnderliggiande Ägendommen således mothtagne och härmedh quitteras. Dat. Nohra d. 26 Junij 1684.

Säger 8000 D:r kmt alles. *Frans Törbijörnsson.*

Anm. Häradsdomaren var i forna tider ansvarig för häradskistan och dess innehåll. Nora stad hade på exekutiv auktion inköpt Hagby bruk, men Johan Üsing på Valåsen, som var beslägtad med den föregående ägaren, återbördade bruket, för hvilket ändamål köpesumman deponerades i Häradsrätten.

Gruftingsrättens förordnande om den nyfunna Mogrufvemalmen, af 3 Februari 1685.

Orig. i slägtens handl.

Anno 1685 d. 3 Feb. höltz ordinarie grufweting j Wikersgården, I nährwahru aff Berghmestaren Edle och Wälborne her Erick Sneckenberg, och Bergsfougden Wälbetrodde Niels Norman, med wahnlige grufwornes Sexmen, som in actis finnes.

13. Wälborne her Bergmestaren tillfrågade grufwelagen huru medh Moogrufwan åhr wettandes, hwilket emedan mallmen ännu eij åhr Profwader, som wedh senaste grufwetinget Blef afsagdt; altså wordo grufwelaget tillhålda att dhe Endteligen honom Profwa, och gifwa Berättellsse om hans arth, Men aldeles förbödz att dhenne Malm må bland eller mitt j Blåsningen Insättias, utan efferst. Actum ut Superius.

Ex Protocollo *Joh. Ytter.*

Noraskoga tingsrätts uppskofsbeslut angående skogsåverkan, af 28 September 1686.

Orig. i slägtens handl.

Anno 1686 d. 28 Septembris, oppå Noraskouga Bergzlags ordinarie Tingh, kunde Rätten intet för dhenne gången uptaga och afdömma dhen twist och käromåhl domaren Frantz Torbiörsson i Wikersgården hade till Oloff Hansson på Skrickarehyttan, angående det han skall hafwa åwerkat uppå hans tillhörige Skough, sampt ett skillieträ afhugget, innan först Högwälb:ne H:r Landzhöfdingens Remissorial till Cronones Befallningzman Wälbet:de Carl Gilliusson Tholet och Bergzfougden Wälbet:de Nils Norman, aff dato den 21 Augusti sidstledne blifwer fullgiordt, att dhe om Skougen undersökning giöra, och beskaffenheten dher aff Högwälb. H:r Landzhöfdingen referera och i ödmjukhet berätta. Actum ut Supra.

Ex Protocollo

Carl Larsson Barckman.

Noraskoga tingsrätts och Vestmanlands lagmansrätts domar angående bördesklander mot hemmanet Råskog.

Orig. i Dalkarlsbergs grufarkiv.

Anno 1686. dhen 27. Septembris, vppå Noraskouga Bergzlagz Ordinarie tingh. Kärade Anders Pärson på Skreckarehyttan till dommaren Wähl:t Frants Torbiörson, angående Roskouge hemmans retraherande till Bohlbyn, som på Skreckarehytte ägor ligger, förmenandes sigh dhet åthniuta böhra, förmedelst hans Kongl. Maij:ttz allernådigste placatz innehåldh om skattskylldigh jordz åtherkallande. Dommaren framtedde här emot en Häradzdom gifwen d. 12. Octobris 1660. att bem:te Roskough ett afgierda hemman och Skattlagdt för En fierdedehl sampt uhti Cronones Jordebook infört är wordet, att åhrligen ehrläggia i Skatt dheraf 16. Lispundh Osmundsiern, påståendes altså, dhet han dher vijd bijbehållen blifwa måtte. Resolutio. Såsom dhet *pröfwades af ofwan*bem:te dombz lydelse, dhet Roskougz *hemman är* skattlagdt wordet för Ett fierdedehls, och *uthi Cronones* Jordebook infördt; Altså finner Rätten *skiähligt i an*ledningh af Hans Kongl. May:ttz aller*nådigste Resolution* af åhr 1682. och 15. punct., Adelen och *Ridderskapet* gifwen, att Swaranden frij ehrkiennes *för Anders* Persons emot honom i ty förde käro*måhl.*

Ut supra.[1]

Emot dhenne domb hafwer Anders Pärson i rättan tijdh medh sine 3. m$ S:mt under Lagmannen appellerat. q:d Testor
Carl Larsson Barckman.

I lijka måtto appellerade domaren medh sine 3. m$ S:mt angående Expenser, hinder och Skadestånd.

Vthij den emoot Häradzdomen som afsades d. 27 Sept: 1687[2] på Nora Skoga Bergzlagz Ordinarie Ting lagwadde Saaken angående Rådskoga hemmans retraherande till Båhlbyyn efter 1677 åhrs Placat som emella Domaren Frantz Tårbiörsson på Wijkersgården å dhen ena sijdan, och å then Andra Anders Person på Skräckarehyttan twistas om, är detta Lagmans Rättens Sluut och Uthslag gifwit i Kiöping d. 10 Augusti 1687.

Häradzdomen i detta måhl afsagd gillas alldeles och bekräfftes, och Anders Person på Skräckhyttan skall betala till Domaren Frantz Tårbiörsson 20 D:r kopp:mtz Expenser.

Vppå Lagmans rättens wegnar
Gabr. Er. Lillieflycht.
(Sigill.)

Tingsrättens förordnande om upprättande af rösegång mellan Vikersgården och Gamleviker.

Orig. i slägtens handl.

Anno 1690 d. 21 Junij, Oppå Nohra Skouga Bergzlagz ordinarie Tingh, förordnades Nembdemännen Abraham Hindersson i Skiermareboda och Nielss Jsraelsson i Bondebyn att uprätta een Rösegångh emillan Dommarens Wäl:t

[1] En del af handlingen är bortrifven, men innehållet är kompletteradt efter häradsdomboken i R. A., samt i det föregående utmärkt med *kursiv* stil.

[2] Misskrifning för 1686.

Frans Torbiörssons hemman Wijkersgården, sampt Erich Hanssons, Peder Månssons, Anders Nielssons och Lars Olssons Hemmans Skough på gambla Wijker. Actum ut supra. På Rättens Wägnar

Erich E. Lagerqvist.

Köpebref å 1/11 i Skrekarhytte vestra masugn, dat. Nora 8 Maj 1691
Orig. i slägtens handl.

Wndertechnadt bekienner medh denne min gifne skrifft, att hafwa medh min kiera Hustrus goda Jaa och Samtycke, opplåtit och sållt till Ehrligh och beskedeligh Bergzman Olof Frantzon I Kohlbergztorp, Een Half dehl aff dhen hallffpart som iagh äger uthi wästra Massvgnen wedh Skreekar hyttan, hwilket är 1/11 dehl uthi heela Mass wgnen, Efwen i Bällior, Rådhstugu, Juhl, Rännor, dammar, och allt hwadh som uthi denne min Fierdepart som förskrifwit åhr beläget till Hyttan, men aff siellfwa Hyttebacken åhr här uthinnan intet begripit effter som iagh der ingen deehl hafwer; Men för ofwanstående Egendom hafwer Jagh richtigt bekommit Fyra SkՑ TackeJern och Twå dahler Koppermyntt; Alltså affhendes detta ifrån migh, min Hustru, barn och effterkommande Erfwingar, och dhet tillegnar Olof Frantzon, Hans Hustru, Barn och rätta Erfwingar för een wähl fången Egendomb, att alldeles och oklandrat nyttia och bruuka nu och framdeeles. Bookrummet på Massvgnen åhr här uthi intet annorledes fattat än när iagh intet sielff det bruukar, skall Olof Frantzon wara närmast, och när iagh blåst mitt dygn, skall iagh flyttia undan om möyeligit ähr. Detta sant wara bekräfftas medh egit Nampns och Boomärkes wndersättiande, sampt Ehrlige Gode män till wittne. Noora Staadh d. 8 Maij A:o 1691.

Swen (bom.) *Andersson*
på Skreekarhyttan.
Sven (bom.) *Erlanson.*
Olof (bom.) *Fransson.*
Anders Olofsson
Byggmestare.

Å baksidan:

A:o 1692 d. 2 Juni wppå Grufwetinget opbudit 1 g.
A:o 1693 d. 1 Junii oppå Grufwetinget opbudit 2 g:n.
Attesterar *Johan Frumerie.*

Länsstyrelsens kommunikationsresolution ang. tvistemål mellan Frans Torbjörnsson och sonen Johan Fransson; dat. Örebro 23 Augusti 1692.
Orig. i slägtens handl.

Högwälborne H:r Baron och Landzhöfdinge, Nådige Herre.

Eders Exell:s och Nåde will iagh på dhet ödmiukeligast påminna om dhen twist, som är emelan migh ock dommaren Frans Torbiörson på Wickersgården, angående någon Skogz öckn, som för en rundh tidh blifwit bortsoldt ifrån Hemanet Skrickarehyttan, som iagh nu åbor, utaf twenne som för tiden bebodde bemälte hemman, Hwarföre hafwer iagh ödmiukel., sedan iagh kom till förbe:de Heman, iordt ansöckningh, Effter som iagh rätta iordägaren är till Hemanet, altså beder iagh ödmiukel. att få till godo åtniuta Hans Kongl. Maij:tz allernådigste Placat, och på Häradztinget A:o 1684 bekomit dom, att få tillbaka igen dhet som J fordom tider ifrån hemmanet är försoldt blifwit, men nu sedermera min wederpart bemechtigat sigh en dom uti min frånwaro, som Befalningzman wälb:de Nils Norman uti min gårdh upläsit för migh, hwilcket fölliande atest bewittnar, så lydandes, att iagh skulle få behålla dhen

minsta dhelen af för omrörde Jordh och Skogzaln, men dhen förnemste dhelen, som hemmanet kundo hafva nytta och gang af, will min wederpart bringa under sigh; Men hwadh mera intrång, som min wederpart migh bewist, hafwer iagh tillförende Suplicando hoos Eders Exell:ce giort ansökningh, ock nu dagel:n lider stort intrångh af honom, och som han nu will bortbringa dhen besta lott och Skogzaln, som ligger nermast bålbyn och will sigh sålunda dhen bemächtiga, och som iagh lickwäll bekomit En nådigh Resolution af Eders Exell:ns d. 22 Maij 1690, att iagh skulle få at niuta 1684 årbs dom, och *allt sedan*[1] hafwer min wederpart öfwerträdd både Eders Exell:ns Resol. och Häradz domen, mera Hans Kongl. Maij:tz allernådigste Placat, hwarföre bönfalles iagh på dhet ödmiukeligast till Eders Excell:ns om ett nådigt utslagh; och Jagh förblifwer

Eders Excell:ns aller ödmiukeligaste undersåtare

O. Burkman.[2] *Jan Frantzon* på Skrickarehyttan.

Örebro d. 23 Aug. 1692.

Cronones BefallningsMan hafwer att communicera dommaren Frantz Torbiörsson denne supplicantens ansökning, låtandes honom ingifva des förklaring, med den domb som bem:te supplicant berättar nu sedermehra i denne sak wara afsagder, att iag således der af må kunna finna des rätta sammanhang.

Ad mandatum *E. Stockenström.*

Qvittens å arfsmedel ur Vikersgården, dat. 5 och 30 September 1694.

Orig. i slägtens handl.

Såsom deth oss berättas af wår Fader Syster Dygdesamma Hustru Chirstin Norberg att effter wår Sal. k. Faders Moderfader Sal. Torbiörn Frantsson oss skall någodt Arff tillfallit wara, som är innestående hoos bem:te wår Sal. fader Moderbroder Dommaren Well:d Frans Torbiörsson till een Tiugu Dal. Koppermynt, Alltså hafwe wij hermedh ber:de Arff af Tiugu Dal. wehlat effterlåta förbem:te wår Fader Syster, Men skulle dhet belöpa någodt mehra, Så förbehålle wij oss det sielfwe, enär wij herom närmare underrättelse bekommandes warda. Datum Stockholm d. 5 Sept. 1694.

Did. Norbergh. *J. Norbergh.*

Ofwanskrefne Tiuugu Dahl:r Kopp:rmynt åhre migh vndertechnadt af Dommaren wählförståndigh Frantz Torbiörnsson i Wijkersgården Richtigt till wederbörandes tienst Lefwereradhe och betahlte; hwilka Penningar wid tillfälle per vexel skohla öfverstyrdhe blifwa; och således bem:te H:r dommare samme 20 D:r K:mt med detta wederbörligen quitterar. Datum Nohra d. 30 Septemb:r An:o 1694.

Israell Pedersson.[3]

---

[1] Öfverstruket i handlingen.

[2] Skriftens författare eller »concepist», antagl. någon s. k. bränvinsadvokat i Örebro.

[3] Angående honom heter det i Nora församlingars äldsta dödbok:

»Handelsm. sal. *Israel Persson* i staden, är födder a:o 1640, lefvat i äktenskap med sin sal. hustru *Maria Olofsdotter* uti 19 år, aflat tillsamman 2 söner och 2 döttrar, hvilka för detta äro i herranom; nu på det sista halfva året hafver han dragits med svår bröstvärk, hvaraf han dödde sistlidne d. 9 Februari (1702); begrafven i kyrkan d. 23 ejusdem; ætas 62 år.» Hustru Maria är sannolikt samma Maria, som undertecknat 1683 års ofvan meddelade arfsförening (sid. 465).

Afskedspass för häradsdomaren Frans Torbjörnsson.

Orig. i slägtens handl.

Anno 1696 den 23 Maji, Enär Laga ordinarie Ting höltz med Nora Skoga Bergslag, och sedan d. 16 hujus Häradskistan ifrån Domaren Frantz Torbiörnsson inventerat war, anhölt han nu som wed förra tinget, om Rättens dimission ifrån Domare Embetet, effter han är kommen till een hög ålder, ock der till med befinner sigh dageligen så wara af siukdomb ock bräckeligheeter beswärad, att han intet förmår der wid förblifwa, samt att honom Häradzbewijss ock wittnesbörd, om sitt förhållande, utj den tijdh han nu inemot 30 åhr förSt för NämbdeMan och sedan för denne Bergslags Domare upwachtat, måtte meddeelt blifwa, jämte tiänstwänlig begiäran, att Hwar och een täcktes så wählwillig ock rättsint wara, att altid till det bästa förtyda, den ringa, dock oförtrutne tiänst, som han utj sin eenfaldigheet kunnat åstadhkomma, Betackandes jämbwähl Rätten för hwar dag, han wärdig erkändz, att wara utj dheras rådhslag ock samqwäme. Alt fördenskull ock emädan som Nämbden med närwarande Allmoge bewittnade, att Domaren Frantz Torbiörnsson sig utj alla stycken alltid wijst, som een hederlig, förståndig ock rättrådig Man, den der ock städze beflitat sigh, effter yttersta förmågo att befordra, hwadh som till denne Bergslags gagn ock nytta har lända kunnat, samt med åhra ock beröm, så wähl sitt NämbdeMans som Domare Embete in emot 30 Åhr förestådt, så att dhee önskat honom der wid längre behålla, om hans egne angelägenheeter, ock höga ålder det medgifwa kunnat, men som dhee förmärkia, att han sin öfwrige Lijfztijdh, i någon större rolighoet frambringa will, Ty betacka dhee honom för all des giorde oförtrutne tiänst, flijt ock benägenheet, ock önska honom all siälf begiärlig lycka och wählgång; Hwilket Domaren under detta Bergslags Signete, samt wanlig underskrifft, till ett wählförtiänt wittnesbörd, meddelt blifwer. Actum ut Supra.

På Rättens wägnar
Jonas Boëtius Lindebohm.
(Spår efter sigill.)

Inbördes testamente af Frans Torbjörnsson och hans hustru Ingeborg; dat. Vikersgården 18 Oktober 1698.

Orig. i slägtens handl.

Att all Ting haffwer sin bestämbda Tijdh, det medgiffwer menniskio förnufftet, medh hwilket Gudh menniskione såsom den där ädlast war ibland alt det han skapat hade begåffwade med, Och är det fast klarare aff Gudz Heliga ordh, att Gudz guddommeliga Försyn har itt wist Decretum och Sluut oppå wår bestämda Tijdh, Och när de Söte dödztanckarne sig hoos oss sàledes infinna, och wij wår dödeligheet betäncka: Förekommer och oss att beställa hwar om sitt huus och wara beredde til döden. J betrachtande aff detta, och anseende til den höga ålderdomb som iag Frantz Törbiörsson i Wijkersgårdhen för detta domare, tillijka med min älskelige kära Hustro, Jngebor Törbiörnsdotter nu äre kombne til, och begge see oss gå oppå graffwennes brädd, och stundeligen närmare dödhen annalkas. Ty haffwa wij aff mogit betänkiande för godt och nödigt funnit uthi wår liffztijd att oprätta oss emillan itt Testamente, Hwilket wij oppå föliande Sätt i bookstaffwen här affatta låta, Således:

Då iag underteckna dt Frantz Törbiörnsson i Wijkersgården Stundeligen under min höga ålder låter mig min dödeligheet påmint wara, och förwäntar

förwäxling oppå min ålderdoms dagar och bräckeligheeter ifrån detta Iordeska, til skiön ungdomb medh Ewigwarande frögd i Himmelen, kommer mig och före i Christeligit betänkande min älskelige k. maka, Jngebor Törbiörns dotter, den medh mig lijka deel i Himmelen haffwa skal, Hennes förtrogne wänskap och godhe Hiertelag som hon til mig dragit städze här i lijffwet, Hennes waaksamheet och flitiga upseende i Huushåldet, hwilket alt, med alt meera öfrigit har mitt hierta städze här hugnadt, och leffwernet giordt lätt. Ty att wijsa mitt hiertelag emoot henne igen til någon hennes hugnadt, sampt och til understöd och nödig försorg effter min dödh sig til förbehåll wil iag här med henne ihogkomma, som iag och här medh i förmågo aff detta Testamente min älskelige k. Hustro Jngeborg Törbiörns dotter Testamenterar Trettijo Fämb Sk℔ TackJärn eller des wärde effter mitt dödeliga frånfälle och affgång; Hwilka 35 Sk℔ eller des wärde til nöije, hon aff oskiffto boo, uthi Löössöron och wärffwade medel för alla wåra barn och arffwingar å begge Sijdor oklandrat skal haffwa att undfå och bekomma, och i det öfrigare niuta effter lag sin fulla arffzrätt.

Och Såsom iag Jngebor Törbiörnsdotter hugneligen ehrfar min Ehradhe och Älskelige Käre mans, för detta domare Frantz Törbiörsons Hiertelag och wälmeenta Affection emoot mig, i detta måhl, Hwilket han migh Jämbwäl undher heela wår Ächtenskapz- och lijfztijdh städze och alltijdh betedt haffwer och påskijna låtit: Och der hoos drager om migh den Christeliga försorg och wårdnat, att effter hans dödeliga frånfälle mig må wäl gå, i så måtto, att han aff föregåendhe oprättadhe Testamente wälwilliogt migh tilslår och tillägnar 35 Skeppundh Tackjärn eller des nöijacktige wärdhe uthi berördhe sin Skrifft mig förbehållet der iag honom öffwerleffwer, Hwarföre iagh min käre man wänligen och Tienstl: betackar, Och finner min Skyldigheet iempte redebogen Tienst wara dher emoot, effter som wij begge äre åldersteegne, att iagh min käre man Frans Törbiörnsson effter min dödh, (:där Gudh täckes migh för honom hädankalla:) äffwen ihogkommer, Ty det är Herranom noga bekant, men oss aldeles okunnigt hwilken den andre öfwerlefwer. Fördenskul iag här medh wil Testamentera ofwanbemälte min Ehradhe man Frans Törbiörnsson där han mig effterlefwer äfwen Trettijo Fämb Skeppund Tackjärn eller des wärde aff oskiffto boo, och i det öfrigare effter Lagh niuta sin arffzrätt. Och emädan detta å bådhe Sijdor friwillioga uprättade Testamente är giordt medh bägges wårt mogna betänkiande och oföranderlige willie, Ty weele wij att det och oföranderligit och oklandrat uthan något Disputerande eller insaga aff wåre barn och arffwingar oryggeligen skal ehrhållas och effterlefwas, och begiäre Tienstl: att dhe Ehreborne, Högt: och wälbetrodde Herrar som wij här öfwer anlijte, willia detta med sina händers undersättiande Verificera, Och til yttermeera wisso medh wåra egne nampn Stadfästat och bekrefftat. Actum Wijkersgårdh d. 18 Octobris 1698.

Frans Törbiörnsson i Wijkerssgårdhen. *Ingebor Torbiörns dotter.*

Att åfwanskrefne Testamente är utaf Frans Torbiörson, och hustru Ingeborg Torbiörnsdotter i Wijkesgården, således uprättat och giordt, sampt af oss undertecknade uppå tillfrågan, af dem bägge munteligen tillstådt, attestere. Wijkesgården d. 17 Maji 1699.

Jacob Hertzen. *Bengt Schening.*

P. J. Christiernin. *And. Heyser.*

Afhandling om besittningsrätten till Vikersgården; dat. 18 Oktober 1698.

Orig. i slägtens handl.

Alldenstund iag underlecknat Frantz Törbiörnson i Wijkersgården för detta domare, tillijka medh min älskelige kära hustro Jngebor Törbiörnsdotter begge äro til hög ålder försatte, och der aff många ålderdoms Swag- och Kranckheeter föllia, och i Synnerheet mig ålderstegne man esomofftast så hårdt ansättia, att iagh til Sängen nedherlägges, och förwäntar mig des igenom sielffwa döden undergå. Altså i betrachtande aff sådhan wår höga ålder och förmodeligen des fölliande ändamåhl. Jembwäl i anseende til krafftlöösheet med tilbörligit och nödigt arbete, sampt oförmögenheet til at förestå hemmanet Wijkersgården med Jorde och bergzbruuk i alla måtto som behörigen fordras. Sedhan döden som Förandringar giör haffwer hädanryckt min Son Sahl: Abraham Frantzon, den der tilförne alt sådant beswär oppå sig ladde, och drog den nödige försorg att hemmanet til alla Fördeelar och behörigheeter Conserverades. Och på det (: effter dennes dödeliga frånfälle :) iag och hustron under ålderdomen skulle någon haffwa den wårt åboende hemman Wijkersgården behörigen skulle förestå. Ty antogo wij heem wår Son Oloff Frantzon, hwilken ifrån den tijden och sedan Sahl: Abraham död bleeff haffwer hemmanet förestådt, där med giordt oss här til godt nöije, och låter påskijna Flijt- Troo- huld- och waksamheet, och effter denne wår Son Oloff Frantzon haffwer skingrat sitt boo och huushåldzsaaker, ty är det i wårt betänkiande att tilsäga honom besittningen oppå detta wårt hemman oppå Sätt och wilkor samt Förord som här effter föllier. Nembl:

1. Att han hädan och alt framgeent som han påbegynt haffwer framhärdar, och låter sig finna Trogen, huld, flijtig, waaksam och med upseende öga håller både hemmanet och bergzbruket wid macht och til alla deelar heelt förswarligen.

2. Att han under wår höga ålderdom nöijachtigt, åhrligen och wäl oss bespijsar, och effter begäran undertijden, och som gammalt folk kan tiena och behaga låter oss uppehälle bekomma, aldenstund Gud alzmechtig haffwer oss sådant nogorlundha förlänt.

3. Att han och hans hustro undraga medh oss wåra ålderdoms feehl, der de kunne finnas, hafwandhes den försyn, wördnat och kärleck til oss som Trogne och lydige samt fromme barn til Föräldrom haffwa bör, och tilbörlig Skiötzel att det för Gud och menniskom kan wara förswarligit.

4. Att han och enär Gud täckes oss hädankalla ifrån werldenne låter oss hederligen, wackert och tilbörligen begraffwas.

5. Skall han och effter wår död utlöösa Syskonen och wederbörandhe arffwingar effter mätismanna ordom, eller effter det kiöp och Contract han kan förmå komma öfwereens medh dem.

Och der wår Son Oloff Frantzon och hans Hustro detta förswarligen och klagelöst efterkommer och ehrhåller, wele wij honom och hans Hustro besittningen inrymma och uplåta, att han Wijkersgården besittia skal oppå ofwanskrefne Conditioner och förord, Och på det han medh desto större flijt opwachtandhe och hugnadt må giöra och effterkomma alt det honom bör att giöra, oförtruten finnas i alt det som länder til förbättring och förkoffring, wele wij och bestå honom Åhrligen til Klädher och Lö̈ön, Ett för Alt, hwart

åhr att undfå för sig och sin Hustro Fyra Skeppund Tackjärn, Hwilket oprättadhe Contract och besittningz försäkring wij wele att Sammaledes skal oryggeligit hållas och effterleffwas å begge Sijdor, och effter wår död aff wåre barn och Arffwingar oklandrat och odisputerligit ehrhållas, Och på detta oprättadhe breeff tillåte wår Son Oloff Frantzon att sökia den HögtEhradhe HäradzRättens laga Confirmation. Til wijdare Stadfästelsse haffwe wij detta med wåra egne nampn Jempte underskreffne wittnen bekrefftat.

Actum Wijkersgårdh d. 18 Octobris 1698.

Frans Törbiörnsson i Wyckersgårdhen. *Ingebor Torbiörns dotter.*
Oluff (bom.) *Frantzon.*

Til wittnes *And. Heyser. Hans* (bom.) *Frantzon* på Skrekarhytan. *Olloff Nilson* i Skofftorp. *Erich Johnson* på Elffhytta.

Efter begäran *Oloff* (bom.) *Larson* på Nyhytan. *Lars* (bom.) *Hanson* på Gamle Wijker.

Å baksidan:

A:o 1699 d. 23. Octob. blef denne Förordning för Rätten upwist, upläst och till större säkerhet i Protocollet infattad.

J. Gyllenadler.

Öfverenskommelse om besittningsrätten till Vikersgården, Kolbäckstorpet och Råskog, af 7 Juni 1700.

Orig. i Dalkarlsbergs grufarkiv.

Undertecknad tilstår mig hafwa accorderat med godt samtyckt nöige med mine bröder, ehrlige och förståndige, Hans Frantzon uppå Skrekarehyttan, och Oluf Frantzon i Wijkersgården. Och effterlåter iag dem begges sins emillan all min ärfftelige Prætention uthi fäderne i Wijkersgården och Kohlbäckz Torpet, med alla des tillhörigheeter, hafwa hvadh namn det wara kan, eller med Lagh tillwinnas må att tilträda.

Johan (bom.) *Frantzon* på Skrekarhytt:

Tilstå wij oss underteeknade, att dher emoot efterlåta till wår halff broder Ehrlig och förståndig Johan Fransson på Skrekarehyttan all wår arftelige til fallande arfz prætention uthi fäderne, i fierdedeels Hemmanet Råskoug, med alla des tillhörigheeter, hafwa hwad namn det wara må, eller med Lagh tilwinnas kan: Men fiske äro wij alla Trenne lijka deelacktige om. Och tilstå wij å begges sidor, att när laga wärdie öfwergår, hwilkendera arffz prætention större til wärdie blifwer, skal den andre honom effter mätismanna ordom betala. Och att detta oss Sampteligen emillan, med godt förstånd, och nöijesamt nöije slutit är, så bekräfftas med wåre namns och wanlige bomärkens underskriffwande, samt bedes gode männ, detta såsom wittne med sine namn Attestera täcktes. Wijkersgårdh d. 7 Junij Anno 1700.

Johan (bom.) *Fransson* på Skrekarehyttan. *Olof* (bom.) *Frantzon* på Wijkersgård. *Hans* (bom.) *Franson* på Skrekarhyttan.

Til wittnes öfwer detta ofwan skrifwit står, underskrifwa underteknade
And. Heyser. Olof (bom.) *Person* i Blexbergztorp. *Johan Heyser.*

Äktenskapskontrakt och byteshandling af 28 April 1702.

Orig. i slägtens handl.

Såsom emellan efterskrefne Contrahenter är förmedelst Gudz allwijsa råd och skickellsse, echtenskapz förbunder, belefwade och opprättade, nembl:n at min Päder Erichsons son Anders Pärson från Garphyttan skall till hustru bekomma sahl. Anders Pärsons på Ellfhyttan äldsta dåtter Karin Andersdåtter, sammaledes skall en annan af mine söner som iagh finner Cappabel och tienligast at efter migh antaga mitt hemman till besittningh, bekomma den älldre dåtteren af sednare kullen benämbd Brita Andersdåtter, altså har iagh mädh bem:te pupilers constituerade måhlsmän, så åh fädernes som mödernes wägnar Bergzmännen wällförståndige Olof Franson i Wijkersgården och Lars Päderson på Nyia Pärshyttan, på mine söners och de på sine pupilers wägnar fölliande förlijkningh opprättat sålunda, at så som bem:te min älldste son Anders Person skall i denne sommar winna sin echtenskapz fullbordan med dygdige piga berörde Karin Andersdåtter, altså tillträder han straxt hennes fädernes hemman wijd ofwannämbde Ellfhytta, at det mäd alle des tillydande lägenheter niuta, bruuka, och behålla, emot nöijachtig lööson till sine swägerskor enär de blifwa myndige, i medler tijd är han förplichtat dem försöria och kläda, sampt i goda seeder och dyggder låta informera, så länge de behaga hoos honom förblifwa, och gå honom tillhanda: Sedan enär någondeera aff de andra mine söner kommer till mogenhet eller ållder, at han kan ingå echtenskap mäd förbenämbde Brita Andersdåtter, då skall han mädh denne sin hustru fram för alle de andra mine barn äga besittningen uti mitt hemman wijd berörde Garphyttan i Tysslinge socken som iagh åbor, mäd alle des tillydande lägenheeter af hwad nampn de hafwa kunna, och sådant emot nöijachtig lööson till de andra mine söner, antingen effter mätesmanna ordom, eller som de bäst kunna åsämias, och skall ingen af de andra mine barn hafwa macht denne min frijwillige förordning i någon måtto at clandra, eller påtahla; Skulle och så hända at åftabem:te Brita Andersdåtter igenom döden afginge förrän det uthfäste echtenskapet wunno sin efect, då skall een aff mine söner sådant echtenskap, med een annan aff hennes systrar på ofwanskrefne sätt och wijs opprätta och så som rätta possessor mitt hemman wijd Garphyttan tillträda, i annor händelsse, så förbehålles sahl. Anders Persons samptelige barn på Ellfhyttan sins emellan, uthföra om det hemmannetz besittningh, det bästa de kunna, och gitta.

Och på deth at denne wår frijwillige förordningh, må wara oss och wåra pupiler till effterrättelsse på både sijdor, ty till högedle och låfl:e Tingzrätterne länder wår tienst ödmiuke begieran at sådant måtte på behörigt rumb och ställe uti Häradzprotocollerne infattas, och till anhöriges säkerheet gunsteligen confirmeras, hwillket af oss och wåre bem:te anhörige oryggelig hållas skall, hwar öfwer wij närskrefne, ehrachtade och wällförståndige männ till wittne begierat, sampt 2:ne exemplar opprättat, det betygas mädh wåre nampn och wahnlige bomärken som skiedde i Nohra stad d. 28 Aprilis A:o 1702.

Päder (bom.) *Erichson* på Garphyttan. *Oloff* (bom.) *Franson* i Wijkersgården.
Lars (bom). *Päderson* på Nyia Pershyttan. *Anders* (bom.) *Person* på Garphyttan.

Sålunda wara afskiedat och slutit emellan Nämbdemannen wäl:tt Per Erichson på Garphyttan och ofwanskrefne förmyndare, det atestera oppå begieran

A:o die et loco ut Supra.

And. Heyser.

Per (bom.) *Hanson* på Nyia Wijker.
Oloff (bom.) *Larson* på Nyhyttan.
Erich Johanson på Ellfhyttan.

Effter begieran sammanfattat aff *And. Örnbäck.*

A:o 1702. d. 2 Maij på Nohra skoga bergzlags ord. ting blef denne afhandling effter anhållan upläsen och inprotocollerad.

J. Gyllenadler.

Qvittenser å utgifna köpeskillings- och arfsmedel för Vikersgården till ägaren Olof Fransson därstädes.

Orig. i Dalkarlsbergs grufarkiv.

1) Jagh undertecknadt tillstår at hafwa Bekommit af min hustrus Morbroder wällförståndigh Oloff Franson i Wijkersgården den löösen som åh fäderne min Sahl. Swärmoder hustru Anna Fransdåtter uti berörde Wijkersgårdz hemmanet tillfallit. Nembl:n i det fasta som sedermeera min Swåger Frans Larson är tillhörigt Twå Skepp:d tackiern och min hustru Margareta Larsdåtter Ett Skepp:d dito Jern. Hwilka 3 Skepp:d tackiern bemällte Oloff Franson till migh richtigt lefwererat, den sidsta mark mädh den första. Fördenskull afhänder iagh bemälte min Swåger Frans Larson och min hustru sittiorätten uti meerberörde Wijkersgårdh och den tillägnar honom Oloff Franson at roligen possidera, niuta och behålla såsom sin lag och wällfågne egendomb både i huus och jord, skoug och skiuhl med fleere slijke accomoditeter som till hemmanet lyda; Hwarpå honom tillåtes at sig giöra försäkrat med HögEdle och låfl. Tingzrättens Confirmation och inteckning, som med mitt nampn och wahnlige Bomärke bekräfftas. Dat. Nohra d. 1 Febr. A:o 1703.

Hindrick (bom.) *Abramson*
på Fogdhytan.

Til wittnes *And. Heyser.*
Till wittnes såsom Consipist:
And. Örnbäck.

2) I lijka måtto iag underteknad för min dotter Maria uppå ofwanberörde Systradeel, upburit och bekommit aff Oloff Frantzon i Wijkersgården för hennes arffzrättigheet effter sin Sahl: modher Hustro Anna Frantz dotter Ett Skeppund Tackjärn, som och här medh Qvitteras. Wijkersgårdhen d. 6 Februarij Anno 1703.

Oloff (bom.) *Gottskalkson* i Öskewijk.

3) Bekienna och tilstå wij underteknade Sampteligen, nu myndige och til åhren kombne, att wij uppå wår Sahl: Moders Margreta Frantz dotters arfftelige Pratention och besittningz Rättigheet uthi Wijkersgårdz hemmanet, haffwe aff wår Morbroder Oloff Frantzon, som besittningen Confirmerad handhaffwer, upburit och bekommit hemmans utlöössningen effter den andeel som uppå wår Sahl: modher belöpa kunde, Femb Skeppundh Täckjärn, dhe wij Sielfwa richtigt och reda undfått, Och fördenskull besittningen wår Morbroder Oloff

Frantson, hans hustro och barn nu och framdeles oklandrat tillägne och heemdrage, Och tillåte honom här oppå sökia den Högtähradhe Häradz Rättens Confirmation, det wij medh wåra nampn betyga och bekreffta, och leffwerantzen här medh wederbörligen Qvittere. Actum Wijkersgården d. 5 Februarij Anno 1703.

Pehr PIS *Jonsson* i Nye Wiker. *Anders* AIS *Jonsson.*
Hans HIS *Jonsson.* *Karin* KID *Jonsdotter* i Skofftorp.

4) Äffwen och haffwer iagh undertecknad uppå mine omyndige barns wägnar, aff min Swåger beskedeligh Oloff Frantzon i Wijkersgården för min Sahl: Hustros Kirstin Frantz dotters arffzprætention och besittningzrätt uthi bemelte Wijkersgårdz hemman, bådhe för Fäderne och Möderne uppå hennes andeel belöpande, upburit och bekommit hemmanslöössen Nijo och itt halfft Skeppundh Tackjärn, och Såssom besittningen min Swåger aff Föräldromen Skrifftelig heemdragen är, och iagh löösen för besittningzrätten effter wärdie och uträckning till fullo bekommit, Ty will iagh honom tilstädielsee giffwa här öffwer Lagl. Confirmation Sökia och ehruå, och i öfrigare löössen här med Qvitteras af Wijkersgården den 6 Februarij Anno 1703.

Oloff Larsson på Nyhyttan.
Oluf Olufsonn på Vaslan.

5) För Sahl: Karin Frantzdotters omyndige barn wid Elffhyttan haffwa och wij underteknade Constituerade förmyndare, Så för Fäderne som för Möderne för Wijkersgårdz hemmanets[1] — — — — — längden och des uträckningh, barnen till förbehåld och godh förwarning emottagit och upburit deras hemmanslöössen, som dem uppå deras Sahl: moders andeel tillföll, aff Oloff Frantzon reda Tackjärn Nijo och itt halfft Skeppundh emoot hemmanetz besittningh medh alla dhes Lägenheeter och Förmoohner, och honom leffweransen här medh wederbörligen Qvittere. Aff Wijkersgården d. 6 Feb: Anno 1703.

Peder PA *Andersson* Naddabo.
Petter Pehrsson på Garphyttan. PP

6) Sammaledes haffwer och iagh undertecknadt, uppå min effter mina Sahl: Föräldrar i Wijkersgården mig tilfaldne arfzpart och besittningz Rättigheet, aff min brodher Oloff Frantzon, den besittningen aff Föräldromen med wårt minne Skriffteligen giffwen war, och lagl. Confirmerad uppå min anpart effter wärdie upburit och bekommit för mitt fäderne Tijo Skeppund Tackjärn, dhe iagh richtigt undfått, och fördenskull berördhe min brodher, Oloff Frantzon, hans hustro och barn bemelte Wijkersgårdz besittningen, och alla des tilhörige Lägenheeter Heemmular och tilägnar för en aff mig och de mina effterkommande, wälfången och oqwald egendom, och tillåter lagl: Confirmation wid ansökiande honom ehruå, och löössen den mig bekommit här med Qvitterar Wijkersgård d. 4 Febr: Anno 1703.

Törbiörn (bom.) *Frantzon* i Ånnaboda.

7) Efftersåssom besittningen, frijwilliogt och derhos Lagl: Oloff Frantzon hans hustro och barn uppå Wijkersgårdz hemmanet anslagen är, och Sahl:

[1] Papperet skadadt och i följd däraf några ord oläsliga.

Abram Frantzons barn och qvarlefde arffwingar dher uthi haffwa effter sin S: Fader arffzpart och besittningz Rättigheet effter hemmanetz wärdie och utsträckning att undfå och fordra; Ty haffwa wij underteknade barnsens Förmyndare, deras löössen aff deras Faderbroder Oloff Frantzon, Så för Fäderne som Möderne emoottagit och upburit Nitton Skeppundh Tackjärn och fördenskul i medlertijdh tillåte honom wid anmodan Lagl. Confirmation uppå Wijkersgårdz besittningen för sig och sina att winna, och dhe upburne 19 Sk:tt tackjärn här medh Qvittere, Actum Nohra[1]

Hans (bom.) *Frantzon* på Skrekarhyttan

Anders AE *Ersson* på Greckesåássar.

8) Effter itt upprättadt Instrumente de Dato d. 18 Octob: A. 1698, samt giorde förordning och Försäkring uppå Besittningen, som wår Sahl: fader för detta Domaren Frantz Torbiörson i Wijkersgården, med des älskelige K: hustro och wår moder Sahl: Ingeborg Törbiörns dotter hafwa fatta låtit, hwaruthi dhe uplåtit och heemdragit haffwa wår yngste broder Oloff Frantzon Besittningen uppå bemälte Wijkersgårds hemmanet med allas wår wettenskap och minne, medh alla des tillydande ägor besittia och Posidera för sig och de sina, emoot utlöössning till oss Samptelige medarffwingarne effter wärdie, Hwilket och uthi allas wår närwaro som wederborde skedde i godhe Herrars och förståndige mäns närwaro, och haffwa wij Samptelige arffwingarne hwar och en effter Qvota för ofwanberörde Wijkersgårdz hemmanetz utlösandhe aff wår brodher Oloff Frantzon för Besittningz Rättigheeten upburit och bekommit som här effter Specificeras, Hwilket och aff oss derjempte wedherbörligen Qwitteras, och i öfrigare Tienst ödmiukligen begäre honom här å Laga Confirmation meddeelas må.

(Underskrifterna bortrifna.)

9) Effter såsom mine Sahl: föräldrar haffwa updragit och heemmulat breffhaffwaren wår broder Oloff Frantson i Wijkersgården besittningen uppå bemälte Hemman, och der uppå effter deras dödeliga frånfälle en giltig wärdie Lista uprättad är til fullkomblighit minne och godt nöije, och har iagh der för besittningz rättigheeten uppå min andeel redebart upburit och bekomit Tijo SK:tt Tackjärn, som aff mig Qwitteras. Aff Skrekarhyttan d. 12 Martij 1704.

Johan (bom.) *Frantzon* wid

Skrekarehyttan.

10) Och såsom iagh undertecknader för min Sahl: broder *Daniel Frantzons* omyndige barn är Constituerad förmyndare, och dem Sammaledes uppå deras faders fäderne för Wijkersgårdz Hemmanetz besittning och arffwerättigheet är tilfallet i uthlöössning effter wärdie äfwen Tijo Skeppund Tackjärn, dy haffwer iagh uppå de omyndiges besittningz Rättigheet aff Oloff Frantzon dem til förbehåld upburit Tackjärn Tijo Sk:tt, Hvilka 10 Skeppund iagh och här medh wederbörligen Qvitterar aff Skrekarhyttan d. 12 Martij Anno 1704.

Johan (bom.) *Frantzon* wid

Skrekarhyttan.

[1] Dateringen saknas.

11) Jagh undertecknadt tilstår migh och haffwa bekommit aff min Hustros morbrodher beskedelig Oloff Frantzon i Wijkersgård, den löössen som å fäderne min Sahl. Swermodher H:u Anna Fransdotter uthi berördhe Wijkersgårdz hemmanet för besittningz Rättigheet tilfallen är, Tree Skeppund Tackjärn, hwaraff min Svåger Frans Larsson 2 Sk:*tt* tilhörde, och det Tredie tilkom min Hustro Margreta Larsdotter, och såssom besittningen honom lagl. och Skiäligen tilförordnat är, dy emoot löössen som iagh richtigt bekommit, uppå ofwanbemältes andeel, honom der emoot frijtt hemdrages besittningen för sigh och dhe sina nu och framdeeles aldeles oklandrad, och det undfångne här medh wederbörligen Qvitteras. Wijkersgården d. 1 Februarij Anno 1704

Hindrich (bom.) *Abramsson.*
på Fougdhyttan.

12) Oppå näst föregående Hustro Anna Frantz dotters arffzpart och besittningzrättigheet för Wijkersgårdz hemmanet haffwer iag underteknad för en hennes omyndiga dotter Kristin benembd, aff Oloff Frantzon hennes Morbroder som besittningen hemdragen är på Wijkersgården, upburit och bekommit uppå hennes andeel Ett Skeppund Tackjärn, det iag här medh wederbörligen Qvitterar i förmyndare Ställe, aff Wijkersgården d. 6 Febr. 1703.

Oloff (bom.) *Johansson* på Skrekarhyttan.

13) Underteknade förordnade målsmän och förmyndare för Sahl: Erich Frantzons barn på Pershyttan, hafwa

så effter Wärdie uppå Wijkersgårdz hemmanet för bemälte barns arffzpart och besittningz rätt i bemelte hemman effter deras Sahl: Faders andeel och Qvota, aff Oloff Frantzon uppå Hemmanetz utlösande upburit och emoottagit Nitton Skeppund Tackjärn för Fäderne och Möderne beräcknadt, hwilket järn barnomen i godt förbehåld och förwarning aflagdt finnes, och altså Olof Fransson derföre wederbörligen Qvitteras. Wijkersgård d, 18 Februarij 1708.

Jacob (bom.) *Andersson*
Limbärgstorp
Anders Andersson
i gl. Pärs hytta.

Olof OE *Ersson* i Påbrshytta
Frantz FE *Ersson* ibidem
Hans HE *Ersson* ibidem

14) Hälsan medh Gudh Alsmätigh kiäre morbroder Olof Franson i Wikersgårdhen. Efter iagh en gång för åt brodher sedell gifwit och nu åtter andra gången skrifwer morbror till att i willen wara så godh och låta min brodher Olof Olofson på Waslan få 6 skiepp. tackkiärn af mit iärn som wi hade om hemans dhelen i Nyhytta hemmenärt (?) ty iagh skall skellf swara föret farr är så godh tager bådhe pånngar och iärn ifrån migh och intet tror iagh får ighen. Gudhi befallat af Nyhyttan Anno 1708 dhen 3 iuliuws,

Frans Olofson på Nyhyttan.

15) I lijka måtto betienner och tilstår iagh migh underteknadt, och här medh witterligit giör, att iagh och effter mina Salige föräldrars giorde Disposition och förordningh om besittningen uppå Wijkersgårdz hemmanet, haffwer aff

min broder Oloff Frantzon som besittningen heemdragen är, för min egen anpart och besittnings Rättigheet effter wärdie och des uträckning upburit och bekommit bemelte Wikjersgårdz hemmans utlössningh bådhe för fäderne och Möderne Nitton Skeppund Tackjärn, hwilka iagh richtigt och til fullo noije undfått, och altsså honom min broder Oloff Frantzon, hans hustru och arffwingar, Wijkersgårdz hemmanetz besittningen medh alla des underliggande ägor och Lägenheeter för mig och de mina oqwaldt tilägnar att behålla och posidera Såsom Lagl. och wälfången egendomb, och tillåter honom här å Lagl. Confirmation sökia och winna. Och för det öfrigare min upburne Hemmanslöössen här medh wederbörligen Qvitterar. Aff Skrekarhyttan den 10 Maij 1710.

Hans (bom.) *Frantzon.*

Förening angående nyttjanderätten till den s. k. Sjöhagen af 24 Juli 1709.

Orig. i slägtens handl.

Alldenstund oppå arffskifftet och wärderningen wid Wijkersgården Anno 1701 den 13 Junij, effter domaren sahl. Frans Törbiörsson och wår sahl. moder, då samptelige arfwingarne woro tillstädes, förenades och effterläto dhe sampteligen sina bröder Johan Fransson att inlösa Råskog, och Hans Fransson Kohlbäckztorpet med des tilhörige ägor, då Siöhagen blef uthelyckt och onämbd, til hwilket thera hemman och torp han lyda skulle, haffwer altså här til Oloff Frantzon som på sielffwa Wijkersgården besutten är, bemälte siööhage bärgat och hafft såsom i sin Possession. Hwilken hage doch effter brefwens innehåld allenast tilhörer och underligger Kohlbäckztorpet, och Hans Franson ifrån ofwanbemälte tijdh intil nu åhrligen skattat. Hafwer altså oss bägge underteknade bröder warit en twistigheet emillan om samma haga och des Possession, så att wij hafwa warit sinnadhe, och tänkt lagligen procedera här om, och bemöda den högt ährade häradz rätten om lagligit utslag här öfwer; men i anleedningh och betrachtande aff Gudz heliga ord, så wäl som aff natursens rätta liuus, att det är herranom Gudi kiärt och wälbehageligit att bröder boo eendräckteliga tilsamman, jämbwäl och frommom rättsinnigom hiertom liufft och anständigt, lefwa och sammanboo uthi sämia och eenigheet, uthan inbördes haat och nijt, buller och lagsökiande: Dy hafwa wij således med godt foug och stillheet oss emillan stadgat och slutet, med och effter bägges wåra mogna betänkande, att wij oppå effterfölliande sätt hafwa deelat bemälte haga och bärgzel oss emillan. Nembl: Ifrån en korshuggen biörk uthom wästra giärdzgården uthi öster til en stoor steen i hägnaden oppå wästra sidan om winterwägen, och sedan ifrån den samma til en korshuggen grän, och sedan recta linea til en korshuggen biörk wid åbrädden, och så ifrån den biörken effter Älffwen up til broon, föliandes giärdzgården wäster om kring til den första korshugna biörken, hwilken afdeelning på södre sidan tilhörer Hans Franson, och Oloff Franson på norre sidan. Och enär effter denna giorde skildnad framdeeles uprättas gierdzgård, skola wij den bägge vprätta, med desse förord att öfwer winterwägen blifwer itt leed til frijheet för winterkiörtzlen skul. Så emedan samma hage är skattlagd under Kohlbäckztorpet, ty tager iag Oloff Frantzon mig oppå åhrligen emot qvittance att gifwa ifrån mig tree l℔ tackjärn hädan effter til min broder Hans att understödia Kohlbäckztorpz skatten med.

Detta wårt giorda sluut och föreening, som wij med sämia och eenigheet. och med oförkränkta samweeten å båda sijdor oss emillan giordt och slutit hafwa, skola wij uthi wår lijffztijdh fast, beständigt och oryggeligit hålla, och willia sammalunda att wåra barn och effterkommande det samma oqwalt giöra skole, och sins emillan icke det ringaste klandra eller örkia skole.

Ty begiära wij tienst ödmiukeligen det wällborne herren häradzhöfdingen behagar här til handen räckia, och på det att detta må sin laga krafft hafwa och oryggeligit effterlefwas, confirmation här oppå meddeela. Hwilket wij ytterligare och til wiss säkerheet med wåra, samt ombedne åhrlige och troowärdige mäns nampn och bomärken bekräffta och attestera.

Actum Skrekarhyttan d. 24 Julij 1709.

Hans (bom.) *Franson* på Skrekarhyttan.

Oloff (bom.) *Franson* på Wijkersgård.

Detta deras ofwanskreeffne Contract således wara attestera wij effter deras begiäran.

Erich (bom.) *Johanson* på Elfhyton

Per (bom.) *Hansson* på Nyiawijker.

Daniel (bom.) *Erichsson* ibidem.

A:o 1709. d. 11. Octob: uppå Nohra Bergzlagz ord: höste ting, blef denne förlijkning ii rätten upläsen, och till mehra wisso och wederbörandes effterrättelse i protocollet infattad.

J. Gyllenadler.

Gåfvobref på en bod af 29 December 1715.

Orig. i slägtens handl.

Den Bod belägen på Wästra Skreckarhyttebacke, som wid arfskiftet i Wijkersgården ey kommit till något wärde uti Jnventarie Jnstrumentet at opföras för det Erfwingarne sig af den samma skulle få betiena, opdraga wij hwad wåre anparter uti den samma angår, till wår k. farbroder Olof Frantzson i Wijkersgården för sig ock de sine at niuta ock behålla, sedan wij wårt järn utur den samma hemtat, ock wij ey wijdare oss deraf kunna betiena. Datum Nora d. 29 December a:o 1715.

Olof OE *Ersson.* *Frantz* FE *Ersson.* *Hans* HE *Ersson.*

Såsom wittne
And. Strokirk.

Ytterligare qvittenser för Olof Fransson i Vikersgården.

Orig. i Dalkarlsbergs grufarkiv.

Underteknad tilståår och bekiänner mig haffwa rihgtigdt och til fullo nöije bekomit aff min kiäre hustros morbroder, wälförständig Oloff Frantzon i Wijkersgården all den arfzrätt, som min k. hustro Margreta Andersdotter, åhr tilfallit i Wikersgården så effter sin morfader fordom domaren Sal. Frantz Torbjörnsson, som och mormodern Sal. Ingebor Törbiörsdotter, både i löst och fast, så att nu alzintet återstår, hwarken i järn, pänningar, malm eller andra husgerådz Saker, aldenstund iag alt sådant Richtigdt bekommit hafwer, så afhänder iag same lösse och fastte egendom ifrån mig, min k. hustru och effterkommande, och det tilägnär ofwanbemälte Oloff Frantzon hans k. hustru och efterkomande arfwingar, til sin wälfågne egendom, och

här med frikiänner honom ifrån målzmansdömet han hafft för min k. hustro både nu och i tilkomande tider, hwilket här med aldeles Qvitteras. Datum Wijkersgården d. 25 Februarj åhr 1716.

Hans (bom.) *Pederson*
på Elfhyttan

Til witnes
And. Heyser.

Daniel (bom.) *Ehrsson*
på Nya Wijker.

Orig. i slägtens handl.

Dhett hafver min morbroder bärgsman vählförståndig Olof Frantzson i Vikersgården till mig undertechnat Lefrert på Nedanstående Dato Tre skeppundh Sex halt Lisp. TakJärn, som åhr Rästen af mitt arf i dhett fasta i Vikersgårdz hemmanett Efftr min Sahligh Morfader och Mormoder, Hvilka 3 skepp. $6^1/_2$ lisp. TakJärn Till lika medh dhett iag till förende fått här medh Taksamblig quitterar; och Emedan som iagh nu har alt mitt hafvande arf af min Morbroder Olof Frantzsson Riktigt bekommett, ty af Säger iag migh och dhe mine Efftrkommande all åttahlan nu och i till kommande tider, som mit kijöppebref vidare äfven uthvisser, Hvilket af mig bekräfftas. Nohra d. 22 Junij 1717.

Frans Olufson
på Nyhyttan.

Köpebref å ett jordstycke till sinderplats vid Skrekarhytte masugn, dat. 2 Juli 1720.

Orig. i Dalkarlsbergs grufarkiv.

Tilstå wij underteknade att haffwa af itt berådt och wälbetänckt mode Sampt medh wåre Hustrurs och barns goda ia och Samtyckie förSåldt, såsom och wij förSälie Til Bärgzmanen wälförståndige Oloff Franson i Wijkersgården itt littet Jordestycke til Sinderrum, och är beläget wäster nor om Skrekarehyttan emellan Trenne fahrewägar: Hwilket ofwan nämde Jordestycke eller Sindrum wij haffwa Sålt för Try Sk℔ Tackjärn. Hwilka of. Stånde Tre Sk℔ wij haffwa richtigt bekomit den första march med den Sijdsta Så att intet återstår. Alt så afhände wij detta jordestycke ifrån oss och wåre Hustrur och barn och efficrkommande och tilställa Oloff Franson hans Hustru och barn och efterkommande til ewärdelig egendom, hwilket wij medh wåre nampn och bomärke bekräffta låta, som Skedde wid Wijkersgården den 2 Julij 1720.

Päder (bom.) *Andersson* på
Skrekarehyttan.
Johan (bom.) *Jansson* ibidem.

Til wittnes
Nämdemanen
unga Erich Olsson
på Skrekarehyttan.

Oloff Nilsson
(bom.) ibidem.

Personalier efter Olof Fransson i Vikersgården, upplästa i Nora kyrka 24 Februari 1723.

Orig. i slägtens handl.

Gudz Barnas enda tröst och fägnad är i tijden, under sin warande mödo och arbete på jorden, att dhe i hoppet förwänta

en Säll och salig löhn för sitt arbete och liuflig roo för hafd möda och oroo på werlden. Det har nu i sielfwa åhrfarandet förnummit, den redan omrörde wår Sal. Christendoms Broder, för detta Bergz- och Sexmannen Skickelige och Wählförståndige nu hoos Gud ewinnerl. Salig *Olof Frantzsson* på Wijkersgården, hwars andelösa lekamen, med anständig heder hijt up uthi kyrkian till sitt wählbestälte hwijlorum på denne morgonstunden, beledsagad är. Om hwilkens Gudeliga och Wählförde lefnad på werlden sampt sidsta hädanfärd, honom till wählförtient beröm, hans i Sorgen qwarlåtne till någon tröst, och dem androm till efftersyn, detta i kortheet lemnas.

Han blef födđ hijt till werlden A:o 1661 uthi Råskoug om Juhlafftonen af Hederlige och Gudfruchtige Förälldrar; Fadren war för detta Häradzdomaren Achtad och Wählförståndig *Frantz Torbiörnsson*, och Modren Gudfruchtig Hust:o *Ingebor Torbiörnsdotter*. Hwilka hans K. Föräålldrar af förällderlig åhåga skyndade med denne sin då warande lilla Son till det hel. dopsens nyttiande, hwar medelst han blef en lem och ledamot uthi Gudz kyrkia och försambling här på jorden, sampt medarfwinge till det sahliga arfwet uthi himmelen. På hans goda Skiötzel och upfostring har ingen mangel warit, hwar igenom han fort tilltog och sig förkofrade, lärde af sielfwa barndomen wähl och wackert sijne Christendomsstycken, så att han sielf weta fick, huru han sin wandel på werlden anställa borde. Fattade jämwähl andra syslor och öfningar hwar till hans Föräålldrar honom höllo, af hwilka han sig och dhe sijne med tijden försörja kunde, Han där emot med all Sohnlig lydno och hörsamheet gick föräålldromen ständigt tillhanda, till des han 27 åhr gl. med sijne k. Föräålldrars sampt slächt och anhörigas goda ja och godtfinnande, trädde uthi Echtenskap med sin i Sorgen qwarlåtne k. Maka, Gudfruchtige och dygdesamme Hust:o *Margareta Pehrssdotter* ifrån Skrekarhyttan, med hwilken han i enigheet och sämja lefwat samman först i Kohlbergstorpet 9 åhr och sedan uthi Wijkersgården 25 åhr, som giör tillsammans 34 åhr. Dheras Echtenskap har Gud behagat wählsigna med 4 st. Barn, 1 Son och 3 dottrar, hwilka alla wähl försedde ännu äro uthi lifwet så länge Gud behagar och sin Sal. Faders dödelige frånfälle med tårar behierta. Hans allgemena lefwerne är bekant i församblingen att han warit en Gudfruchtig, stilla och rolig man, som gierna hört och läst Gudz ord, offta brukat sijne Saligheetz medel, warit flijtig och idkesam i sitt arbete, förståndig i sijne råd och hanteringar och altså åhrkiänd för Sexman i många åhr wijd den lofl. GrufTings Rätten; warit wänlig i umgänge, gifmild emot den fattige och icke undanstuckit sig för den resande och wägfarande, uthan i högsta måtton sökt att giöra wähl emot allom. Siukdomen angående, så fick han kiänning däraf under sitt arbete wijd hyttan d. 7 Febr. om afftonen igenom en oförmodelig kommande fråssa, som sedan resolverade sig uthi Håll och Sting, hwar med han intet längre uthhärda hinte än till d. 12 D:o kl. 8 om Morgonen, då han effter Gudelig längtan till det himmelska, stilla och sachtmodel. såsom i en rolig Sömn sahl:n i Herranom afsomnade, när han werldsens bitterheet smakat 61 åhr och 7 Wekor. *Votum.*

Testamente till kyrkian 3 D:r.
Till dhe fattiga 1:16 ö. Kmt.

Låter Sal. Olof Frantzssons i Wijkersgården i Sorgen qwarlåtne Enka med Barn, slägt och anhörige, tienst- och hörsambl. betacka församblingens

ledamöter, som wähl giort och warit hennes Sahl. Mans och dheras faders lijk följjeachtige, uthlofwandes gierna wara hwarjom och enom till tienst igen redebogne.

Begrafdes d. 24 Febr. A:o 1723.

Personalier efter Elin Larsdotter i Skrekarhyttan, afliden 27 April 1727.

Orig. i slägtens handl.

Dhem som Gud fruchta, måste all ting tiena till det bästa, lijf och död, då dhe äntel:n förnimmandes warda, att Gud löner dem wähl som honom älska. Det åhrfahr nu i sielfwa nyttiandet, wår på denna morgonstunden till jorden beledsagade Christendoms-Systren, Bergsmannen Skickelige och Wählförståndige *Olof Janssons* på Skrekarhyttan i lijfstijden älskelige k. Hustro, nu hoos Gud ewinnerl:n Sal. hustro *Elin Larsdotter*, som på werlden en stilla och Gudfruchtig wandel fört: Om hwilkens födelse, gudeliga och wähl förde lefnad, samt sidsta afskied ifrån werlden, detta i kortheet lemnas.

Hon blef född hijt till werlden Anno 1658 wid Skofftorp, af Gudfruchtige och Ehrlige föräldrar; Fadren war för detta Bergsmannen Wälförståndig *Lars Nillsson* och modren Hust:o *Carin,* hwilka hennes k. Föräldrar af Christelig åhoga skyndsammast henne befordrade till den andeliga födelsen på nytt, igenom doop och Christendom, hwarigenom hon blef en lem i sijnom frälsare Christo Jesu, och försäkrad giord om det himmelska arfwet. All möijlig försorg har sedan intet felatz om hennes goda upfostring, uptuchtelse, samt goda underwijsning i sin Christendom, at hon af unga åhren lära fick, huru hon rätteligen borde tiena sin Gud, och umgås ibland menniskior. Blef därhoos till sådanne syslor och öfningar hållen, som henne tiente och med tijden till godo wara kunde, hwaremot hon med all dotterlig lydno föräldromen hörsamt gick tillhanda, in till åhr 1680, då hon war 22 åhr gl. trädde uthi Echtenskap med sin för detta k. man *Nils Andersson* wed Skrekarhytta och med honom i god ächta sämja lefde samman 14 åhr, och under samma sammanlefnad har Gud dem wählsignat med 6 st:n Barn, 2 Söner och 4 döttrar, af hwilka 2 dottrar och 1 Son ännu äro i lifwet, men dhe öfrige Sal. i Herranom afsomnade. Enkia war hon sedan 1 åhr. Begaf sig åter 2:dra resan i Echtenskap med sin i sorgen qwarlåtne k. man *Ohl Jansson* och med honom ett rätt ächta umgänge förplägat uthi 32 åhrs tijd. Deras ächtenskap har Gud wälsignadt med 4 st:n Barn, 2 Söner och 2 dottrar, af hwilka 1 Son och 1 dotter äro med döden afgångne, men 1 Son och 1 dotter ännu äro i lifwe. Denne wår Sal. Christendoms Syster är församblin bekant, det hon warit en Gudfruchtig, stilla och sachtmodig hustro, som Gud och hans helga ord hafft kiärt, och offta sine salighetz medel begått; sitt huus wähl förestådt, sijne Barn wähl uptuchtat, sin man älskat, och wähl med sijna grannar umgåtz och förlijktz. Siukdommen beträffande, så fasnade hon uthi en häfftig siukdom, som begyntes med swår hufwudwärck d. 1 Aprill, som sig sedan mehr och mehr ökade, hwaraf hon förmärckte at hennes dagar intet många på werlden blifwa, slog sijna tankar ifrån det jordiska, och endast bekymrade sig om en god beredelse till en sahl. död, förwäntande i hopp och tålamod förlossningzstunden, den hon och ehrhölt natten emellan d. 26 och 27 d:o, stilla och roligen såsom

i en rolig sömn Saligen i Herranom afsomnade, när hon på werlden lefwat 69 åhr. *Votum.*

Testamente till kiyrkian 6 d:r kmt.

Låter Bergzman Wälförståndig Ohl Jansson på Skrekarhyttan tienst- och wänligen betackia Församblingens ledamöter, som warit obeswärade att wara hans Sal. Hustros Lijk följachtige till grafwen; han uthlofwar sådant med all giörlig tienst giärna wilja aftiena.

Bytesafhandling om en grufdel mot en skogslott, dat. 23 April 1729.
Orig. i slägtens handl.

Som wi å bägge sijdor äro mycket nödige den ena om skog ock den andra om grufwedehl, ock wi med hwarannan öfverenskommit på det sättet, att iagh Pär Ohlsson i Wikersgården aflembnar till Nills Jonsson i Nya Wiker en fierdedehl af mina 3/4 delar i Flintegrufwan med dertill hörande redskap af hwad namn den wara kan, ock på samma 1/4 dehl belöpa kan. Deremot iag Nills Jonsson till Sexmannen Pär Ohlsson afstår ock honom tillägnar en skogslått på Nya Wikers allmenning emellan Ormekiärn och Snöbergsmåsen belägen. Anhållandes fördenskull det den högt:de grufwetingsrätten detta af oss giorde byte i protocollet infatta och inteckna wille. Elfhyttan den 23 Aprill 1729.

Pehr POS *Ohlsson* i Wikersgården.   *Nills* NİS *Jonsson* i Nya Wiker.

Till wittnes   *Pet. Österman.*   *Anders* (bom.) *Ersson.* Sexman.

Anno 1729 d. 23 Aprill, wid Dalkarlsbergs ord:e Grufweting, blef ofwanstående afhandling oppläsen ok i protocollet inteknad, betygar ut supra.

På Grufwetingsrättens wägnar
P. J. Christiernin.

Bevis om Hans Franssons äganderätt till 1/12 hemman Kolbäcksgården.
Ur häradsdomb. i R. A.

Utdrag af domboken vid ordinarie häradsting med Nora bergslag uti Gyttorps gästgifvaregård den 11 Oktober 1731.

S. d. Vpwiste Nemdemannen Olof Hansson i Skrekarehyttan en af Häradsskrifwaren Wälbetrodde Jonas Horner den 4 September 1725 honom meddelt attest, af följande innehåld: att Hans Frantsson på Skrekarehyttan hoos honom upwist behörige Kiöpebref och transport af sine medarfwar, igenom hwilcka han har kommit i possesion af Kolbäckstorpet, som är 1/12 dehl uti 1/4 dels stadge hemmanet Roskog, hwilcken 1/12 dehl d:n 12 Junii 1668 är skattlagt till 8 l℔ Osmund, som nu utgiöras åhrligen medh 13 l℔ tackjärn; förmälandes ock wärderings Instrumentet af d:n 13 Junii 1701, som af Sahl. H:r Lagman Gyllenadler och Nämden är uprättat och underskrifwit, att följande ägor och lägenheter lyda till Kolbeckstorpet, neml:n en braf wret deri husen stå, så ock Lars Germundssons äng, sunnan för bäcken med några flere ägor, eller en skogsparck sunnan för bäcken och wästan om landswägen, som sträcker sig in till Skrikarhytte skatteskog. Warandes derföre detta Kolbäckstorp, då à part ifrån Roskog wärderat och till 10 sk℔ tackjärns wärde högre än

Roskog wärderat, i anseende till den förbättring, som till huus och iord dersammastädes är skiedd. Och som Hans Frantsson af Häradsskrifwaren begiärt, det måtte han uti jorde- och upbördsboken för besagde $^{1}/_{12}$ dehl inskrifwas, samt hemmanets ägor och lägenheter i de förre till underrättelse framdeles observerat blifwa: Så har han sådant welat attestera. Hwilken skrift, på begiäran, Härads Rätten lät i protocollet inföhra.

På Häradz Rättens wägnar
Jonas Hagelberg.

Lagfaret köpebref å en grufdel i Lilla Långgrufvan vid Dalkarlsberget.
Orig. i slägtens handl.

Extract af Dahlkarlsbergs ordinarie GrufweTingsrätts Protocoll, hållit wid Wästra Skrikarhyttan den 5 Maji 1736.

§ 16.

S. d. Jnkom för Rätten Sexmannen Per Olsson i Wikersgården, uppwisandes ett af Lars Persson i Bengtstorp den 24 Martii 1735, uti Sexmannen Erik Larssons, Grufwefogden Lars Abrahamssons och Lars Erssons i Skrikarhyttan närwaro, underskrifwit kjöpebref, uppå en fjerdedel i en hel del i Lilla Långgrufwan wid Dahlkarlsberget, hwilcken Lars Persson till Per Olsson försåldt för Sexton Skjeppund Tackjern, som den senare till den förra ricktigt betalt; och som denna grufwedel tillförende skall blifwit kjöpt ifrån Per Olssons Hemman Wikersgården, genom Lars Perssons Hemmans antecessor, afledne Anders Persson i Bengtstorp, som handlat med halfbrodern Oluf Frantsson i Wikersgården; Fördenskull anhåller Per Olsson, at detta kjöp ej allenast må blifwa uti Protocollet infattat, utan ock, at honom må meddelas behörig confirmation derå.

Detta Kjöpebref blef för öppna dörar publicerad, och pröfwade Rätten skjäligt, at deröfver resolvera på följjande sätt:

Anno 1736 den 5 Maji, blef föregående Bergsmannen Lars Persson i Bengtstorp underskrefne Kjöpebref, uppå Dahlkarlsbergs ordinarie Grufweting uppläsit; och aldenstund Sälljaren så wäl som Kjöparen Per Olsson i Wikersgården bägge intyga, at denne fjerdedels grufwedel i Lilla Långgrufwan wid Dahlkarlsberget, hwarom transactionen skjedt, skall i förige tider hördt under Hemmanet Wikersgården, och ingen klandrade å detta kjöp; fördenskull och emädan Lars Persson berättar, det han till dess halfwa Hemman i Bengtstorp innehafwer ansenliga grufwedelar, nämbl. $^{1}/_{4}$ del uti Åsagrufwan wid Nyberget, $^{1}/_{4}$ del uti Norra Fogdhytte grufwan, $^{1}/_{4}$ del uti Striberget och äfwen $^{1}/_{4}$ del uti Hällstaberget, altsammans uti en hel del i hwarje grufwa beräknade, och således årligen kan erhålla mera malm, förutan den aflåtne grufwedelen i Lilla Långgrufwan, än till dess Bruk kan erfordras, i synnerhet som Hemmansskogen skall wara tämmeligen medtagen och uthuggen; ty will Rätten, uppå begäran, hafwa detta Kjöp uti Protocollet infattat, och enär Per Olsson bestyrcker dess talan, at denne af honom inlöste grufwedelen i förra tider underlegat Wikersgården, jemwäl meddela behörig confirmation derå.

Jmedlertid och så framt ej klander emellan kommer, må likwäl Per Olsson till sin nytta behålla Grufwedelen, efter som Kjöpeskillingen till fullo redan utlagd och quitterad är. Ut supra.

Af Protocollet rätteligen utdragit, betygar

Carl Matth. Eiserman.

Rättegångshandlingar angående jordafsöndring från Skrekarhytte hemman till Kolbäcksgården.

Ur häradsdomb. i R. A.

1.

Utdrag af domboken hållen vid ordinarie häradstinget med Nora bergslag uti Nora stad den 25 Juni 1736.

S. d. Kiärade Erik Larsson och Anders Pärson på Skrikarhyttan till Häradsdomaren Olof Hansson, med påstående 1:o at han till dem måtte afstå icke allenast Åhlkihleängen, tillika med skogen efter Backabrinckarna wjd Bitarsgiölen, som i förra tider skall hört till deras hemman, men igenom Ragnil Nillsdotters arfsprætention åhr 1611 derifrån skingrat, utan ock den hage, som Häradsdomaren ofwanför bem:te Åhlkihlsäng sedermera och utan tillstånd skall hafwa ingiärdat. 2:o Påstå de at få niuta 1715 åhrs d:n 20 Junii giorde jämkning tillgodo, samt i följje deraf, komma uti possession af den deras hemman tillhörige skogen, neml:n med den ena sidan till Bitarsgiöhls skildnad, och med den andra till Kohlbergs Broskillnad, och dessutom århålla refusion för alla dem åbrackte Rättegångs kostnader.

Swaranden upwiste ett d:n 1 Maii 1611 utgifwit document, hwaruti Olof Pärson på Skrikarhyttan afstår till sin Syster Ragnil Nillsdotter för hennes Systerdehl i Skrikarhyttan all Åhlkihlen gent emot Kohlbergstorp, som är emellan både älfwerne och efter backebrinken, mitt emellan båda smediorna, och derifrån wäster up till öfwersta Åhlkihlen wid ängen Bitarsgiölen så mycket som målet med skogen wid åhn på Olof Pärssons teg kunde belöpa sig emot Nills Larssons skog, och sedan nårr ifrån Smediedammen och ned åt åbricken näst wid Kohlbäckzbron. Och som samma jordstycken skola wara de samma, som kiäranderne nu påstå at återfå, men d:n 12 October 1660 och 12 Junii 1668 redan skattlagde för afledne Frantz Torbiörnsson till 24 l℔ osmundziern; Härads Rätten jämwäl d:n 14 Junii 1679 förklarat at Frantz Torbiörnson hade uhrminnes häfd uppå ett jordstycke emellan en Såg och Stadersängen, så anhölt Häradsdomaren, at wid sin lagl:n förwärfwade possession blifwa bibehållen.

Kiäranderne yttrade sig, at de icke bestrida Olof Hansson den jord, som han kan innehafwa ifrån deras hemman och för 1668 warit abalienerat, men som intagor sedermera skola wara giorde, det de tilltrodde sig med skiähl at kunna wisa; så påstodo de, at Olof Hanson de samma måtte afträda, hwilket Swaranden likwäl disputerade, med förmälan, at ingen ting blifwit intaget sedan 1668, då sidsta skattläggningen för sig gick.

Härads Rätten efterfrågade, om intet flere åboer wore på det hemman, som Erik Larsson och Anders Pärsson innehafwa; och emedan man, sedan Protocollet war upläst och widkiändt, århölt den underrättelse at Jan Janssons Enka jämwäl någon dehl deraf innehafwer, så at nödigt är, det hon äfwen i detta måhl blif:r hörd, hälst Anders Pärsson yttrat sig wara berättigad, at åtniuta något wederlag af detta hemmans öfrige åboer, der Olof Hansson skulle få behålla skogen efter backebrinkarne wid Bitarsgiöhlen och den hästhage, som sedermera skall wara ingiärdad, hwilken skog wid 1715 åhrs delning Anders Pärsson skall wara tillagd, men nu af Olof Hansson honom bestrides; Ty kan Härads Rätten med detta måhl, innan Jan Janssons änka warder stämd, sig icke befatta.

2.

Vid ordinarie häradstinget med Nora bergslag i Nora stad den 17 September 1736.

S. d. Uti den wid förledit Sommarting emellan Erik Larsson och Anders Pärsson i Skrikarhyttan och Häradzdomaren Olof Hansson incaminerade saak, angående några intagor, som Kohlbäckztorpz innehafware ifrån deras hemman skola giordt sedan åhr 1668, kiärade nu åter bem:te Erik Larsson och Anders Pärsson tillika med Jan Janssons Enka, påståendes nu som wid förra Tinget, at de ägor måtte afträdas, som sedan 1668 till Kohlbergztorp blifwit intagne, hwarjemte kiäranderne anhöllo, at de af dem inkallade wittnen Borgaren Petter Gresell och Daniel Pärsson på Skrikarhytte ägor måtte till uplysning i saken blifwa afhörda; hwarföre de ock förekallades samt ojäfwade, efter aflagd Ed hwar för sig berättade 1:o *Petter Gresell,* at han, som är född wid Skrikarhyttan, icke wet eller har sig bekant, det någon giärdsgård warit omkring den hästhage, som Olof Hanson nu innehafwer, wäster för Elfwen wid mohn förrän åhr 1708, då domarens nu mera afledne fader Hans Frantzon lät den upsättia. Upläst och widkiändt.

2:o *Daniel Pärsson:* at han 1708 tiente hoos bem:te Hans Frantzon, då giärdesgården omkring hästhagen blef uprättad, kunnandes, uppå tillfrågan, icke påminna sig, at der omkring förut war någon risgård, så framt icke Hans Frantzon, på samma ställe der hagen nu är, hade något rågfall. Häradsdomaren anhölt, at få blifwa wid sine förr åberopade documenter och skiäl, påståendes, at der han, emot förmodan, något mehr innehade, än 1611 åhrs bref innehåller, så wore det på dess egen marck wid Skrikarhyttan belägit och dess wederparter på intet sätt angår.

Kiäranderne anhöllo om laga besicktning häruppå, då de tilltrodde sig kunna wisa, det en dehl af den omtwistade hagen på deras stybbesgång skall wara instängd, och domaren ändå hafwa hwad 1611 åhrs document honom tillägger. Och aldenstund Olof Hanson wid den begiärte Synen icke hade något at påminna; altså resolverades: det hafwa nämdemännen Olof Jacobsson på Grexåsar och Swen Pärsson i Ringshyttan, uti Parternes närwaro, at besicktiga och pröfva om och huru mycket Olof Hansson af Kiärandernes skog kan hafwa instängdt sedan afdelt blifwit hwad 1611 åhrs instrument Kohlbergztorpet af Kiärandernes hemman tillägger; Willjandes, efter inhämtad underrättelse härom, TingsRätten sig widare uti denne Sak behörigen utlåta, så framt de ey annorledes kunna åsämjas.

3.

Vid ordinarie häradstinget med Nora bergslag i Nora stad den 2 Mars 1737.

S. d. Upropades den af Erik Larsson, Anders Pärsson och Margareta Larsdotter wid Skrekarehyttan emot Häradsdomaren Olof Hansson dersammastädes nu åter instämde sak, angående några intagor, som sedan åhr 1668 till Kolbäckstorpet ifrån deras hemman skola blifvit inkrächtade till större tract än 1611 åhrs bref, angående Ragnil Nilsdotters arfsrätt innehåller, hwilcka intagor nu påstås måtte afträdas, jemte ersättning för den tid Anders Pärsson och des Consorter deraf warit i mistning; Hwaremot Olof Hansson, efter vice versa stämning, påstådt, at Erik Larsson och Anders Pärson måtte wijsa,

huru de kommit i besittning af det hela hemman i Skrekarehyttan, som Olof Hanssons förfäder af urminnes tider skola ägt, och i fall de derå icke skulle kunna wijsa oklandrad lagfart och fasta, så påstår Olof Hansson, at, emot den af dem utgifne kiöpeskillingens återställande, samma hemman få inbörda; Hwarjemte expenser å ömse sidor fordrats, då bemälte Häradsdomare, tillika med Anders Pärsson, å egne samt, efter fullmacht å Erich Larssons och Margareta Larsdotters wägnar, sig inställte; ingifwandes en Parterne emellan uprättad förening, af följande innehåld:

Uti de af oss instämde mål, hafwa Wij nu, efter något betänckande, med hwarannan sålunda öfwerenskommit, at iag Anders Pärsson å egne och min stiuffaders Erik Larssons och Hustru Margareta Larsdotters wägnar, afstår till Domaren Olof Hansson utan widare åtal af oss eller wåra efterkommande den af honom instängde jordparcken, som lyder under Kohlbäckstorpet och skattlagd är, samt af hwilcken wij påstådt han någon del måtte afstå, som han utom 1611 åhrs bref för mycket skall instängt; Hwarwid är at märcka, det iag Anders Pärsson, i anseende till min fullmakt, efterlåter domaren Olof Hansson, at få till sin nytta instänga och bruka ett litet jordstycke ifrån den af domaren Olof Hansson upsatte hagegiärdsgården, norr ut till elfwen, Sex famnar ofwanför det gamla damfästet, twärt öfwer elfwen intill landswägen och Kohlbäcksbro. Deremot jag Olof Hansson nu, i anseende till det begifwande, som å andra sidan skiedt är, afstår med min bördestalan uti det halfwa hemman, som Anders Pärsson och Erik Larsson åbo, så att hwarcken jag eller mina barn och efterkommande skola derpå någon widare talan eller anspråk giöra. Hwar näst (emot?) jag lemnar i ersättning för den nu till mig afstådde lilla jordparcken, som förut icke warit af mig instängd, så stort stycke jord igen, som deremot swara kan, och kommer att utsees öster om byen wid östra elfwen, at af wederbörande nyttias och roligt possideras, efter en laga skiedd röseläggning och utstakning, så hwad detta, som hwad till mig afstådt är, angår. Till mera wisso hwaraf detta med begges wår underskrift stadfästes, med ödmiuk anhållan om den Högtährade Härads Rättens stadfästelse härå. Nora den 2 Martii 1737.

Å egne och mine Consorters wägnar, *Olof Hansson*
efter fullmakt af d. 21 nästl. Februarii wid Skrekarehyttan.
Anders (bom.) *Pärsson* wid Skrekarhyttan.

Wid hwilcken förening, som uplästes och af Parterne till alla delar erkiändes, Härads Rätten lät beroo och förblifwa, samt förordnade, uppå begiäran, Nämdemännen Swen Pärsson wid Ringshyttan och Anders Pärsson på Dalkarshyttan, den uti föregående öfwerenskommelse omförmälte röseläggning och utstakning, uti Parternes närwaro, att wärckställa.

4.

Anno 1738 den 20 Februari wid häradsting med Nora bergslag i Nora stad.

S. D. Jngafs och uplästes en utaf Nämdemännen Swen Persson i Ringshyttan och Anders Pehrsson i Dahlkarlshyttan d. 30 sidstl:ne Junii undertecknad skrift, hwar uti anföres, att de till föllie af TingsRättens förordnande af d. 2 nästledne Martii wid Skrekarehyttan förrättat en laga röseläggning efter den förlikning, som Häradsdomaren Oloff Hansson på sidstnämde datum

med sine Grannar Erick Larsson, Anders Pehrsson och Margareta Larsdotter ingådt, då första röset blifwit nedlagt emellan landswägen och älfwen, hwilket wisar nordost in till landswägen, och sedan Landswägen utföre till Kohlbäcks bron, och sedan ifrån första röset twärt öfwer elfwen, som wisar i andra röset, som ligger i Slantbäcken Södwäst, hwilket är belägit ofwanför damfästet Sex famnar på ömse sidor om Elfwen, och sedan ifrån det andra röset till ett knäröse, som är det tredie röset, belägit öster om en Kohlebottn ungefär tolf famnar, och der näst ifrån Knäröse udden söder ut litet österligare nedsattes ett röse, som är det fierde, och ifrån samma röse nedsattes det femte, som visar i samma linea in till Domaren Olof Hanssons hemmans skogsteg wid Skrekarehyttan, hwilken teg sträcker sig intill Bitaregiöhl; Och efter förlikningsdomens lydelse är denne röseläggning, som skillier Kohlbäckstorps skatteskog ifrån Erich Larssons, Anders Pehrssons och hustru Margareta Larsdotters skogstegar: warandes Häradsdomaren Olof Hanssons skogstract med hööslag belägen wäster om denne röseläggning intill Kohlbäcksbron och derifrån till Elfhytte Elfwen til Bitaregiöhl med åkilarne, och alt ifrån Bitaregiöhl in till Olof Hanssons hemmansskog wid Skrekarehyttan och förenämde röseläggning samt detta skogsbref, så at intet det gamla skogsbrefwet af Åhr 1715 d. 20 Junii giör deruti eller denne röseläggning någon ändring. Tilkommandes således domaren Olof Hansson det här ofwanföre omrörde damfäste och Smidierummet på ömse sidor om Elfwen. Der emot bekommo Anders Pehrsson, Erick Larsson och hustru Margareta Larsdotter, enligt förlikningsdomen, et jordstycke belägit emellan Erich Olssons Sör och Erich Jönssons skogsteg och Anders Anderssons gamla wretesgiärdesgård och till östra Elfwen, hwilket jordstycke ofwanbemelte Nämdemän mätt och befunnit wara jemgodt emot det förra. Och har sedan blifwit nedsatt ett femstena röse emellan benämde Erich Olssons Sör och Erich Jönssons skillnad, och nu warande Anders Perssons jordestycke, hwilket röse wisar till Elfwen, men intet längre och därifrån til Östra Skrekarhytte masugn. Hwilken skrift, som Nämdemännen Swen Persson och Anders Pehrsson intygade äga sin riktighet, samt så wäl Häradsdomaren Olof Hansson, som Erich Larsson, Anders Pehrsson och Margareta Larsdotter underteknat, uppå begiäran uti protocollet införd blef.

Afkortningsbevis för Hans Jonsson Ekstubbe 7 September 1738.
Ur häradsdomb. i R. A.

Vid Nora bergslags ordinarie häradsting i Nora stad den 7 September 1738.

Företrädde *Hans Jonsson Ekstubbe* wid Nya Wiker, anhållandes, at som han wore en gammal och bräckelig man[1], så at han jämte kläder och födo icke skall kunna förtiäna hwad till de honom pålöpande Cronoutskylders betalande erfordras; det måtte alltså Häradz Rätten deröfver lemna honom wittnesbörd, på det han å wederbörlig ort må kunna giöra ansökning, at blifwa utesluten utur Mantalslängden. Och som Härads Nämden intygar, att bemelte Hans Jonsson, som på Nya Wikers ägor åboer ett oskattlagt torp, icke har annat at försörja sig af än det arbete, som han nu på sin ålderdom understundom kan åstadkomma: warandes elliest af ingen annan förmögenhet,

[1] Denne Hans var sannolikt en son till bergsm. Jon Persson i Nyviker, som omförmäles sid. 392 såsom gift med Margareta Fransdotter.

än att han för sig och sin af siukdom sängliggande hustru äger try koor; Altså warder detta till bewijs deröfwer Hans Jonsson utur protocollet meddelt.

Rättegångshandlingar angående den så kallade Sjöhagen vid Kolbäcksgården.

Ur häradsdomb. i R. A.

1.

Vid Nora bergslags ordinarie häradsting i Nora stad 3 Juli 1738.

S. d. Kiärade Häradsdomaren i Skrekarhyttan Olof Hanson till Per Olson i Wikersgården, påståendes årsättning för den tijd Swaranden skall brukat den så kallade Siöhagen, hwillken Kiärandes hemman skall tillkomma. Förberörde Parter instälte sig, och androg Häradsdomaren, att någon försceende skall wid Stämningens uttagande wara föreluppit, i ty Häradsdomarens mening skall warit, att icke allenast söka årsättning för det swaranden i 16 åhrs tijd skall nyttjat denna hage, utan och att jemwäl återwinna sielfwa hagen, som skall tillhöra kiärandens hemman, hwillket wille bestyrkas med en förening, som Parternes förålldrar emellan, åhr 1709 den 24 Juli blifwit träffad, hwaraf skall synas, att Siöhagen wore skattlagd under Kåhlbäckstorpet, som Kiäranden skall tillhöra, och att bemelte hage således derifrån emot lag eij skall kunna söndras fast än Hans Franson på Skrekarhyttan genom be:te förening afstått någon del der af till Olof Franson emot åhrlig afgift till 3 lispund tackjärn. Pehr Olson exciperade att wilja i något annat mål swara än der uti han instämd blifwit, ärkiännandes sig wara skylldig för det han i 16 åhs tijd brukat Siöhagen, à 3 lispund tackjärn om åhret, in alles fyratijo åtta lispund tackjärn, om hwillkas utbekommande jemte expenser 12 d:r k:mt Kiäranden anhölt. Och war icke något widare i saken att anföra, utan blef Protocollet uppläst och widkiänt, hwarefter resolverades, det finner Härads Rätten, i anledning af föregående omständigheeter, för skiäligt, det bör Pehr Olson utgifwa till Häradsdomaren Olof Hanson fyratijo åtta lispund tackjärn jemte sex daler k:mt för orsakade rättegångskostnader.

2.

Vid Nora bergslags ordinarie häradsting i Nora stad den 14 September 1738.

S. D. Kiärade Häradsdomaren Olof Hansson på Skrekarehyttan till Per Olsson uti Wikersgården med påstående, att han till Kiärandens Ett tolftedels hemman Kohlbäckstorp måtte afstå icke allenast den andehl af then så kallade Siöhagen som Swaranden innehafwer, men under berörde Torp rätteligen skall höra, utan ock the theruppå bygde lador; upwisandes kiäranden til bestyrckande af sin talan: 1:mo Ett utdrag af Härads Rättens dombok utaf d. 12 Junii 1668, som innehåller, att Frants Thorbiörnsson på Råskog hafwer förbättrat sitt hemman i så måtto, at han af sin fader kiöpt Kohlbäckstorpet, som är beståendes uti en wret och orögd hage, och the samma ägor lagt under Råskog; hwilcken förbättring blifwit till 8 lß:d Ossmund till Cronan uti åhrlig skatt wärderad. 2:o En emellan Parternes Förälldrar Hans Frantsson och Olof Frantsson d. 24 Julii 1709 uti wittnens närwaro ingången förening, hwarigenom the sig emellan slutit, at Siöhagen blifwit them emellan skiptad på sådant sätt, som ofwannemde förening innehåller, och emedan samma hage

tilstås wara skattlagd under Kohlbäckstorpet; ty har Olof Frantsson åtagit sig, att åhrligen emot qvittence gifwa ifrån sig till sin Broder Hans Frantsson 3 l℔:d tackjern, att understödia Kohlbäcks skatten med, hwilken skatt, som för 16 Åhr innestådt, Per Olsson jemwäl, genom Härads Rättens resolution af d. 3 nästledne Julii blifwit pålagd till Olof Hansson med 48 l℔:d tackjern at betala.

Pehr Olssons Fullmächtige vice Häradshöfdingen H:r Daniel Torner anförde här emot, at som af 1668 åhrs document skall finnas, att Kohlbäckstorpet skall wara lagdt under Råskog; så förmente han, at ägaren ther utaf först borde höras. Men som af Extract utur Jordeboken befants, att Kohlbäckstorpet är 1/12 dels hemman, och för sig sielft skattlagdt till 8 l℔ Ossmund, ägaren utaf Råskog icke heller giordt något åtal härå, mindre Pehr Olsson ther till befullmächtigat; Altså fant HäradsRätten, att thenne inwändning icke bör uti thet instämde målet giöra något uppehåld, hwilcket Parterne antyddes. Hwarefter H:r Torner widare anförde: att som Pehr Olsson skall i anledning af 1709 åhrs ofwannemde förening, samt uti alla tider settat af Siöhagen uti possession; så anhölts ock, att han i föllie theraf måtte therwid warda bibehållen: Men skulle föreningen i thet fallet rubbas, så skall den ock emot Pehr Olsson icke äga någon kraft, utan påstod, at Olof Hansson tå måtte med skiäl wijsa, at Söihagen lyder till Kohlbäckstorpet och therunder blifwit skattlagd, emedan Siöhagen uti 1668 års document icke omröres. Olof Hansson swarade, att ther nämnes en wret och en orögd hage: skolandes ingen annan hage än then nu twistige ther wid finnes: åberopandes sig för öfrigt innehållet af 1709 Åhrs förlikning. Widare war icke at påminna, allenast anhöllo Parterne om 9 d:r km:ts expenser hwarthera, utan blef protocollet upläst och widkiändt.

Resolutio.

Härads Rätten har om thetta måls beskaffenhet sig underrättad giordt. Och ehuruwäl å Pehr Olssons sida will påstås, att then twistige Siöhagen skall lyda under thes hemman Wijkersgården, samt att then samma ther under altid blifwit nyttiad. Dock likwäl aldenstund Per Olssons afledne Fader Olof Frantsson tydeligen widgår uti thes med Brodren Hans Frantsson d. 24 Julii 1709 ingångne förening, att Siöhagen efter brefwens innehåld allenast tillhörer och underligger Kohlbäckstorpet, hwarföre Hans Frantsson eller Kiärandens fader ifrån Åhr 1701 d. 13 Junii, då arfsskiptet efter theras fader Frants Thorbiörnsson förrättades, åhrligen skattat; Men Olof Frantsson Åhr 1709, tå hagen blifwit them emellan efter öfwerenskommande skiptad, förbundit sig att understödia Kohlbäcksskatten med 3 l℔ tackjern åhrligen; hwilken skatt Pehr Olsson ock wid innewarande Åhrs Sommar Ting åtagit sig för the återstående 16 åhren at betala med 48 l℔:d tackjern, samt therigenom nogsamt gifwit tilkiänna, att Siöhagen icke lyder under Wikersgården, uti hwilken händelse han eij haft af nöden, att therföre någon skatt til Kohlbäckstorps ägaren utgifwa; så at utaf alt föregående, med thet mera anfördt är, nogsamt finnes, att then twistige Siöhagen är under Kohlbäckstorpet skattlagd; Förthenskul och emedan then emellan Olof och Hans Frantssöner d. 24 Julii 1709 therom ingångne förening, hwarigenom någon dehl deraf Olof Frantsson blifwit tillägnad, är emot lag stridande, och således icke kan förbinda Olof Hansson, att ther med låta sig nöija: Ty pröfwar HäradsRätten, i förmågo

af Jord: B:ns 4 Cap. 9 § för skiäligt, thet bör Pehr Olsson meranemde Siöhage till $^1/_{12}$dels hemmanet Kohlbäckstorpet eller thes ägare Olof Hansson behörigen afträda. Men beträffande the thär å stående lador, kunna the Pehr Olsson icke ifrån kiännas, så wida han them sielf, efter Häradsdomarens widgående, tid efter annan förbättrat, utan må han them bortföra, så framt the eij annorlunda åsämjas. Blifwandes expenserne i så beskaffad Sak uphäfne.

Lagfartshandlingar till $^1/_4$ hemman Vikersgården för Olof Persson därstädes 1767, 1768.

Orig. i slägtens handl.

1.

Utdrag af Lagfarts och Inteknings Protocollet, hållit wid laga Höste Tinget med Nora Bergslags Härad i Nora stad, den 7:de October 1767.

S. D. Enligit uptedd afhandling under den 21 November sistledne, bewittnad utaf Nämndemännen Per Larsson i Elfhyttan och Jakob Persson i Gl. Wiker, hafwa Per Olofsson och thes Hustru Anna Nilsdotter i Wikersgården, efter skedd uptekning den 18:de i berörde månad, til theras barn afstått all fasta egendomen, och öfwerlämnat Sonen Olof Persson, såsom äfven innehaf:e af thes Syster Annas lot, besittnings Rätten utaf ett fjerdedels Krono Bergsmans Hemman i Wikersgården, wärderat til trytusende dal. Kopp:rmt, emot undantag af lösören beräknadt til ettusende sexhundrade sextijosju dal. Kopp:rmt, och at hos honom njuta behörig skjötsel, föda och bergning til dödedagar samt anständig begrafning; I anledning hwarutaf berörde med the öfrige arfwingars bifall afstådde ett fjerdedels krono bergsmanshemman i Wikersgården Olof Persson thersammastädes tilhanda på begäran upböds — 1:sta g:n.

År och dag som förr skrifwit står. På Härads Rättens wägnar
Joh. Welin.

År 1768 d. 22 Februarii lagl. upb. — 2 g:n. *Welin.*
År 1768 d. 5:te Octobr. lagl. upb. -- 3 g:n.
Joh. Welin.

2.

År efter Christi Börd Ett Tusende Sjuhundrade och på thet Sextionde åttonde den 19:de October, wid slutet af Laga Höste Tinget med Nora Bergslags Härad, i Nora Stad, lemnas Bergsmannen Olof Persson i Wikers Gården til bewis, att han å thet Fjerdedels KronoBergsmanshemman therstädes, hwaraf han, enligit afhandling med thess Föräldrar, Per Olsson och thess hustru Anna Nilsdotter, af den 21 November 1766 i wittnens nämndemännen Per Larssons i Elfhyttan och Jacob Perssons i G:la Wiker närwaro blifwit ägare, emot thet han skall bem:te thess Föräldrar til theras död försörja och them begrafwa låta samt sine Syskon utlösa efter thet å berörde hemman satte wärdie af Try Tusende daler kopparmynt, erhållit trenne oklandrade upbud, neml. den 7 October 1767, samt 22 Februarii och 5:te October innewarande år; Åligger altså honom, att inom Sex månader eller å nästa Bergs-

Ransakning hos Konungens Befallningshafwande sig i ödmjukhet anmäla om widare påskrift til sin säkerhet. År och dag, som förr skrifwit står.

På Härads Rättens wägnar
Joh. Welin.
(Häradssigill.) (Sigill.)

Tacksägelse efter bergsm. Per Olsson i Vikersgården, som afled 28 Mars 1804.

Orig. i slägtens handl.

Då de som här i werlden redeliga för sig wandradt hafwa få dö, komma till frid och hwilas i deras kamrar, så hoppas wi att det oryggeliga Guds löffte warder på dem fullbordat, att Saligen äro de döde som Herranom dö, de skola hwila sig ifrån sitt arbete. Under dessa tanckar hembära wi Herren Gud en ödmjuk tacksägelse, som efter en här i werlden förder redlig, stilla, och anständig, wandell, under någon tids kraffternas alt mera och mera aftagande Sjukdom, nästledne Torsdag nådeligen behagat af denna werlden förlossa och till Himmelsk ro och sällhet försättja Bergsmannen Wälförståndige *Per Olofsson* ifrån Wickers-Gården i en Ålder af 61 år. Tröstens ande wärdigas med sin tröstande och Hugswalande Nåd trösta dess i Sorg effterlefwande Kära Maka, Barn, och anhöriga, och förläne dem och oss allom nåd att så nyttja Lefnads Dagen at då wår dödstund är för handen wi äfwen wäl må få insomna i frid och hwilas i wåra kamrar till Jesu Christi sista och allmänna till kommelses dag.

Wåra wenner falla ifrån; Os en spegell warda; Samma väg vi måste gå; Smaka döden hårda, Ho är fattig ho är Rik, Wi äre fast hvarannan lik, Lätt oss derom wårda, Kyrie Eleeson, Christi eleeson, Hwi tänker man ej der uppå, Mitt i döden wi här stå; Kyrie eleeson.

Tillägg.

Karl Herman Wedberg (sid. 289, 292), f. i Nora stad 30 Mars 1829, afled på Hagby gård 3 April 1897. Han erhöll undervisning i den berömda Hillska skolan vid Barnängen (i Stockholm), aflade studentexamen i Upsala och genomgick därefter Falu dåvarande högre bergsskola. Efter sitt 1853 ingångna äktenskap med sin efterlefvande enka, bosatte sig makarna på det af fadern Anders Wedberg inköpta Stafsjö bruk i Södermanlands län, därifrån de efter ett par år flyttade till Hammarby bruk, där sonen till en början som disponent och efter faderns död (1864) som ägare bodde till 1889, då af förut anförda orsaker flyttningen skedde till Hagby.

Hammarby bruk blef under Karl Herman Wedbergs hand nästan helt och hållet omskapadt. Ett stort antal nya byggnader, äfven vid underlydande hemman och gårdar, uppfördes; vid bruksgården anlades jemväl ny trädgård med park, hvarförutom verk och inrättningar till största delen om- eller nybygdes. Att W. under denna tid, såsom den störste egendomsegaren inom kommunen, tillika innehade en mängd kommunala och enskilda uppdrag, måste anses som en naturlig följd af hans ställning.

Vid hans likbegängelse i södra grafkoret i Nora 11 April 1897 framsades, bland andra, äfven följande af hofpredikanten och kyrkoherden i Linde, fil. d:r *C. V. Modin* författade verser:

Res här en runsten,
Rista i slingan:
»Frid öfver frejdad
Faderlig vän!»
Länge hans namn skall i
Norskoga nejd med
Klang utaf jernmalm
Ljuda igen.

Vida han vände
Vikingablicken,
Bergsmannablodet
Sjöd i hans barm;
Djerft drog han ut mot
Dasighets dvala,
Fördomar fällde med
Frimodig arm.

Hyttor och hamrar
Höjde hans härrop,
Tacksamma tegar
Täljde hans tåg;
Kring honom logo
Lummiga lundar,
Vinkande vänligt
Vandrarens håg.

Nattslöjad Norna
Nalkas då plötsligt,
Bryter den båldes
Blixtrande svärd —
Som i vår saga,
Som på hvar ädel
Nordmannahjeltes
Niflungafärd.

Hugstor i segern
Större i sorgen,
Vid sitt Pultava
Tåligt han teg;
Drabbade dvergars
Dom hans bedrifter,
Icke en suck från den
Sårade steg.

Nu är i griftro
Gången den gode,
Pressande pröfning
Plågar ej mer;
Vårliga vindar
Hviska vid kullen,
Skyarne skicka
Skimmer dit ner.

* * *

Res där en runsten,
Rista i slingan:
»Frid öfver frejdad
Faderlig vän!»

afled
Hills
och
ingån
af fa
ifrån
som
af fö

och
hemm
med
bygd
komm
måste

sades
fil. d

3 2044 100 873 785